



ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΤΡΕΙΣ,

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣ
ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΝ ΜΕΛΕΤΗΝ.

ΥΠΟ

Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ,

Δ. Φ. τακτικού καθηγητοῦ τῆς γενικῆς ἱστορίας καὶ τῆς
φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ,

Περιέχων τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν
καὶ τὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΠΑΣΣΑΡΗ.

(Ὅδὸς Νικίᾶ καὶ Μιλτιάδου ἀριθ. 6 καὶ 9).

1867.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

ΤΗ

ΑΓΗΡΩ, ΜΝΗΜΗ,

ΤΟΥ ΑΟΙΔΙΜΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΑΝΟΥΣΗ

ΙΕΡΟΝ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἐγχειριδίου μ' ἐκίνη-
σεν ἡ τῶν ἱστορικῶν γνώσεων ἐν τῇ παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσει
τῆς νεολαίας μεγάλη παραμέλησις, ἣν ὥς ἐκ τοῦ ἐπαγ-
γέλματός μου πολλάκις ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ γνωρίσω
μετὰ λύπης. Ἐὰν, ὥς νομίζω, αἴτιον τῆς παραμελήσεως
ταύτης εἶνε ἡ μονομερεστέρα πρὸς τὰς θεωρητικώτερας
τῶν ἐπιστημῶν κλίσις ἐν γένει τοῦ ἔθνους, οὐδεὶς εἰδῆ-
μων τῶν πραγμάτων τούτων οὔτε τὰς ἐκ τῆς μονομερείας
ταύτης σπουδαίας ἐλλείψεις ἀγνοεῖ, οὔτε τὸ ἐπάναγκες
θεραπείας τινὸς οἰασδῆποτε δὲν συναισθάνεται. Ἡ γραμ-
ματικὴ, μαθηματικὴ καὶ λογικὴ διδασκαλία, ἥτις μάλι-
στα ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς γυμνασίοις, γυμνάζει μὲν ἄριστα
τὸ πνεῦμα τῶν νέων, ἀφαιροῦσα αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἀτάκτου καὶ
ἀμούσου πληθύος τοῦ κατ' αἴσθησιν κόσμου, καὶ αἴρουσα
εἰς τὴν θεωρητικὴν χώραν τῆς τάξεως καὶ ἐνότητος· ἀλ-
λ' ἡ μονομερὴς ὅμως καὶ ἀποκλειστικὴ τῶν μαθημάτων
τούτων διδασκαλία γεννᾷ πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἐλαττώ-
ματα, τὰ ὅποια δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνθυμίσω εἰς τοὺς γι-
νώσκοντας, καὶ τῶν ὁποίων ἐλάχιστον μόνον εἶνε ἡ
σχολαστικότης. Τοῦτο λέγων δὲν λησμονῶ οὐδ' ὑποτιμῶ
τὴν ἐκ τῆς μελέτης τῶν κλασικῶν ποιητῶν καὶ συγγρα-
φῶν πραγματικὴν ἐν τοῖς γυμνασίοις ὠφέλειαν. Οἱ ποιηταὶ
καὶ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι ἔχουσι τοῦτο τὸ μοναδικὸν καὶ

πολύτιμον πλεονέκτημα, ὅτι κατώρθωσαν νὰ ᾔνε ἰδανικώτατοι χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ παύσωσι νὰ ᾔνε καὶ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου. Τίς ὁμως ἀγνοεῖ, ὅτι ὀλίγιστοι εἶνε οἱ παρ' ἡμῖν διδάσκαλοι, ὅσοι μεταχειρίζονται ὄχι τὰς λέξεις τῶν ἀρχαίων ὡς κείμενον ἐφαρμογῆς τῶν γραμματικῶν κανόνων, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν πρὸς διάπλασιν τοῦ ἡθους καὶ φωτισμὸν καὶ συνέτισιν τοῦ πνεύματος τῶν νέων; Ἀλλὰ καὶ πάγκοινος ἂν ᾔτο ἡ ὀρθὴ αὐτὴ ἐκ τῶν ἀρχαίων παιδεύσεις, πάλιν αὐτὴ καὶ μόνη δὲν ἤθελεν ἀρκέσθαι, οὐδὲ ἀρθῇ ἡ ἀπαραίτητος ἀνάγκη τῆς ἐκ τῆς ἱστορίας παιδεύσεως. Ἡ ἱστορία, εἰκὼν ὄχι τοῦ ἀφηρημένου καὶ θεωρητικοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ πραγματικοῦ κόσμου, τοῦ κόσμου τῆς πληθύος, τῆς ποικιλίας καὶ τῆς ἀνωμαλίας, εἶνε τὸ μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ πρᾶκτικὸν ἂν ἀντιστήκωμα τῆς ἐν τοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις ἐκπαιδεύσεως τῆς νεολαίας, ἥτις ὀλόκληρος κυρίως εἰπεῖν εἶνε ἐκ τῶν προτέρων καὶ θεωρητικὴ. Ἀρκοῦμαι νὰ σημειώσω τοῦτο μόνον τὸ γεγονὸς, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις πόσον ἐτεροβαρὴς καὶ χωλαίνουσα εἶνε ἐπόμενον ν' ἀποβαίνει ἡ ἐκπαίδευσις ἄνευ τῆς ἱστορίας.

Ἡ ἐπὶ τὸ πληρέστερον διὰ τῆς ἱστορίας κατάρτισις τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶνε βεβαία μακροῦ χρόνου ἔργον, καὶ θέλει ἀρχίσθαι μόνον ἀφ' οὗ οἱ πανεπιστημιακῶς κατηρτισμένοι διδάκτορες καταλάβωσι βαθμὴν τὰς ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐδρας, καὶ μεταγίσωσιν εἰς αὐτὰ τελειοτέραν σχετικῶς καὶ πληρεστέραν διδασκαλίαν ὅπως τῶν λοιπῶν μαθημάτων οὕτω καὶ τῆς ἱστορίας. Εἰς τούτους τοὺς νεωτέρους τῆς ἐπιστήμης θιασώτας νομίζων, ὅτι προσφέρω εὐπρόσδεκτον σχεδίασμα διδασκαλίας ἐν τοῖς γυμνασίοις, ἀνέλαβον τὴν σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν τοῦ παρόντος ἐγχειριδίου. Ἐπειδὴ δὲ διὰ γνωστοὺς λόγους οἱ

μαθηταὶ τῶν γυμνασίων δὲν εἶνε ὁμοίως καὶ ἐξ ἴσου ἀπανταχοῦ προκατηρτισμένοι, ἐνδεχόμενον εἶνε ἡ διδασκαλία τοῦ ἐγχειριδίου τούτου, συντεταγμένου κατ' ἀσυνήθη ἀκόμη μέθοδον, νὰ εὕρη κατ' ἀρχὰς δυσκολίας ἐν τισι γυμνασίοις, ιδίως ἐν τοῖς θεωρητικωτέροις κεφαλαίοις, ὅσα ἐξηγοῦσι τὴν ἱστορίαν τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν ἔθνων, ἥτοι τῆς θρησκείας, φιλοσοφίας, φιλολογίας κλπ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀπόκειται, ἐννοεῖται, εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἐκλογὴν τοῦ καθηγητοῦ νὰ σταθμῇσῃ τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν του, καὶ νὰ διδάξῃ τὰ ἀπλούστερα καὶ εὐληπτότερα τῶν κεφαλαίων τούτων, ἐνδιατρίβων μᾶλλον εἰς τὰ κεφάλαια, ὅσα πραγματεύονται τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν. Ἐν γένει δὲ νομίζω ἀπαραίτητον τὴν διδασκαλίαν, τουτέστι τὴν ἐρμηνείαν — καὶ σημειῶ τοῦτο, διότι κατὰ κακῶς ἐπικρατῆσαν ἔθος, τὰ μὲν λοιπὰ τῶν γυμνασιακῶν μαθημάτων ἐρμηνεύονται ὑπὸ εἰδικῶν καθηγητῶν, μόνον δὲ τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας ρίπτεται ὁδοῦ πάρεργον εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς ἀνάγνωσμα οἴκοθεν καταληπτόν, καὶ τρόπον τινὰ μὴ χρῆζον διδασκάλου, τουτέστιν ἐρμηνευτοῦ.

Ἡ ὕλη τοῦ ἐγχειριδίου θέλει φανῇ ὀλίγη βέβαια εἰς ἐκείνους ὅσοι γνωρίζουσιν, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ μὲν καὶ Ἀγγλίᾳ τὰ τοιαῦτα ἐγχειρίδια εἶνε τριπλάσια συνήθως τοῦ παρόντος κατὰ τὸ μέγεθος, ἐν Γερμανίᾳ δὲ διπλάσια τοῦλάχιστον, εἰ καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς πίνακες μόνον μνημονικοί, τοὺς ὁποίους περισαρκοῦσι καὶ συμπληροῦσι λαμβάνοντες πρὸς τῷ ἐντόπῳ χειμένῳ καὶ ἐγγράφους σημειώσεις ἐκ τῆς προφορικῆς διδασκαλίας τοῦ καθηγητοῦ. Ἀλλὰ περιώρισα τὸν ὄγκον εἰς τὰς ἐλάχιστας ταύτας διαστάσεις, ἀποβλέψας εἰς τὰς σήμερον ὑπαρχούσας δυσκολίας, καὶ νομίσας ὅτι

η'.

ὅπως κατὰ τὸ ποιὸν οὕτω καὶ κατὰ τὸ ποσὸν μόνον διὰ τοῦ χρόνου καὶ βαθμῆδὸν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ ἡ πρόοδος.

Εὐχομαι οἱ κόποι, οὓς κατέβαλον, νὰ μὴ ἀποβῶσιν ἄχρηστοι εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν. "Αλλὴν ἀμοιβὴν οὔτε ἔχει οὔτε δύναται νὰ ἐλπίσῃ ἐν Ἑλλάδι πᾶς φιλόπονος καὶ ἑαυτὸν σεβόμενος λόγιος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Αὐγούστου 1867.

Δ. Ν. Β.

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΗ.

§ 1. Τοῦ ἀνθρώπου οὐσιῶδες καὶ εἰδικὸν προσὸν ὁ λόγος. Προορισμὸς καὶ προσδευτικότητα ἐν γένει τοῦ ἀνθρώπου.

§ 2. Εἰς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ἐπιδρᾷ πλὴν τῆς ἐν αὐτῷ λογικῆς, καὶ ἡ ἐξωτερικὴ φύσις, ἰδίως ἡ τῆς γῆς.—Αἱ ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος μεταβολαὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Κατακλυσμοί· ἀπολιθώσεις.—Τρεῖς ὡς ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἡφαιστειῶν καὶ ποσειδωνείων δυνάμεων περίοδοι μεταβολῶν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ὠκεάνειος, νησιωτικὴ καὶ ἡπειρωτικὴ.—Καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ ὁ τριπλοῦς χαρακτήρ οὗτος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς. Ἐπιβρόη αὐτοῦ εἰς τὴν θερμοκρασίαν καὶ τὸ κλίμα.—Καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὕψος χώρας τινὸς ἔχει ἐπιβρόην εἰς τὸ κλίμα.—Ἀπότομος καὶ βαθμιαία ἀνύψωσις τῆς ξηρᾶς ἐκ τῶν παραλίων πρὸς τὰ μεσόγεια καὶ ἐπιβρόη αὐτῆς εἰς τὸ κλίμα.—Καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς τῶν ὀρέων σειρᾶς ἔχει ἐπιβρόην εἰς τὸ κλίμα.—Ἀντίθεσις τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου ὡς πρὸς τὰς ἐκ τοῦ ὕψους τῆς ξηρᾶς κλιματικὰς διαφορὰς.—Διαφορὰ τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου ὡς ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν παραλίων.—Ἐπιβρόη τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς βροχῆς εἰς τὸ κλίμα. Διπλοὶ περιοδικοὶ ἄνεμοι. Ζώνη τῆς νηνεμίας περὶ τὸν ἰσημερινόν.—Ἐπιβρόη τῶν περιοδικῶν ἀνέμων εἰς τὸ κλίμα τῶν εὐκράτων ζωνῶν.—Υετογραφία τῶν τροπικῶν χωρῶν.—Υετογραφία τῶν εὐκράτων ζωνῶν.—Ὀρεογραφικαὶ καὶ υετογραφικαὶ διαφοραὶ καὶ ἀντιθέσεις τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου. Υετογραφία Ἀμερικῆς—Ἀφρικῆς—Αὐστραλίας—Ἀσίας—Εὐρώπης.—Γενικὴ διαφορὰ τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου. Ὁ νέος κόσμος κατ' ἐξοχὴν πεδινὸς καὶ φυτικὸς, ἐν γένει δὲ ὁμοιόμορφος καὶ μονότονος· ὁ ἀρχαῖος κόσμος κατ' ἐξοχὴν ὀρεινὸς καὶ ποικίλος, εὐφύεστερος δὲ πρὸς τὰ ζῶα καὶ τὸν ἄνθρωπον ἢ τὰ φυτά.—Γενικὴ διαφορὰ τοῦ βορείου καὶ νοτίου ἡμισφαιρίου.—Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ τελειότης τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου ἄρχεται προβαίνουσα ἀπὸ τῶν πόλων καὶ κορυφουται εἰς τὸν ἰσημερινόν.—Ἄλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἐπίλοιπον ὀργανικὸν κόσμον ὁ τελειότατος ἄνθρωπος εὐρίσκεται ὅχι εἰς τὰς τροπικὰς ἀλλ' εἰς τὰς εὐκράτους ζώνας.

§ 3. Ἀρχὴ καὶ ἔννοια τῆς φυλῆς. Τρεῖς κυριώτατοι φυλετικοὶ τύποι. Ἡ καυκάσια—ἡ αἰθιοπικὴ—ἡ μογγολικὴ φυλὴ.

§ 4. Ἀρχὴ καὶ ἔννοια τῆς θρησκείας. Φυσιολατρεία, πανθεῖσμος, δυν-

σμός, άστρολατρεία, πολυθεία, είδωλολατρεία, κτηνολατρεία, κτισματολατρεία. Η έξ άποκαλύψεως μονοθεία* χριστιανισμός* ισλαμισμός.

§ 5. 'Αρχή και έννοια της γλώσσης. Σχέσις τών γλωσσών προς τās φυλάς. Τρεις βαθμοί άναπτύξεως, άμα δέ και τρία γένη γλωσσών: μονοσύλλαβοι, λεξίκλιτοι και κλιταί. Τελειόταται γλώσσαι αί κλιταί, τοιαύται δέ είνε αί ινδογερμανικαί και αί σημιτικαί.

§ 6. 'Αρχή και έννοια της κοινωνίας. Οικογένεια και γάμος. Τέχναι και έπιστῆμαι. Καλλιτεχνία. Φιλοσοφία. Είκαστικά τέχναι, άρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική. Μουσική. Ποίησις, έπική, λυρική, δραματική. 'Ρητορική. Έμμετρος και πεζός λόγος. Φιλολογία.

§ 7. 'Αρχή του ποιμενικού και νομαδικού βίου. Γεωργία. 'Αλιεία. Έμπορία και ναυτιλία. Κῶμαι. Πόλεις. Πολιτεία. 'Αρχοντες. Νόμοι, έθιμα, ήθη.

§ 8. Πατρική εξουσία. Πατριαρχική. Φυλή, έθνος. Πατρίς. Έννοια του πατριαρχικού βίου.

§ 9. Σχήματα της πολιτείας. Μοναρχία και ιδίως πολιτεία. 'Απόλυτος βασιλεία. 'Αριστοκρατία, δημοκρατία. Τυραννίς. 'Ολιγαρχία, όχλοκρατία. Συναγματοική μοναρχία.

§ 40. Έννοια του πολιτισμού. Όρισμός της ιστορίας. Μερική, είδική, γενική ιστορία. 'Αρχαία, μέση, νεωτέρα ιστορία.

§. 1. 'Ο έξ άμνημονεύτων χρόνων κάτοικος του πλανήτου τούτου της γῆς άνθρωπος διαφέρει από τών ζώων, είς τά όποια φυσιογραφικῶς συγκαταλέγεται, ως έκ του ούσιώδους και είδικού προσόντος του λόγου, τουτέστι της πνευματικής εκείνης δυνάμεως, δι' ἧς ό άνθρωπος έξεργαζόμενος και τελειοποιών είς έννοίας και κρίσεις τās διά τών αισθήσεων άντιλήψεις αυτού, και ταύτας πάλιν συνάπτων και άναπτύσσων είς όλόκληρον σύστημα ιδεών, σημαίνει και έξωτερικῶς διά της γλώσσης. Όπως δέ ή φύσις, ούτως άρα και ό βίος του ανθρώπου είνε διάφορος του τών άλόγων ζώων διότι, έν ᾧ ή ζωή τούτων δαπανάται όλη είς την θεραπείαν και άνάπαυσιν τών φυσικῶν άναγκῶν, ό του ανθρώπινου βίου προορισμός είνε ή κατά τό δυνατόν άνάπτυξις και θεραπεία και επικράτησις τών πνευματικῶν δυνάμεων. 'Αλλά του προορισμού τούτου οὔτε διά μιᾶς οὔτε καθ' όλοκληρίαν ποτέ έφικνείται ό άνθρωπος. 'Αρχεται από του κατά φύσιν και ζωϊκώτερου βίου, και βαθμηδόν άπαλλασσόμενος από του άπολύτου κράτους τών φυσι-

κῶν αὐτοῦ καὶ ζωϊκῶν ἀναγκῶν, καὶ καταρτίζων βίον κρείττον καὶ ὁσημέραι ἀνθρωπίνως καὶ τελειότερον, προσδεύει καὶ προσεγγίζει ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν τελικὸν αὐτοῦ προορισμόν. Συντελεῖται δὲ ἡ καθόλου αὕτη πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὅχι κατ' εὐθείαν οὐδὲ ὁμαλῶς· πολλάκις μάλιστα ἐμφιλοχωροῦσιν εἰς τὴν πορείαν αὐτοῦ αἰῶνες ὅλοι εἴτε πραγματικῆς εἴτε φαινομένης ὀπισθοδρομήσεως.

§ 2. Ἀλλ' αὕτη ἡ εἰς τὰ πρόσω ἢ εἰς τὰ ὀπίσω πορεία τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας μόνον αὐτοῦ βουλῆσεως, ὅποیان διαπλάττει αὐτὴν ὁ λόγος, ἀλλ' ἐπιδρᾷ τὰ μέγιστα εἰς αὐτὴν καὶ ἑτέρα ἐκτὸς καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ ὑπάρχουσα καὶ ἐνεργοῦσα δύναμις, ἡ φύσις, καὶ ἰδίως ἡ γῆ αὕτη, ἡ μήτηρ καὶ τροφὸς καὶ κοιτίς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διὰ τοῦτο πρὶν ἐξετάσωμεν τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἀποῖος διαμορφοῦται ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπικρατούσης λογικῆς φύσεως, ἴδωμεν πρότερον πῶς ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτὸν ἡ γῆ, κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῆς ζώνας καὶ χώρας.

Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς γῆς ταύτης, ἣν κατοικοῦμεν, δὲν ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν τοιαύτη, ἀλλ' εἶνε τὸ τελευταῖον ἀποτέλεσμα διαφορῶν μεταβολῶν καὶ ἀναστατώσεων, ἃς ἔπαθεν ἡ γῆ πρὸ πολλῶν τινῶν μυριάδων αἰώνων, καὶ αἵτινες οὐδέποτε κατέπαυσαν ἐντελῶς, ἐξακολουθοῦσι δὲ καὶ σήμερον ἀκόμῃ, εἰ καὶ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μετριώτεραι κατὰ τε τὰς διαστάσεις καὶ τὸν βαθμόν. Τὰς μεταβολὰς ταύτας ἐπροξένησε τὸ ὕδωρ, ὅπερ πάλαι ποτὲ ἐπεκάλυπτεν, ὡς φαίνεται, ὁλόκληρον τὸν πλανήτην, ἔτι δὲ μᾶλλον τὸ ἐν τοῖς σπλάγχχνοις τῆς γῆς ἐμφωλεῦον πῦρ, ὅπερ καὶ σήμερον ἀκόμῃ προξενεῖ συχνότατα μὲν τοὺς σεισμούς, σπανιώτερον δὲ τὰς ἐκ τῶν ἡφαιστείων ὀρέων ἐκρήξεις, καὶ σπανιώτατα τὰς ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς ξηρᾶς ἐπανυψώσεις λόφων καὶ βουνῶν, ὡς π. χ. ἡ τοῦ Νέου Ὁρους παρὰ τὴν Νεάπολιν, ἢ τὰς ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἀναδύσεις νήσων, ὡς συνέβη τοῦτο καὶ ἄλλοτε πρότερον καὶ νῦν ἐσχάτως παρὰ τὴν Θήραν. Καὶ αἱ ἐκ τοῦ ὕδατος δὲ μεταβολαί, εἰ καὶ λανθάνουσαι καὶ βραδεῖαι, ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμῃ καὶ σήμερον· ἰδίως δὲ ἀξία σημειώσεως ἐνταῦθα εἶνε ἡ ἐκ τῶν ποταμῶν συνεπίχωσις τῶν παραλίων, ἥτις πολλαχοῦ μεταβάλλει κατὰ μικρὸν

τὴν θάλασσαν εἰς ζήραν, ὥς τοῦτο συνέβη εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑρέσου, καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ σφοδρότερον καὶ βιαίτερον ἐνήργησαν οἱ κατὰ τοὺς προαιωνίους χρόνους ἐξαλλοιῶσαντες τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καταποντισμοὶ καὶ κατακλυσμοί, περὶ ὧν ἐσώθησαν καὶ διάφοροι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔθνεσι παραδόσεις, ὧν ἐπισημότεραι εἶνε ἡ παρ' Ἑβραίοις περὶ τοῦ ἐπὶ Νῶε κατακλυσμοῦ, καὶ ἡ παρ' Ἑλλήσι περὶ τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος. Αἱ βίαιαι αὗται φυσικαὶ μεταβολαὶ καὶ ἀναστατώσεις τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐπέφεραν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν ἐξαφανισμόν τῶν ἐκάστοτε ὑπαρχόντων φυτῶν καὶ ζῶων, ἅτινα συγκαταχλωσθέντα ἀπελιθώθησαν· ἐκ δὲ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἐξετάσεως τῶν ἀπολιθωμάτων τούτων ἐπορίσθησαν οἱ γεωγνώσται τὰ κυριώτατα αὐτῶν περὶ τῶν φυσικῶν τούτων μεταβολῶν τοῦ ἡμετέρου πλανήτου συμπεράσματα.

Εἰς τρεῖς κυρίας καὶ μακρὰς περιόδους διακρίνουσιν οἱ γεωγνώσται τοὺς μυριαριθμούς αἰῶνας, καθ' οὓς ἡ γῆ εὐρίσκετο ἀκόμη ὑπὸ τὸ ἄμεσον κράτος τῶν ἡφαιστείων τούτων καὶ ποσειδωνείων δυνάμεων. Κατ' ἀρχὰς ὁ κόσμος ἦτο, ὥς φαίνεται, χάος ἀνάμικτον καὶ ἀδιάκριτον διαφόρων ρευστῶν, ἀτμοειδῶν καὶ στερεῶν ὑλῶν. Κατὰ τὴν πρώτην δὲ περίοδον τὴν γῆν ἐπεκάλυπτεν ἀπανταχόθεν πλὴν τοῦ φωτός τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ἀήρ. Ἡ ἐπὶ τοῦ πλανήτου θερμοκρασία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦτο ὁμαλὴ, καὶ τὰ ἔνυδρα φυτὰ καὶ ζῶα, ἐὰν ὑπῆρχον, κατεῖχον βεβαίως τὴν κατωτάτην βαθμίδαν τῆς τῶν ὀργανικῶν ὄντων κλίμακος. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, βιαζομένη ὑπὸ τοῦ ἐνδομύχου πυρὸς καὶ ἀτμοῦ, ἀνέδυ πολλαχοῦ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων ἡ ξηρὰ, ὥς νῆσος, καὶ ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ζωογόνου ἡλίου περιήχθησαν εἰς ἐπαφὴν καὶ συνεπίδρασιν ἡ γῆ, τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ἀήρ. Τότε ἐπέπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ ἐπῆλθον αἱ ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας κλιματικαὶ διαφοραὶ, τότε δὲ καὶ ἐγεννήθησαν διάφορα φυτὰ καὶ ζῶα, ἀλλ' ἀτελεῖ. Τὰ φυτὰ τῆς περιόδου ταύτης, φοίνικες, κωνοφόρα κττ., ἀνεφέροντο εἰς γιγάντειον ὕψος καὶ μέγεθος, ἀλλ' ἦσαν ἐκ τῶν ἀτελεστάτων, ὅπως καὶ τὰ ζῶα, διότι τὰ μὲν ἔνυδρα ἦσαν τὰ ὀστρακόδερμα, οἱ κοχλῖαι καὶ οἱ πολύποδες, ἐπὶ δὲ τῆς

ξηρᾶς εἶρπον τὰ ἐρπετὰ, καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα εἰς τὰς ἀτελεστά-
 τας καὶ κατωτάτας τῆς ζωολογικῆς κλίμακος βαθμίδας ἀνήκοντα.
 Μετὰ τὴν νησιωτικὴν ταύτην ἀνάδυσιν τῆς ξηρᾶς, καθ' ἣν τὸ ἐπι-
 κρατοῦν στοιχεῖον ἦτο τὸ ὕδωρ, ἔρχεται ἡ τρίτη περίοδος, καθ' ἣν
 ἐκ τοῦ ὕδατος ἀνέδυσαν αἱ ἡπειροὶ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ
 ξηρὰ ἐκτείνεται, καὶ ἡ μορφή αὐτῆς, καταρρέουσάντων τῶν ὑδάτων,
 ἀποφαίνεται ποικιλιωτέρα· ἐκ τῶν νεφῶν καταπίπτει βροχὴ, ἥτις
 διὰ τῶν ρυάκων καὶ ποταμῶν καταφέρεται εἰς τὰς κοιλάδας καὶ
 πεδιάδας, τὰς ὁποίας ἐπικαλύπτει διὰ τῆς ἰλῦος, ἣν συμπαρασύρει εἰς
 τὸ ρεῦμά της, καὶ ἥτις συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν γονιμοποίησιν
 τοῦ ἐδάφους· ἡ μονοτονία ἐκλείπει, ἡ θερμοκρασία μεταβάλλεται
 πολλάκις καὶ μεγάλως, καὶ ὁ ὀργανικὸς κόσμος προβιβάζεται εἰς
 τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς τελειότητος, διότι οὐ μόνον τὰ τελειό-
 τατα φυτὰ καὶ ζῶα, τὰ μαστοφόρα, ἐπλάσθησαν κατὰ τὴν περίο-
 δον ταύτην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἀνώτατον καὶ τελει-
 ότατον προῖον τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου. Κατ' ἀρχὰς λοιπὸν ἐν τῇ
 παναρχαίᾳ ἱστορίᾳ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου ἐπεκράτησε τὸ ὕδωρ,
 δεύτερον αἱ νῆσοι, καὶ τρίτον αἱ ἡπειροὶ· ἡ δὲ τρίτη καὶ τελευταία
 αὕτη περίοδος ἔχει πρὸς τὴν πρώτην, ὅν λόγον καὶ τὸ τέλειον καὶ
 ὥριμον ζῶον πρὸς τὸ ρευστὸν καὶ ἄπλαστον ὦον, ἐξ οὗ προῆλθε.

Ἄλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ τρεῖς διάφοροι χαρακτῆρες ὑπάρχουσι καὶ
 σήμερον, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι πάλαι μὲν ποτε διέκρινον
 τρεῖς διαφόρους περιόδους, σήμερον δὲ διακρίνουσι τρία διάφορα μέ-
 ρη τοῦ πλανήτου, πρῶτον τοὺς ὠκεανοὺς καὶ τὰς θαλάσσας, δεύτε-
 ρον τὰς νήσους καὶ τρίτον τὰς ἡπείρους· ὅν δὲ λόγον εἶχον πάλαι
 ποτὲ αἱ τρεῖς περίοδοι πρὸς ἀλλήλας, τὸν αὐτὸν λόγον ἔχουσι καὶ
 σήμερον πρὸς ἀλλήλα τὰ μέρη τοῦ πλανήτου, ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ ὠ-
 κεάνειος χαρακτῆρ, ὁ νησιωτικὸς καὶ ὁ ἡπειρωτικὸς. Κατὰ τὴν ἀρ-
 χὴν ταύτην ἐξετάζοντες τὸν ἡμέτερον πλανήτην εὐρίσκομεν καὶ
 σήμερον ὑπάρχουσιν τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων τῆς ξηρᾶς καὶ τοῦ
 ὕδατος ἀντίθεσιν κατὰ τρεῖς λόγους, α') μεταξὺ τοῦ ἡπειρωτικοῦ
 καὶ τοῦ ὠκεανείου ἡμισφαιρίου, β') μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου κόσμου
 καὶ τοῦ νέου, καὶ γ') μεταξὺ τῶν τριῶν πρὸς ἄρκτον καὶ τῶν
 τριῶν πρὸς μεσημβρίαν ἡπείρων. Αἱ διαφοραὶ καὶ ἀντιθέσεις αὗται

εἶνε μάλιστα ἀξιοσημείωτοι ὡς συνεπαγόμεναι μερίστην διαφορὰν καὶ ἀντίθεσιν τοῦ κλίματος, ἄρα καὶ τῶν κατοίκων. Τὸ κλίμα τῆς θαλάσσης εἶνε σταθερώτερον τοῦ τῆς ξηρᾶς, δυσκολώτερα καὶ θερμαινόμενον καὶ ἀποψυχόμενον. Αἱ αὐταὶ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἀναβιβάζουσιν ἢ καταβιβάζουσι τὸ θερμόμετρον τετραπλασίως κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν, ἐν γένει δὲ κατὰ θάλασσαν ἢ θερμανσις καὶ ἀπόψυξις οὐδέποτε φθάνει εἰς μέγαν βαθμὸν. Τοῦτο κυρίως ἀληθεύει περὶ τῶν ὠκεανῶν· εὐμεταβλητότερον δὲ εἶνε τὸ κλίμα τῶν μεσογείων πελαγῶν τοῦ τῶν ὠκεανείων, ἕνεκα τῆς γειτνιασεως τῆς ξηρᾶς, καθὼς καὶ τἀνάπαλιν δυσμεταβλητότερον τὸ τῶν παραλίων ἢ νησιωτικῶν ἕνεκα τῆς γειτνιασεως τῆς θαλάσσης. Ἡ θερμοκρασία ἄρα χώρας ὠκεανείου εἶνε πολὺ διάφορος τῆς ὑπὸ τὸ αὐτὸ γεωγραφικὸν πλάτος ἡπειρωτικῆς ἢ ἡπειρονησιωτικῆς. Τὸ ὠκεάνειον κλίμα εἶνε συνήθως ὑγρὸν, ὁ δὲ οὐρανὸς συννεφὴς καὶ ὑετώδης, ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸ κλίμα τῆς στερεᾶς εἶνε συνήθως ξηρὸν, ὁ δὲ οὐρανὸς αἰθριὸς καὶ ἀνέφελος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, καθόλου εἰπεῖν, ὁ μὲν ἀρχαῖος κόσμος ἢ τὸ ἀνατολικὸν ἡμισφαίριον, ὅπου καίται ἡ Ἀσία, Εὐρώπη καὶ Ἀφρική, ἔχει μᾶλλον τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἡπειρωτικοῦ κλίματος, ὁ δὲ νέος κόσμος ἢ τὸ δυτικὸν ἡμισφαίριον, ὅπου καίται ἡ Ἀμερική καὶ ἡ Αὐστραλία, ἔχει μᾶλλον τοὺς τοῦ ὠκεανείου. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὸ βόρειον ἡμισφαίριον, ἥτοι αἱ τρεῖς πρὸς βορρᾶν ἡπείροι Ἀσία, Εὐρώπη καὶ βόρειος Ἀμερική, ὡς κατέχουσιν τὸν πλεῖστον σχετικῶς χῶρον, ἔχουσι τοὺς χαρακτῆρας μᾶλλον τοῦ ἡπειρωτικοῦ, τὸ δὲ νότιον ἡμισφαίριον, ἥτοι ἡ Ἀφρική, νότιος Ἀμερική καὶ Αὐστραλία, ὡς περικλυζόμεναι ὑπὸ ἐκτενεστάτων σχετικῶς θαλασσῶν, ἔχουσι μᾶλλον τοὺς τοῦ ὠκεανείου.

Ἀλλὰ τὸ κλίμα χώρας τινὸς ὀριζόμενον μὲν κυρίως ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ αὐτῆς ἢ ἀστρονομικοῦ πλάτους, τροποποιούμενον δὲ ἐξ ὧν προεξηγήθησαν λόγοι, τροποποιεῖται οὐχ ἥττον καὶ ἐκ τοῦ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὕψους αὐτῆς, ὅθεν ἀνάγκη εἶνε νὰ ῥηθῶσι καὶ περὶ τούτου ὀλίγα τινὰ τὰ κυριώτατα.

Ὀλίγον ὕψος, καὶ 350 μόνον ποδῶν, τουτέστιν ὅσον ἔχουσι πολλὰ κωδωνοστάσια, ἐπιφέρει τοσαύτην μεταβολὴν εἰς τὴν θερμοκρασίαν καὶ τὸ κλίμα χώρας τινὸς, ὅση ἤθελεν ἐπέλθῃ, εἰάν ἡ

χώρα αὕτη ἔκειτο 15 ὅλα γεωγραφικά μίλια μακρὰν τοῦ ἰσημερινοῦ. Οἱ παρὰ τὰς Ἑλουμενικὰς λίμνας χλοάζοντες ἀμπελῶνες ἦν θελον καταστραφῆ, ἐὰν αἱ παρόχθιοι ἐκεῖναι χώραι ἔκειντο 500 μόνον ποδας ὑψηλότερον. Τὸ ὕψος τοῦτο τῆς ζηρᾶς ἢ αἰρεται ἀμέσως καὶ ἀποτόμως εἰς βουνούς καὶ ὄρη, ἢ προχωρεῖ ἡρέμα καὶ βαθμὴν ἀπὸ τῶν πεδινωτέρων καὶ παραλιωτέρων πρὸς μεσογειοτέρους αἰέποτε καὶ ὑψηλοτέρους χώρους, μέχρις οὗ κορυφωθῇ εἰς τὰ ὄρη. Κεῖται δὲ τὸ ἄκρον τοῦτο ὕψος ὅχι κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡπείρου, ἀλλὰ ὀλίγον πρὸς τὸ ἕτερον ἄκρον, καὶ ἡ κατάκλισις τῆς χώρας πρὸς μὲν τὸ παράλιον, ὅθεν τὸ ὄρος ἀφίσταται πλείοτερον, εἶνε ὁμαλιωτέρα καὶ βαθμιαιοτέρα, πρὸς δὲ τὸ ἀντίθετον παράλιον, ὅθεν ἀφίσταται ὀλιγώτερον, εἶνε ἀποτομωτέρα. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ ἡ βαθμιαιοτέρα κλίσις νέυει πρὸς βορρᾶν, καὶ ἡ ἀποτομωτέρα πρὸς μεσημβρίαν· ἐν δὲ τῷ νέῳ ἡ μὲν πρώτη πρὸς ἀνατολὰς, ἡ δὲ δευτέρα πρὸς δυσμὰς· ὅθεν καὶ αἱ μέγιστα πεδιάδες τοῦ μὲν παλαιοῦ κόσμου, οἷον ἡ Γερμανία, Ῥωσσία καὶ Σιθερία, κεῖνται πρὸς βορρᾶν, τῆς δὲ Ἀμερικῆς πρὸς ἀνατολὰς. Ἐν γένει δὲ ἡ ἀνύψωσις ἀρχεται αὐξάνουσα ἀπὸ τῶν πόλων καὶ ἐφεξῆς, πλην ἡ ἄκρα κορυφώσις τοῦ ὕψους συμπίπτει ὅχι κατὰ τὸν ἰσημερινόν, ἀλλ' ἐν μὲν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ περὶ τὸν τροπικὸν τοῦ καρκίνου, ἐν δὲ τῷ νέῳ περὶ τὸν τροπικὸν τοῦ αἰγόκερω. Ἐκ τούτου δὲ ὁ ζέων καύσων τῶν τροπικῶν χωρῶν μετριάζεται τὰ μέγιστα, καὶ τὸ κλίμα αὐτῶν προσκατὰται ποικιλίαν, ὅποιαν ἄλλως δὲν ἔθελεν ἔχει.

Διαφέρει δὲ καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ ὁρέων ἀπὸ τῆς τῶν ἐν τῷ νέῳ, διότι ἐν μὲν τῷ ἀρχαίῳ ἡ διεύθυνσις ἀκολουθεῖ τὴν τοῦ παραλλήλου κύκλου ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ἐν Ἀμερικῇ δὲ τὴν τοῦ μεσημβρινοῦ ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον. Τῆς ἀντιθέσεως ταύτης τὸ μᾶλλον ἀξιοσημειώτερον ἀποτέλεσμα εἶνε ὅτι κατὰ μὲν τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν ὑπάρχουσιν ἀπανταχοῦ σχεδὸν αἱ αὐταὶ κλιματικαὶ ζῶναι, ἡ δὲ Ἀμερικῇ παρουσιάζει ποικιλιώτερα κατὰ τὸν λόγον τοῦτον φαινόμενα, διερχομένη ἅπασαν σχεδὸν τὴν κλίμακα τῆς θερμοκρασίας καὶ τῶν κλιματικῶν ζωνῶν.

Ὡς πρὸς τὰς ἐκ τοῦ ὕψους διαφορὰς ταύτας ὁ μὲν ἀρχαῖος κόσμος εἶνε, καθόλου εἰπεῖν, ὁ κατ' ἐξοχὴν ὁρεινός, ὁ δὲ νέος ὁ κα-

τ' ἐξοχὴν πεδινός. Τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν κατέχουσι τρία γιγάντεια ὄρεων συστήματα, περιλαμβάνοντα ὁροπέδιον ἀπεράντου ἐκτάσεως καὶ ὕψους 5—14,000 ποδῶν, ὅπερ χρησιμεύει ὡς κρηπὶς τοῦ μεγίστου ὀρεινοῦ κολοσσοῦ τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ δυτικὴ δὲ Ἀσία εἶνε ὁμοίως χώρα καθόλου εἰπεῖν ὀρεινή. Καὶ δὲν ἐλλείπουσι μὲν οὐδ' ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου κόσμου αἱ πεδιάδες· διότι ὁλόκληρος ἡ πρὸς ἄρκτον Εὐρώπη καὶ Ἀσία εἶνε μία συνεχὴς καὶ ἀπέραντος πεδιάς, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Ὀλλανδίας καὶ διερχομένη τὴν Γερμανίαν, Ῥωσίαν, τὰς παρὰ τὴν Μαϊώτιν λίμνην στέππας καὶ ὁλόκληρον τὴν Σιβηρίαν, ἀποπερατοῦται εἰς τὰ παράλια τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, σπανιώτατα μόνον ὑψομένη ἐνιαχοῦ 100 τὸ πολὺ πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, καθὼς καὶ ἐν τῇ Ἀφρικῇ ὑπάρχει ἡ πεδινὴ ἔρημος τῆς Σαχάρας· ἀλλ' ἐκεῖνας μὲν οἱ παγετοὶ τῆς κατεψυγμένης ζώνης, ταύτην δὲ ὁ ζέων καύσων τοῦ τροπικοῦ ἡλίου, ὡς καὶ τὸ ἄγονον τοῦ ἐδάφους, καθιστῶσιν ἀγόνους ἐρήμους, καὶ ἀχρήστους ὅλως εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ αἱ πεδιάδες τῆς Ἀμερικῆς εἶνε ἅπασαι γονιμώταται, καὶ ὅπως μέχρι τοῦδε οὕτω καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐκ τῶν πεδιάδων τούτων κυρίως θέλει ἐκπηγάσῃ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐημερία τῶν Ἀμερικανῶν. Ἐὰν δὲ ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ὀρεινός, συγκρινόμενος πρὸς τὸν νέον, ἡ Εὐρώπη συγκρινομένη πρὸς τὰς ἐπιλοίπους δύο, εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ὀρεινὴ ἥπειρος, κατὰ τὸ μεσημβρινὸν ἰδίως μέρος αὐτῆς, τουτέστιν ἐξαιρουμένης τῆς Ῥωσσίας. Ἡ μεγίστη πεδιάς τῆς Εὐρώπης, ἡ κατὰ τὴν βόρειον Γερμανίαν καὶ τὴν Πολωνίαν, εἶνε ἀπλοῦν μόνον πρόθυρον τῶν κατὰ τὴν βόρειον Ἀσίαν ἀπεράντων στεππῶν. Αἱ δὲ περίφημοι πεδιάδες τῆς Οὐγγαρίας, Γαλλίας καὶ Λομβαρδίας εἶνε σχετικῶς ἀνάξια παντὸς λόγου.

Ἀλλῇ σπουδαιοτάτῃ διαφορᾷ εἶνε ἡ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν παραλίων. Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ Ἀφρικὴ καὶ Εὐρώπη εἶνε τὰ δύο ἀντίθετα ἄκρα, καὶ τὸν μέσον ὅρον ἀπέχει ἡ Ἀσία. Ὁ ὄγκος τῆς Ἀφρικῆς, κυκλοτερὴς κατὰ τὴν παράλιον περιφέρειαν, συγκεντροῦται συνεσπειρωμένος εἰς ἑαυτὸν, ἀνευ σκολιδῶν καὶ ποικίλων ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν, καὶ ἥμισυ ἀναπεπταμένος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ δὲ Ἀσία ἔχει χερσονήσους μόνον πρὸς ἀνατολὰς

καὶ νότον, τὴν Ἀραβίαν, τὰς Ἰνδίας, τὴν Κορέαν καὶ τὴν Καμπούτ-
καν, ἀλλ' ἀναλόγως τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ξηρᾶς οὐ-
δ' αὐτὴ εἶνε ἀρκούντως ἀναπεπταμένη πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὴν με-
γίστην ἑκτασιν παραλίῳ ἔχει ἡ Εὐρώπη· πανταχόθεν σχεδὸν ἐκ-
τείνεται εἰς χερσονήσους πρὸς τὸ πέλαγος, καὶ πανταχόθεν πα-
ρεισδύνονται βαθέως εἰς τὰ σπλάγγνα αὐτῆς κόλποι καὶ λιμένες
καὶ ὄρμοι σκολιοὶ καὶ ποικιλώτατοι κατὰ τὸ σχῆμα· τὸ αὐτὸ δὲ
φαινόμενον ἐπαναλαμβάνουσιν ἔτι μᾶλλον αἱ χερσόνησοι τῆς Εὐ-
ρώπης, καὶ ὑπὲρ πάσας ταύτας ἡ Ἑλλάς, ἥτις κατὰ τοῦτο ἔχει
πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὅν λόγον αὕτη πρὸς τὰς λοιπὰς ἡπείρους. Ἡ
Ἑλλάς νομίζει τις ὅτι ὁσονόπως μέλλει νὰ διαλυθῇ ὁλόκληρος εἰς
νήσους· τόσον πολυσχιδῆς καὶ διαμεμελισμένη εἶνε. Αἱ αὐταὶ ἀν-
τιθέσεις ἀπαντῶσι καὶ ἐν Ἀμερικῇ ἀλλὰ πολὺ μετριώτεραι· ἡ μὲν
βόρειος Ἀμερικὴ εἶνε πολυσχιδῆς σχετικῶς κατὰ τὰ παράλια αὐ-
τῆς, καὶ προσεγγίζει κατὰ τοῦτο πρὸς τὴν Εὐρώπην, πολὺ δὲ ὀ-
μαλωτέρα καὶ ἀπλουστέρα εἶνε ἡ παράλιος περιφέρεια τῆς νοτίου,
ἥτις προσεγγίζει μᾶλλον πρὸς τὴν Ἀφρικὴν.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς θερμοκρασίας, εἰς τὴν ποιότητα καὶ διαφορὰν
τοῦ κλίματος συντελοῦσι τὰ μέγιστα καὶ δύο ἕτεροι σπουδαιότατοι
παράγοντες ὁ ἄνεμος καὶ ἡ βροχὴ, ἡ ἀκριβέστερον εἰπεῖν καὶ
τὰ τρία ταῦτα συνεπιδρῶσιν ἀμοιβαίως ἐπ' ἄλληλα. Τὰ τῶν ἀνέμων
καὶ αὐτῶν τῶν ἐτησίων καθ' ὅς οἰκοῦμεν εὐκράτους ζώνας, εἶνε
παροιμιωδῶς ἄστατα καὶ ἀκανόνιστα· ἀλλ' οἱ κατὰ τὰς τροπικὰς ζώ-
νας ἐπικρατοῦντες περιοδικοὶ ἄνεμοι εἶνε σταθερώτατοι καὶ κα-
νονικώτατοι. Εἶνε δὲ διπλοῖ, οἱ μὲν τὰς ἀνωτέρας οἱ δὲ τὰς κατω-
τέρας χώρας τῆς ἀτμοσφαίρας διελκύνοντες· καὶ οὗτοι μὲν οἱ κατώ-
τεροι ἄρχονται πνέοντες ἐκ τῶν πόλων πρὸς τὸν ἰσημερινόν, ἀλλ' ἔ-
νεκα τῆς περὶ τὸν ἄξονα περιστροφῆς τῆς γῆς δὲν ἀκολουθοῦσι μέ-
χρι τέλους τὴν φορὰν ταύτην, ἀλλὰ καθ' ὅσον πλησιάζουσι πρὸς
τὸν ἰσημερινόν, στρέφονται ὁ μὲν ἐξ ἄρκτου νοτιανατολικώτερον, ὁ
δ' ἐκ νότου βορειανατολικώτερον, μέχρις οὗ συναπαντηθέντες περὶ
τὸν ἰσημερινόν συμπαρασύρονται ἀμφότεροι εἰς τὴν ἀκαταμάχητον
ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς φορὰν. Οἱ δ' ἐκ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς
τοὺς πόλους τὰς ἀνωτέρας χώρας τῆς ἀτμοσφαίρας διερχόμενοι πε-

ριοδικοὶ φέρονται ὅχι ἀκριβῶς καὶ αὐτοὶ πρὸς νότον καὶ ἄρκτον, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος νοτιανατολικώτερον, ὁ δὲ δεύτερος βορειοδυτικώτερον. Ἐκ τῶν κατὰ τοὺς μεγάλους ὠκεανούς ἐπικρατοῦντων περιοδικῶν ἀνέμων ὁ μάλιστα ἄξιος σημειώσεως εἶνε ὁ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Τὸ μὲν βορειανατολικὸν αὐτοῦ ρεῦμα πνέει τακτικῶς ἀπὸ τῆς 2^ῃ μέχρι τῆς 25^ῃ βορ. πλ., ὁμοίως δὲ σχεδὸν καὶ τὸ νοτιανατολικόν· μόνον δὲ κατὰ τὸ θέρος ἐκτείνονται ὀλίγον πρὸς βορρᾶν. Τὰ δύο ταῦτα ρεύματα συναπαντῶμενα περὶ τὸν ἰσημερινόν, στρέφονται ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ἀλλὰ δι' ἄλλα αἰτία ἀναχαίτιζονται ἀπὸ τῆς φορᾶς αὐτῶν ταύτης, καὶ οὕτως ἐπέρχεται ἡ παράδοξος ἐκείνη ἄκρα γαλήνη καὶ νηνεμία, ἣτις ἐξέπληξε τοὺς πρώτους θαλασσοπόρους, οἵτινες διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμασαν τὸν μέγαν τοῦτον ὠκεανὸν εἰ ρ η ν ι κ ο ν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁλόκληρος ἡ ἀτμοσφαῖρα ἔνεκα διαφορῶν μετεωρολογικῶν λόγων εὐρίσκεται εἰς τεχνητὴν τινα ἰσορροπίαν, τὸ ἐλάχιστον σύμβαμα δύναται ν' ἀνατρέψῃ αὐτήν, καὶ τότε τὴν ἄκραν νηνεμίαν καὶ γαλήνην διαδέχονται κεραυνοὶ αἰφνίδιοι, καὶ ὕετοι βραγδαίωτατοι, καὶ ἀνεμοστρόβιλοι βιαϊότατοι καὶ φοβερώτατοι. Ἡ ζώνη τῆς ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὀκεανῷ νηνεμίας καὶ γαλήνης ταύτης κεῖται μεταξὺ 2^ῃ βορ. καὶ 2^ῃ νοτ. πλ.

Κατὰ τὰς εὐκράτους ζώνας δὲν ὑπάρχουσι τοιοῦτοι περιοδικοὶ ἄνεμοι· ἐπικρατοῦσι δ' ἐν γένει κατὰ τὴν ἡμετέραν βόρειον εὐκρατον ζώνην οἱ δυτικοὶ καὶ νοτιοδυτικοί, ἢ οἱ βόρειοι καὶ βορειανατολικοὶ ἄνεμοι. Ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἐπικρατοῦσιν οἱ δυτικοὶ ἄνεμοι· δι' αὐτοῦ δὲ πνέοντες οἱ ἐκ τοῦ ἰσημερινοῦ νοτιοδυτικοί, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκουσι καθ' ὁδὸν πρόσκομμα, δύνανται νὰ φθάσωσι μέχρις αὐτῆς τῆς Νορβηγίας, ὅπερ ἔχει μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης· διὸ καὶ ἡ Πετρούπολις καὶ Στοκχόλμη, κείμεναι ὑπὸ πλάτος βορειότατον, ὅπερ ἀλαχοῦ δὲν ἐπιτρέπει ἄξιαν λόγου βλάβησιν, ἔχουσι φυτείας καὶ κήπους ἐξαιρέτους. Ἐν γένει δὲ ἔνεκα τῶν ἐκ τοῦ ἰσημερινοῦ θερμῶν τούτων ἀνέμων τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου ἔχουσι θερμοκρασίαν ἀνωτέραν σχετικῶς τῆς τῶν ἀνατολικῶν. Αἱ πρὸς βορρᾶν π. χ. παράλιοι γῶραι τῆς Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, καθὼς καὶ ἅπασαι αἱ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἔχουσι

θερμοκρασίαν κατωτέραν παρὰ τὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ πλάτος χώρας, ὅσαι ἢ εὐρίσκονται πλησίον τοῦ ὠκεανοῦ, ἢ ἔχουσι μέγα ὄρος ὡς προπύργιον κατὰ τοῦ βορρᾶ.

Ἄλλ' οἱ ἄνεμοι δὲν μεταβάλλουσι μόνον τὴν θερμοκρασίαν καὶ τὸ κλίμα τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ μεταφέρουσιν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν βροχὴν. Καὶ εἰς μὲν τὰς τροπικὰς χώρας, ὅπου εἶνε ἄγνωστοι αἱ τέσσαρες ὥραι τοῦ ἔτους, καὶ ὑπάρχουσι δύο μόνον ὥραι ἢ τῆς βροχῆς καὶ ἢ τῆς ἀνομβρίας, ὑετοφοροῦσιν οἱ περιοδικοὶ ἄνεμοι δις τοῦ ἔτους, ἀλλὰ διαρκῶς καὶ ἀφθονώτατα, εἰς δὲ τὰς τῶν εὐκράτων ζωνῶν ὑετοφοροῦσιν ἀνωμάλως πολλάκις ἀλλὰ προσκαιρῶς καὶ μετρίω-
τατα διάφοροι ἄνεμοι. Καταπίπτει δὲ ὁ ὑετὸς εἰς τὰς τροπικὰς χώρας ἐξαίφνης ῥαγδαῖος καὶ ἀφθονος καθ' ὃν χρόνον πνέουσιν οἱ περιοδικοὶ οὗτοι ἄνεμοι. Ἀπὸ τῆς ἄκρας εὐδίας ὁ οὐρανὸς συννεφοῦται αἴφνης, τὸ περιέχον συζοφοῦται, ἐνσκήπτει βιαιοπάτη θύελλα, καὶ ἐν ἄκρῃ ἢ ἀφθονος καὶ ῥαγδαία βροχὴ κατακλύζει τὸ πᾶν. Ὁ καύσων τότε εἶνε ἀνυπόφορος, ὁ ἀήρ πνιγνῆρός, τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐκνευρίζεται καὶ ἀποχαυνούται. Ἄλλ' ἡ βλάστησις ἀπ' ἐναντίας ἀναλαμβάνει τότε μάλιστα τὸν σφριγῶντα αὐτῆς ὄργανον, ὅστις ἰδιάζει εἰς μόνας τὰς τροπικὰς ταύτας χώρας, καὶ οἱ κλάδοι καὶ τὰ φύλλα τῶν δένδρων ἐκτείνονται μετ' ὀλίγον ὑπὸ τὰς θερμὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας εἰς μέγεθος γιγάντειον εὐρωστα καὶ πλήρη χυμοῦ.

Ἐκτὸς τῶν τροπικῶν χωρῶν ἡ ὑετοφορία οὐ μόνον ἐξασθενεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀποβαίνει βαθμηδὸν μᾶλλον ἀκανόνιστος, διότι ἐλαττοῦ-
σιν ἢ αὐξάνουσιν αὐτὴν πολλὰ καὶ διάφορα γεωγραφικὰ περιστατικά. Εἰς τὰς εὐκράτους χώρας οὐ μόνον βρέχει, ἀλλὰ καὶ πρέπει νὰ βρέ-
χῃ πολλάκις, εἰ καὶ μετρίως, διότι καὶ ἡ βλάστησις τῶν χωρῶν τούτων δὲν δύναται νὰ ὑπομείνῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν στέρησιν τῆς βροχῆς. Ὅσοι δὲ παραλιωτέρα εἶνε χώρας τις ἐν ταῖς εὐκράτοις ζώναις, τόσοι καὶ πλείοτερον βρέχεται· διότι οἱ ὀμβροφόροι ἄνεμοι ἐπιπνέοντες ἐκ θαλάσσης καὶ προχωροῦντες μεσογειότερον προσ-
κόπτουσιν εἰς ὄρος, ὅπερ σπεύδοντες νὰ υπερβάλωσιν ἀναγκάζονται ν' ἀποθέσωσι πρότερον τόσοι πλείοτερον μέρος τοῦ ὑδατίνου φορ-
τίου των, ὅσοι ὑψηλότερον εἶνε τὸ ὄρος. Ἐὰν δὲ τὸ ὄρος ᾗνε λίαν

ὕψηλόν, καὶ οἱ πλέον νοτεροὶ ἄνεμοι, ἀφ' οὗ ὑπερβάλλωσιν αὐτὸ, πνέουσιν εὐχμηροὶ ἔπειτα καὶ ἄνυδροι. Τοῦτο π. χ. συμβαίνει εἰς τὰς Ἄλπεις, αἵτινες διαχωρίζουσι τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης, καὶ τὰς ὁποίας σπεύδοντες νὰ ὑπερβῶσιν οἱ ἐκ τῆς Μεσογείου πνέοντες νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι ἀποθέτουσι πρότερον τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ὕγρου των φορτίου, διὰ νὰ ᾔη εὐζωνότεροι. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ ἀρκτικωτάτη Νορβηγία, ὡς ἀναπεπταμένη πρὸς τὸν Ἀτλαντικόν, εἶνε ὑετωδεστάτη, ἐν ᾧ τὸ πολλῶ αὐτῆς μεσημβρινώτερον ὁροπέδιον τῆς κεντρικῆς Ἀσίας εἶνε χώρα ξηρὰ καὶ ἄνυδρος.

Φέρε νῦν ἐξετάσωμεν κατὰ τὰς προσημειωθείσας παρατηρήσεις ὁρεογραφικῶς καὶ ὑετογραφικῶς τὰς ἀντιθέσεις καὶ διαφορὰς πρῶτον τοῦ νέου καὶ ἀρχαίου κόσμου, καὶ δεύτερον τοῦ βορείου καὶ νοτίου ἡμισφαίριου. Ἀπλουστέρα ἀποβαίνει ἡ ἐξέτασις αὕτη εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἥς τὰ ὑψηλότερα ὄρη, τὰ Βραχώδη καὶ αἱ Ἄνδεις, κατατείνονται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ὡς συνεχῆς ἄλυσις παρὰ τὰ δυτικὰ ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων παράλια, ἐν ᾧ ὅλον τὸ πρὸς ἀνατολὰς μέρος εἶνε συνεχῆς σχεδὸν πεδιάς, διακοπτομένη ἐνιαχοῦ ὑπὸ μικροτέρων ὀρέων. Εἰς τὰς πρὸς ἀνατολὰς πεδιάδας ταύτας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ἥτις ὅλη σχεδὸν κεῖται ἐντὸς τῆς διακεκαυμένης ζώνης, ἀναπεπταμένας πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν, ἐπιπνέουσιν οἱ νοτεροὶ περιοδικοὶ ἄνεμοι, οἵτινες καταρδεύουσιν ἄριστα σύμπασαν τὴν χώραν, καὶ ἀφ' οὗ ὑπερβῶσι τὰ μικρότερα ὄρη, φθάνουσι τέλος καὶ εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τῶν Ἀνδεων, ὅπου ἡ ἀπόθεσις τοῦ ὕμβρου γίνεται πολλῶ ἀφθονότερα, ὅθεν καὶ οὐδεμία χώρα τῆς διακεκαυμένης ζώνης ἔχει τόσον ἀφθόνους πηγὰς, ὅσον αἱ πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἀνδεων κλιτύες αὐταὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὅρους τούτου ἐκπηγάζει ὁ μέγιστος τοῦ κόσμου ποταμὸς ὁ τῶν Ἀμαζόνων. Ἀλλοία ὅλως εἶνε ἡ ὄψις τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῶν Ἀνδεων, ὅπου οὐδεὶς προσπνέει ἐκ δυσμῶν ὁμβροφόρος περιοδικὸς ἄνεμος, καὶ τὰ ἐκεῖ ὁροπέδια τοῦ Περού καὶ τῆς Βολιβίας ἤθελον ᾔη ἐντελῶς ἄνυδρα, ἐὰν οἱ ἐξ ἀνατολῶν περιοδικοὶ δὲν ἐναπέθετον καὶ ἐκεῖ σώζοντες τὰ γλίσχρα λείψανα τῶν ὑδατίνων των ἐροδίων. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐξαντληθῶσιν ἅπαξ οἱ

ὄμβροφόροι οὗτοι ἄνεμοι, σπεύδουσιν αὐχμηροὶ καὶ ἄνυδροι πρὸς τὸν ὠκεανόν, καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Παρίνα μέχρι τοῦ τροπικοῦ τοῦ αἰγόνερω παράλιος χώρα, εἰ καὶ κεῖται ἐντὸς τῆς κατευφημουμένης τροπικῆς ζώνης, εἶνε ξηρὰ καὶ ἄγονος ἔρημος. Ἡ αὐτὴ ἀνυδρία καὶ ἀφορία ἤθελεν ἐπικρατῇ καὶ κατὰ τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, ἐὰν ὁ βαθέως εἰς τὰ μεσημβρινὰ αὐτῆς παράλια παρεισχωρῶν Μεξικανικὸς κόλπος δὲν ἦνοιγε πλατεῖαν καὶ ἐλευθέραν ἐκ μεσημβρίας εἰσοδὸν εἰς τοὺς ὄμβροφόρους τροπικοὺς ἀνέμους.

Μεγάλας ὑετογραφικὰς ἀντιθέσεις ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ παρουσιάζει ἡ Ἀφρική. Ἔνεκα τῆς ἀκωλύτου προσπνεύσεως τῶν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀνατολικῶν ἀνέμων, καὶ ἄλλων γεωγραφικῶν περιστατικῶν, ἅτινα χάριν συντομίας παραλείπομεν, τὸ νοτιανατολικὸν μέρος τῆς ἡπείρου ταύτης καταβρέχεται ἄριστα, ὅχι δὲ καὶ τὸ δυτικώτερον. Ἀλλ' ἔνεκα αὐτῶν τούτων τῶν λόγων τὸ βόρειον αὐτῆς μέρος εἶνε ἀνυδρότατον, πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Νεῖλου καταπλημμυρουμένης Αἰγύπτου. Εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Ἀφρικῆς ἐπικρατοῦσιν αἱ τροπικαὶ βροχαί, ἀλλὰ μετριώτεραι τῶν ἐν τῇ νοτίῃ Ἀμερικῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀμέσως περὶ τὸν ἰσημερινὸν ζώνη τῆς νηνεμίας κεῖται πολὺ βορειότερον, αἱ τροπικαὶ βροχαὶ τῆς Ἀβυσσινίας, ὅπου ἔχει τὰς πηγὰς τοῦ ὁ Νεῖλος, ἀρχονται τὸν Ἀπρίλιον, ἀλλ' εἶνε πολὺ μετριώτεραι τῶν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον, διὸ καὶ τὸν Ὀκτώβριον ἐπακολουθεῖ ἡ περίφημος κατὰ τὴν Αἰγύπτου πλημμυρὰ τοῦ Νεῖλου. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ πρὸς βορρᾶν χῶραι κεῖνται ἐκτὸς μᾶλλον ἢ ἐντὸς τῆς τροπικῆς ζώνης, πλὴν δὲ τοῦ θερμοῦ καὶ ξηροῦ ἐδάφους ἀποφράττεται ἐξ ἀνατολῶν καὶ ἡ πρόσπνευσις ὄμβροφόρων ἀνέμων, διὰ τοῦτο ὁλόκληρος ἡ βόρειος Ἀφρική, ὅση ἢ δὲν πλημμυρεῖται ὑπὸ τοῦ Νεῖλου, ἢ δὲν γειτνιάζει ἀμέσως πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶνε χώρα ἄνυδρος καὶ ξηρὰ, συναποτελοῦσα τὴν μεγίστην καὶ χειρίστην ἔρημον τοῦ κόσμου, τὴν Σαχάραν.

Ὅπως τῆς Ἀφρικῆς οὕτω καὶ τῆς Αὐστραλίας τὰ ὀροπέδια κεῖνται πρὸς ἀνατολάς, διὸ καὶ οἱ ἐξ ἀνατολῶν ὄμβροφόροι ἄνεμοι ὑπερβάντες τὰ πρὸς ἀνατολάς ὄρη πνεύουσιν ἔπειτα αὐχμηροὶ καὶ ἄνυδροι. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἡπείρου ταύτης ἐλλείπουσιν οἱ μεγάλοι ποταμοί, καὶ αἱ πεδινὰὶ αὐτῆς μεσόγειοι χῶραι εἶνε, ὥς φαίνεται,

ἔρημοι, ξηραὶ καὶ ἄνυδροι. Ὅστε ἡ Αὐστραλία καὶ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶνε ἡ χειρίστη ἀπασῶν τῶν ἡπείρων.

Τῆς τροπικῆς Ἀσίας τὴν βροχὴν κανονίζουσιν ἡ τοποθεσία τῶν ὀρέων καὶ οἱ περιοδικοὶ ἄνεμοι οἱ καλούμενοι μ ο ν σ ο ὦ ν. Ὑπὲρ πάσας δὲ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας ἀφθόνου βροχῆς ἀπολαύει ἡ Ἰνδική, καὶ ταύτης μάλιστα ἡ ἐκτὸς τοῦ Γάγγου, ὅπως καὶ τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος, διὰ τε τὸ εὐφυὲς τῆς χώρας, καὶ διὰ τὴν ἀκώλυτον διάπνευσιν τῶν ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ ἀνέμων. Ἀλλ' οἱ ἄνεμοι οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσι καὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς Κίνας ὄρη, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ὀπίσθεν τῶν ὀρέων τούτων μεσόγειοι χῶραι, αἵτινες συναποτελοῦσι τὸν καθ' αὐτὸ πυρῆνα τῆς Ἀσίας, εἶνε ἀμμώδεις καὶ ἄγρονοι ἔρημοι.

Μόνη ἡ Εὐρώπη δὲν ἔχει ἐρήμους, διότι εἶνε ἀπανταχόθεν ἀναπεπταμένη πρὸς τοὺς ὀμβροφόρους ἀνέμους, ὡς μὴ ἔχουσα καθ' ὑπερβολὴν ὑψηλὰ ὄρη, καὶ μάλιστα ἡ πρὸς δυσμὰς Εὐρώπη, ἥτις εἶνε ὅλη ἀναπεπταμένη πρὸς τὸν Ἀτλαντικόν. Ὅπως δὲ τὸ κλίμα αὐτῆς εἶνε ποικίλον μὲν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀρέων καὶ τὴν λοιπὴν γεωγραφικὴν ποικιλίαν, εὐκραεὲς δὲ καὶ μέτριον, οὕτω καὶ αἱ βροχαὶ αὐτῆς εἶνε μέτριοι μὲν ἀλλὰ συχναὶ καὶ ἐπαρκεῖς.

Συμπεραίνοντες τὰ προειρημένα βλέπομεν, ὅτι ὁ νέος κόσμος ὡς ἐκ τῆς ἰδιαζόντως ὠκεανείου τοποθεσίας, τῆς πλησμονῆς τῶν ὑδάτων, καὶ ἄλλων αἰτίων εἶνε κατ' ἐξοχὴν πεδινός, καὶ ἐν αὐτῷ ἐπικρατεῖ τὸ φυτικὸν βασιλεῖον τοῦ ζωικοῦ. Τὸ ἀνάστημα τῶν δένδρων εἶνε γιγάντειον, τὰ δάση ἀπέραντα καὶ συνηρεφῆ, διὸ καὶ πολλαχοῦ μόνον τὰ ζῶα δύνανται νὰ διέλθωσι δι' αὐτῶν, ὅχι καὶ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ ὑπάρχουσι χῶραι, ὅπου ἡ βλάστησις ὀργᾷ ἐπ' ἴσης πρὸς τὴν Ἀμερικανικὴν, ἐνιαχοῦ δὲ μάλιστα, ὡς ἐν τῇ Ἰνδικῇ, καὶ ὑπερβαίνει αὐτήν. Ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἡ βανανέα φύει ἑκατοντάδας ὅλας κλάδων, οἵτινες ριζοβολοῦντες καὶ αὐτοὶ ἐπαυξάνονται εἰς ὀλόκληρον δάσος. Αἱ συνήθεις κατὰ τὴν εὐκρατον ζώνην καὶ ταπεινὰ πόαι ἀναφέρονται ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς Ἰνδικῇ εἰς ὕψος 60—70 ποδῶν, καὶ οἱ κάλαμοι αὐτῶν στερεοῦνται τόσον, ὥστε μεταχειρίζονται αὐτοὺς ὡς δοκοὺς τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν· ἐν δὲ τῇ Ἀφρικῇ φύεται ἡ ἀδανσονία, τὸ μέγι-

στον δένδρον τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ ἡ φυτική αὕτη ῥωμαλεότης καὶ ἀφθονία τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἶνε μερική, οὐδ' εἶνε οὗτος ὁ ἐπικρατῶν χαρακτήρ αὐτοῦ. Ἀλλὰ πάλιν καὶ ἐὰν ἐλαττωθῇ τοῦ νέου ὁ ἀρχαῖος κόσμος κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐν γένει, ὑπερέχει ὅμως αὐτὸν κατὰ τὸ ἐκλεκτὸν καὶ ἀρωματικὸν τῶν φυτικῶν χυμῶν καὶ καρπῶν. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ φύονται τὰ ἐκλεκτότατα καὶ πολυτιμώτατα φυτὰ, φάρμακα καὶ ἀρώματα, ὁ καφὲς, τὰ τέϊον, τὰ μοσχοκάρυα, τὸ πέπερι, τὸ κιννάμωμον κτλ. Ἐτέρᾳ διαφορᾷ εἶνε, ὅτι ἕνεκα τῆς προσεξηγηθείσης ἀντιθέτου ὁρογραφικῆς τοποθεσίας, ἐν Ἀμερικῇ μὲν ὁ χαρακτήρ τοῦ φυσικοῦ κόσμου εἶνε ἡ μονοτονία, ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ ἡ ποικιλία. Ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ ὁλος ὁ πεδινὸς καὶ εὐφορος φυτικὸς κόσμος κεῖται πρὸς ἀνατολὰς· ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ, καὶ ἰδίως ἐν τῇ εὐρωπαϊατικῇ ἡπείρῳ ἐκτείνεται μὲν ὁ καθ' αὐτὸ πεδινὸς κόσμος ἐτέρωθεν, πρὸς βορρᾶν, τῆς ὀρεινῆς γραμμῆς, ἥτις διασχίζει ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς τὴν Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην, ἀλλ' οὐ μόνον δὲν λείπεται διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἐντεῦθεν τῶν ὀρέων τούτων πλευρᾶς αἱ πεδιάδες, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ μάλιστα ὑπάρχουσιν αἱ εὐφορώταται καὶ κατὰ πάντας τοὺς λόγους λαμπρόταται χῶραι καὶ χερσόνησοι, αἱ δύο Ἰνδίαί, ἡ Ἀραβία, ἡ Μ. Ἀσία, ἡ Ἑλλάς ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰσπανία. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ φύσις τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἶνε ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ποικιλιώτερα, ἡ δὲ ποικιλία αὕτη κορυφῶται ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Ὅμοίως δὲ ἐν μὲν τῷ νέῳ κόσμῳ ὁ ὀρεινὸς τῶν Βραχυδῶν καὶ Ἀνδεων φραγμὸς διαχωρίζει ἐντελῶς τὴν ἀνατολὴν ἀπὸ τῆς δύσεως, ἐν δὲ ἀπ' ἐναντίας ἡ ὀρεινὴ γραμμὴ τοῦ ἀρχαίου κόσμου διακόπτεται πολλαχοῦ ὑπὸ στενοποριῶν καὶ διόδων, δι' ὧν ἐγένοντο αἱ ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον μεταναστεύσεις καὶ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων ἐθνῶν, ὅπερ συνετέλεσε καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ποικιλίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Πλὴν δὲ τούτων ὁ ἀρχαῖος κόσμος ὡς ὀλιγώτερον πεδινός, ὑετώδης καὶ φυτικὸς, εἶνε ἐπιτηδεύτερος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ζώων ἢ τῶν φυτῶν, ὅθεν καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ζῶα εἶνε οὐ μόνον πλειότερα καὶ ποικιλιώτερα, ἀλλὰ καὶ θυμοειδέστερα καὶ νοημονέστερα. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου κορυφῶται εἰς τὸν βασιλέα τῶν ζώων, τὸν ἄνθρωπον. Αἱ ἄρισται

καὶ νοσημόνεσταται φυλαὶ τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ, καὶ ἰδίως ἡ καυκάσια, ἥτις μόνη σχεδὸν κατέχει τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας, ἐν ᾗ οἱ ἰθαγενεῖς Ἀμερικανοὶ εἶνε φυλὴ ἥκιστα ἐπιδεκτικὴ ἀναπτύξεως καὶ πολιτισμοῦ, ψυχρὰ καὶ ἀναίσθητος.

Ἀλλὰ πολλῶν μεγαλειτέρα εἶνε ἡ ἀντίθεσις καὶ διαφορὰ τοῦ βορείου ἀπὸ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Αἱ πρὸς βορρᾶν ἥπειροι, ἥτοι ἡ Ἀσία, Εὐρώπη καὶ βόρειος Ἀμερικὴ εἶνε πολυμελέστεραι μὲν καὶ ποικιλώτεραι καθ' ἑαυτὰς, ἀλλὰ συνεχόμεναι ὅμως πρὸς ἀλλήλας καὶ καταλαμβάνουσai ὅλον σχεδὸν τὸν χῶρον τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ἐν ᾗ ἀπ' ἐναντίας αἱ νότιοι ἥπειροι εἶνε καθ' ἑαυτὰς μὲν συμπεπυκνωμέναι, ἀλλὰ τὰ μέγιστα ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχουσαι καὶ ἀπομεμονωμέναι· διὰ τοῦτο καὶ αἱ βόρειοι ἥπειροι εἶνε εὐφρεστεραι πρὸς συνεπιμιξίαν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Τῶν βορείων ἡπείρων τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα εἶνε ὅμοια, τὰ δὲ τῶν νοτίων ἀπ' ἐναντίας ἀνομοιότατα· τὸ κλίμα τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου εἶνε μᾶλλον εὐκράες, διότι τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος κεῖται ἐντὸς τῆς εὐκράτου ζώνης, ἐλάχιστον δὲ μόνον μέρος παρεκτείνεται εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἅπασαι αἱ πρὸς νότον ἥπειροι.

Ἐὰν τώρα, μεθ' ὅσα προείπομεν, ἐξετάσωμεν ἐκ τῆς ὑλικωτέρας οὕτως εἰπεῖν ὀψεως τὸ πρᾶγμα, τὰ πρωτεῖα ἀπέχουσιν ἐν γένει αἱ τροπικαὶ χῶραι· διότι τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου ὁ ὀργασμὸς καὶ ὁ πλοῦτος αὐξάνει βαθμηδὸν ἐκ τῶν πόλων πρὸς τὸν ἰσημερινόν, ὅπου καὶ κορυφῶνται. Αἱ περὶ τὸν ἀρκτικὸν πόλον κατεψυγμέναι χῶραι εἶνε νεκραὶ σχεδὸν καὶ ἐστερημέναι ζωῆς, ὡς ἀνήλιοι καὶ παγετώδεις. Μόλις τολμῶσιν ἐκεῖ νὰ προκύψωσιν ἐνιαχοῦ ἐκ τῶν πάγων καὶ τῆς χιόνος εἰς τὴν ψυχρὰν ἀτμοσφαῖραν ἄχρωμοί τινες καὶ ἐλσεινοὶ θαμνίσκοι, βρία δὲ καὶ λειχῆνες εἶνε ὅλος ὁ φυτικὸς κόσμος τῶν πεδιάδων· πολλὰ ὀλιγώτερον δ' εὐάριθμοι καὶ πενιχροὶ εἶνε καὶ οἱ τύποι τῶν ζῶων. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ βασιλείου αὐξάνει μεγάλως ἐν ταῖς εὐκράτοις ζώναις, ὅπως καὶ ἡ θερμοκρασία. Ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι καὶ πολυτελείᾳ ἐκτυλίσσεται ἡ ὀργανικὴ φύσις κατὰ τὰς τροπικὰς χώρας τῆς διακεκαυμένης ζώνης. Ἐνταῦθα, ὅπως ἡ θερμοκρασία, οὕτω καὶ ὁ ὀργανικὸς

κόσμος φθάνει εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδαν τῆς ἀναπτύξεώς του. Ἐνταῦθα ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου δένδρου πολλάκις συναποτελεῖται ὁλόκληρος εὐανθής, εὖοσμος καὶ ποικιλόχρωμος κήπος· διότι παρὰ τὴν ρίζαν αὐτοῦ φυόμενα ἑκατὸν διάφορα φυτὰ ἀναμιγνύονται εἰς τοὺς κλάδους τῶν δένδρων, καὶ τοιουτοτρόπως ἐκ τοῦ φυλλώματος αὐτοῦ προεκτείνονται φύλλα καὶ ἄνθη ποικιλόχρωμα, ἀποπνέοντα ποικίλην εὐωδίαν, καὶ στίλβοντα λαμπρῶς πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ τροπικοῦ ἡλίου. Ὁ αὐτὸς δὲ πλοῦτος καὶ ἡ αὐτὴ ποικιλία ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῷ ζωικῷ βασιλείῳ· ἐνταῦθα γεννῶνται καὶ διατρέβουσιν οἱ βασιλεῖς καὶ δυνάσται τῶν ζώων, ὁ λέων καὶ ὁ τίγρις, ὁ ῥινόκερως, ὁ ἐλέφας, ὁ ἵπποπόταμος κτλ. Ἡ ἀπὸ τῶν πόλων ἀρχομένη καὶ εἰς τὸν ἰσημερινὸν καταλήγουσα κλίμαξ τῆς ὀργανικῆς τελειότητος δὲν ἔχει πλέον ἀνωτέραν ἄλλην βαθμίδα.

Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος, τὸ τελειότατον ὀργανικὸν δημιουργήμα, ἡ κορωνὴς τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου, οὔτε τῆς σωματικῆς οὔτε τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς καὶ τελειότητος τὸν θρόνον ἔστησεν ἐνταῦθα. Οἱ κάτοικοι τῶν τροπικῶν χωρῶν ἦσαν, εἶνε καὶ θὰ μείνωσιν ἴσως διὰ παντὸς ἄγριοι καὶ βάρβαροι, ἀνεπίδεκτοι πάσης ἀναπτύξεως, καὶ ἄφρονες πρὸς πολιτισμὸν. Τοῦτο δὲ εἶνε ἀποτέλεσμα ἀναπόφευκτον τοῦ περὶ αὐτοὺς φυσικοῦ κόσμου, διότι οὐ μόνον ἡ υπερβολικὴ θερμότης ἀποκαθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον χαῦνον, νωθρὸν καὶ ὀκνηρὸν, δελεάζουσα αὐτὸν πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἀδράνειαν καὶ τὸν ὕπνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄσωτος καὶ δαφιλὴς φύσις παρέχουσα αὐτῷ ἐν ἀφθόνῳ καὶ προχέρῳ περισσεΐᾳ πάντα τὰ πρὸς τροφήν καὶ ζωάρκειαν, στερεῖ αὐτὸν πάσης ἀφορμῆς πρὸς ἐργασίαν, ἥτις εἶνε ἡ βᾶσις πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης, καὶ ἐν γένει τοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' ἀντίθετον λοιπὸν τρόπον ὁ φυσικὸς πλοῦτος ἐπιφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς διακεκαυμένης ζώης τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καὶ ἡ φυσικὴ πτωχεία καὶ ἐλεεινότης τῶν κατεφυγμένων χωρῶν, διότι καὶ ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ν' ἀναπτυχθῇ καὶ προοδεύσῃ εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμὸν ὅχι διὰ νωθρότητα καὶ ἀμέλειαν, ἀλλὰ διότι αἱ σωματικαὶ καὶ πνευματικαὶ του δυνάμεις ἐξαντλοῦνται ἀπολύτως ἐν τοῖς ἀδιακόποις αὐτοῦ πρὸς τὴν σωματικὴν τροφήν καὶ συντήρησιν μόχθοις. Μόνον ὁ κάτοικος τῆς εὐκράτου ζώης,

εὐρισκόμενος εἰς τὴν μέσσην μετριότητα ἀπέχει ἐξ ἴσου ἀπὸ ἀμφοτέρων τούτων τῶν ὀλεθρίων ἄκρων, ὅπως καὶ ἡ περὶ αὐτὸν φύσις· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς μόνος καὶ ἀνεπτύχθη πνευματικῶς, καὶ ἐξευρὼν καὶ τελειοποιήσας πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ τέχνην, ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ τὸ στάδιον τῆς γενικῆς ἱστορίας περιορίζεται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐντὸς τῆς εὐκράτου ταύτης ζώνης τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, καὶ ἐντὸς αὐτῆς εὐρέθη ἀνέκαθεν ἡ καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς εὐφροσύνη φυλῆ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἡ Καυκάσια, ἥτις εἶνε τὸ κυριώτατον ἀντικείμενον τῆς ἱστορίας ταύτης. Διὸ καὶ καταπαύοντες ἐνταῦθα τὰς γεωγραφικὰς παρατηρήσεις, δι' ὧν ἐξηγεῖται ἡ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐπίδρασις τῆς φύσεως ὡς ἐκ τῆς διαφορῆς τῶν ἐκασταχοῦ χωρῶν κλιματικῆς καὶ γεωγραφικῆς ἰδιοσυγκρασίας, μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὴν σύντομον ἐξήγησιν καὶ περιγραφὴν τῶν κυριωτάτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φυλῶν.

§ 3. Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ζεύγους, οὔτινος οἱ ἀπόγονοι διασπαρέντες κατὰ μικρὸν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἐξαλλοιωθέντες ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τῶν διαφορῶν χωρῶν καὶ κλιμάτων διεκρίθησαν βαθμηδὸν καὶ φυλετικῶς, εἴτε ἐκ πλείοτέρων ζευγῶν, καὶ τούτων εἴτε ὑπὸ θεοῦ τινος θαυμασίως πλασθέντων, εἴτε αὐτοχθόνων ὄντων, τουτέστιν αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς ἀναφυέντων, ὅπως ἐπίστευόν τινες τῶν ἀρχαίων, τὸ μόνον βέβαιον διὰ τὴν ἱστορίαν εἶνε, ὅτι ἀνέκαθεν τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐρέθη διηρημένον εἰς πολλὰς τινὰς φυλάς, τουτέστι συστήματα ἀνθρώπων ἐχόντων συμφύτους τινὰς καὶ κληρονομικὰς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος παραλλαγὰς, τὰς ὁποίας οὔτε τοῦ χρόνου οὔτε τοῦ τόπου ἡ μεταβολὴ δύναται νὰ ἐξαλείψῃ. Οἱ φυσιολόγοι καὶ ἐθνογράφοι δὲν πρεσβεύουσιν ἅπαντες κοινὴν τινα γνώμην περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φυλῶν· ἡ επικρατεστέρα ὅμως εἶνε ἡ τῶν ὀριζόντων ὡς κυρίαν ἀρχὴν διαφορᾶς καὶ διακρίσεως τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος καὶ ἀναγόντων ἀπάσας τὰς φυλάς εἰς τρεῖς καὶ μόνους κυριωτάτους τύπους. Οἱ τρεῖς οὗτοι φυλετικοὶ τύποι ἢ φυλαὶ κατὰ τὴν εὐρυτάτην σημασίαν τῆς λέξεως εἶνε ἡ καυκάσια ἡ λευκὴ, ἡ αἰθιοπικὴ ἡ μαύρη καὶ ἡ μογ-

γολικὴ ἢ κιτρίνη. Τῶν ἐκ τῆς καυκασίας φυλῆς ἀνθρώπων ἡ κεφαλὴ εἶνε ὠρειδῆς τὸ σχῆμα, τὸ δὲ κρανίον προεξέχει καὶ τῶν γνάθων καὶ τῶν ζυγωματικῶν ὀστέων· τῶν ὀφθαλμῶν ἡ θέσις εἶνε ὀριζόντιος, ἡ ῥίς προέχει μᾶλλον ἢ ἐκτείνεται εἰς πλάτος, τὸ στόμα εἶνε μικρόν, τὰ χεῖλη λεπτά, ὁ πώγων δασύς, ἡ κόμη δὲ μακρά, λεῖα καὶ ποικιλόχρωμος· ἡ ἐπιδερμὶς λευκὴ ἅμα καὶ ῥοδόχρους, καὶ πλέον ἢ ἔλαττον διαφανής. Ὑπερέχει δὲ ἡ φυλὴ αὕτη τὰς λοιπὰς οὐ μόνον κατὰ τὴν σωματικὴν καλλονὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν εὐφυΐαν, καὶ εἰς αὐτὴν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἀνήκουσι πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἀνέκαθεν μέχρι σήμερον ἀπασχολοῦσι τὴν ἱστορίαν, ὡς δημιουργήσαντα ἢ ἀναπτύξαντα τὸν πολιτισμόν. Κοιτὶς τῆς φυλῆς ταύτης φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ Ἀριανή, ἐξ ἧς κατὰ μικρὸν διεσπάρη εἰς τὴν Ἰνδικήν, τὴν Ἀραβίαν, Συρίαν, Μικρὰν Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην. Ὑποδιαιρεῖται δὲ ἡ Καυκάσις φυλὴ εἰς δύο μεγάλους κλάδους τοὺς Ἰαφεθίτας ἥτοι τὰ ἰνδογερμανικὰ ἔθνη, καὶ τοὺς Σημίτας ἥτοι τὰ ἀραβοσυρικὰ. Τῶν δύο τούτων κλάδων αἱ μὲν σωματικαὶ διαφοραὶ εἶνε μικροῦ λόγου ἄξιοι, πολλῶν δὲ σπουδαιότεραι αἱ πνευματικαὶ καὶ ἰδίως αἱ ἠθικαί.

Τῶν δὲ ἐκ τῆς αἰθιοπικῆς ἢ μαύρης φυλῆς ἀνθρώπων τὸ κρανίον εἶνε ἐπίμηκες καὶ συμπεπιεσμένον κατὰ τοὺς κροτάφους, ἡ ῥίς σμῆλ καὶ πεπιεσμένη, μάλιστα κατὰ τοὺς ῥώθωνας, αἱ σιαγόνες πολὺ ἀπὸ τῆς ὀριζοντείου γραμμῆς προκατακλινόμεναι, παρὰ τισι δὲ καὶ τὰ ζυγωματικὰ ὀστέα λίαν προέχοντα, οἱ ὀδόντες λευκότεοι καὶ πολὺ ἀπὸ τῆς καθέτου προεξέχοντες, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ἐξωτάτου ἄκρου τῆς ἄνω σιαγόνος κάθετος ἀφίσταται πολὺ ἀπὸ τῆς ὀφείως καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τοῦ μετώπου. Ὁ πώγων εἶνε ἀραιότατος καὶ βραχύτατος, ἡ δὲ κόμη βραχεῖα καὶ οὐλη, ἡ λεκάνη στενὴ καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω ὑποχωροῦσα, οἱ δὲ πόδες βλαιοὶ, καὶ ὁ σκελετὸς ὀγκωδέστερος ἀναλόγως τῆς σαρκὸς καὶ βαρύτερος. Ἡ φυλὴ αὕτη εἶνε κατωτέρα τῶν δύο ἄλλων ὅπως κατὰ τὸ σῶμα οὕτω καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα, διὸ καὶ ἀνέκαθεν μέχρι σήμερον ἔμεινεν ἀνεπίδεκτος πολιτισμοῦ· εὐρίσκεται δὲ ἀνέκαθεν διαδεδομένη κατὰ τὴν μεσημβρινὴν καὶ δυτικὴν Ἀφρικὴν. Ἡ φυλὴ αὕτη, τῆς ὁποίας τὸ χρῶμα εἶνε μέλαν μετὰ διαφορῶν τῶν ἐκασταχοῦ ἐθνῶν παραλλα-

γῶν, ἔχει τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς ἐκ τῶν ἀρχαίων Αἰθιοπῶν, τοὺς ὁποίους πολλοὶ τῶν νεωτέρων θεωροῦσιν ὡς ἀνήκοντας ὅχι εἰς τὴν μαύρην ἀκριβῶς φυλὴν, ἀλλὰ ἢ ὡς ἔθνος σημιτικόν, τοῦ ὁποίου τὸ χρῶμα εἶχεν ἐμμελανωθῆ ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ κλίματος, ἢ ὡς μίγμα σημιτῶν ἐπηλύδων καὶ ἐγχωρίων φύλων ἀνηκόντων εἰς τὴν καθ' αὐτὸ μέλαιναν φυλὴν.

Ἡ μογγολικὴ ἢ κιτρίνη φυλὴ εἶνε σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς ἡ διάμεσος μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων ἄκρων. Τὸ κρανίον τῶν ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης ἀνθρώπων εἶνε ἥττον ὠσειδοῦς σχήματος, καὶ τὸ μέτωπον πεπιεσμένον, τὸ δὲ ζυγωματικόν τοῦ προσώπου τόξον εἶνε πολὺ μακρόν, ὅθεν τὰ μὲν μῆλα ἀνέρχονται μᾶλλον πρὸς τοὺς κρατάφους, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ μέλανες ἀπέχουσι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων, ἡ θέσις αὐτῶν ὡς καὶ τῶν ὀφρύων εἶνε μᾶλλον ὀριζόντειος, καὶ τὰ βλέφαρα ἡμικλειستا, ἡ ῥίς πεπιεσμένη πρὸς τὸ μέτωπον, ἡ κάτω σιαγὼν βραχεῖα, τὰ ὦτα μεγάλα καὶ προσέχοντα, ὁ πώγων ἀραιός, ἡ κόμη σκληρὰ καὶ μέλαινα, καὶ ἡ ἐπιδερμὶς κιτρίνη, ἐνιαχοῦ δὲ ἀποκλίνουσα καὶ πρὸς τὸ μελαγχροινόν. Εἰς τὴν μογγολικὴν φυλὴν ἀνήκουσιν οἱ ἰδίως Μογγόλοι, οἱ Σῖναι, πολλοὶ λαοὶ τῆς Ἰνδικῆς, οἱ Ἰάπωνες, οἱ Θιβέτιοι καὶ οἱ γνήσιοι καὶ ἀρχαῖοι Τοῦρκοι, διότι οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι καθὼς καὶ οἱ Οὐγγροὶ, συναναμιχθέντες πρὸς ἑτεροφύλους λαοὺς, ἐξέστησαν πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτῶν φυλῆς, καὶ σήμερον πρέπει νὰ θεωρηθῶσι μᾶλλον ὡς Καυκάσιοι ἢ ὡς Μογγόλοι. Εἰς τὰς τρεῖς ταύτας προσθέτουσιν τινες καὶ δύο ἐτέρας διαμέσους φυλάς, α') τὴν Μαλαϊκὴν, ἣν θεωροῦσιν ὡς διάμεσον μεταξὺ τῆς Καυκασίας καὶ Αἰθιοπικῆς, καὶ εἰς ἣν ἀνήκουσιν οἱ κάτοικοι τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ β') τὴν Ἀμερικανικὴν, διάμεσον μεταξὺ Καυκασίας καὶ Μογγολικῆς, εἰς ἣν ἀνήκουσιν οἱ ἀρχαῖοι ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῆς Ἀμερικῆς.

§ 4. Καὶ τοιαύτη μὲν εἶνε ἡ καθόλου ἐπίδρασις τῆς φύσεως εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον· ἀλλ' ἰδίως ἡ φύσις διὰ τοῦ περὶ αὐτὴν μεγαλείου διεγείρουσα τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ πρὸς τὸν ἀόρατον αὐτῆς ποιητὴν σέβας τοῦ ἀνθρώπου, ἐξεγείρει ἐν αὐτῷ τὸ αἶσθημα τῆς θρησκείας, τουτέστι τῆς εὐσεβοῦς ἐκείνης πνευματικῆς σχέσεως, ἣτις συνδέει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἣτις ἐμποιεῖ καὶ τρέφει ἐν αὐτῷ

τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐξομωθῇ ὡς οἶόν τε πρὸς αὐτόν. Τῆς σχέσεως ταύτης διαφόρως ἀντιληφθέντα διαφόρως καὶ ἐξέφρασαν ἐν τῇ λατρείᾳ τὰ διάφορα ἔθνη· ἡ δὲ πιθανωτέρα γένεσις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς εἶναι ἡ ἐξῆς. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἄνθρωποι διατελοῦντες ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πρὸς τὴν ἀκατάληπτον καὶ μυστηριώδη φύσιν θαυμασμοῦ ἐθεοποίησαν καὶ ἐλάτρευσαν τὰς ἐν τῇ φύσει ἐνεργούσας δυνάμεις, ὅθεν καὶ τὸ πρῶτον καὶ γενικώτατον θρησκευμα ἦτο φυσιολατρεία. Καὶ οἱ μὲν ἐθεώρησαν τὰς φυσικὰς ταύτας δυνάμεις ὡς σύνολόν τι γενικὸν καὶ ἀφηρημένον, διῆκον μυστηριωδῶς διὰ συμπάσης ἀνεξαίρετως τῆς φύσεως, καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ τοιαύτη θεωρία ἀνεπτύχθη εἰς πανθεῖσμόν, ὅπως παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς· οἱ δὲ ἀποβλέψαντες εἰς τὸν διπλοῦν χαρακτῆρα τῶν φυσικῶν δυνάμεων, συνεκέντρωσαν τὰς περὶ θεοῦ ποικίλας θρησκευτικὰς αὐτῶν δοξασίας εἰς δύο ἀντιθέτους θεότητες τὴν μὲν ἀγαθὴν τὴν δὲ κακὴν, καὶ οὕτω προέκυψεν ὁ θρησκευτικὸς δυασμὸς, ὅστις κατ' ἐξοχὴν μὲν ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς Πέρσαις, ἀλλὰ στοιχειωδέστερον ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει καὶ ἐν ἄλλοις θρησκευμασιν. Ἄλλοι δὲ ἀποβλέψαντες μάλιστα εἰς τὰ λαμπρότατα τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, ὡς οἱ Χαλδαῖοι, κατήντησαν εἰς ἀστρολατρείαν. Τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ ιδέας ἐπροσωποποίησαν ἄλλοι ἐν τῷ ὄργασμῳ τῆς ποιητικῆς αὐτῶν φαντασίας, καὶ ἀπέεικασαν ἔπειτα διὰ τῆς τέχνης ἐπὶ τὸ ἀνθρωπομορφότερον, ὡς οἱ Ἕλληνες, καὶ οὕτω προέκυψεν ἡ πολυθεΐα. Ἄλλ' ἐπειδὴ εὐκόλως ἡ ἀπεικασίς θείων μορφῶν ἐξολισθαίνει εἰς δεισιδαιμονίαν, ἡ πολυθεΐα συνήθως παρεκκλίνει εἰς εἰδωλολατρείαν. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον ἴσως ὁ συμβολικὸς χαρακτὴρ ζώων παρεξηγηθεὶς ἐξωλίσθησε παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις εἰς κτηνολατρείαν, τῆς ὁποίας ἔτι χείρων εἶνε ἡ παρὰ βαρβάρους καὶ ἀγρίοις λαοῖς συνήθης κτισματολατρεία (φετχισμός), ἥτοι ἡ ἀποθέσις καὶ θρησκευτικὴ λατρεία ἀψύχων ὕλικῶν ἀντικειμένων, ὀρέων, δένδρων, λίθων, κλπ. Ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως μονοθεΐα, ἥτοι ἡ πίστις εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν θεόν, ἐπεφυλάττετο εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, παρ' οἷς καὶ ἐνανθρωπήσας ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐθεμελίωσε τὸν Χριστιανισμόν,

ὅστις εἶνε ἡ τελεία καὶ ἀπόλυτος θρησκεία τοῦ πνεύματος. Νόθον δὲ μίγμα καὶ κίβδηλον παραχάραγμα τῶν δύο τούτων ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκειῶν, τῆς ἐβραϊκῆς μονοθεΐας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀραβος Μωάμεθ ἐν Ἀσίᾳ κηρυχθεὶς καὶ διὰ τοῦ ξίφους διαδοθεὶς ἰσλαμισμός.

§ 5. Ὅπως ἡ θρησκεία, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα εἶνε σύμφυτος πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ἐὰν δὲ ἡ θρησκεία εἶνε μᾶλλον αἰσθημα, οὗ τινος τὴν πρώτην ἐξέγερσιν προκαλοῦσι μᾶλλον αἱ ἐκ τῆς φύσεως ἐντυπώσεις, ἡ ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς γλώσσης εἶνε καθαρῶς σχεδὸν λογικὴ. Ἡ γλῶσσα εἶνε οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ λόγου ἐκδηλωθεῖσα ὕλικῶς διὰ τῶν περὶ τὴν ἔναρθρον φωνὴν αἰσθητῶν σημείων. Εἶνε δὲ ἀμοιβαία ἡ ἐπενέργεια τοῦ λόγου καὶ τῆς γλώσσης, διότι ἐκεῖνος ἀναπτύσσει ταύτην, καὶ τανάπαλιν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ γλῶσσα εἶνε τὸ οὐσιωδέστατον μὲν κοινότατον δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους γνώρισμα καὶ κτῆμα, καὶ ἡ ἀνάπτυξις ὅμως καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτῆς εἶνε διάφορος παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσιν· ὥστε, ὅπως τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐρίσκεται ἀνέκαθεν διαμεμερισμένον εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους φυλάς καὶ ἔθνη, οὕτω καὶ εἰς γλώσσας, διότι ἕκαστον ἔθνος, πολλάκις δὲ καὶ ἕκαστος λαὸς, ἔχει ἰδίαν γλῶσσαν. Καὶ μετὰξὺ ὅμως τῶν διαφόρων γλωσσῶν ὑπάρχει σενή τις ἢ πόρρω συγγένεια, καὶ ὅπως οἱ διάφοροι λαοὶ συνπαύγονται εἰς ὁμογενές τι ἔθνος, καὶ πολλὰ ἔθνη εἰς μίαν φυλὴν, οὕτω καὶ αἱ γλῶσσαι. Ἡ συγγένεια μάλιστα τῶν γλωσσῶν εἶνε τὸ ἀσφαλέςτατον τεκμήριον καὶ τῆς ἐθνικῆς ἢ φυλετικῆς συγγενείας, καὶ ἡ γλωσσολογία κατέστη ὁ ἀχώριστος ὁδηγὸς καὶ σύμβουλος τῆς ἐθνολογίας. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ γλῶσσαι διαιροῦνται ὡς ἄριστα κατὰ τὰς διαφόρους φυλάς περίπου, α.) εἰς τὰς γλώσσας τῆς Καυκασίας φυλῆς, ὑποδιαιρουμένας 1) εἰς τὰς ἰνδογερμανικὰς γλώσσας, καὶ 2) τὰς σημιτικὰς· β.) τὰς φιννοταταρικὰς ἢ τουρκικὰς, τὰς ὁποίας λαλοῦσι διάφοροι, νομάδες οἱ πλεῖστοι, λαοὶ, οἰκοῦντες τὰς βορείους χώρας τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, καὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν Καυκασίαν ἀναμιξ καὶ μογγολικὴν φυλὴν, καὶ τοιοῦτοι εἶνε τὰ διάφορα φύλα τῶν Φίννων, ἐν οἷς καὶ οἱ Μαγυάροι τῆς Οὐγγαρίας, οἱ διάφοροι Τάταροι, οἷον Κιρκάσιοι, Βασκείροι, Τοῦρκοι, κλπ. γ.) τὴν

Σινικήν, εἰς ἣν συνυπάρχοντα αἱ γλώσσαι, τὰς ὁποίας λαλοῦσιν οἱ κάτοικοι τῆς Κίνας, τῆς Θιβητίας, τῆς Ἰαπωνίας, τῆς ἀνατολικῆς Ἰνδίας, καὶ ἐν γένει τῆς νοτιανατολικῆς Ἀσίας καὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀσίας ἀρχιπελάγους. Εἰς ταύτας προσθετέον καὶ τὰς γλώσσας, ὅσας λαλοῦσι δ' οἱ Μαλαῖοι τῆς Πολυνησίας, καὶ ε' ἡ χαλκόχρους φυλὴ τῶν ἰθαγενῶν Ἀμερικανῶν. Ὡς ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς δὲ ἰδιοφυίας τρεῖς εἶνε αἱ βαθμίδες τῆς ἀναπτύξεως, ἥ ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶνε ταῦτό, τρία εἶνε τὰ γένη τῶν γλωσσῶν: α') αἱ μονοσύλλαβοι, β') αἱ λεξικίλιτοι καὶ γ') αἱ κλιταί. Αἱ λέξεις τοῦ πρώτου γλωσσικοῦ γένους εἶνε μονοσύλλαβοι, μὴ δυνάμεναι μήτε κατὰ τὰ λεγόμενα μέρη τοῦ λόγου, μήτε κατὰ τὰ παρεπόμενα τῶν κλιτῶν μερῶν νὰ χαρακτηρισθῶσιν· ὀρίζεται δ' ἐν αὐταῖς καθόλου ἡ γραμματικὴ κατηγορία ἐκάστης λέξεως ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ λόγῳ θέσεως αὐτῆς· τοιαύτη δὲ μονοσύλλαβος γλώσσα εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἡ Σινική. Ἐν ταῖς λεξικίλιτοις γλώσσαις τὸ ἔργον τῶν καταλήξεων καὶ αὐξήσεων ἐπιτελοῦσιν αἱ λέξεις, καὶ τοιαῦται γλώσσαι εἶνε αἱ φιννοταταρικάι, ἐν αἷς καὶ ἡ παρ' ἡμῖν γνωστοτέρα Τουρκική. Αἱ τελειόταται ἀπασῶν τῶν γλωσσῶν εἶνε αἱ κλιταί, ἐν αἷς αἱ διάφοροι γενικαὶ τε καὶ μερικῶτεραι γραμματικαὶ κατηγορίαι σημαίνονται δι' ἰδιαιτέρων αὐξήσεων καὶ καταλήξεων, καὶ τοιαῦται εἶνε αἱ Ἰνδογερμανικαί, τουτέστιν ἡ σανσκριτικὴ, ἑλληνικὴ, λατινικὴ, περσικὴ, γερμανικὴ, σλαυικὴ, κλπ., καὶ αἱ Σημιτικαί, τουτέστιν ἡ ἀραβικὴ, ἡ συριακὴ, ἡ Ἑβραϊκὴ, κλπ.

§ 6. Ἀλλ' εἰς τὴν γένεσιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἀνάπτυξιν αὐτῆς τε καὶ τοῦ λόγου ἀφορμὴν δίδουσιν οἱ ἄνθρωποι συγκοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους· ὅθεν ἡ κοινωνία εἶνε ὁ οὐ οὐκ ἄνευ ὅρος τοῦ κατ' ἄνθρωπον βίου, καὶ εὐλόγως ὁ Ἀριστοτέλης ὠνόμασε τὸν ἄνθρωπον ζῶον λογικὸν καὶ κοινωνικόν. Ἡ ἀρχὴ καὶ ἀφ' ἧς τῆς κοινωνίας εἶνε ἡ οἰκογένεια, βάσις δὲ ταύτης ὁ γάμος, ὅστις ἀφορμᾶται μὲν ἀπὸ τῆς φυσικωτέρας καὶ ἀμοιβαίας τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς κλίσεως, ἀναπτύσσεται δὲ καὶ τελειοῦται ὑπὸ τὴν πνευματικὴν σκιάν τῆς θρησκείας εἰς συνδυασμὸν ὁσημέραι ἠθικώτερον, καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ κατ' αὐτὸν κοινωνία προσ-

δεύει. Τῆς κοινωνικῆς ταύτης προόδου αἷτιον ἅμα καὶ ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ ἀνάπτυξις τῶν διαφορῶν ἐν τῷ βίῳ χρεῖων, τὰς ὁποίας θεραπεύουσιν αἱ διάφοροι τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, ἐκεῖναι μὲν μᾶλλον τὰς φυσικὰς, αὗται δὲ μᾶλλον τὰς πνευματικὰς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, ὡς ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν θεραπείαν τῶν φυσικωτέρων χρεῖων, εἶναι βαναυσότεραι καὶ βιομηχανικώτεραι, βαθμηδὸν δὲ ἔπειτα, καθ' ὅσον αἱ πνευματικώτεραι δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ χρεῖαι τοῦ κατ' αὐτὸν βίου ἀναπτύσσονται, ἀποβάλλουσαι τὸν βιωτικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα καὶ πνευματικώτεροι γινόμεναι ἐξευγενίζονται. Καὶ ἐκ μὲν τῶν βαναύσων τεχνῶν ἀποχωρίζεται τότε ἡ καλλιτεχνία ἢ αἱ ἐλευθέραι τέχναι αἵτινες ἔργον ἔχουσαι τὴν ὑπὸ αἰσθητὴν τινα ὑλικὴν μορφήν παραστάσιν τοῦ ἰδανικοῦ καλοῦ, σκοπὸν ἔχουσι νὰ θεραπεύσωσι τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἔμφυτον πρὸς τὸ καλὸν τοῦτο αἶσθημα· αἱ δὲ ἐπιστῆμαι συγκαυροῦνται ἅπασαι εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἥτις ἐξετάζουσα τὰς γενικὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν στηρίζεται πᾶσα ἐπιστήμη ἀνερευνῶσα καὶ ἐξηγοῦσα τὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος ἢ τῆς φύσεως, εἶναι ἡ κρητὶς ἅμα καὶ ὁ κολοφῶν τῶν ἐπιστημῶν. Αἱ δ' ἐλευθέραι τέχναι, αἱ καὶ καλὰ κοινῶς λεγόμεναι, διακροῦνται εἰς εἰκαστικὰς καὶ εἰς λογοποιϊκὰς· καὶ αἱ μὲν πρῶται διακροῦνται εἰς δύο τάξεις τὰς ἐν χώρῳ καὶ τὰς ἐν χρόνῳ εἰκαστικὰς τέχνας, αἱ δὲ δεύτεραι εἰς τὴν ποίησιν, καὶ εἰς τὴν ῥητορικὴν. Καὶ ἐν χώρῳ μὲν εἰκαστικαὶ τέχναι εἶνε ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ, καὶ ἡ ζωγραφικὴ, ἐν χρόνῳ δὲ ἡ μουσικὴ. Ἐκ δὲ τῶν λογοποιϊκῶν τεχνῶν ἡ μὲν ῥητορικὴ, ὡς ἐκ τοῦ πρακτικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος, ἀφίσταται ὡς μάλιστα ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τῆς τέχνης, ὅπως καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐκ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν εἶνε ἡ μάλιστα καὶ εὐκολώτατα εἰς βιωτικὸν χαρακτῆρα ἐξολισθαίνουσα· ἡ δὲ ποίησις ὑποδιαιρουμένη εἰς τρία γένη τὴν ἐπικὴν, τὴν λυρικὴν, καὶ τὴν δραματικὴν, εἶνε ἡ ὑψίστη καὶ τελειοτάτη κορυφὴ τῶν ἐλευθερίων ἐν γένει τεχνῶν. Καὶ ταύτης μὲν τὸ σύνθηρος ὄργανον εἶνε ὁ ἔμμετρος λόγος, πᾶς δὲ ἄλλος λόγος μὴ ἔμμετρος καλεῖται πεζὸς ἢ καταλογάδην. Τὸ σύνολον δὲ τῶν λόγων, ποιητικῶν ἢ πεζῶν, ἐμμέτρων ἢ καταλογάδην, ὅσαι δὲν ἄ-

φίστανται πολὺ ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ποιήσεως, καλεῖται φιλολογία· αἱ τρεῖς δὲ κυριώταται μορφαί, ἃς περιβάλλεται συνήθως ἡ φιλολογία τῶν μάλιστα ἐν λόγοις εὐδοκίμησάντων ἐθνῶν, εἶνε ἡ ποίησις, ἡ ἱστορία, καὶ ἡ φιλοσοφία.

§ 7. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρῶτα βήματα πάσης τέχνης σκοπὸν ἔχουσι τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπολύτων φυσικῶν ἀναγκῶν, τῆς τροφῆς, οἰκήσεως καὶ ἐνδυμασίας, ταῦτα δὲ πορίζεται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς φύσεως, διὰ τοῦτο ὁ στοιχειώδης βίος τῶν πρώτων καὶ ἀρτιπαγῶν κοινωνιῶν ῥυθμίζεται πρὸς τὸ κλίμα καὶ τὴν ὅλην ἐν γένει φύσιν τῆς χώρας. Οἱ κάτοικοι τῶν ἐρήμων μὴ ἔχοντες δημητριακοὺς καὶ ἄλλους καρποὺς, ἐξ ὧν νὰ τραφῶσι, τρέπονται εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον, καὶ ἐπειδὴ αἱ νομαὶ εἶνε σπάνιαι καὶ ὀλίγαι, μεταβαίνουνσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, σκηνῶνται καὶ νομάδες. Οἱ κάτοικοι τῶν εὐφώρων πεδιάδων τρέπονται ἐπὶ τὴν γεωργίαν, καὶ φίλοι τῆς εἰρήνης καταβάλλουσι τὰ πρῶτα θεμέλια τῶν εἰρηνικῶν τεχνῶν· ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας οἱ κάτοικοι τῶν ὀρέων, φιλελεύθεροι καὶ φιλοπόλεμοι, τρέπονται ἐπὶ τὴν θήραν, ἥτις εἶνε συνήθως προοίμιον καὶ προγύμνασμα τῆς ληστείας ἢ τοῦ πολέμου. Οἱ δὲ κάτοικοι παραλίων χωρῶν, ἐὰν μὲν ἡ περὶ αὐτοὺς φύσις εἶνε εἰς ἄκρον πενιχρὰ, μὴδὲ παρέχῃ ἄρα ἀφορμὰς εἰς περαιτέρω πρόοδον, περιορίζονται εἰς τὴν ἀλιείαν· ἐὰν δὲ ἡ περὶ αὐτοὺς φύσις ᾖ μῆτε εἰς ἄκρον φειδωλὴ μῆτε εἰς ἄκρον ἄσωτος, ἀλλὰ χορηγοῦσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετρίως, ἐξεγείρει συγχρόνως αὐτοῦ καὶ τὴν δραστηριότητα, οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων τότε ἐπιδίδονται εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἐμπορίαν, ἐπιτηδεύματα καὶ πλούτου ποριστικώτατα, καὶ ποικίλης προόδου γόνιμα. Ὅπως δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ αἱ τέχναι, οὕτω καὶ ἡ συνοικήσις ἔχει τὴν βαθμιαίαν αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον. Οἱ ἄνθρωποι κατ' ἀρχὰς διάγουσιν ἐν ὑπαίθρῳ ἢ ὑπὸ σκηναίς καὶ καλύβας, μετέπειτα δὲ συνερχόμενοι κτίζουσι κώμας, καὶ τέλος ἐκ τῶν διαφόρων κωμῶν ὁρμώμενοι συνοικίζουσι βαθμηδὸν τὴν πόλιν. Ἡ ἐν τῇ πόλει κοινωνία πολυπληθεστέρα κατ' ἀνάγκην καὶ ποικιλωτέρα τῆς ἐν τῇ κώμῃ, προκαλεῖ συνήθως τὴν ὑπὸ μίαν κοινὴν καὶ ἀνωτέραν ἀρχὴν διακόσμησιν ἑαυτῆς πρὸς ἄμυναν μὲν

ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν ἐξωθεν ἐχθρῶν, ἐξασφάλισιν δὲ τοῦ δικαίου κατὰ τὰς ποικίλας καὶ ἀμοιβαίας τῶν πολιτῶν σχέσεις. Ἡ τοιαύτη δὲ σύνταξις τῆς πόλεως, συμπίπτουσα συνήθως πρὸς τὴν ἰδρυσιν αὐτῆς, καλεῖται πολιτεία. Τῆς ἰδίως πολιτικῆς συντάξεως οὐσιώδης καὶ ἀπαραίτητος ὅρος εἶνε ἡ νομοθεσία, τούτεστι τὸ σύνολον τῶν νόμων ἥτοι ἐγγράφων διατάξεων, καθ' ἃς κυβερνῶσιν οἱ ἐπὶ τούτῳ καθιστάμενοι ἄρχοντες. Εἶνε δὲ οἱ νόμοι διὰ τὴν συντεταγμένην πολιτείαν, ὅτι εἶνε διὰ τὴν ἀσύντακτον κοινωνίαν τὰ, ἐξ ὧν καὶ πηγάζουσιν οἱ νόμοι, ἔθιμα, τούτεστιν οἱ ἰδιαίτεροι τρόποι, καθ' οὓς ἀναστρέφεται καὶ συκοινωνεῖ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἔθνος τι. Ἐάν τὰ ἔθιμα, ὑπὸ τὴν ἐπιρρόην τῆς παιδείσεως καὶ ἀναπτύξεως ἀποβαλόντα τὸν ἐξωτερικὸν καὶ τυπικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα, ἐκφράζωσιν ἀμεσώτερον καὶ οὐσιωδέστερον τὴν ὡς πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ ἀναπτυχθέντος καὶ διαμορφωθέντος ἀνθρωπίνου πνεύματος, λέγονται ἔθνη.

§. 8. Στοιχειώδης πολιτικὴ ἀρχὴ καὶ πολιτεία δὲν λείπει ἀπὸ τῆς κοινωνίας καθ' ἅπαντα τὰ στάδια, ὅσα διῆλθεν ἀναπτυσσομένη ἀπὸ τῆς οἰκογενείας μέχρι τῆς πολιτείας. Τῆς οἰκογενείας ἄρχων ἀπόλυτος ἦτο ὁ πατήρ· πλέον δὲ ἢ ἔλαττον ἀκριβὲς ὁμοίωμα τῆς πρώτης ταύτης καὶ ἀπολύτου πατρικῆς ἐξουσίας ἦτο καὶ ἡ τοῦ πατριάρχου, τούτεστι τοῦ γεννάρχου τῆς πατρίδος, τοῦ γένους ἢ τῆς γενεᾶς, εἰς ἣν ἀνεπτύχθη ἡ οἰκογένεια, καὶ ἡ τοῦ φυλάρχου, τούτεστι τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς (κατὰ τὴν μερικωτέραν ἔννοian) φυλῆς, εἰς ἣν ἀνεπτύχθη ἡ γενεά. Ἡ ἀνωτάτη δὲ διεύρυνσις καὶ ἀνάπτυξις τῆς φυλῆς εἶνε τὸ ἔθνος, τούτεστι σύνολον ἀνθρώπων, ἐχόντων συνήθως μὲν τὴν αὐτὴν γενεθλίαν χώραν ἢ πατρίδα, τὸ αὐτὸ θρησκεῦμα καὶ τὰ αὐτὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα, ἀλλὰ πρὸ πάντων καὶ ἀναγκαίως τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, καὶ ἀναγκαϊότατα τὴν αὐτὴν φυλετικὴν καταγωγὴν. Ἡ πατριαρχικὴ ἐξουσία ἰδιάζει εἰς τὰς ποικιλικὰς κοινωνίας τῶν νομαδικῶν φυλῶν, καθὼς καὶ ὁ πατριαρχικὸς βίος εἶνε στοιχειώδης μὲν καὶ ἄμοιρος τῆς παντοδαπῆς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ βίου ἀναπτύξεως, ὅποια συνήθως ὑπάρχει ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ πλήρης ἀθῶας φυσικότητος, καὶ ἀχώριστος ἀπὸ τῆς φιλοξενίας καὶ τῆς περὶ τὰ ἔθνη αὐστηρότητος ἅμα καὶ ἀπλότητος.

§ 9. Ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτεία διήλθε διάφορα στάδια ἀναπτύξεως, καὶ περιεδύθη διάφορα εἶδη ἢ σχήματα, ἐν τῷ κυριώτατῳ εἶναι δύο, ἡ μοναρχία, καὶ ἡ ἰδίως πολιτεία. Ὅπως ἡ πατριαρχικὴ ἐξουσία εἶνε ἀνάπτυξις καὶ ἀπομίμησις τῆς πατρικῆς, οὕτω καὶ ἡ μοναρχία κατ' ἀρχὰς τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας, καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς ἔθνεσιν, ὅπου ἄρχει εἰς καὶ μόνος, ὁ βασιλεὺς, οὗτινος ἡ κυβέρνησις εἶνε ἀπόλυτος, ὡς μὴ περιοριζομένη ἐκ νόμων γραπτῶν ἢ ἐκ γνώμης ἀνθρώπων. Ἐν ταῖς πόλεσι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἐν Ῥώμῃ ἀνεπτύχθη ἡ ἰδίως πολιτεία, τῆς ὁποίας τὰ δύο κύρια σχήματα εἶνε ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ δημοκρατία. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἀριστοκρατίᾳ κυβερνῶσιν οἱ ἄριστοι, τουτέστιν οἱ ἐκ γένους ἐπιφανοῦς καταγόμενοι, ἐν δὲ τῇ δημοκρατίᾳ ὁλόκληρος ὁ δῆμος ἦτοι ὁ λαός. Καὶ οἱ μὲν ἄριστοι κατέλαβον ἐν Ἑλλάδι τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνιαχοῦ ὁ δῆμος πιεζόμενος ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐπανέστη, ἀνῆρτις ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας ἡτομώλει πρὸς τὸν δῆμον, καὶ ἀφ' οὗ δι' αὐτοῦ κατέβαλλε τοὺς ἀρίστους, ἐσφετερίζετο τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν, καὶ ἐγένετο ἀπόλυτος ἄρχων καὶ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ δήμου· ὁ τοιοῦτος σφετεριστὴς τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς ἐκαλεῖτο τυραννος καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ κυβέρνησις αὐτοῦ τυραννίς. Ἀνάλογος κατὰ πολλοὺς λόγους πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ταύτην τυραννίδα εἶνε ἡ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοκρατορία, ἥτις τροποποιηθεῖσα ἐπέκράτησε καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ὅπως δὲ ἡ τυραννίς εἶνε παρέκβασις τῆς μοναρχίας, οὕτω καὶ τῆς μὲν ἀριστοκρατίας παρέκβασις εἶνε ἡ ὀλιγαρχία, τῆς δὲ δημοκρατίας ἡ ὀχλοκρατία. Καὶ εἰς ὀλιγαρχίαν μὲν παρεκκλίνει τὸ πολίτευμα, ὅταν ἡ ἀρχὴ περιορισθῇ ἀπὸ τῶν ἀρίστων εἰς ὀλίγους, οἵτινες καταπιέζουσιν ἐπὶ ἰδιοτελείᾳ ἢ ἐξ ἐμπαθείας τὴν πόλιν· εἰς ὀχλοκρατίαν δὲ, ὅταν ἐν τῷ δήμῳ ἐπικρατήσῃ καὶ ἄρξῃ τῶν πραγμάτων ὁ ὄχλος, τουτέστιν ἡ κατωτέρα καὶ ἀπαιδευτοτέρα τάξις τοῦ λαοῦ. Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ πολίτευμά τι μικτόν ἐκ τῶν ἀντιθέτων στοιχείων τῆς μοναρχίας καὶ τῆς δημοκρατίας, ἡ λεγομένη συνταγματικὴ μοναρχία, καθ' ἣν ἡ ὑπὸ ὑπευθύνων ὑπουργῶν ἐκτελουμένη κυβέρνησις τοῦ ἀνευθύνου

βασιλέως κανονίζεται πλέον ἢ ἔλαττον οὐσιωδῶς ἐκ τῆς γνώμης τῶν ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγομένων ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ.

§ 10. Ἡ πολιτεία εἶνε ἡ ἐσχάτη καὶ τελειοτάτη μορφή, ἣν περιεβλήθη ἐν τῇ βαθμιαίᾳ αὐτῆς ἀναπτύξει ἡ κοινωνία· σκοπὸς δὲ αὐτῆς, μεταβαλλομένης καὶ τελειουμένης ἑκπαλαὶ καὶ ἐπ' ἄπειρον, εἶνε ἡ κατάρτισις καὶ διευκόλυνσις βίου ὡς οἷόν τε συμφώνου πρὸς τὸν προεξηγηθέντα προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ἢ τὸ ἔθνος πολιτίζεται, καθ' ὅσον μεταλαμβάνει τοιοῦτου κατ' ἀνθρώπον ἐν πολιτείᾳ βίου, καὶ πολιτισμὸς λέγεται τὸ σύνολον τῶν στοιχείων αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἀφήγησις καὶ ἐξήγησις τῶν διαφορῶν μεταβολῶν καὶ περιπετειῶν, ὅσας διῆλθεν ἐν ἡ πλείοτερα ὁμοῦ ἔθνη ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸς ἀπόλαυσιν ἢ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ τούτου, εἶνε τὸ ἀντικείμενον καὶ ὁ σκοπὸς ἰδίᾳς ἐπιστήμης, ἣτις καλεῖται ἱστορία. Ἡ ἱστορία ἐπονομάζεται μερικὴ, ἐὰν τὸ ἔργον αὐτῆς περιορισθῇ εἰς ἓν μόνον ἔθνος ἢ εἰς μίαν μόνον χρονικὴν μικρὰν ἢ μεγάλην περίοδον· εἰδικὴ δὲ, ἐὰν τὸ θέμα αὐτῆς περιορίζεται εἰς ἓν ἰδίως στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν τὸ ἔργον τῆς ἱστορίας ἐκταθῇ εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καθ' ὅσον συνετάχθη εἰς πολιτείαν καὶ μετέλαβε τοῦ πολιτισμοῦ, ἔχομεν τὴν γενικὴν ἱστορίαν. Διαιρεῖται δὲ ἡ γενικὴ ἱστορία εἰς τρία μεγάλα μέρη ἢ τμήματα, τὴν ἀρχαίαν, τὴν μέσην, καὶ τὴν νεωτέραν. Καὶ ἡ μὲν ἀρχαία περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου γένους ἀπὸ τῶν ὡς πρὸς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀνιδρύσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτοι μέχρι τοῦ 329 ἔτους μετὰ Χριστόν. Ἡ δὲ μέση ἱστορία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ιδρύσεως ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καταλήγει εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν αὐτῆς, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 329—1453 μ. Χ. Ἡ δὲ νεωτάτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ταύτης καὶ καταλήγει εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς ἡμέρας. Ἡ δ' ἀρχαία ἱστορία ὑποδιαιρεῖται α'.) εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, β'.) εἰς τὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ γ'.) εἰς τὴν τῆς Ῥώμης.

ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ.

§ 41. Ἀντικείμενον τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἀνατολικά ἔθνη ἀνατολή. Καὶ ἡ Αἴγυπτος μέρος αὐτῆς. Ἡ ἀρχαία μήτηρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν θρησκευμάτων εἶνε ἡ Ἀσία. Χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ πολιτεία καὶ κοινωνία ηὔδοκίμησαν ἥττον ἐν τῇ ἀνατολῇ. Ῥαθυμία καὶ νωθρότης τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Στασιμότης τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ.

§ 42. Γεωγραφικὴ περιγραφή τῆς Ἀσίας ἐν συνόψει.

§ 11. **Τ**ὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀρχαίας ἱστορίας περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τῆς Ἀσίας, ὅσα συνταχθέντα εἰς πολιτείαν κατέβαλον τὰ πρῶτα θεμέλια τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, οὗ τινος ἡ Ἀσία εἶνε ἡ πολιὰ μήτηρ καὶ τροφός. Τὰ ἔθνη δὲ ταῦτα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν Αἰγυπτίων, ὀνομάζονται κοινῶς ἀνατολικά, διότι ἡ λέξις ἀνατολή ἔχει ἐνίοτε εὐρυτάτην σημασίαν, περιλαμβάνουσαν οὐ μόνον ὀλόκληρον τὴν Ἀσίαν ἀλλὰ καὶ ἄλλας ἐκτὸς αὐτῆς χώρας. Ἰδίως δὲ ἡ Αἴγυπτος οὐ μόνον σήμερον συγκαταλέγεται εἰς τὴν ἀνατολήν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων τινὲς ἐθεώρουν αὐτὴν ὡς μέρος τῆς Ἀσίας. Ὁ ἀρχαιότατος οὗτος πολιτισμὸς τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, ὡς τὸ πρῶτον δοκίμιον τῆς ἀνθρωπότητος, εἶνε στοιχειώδης ἐν πολλοῖς καὶ

ιδιορρυθμός, ἀλλὰ πλήρης καθ' ἑαυτὸν καὶ ἄριστος. Τὰ ἀνατολικά ταῦτα ἔθνη ἐφεύρον πάσας σχεδὸν τὰς εἰς τὸν βίον χρησίμους τέχνας, ἐπενόησαν τὴν γραφὴν, καὶ τὰ πλεῖστα αὐτῶν οὐ μόνον τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν τὰ πρῶτα σπέρματα κατέβαλον, ἀλλὰ καὶ φιλολογίαν ἀξίαν μελέτης, ἔν τισι δὲ καὶ ἀμίμητον δῆμιουργήσαντες, παρέδωκαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἀλλ' ὁ μάλιστα ἰδιαῶν χαρακτήρ τῆς ἱστορίας τῶν ἀνατολικῶν τούτων ἐθνῶν εἶνε θρησκευτικός· διότι ἡ Ἀνατολὴ ὑπῆρξεν ἡ πατρὶς ἀπάντων τῶν θρησκευμάτων, καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπεκαλύφθη ἡ ἀπόλυτος θρησκεία τοῦ ἀνθρώπου ὁ Χριστιανισμός. Ἡκιστα δ' εὐδοκίμησαν τὰ ἀνατολικά ταῦτα ἔθνη ἐν τῇ πόλει, διότι συντεταγμένα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μοναρχικῶς καὶ κυβερνώμενα ὑπὸ βασιλέων, οἵτινες ὑπ' οὐδενὸς χαλινωγούμενοι νόμου, ὁδηγὸν καὶ σύμβουλον εἰς τὰς πράξεις τῶν εἶχον ἢ τὸ δεσποτικὸν αὐτῶν φρόνημα, ἢ τὰς ἰδιοτροπίας καὶ τὰ πάθη τοῦ γυναικωνίτου, ἢ τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ τὰ πάθη τῶν εὐνούχων καὶ λοιπῶν μεγιστάνων τῆς αὐλῆς, ἐδουλαγωγήθησαν καὶ ἔμειναν ὅλως ἄγευστα τῆς ἐλευθερίας, ἥτις εἶνε ἡ μήτηρ καὶ τροφὸς πάσης προόδου. Καὶ ἡ κοινωνία δὲ καὶ ὁ ἰδιωτικός βίος τῶν ἐθνῶν τούτων ἐχώλαινεν μεγάλως καὶ πάλοι καὶ νῦν, καὶ πολλῶν μὲν ἄλλων αἰτίων ἕνεκα, μάλιστα δὲ τῆς πολυγαμίας, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐλλείπει ἀπὸ τῆς οἰκογενείας πλὴν ἄλλων καὶ ἡ μητρικὴ ἐνότης καὶ συγκέντρωσις, ἥτις εἶνε ἡ ἠθικὴ βάσις τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως τῶν τέκνων. Ἡ δὲ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ χαλάρωσις αὕτη, συνεπιδρώντος καὶ τοῦ πολιτεύματος, ἔτι δὲ μᾶλλον τῆς ἐν τῇ εὐφορίᾳ τῆς γῆς πλουσιοδώρου φύσεως, μετεδόθη καὶ εἰς τὸν ἐπίλοιπον βίον, καὶ τελευτῶσα ἀποκατέστησε τὸν κάτοικον τῆς Ἀνατολῆς ῥάθυμον ἀνέκαθεν καὶ νωθρόν. Ἐνεκα δὲ τῆς ῥαθυμίας ταύτης καὶ νωθρότητος καὶ ὁ ἀνατολικὸς πολιτισμὸς ἔμεινεν ἀνέκαθεν στάσιμος. Τὰ ἀνατολικά ἔθνη συνταχθέντα ἅπαρ εἰς μοναρχίαν οὔτε τὸ πολίτευμα αὐτῶν ἐδοκίμασαν νὰ βελτιώσωσι, καὶ πᾶσα παρ' αὐτοῖς τέχνη καὶ μάθησις ἀρέθη εἰς τὸν βαθμὸν ἐκεῖνον τῆς ἀναπτύξεως, εἰς ὃν ἅπαρ ἔτυχεν νὰ φθάσῃ. Τὰ ἀνατολικά ἔθνη ἐκτὸς ἐνὸς καὶ μόνου, τοῦ τῶν Σινῶν, ὅπερ ἀνῆκει εἰς τὴν μογγολικὴν ἢ κινεζικὴν φυλὴν, εἶνε ἅπαντα τῆς Κενουσιαίας

φυλῆς, Ἰαφεθίται ἢ Σημίται. Ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ μὲν ἐξηφανίσθησαν ἐν τῇ φορᾷ τοῦ μακραίωνος χρόνου, ὅπως οἱ Φοίνικες, Ἀσσύριοι, Βαβυλώνιοι κλπ., τὰ δὲ διεσπάρησαν ἐκτὸς τῆς πατρίδος αὐτῶν, ὡς οἱ Ἑβραῖοι, ἄλλα δὲ πάλιν ὑπάρχουσι καὶ σήμερον, ἀλλ' ἂν οὐ ἐξηλλοιώθησαν οὐσιωδῶς οἱ ὅροι τῆς πολιτικῆς τῶν ὑπάρξεως· ἐν δὲ μόνον ὑπάρχει μέχρι σήμερον ὅμοιον καὶ ἀπαράλλακτον, ὅποῖον ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν, τὸ ἀρχαιότατον καὶ στασιμώτατον, ἀλλ' ἅμα καὶ μακροβιώτατον πάντων τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου, τὸ Σινικόν. Ἀλλὰ πρὶν ἐκθέσωμεν συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν, καλὸν εἶναι πρότερον νὰ περιγράψωμεν γεωγραφικῶς τὴν Ἀσίαν, ἣτις εἶνε πατρὶς οὐ μόνον αὐτῶν τούτων τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, καὶ τῶν διαφόρων βαρβάρων, ὅσοι κατὰ διαφόρους χρόνους ἐπιδραμόντες ἐκ βορρᾶ εἰς νότον ἠλλοίωσαν μεγάλως τὴν ὄψιν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ πιθανώτατα καὶ σύμπαντος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

§ 12. Ἡ Ἀσία, μεγίστη τῶν ἡπείρων, κειμένη μεταξὺ 1^ο καὶ 78^ο βορ. πλάτους, καὶ μεταξὺ 23^ο ἀνατολ. καὶ 172^ο δυτ. μῆκους, ἔχει σύνορα πρὸς βορ. μὲν τὸν Βόρειον ὠκεανόν, πρὸς ἀνατολ. δὲ τὸν Εἰρηνικόν, πρὸς νότ. τὸν Ἰνδικόν, πρὸς δυσμὰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, τὸν ἰσθμὸν τῆς Ἀρσινόης (σῆμ. Σουέζ), τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, τὸ ὄρος Καύκασον, τὴν Κασπίαν θάλασσαν, καὶ τὰ Ὑπερβόρεια ὄρη (σῆμ. Οὐράλ). Τὸν μέγιστον κεντρικὸν χῶρον τῆς Ἀσίας κατέχει, ὡς προεξηγήθη (σελ. 8), τὸ μέγιστον ὁροπέδιον τοῦ κόσμου, ἥτοι χώρα ὕψηλὴ συγκροτούμενη κατὰ μέγα μέρος ἐκ διαφόρων ὄρειων συστημάτων, ἅτινα ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου προχωροῦσι πρὸς ἀνατολὰς ἀείποτε ἐπὶ τὸ γιγαντιώτερον ἐξογκούμενα, καὶ ἀπ' οὗ τοιοιτοτρόπως καταλάβουσιν ὅλην τὴν πρὸς ἀνατολὰς κεντρικὴν Ἀσίαν καταλήγουσιν εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Κορέας καὶ τῆς Κίνας. Τοῦ κολοσσιαίου τούτου ὄρειου ὄγκου, ὑποδιαιρουμένου εἰς ἀπειράριθμα καὶ ποικίλα κατὰ τὸ μέγεθος ὄρη καὶ ὁροπέδια, τὰ μὲν κατὰ τὸ κέντρον σπλάγγνα εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἀμυώδεις ἔρημοι, ἣ στέππαι βρυσσκεπεῖς καὶ οἰκοῦνται ὑπὸ νομάδων, πρὸς δυσμὰς μὲν τῶν Τατάρων, πρὸς ἀνατολὰς

δὲ τῶν Μογγόλων, καὶ ἄλλων λαῶν, οὓς ἅπαντας οἱ ἄρχαῖοι περιληπτικῶς ἐκάλουν Σκυθὰς καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς χώραν Σκυθίαν, περίξ δὲ αὐτοῦ κατατείνονται πρὸς τὰ παράλια αἱ πεδινώτεραι σχετικῶς χώραι. Καὶ αἱ μέγισται μὲν ἀλλ' ἀφορώταται τῶν πεδιάδων τούτων κατακλίνονται πρὸς βορρᾶν τῶν ὀρέων τούτων, καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ πεπηγὸς πέλαγος, αἵτινες, ἀπέραντοι καὶ χιονοσκεπεῖς, ἦσαν ἄγνωστοι μὲν ὅλως εἰς τοὺς ἀρχαίους, ὀνομάζονται δὲ σήμερον Σιβερία, καὶ κατέχονται ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Αἱ δὲ μικρότεραι μὲν ἀλλ' εὐφορώτεραι πεδιναὶ χώραι κεῖνται κυρίως μὲν πρὸς μεσημβρίαν κατὰ δεύτερον δὲ λόγον πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς τῶν ὀρέων τούτων. Καὶ πρὸς ἀνατολὰς μὲν κεῖται ἡ Κίνα, πρὸς μεσημβρίαν δὲ ἡ διπλῇ χερσονήσος τῆς Ἰνδικῆς, πρὸς μεσημβρίαν δὲ καὶ δυσμὰς ἡ χερσονήσος τῆς Ἀραβίας, καὶ πρὸς δυσμὰς τὸ διπλοῦν ὄροπέδιον Ἀριανῇ (σῆμ. Ἰράν) καὶ Τουράν νεῦον πρὸς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Ἀποχωρίζομένη δὲ ἀπὸ τοῦ διπλοῦ τούτου ὄροπεδίου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης διὰ τοῦ Ταύρου προεκτείνεται εἰς τὸ μέσον τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Μεσογείου ἡ δυτικωτάτη τῆς Ἀσίας ὄρεινῇ χερσονήσος ἡ Μικρὰ Ἀσία. Αὗται αἱ πρὸς ἀνατολὰς, νότον καὶ δυσμὰς πεδιναὶ καὶ εὐφοροὶ χώραι εἶνε ἡ πατρὶς τῶν διαφόρων ἐθνῶν, ὧν ἡ ἐξιστόρησις συναποτελεῖ τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὡς διάμεσον μεθόριον τὸ ὄρος Παροπάμισον ἢ Ἰνδικὸν Καύκασον (σῆμ. Ἰνδουκού), ἔχομεν διηρημένην ὁλόκληρον τὴν ἡπειρον τῆς Ἀσίας εἰς δύο ἄνισα καὶ ἀνόμοια μέρη, α'.) τὴν ἀνατολικὴν καὶ β'.) τὴν δυτικὴν Ἀσίαν. Τὸ πρῶτον τμήμα περιλαμβάνει τὸν μέγιστον καὶ κύριον ὄγκον τῆς ἡπείρου, οὐ μόνον τὰς μεγίστας πεδιάδας καὶ χερσονήσους, τὴν Σιβερίαν, Κίναν καὶ Ἰνδικήν, ἀλλὰ καὶ τὸ καθ' αὐτὸ καὶ κύριον σῶμα τοῦ μεγίστου, εὐρυτάτου καὶ ὀγκωδεστάτου ἐκείνου τῶν ὀρέων καὶ ὄροπεδίων συστήματος. Ἐξ ἐναντίας δὲ τὸ σῶμα τῆς δυτικῆς Ἀσίας εἶνε ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ λεπτότερον καὶ ῥαδινώτερον, περιβεβρεχόμενον μᾶλλον ὑπὸ κόλπων, θαλασσῶν καὶ λιμνῶν, καθὼς καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ὄρη εἶνε ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀραιότερα, ῥαδινώτερα καὶ ταπεινότερα. Τὸ δεύτερον τοῦτο τμήμα τῆς δυτικῆς Ἀσίας περι-

λαμβάνει πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸ διπλοῦν ὁροπέδιον Ἀριανὴν καὶ Τουράν, πρὸς νότον δὲ καὶ δυσμὰς τὴν Ἀραβίαν, καὶ πρὸς δυσμὰς καὶ βορρᾶν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὰ δύο ταῦτα τμήματα διαφέρουσι καὶ ἱστορικῶς ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τοῦτο, ὅτι ὅσῳ ἀνατολικώτερον ᾔκει ἔθνος τι, τόσῳ καὶ ὀλιγώτερον ἐπέδρασεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἰς τὴν πορείαν τῆς ἱστορίας, ἥτις συνεκεντρώθη μᾶλλον πρὸς δυσμὰς καὶ βορρᾶν, περὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Οἱ μὲν ἀνατολικώτατοι πάντων Σῖναι οὐδαμῶς, οἱ δὲ δυτικώτεροι Ἰνδοὶ ἥκιστα ἐπέδρασαν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, οἱ μὲν ὡς οὐδαμῶς οἱ δὲ ὡς ἥκιστα συνεπιμιχθέντες πρὸς τὰ ἐπίλοιπα πολιτισμένα ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος, εἰς τὰ ὅποια διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἦσαν ἐκεῖνοι μὲν οὐδαμῶς σχεδόν, οὗτοι δὲ ἥκιστα γνωστοί. Τῆς δυτικῆς Ἀσίας τὰ ἔθνη ἀπ' ἐναντίας ἦσαν γνωστά εἰς τοὺς ἀρχαίους, καὶ ἐπέδρασαν μεγάλως εἰς τὴν πορείαν τῆς γενικῆς ἱστορίας, τὰ μὲν πλεῖστα ἐν τῇ ἀρχαιότητι, τὰ δὲ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Τὰ ἔθνη δὲ τῆς δυτικῆς Ἀσίας, ὅσα πλὴν τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν Αἰγυπτίων περιλαμβάνονται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ, εἶνε οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι τῆς Ἀριανῆς, οἱ Ἀσσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι, οἰκοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, χώραν πεδινὴν κεκμένην μετὰξὺ Περσίδος καὶ Συρίας παρὰ τὸν Τίγρητα καὶ Εὐφράτην, ποταμοὺς ἐκβάλλοντας εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, τοὺς Φοίνικας καὶ Ἑβραίους, οἰκοῦντας τὴν Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, χώρας κεκμένας παρὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν μετὰξὺ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀραβίας, καὶ τὰ μικρὰ καὶ διάφορα ἔθνη καὶ φύλα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὴν ἱστορίαν ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἐθνῶν τούτων συνοψίζομεν ἐν τοῖς ἐξῆς, προχωροῦντες ἀπὸ τῶν ἀνατολικωτέρων πρὸς τὰ δυτικώτερα, καὶ ἀπὸ τῶν ἀσημοτέρων πρὸς τὰ γνωστότερα καὶ ἐπισημότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Σῖναι.

§. 43. Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς Κίνας. Ἐκτετασις καὶ πληθυσμὸς τοῦ Σινικοῦ κράτους. Ἡ κυρίως Κίνα. Κίτρινος καὶ Καναοὺς ποταμός.—

Οἱ Σῖναι ἔθνος μογγολικόν. — Εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς Κίνας. Ση-
ρικὴ καὶ Σῖναι. Σηρικά ὑφάσματα. Οἱ Σῆρες ἦσαν λαὸς δυσεπίμικτος
καὶ μονοθλαίτος.

§. 44. Περὶληψις τῆς Σινικῆς ἱστορίας. Δυναστεία Τσε-οῦ, Σι-χοαγκ-
τί, Χάν, Τάγκ. Σινικὸν τεῖχος.

§. 45. Πολίτευμα Σινῶν. Αὐτοκράτωρ, Μανδαρίνοι. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀ-
πολαύει θεῶν τιμῶν. Ὑπερβολικὸν τῶν Σινῶν φρόνημα περὶ τοῦ κατ' αὐ-
τοὺς πολιτισμοῦ.

§. 46. Σινικὸς πολιτισμὸς ἐν πολλοῖς στάσιμος, ἀλλ' ἐν τισι καὶ ἐξαί-
ρετος. — Γεωργία. Προϊόντα, λάχανα, ὄρυζα, τσάι. Μέταξα, βομβυκο-
τροφία.

§. 47. Ἰδιωτικὸς καὶ κοινωνικὸς βίος τῶν Σινῶν. Ὁ νόμος ἐπεμβαίνει
καὶ εἰς τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Ἡ κοινωνικὴ συμπεριφορὰ εἶνε τυπικὴ.
Προλήψεις περὶ σωματικῆς καλλονῆς. Χαρακτὴρ Σινῶν ἐπικρατῶν ἡ πρα-
κτικότης.

§. 48. Θρησκευμα τῶν Σινῶν. Ὑλὴ καὶ δύναμις· γῆ, οὐρανὸς καὶ
ἄνθρωπος. Λατρεία πνευμάτων. Λαὸ-τσέ. Φό.

§. 49. Γλῶσσα. Ἡ Σινικὴ γλῶσσα μονοσύλλαβος. Ἡ γραφὴ διὰ σινο-
γράφων. Δημοσία ἐκπαίδευσις, βιβλία, φιλολογία, δράμα. Τέσσαρα βιβλία
Κομφουκίου· χαρακτὴρ αὐτῶν.

§. 20. Σινικὴ καλλιτεχνία θεράπαινα τῆς βιομηχανίας. Σινικοὶ πύργοι.
Σινουργὴ ζωγραφήματα· χρωματισμός· ἔλλειψις προοπτικῆς καὶ σκια-
γραφίας. Ἡ καλλιτεχνία τῶν Σινῶν εἶνε γυμνὴ σχεδὸν πάσης ἰδανικότητος.

§. 13. Μεταξὺ τῆς Σιβηρίας πρὸς βορρᾶν, τοῦ Ἰαπωνικοῦ πελά-
γους καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς ἀνατολὰς, τῆς Ἰνδικῆς πρὸς
νότον, καὶ τοῦ διπλοῦ πρὸς δυσμὰς ὁροπεδίου Ἀριανῆς καὶ Τουράν
περιέχεται σήμερον τὸ ἀπέραντον Σινικὸν κράτος, ὑπερέχον κατὰ
τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, διότι
κατέχει χώραν 203, 946 □ μιλ., ἥτοι ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν
ἀνατολικὴν Ἀσίαν (σελ. 32) ἐξαιρουμένης τῆς Σιβηρίας πρὸς βορ-
ρᾶν καὶ τῆς Ἰνδικῆς πρὸς νότον, περιέχει δὲ κατοίκους 437,
687,000. Ἡ κυρίως Κίνα, ἐν μόνον μέρει τοῦ ἀπεράντου τού-
του Σινικοῦ κράτους, εἶνε χώρα πεδινὴ ἅμα καὶ ὄρεινῇ. Καὶ ἡ
μὲν πεδινὴ Κίνα εἶνε ἡ πρὸς ἀνατολὰς νεύουσα πεδιάς τῆς ἀνατολικῆς
Ἀσίας (σελ. 32) διαρρέουμένη βορειότερον ὑπὸ τοῦ Κιτρίνου,
καὶ μεσημβρινώτερον ὑπὸ τοῦ Κυανοῦ ποταμοῦ, ὅπισθεν δ' αὐτῆς
πρὸς δυσμὰς ἄρχεται ἀνυψουμένη τοξοειδῶς ἡ ὄρεινὴ χώρα, κορυ-

φουμένη εἰς τὰ ὄρη τῆς Κίνας, ἅτινα εἶνε ἡ νοτιανατολικὴ πλευρὰ ὁλοκλήρου τοῦ γιγαντιαίου κατὰ τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν συστήματος τῶν ὀροπεδίων καὶ ὀρέων (σελ. 8), οὗτινος ἡ μὲν πρὸς νότον καὶ τὴν Ἰνδικὴν νεύουσα ὀφρὺς εἶνε ὁ Ἰμαος καὶ Ἡμωδὸς (σῆμ. Ἰμαλαΐα), ἡ πρὸς βορρᾶν δὲ καὶ τὴν Σιβηρίαν τὰ Ἀννιβὰ καὶ Ἀύ-ζάκια ὄρη (σῆμ. Ἀλτάϊ), καὶ ὅπερ διαιρεῖται εἰς δύο κυρίως μέρη, τὸ πρὸς μεσημβρίαν ὀροπέδιον τῆς Θιβετίας, καὶ τὴν πρὸς βορρᾶν ἀπέραντον κοιλάδα, ἥτις κατὰ μέγα μέρος εἶνε ἀμ-μώδης ἔρημος. Ἀπασαὶ αἱ ἐντὸς τῶν ὀρέων καὶ ὀροπεδίων τού-των χῶραι, ἡ Θιβετία πρὸς βορρᾶν, ἡ Μογγολία καὶ Μαντ-ζουρία πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς, ἡ χερσονήσος Κορέα, ἡ Ἰνδικὴ Κίνα, καὶ νῆσοί τινες, ἀνήκουσιν εἰς τὸ Σινικὸν κράτος, αἱ μὲν ἀμέσως αἱ δὲ ἐμμέσως ὑπήκοοι καὶ ὑποτελεῖς.

Τοιαύτη ἡ χώρα, ἣν οἰκοῦσιν ἑκατάλοι οἱ Σῖναι, τὸ κυριώτατον καὶ ἐπισημότατον ἔθνος τῆς Μογγολικῆς φυλῆς, ὅπερ συνταχθὲν εἰς πολιτείαν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ δημιουργῆσαν πολιτισμὸν ἴ-διον, οὐδέτερον τούτων ἐβελτίωσεν, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμε-ρον διασωζόν ἀμφοτέρα, ὅπως ἦσαν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων, πα-ράδειγμα καὶ τύπος μοναδικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ στασιμότητος.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ὀφέποτε καὶ λίαν ἐλλιπεῖς εἰδήσεις περὶ τῆς Κίνας. Κατὰ τὰς εἰδήσεις ταύτας ὁλόκληρον τὸ βορειανατολικὸν μέρος τῆς Κίνας ἀπὸ τῆς πρὸς ἀνατολάς Μικρᾶς Βουχαρίας μέχρι περιπίου τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ ἐκαλεῖτο Σηρικὴ, καὶ ὠκεῖτο ὑπὸ τῶν Σηρῶν, ἔθνος τρέφοντος τοὺς σῆρας ἢ σηρικοὺς βόμβουκας, ὅθεν καὶ τὰ σηρικὰ καὶ ὁλοσηρικὰ ὑφάσματα. Τὸ δὲ μεσημ-βρινώτερον μέρος τῆς κυρίως Κίνας, καθὼς καὶ μέγα μέρος τῆς ἐ-κτὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς, ὥκουν οἱ Σῖναι. Ἀναμφιβόλως ἀμφο-τεροὶ οὗτοι, οἱ Σῖναι καὶ Σῆρες, ἦσαν οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ σημερινοὶ Σῖ-ναι. Ἐγίνωσκον δὲ πλὴν ἄλλων οἱ ἀρχαῖοι καὶ τὸν ποταμὸν τῆς Κίνας Κίτρινον, ὃν ἐκάλουν Βαύτην καὶ ἀναφέροντες ὅτι οἱ Σῆρες ἐμπορεύοντο πρὸς τοὺς δυτικώτερον οἰκοῦντας νομάδας Σκύθας, λέγουσιν ὅτι ἦσαν δυσεπίμικτοι καὶ μονοδίαιτοι, καὶ ἐν γένει περι-γράφουσιν αὐτοὺς διὰ χαρακτήρων, οἵτινες ἀρμόζουσι πληρέστατα εἰς τὸ σημερινὸν ἔθνος τῶν Σινῶν.

§. 14. Οὐ μόνον δὲ ἡ πολιτεία αὐτῶν ἔμεινεν ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀμετακίνητος καὶ ἀμετάβλητος, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι, ἡ βιομηχανία καὶ σύνολος αὐτῶν ὁ πολιτισμός. Ὅμοιος δὲ πρὸς τὸν χαρακτηῖρα τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἶνε καὶ ὁ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Σινῶν, στερεότυπος καὶ μονότονος. Τῆς ἱστορίας ταύτης, ἣν οἱ Σῖναι χρονογράφοι ἀναβιβάζουσιν ἐξ ἐθνικῆς πεφιλαυτίας εἰς μυθώδη ἀρχαιότητα, ἡ σύντομος περίληψις εἶνε ἡ ἐξῆς. Μέχρι τῆς 3 π. Χ. ἑκατονταετηρίδος κατεῖχε τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἡ δυναστεία Τσε-οῦ, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ αὐτοκράτωρ Βου-ε ἀγγ. Τὴν δυναστείαν ταύτην διεδέχθη ἡ τοῦ δεσποτικοῦ καὶ βιαίου Σι-χο α γ κ-τί (230 π. Χ.). Μετ' αὐτὴν ἐκυριάρχησεν ἡ δυναστεία Χάν (206—263 π. Χ.), ὅτε τὸ κράτος ἔσχε τὴν μεγίστην ἑκτασιν καὶ δύναμιν. Ἀπὸ δὲ τῆς 7—10 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐβασίλευσεν ἡ δυναστεία Τάγγ. Αἱ δυναστικαὶ αὗται μεταβολαὶ ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα βιαίων καὶ μακρῶν ἐπαναστάσεων ἐσωτερικῶν, ἢ πολέμων πρὸς τοὺς ἔξωθεν, ἰδίως ἐκ βορρᾶ, εἰς τὴν Κίναν εἰσβάλλοντας ἐχθρούς. Πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν βορείων συνόρων τοῦ κράτους ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν τούτων ἐπιδρομῶν ἠγέρθη ἐν ἔτει 214 π. Χ. τὸ γιγαντειότατον τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τοῦ κόσμου, τὸ περίφημον Σινικὸν τεῖχος, ἔχον ὕψος 30—50 ποδῶν, πλάτος δὲ τοσοῦτον, ὥστε ἀνέτως δύνανται νὰ συμπροελάσωσιν ἐπ' αὐτοῦ 6 ἱππεῖς, καὶ ἐκτεινόμενον εἰς 330 γεωγραφικῶν μιλίων μῆκος.

§. 15. Τὸ πολίτευμα τῶν Σινῶν εἶνε ἀπόλυτος δεσποτικὴ μοναρχία. Ὁ αὐτοκράτωρ κυβερνᾷ τὸ κράτος διὰ τῶν Μανδρινῶν, ἥτοι τῶν διαφόρων ὑπουργῶν καὶ ὑπαλλήλων, οἵτινες πρὶν διορισθῶσιν ὑποβάλλονται εἰς αὐστηροτάτας ἐξετάσεις καὶ κατατάσσονται εἰς διαφόρους βαθμίδας αὐστηροτάτης ἱεραρχικῆς κλίμακος. Ὁ αὐτοκράτωρ ὀφείλει νὰ κυβερνᾷ κατὰ τοὺς παναρχαίους καὶ ὡς θεῖους τιμωμένους νόμους τοῦ κράτους· ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐκτελέσεως ἀπόκειται εἰς τὴν ἐκτίμησιν καὶ θέλησιν αὐτοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπολαύει θεῶν τιμῶν, νομιζόμενος καὶ ἐπικαλούμενος « υἱὸς τοῦ οὐρανοῦ »· διὰ τοῦτο καὶ προσφέρεται εἰς αὐτὸν θυμίαμα, καὶ ὁ παρουσιαζόμενος ἐνώπιον αὐτοῦ ὀφείλει νὰ

προσκυνήσῃ αὐτὸν κύπτων καὶ ἐγγίζων τρεῖς τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ μετώπου. Οὐ μόνον δὲ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ περὶ ἑαυτοῦ τὸ ἔθνος φρονεῖ καθ' ὑπερβολὴν μεγάλην. Τὸ Σινικὸν κράτος εἶνε, κατὰ τὰς ἰδέας ταύτας, ὁ ὁμφαλὸς, τὸ «μέσον» τῆς γῆς, τὸ «ἄνθος» αὐτῆς, τὸ «οὐράνιον κράτος». ἡ δὲ κατ' αὐτὸ πολιτεία καὶ τάξεις εἶνε θεοστήρικτος, καὶ συναποτελεῖ μέρος οὐσιῶδες αὐτῆς τῆς τάξεως καὶ ἀρμονίας τῶν οὐρανίων σωμάτων. Τὸ δὲ ἔθνος αὐτὸ εἶνε πανάρχαιον καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ἀκρότατον βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅθεν καὶ οἱ Σῖναι νομίζοντες, ὅτι γινώσκουσι τὰ πάντα καὶ οὐδὲν ἔχουσι νὰ μάθωσι πλέον ἢ νὰ διδάχθωσιν ἔξωθεν, ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν μέχρι σήμερον στασιμώτατοι μὲν καθ' ἑαυτοὺς, μισαλλόδοξοι δὲ καὶ μισόξενοι καὶ ἀνεπίμικτοι πρὸς τὰ ξένα ἔθνη. Αἱ ἰδέαι αὗται κατέστησαν τὸν Σινικὸν βίον ὅλως ιδιόρρυθμον, καὶ ἀπεχώρισαν τοὺς Σίνας ἀπὸ τοῦ ἐπιλοιπίου κόσμου πολλῶ μᾶλλον, ἢ τὸ πολυθρύλλητον αὐτῶν Σινικὸν τεῖχος.

§. 16. Αἱ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ των πολιτισμοῦ ἰδέαι αὗται τῶν Σινῶν εἶνε ὑπερβολικαὶ μὲν, ἀλλ' ὅχι καὶ ὅλως ἐσφαλμέναι, διότι ὁ Σινικός τῳόντι πολιτισμὸς εἶνε καὶ ἀρχαιότατος καὶ ἀξιόλογος ἐν γένει· ἀλλὰ προαχθεὶς μέχρι τινὸς βαθμοῦ, ἀπεκρυσταλλώθη ἔπειτα καὶ ἔμεινε στάσιμος μέχρι σήμερον. Πολλαὶ τινες τέχναι ἢ ἀντικείμενα τεχνικὰ καὶ βιομηχανικά, οἷον ἡ τυπογραφία, ἡ πυρῆτις, ἡ ναυτικὴ πυξὶς κλπ. ἐφευρέθησαν ὑπὸ τῶν Σινῶν πρὶν ἢ ἐφεύρωσιν ἢ μάθωσιν αὐτὰ οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα μόλις καὶ μετὰ μακρὸν χρόνον οἱ Εὐρωπαῖοι κατάρθωσαν νὰ τελειοποιήσωσιν εἰς ἴσον βαθμὸν με τοὺς Σίνας, ἢ καὶ νὰ τοὺς ὑπερβάλωσι. Τοιαῦτα πρὸ πάντων εἶνε τὰ βαμβακερὰ, ἔτι δὲ μᾶλλον τὰ σηρικὰ ἥτοι μετὰξίνα ὑφάσματα, ἡ μορρίνη (porcelain), ὁ χάρτης κτλ.

Ἀλλ' ὅ,τι μάλιστα ἀκμάζει παρὰ τοῖς Σίναις εἶνε ἡ γεωργία, καὶ ἴσως κανὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει τόσον καλλιεργημένον, οὐδ' ἔχει τόσον πλῆθος διωρύγων, ὀχετῶν καὶ διαφόρων ἄλλων πρὸς ἄρδουσιν τῆς χώρας χρησίμων ὑδραυλικῶν κτιρίων, ὅσον ἡ Κίνα. Ὁ καὶ ὀλίγων μόνον στρεμμάτων κάτοχος θεωρεῖται ὡς πλούσιος ἰδιοκτῆτης, διότι εἶνε τὰ μέγιστα ἀνεπτυγμένη ἡ γε-

ωργία καὶ ἡ κηπουρικὴ, δι' ἧς καλλιεργοῦνται πλεῖστα καὶ ἀξιό-
 λογα εἶδη λαχάνων. Τὰ δὲ γεωργικὰ ἐργαλεῖα τῶν Σινῶν εἶνε ἀ-
 πλούστατα μὲν, ἀλλ' ἀνυσιμώτατα. Τὸ κυριώτατον προϊόν τῆς
 γεωργίας εἶνε ἡ ἔρουζα, τῆς ὁποίας, πολυειδοῦς καὶ ἀφθόνου, γί-
 νεται μεγάλη καὶ ποικίλη χρῆσις· ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῆς καὶ τῶν λοι-
 πῶν δημητριακῶν καρπῶν καλλιεργεῖται καὶ τὸ τέϊ ἢ τσάϊ, οὗ-
 τινος γίνεται μεγίστη χρῆσις καὶ κατανάλωσις. Τιμᾶται δὲ τὰ μέ-
 γιστα ἡ γεωργία παρὰ τοῖς Σίναις, καὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἔ-
 αρος ἐκάστου ἔτους τελεῖται ἐπίσημος ἐορτὴ, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ
 ἐξερχόμενος ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀγρὸν,
 ἀροτριᾷ αὐτοπροσώπως ἰκανὸν μέρος γῆς δι' ἀργυροῦ ἀρότρου, μεθ'
 ὃ ἀναπαύεται ἐν τῷ ἀγρῷ καὶ παρατίθεται αὐτῷ γεῦμα προπαρε-
 σκευασμένον ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορίσεως ἰδιοχείρως. Αὐτὸ δὲ τοῦτο
 πράττουσι συγχρόνως ἅπανταχοῦ τοῦ κράτους καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι
 τοῦ αὐτοκράτορος Μανδαρίνοι. Ἀλλὰ τὸ ἰδιαίτατον καὶ τιμιώτα-
 τον προϊόν εἶνε ἡ μέταξα, τῆς ὁποίας πατρὶς ἦτο καὶ εἶνε ἕως
 σήμερον ἡ Κίνα· διὸ καὶ ἡ βομβυκοτροφία μετὰ τῆς καλλιερ-
 γείας τῶν συκαμινεῶν, εἶνε οὐσιωδέστατον μέρος τῆς Σινικῆς
 γεωργίας, βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας. Ὅπως δὲ ἡ γεωργία εὐρί-
 σκεται ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος, οὕτω καὶ ἡ βομβυ-
 κοτροφία ὑπὸ τὴν ἰδιαίτεράν προστασίαν τῆς αὐτοκρατορίσεως, ἥ-
 τις ἐν ἰδιαίτεροις θαλάμοις τῶν ἀνακτόρων τρέφει καὶ περιποιεῖ-
 ται ἰδίαις χερσὶ σπηρικοῦς βόμβυκας.

§. 17. Κατὰ πολλοὺς λόγους ἄξιος σημειώσεως εἶνε καὶ ὁ ἰδιωτικὸς
 καὶ κοινωνικὸς βίος τῶν Σινῶν. Ὁ γάμος ὑπάρχει παρὰ τοῖς Σίναις
 ἐν μεγίστῃ τιμῇ, καὶ ἡ περὶ τοῦ συνοικεσίου φροντίς καὶ ἐκλογὴ
 εἶνε ἔργον ὄχι τῶν τέκνων, ἀλλὰ τῶν γονέων, ὃ δὲ μνηστὴρ ὀφεί-
 λει νὰ ἐξαγοράσῃ διὰ χρημάτων παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τὴν μνη-
 στήν. Ὅπως δὲ ἡ πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῷ κράτει, οὕτω
 καὶ ἡ τοῦ πατρὸς ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ ἐξουσία εἶνε ἀπόλυτος καὶ
 ἀπεριόριστος. Ἡ πολυγαμία εἶνε θεμιτὴ ἀλλὰ σπανιωτάτη. Αἱ ἀ-
 γναι τῶν πόλεων εἶνε στεναὶ καὶ ἀκάθαρτοι, αἱ δὲ οἰκίαι σώζου-
 σιν ἐν γένει τὸ ἰδιόρρυθμον σχῆμα τῆς σκηνῆς, ἧς κατὰ μίμησιν
 ὠκοδομήθησαν τὸ πρῶτον. Ἡ ἐνδυμασία εἶνε ἀπλουστάτη, καὶ σπα-

νίως μεταβάλλεται, ὡς ὀρίζομένη καὶ καθιερουμένη διὰ νόμου ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, διότι ἡ νομοθεσία τῶν Σινῶν ἐπεμβαίνει καὶ εἰς τὰς ἐσχάτας λεπτομερείας τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου. Ὡς ἐν γένει δὲ ῥυπαροὶ οἱ Σῖναι δὲν ἀποβάλλουσι τὸ ἔνδυμά των, εἰμὴ ἀφ' οὗ παμπάλαιον γεγόμενον καταπέση εἰς ῥάκη. Εὐρίζουσι δὲ οἱ ἄνδρες τὴν κεφαλὴν, τρέφοντες μόνον ἐπὶ τῆς ἄκρας κορυφῆς μακρὸν κρωβύλον. Οἱ Σῖναι εἶνε ὁ κυριώτατος τύπος τῆς μογγολικῆς φυλῆς, τῆς ὁποίας καὶ ἔχουσιν εἰς ἕξοχον βαθμὸν τὰ χαρακτηριστικά. Ἡ περὶ τὸ σῶμα δὲ καλλονὴ συνίσταται, καθ' ἣν ἔχουσιν ἰδιόρρυθμον οἱ Σῖναι αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, εἰς τὸ νὰ ἦνε παχεῖς, νὰ τρέφωσι μακροὺς ὄνυχας, καὶ νὰ ἔχωσι λίαν μικρὸν τὸν πόδα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιδιώκουσιν αἱ γυναῖκες μάλιστα, ἐγκλείουσαι διὰ τῆς βίας τοὺς πόδας των εἰς στενότατα καὶ μικρότατα ὑποδήματα, καὶ διαστρεβλοῦσαι ποικιλαχῶς αὐτοὺς διὰ σιδηρῶν καὶ ἄλλων ἐργαλείων. Ἐν δὲ τῇ κοινωνικῇ πρὸς ἀλλήλους συμπεριφορᾷ οἱ Σῖναι εἶνε τυπικώτατοι, ἀκολουθοῦντες μετὰ μεγίστης καὶ ἀπαρεγκλίτου ἀκριβείας τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ὀρισμένην ἐθιμοταξίαν. Τὰ δ' ἄλλα οἱ Σῖναι εἶνε ἐν γένει φιλόπονοι, φρόνιμοι, προνοητικοί, δόλιοι καὶ φιλήδονοι, φιλοχρήματοι καὶ πρακτικοί.

§. 18. Κατ' ἕξοχὴν δὲ πρακτικοὶ καὶ ἥκιστα θεωρητικοὶ οἱ Σῖναι ἐπόμενον ἦτο νὰ ἔχωσι καὶ θρησκείαν ἀνάλογον πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν τοῦτον. Ἡ Σινικὴ θρησκεία εἶνε οὕτως εἰπεῖν λογικὴ καὶ νηφαλιὰ, γυμνὴ παντὸς ποιητικοῦ καὶ μυθολογικοῦ κόσμου. Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν Σινῶν ὑπάρχουσι δύο ἀρχικαὶ θεότητες ἢ μᾶλλον θεῖαι οὐσίαι, ἡ ὕλη καὶ ἡ δύναμις· καὶ ὕλη μὲν εἶνε ἡ θήλεια γῆ, δύναμις δὲ ἀρσενικὴ ὁ οὐρανὸς, συσχετιζόμενοι πρὸς ἀλλήλους ὅπως ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή. Τρίτη δὲ ἀρχικὴ οὐσία μεσάζουσα μεταξὺ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης εἶνε ὁ ἄνθρωπος· ὥστε οὐρανὸς, ἄνθρωπος καὶ γῆ, εἶνε ἡ θρησκευτικὴ τριάς τῶν Σινῶν. Παρὰ τῷ λαῷ ἐπεκράτησεν ἀνεκαθεν ν' ἀποδίδεται θρησκευτικὴ τιμὴ καὶ εἰς τὰ πνεύματα, τουτέστι τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων, ἰδίως τὰς τῶν ἀρχαίων προγόνων. Ἀλλ' ἀκριβῶς εἰπεῖν θρησκευτικὴ λατρεία δὲν ὑπάρχει παρὰ τοῖς Σίναϊς, οὔτινες οὔτε ναοὺς, οὔτε ἱερατεῖον, οὔτε προσευχάς, οὔτε ἡμέρας ἑορτασί-

μους ἀργίας ἔχουσι, μόνον δὲ αἰθουσαι ἀπλαῖ ἀναμνήσεως τῶν προτεθνεώτων ὑπάρχουσι. Πλὴν δὲ τοῦ καθαρῶς σινικοῦ τούτου θρησκευματος, διεδόθη ἀνέκαθεν παρὰ τοῖς Σίναις καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Ταό, ἣν ἐθεμελίωσεν ὁ Λαο-τσέ σύγχρονος τοῦ Κομφουκίου, καθὼς καὶ τὸ θρησκευτικὸν σύστημα τοῦ Βούδδα, ὅστις παρὰ τοῖς Σίναις καλεῖται Φό.

§. 19. Ἡ δὲ Σινικὴ γλῶσσα εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν τύπος τοῦ κατ' αὐτὴν γένους (§ 5.), συγκροτουμένη ἐκ 1,200 περίπου μονοσυλλάβων, τὰ ὅποια ποικίλως συνδυαζόμενα καὶ τονιζόμενα, ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς γλωσσικὰς χρείας. Ὅπως δ' ἡ γλῶσσα, οὕτω καὶ ἡ γραφὴ τῶν Σινῶν εἶνε ὅλως ιδιόρρυθμος, διότι αἱ κυριώταται λέξεις ἀπεικονίζονται δι' ἰδιαιτέρων ἰδεογραφικῶν σημείων, ἅτινα καλοῦνται σινό-γραφα. Τὰ σινόγραφα ταῦτα εἶνε 6,000 περίπου, ποικίλως συνδυαζόμενα πρὸς τὰς διαφόρους τοῦ γράφοντος χρείας. Τοιαύτη γραφὴ εἶνε βέβαια δυσκολωτάτη, καὶ ὅμως οὐ μόνον αὕτῃ εἶνε πάγκοινος, διότι τὰ τῆς δημοσίας παιδεύσεως ἔχουσιν ἄριστα παρὰ τοῖς Σίναις, καὶ δὲν ὑπάρχει μέρος τοῦ κόσμου, ὅπου ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφὴ καὶ ἀρίθμησις εἶνε τόσον κοινὴ ὅσον ἐν Κίνᾳ, ἀλλὰ καὶ ἡ Σινικὴ φιλολογία εἶνε ἱκανῶς πλουσία, καὶ τὰ διὰ τοιαύτης γραφῆς ἐκτυπούμενα βιβλία πάγκοινα καὶ εὐθηνότατα. Τῆς Σινικῆς φιλολογίας τὸ κυριώτατον μέρος εἶνε τὸ ποιητικόν, καὶ ἰδίως ἡ μυθιστορία καὶ τὸ δράμα, διότι τὸ θέατρον εἶνε ἐν μεγίστῃ καὶ παγκοίνῳ χρήσει. Ἀλλὰ τὸ σεβασμιώτατον μέρος αὐτῆς εἶνε τὰ 4 βιβλία τοῦ Κομφουκίου, τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ ἐνδόξου νομοθέτου καὶ φιλοσόφου τῆς Κίνας, συλλογὴ ὕμνων, φιλοσοφίας καὶ νόμων· ὃ ἐστὶ τὰ συγγράμματα ταῦτα συναποτελοῦσι κώδικα νομοθετικόν, πραγματευόμενον, ὅπως ἅπαντες ἐν γένει οἱ κώδικες τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, περὶ παντὸς ἀντικειμένου, καὶ κανονίζοντα τὰ θρησκευτικὰ, πολιτικὰ, κοινωνικὰ καὶ ἰδιωτικὰ χρέη τοῦ ἀνθρώπου.

§. 20. Ἡ πρακτικότης τοῦ Σινικοῦ πνεύματος ἐπηρέασε καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, ἥτις εἶνε μικροῦ λόγου ἀξία, ὡς θεράπαινα τῆς βιομηχανίας, ἥς τὰ προϊόντα ποικίλως καὶ ἐξόχως διακοσμεῖ, ἀλλὰ χωρὶς αὕτῃ νὰ προαχθῇ εἰς ἀνεξάρτητον καὶ αὐτόνομον ὑπαρξίν. Καὶ ἡ μὲν ἀρχιτεκτονικὴ οὐδὲν ἄξιον λόγου ἐδημιούργησε, μόνον δὲ οἱ λε-

γόμενοι Σινικοί πύργοι ἔχουσιν ιδιόρρυθμόν τινα χαρακτῆρα, τὸ ὅτι πολυώροφοι ὄντες ὑψοῦνται κωνοειδῶς, μεθ' ἑκάστον ὀρόφωμα στενότεροι γινόμενοι, μέχρις οὗ ἀπολήξωσιν εἰς ὀξεῖαν αἰχμήν, τὰ δ' ἄκρα ἑκάστου ὀροφώματος προεκτείνονται εἰς αἰχμηρὰ προστεγάσματα, ὑποῖα τὰ τῶν κρασπέδων τῆς σκηνῆς, καὶ ἀπ' αὐτῶν κρέμονται κωδωνίσκοι, οἵτινες ἤχοῦσι συγκρούμενοι πρὸς πᾶσαν ῥιπὴν ἀνέμου. Καὶ ἡ μουσικὴ δὲ, εἰ καὶ εἰσηγμένη ὡς ὑποχρεωτικὸν μάθημα εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα, εἶνε ἀτελής καὶ μονότονος· μόνον δὲ ἡ ζωγραφικὴ ἔχει τι τὸ ιδιόρρυθμὸς ἐπαγωγόν, διότι τὰ σινουργιῇ ζωγραφήματα, ιδίως τὰ ἐπὶ τῆς μορφῆς, εἰ καὶ εἶνε λίαν ἐπαισθητὴ ἢ ἐν αὐτοῖς ἑλλειψίς τῆς προοπτικῆς καὶ σκιαγραφίας, ἔχουσιν ὅμως εὐαθῆ τινα καὶ λεπτὸν χρωματισμὸν, ὅπως καὶ ἡ διαγραφὴ εἶνε ἀρκούντως ἀκριβὴς καὶ φυσικὴ. Ἀλλ' ἑλλείπει ἀπὸ τῆς ζωγραφικῆς, καὶ ἐν γένει ἀπὸ τῆς σινικῆς τέχνης πᾶσα ἰδανικότης, ἥτις εἶνε ἡ γνησίᾳ πηγὴ καὶ ὁ ἀναπόφευκτος ὅρος τῆς καλλιτεχνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἰνδοί.

§. 21. Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς Ἰνδικῆς. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικὴ Ἰνδοστάν, Ἰνδικὴ Κίνα. Ὅρη ὀρίζοντα ἐκ βορρᾶ τὴν Ἰνδικὴν ὁ Ἴμαος καὶ Ἡμωδὸς σήμ. Ἱμαλαΐα. Ποταμοὶ Ἰνδὸς καὶ Γάγγης. Ἡ παρὰ τὸν Ἰνδὸν πενταποταμία. Κώφης, Ὑδάσπης, Ἀκεσίνης, Ὑδραώτης, Ὑφασίς, Ζάραθρος. — Χρυσὴ Χερσόνησος. Δαχιναβιάδης διαχωριζομένη ἀπὸ τῆς ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς διὰ τοῦ Οὐϊνδίου ὄρους. Ἰνδικαὶ νῆσοι, Ταπροβάνη, Ἀγαθοῦ δαίμονος ν., Ἰαθαδίου ν., Σατύρων νῆσοι. — Εὐφορία τῆς Ἰνδικῆς. Προϊόντα ποικιλότατα. Τὸ φυτικὸν βασίλειον πλουσιώτερον τοῦ τῶν ζώων. Πολύτιμα μέταλλα, λίθοι, ἀρώματα. Βύτισινα ὑφάσματα. Θρησκευτικαὶ πανηγύρεις. Ἐξαγωγίμος ἐμπορία δι' Ἀράβων καὶ Φοινίκων. Ἡ Ἰνδικὴ καὶ πάλαι καὶ νῦν σπουδαιότατη χώρα διὰ τὴν ἀνατολικὴν ἐμπορίαν. — Τὸ κέντρον τοῦ Ἰνδικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἰνδικῆς ἐμπορίας τὸ Ἰνδοστάν, καὶ ἰδίως τὸ δέλτα τῆς Βεγγάλης, ὅπου σήμερον ἡ Καλκούττα.

§. 22. Φυλετικὴ καταγωγὴ τῶν Ἰνδῶν. Ἀραιοι. Δύο ἀπόμοιραι μεταναστῶν Ἀρείων ἡ μὲν πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Ἀριανήν, ἡ δὲ πρὸς ἀνα-

τολὰς εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἰνδὸν πενταποταμίαν. Ἡ πρώτη τὸ Μηδοπερσικὸν ἔθνος λαλοῦν τὴν Ζενδικήν, ἡ δευτέρα τὸ Ἰνδικὸν λαλοῦν τὴν Σανσκритικήν. Οἱ παρὰ τὸν Ἰνδὸν Ἄρειοι ἐκστρατεύσαντες κυριεύουσι καὶ τὴν παρὰ τὸν Γάγγην χώραν, ὅπου βαθμηδὸν ἀναπτύσσεται καὶ ἀκμάζει ἡ ἱεροκρατία τῶν Βραχμάνων. — Τὸ κράτος τῶν Βραχμάνων διασείει ὁ θρησκευτικὸς ἀναμορφωτὴς Βούδδας. Πόλεμος τοῦ Βραχμανισμοῦ καὶ Βουδδαϊσμοῦ.

§. 23. Σύνοψις τῆς πολιτικῆς τῶν Ἰνδῶν ἱστορίας. Διάφορα μικρὰ ἀνεξάρτητα Ἰνδικὰ κράτη ὑπὸ βασιλεῖς κυβερνῶντας δεσποτικῶς διὰ τῶν Βραχμάνων. Ἐπιδρομαὶ ξένων ἔθνων εἰς τὴν Ἰνδικήν. — Ἑλληνοκρατία διὰ τῶν Μακεδόνων. Ὁ Σανδρόκυπτος καταλύει τὴν Ἑλληνοκρατίαν, καὶ συνενώσας τὰ διάφορα μικρὰ κράτη, συγκροτεῖ τὸ βασίλειον τῶν Πρασίων, τὸ μέγιστον τῶν μέχρι τοῦδε Ἰνδικῶν κρατῶν (343—294). — Ἀσόκας (260—226). Μέρος τῆς Ἰνδικῆς ὑπὸ τοὺς Ἑλλήνας βασιλεῖς τῆς Βακτριανῆς. Ἰνδοσκυθία (2 ἑκατ. π. Χ.), Βικραμαδιτύας (57 π. Χ.). Οὔννοι καὶ Μογγόλοι. Τζιγκισχὰν (6 ἑκατ. μ. Χ.). Ἀγγλικὴ ἑταιρεία τῶν ἀνατολ. Ἰνδιῶν.

§. 24. Τέσσαρες τάξεις Ἰνδῶν, Βραχμᾶνες, Ξατρίαι, Βασιῖαι, Σουδραῖ. Παρία.

§. 25. Ἐθνικὸς χαρακτὴρ τῶν Ἰνδῶν. Ἐπιρροὴ αὐτῶν εἰς τὴν θρησκείαν, τὴν φιλολογίαν καὶ καλλιτεχνίαν. — Τὸ θρησκευμα τῶν Ἰνδῶν πανθεῖσμός. Ἀρχὴ αὐτοῦ τὸ Βράμα. Μετεμψύχωσις. Τριμούρτι ἢ θεία τριάς, Βράμας, Βισνοῦ καὶ Σίβας. Ἐνσαρκώσεις τοῦ Βισνοῦ. — Ἀρχὴ τοῦ Βουδδαϊσμοῦ τὸ νιρβάνα. Ἡθικὸς χαρακτὴρ τοῦ Βουδδαϊσμοῦ. — Μονομέρειαι τοῦ Ἰνδικοῦ θρησκευματος, ὅπερ ὑπέθερε τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ πραγματικοῦ κόσμου ἀπάρνησιν, τὴν νηστείαν καὶ τὴν ἄσκησιν. Ἐπιβλαβὴς ἐπιρροὴ αὐτοῦ εἰς τε τὴν πολιτείαν καὶ εἰς τὸν βίον. Θρησκευτικὴ λατρεία.

§. 26. Ἰνδικὴ φιλολογία. Σανσκритικὴ γλῶσσα. Βέδαί. Ῥαμαϊάνα καὶ Μαχαβαράτα. Σακοντάλα. Καλλιτεχνία. Ἀρχιτεκτονική.

ΠΗΓΑΙ. Ἡρόδοτος, Στράβων, Κτησίας παρὰ Διοδώρῳ, Ἀρρίανος κλπ. Τὰ πολλὰ καὶ διάφορα μνημεῖα τῆς Ἰνδικῆς φιλολογίας. Τὰ ἀξιολογώτατα τῶν Ἰνδικῶν συγγραμμάτων καὶ ποιημάτων μετέφρασεν ὁ αἰδίδιμος Δημήτριος Γαλανὸς ὁ Ἀθηναῖος, καὶ τῶν «Ἰνδικῶν» τούτων τοῦ Γαλανοῦ «μεταφράσεων» ἐξεδόθησαν τόμοι τινεῖς ἐν Ἀθήναις (1845 καὶ ἐφεξῆς) ὑπὸ Γ. Κ. Τυπάλδου.

§. 21. Αἱ δύο ἀνατολικώταται τῶν πρὸς μεσημβρίαν χερσονήσων τῆς Ἀσίας σήμερον μὲν καλοῦνται μετὰ τοῦ κατ' αὐτάς ἀρχιπελάγους ἀνατολικαὶ Ἰνδίαί, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ κατὰ

τὴν Ἀμερικὴν ἀρχιπελάγους τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν, ἢ ἀπλῶς Ἰνδία ἢ Ἰνδία, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων Ἰνδικὴ καὶ σπανιώτερον Ἰνδία. Τὰς δύο ταύτας χερσονήσους διαχωρίζει ἀπ' ἀλλήλων ὁ ποταμὸς Γάγγης καὶ ὁ εἰς ὃν ἐκβάλλει Γαγγητικὸς κόλπος (σήμε. Κόλπος Βεγγάλης), διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι διήρουν τὴν ὅλην χερσονησιωτικὴν χώραν εἰς α') ἐντὸς καὶ β') ἐκτὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικήν. Σήμερον δὲ ἡ μὲν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικὴ καλεῖται τουρκιστὶ Ἰνδοστάν, ἡ δ' ἐκτὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικὴ Κίνα, διότι καὶ πάλαι καὶ νῦν μέγα μέρος τῆς δευτέρας ταύτης Ἰνδικῆς χερσονήσου, ἰδίως τὸ πρὸς ἀνατολὰς, ἦτο Σινικόν. Τὴν Ἰνδικήν, μεθ' ἧς οἱ ἀρχαῖοι συγκατέλεγον γινώσκοντες καὶ πολλὰ ὀλίγας τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους, ὥριζεν ἐκ βορρᾶ ἡ μεσημβρινωτάτη ὄρεινὴ ὄφρυς τοῦ γιγαντείου ἐκείνου συστήματος τῶν ὀρέων καὶ ὀροπεδίων, ὅπερ, ὡς εἶδομεν πολλάκις, κατέχει τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν. Τῆς ὀφρύος ταύτης τὸ μὲν πρὸς δυσμὰς ἄκρον συναπαρτίζουσιν αἱ ἀνατολικαὶ ἀκρόρειαι τοῦ Παροπαμίσου ἢ Ἰνδικοῦ Καυκάσου, τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὰς, ἀφ' οὗ διὰ πολλῶν βραχιόνων τοῦ πρὸς μεσημβρίαν καταλάβῃ αὐτὰ τὰ σπλάγχνα τῆς ἐκτὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς, ἀποσχοινίζεται ἔπειτα ὑπεράνω αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ καλεῖται Σημανθινὸν ὄρος. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ἄκρων διατείνονται εἰς μῆκος 40 μιλίων ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ὁ Ἴμαος καὶ ὁ Ἡμωδὸς, οἵτινες ἀμφοτέρωι διὰ κοινοῦ ὀνόματος καλοῦνται σήμερον Ἱμαλαΐα, τὰ ὕψιστα ὄρη τοῦ κόσμου, αἰωνίως χιονοσκεπῆ, ἐξ ὧν ἀναφέρονται εἰς τὴν κατάψυχρον ἀτμοσφαῖραν πλείοτεραι τῶν 20 κορυφῶν, καὶ εἰς ὧν τὰς βαθμιαίας πρὸς τὴν Ἰνδικὴν κατακλίσεις εὐρίσκει τις ἐν μικρῷ χώρῳ ἀπάσας τὰς κλιματικὰς παραλλαγὰς, καὶ ἅπαντα τὰ εἶδη τῆς φυτικῆς βλαστήσεως, ὅσα ὑπάρχουσιν ἀπὸ τῶν πόλων μέχρι τῶν τροπικῶν. Ἐκ τῶν ὀρέων τούτων ἐκπηγάζοντες διαρρέουσι τὴν Ἰνδικὴν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις πρὸς μεσημβρίαν διάφοροι ποταμοί, ὧν ἐπισημότεροι εἶνε ὁ Ἰνδὸς, τὸ δυτικώτατον σύνορον τῆς Ἰνδικῆς, καὶ ὁ Γάγγης, ἐκβάλλων εἰς τὸν Γαγγητικὸν κόλπον, καὶ διαχωρίζων ἀπ' ἀλλήλων τὰς δύο χερσονήσους. Τὴν Ἰνδικὴν διαρρέουσι καὶ ἄλλοι ποταμοί, ὧν τινες καὶ μεγαλείτεροι μὲν, ἀλ-

λὰ μὴ ἔχοντες τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Ἰνδὸν καὶ Γάγγην ἱστορικὴν ἐπισημότητα. Ἐκ τούτων ἄξιοι σημειώσεως ἐν μὲν τῇ ἐκτὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῇ εἶνε ὁ Οἰδάνης ἢ Δυαρδάνης (σῆμ. Βραμαπούτρα) ἐκβάλλων εἰς τὸν Γαγγητικὸν κόλπον παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Γάγγου, ὁ Δοάνας (σῆμ. Ἀθβας ἢ Ἰραθαδδὺ), καὶ ὁ Δωρίας (σῆμ. Σαλουέν). Κατὰ δὲ τὴν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικὴν συμβάλλουσιν εἰς τὸν Ἰνδὸν διάφοροι δευτερεύοντες ποταμοί, δι' ὧν συναπαρτίζεται ἡ παρὰ τὸν Ἰνδὸν Πεντζάπ ἥτοι πενταποταμία. Οἱ ποταμοὶ οὗτοι εἶνε ἐκ μὲν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἰνδοῦ ὁ Κώφης ἢ Κωφήν (σῆμ. Καθούλ), ἐκ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ὁ Ὑδάσπης (σῆμ. Βετζά ἢ Τζελάμ), ὁ Ἀκесίνης ἢ Σανδάβαλας (σῆμ. Τσινάμπ), ὁ Ὑδρώτης ἢ Ὑαρῶτις ἢ Ρουάδης (σῆμ. Ἰροτί ἢ Ραθί), ὁ Ὑφασίς ἢ Βίβασίς καὶ ἐσφαλμένως Ὑπανίς (σῆμ. Βιάσα), καὶ ὁ Ζάραδρος (σῆμ. Γάρρά).

Καὶ τῆς μὲν πρὸς ἀνατολὰς χερσονήσου τῆς ἐκτὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς τὸ δυτικώτατον μέρος προσκτείνεται ἐντὸς τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους εἰς ὀξυτάτην χερσονησιωτικὴν ταινίαν, ἥτις καλεῖται Χρυσὴ χερσόνησος. Τῆς δ' ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς ἡ καθ' αὐτὸ χερσονήσος εἶνε ὁμοιόμορφον κατὰ τὰ παράλια τρίγωνον καὶ καλεῖται Δαχίναβάδης (σῆμ. Δεκάβ). Ἡ Δαχίναβάδης κειμένη ὁλόκληρος ἐντὸς τῆς διακεκαυμένης ζώνης, εἶνε ὁροπέδιον τριγωνοειδές, ὅπερ διαχωρίζει πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς ἡπειρωτικῆς καὶ κυρίως Ἰνδικῆς, τουτέστι τῆς μεταξὺ τοῦ Γάγγου καὶ Ἰνδοῦ περιεχομένης χώρας, τὸ Οὐένδιον ὄρος (σῆμ. Βίνδουα). Παρὰ τὴν μεσημβρινὴν ἄκρην τῆς Δαχίναβάδους κεῖται ἡ ἐπισημοτάτη καὶ γνωστοτάτη τῶν Ἰνδικῶν νήσων ἡ Ταπροβάνη (ἄλλως τε καὶ Σιμουੰδου νήσος καὶ Σαλική καὶ Σιελადίβα καλουμένη, σῆμ. Σεϋλάν). Ἐκ δὲ τῶν νήσων τοῦ παρὰ τὴν Χρυσὴν Χερσόνησον Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους γνωσταὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ἦσαν ἡ Ἀγαθοῦ δαίμονος νήσος (σῆμ. Σουμάτρα), ἡ Ἰαβαδίου νήσος (σῆμ. Ἰάβα), καὶ αἱ Σατύρων νήσοι, ὀλίγα τινὰ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Χρυσῆς Χερσονήσου νησίδρια.

Ἡ εὐφορία καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς Ἰνδικῆς κατέστησαν αὐτὴν, ὅπως σήμερον, οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἀντικείμενον μυθώδους θαυμασμοῦ. Τὸ πλῆθος τῶν προϊόντων τῆς ἤτο ἀπειροπαίκιλον καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτῶν μοναδική. Πλὴν τῶν ἀγρίων θηρίων, λεόντων, τίγρεων, ῥινοκερώτων, πανθήρων κλπ. ἡ χώρα ἔτρεφε καὶ πλείστα ἄλλα εἶδη ζώων ἡμέρων καὶ πτηνῶν ποικιλοχρῶμων, ψιττακοὺς καὶ πίθηκας, καμήλους καὶ ἵππους, ὄνυχους, βουβάλους, αἶγας, πρόβατα, μάλιστα δὲ ἐλέφαντας, οὓς οἱ Ἰνδοὶ μετεχειρίζοντο καὶ πρὸς ἄλλας παντοίας χρείας, μάλιστα δὲ πρὸς πόλεμον. Ἀλλὰ πολὺ ἀνώτερον καὶ πλουσιώτερον τοῦ τῶν ζώων ἤτο τὸ βασιλείον τῶν φυτῶν, διότι ἡ Ἰνδικὴ εἶνε χώρα κατάρρυτος, καὶ συγκυροῦσι κατ' αὐτὴν ἐν μικρῇ χώρῃ ἅπασαι αἱ ἀπὸ τῶν πόλων μέχρι τοῦ ἰσημερινοῦ κλιματικαὶ παραλλαγαί. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ προϊόντα τῆς γῆς ἦσαν οὐ μόνον ἄφθονα, ἀλλὰ καὶ ποικίλα, σῖτος καὶ κριθὴ καὶ παντὸς εἶδους δημητριακοὶ καρποὶ, ὄρυζα καὶ σήσαμος, λίνον καὶ φοίνικες, βύσσος καὶ πάπυρος, τὰ ἐκλεκτότερα καὶ πολυτιμώτερα εἶδη τῆς ξυλείας, οἶνον ἔβενος, Ἰνδικὸς κάλαμος, ζαχαροκάλαμος καὶ ἄλλα εἶδη καλάμων, κιννάμωμον, πέπερι, λιθανωτὸς, σμύρνα, μαστίχη, κασσία, καρδάμωμον, σάνταλον, νάρδος, ἰνδικόν κλπ. Καὶ τὰ ὀρυκτὰ δὲ τῆς Ἰνδικῆς ἦσαν παντοειδῆ, χρυσὸς, ἄργυρος, σίδηρος, κασσίτερος, κλπ. πολύτιμοι λίθοι, ὄνυξ, σάπφειρος, λυχνίτης, σμάραγδος, καὶ μάλιστα ἀδάμαντες. Τῆς ἐγγχωρίου βιομηχανίας τὸ κυριώτατον προϊόν ἦσαν πλὴν τῶν σιλικῶν, διάφορα λεπτότατα καὶ πολύτιμα βύσσινα ἥτοι βαμβακερὰ υφάσματα. Τῆς ἐγγχωρίου ἐμπορίας τὰ κυριώτατα κέντρα ἦσαν αἱ θρησκευτικαὶ εἰς ἐπιστήμους ναοὺς πανηγύρεις, ὅπου συνήρχοντο κατὰ χιλιάδας οἱ εὐσεβεῖς προσκυνηταί. Καὶ ἡ μὲν εἰσαγωγίμος ἐμπορία οὐδ' ὑπῆρχε σχεδόν, μόνον δὲ οἱ Ἀραβες εἰσῆγον εἰς τὴν χώραν εἶδη τινὰ ἀρωμάτων τῆς δ' ἐξαγωγίμου, ἐνεργουμένης κυρίως διὰ τῶν Ἀράβων καὶ Φοινίκων, τὰ κυριώτατα ἀντικείμενα ἦσαν σάκχαρι, βύσσος, χρώματα, πολύτιμοι λίθοι, καὶ ἰδίως ἀδάμαντες, μαργαρίται, κλπ. πρὸ πάντων δὲ πολύτιμα βύσσινα καὶ διανθῆ υφάσματα, καὶ χάλυψ ὃν ἄριστα παρεσκεύαζον οἱ ἐγγχώριοι. Ἐν γένει δὲ ὅπως σήμερον, οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἡ Ἰνδικὴ ἤτο τὸ ἀπώτατον ἀλλὰ σπου-

δαϊότατον καὶ περιμάχητον μεταλλεῖον τῆς ἀνατολικῆς ἐμπορίας.

Καὶ αὕτη μὲν ἐν γένει ἡ Ἰνδική· ἀλλ' ἡ καθ' αὐτὸ κοιτίς τοῦ ἀρχαίου Ἰνδικοῦ πολιτισμοῦ ἦτο ἡ ἡπειρωτικὴ παρά τὸν Ἰνδὸν καὶ Γάγγην χώρα, ἡ καθ' αὐτὸ Ἰνδική, ὅπως καὶ σήμερον τῆς Ἰνδικῆς ἐμπορίας τὸ κέντρον εἶνε αὕτη αὕτη ἡ χώρα, τὸ Ἰνδ ο σ τ ἄ ν, καὶ ἰδίως τὸ παρά τὸν Γάγγην καὶ Οἰδάνην πανεύφορον δέλτα τῆς Βεγγάλης, οὗτινος πρωτεύουσα σήμερον εἶνε ἡ Καλκοῦτα. Μετὰ τὴν γεωγραφικὴν ταύτην περὶ τῆς Ἰνδικῆς σύνοψιν μεταβαίνομεν νῦν εἰς σύντομον ἐξιστόρησιν τῆς φυλετικῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ πνευματικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἔθνους, ὅπερ κατέλαβεν ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὴν χώραν ταύτην.

§. 22. Οἱ Ἄρειοι εἶνε ὁ ἀρχεγονώτατος λαὸς τῆς ἰνδογερμανικῆς ἢ ἰνδευρωπαϊκῆς φυλῆς. Ποῦ τὸ πρῶτον ᾤκει ὁ λαὸς οὗτος, δὲν εἶνε μετὰ βεβαιότητος γνωστὸν, πιθανώτατα ὁμως διέτριβε κατὰ τὰς ὀρεινὰς ἐκεῖνας χώρας, ἐξ ὧν πηγάζουσιν ὁ Ὡξος (σῆμ. Γκιχόν) καὶ Ἰαξάρτης (σῆμ. Σιχών), καὶ αἵτινες συναποτελοῦσι τὸ ἀνατολικώτατον μεθόριον τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν χωρῶν ἐκεῖνων οἱ Ἄρειοι, λαὸς νομαδικός, ἐμετανάστευσαν, διαχωρισθέντες εἰς δύο μοίρας, καὶ οἱ μὲν τραπέντες νοτιοδυτικώτερον κατέλαβον τὴν Σογδιανήν, Βακτριανήν, Ὑρκανίαν καὶ Ἀραχωσίαν, οἱ δὲ τραπέντες νοτιανατολικώτερον καὶ ὑπερβάντες τὸν Παροπάμισον, κατέλαβον (2,000 περίπου π. Χ.) τὴν παρά τὸν Ἰνδὸν πενταποταμίαν (§. 21.). Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι συναπετέλεσαν προϊόντος τοῦ χρόνου τὸ Μηδοπερσικὸν ἔθνος, ὅπερ ὡς ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ γλώσσης καλεῖται Ζενδικόν. Οἱ δὲ δεύτεροι, οὓς διὰ παντός διεχώρισεν ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων των ὁ Παροπάμισος, συναπληρώθησαν μετὰ ταῦτα εἰς ἴδιον ἔθνος, καὶ αὐτοὶ μὲν ἑαυτοὺς ἐκάλουν Ἀρείους, ὑπὸ δὲ τῶν λοιπῶν ἔθνων ἐκαλοῦντο Ἰνδοί, ὡς ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ, ὅπου κατ' ἀρχὰς ᾤκησαν, ὡς καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν κυριευθεῖσα χώρα ἐπεκλήθη Ἰνδική. Ὅπως δὲ τοῦ Μηδοπερσικοῦ ἔθνους ἴδιον γνῶρισμα ἦτο ἡ Ζενδικὴ γλῶσσα, οὕτω καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ἢ Σανσκριτικῆ. Οἱ ἔποικοι οὗτοι Ἄρειοι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐνδιατρίψαντες παρά τὸν Ἰνδὸν ἐπολιτεύοντο πατριαρχικῶς. Ἀλ-

λά μετ' οὐ πολὺ ἐξεστράτευσαν (1,400 περίπου π. Χ.) πρὸς ἀνατολάς, καὶ βαθμηδὸν κατέλαβον ἅπασαν τὴν παρὰ τὸν Γάγγην χώραν, τοὺς μὲν τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων αὐτῆς καθυποδοῦ-
λώσαντες, τοὺς δὲ ἐκβαλόντες. Οἱ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν καὶ κατὰ-
κτησιν ταύτην διακριθέντες ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων Ἰνδικῶν φύλων,
ἐγκατέστησαν μετὰ τῶν περὶ ἑαυτοὺς ὅπου ἔτυχον ἕκαστοι, καὶ
προϊόντος τοῦ χρόνου ἀπέβησαν βασιλεῖς διαδοχικοὶ τῆς ἑκασταχοῦ
χώρας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς εὐφορίας τῆς γῆς καὶ τοῦ φύσει
πρὸς τὴν θεωρητικὴν ἀταραξίαν ῥέποντος ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, ὁ πο-
λεμικὸς ἐνθουσιασμὸς ἀπεμαρῆθη προϊόντος τοῦ χρόνου, οἱ Βρα-
χμᾶνες, ἥτοι ἡ ἱερατικὴ φυλὴ, κύριοι τῶν πραγμάτων γενόμενοι,
κατώρθωσαν διὰ τῆς θρησκείας νὰ καταλάβωσι διαρκῶς τὴν ἀ-
νωτάτην μετὰ τὸν βασιλέα θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἀποχωρισθέντες
ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἔθνους, νὰ συνταχθῶσιν εἰς ἰδιαίτεραν ἱερατικὴν
ἀριστοκρατίαν, ἀνεπίμικτον καὶ προνομιοῦχον.

Τὸ κράτος τοῦτο τῶν Βραχμάνων ἐκλόνησε μεγάλως ὁ μέγας τῶν
Ἰνδῶν θρησκευτικὸς ἀναμορφωτὴς Βοῦδδας, ἀκμάσας περὶ τὰ
μέσα τῆς 6 π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Βοῦδδας, βασιλόπαις
29ῆτης ἤδη, ἀφῆκε τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τῶν ἀνακτόρων,
καὶ περιβλήθεις τὸν κίτρινον τρίβωνα τοῦ ἀναχωρητοῦ καὶ ἐπαίτου,
ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅθεν ἐπανῆλθε μετὰ μακροχρόνιον ἀπου-
σίαν καὶ μελέτην εἰς τὰς παρὰ τὸν Γάγγην χώρας, διδάσκων νέαν
θρησκείαν, τῆς ὁποίας βάσις ἦτο ὅχι ἡ δογματικὴ θεολογία καὶ ὁ
πανθεῖσμός, ἀλλὰ διδασκαλία καθαρῶς ἠθικὴ, ἀνατρέπουσα ἐκ θε-
μελίων τὸ θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν οἰκοδόμημα τοῦ Βραχμανι-
σμοῦ. Ἡ νέα διδασκαλία εὗρε μεγίστην πολλαχοῦ ὑποδοχὴν, πολ-
λοὶ δὲ καὶ βασιλεῖς ἡσπάσθησαν αὐτήν, εἰς τὸν θεμελιωτὴν αὐ-
τῆς ἀποθανόντα ἀπεδόθησαν θεῖαι σχεδὸν τιμαί, καὶ οἱ πολυ-
ἀριθμοὶ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξηκολούθησαν ἔπειτα μετὰ ζήλου διαπύρου
τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου. Οἱ δὲ Βραχμᾶνες ζῶντος μὲν τοῦ Βοῦδδα
δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιπράξωσι κατὰ τῆς διδασκαλίας του, διὸ καὶ
περιορίσθησαν εἰς τὸ νὰ μεταρρυθμίσωσι τὸ Βραχμανικὸν θρησκευμα,
ἵνα καταστήσωσιν αὐτὸ εὐληπτότερον καὶ ὠφελιμώτερον· ἀλλὰ χρό-
νον τινὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, κατώρθωσαν νὰ κινήσωσι μέ-

γαν καὶ θανάσιμον κατὰ τοῦ Βουδδαϊσμοῦ διωγμὸν, ὥστε οἱ ὅπα-
δοὶ αὐτοῦ ἀναγκασθέντες νὰ καταφύγωσιν εἰς ξένας χώρας, διέδω-
καν αὐτὸν εἰς τὴν νῆσον Ταπροβάνην, τὴν Κίναν, τὴν Θιβετίαν,
καὶ ἄλλας χώρας, καὶ τὴν σήμερον οἱ πρεσβεύοντες τὸ θρησκευμα
τοῦτο συμποσοῦνται εἰς 300,000,000.

§. 23. Μέχρι τῆς εἰς τὴν Ἰνδικὴν εἰσβολῆς τοῦ Μ. Ἀλεζάνδρου τὰ
διάφορα, μικρὰ, καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων Ἰνδικὰ κράτη διε-
τέλεσαν πολιτευόμενα ὅπως μέχρι τοῦδε ὑπὸ βασιλεῖς, κυβερνῶντας
δεσποτικῶς διὰ τῶν Βραχμάνων, καὶ καταπιέζοντας τὸν λαὸν δι' ὑ-
περόγκων φόρων. Αἱ δὲ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαλείμματα ἐπι-
δρομαὶ καὶ κατακτήσεις τῶν Ἀσσυρίων, Μήδων καὶ Περσῶν δὲν
προεξετάθησαν ἐπέκεινα τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ.

Ἡ δ' ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς διὰ τῶν Μακεδόνων ἑλληνοκρατία διήρ-
κεσεν ἔξ μόνον ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεζάνδρου. Ἀλλὰ
μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πύρου, οἱ Ἰνδοὶ ἐπανέστησαν κατὰ τῆς ξενο-
κρατίας ὑπὸ τὸν Σανδρόκυπτον, ὅστις καθυποτάξας ἅλλε-
παλλήλως διάφορα Ἰνδικὰ κράτη, ἐπροσπάθησε πρῶτος νὰ συνε-
νώσῃ ὁλόκληρον τὴν Ἰνδικὴν εἰς ἓν μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος, ἐν
μέρει δὲ καὶ κατῴρθωσε τοῦτο, συστήσας τὸ μέγιστον ἀπάντων
τῶν μέχρι τοῦδε Ἰνδικῶν βασιλείων, τὸ ἐπονομασθὲν βασίλειον τῶν
Πρασίων (313—291 π. Χ.)

Τὸ βασίλειον τοῦτο ἐμαγάλυνεν ἔτι μᾶλλον ὁ ἑγγονος τοῦ Σαν-
δροκύπτου Ἀσόκας (βασιλ. 260—226), κατορθώσας τοῦτο ἰ-
δίως διὰ τοῦ Βουδδαϊσμοῦ, ὃν ἡσπάσθη καὶ ἐπροστάτευσε. Μετὰ
τὸν θάνατον τοῦ Ἀσόκα τὸ βασίλειον τῶν Πρασίων διηρέθη εἰς τρία
μικρότερα, ὧν τὸ πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς καθυπετάχθη μετ' ὀλίγον
εἰς τοὺς Ἑλληνας βασιλεῖς τῆς Βακτριανῆς. Κατὰ τὸν 2 π. Χ.
αἰῶνα ἐπέδραμον εἰς τὴν Ἰνδικὴν Πάρθοι καὶ Σκύθαι, οἵτινες κατέ-
λυσαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐξουσίαν, κυριεύσαντες μέγα μέρος τῆς Ἰνδι-
κῆς, ἥτις διὰ τοῦτο ἐπεκλήθη τότε Ἰνδοσκυθία. Ἀπὸ δὲ τοῦ
νέου τούτου ξενικοῦ ζυγοῦ ἡλευθέρωσε τὸ Ἰνδικὸν ἔθνος ὁ βασιλεὺς
Βικραμαδίτυας. Ἀπὸ τοῦ ἀξιωμακροῦς δὲ γεγονότος
τούτου (57. π. Χ.) ἄρχεται διὰ τοὺς Ἰνδοὺς νέα ἐποχὴ ἀκμῆς, ἥ-
τις ὅμως καὶ αὕτη διήρκεσεν ὅχι μακρὸν χρόνον, διότι ἐν τῷ μέσῳ

τῆς 6 μ. Χ. εκατονταετηρίδος ἀναφέρονται ὡς κάτοικοι τῆς πενταποταμίας Οὐννοὶ καὶ Μογγόλοι, οἵτινες μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὸν Τζιγκισχάν ἐκυριάρχησαν ἀπάσης τῆς Ἰνδικῆς. Ἐκτοτε ἡ Ἰνδικὴ εἰλκυσεν ἐφ' ἑαυτὴν τὸ βλέμμα τῶν Εὐρωπαίων, μέχρις οὗ μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους μεταβολὰς ξένων κυριαρχῶν, καθυπετάχθη εἰς τοὺς Ἀγγλους, κυβερνωμένη ἡ πλείστη πρότερον μὲν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἐταιρείας τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ἐσχάτως δὲ ἀμεσώτερον ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως.

§. 24. Ἀφ' οὗτου ἐξενίκησεν ὁ Βραχμανισμὸς, τοὺς Ἰνδοὺς εὐρίσκουμεν διηρημένους εἰς τέσσαρας διαφόρους τάξεις ἢ φυλάς (castes), ὧν αἱ μὲν τρεῖς ἀνώτεραι α'.) Βραχμᾶνες, β'.) Ξατρίαι, γ'.) Βαϊσίαι περιελάμβανον τοὺς κατακτητὰς, ἡ δὲ τετάρτη Σοῦδραι τοὺς ὑποδουλωθέντας. Οἱ Βραχμᾶνες ἦσαν φυλὴ ἱερατικὴ, ἀφιερωμένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας καὶ μελέτης, εἰς τὰς ἐπιστήμας, ἢ εἰς τὴν πολιτικὴν. Τὸ ἐν τέταρτον τῆς φυλῆς ἦσαν ἱερεῖς, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν δημόσιοι ἄρχοντες ὑπὸ τὸν βασιλέα, ἢ διδάσκαλοι, ἰατροὶ, δικασταί, κττ. Ἦσαν δὲ ἅπαντες ἀτελεῖς μετὰ καὶ πολλῶν ἄλλων προνομιῶν. Οἱ Ξατρίαι συνεκρότουσαν τὴν στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν τῶν Ἰνδῶν, οἵτινες ἔργον ἴδιον εἶχον τὸν πόλεμον. Ἡ δὲ γεωργία, κτηνοτροφία, βιομηχανία καὶ ἐμπορία ἦτο ἴδιον ἔργον τῶν Βαϊσιῶν. Τὴν τετάρτην φυλὴν συναπετέλουν ὅσοι τῶν πρῶν ἰθαγενῶν καθυπετάχθησαν εἰς τοὺς κατακτητὰς καὶ παρεδέχθησαν τὴν γλῶσσαν, τοὺς νόμους καὶ τὰ ἥθη αὐτῶν. Οὗτοι ἐκηρύχθησαν μὲν ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἦσαν κατώτεροι ἐν πᾶσι τῶν τριῶν ἀνωτέρων προνομιούχων τάξεων, διῆγον οἱ πλείότεροι ὡς ὑπηρέται παρὰ τοῖς κατακτηταῖς, οἱ δὲ ἦσαν χειρόνακτες, μεταπράται κττ. Ἦτο δὲ ἀπηγορευμένη ἀπολύτως εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνάγνωσις βεδῶν, ἤτοι ἱερῶν βιβλίων. Πλὴν τῶν τεσσάρων τούτων καθαρῶν τάξεων, ὑπῆρχον καὶ οἱ Παρίαί, οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀγρίων ἢ ἀνυποδουλώτων ἰθαγενῶν τῆς Ἰνδικῆς, οἵτινες ἐπετῆδευον τὰ εὐτελέστατα ἢ κακίστα τῶν ἔργων, καὶ οἵτινες ὤκουν μακρὰν πάσης πόλεως καὶ κόμης, διότι οἱ ἐκ τῶν τεσσάρων τάξεων ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Παρίαί οὗτοι ἦσαν μικροί, καὶ ὅτι ἡ ἀπὸ αὐτῶν πρόσφασις ἡ

προσέγγισις αὐτῶν ἡδύνατο νὰ μιάνη καὶ τὸ ἀγνότατον πράγμα.

§. 25. Οἱ Ἴνδοι εἶνε τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῶν Σινῶν, ἔθνος εὐφάνταστον, ποιητικὸν καὶ θρησκευτικόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ φαντασία ἀφέθη ἀχαλίνωτος διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ὀρθῆς κρίσεως, καὶ τὸ θερμὸν αἰσθημα δὲν ἐρρύθμισθη ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, διὰ τοῦτο ἡ μὲν θρησκεία τῶν Ἰνδῶν ἀπέβη κατὰ θεωρίαν πανθεϊσμὸς ἄκρατος, καὶ κατὰ πρᾶξιν δεισιδαίμων ἀκρίβεια περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν τύπων· ἐν δὲ τῇ φιλολογίᾳ καὶ καλλιτεχνίᾳ ἐπεκράτησεν ἀνέκαθεν μεγάλη κατάρχησις τῆς φαντασίας, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας αἱ ἔννοιαι καὶ ἰδέαι ὑπερπηδῶσιν ἀκολάστως πᾶν μέτρον καὶ ὅριον ἐν τῇ παραστάσει.

Ἡ κυριωτάτη ἀρχὴ τοῦ Ἰνδικοῦ πανθεϊσμοῦ ἦτοι τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ συστήματος, καθ' ὃ ἡ θεία ἀρχὴ τῶν ὄντων, ὁ θεὸς, δὲν εἶνε πρόσωπον ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω τῶν ὄντων, κύριος αὐτῶν, ἀλλὰ δύναμις ἐνοικοῦσα ἐν αὐτοῖς τοῖς οὐσι καὶ συνέχουσα καὶ ζωογονοῦσα αὐτὰ, εἶνε ἡ ἐκ τοῦ Βράμα, τοῦ θεοῦ ὄντος, ἐκ π ὁ ρ ε υ σ ι ς, καὶ εἰς αὐτὸ ἐπιστροφή σύμπαντος τοῦ ὄρατοῦ καὶ ἀόρατου κόσμου. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης πηγάζει καὶ τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως, καθ' ὃ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ προὔπαρχουσα πρὸ τῆς εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐνοικίσεως αὐτῆς, θέλει ἐπιζήσῃ εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ πρὶν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θεϊαν αὐτῆς πηγὴν, ἐξ ἧς ἀπερρέυσεν, εἰς τὸ Βράμα, θέλει διέλθῃ ἐνοικοῦσα διὰ πολλῶν ἄλλων σωμάτων οὐ μόνον ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ ζώων καὶ φυτῶν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν μὲν ὅ,τι πνευματικώτερον εἶνε καὶ συγγενέστερον καὶ ἐγγύτερον πρὸς τὸ Βράμα, πᾶν δὲ ὅ,τι ὑλικώτερον εἶνε καὶ ἀπώτερον καὶ ἄλλοτριώτερον αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐν τῇ ἀπωτάτῃ αὐτῆς διὰ τῶν διαφόρων σωμάτων περιπλανήσῃ ἀφίσταται μὲν τοῦ Βράμα, καθ' ὅσον ὁ βίος ὃν διάγει ὁ ἀνθρώπος εἶνε ὑλικώτερος καὶ ἀνιερώτερος, προσεγγίζει δὲ πρὸς αὐτὸν καθ' ὅσον ὁ βίος αὐτοῦ εἶνε ἡθικώτερος καὶ ἀγιώτερος. Κατὰ λόγον δὲ τῆς ἡθικότητος τοῦ βίου τούτου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου οἱ ἐν Ἄδου κριταὶ ἐμβιβάζουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποθανόντος ἢ εἰς σώματα τελειότερα καὶ ἱερώτερα, ἢ εἰς ἀτελέστερα καὶ βυπαρώτερα, τὰ τῶν διαφόρων ζώων. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἰδίως

δὲ κατ' ἐπιφύωσιν τοῦ Βουδδαϊσμοῦ, τὸ Βραχμανικὸν θρησκεια με-
τερρυθμίσθη οὐσιωδῶς. Ἀντὶ τοῦ πανθεϊστικοῦ ὄντος Βράμα, ἀνε-
φάνη τὸ Τριμούρτι τουτέστιν ἡ θεία τριάς, οἱ θεοὶ Βράμας
ἦτοι δημιουργός, Βισνοῦ ἦτοι συντηρητής, καὶ Σίβας ἦτοι κα-
ταστροφεύς. Κατὰ τὴν νέαν ταύτην δογματικὴν τῶν Βραχμάνων
θεολογίαν ὁ δεῦτερος θεὸς ὁ Βισνοῦ ἐνσαρκοῦται πολλάκις,
τουτέστι γίνεται ἄνθρωπος, ἵνα βελτιώσῃ τὸν κόσμον διὰ τῆς ἀ-
μέσου του παρουσίας, καὶ ἐπιστρέψῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς σκο-
λιᾶς ὁδοῦ τῆς πλάνης καὶ τῆς κακίας εἰς τὴν εὐθεϊαν τῆς ἀληθείας
καὶ ἀρετῆς.

Ἡ δὲ τοῦ Βουδδαϊσμοῦ ἀρχὴ εἶνε τὸ Νιρβάνα, ἦτοι τὸ κε-
νὸν ἢ μηδέν. Ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐξεπορεύθη σύμπας ὁ ἀόρατος καὶ ὁ-
ρατὸς κόσμος, καὶ εἰς αὐτὸ τελευτῶν θέλει ἐπιστρέψῃ. Ἡ εὐδαι-
μονία δὲ τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὴν εἰς τὸ Νιρβάνα ἐπιστρο-
φὴν, ἥτις κατορθοῦται τόσῳ τάχιον καὶ εὐκολώτερον, ὅσω ἡθικώ-
τερος εἶνε ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡθικὸς δὲ καὶ κατ' ἀρετὴν ἀποτε-
λεῖται ὁ βίος, ὅταν ὁ ἄνθρωπος πράττειν τὸ ἀγαθὸν ἀπελευθε-
ρώσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῆς ὑλικότητος, ἐν πλήρει δὲ
ψυχικῇ γαλήνῃ καὶ ἀταραξίᾳ ἀφιερωθῇ εἰς τὴν μελέτην καὶ θεω-
ρίαν. Τὸ δὲ ἄκρον ἄωτον τοῦ ἡθικοῦ τούτου βίου εἶνε ὁ ἐν ἀγαμίᾳ
ἀσκητικὸς καὶ μοναχικὸς, καὶ τοιοῦτοι ἀσκηταὶ καὶ μοναχοὶ εἶνε οἱ
παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἀναφερόμενοι γυμνοσοφισταί.

Ἐν γένει δὲ ἡ θρησκεία τῶν Ἰνδῶν, ἥ τε Βραχμανικὴ καὶ ἡ
Βουδδαϊκὴ, ἐπενήργησεν ἐπιβλαβῶς εἰς τὸ ἔθνος, ὥς γεννήσασα καὶ
περιθάλψασα πλείστας ὅσας δεισιδαιμονίας. Ὁ Ἰνδὸς ἐνόμιζεν, ὅτι
ὁ βίος καὶ ὁ κόσμος οὗτος εἶνε φαινόμενα μόνον ψευδῆ, διὰ τοῦτο
περιφρονῶν εἰς ἄκρον τὸν βίον τοῦτον, καὶ ἀποβλέπων εἰς ἐν καὶ
μόνον, πῶς διὰ τῆς δεισιδαίμονος ἀσκήσεως νὰ ἐπιστρέψῃ μεθ' ὡς
εὐλαχίστας μετεμψυχώσεις εἰς τὸ Βράμα, διῆγε βίον ἀργὸν καὶ ἀπα-
θῆ, οὐδὲ κατάρθωσέ ποτε νὰ προαχθῇ εἰς πολιτικὴν ὑπαρξιν ἀξίαν
λόγου. Τὸ προσφιλέστατον ἀξίωμα τοῦ Ἰνδοῦ ἦτο «κάλλιον νὰ
κάθηται τις παρὰ νὰ ἴσταται, κάλλιον νὰ κῆται παρὰ νὰ κάθηται,
κάλλιον νὰ κοιμᾶται παρὰ νὰ ἦνε ἔξυπνος, ἀλλὰ τὸ κάλλιστον πάν-
των εἶνε ὁ θάνατος.» Αἱ δεισιδαιμονίαι δὲ αὗται καὶ προλήψεις ἐ-

πηρέασαν προϊόντος τοῦ χρόνου οὐ μόνον τὴν θρησκευτικὴν λατρείαν ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν βίον. Ὁ πιστὸς ὤφειλε νὰ συνοδεύῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην καὶ ἀσημοτάτην πράξιν διὰ προσευχῶν καὶ ἐξαγνιστικῶν καθαρμῶν. Ἀπεδόθησαν θεῶι τιμαὶ εἰς ζῶα, οἷον ἐλέφαντας, ταύρους, πίθηκας, κλπ., ἅτινα, ἐὰν ἡσθένουν, ἐνοσηλεύοντο ἐν τοῖς νοσοκομείοις μετὰ τῆς μεγίστης εὐλαθείας καὶ προσοχῆς. Αἱ χηρεῖν οὐσαι γυναῖκες ὤφειλον νὰ ῥιφθῶσι ζῶσαι εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ νεκροῦ συζύγου των νεκρώσιμον πυράν. Ὅσοι δὲ ἤθελον νὰ ᾔνε θεοσεβέστεροι καὶ ἀγιώτεροι, ἐπέβαλλον εἰς ἑαυτοὺς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ βασάνους ἀνυποίστους. Οἱ μὲν ἴσταντο ἐπὶ στύλου μακρότατον χρόνον, μέχρις οὗ τὰ μέλη τοῦ σώματός των ἀπεσκληρύνοντο, οἱ δὲ ἐκράτουν τὰς χεῖράς των συνεσφιγμέναις μέχρις οὗ οἱ ὄνυχες ἐνεπηγνύνοντο εἰς τὴν σάρκα τῆς χειρὸς, ἄλλοι δὲ διατρυπῶντες τὸ δέρμα των, διήλυνον δι' αὐτοῦ λωρίον δερμάτινον, ἐξ οὗ ἀναρτῶντες ὅθενδὴποτε ἑαυτοὺς, ἔμενον οὕτω μακρὸν χρόνον κρεμάμενοι. Ἀλλὰ τὸ μάλιστα θαύρεστον τῶν Ἰνδῶν ἔργον ἦσαν αἱ εὐσεβεῖς εἰς χωρίον τι ἅγιον ἢ ναὸν τινα ἐπίσημον ἀποδημίαι, ὅπου ἡ ἐπροσκύνουν τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ἢ ἑρρῶντιζον αὐτὸ διὰ τοῦ ἀγίου ἐξ ἱερᾶς πηγῆς ὕδατος, ἢ ἔστεφον αὐτὸ ῥαίνοντες καὶ τὸ ἑδάφος τοῦ ναοῦ δι' ἱερῶν ἀνθέων καὶ στεφάνων, ἢ ἐβαπτίζοντο εἰς τὰ ἱερὰ νάματα τῆς πηγῆς ἢ τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀγιασμόν. Ἦσαν δὲ τὰ ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις ἀγάλματα γιγάντεια τινα καὶ τεράστια, καθήμενα ἢ ὄρθια, φέροντα πολλὰς κεφαλὰς ἐν ὅψει ἀνθρώπου ἢ ζώου, χοίρου ἢ βουβάλου, καὶ ἔτι πλειοτέρας χεῖρας. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν, ἦσαν ἰδρυμένα ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις καὶ ὁμοιωμάτα ταύρων, ἢ ἐξωγραφημένα ἄνθη τοῦ ἱεροῦ λωτοῦ, ἢ τὸ ἐνεπίγραφον ἄγαλμα τοῦ Βούδδα καθήμενου γυμνοῦ ὑποκάτω συκῆς ἢ οὐρανοῦ. Διὰ μέσου δὲ τῶν ἀγαλμάτων τούτων τῶν θεῶν καὶ τῶν ὁμοιωμάτων τῶν ταύρων καὶ ἐλεφάντων, ἐλιτάνευον βραδέως καὶ σοβαρῶς βηματίζοντες οἱ μακρὸν πώγωνα τρέφοντες ἱερεῖς ἐν μέσῳ θυμιάματος καὶ ἀπειραριθμῶν φώτων, πέραν δὲ αὐτῶν ἐξηγνίζετο διὰ τῶν ἱερῶν ναμάτων ἢ ἐξετέλει τὴν ὑπεσχημένην ἀσκήσιν, ἢ προσήχετο ἐν κατανούξει καὶ γονυπετῶς τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν.

§. 26. Ἡ φιλολογία τῶν Ἰνδῶν εἶνε πλουσιωτάτη, ὅπως καὶ ἡ γλῶσσα, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς ὄργανον αὐτῆς, ἡ Σανσκριτική. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰνδικοῦ ἔθνους δὲν ἀπηλευθερώθη ποτὲ ἐντελῶς ἀπὸ τῶν θρησκευτικῶν ιδεῶν τοῦ Βραχμανισμοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἡ φιλολογία αὕτη, ὅπως ἀπάντων ἐν γένει τῶν ἀνατολικῶν ἔθνῶν, φέρει βαθέως ἐντετυπωμένον τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, τὰ πλεῖστα δὲ μνημεῖα αὐτῆς εἶνε καὶ ὅλως ἱερὰ, ὅπως π. χ. αἱ Βέδαι, τουτέστι συλλογαὶ ἡ πανδέκται θρησκευτικῶν ὕμνων. Τὰ περιφημότερα ποιήματα εἶνε αἱ δύο ἐποποιεῖαι Ῥαμαϊάνα καὶ Μαχαβαράτα. Καὶ ἡ δραματική δὲ ποίησις ἤκμασε παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, ἀλλὰ μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, καὶ ὡς φαίνεται κατ' ἐπιρροὴν τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας. Τὸ ἀρίστον δράμα τῶν Ἰνδῶν εἶνε ἡ Σακοντάλα τοῦ ποιητοῦ Καλιδασᾶ (300 π. Χ.). Ἡ δὲ Σανσκριτικὴ γλῶσσα, ἥτις σήμερον εἶνε γλῶσσα νεκρὰ καὶ τῶν βιβλίων μόνον, εἶνε ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφὴ τῆς ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς, ἔχουσα πλοῦτον ἄπειρον τύπων καὶ σχηματισμῶν.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ γλυπτικὴ τῶν Ἰνδῶν ἀνεπτύχθη ἰδίως ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Βουδδαϊσμοῦ. Πλὴν τῶν ναῶν ὠκοδομήθησαν καὶ ἐκτεταμένα μοναστήρια· τὰ πλεῖστα δὲ τούτων εἶνε ἀπέραντα καὶ λελαξευμένα εἰς ἑκτασιν ἀπέραντον ἐντὸς βράχων. Κατὰ μίμησιν τῶν Βουδδαϊστῶν, ἔκτισαν καὶ οἱ Βραχμανισταὶ ναοὺς (παγάδας) καὶ ἱδρυσαν ἀγάλματα. Ἀλλ' ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐν γένει τῶν Ἰνδῶν εἶνε βαρεῖα καὶ ὀγκώδης, ἄνευ ρυθμοῦ καὶ ἄνευ γραμμῆς τινοῦς ἢ σχήματος ὀρισμένου, ὅπερ νὰ ἐπικρατῇ ἐν αὐτῇ. Ἀπὸ δὲ τῶν ἔργων τῆς πλαστικῆς ἐλλεῖπει ὅλως πᾶσα τῶν ἐκ τῆς μυολογίας καὶ ὀστεολογίας γνώσεων ἐφαρμογὴ, καὶ ἐπικρατεῖ ἡ πλάδα ἐκφρασίς τῆς σαρκός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι.

§. 27. Διπλοῦν ὁροπέδιον Τουράν καὶ Ἀριανή. Περσίς, Σουσιανή, Μηδία, Ἀρμενία. Μηδοὶ καὶ Πέρσαι. — Ἀσσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι ἔθνη

σημιτικά ἢ ἀραμαϊκά. Ἀρὰ καὶ Συρία λέξεις συνώνυμοι· ἐλαστικότης τῆς ἐννοίας αὐτῶν. Χαναὰν καὶ Πλαστίνη. Ἔθνη καὶ λαοὶ Σημιτικοί.

§. 28. Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῶν συραραβικῶν ἐν γένει χωρῶν. Κά'κασος· Ἀρμενία· Μεσοποταμία, Ἀσσυρία, Βαβυλωνία· Ἀραβία, Ἐρημος, Πετραία, Εὐδαίμων. Λαοὶ τῆς Πετραίας Ἀραβίας: Μαδιανῖται, Ἀμαληκῖται, Ἰδουμαῖοι, Μωαβῖται, Ἀμμανῖται. — Συρία, Λίβανος, Ἀντιλίβανος· ἄνω καὶ κάτω ἢ Κοίλη Συρία. Πόλεις Συρίας. Ἱστορικὴ τύχη Συρίων. — Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῶν σημιτικῶν ἐθνῶν. Σημιτικὰ θρησκευματα. Ἠθικὴ φυσιογνωμία Σημιτῶν.

§. 29. Ἰδιαιτέρα γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῶν παρὰ τὸν Τίγριν καὶ Εὐφράτην χωρῶν. Τίγρης, Εὐφράτης. Γεωγραφικὴ φυσιογνωμία Μεσοποταμίας, Βαβυλωνίας, ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ σήμερον.

§. 30. Ἱέρουςις τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους. Νεμρώδ. Ἀσσοῦρ. Νίνος· Νινευί· Σεμίραμις. Ἔργα Σεμιράμιδος, καὶ μυθώδης περὶ αὐτῆς παράδοσις. Ἐκστρατεία αὐτῆς ἐπὶ τὴν Ἰνδικήν.

§. 34. Τὴν Σεμίραμιν διαδέχεται ὁ Νινύας. Δυναστεία Δερκεταδῶν μέχρι τῆς 9 π. Χ. ἐκ. Φουά, Θαλγαθφελασσάρ, Σαλμανασσάρ, Σενναχηρήμ. Ὁ Μήδος Κυαξάρης καὶ ὁ Χαλδαῖος Ναβοπαλάσσαρ καταλύουσι τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος. Βίος καὶ τελευτὴ Σαρδαναπάλου, τελευταίου βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων.

§. 32. Ναβοπαλάσσαρ βασιλεὺς τῆς Βαβυλωνός. Ναβουχοδονόσορ. Κατακτήσεις αὐτοῦ. Ἐκστρατεία εἰς Παλαιστίνην, ὅπου ἐκπορθεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ.

§. 33. Ἀσάφεια καὶ σύγχυσις τῶν περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων εἰδήσεων· τὴν ἀσάφειαν ταύτην ἀκομήν δὲν διέλυσαν αἱ ἀσσυριακαὶ ἀρχαιότητες. — Ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους Νινευί καὶ τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Τὸ Ἀσσυριακὸν θρήσκευμα ἦτο σημιτικὸν ἀναμειγμένον μὲ ἀριανικὰ στοιχεῖα.

§. 34. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους Βαβυλὼν. Οἰκοδομήματα αὐτῆς. Πύργος Βαβέλ. Ἐρείπια αὐτῆς.

§. 33. Τὸ πολίτευμα τῶν Βαβυλωνίων ἱεροκρατικόν. Χαλδαῖοι. Ἀστρονομία. Ἀστρολογία. Πληθυσμὸς καὶ πλοῦτος τῆς Βαβυλωνός. Ἀκολασία ἡθῶν, ὑποθαλαπομένη καὶ ἐκ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας. Βιομηχανικὰ προϊόντα. Μέτρα καὶ σταθμός.

ΠΗΓΑΙ. Βηρωσὸς παρ' Ἰωσήφ. Ἡρόδοτος. Κτησίας παρὰ Διοδώρῳ καὶ Φωτίῳ. Εὐσέβιος. Παλαιὰ Διαθήκη.

§. 27. Οἱ Σῆναι καὶ Ἰνδοὶ εἶνε τὰ κυριώτατα ἔθνη τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας, ἣν ἐγκαταλείποντες νῦν μεταβαίνομεν εἰς τὴν δυτικὴν, προχωροῦντες ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς. Ὑπερβάντες τὸν Παρ-

πάμισον καὶ τὴν κατ' αὐτὸν χώραν τῶν Παροπαμισαδῶν, ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν βορειοδυτικῶς μὲν τὸ ὄροπέδιον Τουράν, διαρρέομενον ὑπὸ τοῦ Ὠξοῦ καὶ Ταξάρτου, κατεχόμενον ὑπὸ ἐρήμων ἐν τῷ μέσῳ, καὶ οἰκούμενον ὑπὸ Μασσαγετῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων· νοτιοδυτικῶς δὲ τὸ ὄροπέδιον Ἀριανὴν, περιβεβηχόμενον ἐκ μεσημβρίας ὑπὸ τῆς Περσικῆς θαλάσσης, ἀπανταχόθεν δὲ περίκλειστον ὑπὸ ὄρεων, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς βορειοδυτικῆς παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν πλευρᾶς. Αἱ κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην χώραι εἶνε, ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν, ἡ Περσίς, ἡ Σουσιανὴ καὶ ἡ Μηδία. Ὑπεράνω δὲ τῆς Μηδίας βορειοδυτικῶς καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καίται ἡ Ἀρμενία, χώρα μεγάλη καὶ ὄρεινῃ, συναποτελοῦσα τὸ κυριώτατον μέρος τοῦ πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐπιπροσθούντος ὄρεινοῦ φραγμοῦ. Τὴν Μηδίαν καὶ Περσίδα ᾤκησαν ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι, τὰ σπουδαιότατα φῦλα τῶν Ἀρείων κατοίκων τῆς Ἀριανῆς ἢ Ἀριανῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ δύναμις τῶν Μήδων καὶ Περσῶν ἀνεπτύχθη ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὑπερπηδῶντες καὶ τὰς δυτικὰς ταύτας ὄρεινὰς χώρας τῆς Ἀριανῆς, μεταβαίνομεν εἰς τὰς ἀμέσως ὀπισθεν καὶ πρὸς δυσμὰς αὐτῶν πεδιάδας τὰς παρὰ τὸν Τίγριν καὶ Εὐφράτην, ἃς ἐκ παλαιτάτου ᾤκησαν οἱ Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι.

Ἀμφότερα τὰ ἔθνη ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην ομάδα τῶν ἐκ τῆς Καυκασίας φυλῆς ἐθνῶν, ἅτινα καλοῦνται Σημιτικά ἢ Ἀραμαϊκά. Καὶ Σημῖται μὲν ὀνομάζονται οἱ λαοὶ οὗτοι, διότι ἡ ἱερὰ Γραφή θεωρεῖ αὐτοὺς ὡς ἀπογόνους τοῦ Σήμ, Ἀραμαῖοι δὲ ὡς ἐκ τῆς λέξεως Ἀράμ. (ἐτυμολογικῶς συγγενοὺς πρὸς τὴν Ἀρμ-ενίαν), ἥτις σημαίνει χώραν ὑψηλὴν, ὅπερ ἄλλως σημαίνει καὶ αὐτὴ ἡ λέξις σήμ. Καὶ ἰδιαιτάτα μὲν Ἀράμ ἐκαλεῖτο ἡ περὶ τὴν Δαμασκὸν, ἀρχαιοτάτην πόλιν τῆς Ἀνατολῆς, χώρα· ἀκολούθως δ' ἐξετάθη ἡ σημασία τῆς λέξεως, περιλαβοῦσα τὰς μεταξὺ τῆς Μεσογείου καὶ τῆς ἀραβικῆς ἐρήμου χώρας· ἔπειτα δ' ἐξετάθη ἔτι μᾶλλον συμπεριλαβοῦσα ἀπάσας τὰς μεταξὺ τοῦ Καυκάσου, τοῦ Τίγρεως ποταμοῦ, τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου καὶ τῆς Μεσογείου χώρας. Τὴν αὐτὴν περίπου ἐλαστικότητα ἔχει καὶ ἡ

πρὸς τὴν Ἀράμ συνώνυμος σχεδὸν λέξις Συρία. Ὅπως δὲ ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀντιλιβάνου χώρα καλεῖται Ἀράμ ἢ Συρία, οὕτω καὶ ἡ πρὸς νότον καὶ δυσμὰς αὐτοῦ χώρα καλεῖται Χαναάν ἢ Παλαιστίνη. Τὴν Σημιτικὴν ἢ Ἀραμαϊκὴν ἢ καὶ Συραραβικὴν ὁμιᾶδα συναποτελοῦσι τὰ ἐξῆς ἔθνη, οἱ Ἀρμένιοι, Ἀσσύριοι, Σύριοι ἢ Σύριοι, Χανααναῖοι, Ἑβραῖοι, Μωαβῖται, Ἰδουμαῖοι, Ἀρμανῖται, Φοίνικες, Καρχηδόνιοι, Ἀραβες, Καππάδοκες, Λυδοὶ, κλπ. ἴσως καὶ οἱ Αἰγύπτιοι. Καὶ οἱ μὲν Καππάδοκες καὶ Λυδοὶ ὥκουν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι καὶ Καρχηδόνιοι τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, περὶ ὧν θέλομεν διαλάβῃ ἐν οἰκείῳ τόπῳ τὰ δέοντα, οἱ δ' ἐπίλοιποι ὥκουν διαφόρους χώρας τῆς δυτικῆς Ἀσίας, περὶ ὧν λέγομεν ὧδε νῦν τὰ κυριώτατα.

§. 28. Ἀπὸ τῶν βορειανατολικῶν παραλίῳν τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης διατείνεται ὁ Καύκασος, ὅρος ὑπερμέγεθες καὶ ἐπισημότατον. Καὶ πρὸς βορρᾶν μὲν τοῦ ὅρους τούτου ἐξετείνεται ἡ Ἀσιατικὴ Σαρματία, αὐτὸν δὲ τὸν Καύκασον ὥκουν πολλοὶ καὶ διάφοροι λαοὶ, ὧν ἐπισημότατοι ἦσαν οἱ Κόλχοι, οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Ἰβήρες. Πρὸς νότον τοῦ Καυκάσου ἔκειτο ἡ Ἀρμενία, χώρα ὀρεινὴ, ὀριζομένη πρὸς βορρᾶν μὲν ὑπὸ τῶν Μοσχικῶν ὀρέων, πρὸς νότον δὲ ὑπὸ τοῦ Ταύρου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ καὶ δυσμὰς ἀπολήγουσα βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθητῶς εἰς τὰ ὀροπέδια τῆς Μηδίας καὶ Μ. Ἀσίας. Ἡ Ἀρμενία ἔχει καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ὄρη ὑψηλὰ, οἷον τὸ ὄρος Ἄβος ἢ Ἀραράτ, τῶν ὁποίων ὅμως τὸ ὕψος ἀφανίζεται ἕνεκα τοῦ καθόλου ὕψους τῆς χώρας. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν τούτων ὀρέων τῆς Ἀρμενίας ἐκπηγάζει ὁ Ἀράξης, ὅστις διαχωρίζει τὴν Ἀρμενίαν ἀπὸ τῆς Μηδίας, καὶ συμβάλλων εἰς τὸν ἐκ βορρᾶ καταρρέοντα Κῦρον συνεβάλλει μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς Ἀρμενίας ἐκπηγάζουσι καὶ δύο ἕτεροι πολὺ μεγαλειότεροι καὶ ἐπισημότεροι ποταμοὶ ὁ Τίγρης καὶ Εὐφράτης. Ὁ Εὐφράτης ἐκπηγάζων ἐκ τοῦ Ἀραράτ καὶ ἄλλων πλησιοχώρων ὀρέων στρέφεται δυτικώτερον, καὶ διαβάς τὸν Ἀντίταυρον καὶ συνενωθείς μετ' τὸν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ρέοντα Ἀρσανίαν, διαχωρίσας δὲ τὴν Μεγάλην ἀπὸ τῆς Μικρᾶς λεγομένης Ἀρμενίας καὶ ἀπὸ

τῆς Καππαδοκίας, στρέφεται ἔπειτα πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς, καὶ διαρρέουσας οὕτως ἐπὶ μήκιστον τὰς παρ' αὐτὸν χώρας, καὶ ἐπὶ τέλους συμβαλὼν εἰς τὸν ἀνατολικώτερον ῥέοντα Τίγριν συνεχ-βάλλει μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον. Παρὰ τοὺς δύο τούτους ποταμοὺς, οἵτινες ποῦ μὲν προσεγγίζουσι ποῦ δὲ ἀφίσταν-ται ἀπ' ἀλλήλων, σχηματίζονται τρεῖς διάφοροι χώραι. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγρεως καθ' ὃν χώρον οἱ δύο οὗτοι ποταμοὶ διέχουσι μάλιστα ἀπ' ἀλλή-λων, καλεῖται Μεσοποταμία. Ἡ δὲ χώρα ἡ κειμένη μεταξὺ τοῦ Τίγρεως καὶ τῆς Σουσιανῆς καὶ Μηδίας, διαχωριζομένη ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ ὄρους Ζάγρου, ἐκαλεῖτο Ἀσσυρία. Ἡ δὲ χώρα ἡ κει-μένη μεταξὺ τοῦ Τίγρεως καὶ Εὐφράτου καὶ ὀλίγον ἐκτὸς αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ χώρου καθ' ὃν οἱ δύο ποταμοὶ προσεγγίζουσι μάλιστα, μέ-χρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἐκαλεῖτο Βαβυλωνία ἢ Χαλδαία. Τὸ πρὸς βορρᾶν δὲ σύνορον τῆς Βαβυλωνίας ἦτο τὸ Μηδικὸν τετ-χος, ἔργον τῆς Σεμιράμιδος, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, συζευγνύον τοὺς δύο ποταμούς. Ἐπέκεινα τοῦ Εὐφράτου νοτιοδυτικῶς ἔκειτο ἡ Ἀραβία καὶ ἡ Συρία, ἐκείνη μὲν μᾶλλον πρὸς ἀνατολὰς, αὕτη δὲ μᾶλλον πρὸς δυσμὰς εἰς τὰ ἀνατολικώτατα παράλια τῆς Μεσο-γείου.

Ἀραβία ἐν γένει καλεῖται ἅπασα ἡ Ἀραβικὴ χερσονήσος (§. 12), τῆς ὁποίας τὰ κύκλοθεν σύνορα εἶνε ὁ Περσικὸς κόλπος, ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, ὁ Ἀραβικὸς κόλπος, ὁ ἰσθμὸς Ἀρσινόης, ἡ Πα-λαιστίνη, ἡ Συρία καὶ ἡ Βαβυλωνία. Διαιρεῖται δὲ ἡ Ἀραβία τρι-χῇ, εἰς τὴν Ἑρημον, τὴν Πετραίαν καὶ τὴν Εὐδαίμονα Ἀ-ραβίαν. Καὶ ἡ μὲν Πετραία Ἀραβία εἶνε μικρόν τι τεμάχιον τῆς ὅλης Ἀραβικῆς χερσονήσου κείμενον πρὸς νότον τῆς Παλαιστίνης, τῆς δὲ λοιπῆς χερσονήσου τὸ μὲν πρὸς βορρᾶν εἶνε ὀλόκληρον σχε-δὸν ἔρημον, μόνον δὲ τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας τὰ μεσημβρινώτερα καὶ παραλιώτερα χωρία εἶνε μετρίως εὐφορα. Ὀνομάσθη δὲ ἡ με-σημβρινωτέρα αὕτη Ἀραβία Εὐδαίμων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, διότι οἱ Ἀραβες ἔμποροι ἡπάτων αὐτοὺς περὶ τῆς εὐφορίας καὶ τοῦ πλού-του τῆς πατρίδος των πωλοῦντες εἰς αὐτοὺς τὰ ἐκ τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἀλλαχόθεν φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἐμπορεύματα ὡς προϊόντα.

τῆς Ἀραβίας. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ μόνον οἱ λαοὶ τῆς Πετραίας Ἀραβίας ἀναφέρονται ὡς ἐκ τῆς πρὸς τὴν Παλαιστίνην αὐτῶν γειτνιασεως, διὸ καὶ αὕτη μάλιστα εἶνε ἀξία σημειώσεως. Τὸ βορειοδυτικώτερον μέρος τῆς Πετραίας Ἀραβίας συναπετέλει ἰδιαίτεράν καὶ αὐτὸ χερσόνησον σχήματος τριγωνοειδοῦς, οὗτινος τὰς δύο πρὸς μεσημβρίαν πλευρὰς περιέβρεχεν ἐξ ἀνατολῶν μὲν ὁ Αἰλανίτης, ἐκ δυσμῶν δὲ ὁ Ἡρωοπολίτης κόλπος. Τὴν δὲ μεταξὺ τῶν δύο τούτων κόλπων εἰς τὴν θάλασσαν προεκτεινομένην γωνίαν κατέχουσι τὰ Μέλανα ὄρη, ὧν αἱ δύο ὕψιστα κορυφαὶ εἶνε τὸ ὄρος Χωρήθ καὶ τὸ ὄρος Σινά. Ἐκ δὲ τῶν λαῶν, ὅσοι ἔχουν τὴν Πετραίαν ταύτην Ἀραβίαν ἰσχυρότατοι καὶ ἐπιστημότατοι ἦσαν οἱ ἐξῆς πέντε: οἱ Μαδιανῖται οἰκοῦντες τὴν πρὸς δυσμὰς τοῦ Σινά γῆν Μαδιάμ· ὁ λαὸς Ἀμαλήκ ἢ οἱ Ἀμαληκῖται, ἐν γένει μὲν πλάνητες, μονιμώτερον δὲ οἰκήσαντες τὴν μεταξὺ Αἰγύπτου, Φιλισταίων καὶ Ἰδουμαίων χώραν· οἱ Ἰδουμαῖοι, οἰκήσαντες τὴν χώραν Ἐδὼμ ἢ Ἰδουμαίαν πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς τῆς Παλαιστίνης· οἱ Μωαβῖται οἰκοῦντες τὴν γῆν Μωάβ ἢ Μωαβῖτιν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἰδουμαίας· καὶ οἱ πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐγγύτατα τῆς Παλαιστίνης οἰκοῦντες Ἀμμωνῖται.

Ἄπαντα ἢ παρὰ τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Μεσογείου ἐκτεινομένη χώρα ἢ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Πετραίας Ἀραβίας καὶ φθάνουσα ἕως εἰς τὴν Ἀρμενίαν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς καλεῖται γενικώτατα μὲν Συρία ἢ Ἀράμ, ὡς προεῖρήθη, ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινωτέραν καὶ μᾶλλον ἐκνικήσαν διαίρεσιν, ἀπεχωρίζετο ἀπ' αὐτῆς ἢ Παλαιστίνη, χώρα ὀρεινὴ καὶ ἐπιμήκης, καταλαμβάνουσα τὸ μεσημβρινώτερον μέρος τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Μεσογείου, καὶ ἡ Φοινίκη, χωρὶς χώρας στενοτάτη, κατέχουσα τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς Παλαιστίνης παράλια· ὥστε ἡ Συρία περιωρίζετο εἰς τὸ ἐπίλοιπον μέρος τῆς χώρας. Κατὰ τὴν κοινωτέραν ταύτην ἐκδοχὴν ἡ Συρία ἤρχιζεν ἐκ νότου ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν ἄκρων τοῦ Λιβάνου, ὄρους ἐπιμήκους κατέχοντος ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν τὰ πρὸς ἀνατολὰς νῶτα τῆς Φοινίκης, καὶ καταλαμβάνουσα ὅλην τὴν ἐκτὸς τῆς Φοινίκης παραλίαν τῆς Μεσογείου μέχρι τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου, ἔφθανεν ὀπισθεν τῆς Κιλικίας μέχρι τῶν μεσημβρινῶν

χωρῶν τῆς Καππαδοκίας. Καθ' ὅσον δ' ἀνέβαινέ τις πρὸς βορρᾶν, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ πεδινὴ καὶ μεσόγειος χώρα τῆς Συρίας, ἥτις παρὰ τὸν Λιβάνον καὶ τὴν Δαμασκὸν εἶχεν ἐλάχιστον σχετικῶς πλάτος, εὐρύνετο πρὸς ἀνατολὰς μέχρις οὗ συμπεριλαβοῦσα εἰς ἑαυτὴν καὶ τὴν Πάλμυραν ἔφθανεν ἕως εἰς τὸν Εὐφράτην τῆς Μεσοποταμίας. Ἐπέκεινα δὲ τῆς Δαμασκοῦ καὶ Παλμύρας πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς ἤρχετο ἡ ἀμμώδης ἔρημος τῆς Ἀραβίας. Πλὴν τῶν πρὸς βορρᾶν ὁρέων, ἅτινα ἦσαν οἱ μεσημβριώτατοι ἀκρέμονες τοῦ πολυκλάδου Ταύρου, ἐπίσημον ὄρος τῆς Συρίας ἦτο ὁ Λίβανος, κατέχων ἐξ ἀνατολῶν τὰ νῶτα τῆς Φοινίκης, οὗτινος αἱ μὲν κορυφαὶ εἶνε χιονοσκεπεῖς, αἱ δὲ ταπεινότεραι κλιτύες καλύπτονται ὑπὸ κέδρων, καὶ οἱ πρόποδες εἶνε ἀμπελόφυτοι. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ Λιβάνου ὑψοῦται ὁ Ἀντιλίβανος, συνενούμενος μετ' αὐτοῦ εἰς σχῆμα Λ, οὗτινος ἡ γωνία νεύει πρὸς μεσημβρίαν, καὶ σχηματίζει τὸ ὄρος Ἑρμῶν, ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ Παλαιστίνη. Ἄπασα ἡ παρὰ τὸν Λιβάνον καὶ Ἀντιλίβανον μεσόγειος χώρα καλεῖται Κάτω ἢ Κοίλη Συρία, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς λοιπῆς, ἥτις καλεῖται Ἄνω Συρία. Ὁ δὲ κυριώτατος ποταμὸς τῆς χώρας εἶνε ὁ Ὀρόντης, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ Ἀντιλίβανου, καὶ διαρρέων ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν τὴν παραλιωτέραν Συρίαν, ἐκβάλλει εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἡ Συρία εἶχε πολλὰς πόλεις, ὧν ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Δαμασκός, ἀρχαιοτάτη πόλις, περίφημος διὰ τὰ ἐξαίρετα αὐτῆς ξίφη ἥδη ἀπὸ Διοκλητιανοῦ, ἡ Χαλυβὼν ἢ Χαλὲπ, ἡ Πάλμυρα ἢ Θοεδμὸρ, ἡ Ἀντιόχεια ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου, καὶ πολλαὶ ἄλλαι. Τὰ κυριώτατα προϊόντα τῆς χώρας ἦσαν ξυλεία ἐκ τοῦ Λιβάνου, δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ὄρυζα, οἶνος καὶ σῦκα, φοινίκες κλπ. Ἐκ τῶν ἐγχωρίων ζώων τὰ συνηθέστερα ἦσαν ἄγρια μὲν οἱ λέοντες καὶ πάνθηρες, ἡμερα δὲ πρόβατα, κάμηλοι καὶ βοῦβαλοι. Οἱ Σύριοι οὐδέποτε κατήρτισαν ἴδιον κράτος, ἀνέκαθεν δὲ ὑπῆρξαν ὑποτελεῖς εἰς ξένους ἡγεμόνας, καὶ ἡ Συρία οὐ μόνον ἕνεκα τῆς εὐφορίας ἀλλὰ καὶ ὥς ἡ ἀμέσως πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν συγκοινωνοῦσα χώρα τῆς Ἀσίας, ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἡ αἵματηρὰ παλαιστρα τῶν διαφόρων ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν κινηθέντων παλέμων εἴτε πρὸς κατάκτησιν εἴτε καὶ πρὸς ἄλλους σκοπούς.

Τοιαῦται ἐν γένει ἦσαν αἱ χῶραι ἃς ὤκησαν ἀνέκαθεν οἱ Σημιῖται ἢ Ἀραμαῖοι. Ἡ ἀρχαία πατρίς τῶν Σημιτικῶν τούτων ἐθνῶν φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ Ἀρμενία, καὶ ἰδίως τὸ κατ' αὐτὴν ὄρος Ἀραράτ, ὅπως καὶ αὐτὴ ἡ Ἐδὲμ, ἥτις κατὰ τὴν Ἱερὰν Γραφὴν ἦτο ἡ πρώτη κατοικία τῶν πρωτοπλάστων, φέρει ἀπαραγνώριστα ἔχνη τῆς χώρας, ἐξ ἧς πηγάζουσιν ὁ Τίγρις καὶ Εὐφράτης. Κοινὸν γνώρισμα τῆς φυλετικῆς συγγενείας τῶν σημιτικῶν ἐθνῶν εἶνε πρῶτιστα καὶ μάλιστα ἡ γλῶσσα, εἰ καὶ ἡ γραφὴ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων διακρίνεται τῆς τῶν λοιπῶν Σημιτῶν ὡς σφηνοειδῆς, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καὶ τὰ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, ὡς μὴ ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε κοινά. Τῶν Σημιτικῶν θρησκευμάτων τὰ κυριώτατα χαρακτηριστικὰ ἦσαν ἡ λατρεία τοῦ Βάαλ (Μολόχ) καὶ τῆς Μυλίττης (Ἀστάρτης, Ἀναΐτιδος), ἡ τοῦ φαλλοῦ ὡς συμβόλου τῆς γεννήσεως, ἡ ἀκόλαστος ἐν ταῖς ναοῖς διατριβὴ τῶν ἱεροδοούλων, γυναικῶν ἐταίρευμένων κατὰ τὰ θρησκευτικὰ νόμιμα, ἡ ἀνθρωποθυσία, ἡ περιτομὴ, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ κρέατος ζώων τινῶν ὡς μιᾶρων, οἶον τοῦ χοίρου, κτλ. Ὁ δὲ ἰδιάζων εἰς τὰ Σημιτικὰ ἔθνη χαρακτὴρ ἦτο ἡ πεισματώδης ἐπιμονὴ καὶ ἐμπάθεια, καὶ ἡ μετ' ἀκολασίας καὶ σκληρότητος δεισιδαιμονία καὶ μισαλλοδοξία. Ἐκ τῶν Σημιτικῶν ἐθνῶν τούτων ἐπρωταγωνίστησαν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν μὲν τῇ Παλαιστίνῃ καὶ Φοινίκῃ καθὼς καὶ εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς οἱ Ἰσραηλῖται, Φοίνικες καὶ Καρχηδόνιοι, παρὰ δὲ τὸν Τίγριν καὶ Εὐφράτην οἱ Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἰδιαιτέραν ἐξιστόρησιν καὶ μεταβαίνομεν.

§. 29. Τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν παρὰ τὸν Τίγριν καὶ Εὐφράτην ἐθνῶν ἡ γενικὴ ἱστορία εὐρίσκει ἐκεῖ ὅπου ἡ γονιμότης καὶ εὐφορία εἶνε μεγίστη, ἥτοι ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ. Καὶ ὁ μὲν βαβυδίνης καὶ ὀρμητικὸς Τίγρης, διερχόμενος τόπους μᾶλλον ἄρεινους καὶ πετρώδεις, εἶνε ὀρμητικὸς καὶ ἄγονος, διὸ καὶ ὁσάκις πλημμυρῇ μᾶλλον βλάπτει ἢ ὠφελεῖ, κατακλύζων βιαίως καὶ συμπαράσύρων πᾶν τὸ προστυχόν. Τούναντίον δὲ ὁ Εὐφράτης διερχόμενος χώρας σχετικῶς ὁμαλωτέρας καὶ πεδινωτέρας, ῥέει πλατὺς καὶ ἡσυχός, καὶ πλημμυρῶν κανονικώτατα, ἀφ' οὗ τακτῇ

ἡ ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας χιῶν, γονιμοποιεῖ ὥς ἄριστα τὴν περὶ αὐτὸν χώραν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Εὐφράτης ἀποβαίνει γόνιμος καὶ εὐεργετικὸς μόνον εἰς τὰ ὀμαλώτερα καὶ πεδινώτερα τῶν χωρίων, καὶ τοιαῦτα εἶνε ὅχι τὰ πρὸς τὴν Ἀρμενίαν καὶ βορειότερα, ἀλλὰ τὰ παραθαλασσιώτερα καὶ μεσημβρινώτερα. Ὅθεν καὶ ἡ χώρα ἡ παρὰ τοὺς δύο τούτους ποταμοὺς δὲν εἶνε ἀπανταχοῦ εὐφορος. Κατὰ μὲν τὰ βορειότερα αὐτῆς μέρη ἡ Μεσοποταμία εἶνε ὀρεινότερα, καὶ τὰ παρόχθια χωρία εἶνε ἐκεῖ σύνδενδρα, πλήρη πλατάνων καὶ κυπαρίσσιων εὐρώστων καὶ θαλερῶν. Ἀλλ' ὁσμᾶλλον καταβαίνει τις πρὸς νότον, τόσῳ καὶ ἡ χώρα γίνεται ἰσοπεδιωτέρα, ἀλλ' ὅχι καὶ πανταχοῦ εὐφορωτέρα· διότι τὰ μὲν παρὰ τὰς ὀχθας χωρία χλοάζουσι διὰ τὴν ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἄρδουσιν καὶ γίνονται γόνιμα, ἀλλ' ἡ ἐνδοτέρα καὶ μᾶλλον ἐκ τῶν ὀχθῶν ἀφισταμένη Μεσοποταμία ἀπογυμνοῦται βαθμηδὸν τοῦ φυτικοῦ πλούτου, καὶ τελευτῶσα ἀποβαίνει ἔρημος ἀνδρος καὶ ἄδενδρος, ὅπου μόνον βρύον φύεται πιναρὸν, καὶ ὅπου περιπλανῶνται ἢ τὰ ποίμνια τῶν νομάδων, ἢ ἀγέλαι ὀνάγων καὶ στρουθοκαμήλων. Ἀπὸ τοῦ Μηδικοῦ τείχους καὶ ἐφεξῆς, ἥτοι ἀπ' οὗ ὑπερβῇ τις τὴν Μεσοποταμίαν καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους μετεβάλλοντο τὸ πάλοι καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐνταῦθα ἡ μέλαινα καὶ ἐριβῶλαξ γῆ καταρδευομένη ἐκ τῆς πλημύρας τοῦ Εὐφράτου καὶ πιαινεμένη ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συμφορομένης ἰλύος, ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ ἡ παρὰ τὸν Νεῖλον Αἴγυπτος, ἦτο γονιμωτάτη μὲν καὶ εὐφορωτάτη, πλουσία δὲ καὶ πολυάνθρωπος. Τὴν φυσικὴν δὲ ταύτην ἄρδουσιν καὶ πίασιν τῆς χώρας ὑπεβοήθει μεγάλως καὶ ἡ τέχνη, διότι οἱ Βαβυλώνιοι, ὅπως καὶ οἱ Σῖναι καὶ Αἰγύπτιοι, εἶχον κατακαλύψῃ μέχρι καὶ πλεθροῦ τὴν Βαβυλωνίαν δι' ἀπειραρίθμων ὀχετῶν, διωρύγων καὶ παντοίων ἄλλων ὑδραυλικῶν κτιρίων. Καὶ δένδρα μὲν ὀπωροφόρα, πλὴν τῶν φοινίκων δὲν εἶχεν ἡ χώρα, ἀλλ' ἡ ἀφθονία τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς, τοῦ σισάμου, καὶ ἐν γένει τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἦτο μεγίστη καὶ ὁ Ἡρόδοτος δὲν εὕρισκει λέξεις ἱκανὰς εἰς περιγραφὴν τῆς τοιαύτης εὐφορίας. Καὶ τοιαύτη μὲν ἦτο ἡ ὄψις τῆς χώρας ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἀλλὰ τὴν σήμερον, ἀπ' οὗ πρὸ πολλοῦ ἐξηφανίγ

σθησαν τὰ ὑδραυλικά ἔργα τῶν ἀρχαίων, ἡ ἀνυδρία, ὁ καύσων τοῦ ἡλίου, τὰ ἄγρια θηρία, αἱ ἀκρίδες καὶ ἡ βάρβαρος κυβέρνησις κατέστησαν τὴν ἄλλοτε εὐφορον καὶ πλουσίαν ταύτην χώραν ἀκατοίκητον σχεδὸν ἔρημον, ὅπου μόνον οἱ ξένοι περιοδεύται ἔρχονται νὰ ἴδωσι τὰ ἀρχαῖα εἰρεῖπια.

§. 30. Ἰδρυταὶ τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους εἶνε οἱ ἐξ Ἀρμενίας κατελθόντες ὀρεινοὶ Χαλδαῖοι, οἵτινες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ῥωμαλέου κυνηγοῦ Νεμρώδ, κατέλαβον τὴν παρὰ τὸν κάτω Εὐφράτην χώραν, εἴτε ἐκβαλόντες εἴτε καθυποτάξαντες τοὺς ἰθαγενεῖς κατοίκους, ἐὰν ὑπῆρχον, καὶ ἔκτισαν ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου τὴν Βαβυλώνα, ἥτις ἀπέβη πρωτεύουσα τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους. Μετὰ 100 ἔτη κατὰ μὲν τὴν ἱεράν Γραφὴν ὁ Βαβυλώνιος Ἀσσοῦρ, κατὰ δὲ τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς ὁ Νίνος, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας, ἔκτισε παρὰ τὸν Τίγριν τὴν ὑπερμεγέθη μεγαλόπολιν Νινευῖ, πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του, καὶ καθυπέταξε πλὴν τῆς Ἀρμενίας, Μηδίας, καὶ ἄλλων χωρῶν καὶ τὴν Βαβυλωνίαν· τοιοῦτοτρόπως δὲ τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος συνελωνεύθη ὑπὸ τοῦ Νίνου εἰς τὸ Ἀσσυριακόν. Γυνὴ τοῦ Νίνου ἦτο ἡ ἥρωϊκὴ καὶ δαιμονία Σεμίραμις, ἥτις φονεύσασα τὸν ἄνδρα τῆς Νίνου, ἀνέλαβεν αὐτὴ εἰς χεῖρας τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, ἔστρωσεν ὁδοὺς, ἔκτισε γεφύρας, διώρυγας καὶ πλεῖστα ὅσα ἄλλα λαωφελῆ ἔργα καθ' ὅλον τὸ κράτος, ἰδίως δὲ κατεκόσμησε τὰς δύο μεγαλοπόλεις Νινευῖ καὶ Βαβυλώνα μὲ πολλὰ ὑπερμεγέθη καὶ πολυδάπανα δημόσια κτίρια.

Πολὺ ἀνώτερα καὶ θαυμαστότερα τῶν εἰρηνικῶν τούτων ἔργων ὑπῆρξαν τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τῆς Σεμιράμιδος. Ἀλλὰ ἡ εἰς τεραστίας ὑπερβολὰς ἀρεσκομένη ἀνατολικὴ φαντασία περιεκάλυψε τὰ ἔργα καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπον τῆς βασιλίσσης μὲ παχύτατον μυθικὸν πέπλον. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ἡ Σεμίραμις (= μήτηρ περιστερῶν) ἦτο θυγάτηρ τῆς θεᾶς Δερκετοῦς, ἥτις εἶχε περίφημον ναὸν ἐν Ἀσκάλωνι τῆς νοτίου Παλαιστίνης. Ἡ Δερκετὼ ἐρασθεῖσα νέου τινὸς θύοντος αὐτῇ ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ θῆλυ, ὅπερ, αἰσχυρθεῖσα ὅτι ἡράσθη θνητοῦ, αὐτὸ μὲν ἐξέθηκεν, αὐτὴ δὲ κατεκρήμυνεν ἑαυτὴν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ ἐκτεθειμένον κοράσιον ἐ-

θρεῖψαν περισσότεραι λαμβάνουσαι ἐκ τῶν πλησιοχώρων ποιμνίων εἰς τὸ ράμφος τῶν τὸ γάλα καὶ μεταφέρουσαι εἰς τὸ στόμα τοῦ ἐκθέτου, ὅπερ εὐρόντες οἱ ποιμένες ἔφεραν εἰς τὸν κύριον αὐτῶν, ὅστις ἀνέθρεψεν αὐτὸ ὡς ἰδίαν του θυγατέρα, ὀνομάσας Σεμίραμιν. Ἡ Σεμίραμις ἀναβᾶσα εἰς τὸν Ἀσσυριακὸν θρόνον ἐξεστράτευσεν εἰς Αἴγυπτον καὶ καθυπέταξε μέγα μέρος τῆς Λιβύης καὶ Αἰθιοπίας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξεστράτευσεν ἐπὶ τὸν βασιλέα τῶν Ἰνδῶν Σταβροβάτην, ἄγρουσα τεραστίας ἐπὶ πλῆθει δυνάμεις, 3,000, 000 πεζοὺς, 500,000 ἵππεῖς, καὶ 100,000 ἐπιβάτας καμηλῶν, οἵτινες ἔφερον ξίφος τετράπηχυ. Διὰ τὴν παραστήσῃ δὲ τὰς καμηλούς ὡς ἐλέφαντας, παρεμόρφωσε τὸ πρόσωπόν των, περιενδύσασα αὐτὸ μὲ προσωπεῖα ἐλεφάντινα, τὰ ὅποια κατεσκεύασεν ἐξ ἀχύρων καὶ ἐκ τῶν δερμάτων 300,000 κριῶν μαύρων, καὶ εἰς τὰ ὅποια ἔκρυπεν ἀνὰ ἓνα στρατιώτην ὡς ὁδηγόν. Πρὸς διάβασιν δὲ τοῦ Ἰνδοῦ μετεκομίσθησαν ἐπὶ τῶν καμηλῶν 2,000 πλοῖα κατὰ τεμάχια. Ὁ Σταβροβάτης ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῆς Σεμίραμιδος ἄγων ἔτι μείζονας δυνάμεις. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ πλάστιγξ ἔρρεψεν ὑπὲρ τῆς βασιλίσσης· ἀλλ' οἱ ἀληθινοὶ ἐλέφαντες τοῦ Σταβροβάτου κατετρόπωσαν τοὺς μετημφισμένους τῆς Σεμίραμιδος, ἥτις ἠττηθεῖσα καὶ ἀπολέσασα τὸ τρίτον τῶν δυνάμεών της, καὶ αὐτὴ δὲ ἐν τῇ μάχῃ βαρέως τραυθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰνδῶν ἐτράπη εἰς ταχεῖαν καὶ σύντονον φυγὴν. Τὸν ἐπίλοιπον βίον ἡ Σεμίραμις ἀφιέρωσεν εἰς ἔργα εἰρήνης μὲν ἀλλὰ τεράστια, καὶ ἐπειδὴ ὁ υἱὸς αὐτῆς Νινύας ἐπεδούλευε τὴν ζωὴν της, ἀνελήφθη ἀπὸ τῆς γῆς μεταμορφωθείσα εἰς περιστερὰν καὶ ἀποπτᾶσα ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἐν τῷ μέσῳ σμήνους ἄλλων περιστέρων, εἰς ἡλικίαν 62 ἐτῶν καὶ μετὰ 42 ἐτῶν βασιλείαν.

§. 31. Οὕτω θαυμασιῶς ἀναληφθεῖσαν ἀπὸ τῆς γῆς τὴν Σεμίραμιν διεδέχθη ὁ θηλυπρεπὴς καὶ κατὰ πάντα ἀνάξιος αὐτῆς υἱὸς Νινύας, τοῦτον δὲ πολλοὶ κατὰ σειρὰν βασιλεῖς μέχρι τῆς 9 π. Χ. ἐκαστονταετηρίδος, ἐφ' ὧν τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ἀπέβαλε τὴν προτέραν αὐτοῦ δυνάμιν καὶ ἀκμήν. Ἐπὶ τέλους δὲ καταλυθείσης τῆς δυναστείας τῶν Δερκεταδῶν, τουτέστι τῶν ἀπογόνων τῆς Σεμίραμιδος, διὰ τῆς ἀνταρσίας τοῦ ἐπιστάτου τῶν βασιλικῶν κήπων

Βελιτάρα, κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους νέα δυναστεία ἀνδρεία καὶ φιλοπόλεμος, ἥτις ἐξέτεινε διὰ τῶν ὅπλων τὸ κράτος τῆς Ἀσσυρίας πρὸς δυσμὰς κατὰ τὴν παρὰ τὸν Λίβανον καὶ τὴν Μεσόγειον Συρίαν. Καὶ ὁ μὲν Φουὰ κατέστησε φόρου ὑποτελὲς τὸ βασίλειον τοῦ Ἑφραΐμ (770), ὁ δὲ Θαλγαθφελλασάρ τὸ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἐξεπόρθησε τὴν Δαμασκὸν (740), ὁ δὲ ἐμπειροπόλεμος Σαλμανασάρ καθυπέταξε τὰ παράλια τῆς Φοινίκης (720) μέχρις Αἰγύπτου, καὶ καταλύσας τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα, ἀπήγαγεν αἰχμαλώτους εἰς Βαβυλωνίαν τοὺς κατοίκους τῆς χώρας. Τὸ αὐτὸ δ' ἐπεχείρησε καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Σενναχηρίμ (712), ἀλλ' ἀναγκασθεὶς νὰ ὑποχωρήσῃ ἀφῆκεν ἀνεκτέλεστον τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἀσορδάν (675—626) τὸ Ἀσσυριακὸν βασίλειον παρήκμασε μεγάλως μέχρις οὗ ἐπὶ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Σαρδανάπαλου (626—606) ὁ βασιλεὺς τῶν Μήδων Κυαξάρης καὶ ὁ ἐκ Βαβυλῶνος Χαλδαῖος Ναβοπαλάσαρος ἐπῆλθον ἀπὸ κοινοῦ μετὰ μεγάλης στρατιάς ἐπὶ τὴν Νινευί.

Ὁ Σαρδανάπαλος, βασιλεὺς θηλυδρίας καὶ ἀβροδίαιτος, διέτριβε κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ παράδοσιν ἀδιακόπως κατὰκλειστος ἐντὸς τοῦ γυναικωνίτου, παραδεδομένος εἰς παντὸς εἶδους σαρκικὰς ἀπολαύσεις καὶ ἡδονάς, εὐωχούμενος καὶ κραυπαλῶν, ἐνδεδυμένος δὲ καὶ ἐψιμυθισμένος καὶ νήθων ἔρια ὡς γυνή. Ἐπὶ τοῦ τύμβου τοῦ διέταξεν ὁ Σαρδανάπαλος νὰ ἐγγαρχθῇ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

«Ταῦτ' ἔχω ὅσ' ἔφαγον καὶ ἐφύδρισα καὶ μετ' ἔρωτος
τέρπν' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ κεῖνα καὶ ὀλβία λείλειπται.»

ἥτις κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Ἀριστοτέλους ἤρμοζεν εἰς ὄνου, ὅχι βασιλέως ἐπιτύμβιον. Ἀγαλμὰ τι δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου παρίστανε τὸν Σαρδανάπαλον ἀπηλακοῦντα μὲ ἀνατεταμένας τὰς χεῖρας, ἐπὶ δὲ τῆς βάσεως τοῦ ἀγάλματος ἦτο ἐγκεχαραγμένη ἡ ἐξῆς Ἀσσυριακὴ ἐπιγραφή: «Σαρδανάπαλος ὁ Ἀνακυνδαράξεω παῖς Ἀγγιᾶλῃν καὶ Ταρσὸν ἔδαιμεν ἡμέρη μιῇ· ἔσθιε, πῖνε, παίξε· ὡς τᾶλλα τούτου (τοῦ ἀποκροτήματος) οὐκ ἔξια.» Καὶ ὁμοῦς ὁ ἐκτε-

Θηλυμένος οὗτος βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας, ἅμα ἐπιστάντος τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, ἀφῆκεν αἴφνης ὡς διὰ θαύματος τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις, αἵτινες κατέστησαν τὸ ὄνομά του παροιμιῶδες ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ἀντέστη κατὰ τοῦ πολιορκητοῦ μετ' ἐπιμονῆς καὶ πείσματος, ὁποῦν οὐδεὶς ἦτο δυνατόν νὰ προσδοκῇ ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐπιτυχία ἔσπεψε μέχρι τινὸς τοὺς ἀγῶνάς του. Ἀλλ' αἴφνης ὁ ποταμὸς πλημμυρῆσας κατεκρήμνισε μέρος τοῦ τεύχους, δι' οὗ εἰσῆλσαν οἱ πολιορκηταὶ εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Σαρδανάπαλος ἀπογνοὺς τότε πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας, ἔστησε πυρὰν ὑπερμεγέθη, ἐφ' ἧς ἐπισωρεύσας τὰς γυναῖκας καὶ τὰ πλούτη του, ἀνέβη καὶ αὐτός, καὶ διατάξας νὰ ἐμβάλωσι πῦρ ἐγένετο αὐτός τε καὶ τὰ περὶ αὐτὸν παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἡ Νινευὶ κατασκάφη, τὸ ἀσσυριακὸν βασίλειον κατελύθη, καὶ τὴν χώραν αὐτοῦ διενεμήθησαν οἱ νικηταί.

§. 32. Διὰ τοῦ Ναβοπαλασσάρου ἀπηλευθερώθη ἡ Βαβυλὼν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ἀσσυρίων, ἀλλὰ τὸ κράτος αὐτῆς ἐξέτεινεν ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ναβοπαλάσσαρ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ φοβερὸς καὶ βίαιος κατακτητὴς Ναβουχοδονόσορ (604—561). Οὗτος κατετρόπωσε μὲν τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Νεχῶ ἐν Κιρκισίᾳ παρὰ τὸν Εὐφράτην, θελήσαντα νὰ ἀφαιρέσῃ τὰς δυτικωτέρας χώρας τῶν Χαλδαίων, εὐθὺς δὲ μετέπειτα καθυπέταξεν ἀπάσας τὰς μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Αἰγύπτου χώρας. Οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεπειράθησαν ν' ἀντισταθῶσιν, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ὁ Ναβουχοδονόσορ εἰσελάσας μετὰ δυνάμεως μεγάλῃς εἰς Παλαιστίνην, τὴν μὲν Ἱερουσαλὴμ μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ἐξεπόρθησε, τοὺς δὲ κατοίκους αὐτῆς αἰχμαλωτίσας ἀπήγαγε· τὰ αὐτὰ δὲ σχεδὸν ἔπαθε καὶ ἡ Τύρος μετὰ 13 ἐτῶν πεισματώδη ἀντίστασιν. Ἐν τέλει δὲ ἐπεχείρησεν ἐκστρατεῖαν μεγάλην κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὅστις ὁμῶς ἐματαίωσεν αὐτὴν προλαβὼν αὐτὸν καὶ εἰσβαλὼν εἰς Φοινίκην.

Ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐπιστρέψας εἰς Βαβυλῶνα ἐξέτεινεν αὐτὴν καὶ ἐπὶ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐφράτου, καὶ ὠχύρωσε καὶ ἐκόσμησε διὰ πλείστων ὧσων κτιρίων καὶ καλλιτεχνημάτων, πύργων, πυλώνων, ναῶν, κλπ. Τότε δὲ κατεσκεύασε καὶ τὸν περίφημον

« κρεμαστόν κῆπον » ὅστις ἀποδίδεται εἰς τὴν Σεμίραμιν.

§. 33. Ἡ ἱστορία τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων εἶνε λίαν σκοτεινὴ καὶ ἀσαφής, διότι αἱ πηγαί, ἐξ ὧν ἀρνούμεθα τὰς περὶ αὐτῆς εἰδήσεις, ἀντιφάσκουσιν ἐν πολλοῖς. Ἡ χρονολογία εἶνε συγκεχυμένη, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἀμοιβαία σχέσις τῶν δύο ἐθνῶν τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων. Ἦσαν οἱ Ἀσσύριοι ἄποικοι τῶν Βαβυλωνίων, καὶ ἡ Βαβυλὼν ἐκτίσθη πρὸ τῆς Νινευὲ; Οἱ Βαβυλώνιοι ἐσχημάτισαν ἰδιαιτέρον αὐτόνομον κράτος, καὶ παροδικῶς μόνον ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, ἢ ὁλόκληρος ὁμοῦ ἡ Βαβυλωνία καὶ Ἀσσυρία συναπῆρτιζον ἐν καὶ μόνον κράτος τὸ Ἀσσυριακόν, ἡ δὲ περὶ τῆς Βαβυλωνίας ὡς ἰδιαιτέρου βασιλείου ιδέα ἐπλάσθη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ μεγέθους, τῆς φήμης καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς Βαβυλῶνος; Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα ζητήματα μένουσιν ἀκόμῃ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐκκρεμῇ καὶ ἀνεπίλυτα. Ἡ δὲ ἀνάγνωσις καὶ διευκρίνησις τῶν σωζομένων Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν, ὀλιγώτερον μέχρι τοῦδε τῆς τῶν ἱερογλυφικῶν εὐδωθείσα, ἐλπίζεται ὅτι θέλει ἐπιχέῃ ὀλίγον τι φῶς εἰς τὸ βαθὺ τοῦτο σκότος τῆς Ἀσσυροβαβυλωνιακῆς ἱστορίας.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀσσυρίας Νινευὲ κατὰ τὴν ἱερὰν Γραφὴν ἡ Νῖνος κατὰ τοὺς Ἑλλήνας ἔκειτο παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Τίγρεως, καὶ ἦτο μία τῶν μεγίστων πόλεων τοῦ κόσμου. Ἡ περιφέρεια αὐτῆς ἦτο 480 σταδίων, τὰ τεῖχη αὐτῆς εἶχον 100 ποδῶν ὕψος, καὶ ἦσαν τόσον παχέα, ὥστε ἠδύναντο νὰ παρελάσωσιν ἐπ' αὐτῶν ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ ἐν ἀνέσει 3 ἄμαξαι. Οἱ δὲ πύργοι οἱ ἐνῆαυθ' τῶν τειχῶν τούτων ἰστάμενοι 1500 τὸν ἀριθμὸν, εἶχον 200 ποδῶν ὕψος. Ἡ ὑπερμεγέθης αὕτη ἑκτασις πόλεως ἐφαινετο τέως ἀπίστευτος· ἀλλ' αἱ ἐπ' ἐσχάτων γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἐπεκύρωσαν πληρέστατα τὰς περὶ τοῦ μεγέθους τῆς πόλεως ταύτης πληροφορίας τῶν ἀρχαίων, εἰ καὶ πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ Νινευὲ, ὅπως αἱ πόλεις ἐν γένει τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, δὲν ἦσαν πυκνὰ κατωκημέναι, καθὼς αἱ σημεριναὶ εὐρωπαϊκαί, ἀλλὰ μέγα μέρος αὐτῶν κατελάμβανον οἱ κῆποι, καὶ ἄρουραι ἀκόμῃ. Ὁμοίως δ' ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ τέχνη παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις καὶ ἰδίως ἡ γλυπτικὴ, εἶχε φθάσῃ εἰς μέγαν βαθμὸν τε-

λειότητος, διότι ἡ παράστασις μορφῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων, κριῶν, λεόντων κλπ. συνηθέστερον δὲ ἀνθρώπων ἐχόντων κατὰ μέγα μέρος σῶμα ζώων, εἶνε πολὺ ζωηροτέρα, τεχνικωτέρα καὶ ἐλευθερωτέρα τῆς τῶν Αἰγυπτίων, ἐξ αὐτῶν δ' ὁμοίως ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ Ἀσσύριοι εἶχον τακτικὸν στρατόν.

Τὸ θρήσκευμα τῶν Ἀσσυρίων δὲν ἦτο, ὅπως καὶ τὸ τῶν Βαβυλωνίων, καθαρῶς σημιτικόν, ἀλλ' ἀναμεμιγμένον μὲ στοιχεῖα Ἀριανικά. Οἱ Ἀσσύριοι ἐλάτρευον τὸν Βάαλ καὶ τὴν Μύλιτταν, ὅπως καὶ οἱ Βαβυλωνιοὶ, ἀλλ' ἅμα ἦτο ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς καὶ ἡ ἀστρολατρεία καὶ ἡ πυρολατρεία· οἱ δὲ Μάγοι ἔσχον παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Μήδοις καὶ Πέρσαις. Ἡ θεὰ π. γ. Τάναϊς ἢ Ἀναΐτις, ἥτις παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις ἀπῆλauen ἐξόχου τιμῆς καὶ λατρείας, θεὰ τῆς σελήνης καὶ τοῦ φωτός ἐν γένει, ἔνθεν μὲν ὁμοιάζε πρὸς τὸν Ζενδικὸν Μίθραν, ἔνθεν δὲ ἀπέκλινε πρὸς τὴν Βαβυλωνιακὴν Μύλιτταν καὶ τὴν Χαναanaίαν Ἀστάρτην.

§. 34. Ἡ δὲ Βαβυλών, μία τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ μεγίστων πόλεων τῆς οἰκουμένης, κοιτὶς ἀρχαιοτάτου πολιτισμοῦ, ἔκειτο ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, εἰς σχῆμα τετράγωνον, τοῦ ὁποῖου ἐκάστη πλευρὰ εἶχεν 120 σταδίων μῆκος, περιβεβλημένη μὲ χάνδακα βαθεῖαν καὶ μὲ τεῖχος ἔχον 50 πήχεων πλάτος καὶ 200 ὕψος, 250 δὲ πύργους καὶ 100 χαλκᾶς πύλας. Τὰ δύο ἐκατέρωθεν μέρη τῆς πόλεως συνεκοινώνουν διὰ λιθίνης γεφύρας, ἐχούσης σκέπην ξυλίνην περιαιρετήν· ἐφ' ἐκατέρας δὲ τῶν ὁχθῶν ἦσαν ὠκοδομημένα ἀνάκτορα μεγαλοπρεπῆ καὶ ὑπερμεγέθη τῆς Σεμιράμιδος, τοῦ Ναβουχοδονόσορος κλπ., κεκοσμημένα μὲ κήπους, ἀνδριάντας καὶ ἀνάγλυφα, ὠχυρωμένα δὲ μὲ ὑπερύψηλα τειχίσματα καὶ ἀκροπόλεις. Δύο τῶν παλατίων τούτων ἐκατέρωθεν τοῦ Εὐφράτου καίμενα συνεκοινώνουν δι' ὑπογείου διόδου κτισθείσης ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου κάτωθεν τοῦ ποταμοῦ, ἀσφαλιζομένης δ' ἐκατέρωθεν διὰ χρυσῶν πυλῶν. Ἐτέρωθεν τοῦ Εὐφράτου παρὰ τὰ βασιλεια ταῦτα ὑπῆρχον ἐξῶσται ἀπρωρημένοι εἰς μέγα ὕψος ὑπὲρ τὸν ποταμὸν καὶ στηριζόμενοι ἐφ' ὑψηλῶν ἀψίδων. Εἰς τοὺς ἐξώστας τούτους, οἵτινες ἐπεστρώθησαν μὲ χῶμα τόσον παχὺ, ὥστε νὰ ῥι-

ζοβολῶσι καὶ τὰ μέγιστα δένδρα, διωχετεύθη ἐκ τοῦ ποταμοῦ ὕδαρ, καὶ ἐνεφυτεύθησαν πλήθος ἄπειρον φυτῶν καὶ δένδρων ποικίλων· τοιοῦτοτρόπως δὲ συναπετελέσθη ὁ περίφημος «κρεμαστός κῆπος» τῆς Βαβυλῶνος, ὃν ἔκτισε κατὰ μὲν τὴν παράδοσιν ἡ Σεμίραμις, πιθανώτερον δὲ ὁ Ναβουχοδονόσωρ, ἐπιθυμῶν νὰ φιλοδορήσῃ εἰς τὴν γυναῖκά του εἰκόνα τινὰ καὶ ἀποζημιώσιν τῶν φυσικῶν καλλωνῶν τῆς πατρίδος τῆς Μηδίας. Ἐτι μεγαλειτέρα ἦτο ἡ φήμη τοῦ ναοῦ τοῦ Βήλου ἢ Βάαλ, ἢ τοῦ «πύργου τῆς Βαβέλ» οὗτινος κτιζομένου συνέβη κατὰ τὴν ἱερὰν Γραφήν ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν. Ὁ ναὸς οὗτος ἔχων σχῆμα πύργου τετραγώνου καὶ διηρημένος εἰς 8 πατώματα ἀπλωρεῖτο εἰς ὕψος 600 ποδῶν, ἐπὶ δὲ τῆς ὑψίστης αὐτοῦ κορυφῆς ἴστατο τὸ ἄγαλμα τοῦ Βήλου ὀλόχρυσον. Ὡκοδομήθη δὲ ὁ πύργος οὗτος τῆς Βαβέλ, ὅπως ἅπαντα ἐν γένει τῆς Βαβυλῶνος τὰ οἰκοδομήματα, ἐκ πλίνθου ὀπτῆς συγκολλημένης διὰ νάφθας, ἐπειδὴ διὰ τὸ τελματώδες τῆς χώρας δὲν ὑπῆρχον ἐν Βαβυλῶνι λίθοι. Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου σώζονται ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ ἐρείπια, τὰ ἀρχαιότατα καὶ γιγαντεῖότατα ἐπὶ τῆς γῆς, φθάνοντα εἰς 209 ποδῶν ὕψος. Ἐν γένει δὲ ὀλόκληρος ὁ ἀπέραντος χώρος, ὃν κατελάμβανε πάλαι ποτὲ ἡ ἐξαισία ἐκεῖνῃ πόλιν, εἶνε ἀκόμη καὶ σήμερον κατεσπαρμένος ὅλος μὲ κεραμίδια καὶ πλίνθους, καὶ ταῦτα ἀφ' οὗ διὰ χιλιετηρίδων ὅλων ἡ μὲν βροχὴ ἐξέπλυνε μυριάκις τὸν τόπον, οἱ δὲ παροικοῦντες Ἀραβες μετατοπίζουσιν ἀενάως τὰ ἐρείπια ταῦτα, μεταχειριζόμενοι ὡς οἰκοδομήσιμον ὕλην.

§. 35. Οἱ Βαβυλώνιοι ἐπολιτεύοντο, ὡς φαίνεται, ἱεροκρατικῶς, ὅπως περίπου καὶ οἱ Ἰνδοὶ (§. 25), διότι τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν εἶχον οἱ περὶ τὸν βασιλεῖα Χαλδαῖοι, οἵτινες συναπηρτισμένοι εἰς ἀνεπὶμικτον τάξιν, ἦσαν οἱ ἀποκλειστικοὶ κάτοχοι οὐ μόνον τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς γραφῆς, ἥτις καὶ παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις ἦτο σφρηνοειδής, καθὼς καὶ πάσης ἐν γένει ἐπιστήμης καὶ μαθήσεως. Ἰδίως δὲ οἱ Χαλδαῖοι ἦσαν περίφημοι διὰ τὰς ἀστρονομικὰς τῶν γνώσεις, ἡ δὲ διαίρεσις τοῦ μηνὸς εἰς ἐβδομάδας, καὶ τῶν ἡμερῶν εἰς ὥρας εἶνε ἔργον αὐτῶν· τὰς ἀστρονομικὰς ὁμῶς ταύτας γνώσεις τῶν οἱ Χαλδαῖοι κατεχρῶντο καὶ ὡς πηγὴν μαντικὴν, νομίζοντες

ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης θέσεως καὶ κινήσεως τῶν πλανητῶν ἠδύναντο νὰ μαντεύσῃσιν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν καὶ τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μὲν ἀστρονομία παρ' αὐτοῖς ἐξετράπη εἰς δεισιδαίμονα ἀστρολογίαν, ἡ δὲ λέξις Χαλδαῖος ἀπέβη μετὰ ταῦτα παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις συνώνυμος πρὸς τὴν ἀστρολόγος. Ἐκ τῆς φυσικῆς εὐφορίας τῆς χώρας, μελαίνης, ὡς προσέβη, καὶ τελματώδους, ἣν ἐπηύξησεν ἔτι μᾶλλον ἡ τέχνη διὰ τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων, ἀνεπτύχθη ἀνέκαθεν καὶ μεγάλως ὁ πληθυσμὸς καὶ ὁ πλοῦτος τῆς Βαβυλωνος, ἐντεῦθεν δὲ, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐπικαίρου τοποθεσίας, ἤκμασεν ἀνέκαθεν ἡ ἐμπορία καὶ ἡ βιομηχανία, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν καὶ ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ ἀκολασία, ἣν ὑπέθαλπε καὶ αὐτὴ ἡ θρησκευτικὴ λατρεία. Ἐκάστη Βαβυλωνία ἦτο ὑποχρεωμένη θρησκευτικῶς ἅπαξ τοῦ βίου της νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν ναόν, ὅπου συνήρχοντο εἰς πλῆθος μέγα οἱ ἀπανταχόθεν τοῦ κόσμου φοιτῶντες ξένοι ἔμποροι, καὶ παραδοθεῖσα εἰς ἓνα τινὰ τούτων, νὰ προσφέρῃ τὴν παρθενίαν της θυσίαν εἰς τὴν θεὰν Μύλιτταν. Βαμβάκερὰ καὶ λιναὶ ὑφάσματα, τάπητες παριστάνοντες διαφόρους ζωγραφίας φαντασιωδῶν ζώων, λίθοι ἀνάγλυφοι ἢ ἐγγλυφοὶ διὰ δακτυλίους, σφραγιῖδας ἢ περιάπτα, ῥάβδοι καλλιτέχνη, ἀρωματικὰ ὕδατα, καὶ πολλὰ ἄλλα ἀντικείμενα βιομηχανίας καὶ πολυτελείας ἐξῆγον οἱ Βαβυλώνιοι ἐπ' ἐμπορίᾳ ἀπανταχόσε τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἢ κατὰ ξηρὰν ἢ διὰ τοῦ Εὐφράτου, ὃν κατέπλεον ἐπὶ πλοίων δερματίνων (Ἡροδ. Α'. 194). Δεῖγμα δὲ τῆς πρῶτου ταύτης ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀκμῆς τῆς Βαβυλωνος εἶνε τὸ πληρέστατον σύστημα τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν, τὸ ὅποῖον ὀλίγον μόνον μεταρρυθμίσαντες παρεδέχθησαν οὐ μόνον οἱ Πέρσαι, ἀλλὰ καὶ οἱ Φοίνικες, καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Φοίνικες.

§. 36. Γεωγραφικὴ περιγραφὴ Φοινίκης. Οἱ Φοίνικες ἔθνος Σημιτικόν, ἐμπορικὸν δὲ καὶ ναυτικόν. Πόλεις Φοινίκης. Σιδῶν καὶ Τύρος.

§. 37. Σύνοψις τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Φοινίκων. Ἐκάστη πόλις ἐπολιτεύετο καθ' ἑαυτήν. Ὁμοσπονδία ἐν Τριπόλει. — Κατ' ἀρχὰς τὴν ὑπεροχὴν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς Φοινικ. πόλεις εἶχεν ἡ Σιδῶν, μετὰ ταύτην δὲ ἡ Τύρος. Ἀκμὴ τῆς Φοινίκης ἐπὶ Χειράμ (4,000). — Ἐπιδρομαὶ κατακτητῶν εἰς Φοινίκην. Ὁ Ἀσσύριος Σαλμανασσάρ (730)· ὁ Βαβυλώνιος Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωτίζει τοὺς κατοίκους τῆς ἀρχ. Τύρου. Ὁ Πέρσης Κύρος καθυποτάσσει ὀριστικῶς καὶ ἀπολύτως τὴν Φοινίκην. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐκπορθεῖ τὴν Τύρον, καὶ κτίζει τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἥτις καταστρέφει ὀριστικῶς τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν σημασίαν τῆς Φοινίκης.

§. 38. Ἀποικίαι Φοινίκων ἀπανταχοῦ σχεδὸν τοῦ ἀρχ. κόσμου. Ἐπισημότερα πασῶν τῶν Φοινικ. ἀποικιῶν ἡ Καρχηδών.

§. 39. Ἀνάξια λόγου τὰ φυσικὰ προϊόντα Φοινίκης. Ἐξ ἐναντίας ἐξαίρετος ἦτο αὐτῶν ἡ βιομηχανία. Πορφύρα, καὶ ὕλος. Ἐμπορία καὶ ναυτιλία. Περίπλους τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τῶν Φοινίκων.

§. 40. Θρησκευμα Φοινίκων ἀκόλαστον ἄμα καὶ ἀπάνθρωπον. Ἐταίρεισις θρησκευτικῇ. Ἀσάρτη καὶ Μολόχ. Ἀνθρωποθυσίαι σκληραὶ εἰς τὸν Μολόχ. Μελίκαρτος ἢ Φοινικὸς Ἡρακλῆς. Ἡράκλειοι στῆλαι ἐπὶ τῆς Κάλπης. Ἀδωνις.

§. 36. Νοτιοδυτικῶς τῆς Συρίας ἐκτείνεται ἐντεῦθεν τοῦ Λιβάνου παρὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν μέχρι τοῦ Καρμηλίου ὄρους στενὴ καὶ ἐπιμήκης λωρὶς παραλίας, ἥτις ἐκαλεῖτο Φοινίκη, εἴτε διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐκεῖ φοινίκων, εἴτε διότι ἐκεῖ κατ' ἐξοχὴν ἀνεπτύχθη καὶ ἐτελειοποιήθη ἡ διὰ τῆς πορφύρας φοινίξις τῶν ὑφασμάτων, τέχνη πολλοῦ λόγου ἀξία παρὰ τοῖς παλαιοῖς. Τὴν χώραν ταύτην ὄκει ἐκ παλαιτάτου ἔθνος σημιτικόν, οἱ Φοινίκες, οἵτινες διὰ τὸ ἥκιστα μὲν εὐφορον ἰκανῶς δὲ εὐλίμενον ἥς ὄκουν χώρας, ἐπεδόθησαν πρωῒμωτάτα εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ ναυτιλίαν, πρὸς ἣν καὶ παρεῖχεν ἄφθονον ἐπὶ ναυπηγήσει ξυλείαν ὁ ἐγγὺς Λίβανος, ἀνεδείχθησαν τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον ναυτικὸν ἔθνος τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ κατεκάλυψαν μὲ τὰς ἀποικίας των ἀπάσας σχεδὸν τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Ἐπὶ τῆς παραλίας ταύτης Φοινίκης ἔκειντο αἱ πόλεις Βηρυτὸς, Βύβλος, Ἀραδος, Τύρος καὶ Σιδῶν, Σάρεφθα καὶ Τρίπολις, ὥστε ὁλόκληρος ἡ παραλία ἐφαίνετο ὡς μία σχεδὸν καὶ ἀδιάκοπος πόλις. Ἀπασῶν δὲ τῶν πόλεων τούτων ἰσχυροτάτη καὶ ἐπισημοτάτη ἦτο κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Σιδῶν, μετὰ δὲ ταύτην ἡ Τύρος.

§. 37. Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Φοινίκης εἶνε κατὰ μέγα μέρος μυθώδης καὶ σκοτεινὴ. Ἐκάστη πόλις μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν χώραν συναπετέλει ἴδιον αὐτόνομον κράτος, οὗτινος προϊστάτο βασιλεὺς τοῦ ὁποίου τὴν ἐξουσίαν ἐμετρίαζεν ἢ περὶ αὐτὸν βουλὴ τῶν ἀρίστων, καθὼς καὶ τὴν τούτων ἢ πολλάκις συνερχομένη συνέλευσις τοῦ λαοῦ. Αἱ δὲ τρεῖς πόλεις Τύρος, Σιδὼν καὶ Ἀραδος συναπετέλεσαν καὶ ὁμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας ὡς κέντρον ἐχρησίμουν ἢ ὑπ' αὐτῶν κτισθεῖσα οὐδετέρα πόλις Τρίπολις, ὅπου ἑκάστη πόλις συνεξέπεμπε τὸν βασιλέα καὶ τὴν βουλὴν της, ἵνα συσσεφθέντες συναποφασίζωσι περὶ τῶν σπουδαιοτέρων ὑποθέσεων τῆς ὁμοσπονδίας, ἰδίως δὲ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ἰσορροπία τῶν διαφόρων τούτων μικρῶν πόλεων δὲν ἐτηρήθη, ὑπερίσχυσε δὲ πάντοτε μία ἢ ἐξ αὐτῶν ἑκάστοτε ἐξέχουσα.

Κατ' ἀρχὰς τὴν ὑπεροχὴν ταύτην εἶχεν ἡ Σιδὼν, ἥτις καὶ ἐξέπεμψεν ἀποικίας οὐ μόνον εἰς Ἑλλάδα, ἄθην καὶ μετ' ὀλίγον ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἰσπανίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ μὲν Σιδὼν παρακινεῖται ὀλίγον, ἀναλαμβάνει δὲ τὴν ὑπεροχὴν καὶ ἡγεμονίαν ἡ Τύρος, ἥτις ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀκμῆς της ἐπὶ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Χειράμ (1,000 π. Χ.). Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐπηύξησε καὶ ὠχύρωσε τὴν νέαν Τύρον κτισθεῖσαν ἐπὶ νησοῦ τινὸς παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἐπὶ τῆς ἡπείρου Τύρον, καὶ συμφιλιωμένος μὲ τὸν βασιλέα Δαυὶδ καὶ Σολομῶντα, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ συνδεθῶσιν ἔτι μᾶλλον τὰ δύο ὁμόφυλα ἔθνη, ἅτινα ἀπὸ κοινοῦ ἐξέτειναν τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς χρυσοφόρου Σουφεῖρ, ἥτις πιθανώτατα ἦτο χώρα Ἰνδική. Μετὰ τὸν Χειράμ ἐπῆλθον μακροὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἵτινες ἐξησθένισαν μεγάλως τὸ κράτος, καὶ οἵτινες προεκάλεσαν νέας τῶν ἐκπιπτόντων ἀριστοκρατικῶν ἀποικήσεις.

Μετὰ τὴν ἀρχαίαν ταύτην καὶ λαμπροτάτην περίοδον τῆς Φοινικῆς ἱστορίας, ἡ Φοινίκη εὗρέθη ἐκτεθειμένη εἰς τὰ ἀλλεπάλληλα ρεύματα τῶν κατακτητικῶν ἐκ τε μεσημβρίας καὶ ἐξ ἀνατολῶν χειμάρρων. Οἱ Φοινικεῖς ἡγωνίσθησαν μετὰ πολλῆς τῆς ἀνδρείας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὸν ξένον ζυ-

γόν. Ὅτε ὁ Ἀσσύριος Σαλμανασσάρ καθυπέταξε (730) τὴν Φοινίκην, οἱ Τύριοι μετέβησαν εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν αὐτῶν νησίδριον, ὅπου κτίσαντες καὶ ὀχυρώσαντες τὴν νέαν Τύρον ἀντέστησαν διὰ πέντε ὅλων ἐτῶν ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ὁ Βαβυλώνιος δὲ Ναβουχοδονόσωρ ἀπελθὼν καὶ καθυποτάξας ἅπασαν τὴν Φοινίκην καὶ ὑπαγαγὼν εἰς αἰχμαλωσίαν τοὺς κατοίκους τῆς ἀρχαίας Τύρου, ὅπως καὶ τοὺς Ἰουδαίους, δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκαθυποτάξῃ καὶ τὴν νέαν Τύρον, τῆς ὁποίας ἤκιμαζεν ἐκ νέου τότε ἡ θαλασσοκρατία. Ἐπ' ὀλίγον ἡ κυριαρχία τῆς Φοινίκης περιήχθη ἀπὸ τῶν Βαβυλωνίων εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὅτε καὶ ἐκπεσούσης ἀπὸ τῆς τέως θαλασσοκρατίας αὐτῆς τῆς Τύρου, ἀνέλαβε πάλιν ἐπὶ μικρὸν τὴν ἡγεμονεῖαν ἡ Σιδὼν. Ἀλλ' ὀριστικῶς καθυπέταξε τὴν Φοινίκην ὁ καταλύσας τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος Κύρος. Κυρίαρχοι τῆς Φοινίκης ἦσαν ἔκτοτε οἱ Πέρσαι, οἵτινες μετεχειρίζοντο ἐν τοῖς πολέμοις αὐτῶν, ἰδίως τοῖς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τὸ εἰσέτι ἄξιον λόγου ναυτικὸν αὐτῶν. Ἡ Σιδὼν ἀπεπειράθη καὶ ἐπὶ τῆς Περσικῆς ν' ἀποσείσῃ τὸν ξενικὸν ζυγόν, ἀλλ' ἀποτυχοῦσα κατεστράφη. Ἀπὸ τῶν Περσῶν τὸ κράτος τῆς Φοινίκης περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις μετὰ ἐπτάμηνον καὶ πολύμοχθον πολιορκίαν ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψε τὴν ἡρωϊκῶς κατ' αὐτοῦ ἀγωνισθεῖσαν Τύρον. Ἐὰν δὲ αἱ ἄλλεπάλληλοι αὐτὰι κατακτήσεις κατέλυσαν τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν τῶν Φοινικικῶν πόλεων, ἡ ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κτίσις τῆς Ἀλεξανδρείας κατέστρεψαν ὀριστικῶς καὶ τὴν ναυτικὴν καὶ ἐμπορικὴν αὐτῶν σημασίαν.

§. 38. Οἱ Φοίνικες, ὡς προσέβρεθη, κατεκάλυψαν ἀνέκαθεν (ἀπὸ τῆς 14—11 π. Χ. ἑκατ.) μὲ ἀποικίας τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, ἀφορμῆς εἰς τὰς ἀποικίσεις ταύτας παρεχομένης ἄλλοτε μὲν ἐκ τοῦ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ, ἄλλοτε δὲ ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ πλειστάκις ἐξ ἐμπορικῶν ὑπολογισμῶν. Αἱ ἐπιστημόταται τῶν Φοινικικῶν τούτων ἀποικιῶν ἦσαν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἡ ἐν Κιλικίᾳ Ταρσός, ἡ ἐν Συρίᾳ Λαοδίκεια, ἡ ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ Τύλος καὶ Ἀραδός, καὶ ἡ ἐν Παλαιστίνῃ Ἰόππη καὶ Ἀσιαλὼν. Τῶν δ' ἐπὶ τῶν νήσων τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Αἰγαίου

ἐπισημότεραι ἦσαν αἱ ἐπὶ τῆς νήσου Κύπρου (Ἀμαθοῦς, Κίτιον), Κρήτης, Ῥόδου, Θήρας, Μήλου, Θάσου, Κυθήρων, Σικελίας (Πάνορμος, Σολόεις, Μοτύη), Μελίτης, Σαρδικῆς, Βαλαερίδων καὶ Πιτυουσῶν. Καὶ τὰς μὲν κατὰ τὸ Αἰγαῖον ἀποικίας πλὴν τῶν τῆς Θάσου, οἱ Φοίνικες ἐγκατέλιπον εὐθὺς ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἑρακλειδῶν, ἀλλὰ τὰς κατὰ τὴν Μεσόγειον, ὅπου ἔσχευεν ὀλιγώτερον ὁ ἀπώτερος ἀνταγωνισμὸς τῶν Ἑλλήνων, διετήρησαν ἐπὶ μίκιστον. Κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἐπὶ τῆς Ἰβηρίας (Ἰσπανίας) οἱ Φοίνικες ἔκτισαν πολλὰς ἀποικίας, τὰ Γάδειρα, τὸν Ἰππῶνα, τὴν Ἰτύκην, Λέπτιν, Τύννητα, Τάρτησσαν, ὧν αἱ πλείοντεαι εἶνε διπλαῖ καὶ ὁμώνυμοι ἐπὶ τε τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰβηρίας. Ἀλλὰ πάσας ταύτας τὰς ἀποικίας ἡμαῦρωσεν ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς κατὰ τὸ δυτικὸν ἀκρωτήριον τοῦ Τηνητικοῦ κόλπου Καρχηδόνος.

§. 39. Τὰ ἐγχώρια φυσικὰ προϊόντα τῆς Φοινίκης, πλὴν τῶν κέδρων τοῦ Λιβάνου, ἐξ ὧν ἐπορίζοντο οἱ Φοίνικες τὴν πρὸς ναυπήγησιν ξυλείαν, ἦσαν μικροῦ λόγου ἄξια. Ἀξιολογότερα δὲ ἦσαν τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, ὧν πρῶτιστα ἦσαν τὰ διάφορα ἐξ ὕλου σκεύη καὶ ἀγγεῖα, πρὸ πάντων ποτήρια, τὰ καὶ παρ' Ὀμήρῳ ἀναφερόμενα ὑφάσματα τῆς Σιδόνης, ἡ πορφυρά, ἣν ἐγκεχυρμένην ἐντὸς τῆς ὁμωνύμου κογχύλης ἠλείουσιν, καὶ τεχνικῶς παρασκευάζοντες μετεχειρίζοντο ὡς βαφὴν ἐρυθρὰν διὰ τὰ ὑφάσματα, ἣτις ἦτο πολυτιμωτάτη καὶ πολλοῦ ἀξία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Οὐχ ἥττον ἀνεπτυγμένη παρὰ τοῖς Φοίνιξιν ἦτο καὶ ἡ μεταλλουργία, ἰδίως ἡ τοῦ χαλκοῦ· ἀλλὰ τὸ εὐρύτατον καὶ ἐπωφελέστατον στάδιον τῆς δραστηριότητος τῶν Φοινίκων ἦτο ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορία, ἣν μεγάλως διευκόλυνεν ἡ ἀνέκαθεν καὶ τὰ μέγιστα ἀνεπτυγμένη αὐτῶν ναυτιλία. Ταύτης δὲ τῆς ναυτικῆς ἐπιδεξιότητος καὶ τόλμης ἐξοχὸν κατόρθωμα ἦτο καὶ ὁ περίηχος ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμίας περίπλους τῆς Ἀφρικῆς, ὃν λεπτομερῶς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (Δ', 42). Τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα ἐμπορεύματα μετέφερον οἱ Φοίνικες τὰ μὲν διὰ θαλάσσης τὰ δὲ καὶ διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τῆς ἐσχάτης δόσεως εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνατολὴν καὶ τὰνάπαλιν. Ἡ Φοινίκη ἦτο παγκόσμιον ἐμπορικὸν καὶ ναυτικὸν κέντρον, οὗτινος αἱ ἀκτῖνες

ἔφθανον εἰς τὰς ἐσχατίας τοῦ ἀρχαίου κόσμου οὐ μόνον διὰ θαλάσσης, ἀλλὰ καὶ διὰ ξηρᾶς, ἔνθεν μὲν κατ' ἀνατολὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Αἰθιοπίαν, τὴν Ἀραβίαν, τὰς παρὰ τὸν Τίγριν καὶ Εὐφράτην χώρας, τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τὴν Ἰνδικήν· ἔνθεν δὲ πρὸς βορρᾶν εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοῦ Βοσπόρου, τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ τῆς Μαιώτιδος· πρὸς δυσμὰς εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ μέχρι τῶν Βρεταννικῶν νήσων· καὶ πρὸς νότον μέχρι τῆς Κέρνης. Τὰ συνθηέστερα δὲ ἀντικείμενα τῆς εὐρυτάτης ταύτης ἐμπορίας τῶν Φοινίκων ἦσαν οἶνος, ἔριον, μέλι καὶ ἔλαιον ἐκ Παλαιστίνης· φάρμακα, πολύτιμοι λίθοι, μαργαρίται, πίθηκες, ψιττακοί, ἐλέφας καὶ ἔβενος ἐκ τῆς Ἰνδικῆς, βάλσαμον καὶ λίβανος ἐκ τῆς Ἀραβίας, ἄργυρος ἐξ Ἰσπανίας, χρυσοὶ ἐκ Θράκης, πιθανώτατα δὲ καὶ ἤλεκτρον ἐκ τῶν χωρῶν τῆς σημερινῆς Πρωσίας.

§. 40. Τὸ θρησκειμα τῶν Φοινίκων ἦτο ἐν τοῖς κυριωτάτοις ὁμοιον πρὸς τὸ τῶν λοιπῶν Σημιτῶν, καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐκτελεζόμενα ἦθη καὶ τὸν ἀκόλαστον καὶ πολυτελεῆ βίον τῶν Φοινίκων. Ὅθεν καὶ ἡ θρησκευτικὴ λατρεία ἦτο μίγμα ἡ ἀκολάστων ἡ σκληρῶν καὶ ἀπανθρώπων ἐθίμων καὶ τελετῶν. Τὸ πρῶτον μαρτυρεῖ ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ τοῦ ἡλίου Βάαλ καὶ τῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος Ἀσχεράς, εἰς ἣν αἱ θυγατέρες τῶν Φοινίκων καὶ Κυπρίων προσέφερον θυσίαν τὴν παρθενίαν των, ὅπως καὶ αἱ Βαβυλώνιαι εἰς τὴν Μύλιτταν· τὸ δεύτερον ἡ λατρεία τῆς ἐνόπλου θεᾶς Ἀστάρτης, εἰς ἣν ἐν Σιδῶνι προσεφέροντο εἰς θυσίαν παρθένοι ὑπὸ ἱερέων ὀργιαζόντων αἱματηρῶς καὶ κατακοπτόντων τὰ ἑαυτῶν σώματα, καὶ ἡ τοῦ πολεμικοῦ Μολόχ, τοῦ ὁποίου τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα καίοντες, ἔρριπτον εἰς τὰς πεπυρακτωμένας ἀγκάλας τοῦ παιδία, ἐν μέσῳ κροταλισμάτων κυμβάλων καὶ ἄλλων ὀργάνων, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν τῶν μητέρων τῶν θυμάτων, αἵτινες ὤφειλον νὰ παρίστανται ἄφωνοι καὶ ἀπαθεῖς πρὸς τὸ φρικῶδες θέαμα. Ἐπίσημος θεὸς τῶν Φοινίκων ἦτο καὶ ὁ Μελχάθρος ἢ Μελίκαρθος ἥτοι Ἡρακλῆς, ὁ ἐνανθρωπήσας θεὸς τοῦ ἡλίου, εἰς ὃν ἱδρυον ἐνιαχοῦ πολυτίμους στήλας. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Κάλ-

πης κατὰ τὸν σημερινὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ Ἡράκλειοι στῆλαι, εἰς ἃς ὤφειλον νὰ θύωσιν οἱ θαλασσοπόροι. Ἐπίσημος ἦτο ὁμοίως καὶ ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον θνήσκουσαν καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ ἀναγεννωμένην φύσιν θεὸς Ἀδωνις, ὅστις ἀπέθνησκε τὸ φθινόπωρον καὶ ἀναγεννᾶτο τὸ ἔαρ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἑβραῖοι.

§. 41. Γεωγραφικὴ περιγραφὴ Παλαιστίνης. Ἑρμὼν, Καρμήλιον καὶ Θαβώριον ὄρος. Ἰορδάνης. Νεκρὰ θάλασσα. Φυσικαὶ ιδιότητες τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. — Ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Παλαιστίνης οἱ Χαναναῖοι, καὶ ἄλλοι σημιτικοὶ λαοί. Οἱ Ἑβραῖοι ἐπῆλθον ἐκ βορρᾶ. — Διάφορος διαίσεις καὶ ἐπὶ κλησὶς τῆς χώρας καὶ τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς διαφόρους χρόνους. Ἐπὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ Παλαιστίνη διηρεῖτο εἰς τὴν Γαλιλαίαν, Σαμάρειαν καὶ Ἰουδαίαν. Πόλεις Παλαιστίνης. Ἱερουσαλήμ. — Γεωγραφικὸς χαρακτηρισμὸς Παλαιστίνης ἐξ ἱστορικωτέρας ὄψεως.

§. 42. Σύνοψις τῆς ἑβραϊκῆς ἱστορίας κατὰ τὴν κυριωτάτην αὐτῆς πηγὴν τὴν Ἱερὰν Γραφὴν. Ἀδὰμ καὶ Εὐα, παράδεισος, Ἐδέμ. Παρακοὴ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔξωσις τῶν πρωτοπλάστων. Ἀδελφοκτονία Κάν. Κατακλυσμὸς καὶ Νῶε. — Οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε Σὴμ, Χάμ καὶ Ἰάφεθ καταλαμβάνουσι τὴν γῆν Σενναάρ, καὶ ἐκεῖθεν διασκορπίζονται ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Γενάρχης Ἑβερ. Πατριάρχης Ἀβραάμ. Μετανάστευσις Ἀβραάμ καὶ Λὼτ εἰς τὴν γῆν Χαναάν (2,000). Οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ ἐκ τοῦ Ἑβερ ἀπόγονοι Ἑβραῖοι.

§. 43. Ἱστορία τῶν πατριαρχῶν. Ὁ Ἀβραάμ ἐν Χαναάν, ὁ δὲ Λὼτ ἀπέρχεται εἰς τὰ Σόδομα καὶ Γόμορρα. Καταποντισμὸς αὐτῶν καὶ σωτηρία τοῦ Λὼτ. Ἡ γυνὴ τοῦ Λὼτ στήλη ἀλός. — Ἰσμαὴλ υἱὸς Ἀβραάμ καὶ Ἀγαρ γενάρχης Ἀράβων. Ὁ Ἀβραάμ θυσιάζει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰσαάκ. Ὁ Ἰσαάκ νυμφεύεται τὴν Ῥεβέκκαν, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Ἡσαῦ καὶ Ἰακώβ. Ὁ δόλιος Ἰακώβ σφετερίζεται τὰ πρωτοτόκια τοῦ Ἡσαῦ. Ὁ Ἡσαῦ γενάρχης τῶν Ἰδουμαίων. — Δώδεκα υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ, ἐξ ὧν αἱ δώδεκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραήλ. Ἑβραῖοι, Ἰσραηλῖται, Ἰουδαῖοι.

§. 44. Μετανάστευσις Ἑβραίων εἰς Αἴγυπτον. Ὁ Ἰωσήφ πωλεῖται καὶ μεταπωλεῖται ὡς δούλος εἰς Αἴγυπτον. Ὁ δὲ Ἰωσήφ ἐν δυνάμει πολλῇ παρὰ τῷ Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου. Καταπίσις τῶν Ἰσραηλιτῶν. — Μωϋσῆς. Δέκα πληγαί. Ὁ Μωϋσῆς ἐξάγει ἐκ γῆς Αἰγύπτου τὸν Ἰσραήλ. —

Οἱ Ἰσραηλῖται διατρίβουσιν ὑπὸ τὸν Μωϋσῆν 40 ἔνκαυτος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Θάνατος Μωϋσέως.

§. 45. Κάθοδος Ἰσραηλιτῶν εἰς Χαναὰν ἡγουμένου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Διανομὴ τῆς γῆς Χαναὰν εἰς τὰς 42 φυλάς Ἰσραὴλ. — Μωσαϊκὸς νόμος· ἀρχιερωσύνη. Χαλάρωσις τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐνότητος. Θάνατος Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἐπιδρομαὶ ἀλλοφύλων.

§. 46. Οἱ Κριταί. Γεδεὼν, Ἰεφθᾶς, Σαμφών. — Ἰδιαίτερα κατορθώματα καὶ χαρακτηρισμοὶ τῶν κριτῶν. — Τελευταῖος κριτῆς ὁ προφήτης Σαμουὴλ. Σχολαὶ προφητῶν. Ὁ Σαουλ κατατροπώσας τοὺς Ἀμμωνίτας καὶ ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ χρίεται ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ βασιλεὺς Ἰσραὴλ.

§. 47. Ἐγκαθίδρυσις βασιλείας ἐν τῷ Ἰσραὴλ. Ἀντιπολίτευσις τοῦ Σαμουὴλ κατὰ τοῦ Σαουλ. Ὁ Σαμουὴλ χρεὶ κρυφίως βασιλέα τὸν Δαυὶδ. Ὁ Σαουλ καταδιώκει τὸν Δαυὶδ. Θάνατος τοῦ Σαουλ. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Σαουλ Ἀβνερ ἀναγορεύει βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Σαουλ Ἰεσοθῆ· τοῦτον κατατροπώσας ὁ Δαυὶδ καταλαμβάνει τὸν θρόνον. — Ἀκμὴ τῆς βασιλείας καὶ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ κράτους ἐπὶ Δαυὶδ. Ὁ Δαυὶδ προάγει τὸ κράτος εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τῆς δόξης καὶ δυνάμεως. Ἱερουσαλὴμ πρωτεύουσα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ κράτους. Ἐγκλήματα Δαυὶδ καὶ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ. Ἀνταρσία τοῦ υἱοῦ τοῦ Δαυὶδ Ἀβессαλὼμ, καὶ τοῦ ἑτέρου υἱοῦ Ἀδωνία. Ὁ Δαυὶδ χρεὶ διὰ τοῦ προφήτου Νάθαν διάδοχον αὐτοῦ τὸν Σολομῶντα. — Ὁ Σολομῶν παραιτεῖ τὴν κατακτητικὴν πολιτικὴν τοῦ πατρὸς του καὶ ἐπιμελεῖται τῶν ἔργων τῆς εἰρήνης. Κτίζει τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν. Παροδίδεται εἰς τὰς ἡδυπαθείας τοῦ γυναικωνίτου, ἐξοκέλλει εἰς εἰδωλολατρείαν καὶ καταπίπτει τὸν λαὸν δι' ὑπερδύκου φορολογίας. Ἀνταρσία τοῦ Ἱεροβοάμ. Ἡ σοφία τοῦ Σολομῶντος παρομιμῶδες παρὰ τοῖς Ἀνατολικαῖς ἔθνεσιν. — Ὁ θάνατος τοῦ Σολ. προκαλεῖ τὴν ἐν Συχεμ ἐθνικὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν συνέλευσιν, ἣτις ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Σολομῶντος Ῥοβοάμ ἐλάττωσιν τῶν φόρων. Ὁ Ῥοβοάμ ἀρνέεται ἐπιμόνως, καὶ αἱ δέκα φυλαὶ ἀποσχισθεῖσαι ἀναγορεύουσιν ἴδιον βασιλέα τὸν ἀντάρτην Ἱεροβοάμ.

§. 48. Διχασμὸς τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ κράτους. Βασίλειον τοῦ Ἰούδα καὶ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ. Σύνοψις τῆς ἱστορίας τοῦ βασιλείου Ἰσραὴλ (975—722 π. Χ.). Ἡ αὐτὴ καὶ μέγα μέρος τοῦ λαοῦ ἐξοκέλλει εἰς εἰδωλολατρείαν. Ἀντιπολίτευσις σφοδρὰ τῶν ὑπὲρ τοῦ πατρίου ὀρησκειύματος προφητῶν. Ἐκτράχυνσις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ταύτης ἐπὶ Ἀχαβ καὶ Ἰεζάβελ (900). Ὁ Θεσιτίης Ἡλίας φονεὺς τῶν ἱερέων τῆς αἰσχύνης. — Ἐπέμβασις Ἀσσυρίων ἐπὶ Μαναήμ. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων Φοῦα κυριεύει πολλὰς Ἰσραηλιτ. πόλεις, καθιστᾷ φόρου ὑποτελῆ τὸν Μαναήμ, καὶ ἀπάγει εἰς αἰχμαλωσίαν πολλοὺς τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἐπιδρομὴ Θαγλαφθελαστάρ. Ἐπιδρομὴ Σαλμαναστάρ, ὅστις καταλύει τὸ βα-

σέλειον τοῦ Ἰσραὴλ (720), καὶ ἀπαγαγὼν εἰς αἰχμαλωσίαν τοὺς Ἰσραηλίτας, μετοικίζει εἰς Παλαιστίνην ξένους, οἵτινες συνανεμίχθησαν πρὸς τοὺς ἐναπολειφθέντας τῶν Ἰσραηλιτῶν. Τοιοῦτοι μιγάδες εἶνε μάλιστα οἱ Σαμαρεῖται.

§. 49. Σύνοψις τῆς ἱστορίας τοῦ βασιλείου Ἰούδα (975—586). Ἀσέβεια τῆς εἰδωλολάτρεως Γοθολίας. Ἰωᾶς. Ἐζεκίας. Ὁ Ἐζεκίας ἀρνεῖται τὸν πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους φόρον καὶ ὁ Σενναχηρίμ πολιορκεῖ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ' ἀποχωρεῖ ἐπὶ τέλους ἀπρακτος. Συμμαχίαι καὶ ἐπεμβάσεις Αἰγυπτίων. Ὁ Ναβουχοδονόσωρ κυριεύει καὶ πυρπολεῖ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ ἱερὸν, καὶ καταλύσας τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα (586) ἀπάγει εἰς αἰχμαλωσίαν τοὺς Ἰουδαίους. — 70ετῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Κῦρος καταλύσας τὸ βαβυλωνιακὸν κράτος, ἐπέτρεψε τὴν οὐκ ἄδε κάθοδον τῶν Ἰουδαίων. Κάθοδος Ἰουδαίων ὑπὸ τὸν Ζοροβάβελ, ὑπὸ τὸν Ἑσδραν καὶ Νεεμίαν. Οἱ Ἰουδαῖοι τὴν πλήρη πολιτικὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους ἐλπίζουσιν ἐξ ἀνδρὸς μεγάλου καὶ ἐκτάκτου, ὃν προσέπικον οἱ προφῆται, καὶ ὅστις μέλλει νὰ βλαστήσῃ ἐξ οἴκου Δαυὶδ. Ὁ προσδοκώμενος οὗτος σωτὴρ εἶνε ὁ Μεσσίας.

§. 50. Πολίτευμα τῶν Ἑβραίων ἢ θεοκρατία. Ἡ θεοκρατία διήκει δι' ὅλης τῆς Ἑβραϊκῆς ἱστορίας. Ἀνάλυσις αὐτῆς ἐκ τοιαύτης τινὸς ὀφείας.

§. 51. Ἐθνικαὶ ἐρταί. Πάσχα, σκηνοποιία, πεντηκοστή, ἡμέρα ἐξέλασμοῦ. Θυσίαι. Σάββατα. Ἰώβηλος ἢ ἔτος ἀφέσεως.

§. 52. Φιλολογία Ἑβραϊκή. Παλαιὰ Διαθήκη, καὶ βιβλία αὐτῆς. — Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς Ἑβραϊκῆς φιλολογίας. Ψαλμοί. Προφητεῖαι.

§. 41. Πρὸς μεσημβρίαν τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης κεῖται ἡ Παλαιστίνη, ἣτις ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ καλεῖται γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ γῆ Χαναάν. Ὅπως ἡ λέξις Συρία καὶ Ἀράμ. οὕτω καὶ ἡ Χαναάν εἶχε διάφορον κατὰ διαφόρους χρόνους σημασίαν· διότι κατ' ἀρχὰς ἰδιάζουσα, ὡς φαίνεται, μόνον εἰς τὴν παραθαλασσίαν Φοινίκην μετεδόθη ἔπειτα καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς ἣν ἐπὶ τέλους καὶ περιωρίσθη. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ λέξις Παλαιστίνη, σημαίνουσα κατ' ἀρχὰς τὴν πρὸς δυσμὰς καὶ νότον τῆς Χαναάν χώραν τῶν Φιλισταίων ἐξετάθη ἔπειτα καὶ εἰς τὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἡ Παλαιστίνη εἶνε χώρα εὐφορος, ἀλλ' ὄρεινῃ, διότι ὅλη σχεδὸν καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν μεσημβρινῶν κλάδων τοῦ Λιβάνου καὶ Ἀντιλιβάνου, οἵτινες παρὰλληλως διασχίζοντες ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον τὴν Παλαιστίνην, ἀπαιωροῦνται τῆδε κακείσε εἰς μέγα ὕψος

οἶον ὁ Ἑρμῶν, τὸ Καρμῆλιον ὄρος καὶ τὸ Θαβώριον. Καὶ πρὸς δυσμὰς μὲν ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἥτις οὐδαμοῦ παρεισδύεται εἰς ἱκανὸν βάθος, ὥστε ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ παραλία τῆς Παλαιστίνης ἀποβαίνει ἀλῖμενος καὶ δυσπρόσιτος ἀπὸ θαλάσσης· ἐκ μεσημβρίας δὲ ὑπὸ τῆς Πετραίας Ἀραβίας καὶ ἐξ ἀνατολῶν ὑπὸ τῆς Ἑρήμου Ἀραβίας. Πηγάζων δὲ ἐκ τοῦ Ἀντιλιβάνου διαρρέει κατὰ μῆκος ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον ὁλόκληρον τὴν χώραν ὁ ποταμὸς Ἰορδάνης, διερχόμενος τρεῖς ἀλληλοδιαδόχως λίμνας, τὴν μικρὰν Σαμαχωνῖτιν ἢ Μερόμ, τὴν Τιβεριάδα ἢ Γενησαρέτ, καὶ τὴν Ἀσφαλτίτιν ἢ Νεκρὰν θάλασσαν, βαθὺς καὶ ἄφθονος, μόνος δὲ αὐτὸς ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς ὑψηλίου μὴ ἐκβάλλων εἰς θάλασσαν, ἀλλὰ καταβροχθιζόμενος εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς Ἀσφαλτίτιδος λίμνης. Καὶ αὕτη δὲ ἡ λίμνη εἶνε διὰ πολλοὺς λόγους ἀξία σημειώσεως. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶνε πολὺ ταπεινοτέρα τῆς τῶν περὶ αὐτὴν θαλασσῶν· τὸ δὲ ὕδωρ αὐτῆς εἶνε καθ' ὑπερβολὴν βαρὺ, ἀλμυρὸν, πικρὸν καὶ στυφόν. Διὰ τοῦτο καὶ βαρύτερα ἄλλως σώματα ριπτόμενα εἰς αὐτὴν ἐπιπλέουσιν, οὔτε ἰχθὺς δὲ οὔτε ζῶον ἄλλο δύναται νὰ ζῇσῃ ἀλλ' οὔδὲ βοτάνη τις φύεται. Πᾶν δὲ σῶμα εἴτε εἰς αὐτὴν ἐμβαπτόμενον εἴτε καὶ πλησίον μόνον αὐτῆς εὐρισκόμενον περικαλύπτεται ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ὑπὸ φλοιοῦ ἀλατῶδους. Πολλάκις δὲ, ἰδίως μετὰ σεισμόν, ἡ ἐπιφάνεια ἐπικαλύπτεται μὲ ἀσφαλτον, ἥτις κατὰ μέγα μέρος ἐκβράσσεται εἰς τὰ παράλια, ὅπου καὶ συλλέγεται ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων κατοίκων.

Τὴν Παλαιστίνην ὥκουν ἀνέκαθεν οἱ Χαναναῖοι, καὶ ἄλλοι σημιτικοὶ λαοὶ, πρὶν ἢ ἐποικήσαντες καταλάβωσι τὴν χώραν ἄλλοι Σημίται, οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες εἰσέβαλον ἐκεῖ ἐκ Μεσοποταμίας. Ἀλλὰ οἱ νέοι κατακτηταὶ οὔτε κατ' ἀρχὰς οὔτε μετὰ ταῦτα κατέλαβον τὴν χώραν ἀναιμωτῇ, ἀλλὰ διεπολέμησαν πολλάκις πρὸς τε τοὺς ἀρχαίους ἰθαγενεῖς καὶ πρὸς τοὺς περιοίκους Σημίτας, ἐκ δυσμῶν μὲν καὶ νότου πρὸς τοὺς Φιλισταίους, ἐκ νότου δὲ πρὸς τὰ ἀραβικὰ φῦλα τῶν Ἀμαληκιτῶν καὶ Ἰδουμαίων καὶ ἐξ ἀνατολῶν πρὸς τοὺς Μωαβίτας καὶ Ἀρμανίτας.

Διηρεῖτο δὲ διαφόρως ἡ Παλαιστίνη κατὰ τὰς διαφόρους πε-

ριόδους τῆς ἱστορίας τῆς. Ἐπὶ τῶν Χανααναίων ἐκάστη πόλις ἦτο αὐτόνομος κυβερνωμένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου βασιλέως. Μετὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἡ χώρα διηρέθη εἰς δώδεκα τμήματα κατὰ τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ. Ἐπὶ Σολομῶντος διηρέθη εἰς δύο βασιλεία τὸ τοῦ Ἰούδα καὶ τὸ τοῦ Ἰσραήλ. Ἐπὶ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ Παλαιστίνη ἦτο διηρημένη εἰς τὴν ἐντὸς καὶ τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἰορδάνου κατὰ μέγα μέρος ἔρημον χώραν, ἥτις ἐκαλεῖτο Περαιά. Ἡ δ' ἐντὸς τοῦ Ἰορδάνου χώρα διηρεῖτο εἰς τρία μέρη τὴν Γαλιλαίαν πρὸς βορρᾶν, τὴν Σαμάρειαν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ πρὸς νότον τὴν Ἰουδαίαν, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα πολλάκις ἐκλαμβάνεται καὶ ὡς προσηγορία ἀπάσης τῆς γῆς Χαναάν, ὅπως καὶ Ἰουδαῖοι καλοῦνται καθ' ὁμοίαν συνεκδοχὴν καὶ ἅπαντες κοινῶς οἱ Ἰσραηλιταί. Καὶ τῆς μὲν Γαλιλαίας τὰ ἐπισημότερα πολίσματα ἦσαν ἡ Δᾶν, ἡ Καπερναοὺμ παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ, ἡ Τιθεριάς, ἡ Κανᾶ καὶ Ἐμαοὺς, ἡ Ναζαρέτ καὶ ἡ Μαγεδδῶ· τῆς δὲ Σαμαρείας ἡ πρωτεύουσα Σαμάρεια, ἡ Συχέμ, (Νεάπολις), ἡ Σκυθόπολις, ἡ Ἰεσραέλ· καὶ τῆς Ἰουδαίας ἡ Καισάρεια, Ἰόππη, Λύδδα (Διόσπολις), Βηθλεέμ, Ἰεριχὼ, καὶ ἡ ἐπισημοτάτη πασῶν Ἱερουσαλὴμ, πρωτεύουσα ἰδίως μὲν τῆς Ἰουδαίας, ἐν γένει δὲ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Παλαιστίνης. Παράλαια δὲ πόλεις τῆς Ἰουδαίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φιλισταίων ἦσαν ἡ Ἀζωτος, ἡ Ἀσκάλων καὶ ἡ Γάζα.

Ἐν Παλαιστίνῃ συνεκύρησαν αἱ μέγισται φυσικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ ἀντιθέσεις, διότι ἐν ᾧ ἡ χώρα εὕρισκετο ἐν ἀμέσῳ γειτνιάσει πρὸς τὰ ἐπισημότερα τῶν ἐθνῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τοὺς Αἰγυπτίους, Φοίνικας, Βαβυλωνίους, Ἀσσυρίους καὶ Πέρσας, συγχρόνως ὅμως καὶ διεχωρίζετο ἀπ' αὐτῶν διὰ φραγμῶν δυσυπερβλήτων, διὰ τὸ δυσλίμενον μὲν τῶν παραλίων, δυσπρόσιτον δὲ κατὰ ξηρὰν ἕνεκα τῶν περὶ αὐτὴν ἐρήμων ἢ ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὁρέων. Τοῦτο συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν μισόξενον καὶ μισαλλόδοξον ἀπομόνωσιν τοῦ Ἑβραϊκοῦ χαρακτῆρος, ἐν ᾧ πάλιν ἀπ' ἐναντίας ὁ Χριστιανισμὸς ὑπερπήδησας ἅπαξ τοὺς φραγμοὺς τούτους εὗρεθαι ἀμέσως εἰς ἐπαφὴν πρὸς χώρας καὶ λαοὺς, προπαρεσκευασμένους ἤδη διὰ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ.

§. 42. Ἡ κυριωτάτη πηγή τῆς Ἑβραϊκῆς ἱστορίας εἶνε τὰ ἱερά βιβλία τῆς παλαιᾶς διαθήκης. Κατὰ τὴν ἐν τοῖς βιβλίοις τούτοις ἐθνικὴν τῶν Ἑβραίων παράδοσιν ὁ Θεὸς ἔπλασε 4,000 περίπου ἔτη π.Χ. τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ἀνθρώπων, τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὕαν, οὓς κατώκισεν ἐντὸς τοῦ παραδείσου, τουτέστι κήπου τερπνοτάτου, ὅστις ἐκαλεῖτο Ἐδὲμ, καὶ ὅπου διῆγον βίον ἄκοπον καὶ μακάριον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἀδὰμ κατὰ προτροπὴν τῆς Εὕας, ἐξαπατηθείσης ὑπὸ τοῦ εἰς ὄφιν μεταμορφωθέντος διαβόλου, ἔφαγεν ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ, οὗτινος μόνου τὴν γεῦσιν ῥητῶς καὶ αὐστηρῶς τοῖς ἀπηγόρευσεν ὁ Θεός, οἱ πρωτόπλαστοι ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τῆς Ἐδὲμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παροργισθέντος μεγάλως ἐκ τῆς παρακοῆς αὐτῶν, καὶ καταρασθέντος αὐτούς. Ἐκτοτε οἱ πρωτόπλαστοι ἐγνώρισαν μὲν τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ ἐστερήθησαν τῆς προτέρας ἀθώας μακαριότητος καὶ ἀθανασίας· κατεδικάσθησαν εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν, ἵνα τρώγωσιν ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου τὸν ἄρτον τῶν οὐ μόνον αὐτοὶ ἀλλὰ καὶ ἅπαντες οἱ ἀπογόνοι αὐτῶν, τουτέστιν ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς συνένοχον τοῦ προπατορικοῦ τούτου ἁμαρτήματος. Τὸ κακόν καὶ τὸ καλὸν ἐφανερώθησαν ἀμέσως ἐν τοῖς πρώτοις υἱοῖς τοῦ Ἀδὰμ, ὧν ὁ κακὸς Κάϊν ἐφόνευσεν ἐκ φθόνου τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀβελ. Τρέμων ὁ Κάϊν ἔφυγεν εἰς Ναϊδ, ὃ ἐστὶ γῆν τῆς ἐξορίας, ὅπου ἀφῆκε τὸν ποιμενικὸν βίον καὶ ἔκτισε τὴν πρώτην πόλιν. Ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία ὑπερεπλεόνασε παρὰ τοῖς ἀπογόνους τοῦ Κάϊν καὶ τοῦ τρίτου υἱοῦ τοῦ Ἀδὰμ Σήθ, ὅθεν ὁ Θεὸς ὀργισθεὶς ἐξωλόθρευσεν τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ παγκοσμίου κατακλυσμοῦ, ἐξ ὃ οὐδείς ἄλλος ἐσώθη εἰμὴ ὁ Νῶε μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ὁ Νῶε οὗτος κατὰ συμβουλὴν τοῦ Θεοῦ ἐναυπήγησε τὴν κιβωτὸν, εἰς ἣν ἐνέκλεισεν οὐ μόνον τὴν οἰκογένειάν του, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ ἓν ζεῦγος ἐξ ἀπάντων τῶν ζώων. Ἡ κιβωτὸς αὕτη τοῦ Νῶε, καταρράγέντος τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐπέπλευσεν ἐπάνω τῶν ὑδάτων, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἀρμενίας Ἀραράτ.

Ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε τούτου, τοῦ Σήμ, τοῦ Χάμ, καὶ τοῦ Ἰάφεθ, κατοικησάντων τὴν παρὰ τὸν Εὐφράτην γῆν Σεν-

να ἄρ ἦτοι Μεσοποταμίαν, διασπαρέντων ἀπανταχόσε τῆς ὑψηλίου μετὰ ταῦτα καὶ διακριθέντων εἰς πολλὰς φυλάς καὶ γλώσσας, κατὰγεται ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Καὶ οἱ μὲν ἀπόγονοι τοῦ Σὴμ ἢ Σημιῖται διεσπάρησαν πρὸς δυσμὰς καὶ νότον τῆς Ἀσίας, οἱ δὲ τοῦ Ἰάφεθ πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς, καὶ οἱ τοῦ Χάμ κατὰ τὴν νοτίαν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων οἱ ἀπόγονοι οὗτοι τοῦ Νῶε ἐλησμόνησαν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ἐλάτρευσαν τοὺς ψευδεῖς θεοὺς καὶ τὰ εἰδωλα. Μόνον δὲ μία φυλὴ Σημιτῶν, οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἑβερ, ἐνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Σὴμ, διέσωσαν πρὸς τῇ εἰδωλολατρείᾳ καὶ τὴν λατρείαν τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ. Εἷς τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ νομάδων πατριαρχῶν τῆς φυλῆς ταύτης καὶ ὁ Ἀβραάμ, ἐπειδὴ καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ εἶχον ἐξοκεῖλη κατὰ μέγα μέρος εἰς εἰδωλολατρείαν, ἀνεχώρησε κατ' ἐπιταγὴν τοῦ θεοῦ ἐκ τῆς πατρίδος του μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Λῶτ, μετὰ τῶν ποιμνίων καὶ τῶν δούλων του, καὶ μετόκησεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἢ Χαναὰν 2,000 περίπου ἔτη π. Χ. Ὀνομάσθησαν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ ἔποικοι οὗτοι ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων τῆς Παλαιστίνης Ἑβραῖοι, ὡσὰν ἀπόγονοι τοῦ γενάρχου ἐκείνου Ἑβερ.

§. 43. Ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Λῶτ ἐξηκολούθησαν καὶ ἐν Παλαιστίνῃ τὸν ποιμενικὸν βίον, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ποιμνιά των πύξησαν μεγάλως, ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὁ μὲν Ἀβραάμ ἔμεινεν ὅπου ἦτο, εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς γῆς Χαναὰν, ὁ δὲ Λῶτ ἦλθε καὶ κατόκησεν εἰς τὴν χώραν τῶν Σοδόμων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων καὶ Γομορρῶν ἦσαν πλήρεις πάσης κακίας καὶ ἀνομίας, ὁ Θεὸς ἀποφασίσας νὰ ἐξολοθρεύσῃ αὐτοὺς προειδοποίησε τὸν Λῶτ ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο. Ὁ Θεὸς ἔρριψε πῦρ καὶ θεῖον ἐξ οὐρανοῦ καὶ κατέκαυσε τὰ Σόδομα καὶ Γόμορρα, ὅπου ἔκτοτε ἀνεφάνη ἡ Νεκρὰ θάλασσα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γυνὴ τοῦ Λῶτ φεύγουσα μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὤκνει πρὸς τὴν φυγὴν, καὶ ἐστράφη ὀπίσω διὰ νὰ ἴδῃ τὴν πεφιλημένην αὐτῇ χώραν, ἐναντίον τῆς ῥητῆς παραγγελίας τοῦ Θεοῦ, μετεβλήθη εἰς στήλην ἄλατος.

Ὁ δὲ Ἀβραάμ, μὴ ἔχων υἱὸν διὰ τὸ προδεδηκὸς τῆς ἡλικίας τῆς

γυναικὸς τοῦ Σάρρας, ἐγέννησε τὸν Ἰσμαήλ ἐκ τῆς Αὔγουπτίας δούλης αὐτοῦ Ἄγαρ τῇ συγκαταθέσει τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ Σάρρα γεννήσασα μετὰ ταῦτα, εἰ καὶ ἐννενηκοντοῦτις, τὸν Ἰσαὰκ ἐξηλοτύπει πρὸς τὴν Ἄγαρ, ἥτις ἐκδιωχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ, ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον Φαράν, ὅπου ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἰσμαὴλ ἀπέβη πατριάρχης ἢ γενάρχης τῶν Ἀράβων. Ἐν τούτοις ὁ Θεὸς, ἵνα δοκιμάσῃ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ, διέταξεν αὐτὸν νὰ τῷ θυσιάσῃ τὸν μονογενῆ τοῦ υἱὸν Ἰσαὰκ, ὃν καὶ δέσας ἦτο ἔτοιμος νὰ σφαγιάσῃ ὁ πατήρ, ὅτε ἄγγελος Κυρίου ἀντικατέστησεν αὐτὸν θαυμασίως διὰ κριοῦ. Ὁ δὲ Θεὸς πεισθεὶς ἐκ τῆς πράξεως ταύτης περὶ τῆς πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως τοῦ Ἀβραάμ, ἐπεκύρωσεν ἔτι μᾶλλον ἣν εἶχε συνομολογήσῃ πρὸς αὐτὸν διαθήκην ἢ συνθήκην, ὅτι θέλει εὐλογῆσθαι αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ καὶ αὐξήσῃ αὐτοὺς ὑπὲρ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ περιτέμνωνται ἅπαντες τὴν ὀγδόην ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των ἡμέραν εἰς σημεῖον τῆς διαθήκης ταύτης. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Ἀβραάμ Ἰσαὰκ ἐνυμφεῖθαι τὴν Ρεβέκκαν, ἐξ ἧς ἐγέννησε δίδυμα, τὸν Ἡσαῦ πρῶτον καὶ ἔπειτα τὸν Ἰακώβ, ὧν ὁ μὲν δασύς τὸ σῶμα καὶ τραχύτερος τὸ ἦθος ἐγένετο κυνηγός, ὁ δὲ Ἰακώβ λεῖος τὸ σῶμα καὶ δολιωτέρου χαρακτῆρος ἐξηκολούθησε τὸ πατραπαράδοτον ἔργον, ποιμαίνων πρόβατα. Ὁ δευτερότοκος Ἰακώβ, ὅστις ἀντὶ μαγειρεύματος φακῆς εἶχεν ἐξαγοράσῃ παρὰ τοῦ ὀλιγώρου καὶ ἀπερισκέπτου Ἡσαῦ τὸ δικαίωμα τῶν πρωτοτοκίων, περιτυλίξας κατὰ συμβουλήν τῆς μητρός τοῦ τὰς χεῖρας μὲ δέρμα δασύ, ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ γέροντος καὶ τυφλοῦ Ἰσαὰκ, ὡς δῆθεν αὐτὸς ὢν ὁ Ἡσαῦ, ἵνα λάβῃ παρ' αὐτοῦ πρὶν ἀποθάνῃ τὴν τελευταίαν καὶ ἐπίσημον εὐλογίαν τοῦ ὡς ὁ πρωτότοκος, ἄρα καὶ διάδοχος καὶ κληρονόμος αὐτοῦ. Ὁ Ἰσαὰκ ἐψηλάφησε τὸν υἱὸν τοῦ καὶ εἶπε μετ' ἀπορίας αἱ μὲν χεῖρες χεῖρες Ἡσαῦ, ἡ δὲ φωνὴ φωνὴ Ἰακώβ· ἀλλ' εὐλόγησεν ὁμῶς αὐτὸν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἰακώβ ἐγένετο ὁ πατριάρχης τῶν πιστῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀβραάμ, ἐν ᾧ ὁ Ἡσαῦ ἀπελθὼν πρὸς τὰς νοτιωτέρας τῆς Χαναὰν χώρας καὶ νυμφευθεὶς θυγατέρας τῶν ἀπίστων ἐγχωρίων, ἐγένετο ὁ πατριάρχης τῶν Ἰδουμαίων.

Ἀλλ' ὁ δόλιος Ἰακώβ εὗρεν ἄλλον δόλιον συγγενῆ, τὸν θεῖόν

τοῦ Λάβαν, ὅστις ὑποσχέθεις αὐτῷ εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἐπταετοῦς ἐν τοῖς ποιμνίοις ὑπηρεσίας τὴν νεωτέραν θυγατέρα του, τὴν ὠραίαν Ῥαχὴλ, ἔδωκεν αὐτῷ ἐξαπατήσας τὴν πρεσβυτέραν καὶ ἀσχημον Λείαν, περικαλύψας, ὡς ἔθος, κατὰ τὴν ἐπίσημον σιγμὴν τοῦ γάμου· ὥστε ὁ Ἰακώβ διὰ νὰ λάβῃ καὶ τὴν Ῥαχὴλ ἠναγκάσθη νὰ ὑπερεττήσῃ ἄλλα ἑπτὰ ἔτη παρὰ τῷ Λάβαν. Ἐγέννησε δὲ ὁ Ἰακώβ υἱοὺς δώδεκα, οὐ μόνον ἐκ τῆς Λείας καὶ Ῥαχὴλ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς παιδίσκης τῆς Λείας Τελφᾶς καὶ τῆς παιδίσκης τῆς Ῥαχὴλ Βαλλᾶς. Οἱ δώδεκα οὗτοι υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ, οἵτινες ἐκαλοῦντο Ῥουβὴν, Συμεὼν, Λευὶ, Ἰούδας, Ἰσάαχαρ, Ζαβουλὼν, Δάν, Νεφθαλεὶμ, Γάδ, Ἀσὴρ, Ἰωσήφ καὶ Βενιαμὴν, ἀπέβησαν οἱ δώδεκα πατριάρχαι τῶν δώδεκα φυλῶν, αἵτινες ἡμέραι αὐξανόμεναι ἐπωνομάσθησαν ἐξ αὐτῶν. Ὁ Ἰακώβ ἐπεκαλεῖτο καὶ Ἰσραὴλ, ὁ ἐστὶ πολεμιστὴς τοῦ Θεοῦ· ὅθεν καὶ οἱ υἱοὶ καὶ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἀποκαλοῦνται λαὸς Ἰσραὴλ καὶ Ἰσραηλῖται. Ἡ προσηγορία αὕτη ἐπίσημος καὶ ἐθνικὴ ἦτο ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἰσραηλίταις, ἐν ᾧ ἡ ἐπικλησις Ἑβραῖοι, ἰδιαίξουσα μέχρι τοῦδε εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ ἐκ Μεσοποταμίας εἰς Χαναάν μετανάστας, ἦτο γενικωτέρα καὶ ἐν χρήσει μᾶλλον παρὰ τοῖς ἐκτὸς ἐθνέσιν. Ἐπὶ δὲ Ῥωμοκρατίας κοινοτέρα ἦτο ἡ ἐπικλησις Ἰουδαῖοι, ἀναγομένη ἰδίως εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

§. 44. Ὁ Ἰωσήφ καὶ Βενιαμὴν ἦσαν υἱοὶ τῆς Ῥαχὴλ, διὸ καὶ ὑπερηγάπα αὐτοὺς ὁ Ἰακώβ. Τοῦτου ἕνεκα οἱ λοιποὶ ἀδελφοὶ ζηλοφθονοῦντες ἐπώλησαν τὸν πάγκαλον καὶ πολυαγάπητον Ἰωσήφ εἰς ἐμπόρους Ἰσμηλίτας, οἵτινες ἐλθόντες εἰς Αἴγυπτον, τὸν μετεπώλησαν εἰς ἐπίσημον μεγιστᾶνα τοῦ Φαραὼ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, τὸν Πετεφρῆν, οὗτινος ἡ γυνὴ ἐρασθεῖσα τοῦ Ἑβραίου δούλου, ἀλλὰ μὴ εἰσακουσθεῖσα παρ' αὐτοῦ, ἐσυκοφάντησεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς, ὅστις καὶ τὸν ἐφυλάκισεν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν ἀφῆκεν ἄνευ ἀμοιβῆς τὴν πίστιν καὶ σωφροσύνην τοῦ Ἰωσήφ, διότι ἐρμηνεύσας ὀρθῶς ὄνειρόν τι σπουδαῖον δύο αὐλικῶν μεγιστάνων, ἔτυχε τῆς εὐνοίας τοῦ Φαραὼ, ὅστις καὶ διώρισεν αὐτὸν ἀντιβασιλέα Αἰγύπτου. Σιτοδεία ἠνάγκασε τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Ἰωσήφ, νὰ ἔλθωσιν εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἀναγνωρισθεὶς ἐπὶ τέλους ὁ Ἰωσήφ μετέφερεν ἐκ

Χαναάν ἅπασαν τὴν οἰκογένειαν τοῦ πατρός του, ἐξ 70 περίπου προσώπων συγκροτούμενην, καὶ παρεχώρησεν αὐτοῖς εἰς οἴκησιν καὶ νομὴν τὴν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Αἰγύπτου εὐφωρον χώραν Γεσέμ. Ἐν Γεσέμ οἱ Ἰσραηλῖται διέτριψαν 430 περίπου ἔτη ποιμαίνοντες τὰ κτήνη των καὶ αὐξήθέντες εἰς φυλὴν μυριοπληθῆ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου προσεφέροντο εὐμενῶς πρὸς τοὺς ἐποίκους Ἰσραηλίτας, οἵτινες ἄλλως καὶ ἐξησφάλιζον τὰ ἀνατολικά μεθόρια τῆς Αἰγύπτου κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἔξωθεν ἀγρίων νομαδικῶν φύλων. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους φοβηθέντες μὴ συμμαχήσωσιν ἔν τινι πολέμῳ πρὸς τὸν ἐχθρόν, προσεφέροντο δυσμενῶς καὶ χαλεπῶς πρὸς αὐτοὺς ἀγγαρεύοντες καὶ πολυτρόπως πιέζοντες. Τελευτῶντες δὲ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ρίπτωσιν εἰς τὸν Νεῖλον ἅπαντα τὰ ἄρρενα νεογνά τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν περαιτέρω αὐξήσιν αὐτοῦ.

Ἐν τῶν ἐχθέτων τούτων νεογνῶν ἰδοῦσα καὶ ἐλεήσασα ἡ θυγάτηρ τοῦ Φαραὼ ἀνέλαβεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπου καὶ ἀνέθρεψε καὶ ἐπαίδευsen ὀνομάσασα Μωϋσῆν, τουτέστιν ὑδατόσωστον. Ὁ Μωϋσῆς βλέπων τὰς ἀγγαρείας καὶ λοιπὰς καταπιέσεις τῶν ὁμοεθνῶν του ἐλυπεῖτο. Ἰδὼν ποτε Ἰσραηλίτην αἰκιζόμενον χαλεπῶς ὑπὸ Αἰγυπτίου, καὶ φρονεύσας τοῦτον ἐν τῇ ὀργῇ του, ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας, ἄγων ἤδη τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ὄρους Σινᾶ ὁ Θεὸς ἐφανερῶθη εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐντὸς καιομένης βάτου καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἔθνος του ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Αἰγυπτίων, ἐξάγων αὐτὸ ἐκ τῆς γῆς Αἰγύπτου. Διὸ καὶ ἐλθὼν ὁ Μωϋσῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀαρὼν πρὸς τὸν Φαραὼ, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν του εἰς τὴν ἔρημον διὰ νὰ ἐορτάσωσιν· ἀλλ' ὁ Φαραὼ οὐ μόνον ἠρνήθη, ἀλλὰ καὶ κατεπίεσεν ἔτι μᾶλλον τοὺς Ἰσραηλίτας· μόνον δὲ ἀφ' οὗ ἐπῆλθον ἐκ Θεοῦ αἱ δέκα π λ η γ α ἱ, ἧτοι θεομηνίαι, ἐπείσθη μόλις νὰ παραχωρήσῃ τὴν αἰτηθεῖσαν ἄδειαν. Οἱ Ἰσραηλῖται ἐξῆλθον τότε ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν ἔρημον ὀδηγούμενοι τὴν μὲν ἡμέραν διὰ στήλης νεφέλης, τὴν δὲ νύκτα διὰ στήλης πυρός· ἀλλὰ πάλιν ὁ Φαραὼ μετενόησε, καὶ ὥρμησεν ἄγων στρατιὰν πολλὴν κατὰ τῶν Ἰσραη-

λιτών, οὓς κατέφθασε διαβαίνοντας τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἢ Ἀραβικὸν κόλπον, οὗτινος τὰ ὕδατα εἶχον ἀποσυρθῇ διὰ θαύματος τὰ μὲν πρὸς νότον τὰ δὲ πρὸς τὸν μυχὸν αὐτὸν τὸν πρὸς βορρᾶν. Ἀλλὰ μόλις οἱ Αἰγύπτιοι εἰσώρμησαν ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἵνα φθάσωσι τοὺς δι' αὐτῆς θαυμασίως διαπεραιωθέντας Ἰσραηλίτας, καὶ τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης συρρέυσαντα πάλιν κατεκάλυψαν καὶ κατεπόντισαν ὁλόκληρον τὴν στρατιὰν τῶν Αἰγυπτίων μετὰ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀρμάτων αὐτῶν (1500 π. Χ.).

Ἡ ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Γεσέμ. ἀπόστασις τῆς γῆς Χαναάν ἦτο μικροτάτη, καὶ οἱ Ἰσραηλῆται ὄντες 600,000 οἱ μάχιοι μόνον ἄνδρες κατὰ τὴν παράδοσιν, ἠδύναντο εὐκόλως καὶ ταχέως νὰ ἔλθωσι καὶ καταλάβωσι τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· καὶ ὅμως διέτριψαν τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἀραβίας. Τοῦτο ἐπίτηδες ἐπραξεν ὁ Μωϋσῆς, ἵνα ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐξαλειφθῇ μὲν ἡ παλαιότερα γενεά, ἥτις ἐν τῇ δουλείᾳ καὶ τῇ διαφθορᾷ ἀνατραφεῖσα ἐγόγγυζε καὶ ἐπεθύμει τὸν ἐν Αἰγύπτῳ βίον, αὐξήσῃ δὲ ἡ νέα ἀνατρεφόμενη ὑπ' αὐτὸν ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ κατὰ τὸν νόμον αὐτοῦ. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ θρησκευτικοῦ ἅμα καὶ πολιτικοῦ τούτου νόμου, τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτατον μέρος εἶνε αἱ δέκα ἐντολαί, ἃς ὑπαγορευθεῖσας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ φανερωθέντος ἐν μέσῳ γνόφου καὶ νεφέλης πυκνῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἐνεχάραξεν ὁ Μωϋσῆς εἰς δύο πλάκας λιθίνας, ἃς ἐναπέθηκεν εἰς ἰδίαν κιβωτὸν, τὴν ἐπικληθεῖσαν κιβωτὸν τῆς διαθήκης, ἦτο τὸ κύριον μέλημα τοῦ ἱεροῦ καὶ μεγάλου ἀνδρός. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἠτύχησε νὰ ὁδηγήσῃ αὐτοπροσώπως ὁ Μωϋσῆς τὸν λαὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἐπηγγελμένην γῆν, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀπέναντι τῆς Ἱεριχῶ, ἀπ' οὗ κατώπτευσεν μόνον ἐκ τοῦ ὄρους Ναβαὺ τὰς παρὰ τὸν Ἰορδάνην χώρας τῆς Χαναάν.

§. 45. Διάδοχος τοῦ μεγάλου προφήτου καὶ νομοθέτου διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ἐκεῖνου ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ὅστις διεβίβασε τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τοῦ Ἰορδάνου, ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψε τὴν Ἱεριχῶ, καὶ μετὰ πενταετείς πρὸς τοὺς Χαναναίους πολέμους ἐκυρίευσεν μέγα μέρος τῆς Παλαιστίνης. Τότε ὁ λαὸς Ἰσραὴλ ἀπαυδήσας ἐκ τῶν κόπων καὶ μόχθων τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, ἀπήτησε παρὰ

τοῦ Ἰησοῦ νὰ μερίσθῃ εἰς αὐτοὺς τὴν κυριευθεῖσαν γῆν. Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν κατένειμε διὰ κλήρων τὴν Χαναάν εἰς τὰς 12 φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἡ μὲν ἱερατικὴ φυλὴ τοῦ Λευὶ δὲν ἔλαβεν ἰδίαν γῆν, διεμερίσθη δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν λοιπῶν φυλῶν, καταλαβοῦσα παρ' ἐκάστη αὐτῶν ἀνὰ τέσσαρας πόλεις, ἀντὶ δὲ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰωσήφ, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἀπεδόθησαν ἰδία μερίδια εἰς τὰς φυλὰς τὰς ἐκ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Ἰωσήφ Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆ. Καὶ ἄλλαι μὲν τῶν φυλῶν τούτων κατέλαβον τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώραν, ὅπου ἐπεδόθησαν εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον, ἄλλαι δὲ κατέλαβον ἐντὸς τοῦ Ἰορδάνου γαί-
ας, ὅπου μᾶλλον ἐπολιτίσθησαν ἐπιδοθέντες εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐμπορίαν. Ἕνιοι δὲ, τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Παλαιστίνης καταλαβόν-
τες, καὶ καθυπετάγησαν εἰς τοὺς Φοίνικας, προτιμήσαντες τὸν ὑπὸ
ξένον ζυγὸν ἄνετον ἐμπορικὸν βίον, ἢ τὸν ἐν αὐτονομίᾳ ἐπίμοχθον
καὶ κινδυνώδη (1450 π. Χ.).

Ἐκτὸς τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης, ἥτις συνε-
κράτει τὴν θεοσκευτικὴν ἐνότητα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, συνεκρο-
τεῖτο ἐν Συχέρμ καὶ ἐθνικῇ συνέλευσις. Ἀλλὰ ταῦτα καὶ μόνα δὲν
ἦσαν ἱκανὰ νὰ συγκρατήσωσιν εἰς ἓν ὅλον τὸ ἔθνος, ὅπερ διασκορ-
πισθὲν τῇδε κακεῖσε τῆς ἀπεράντου χώρας, ἀπέβαλε τὴν προτέραν
αὐτοῦ πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐνότητα, ὅθεν καὶ μετὰ τὸν θά-
νατον τοῦ Ἰησοῦ οἱ μέχρι τοῦδε ἡττημένοι καὶ ἡσυχάζοντες ἐχθροί,
οἳ τε ἔνδον Χαναανοῖι καὶ οἱ τὴν περίχωρον οἰκοῦντες, ἐπῆλθον
κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθον μακροὶ καὶ αἱμα-
τηρότατοι πόλεμοι, καθ' οὓς διέπρῃψαν ἐξοχοὶ διὰ τὰ πολεμικά
των κατορθώματα ἥρωες, οἵτινες, ἐπειδὴ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἕνεκα τοῦ
προσωπικοῦ ἀξιώματός των ἀνέθετον εἰς αὐτοὺς τὴν λύσιν τῶν
πολιτικῶν καὶ ιδιωτικῶν διενέξεων καὶ ἐρίδων, καλοῦνται ἐν τῇ ἱε-
ρᾷ βίβλῳ τῆς Παλαιᾶς διαθήκης κριταί. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν
ἐπῆλθον ἐξ ἀνατολῶν συνασπισθέντες οἱ Ἀμμωνῖται, Μωαβῖται
καὶ Ἀμάλκειται, οἵτινες μόλις μετὰ 18ετῇ πόλεμον ἐξώσθησαν·
ἀλλὰ μετ' αὐτοὺς ἐπῆλθον ἐκ τῆς ἐρήμου οἱ ἄγριοι Μαδιανῖται,
οἵτινες κατεπλημύρησαν τὰ βορειοδυτικὰ μέρη τῆς Παλαιστίνης,
τίνα καὶ καθυπέταξαν μέχρις οὗ ἐξέβαλεν αὐτοὺς ἐκεῖθεν κατα-

τροπώσας ὁ ἥρως Γεδεών. Μετὰ τούτους ἐπῆλθον ἐκ νέου πολυπληθέστεροι καὶ φοβερώτεροι οἱ Ἀρμανῖται, οὓς καὶ κατετρόπωσεν ὁ Ἰεφθάε. Ἀλλ' ἐπισημώτατος πάντων τῶν κριτῶν ὑπῆρξεν ὁ ῥωμαλέος Σαμψών. Πολὺ δὲ σπουδαίότεροι τῶν ἐξ ἀνατολῶν ἐχθρῶν τούτων ὑπῆρξαν οἱ ἐκ δυσμῶν καὶ νότου Φιλισταῖοι, οἵτινες ἐπὶ 100 περίπου ἔτη ἀδιαλείπτως σχεδὸν εἰσέβαλλον εἰς Παλαιστίνην, ἐπὶ δὲ Σαμψὼν καὶ καθυποτάξαντες τὰς πρὸς νότον φυλάς τοῦ Ἰούδα καὶ Συμεὼν, ὧν ἤρξαν τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ἐπῆλθον ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὰς βορειότερον οἰκούσας. Ἐνίκησαν δὲ τέλος νίκην μεγάλην τοὺς Ἰσραηλίτας, καθ' ἣν καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης ἔπεσεν εἰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐξ ἀπελπισίας ἐναπεσὼν ἐκ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τοῦ θρόνου ἐφρονεύθη ὁ ἀρχιερεὺς Ἡλὶ, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἠλευθερώθη ἔπειτα ἡ κιβωτὸς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

§. 46. Οἱ ἐπὶ τῶν δεκαεξὶ τούτων κριτῶν χρόνοι συναποτελοῦσι τὴν ἡρώϊκὴν περίοδον τῆς Ἰσραηλιτικῆς ἱστορίας, ἥτις καὶ παρέδωκεν ἡμῖν ἔνδοξα ἐπὶ ῥώμῃ καὶ ἀνδρείᾳ καὶ δολεροῖς στρατηγήμασι τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κριτοῦ Ἀῶδ' ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἡ προφῆτις Δεβὼρὰ ὑπὸ φαίνικα ἐπὶ τοῦ ἄρους Ἐφραΐμ. Συλλέξασα δὲ στρατὸν πολυάριθμον καὶ ἀξιόμαχον καὶ προσκαλέσασα πλησίον αὐτῆς τὸν Νεφθαλείτην Βαράκ, ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Χαναναίων Ἰαβὶν, καὶ κατατρόπώσας αὐτὸν καὶ τὸν Σισάρα παρὰ τὸν χειμάρρον Κισὼν, ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ αὐτοῦ τοὺς πρὸς βορρᾶν οἰκοῦντας Ἰσραηλίτας. Ὁ δὲ Γεδεὼν ἐκ φυλῆς Μανασσὴ συναγαγὼν 300 ἐπιλέκτους ἐπῆλθε κατὰ τῶν Μεδιανιτῶν καὶ Ἀμαληκιτῶν, καὶ διεσκόρπισεν τὴν παρέμβολὴν αὐτῶν, ὡς ἐξῆς. Οἱ περὶ τὸν Γεδεὼν εἶχον ὑδρίας καὶ σάλπιγγας καὶ λαμπάδας, ἐπελθόντες δ' αἴφνης ἐκ τριῶν διαφόρων μερῶν ἐσάλπισαν καὶ ῥίψαντες κατὰ γῆς τὰς ὑδρίας, ἔλαβον εἰς μὲν τὴν ἀριστερὰν τὴν λαμπάδα εἰς δὲ τὴν δεξιὰν τὴν σάλπιγγα, ἣν καὶ σαλπίζοντες ἐπῆλθον κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ὁ δὲ Γαλααδίτης Ἰεφθάε ἐπελθὼν κατὰ τῶν Ἀρμανιτῶν πύχθη εἰς τὸν Θεόν, ἐὰν νικήσῃ, νὰ προσφέρῃ αὐτῷ εἰς ὀλοκαύτωμα πάντα ὅστις ἤθελεν ἐξέλθῃ πρῶτος ἐκ τῆς οἰκίας εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ, ἐπιστρέψαντος. Ὁ Ἰεφθάε ὑπέστροφεν οἶκαδε νικητῆς, καὶ ἐπειδὴ ὁ πρῶτος ἐξέλθων

ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἡ πολυαγάπητος καὶ μονογενὴς αὐτοῦ θυγάτηρ, ἐθυσίασεν αὐτήν. Ἀλλὰ πάντας τοὺς κριτὰς ὑπερέβαλε κατὰ τὴν ἀλήκην καὶ τὴν στρατηγηματικὴν κατὰ τῶν Φιλισταίων δολιότητα ὁ ἐκ φυλῆς Δὰν Σαμφὼν, ὁ Ἡρακλῆς τῶν Ἑβραίων. Ὁ Σαμφὼν πορευόμενος πρὸς τοὺς ἄλλοφύλους Φιλισταίους ἵνα νυμφευθῇ, καὶ συναντήσας καθ' ὁδὸν λέοντα ἐφόνευσεν αὐτόν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ὁ πενθερὸς τοῦ Σαμφὼν ἔδωκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ εἰς ἄλλον, ἐξ οὗ παροργισθεὶς ὁ Σαμφὼν συνέλαβε τριακοσίας ἀλώπεκας, καὶ δέσας μὲ τὰς οὐράς δύο ἀλώπεκων ἀνὰ μίαν λαμπάδα ἀνημμένην, ἀπέλυσε αὐτάς εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν Φιλισταίων, καὶ ἐπειδὴ ἦτο ὥρα θερισμοῦ, ἐκάησαν τὰ γεννήματα καὶ τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀλώνων. Οἱ Φιλισταῖοι ἐξεκίνησαν κατὰ τοῦ Σαμφὼν, καὶ ἀπῆτησαν παρὰ τῶν ὑποτελῶν αὐτοῖς Ἰσραηλιτῶν νὰ τὸν παραδώσωσι δέσμιον, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἐκόντος τοῦ Σαμφὼν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν θραύσας ἐξαίφνης τὰ δεσμά, καὶ ἀρπάσας σιαγὸνα ὄνου εὐρεθεῖσαν τυχαίως κατὰ γῆς ἐπάταξε δι' αὐτῆς χιλίους Φιλισταίους. Ἄλλοτε πάλιν ἦλθεν εἰς Γάζαν κρυφίως τὴν νύκτα, ἐπειδὴ δὲ οἱ Γαζαῖοι μαθόντες τοῦτο ἐζήτουν νὰ τὸν συλλάβωσιν, ὁ Σαμφὼν θελήσας νὰ φύγῃ καὶ εὐρὼν τὰς πύλας τῆς πόλεως κεκλεισμένας, ἐξέσπασεν αὐτάς μετὰ τῶν μοχλῶν καὶ στροφίγγων, καὶ κομίσας ἐπὶ τῶν ὤμων ἀπέθηκεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀπέναντι ὄρους Χεβρών. Οἱ ἀλλόφυλοι ἀπελπισθέντες ἐζήτησαν νὰ μάθωσι τὸ μυστήριον τῆς ὑπερανθρώπου ῥώμης τοῦ Σαμφὼν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐδωροδόκησαν τὴν ἄπιστον καὶ δολίαν γυναῖκα αὐτοῦ Δαλιδᾶ, ἥτις καὶ ἐπιμόνως ἠρώτα αὐτὸν ποῦ κεῖται τὸ μυστήριον τῆς ἰσχύος του. Ὁ Σαμφὼν ἔδωκεν εἰς αὐτὴν διαφόρους ψευδεῖς ἀποκρίσεις, ἀλλ' ἡ Δαλιδᾶ ἐξελέγχουσα αὐτάς, ἐπέμενε καθικετεύουσα καὶ ἐκ παντὸς τρόπου στενοχωροῦσα τὸν ἄνδρα τῆς, μέχρις οὗ ὁ Σαμφὼν ἀπεκάλυψεν αὐτῇ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ ἰσχύς αὐτοῦ κεῖται ἐν τῇ κόμῃ του, ἣν οὐδέποτε ἐξύρισε. Ἡ Δαλιδᾶ τότε κομίσασα αὐτὸν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς, ἀπέκοψε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, καὶ οἱ ἐνεδρεύοντες Φιλισταῖοι συλλαβόντες αὐτόν, ἀνακλιν' γενόμενον, καὶ τυφλώσαντες ἐνέκλεισαν εἰς τὸ δεσμωτήριον. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κόμη τοῦ Σαμφὼν ἤν-

ξησε πάλιν, καὶ μετ' αὐτῆς ἐπανῆλθεν ἡ προτέρα ἰσχὺς. Οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ ὁ λαὸς τῆς Γάζης ἐορτάζοντές ποτε ἐν μεγάρῳ τινί, ἔφεραν ἐνώπιον αὐτῶν τὸν Σαμφῶν, ὃν καὶ ραπίζοντες καὶ αἰκίζοντες καὶ σκώπτοντες, ἀνεκάγγαζον. Ὁ δὲ Σαμφῶν συναισθανόμενος ἀκμάζουσιν τὴν βίωμην αὐτοῦ ὅπως καὶ πρότερον, παρεκάλεσε νεανίσκον τινά, ὅστις ὠδήγησεν αὐτὸν πρὸς τοὺς κίονας, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο. Τοὺς κίονας τούτους ἐναγκαλισθεὶς ὁ Σαμφῶν καὶ εἰπὼν «ἀποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλοφύλων,» διέσεισε καὶ ἐξετόπισεν αὐτούς, καὶ τὸ μὲν οἰκοδόμημα κατεκρημνίσθη, ἐφρονεύθησαν δὲ ἅπαντες οἱ ἐν αὐτῷ τρισχίλιοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ αὐτὸς ὁ Σαμφῶν (1300—1100 π. Χ.).

Ὁ κριτὴς καὶ προφῆτης Σαμουὴλ ἔστρεψεν ἰδιάζουσιν προσοχὴν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ ἵδρυσεν τὰς λεγόμενας σχολὰς τῶν προφητῶν, αἵτινες συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν εὐσεβεστέραν παιδευσιν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα οὐδὲν ἴσχυσαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν· διότι οἱ μὲν ἐντὸς τοῦ Ἰορδάνου Ἰσραηλῖται καθυπετάχθησαν εἰς τοὺς Φιλισταίους, οἱ δ' ἐκτὸς αὐτοῦ ἔπαθον μεγάλα δεινὰ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν τῶν Ἀμμωνιτῶν. Τούτους τοὺς Ἀμμωνίτας κατετρόπωσεν ὁ Σαοὺλ ἐκ τῆς φυλῆς Βενιαμίν· ὅθεν καὶ τὸ ἔθνος ἀναγνωρίσας ἐκ τῆς προσφάτου θλιβεραῆς πείρας τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἐλλείψεως πολιτικῆς συγκεντρώσεως, ἀπεφάσισε νὰ ἀνακηρύξῃ βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ τὸν Σαοὺλ, ὡς τὸν ὑπὲρ πάντας ἄξιον τῆς ὑπερτάτης ταύτης τιμῆς. Ὁ Σαμουὴλ ἐπροσπάθησε ν' ἀποτρέψῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς πράξεως ταύτης, παριστῶν εἰς αὐτὸν τὰ κακὰ τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἐπέμενεν, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ χρίσῃ βασιλέα τὸν ἀπολαύοντα τῆς κοινῆς εὐνοίας καὶ ἀγάπης κριτὴν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐγκαθιδρύθη καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἡ βασιλεία (1050 π. Χ.).

§. 47. Ὁ νέος βασιλεὺς ἐδικαίωσε πολλαχῶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἔθνους του· ἀλλὰ καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀντιπολίτευσιν τοῦ Σαμουὴλ, ἥτις προΐόντος τοῦ χρόνου ἐδυνώθη μεγάλως, διότι ὁ Σαοὺλ δὲν ᾔθελε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰς θεοκρατικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Σαμουὴλ, ἀλλ' ἐκυβέρνην δεσποτικώτερον καὶ αὐθαγετώ-

τερον. Τὸ περὶ τὸν προφήτην ἱερατεῖον ἐνέργει κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Σαμουὴλ ἔχρισε κρυφίως βασιλέα νεαρόν τινα ποιμένα ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, τὸν ἡρωϊκὸν Δαυὶδ, διακριθέντα μεγάλως ἐν τοῖς κατὰ τῶν Φιλισταίων πολέμοις, καὶ ἐλκύσαντα διὰ τοῦ πειθηνίου εἰς τὰς ιδέας καὶ τὰ βουλευμάτων τοῦ ἱερατείου τρόπου τοῦ τὴν εὐνοίαν τῆς περὶ τὸν Σαμουὴλ θεοκρατικῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ Σαοὺλ, ὅστις ἐμπροσθὶν εἰς ζοφερὰν μελαγχολίαν περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του, πιθανῶς ἕνεκα τῆς ἱερατικῆς ἀντιπολιτεύσεως, προσεκάλει πλησίον του τὸν Δαυὶδ, ὄντα πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τεχνικώτατον μουσικόν, ἵνα κιθαρίζων διασκεδάζῃ τὴν μελαγχολίαν του, μαθὼν τὰ περὶ αὐτοῦ σχέδια τῆς θεοκρατικῆς μεριδός, κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι θανάτου. Ἄλλ' ὁ νέος Δαυὶδ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀβλαβῆς τοὺς πολλοὺς καὶ πολυειδεῖς διωγμοὺς τούτους, περιεπλανήθη τῆδε κακεῖσε τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ τὸ ληστρικώτερον, καὶ ἀνέλαβε μάλιστα ὑπηρεσίαν παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς τῆς πατρίδος του, τοῖς Φιλισταίοις. Ὁ Σαοὺλ ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Φιλισταίων καὶ ἡττηθεὶς καὶ ἀποβαλὼν ἐν τῇ μάχῃ καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς αὐτοῦ, ἐφονεύθη αὐτόχειρ. Τοῦτο μαθὼν ὁ Δαυὶδ ὑπέστρεψεν οἴκαδε καὶ ἀνεκνήρυχθη βασιλεὺς τῆς φυλῆς Βενιαμὴν καὶ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἥτις ἦτο ὑπὲρ πάσας τὰς λοιπὰς τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς τοῦ μωσαϊσμοῦ. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Σαοὺλ Ἄβνερ ἀνεκνήρυξε βασιλέα τῶν ἐπιλοίπων φυλῶν τὸν νεαρόν υἱὸν τοῦ Σαοὺλ Ἰεβοσθέ' καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰεβοσθέ' ἠθέλησε νὰ συγχωνεύσῃ εἰς τὸ κράτος του καὶ τὰς ὑπὸ τὸν Δαυὶδ φυλάς, ἐξεβράγχῃ ἐπὶ τέλους μεταξὺ τῶν δύο βασιλέων πόλεμος, ἐν ᾧ ὁ μὲν Ἄβνερ ἐφονεύθη, ὁ δὲ Ἰεβοσθέ' ἐδόλοφονήθη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν του, μεθ' ὃ ὁλόκληρος ὁ λαὸς Ἰσραὴλ συνηνώθη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Δαυὶδ.

Ἡ βασιλεία τοῦ Δαυὶδ (1030—1000 περίπου π. Χ.) εἶνε ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τῆς Ἰσραηλιτικῆς ἱστορίας. Κατατροπώσας ὁ Δαυὶδ τοὺς Φιλισταίους κατέπαυσεν ὀριστικῶς τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξεστράτευσεν πρὸς ἀνατολὰς ἄγων μετὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Ἰωάβ ἀξιόμαχον στρατὸν καὶ καθυπέταξε τοὺς Μωαβίτας καὶ Ἀμμωνίτας, τοὺς βασιλεῖς τοῦ Σαβὰ καὶ τῆς Δαμασκοῦ, τοὺς Ἰδουμαίους κλπ., ἐκτείνας τοιοιτοτρόπως τὸ κράτος τῶν Ἰσ-

βασιλειῶν ἀπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου καὶ ἀπὸ τοῦ Ὀρόντου ποταμοῦ μέχρι τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου. Κυριεύσας δὲ τὴν ὀχυρὰν Ἱερουσαλὴμ, κατεχομένην μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν Ἰεβουσαίων, καὶ ὀχυρώσας ἔτι κάλλιον τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς Σιών, ὥρισε τοῦ λοιποῦ τὴν πόλιν ταύτην ὡς πρωτεύουσαν τοῦ κράτους καὶ ὡς θρησκευτικὸν κέντρον τοῦ ἔθνους, μετενεγκὼν εἰς αὐτὴν τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης, καὶ οἰκοδομήσας ἐπὶ τῆς Σιών διὰ Φοινίκων τεκτόνων μεγαλοπρεπέστατα ἀνάκτορα. Ἐκονόνισε δὲ καὶ διεκόσμησεν ἐπὶ τὸ βέλτιον τὰ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, ποιήσας αὐτὸς τοὺς ψαλμοὺς, ἢ ὕμνους θρησκευτικοὺς, οἵτινες ἔμελλον νὰ ψάλλωνται ἐν τῇ λατρείᾳ ταύτῃ τοῦ Ὑψίστου, καὶ οἵτινες εἶνε τὸ ὑψηλότερον καὶ κάλλιστον εἶδος καὶ μέρος τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως. Καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς δὲ καὶ στρατιωτικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους καλῶς καὶ σοφῶς διέταξεν, ἐγκαταστήσας τοὺς ἀναγκαίους πολιτικοὺς ὑπουργοὺς καὶ ἄρχοντας, καὶ πλὴν τῶν περὶ αὐτὸν δορυφόρων συγκροτήσας ἐκ 300,000 τακτικῶν στρατῶν, ἀναλαμβανόντων κατὰ μέρος καὶ ἐξ ὑπαμοιβῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀνὰ ἓνα μῆνα τὰ ὄπλα. Καὶ ὑπὲρ τῆς ἐμπορικῆς δὲ συνεπιμιξίας καὶ ἀναπτύξεως προενόησε, συνάψας φιλίαν καὶ ἐμπορικὰς συνθήκας πρὸς τοὺς ναυτικούς καὶ ἐμπορικοὺς Φοίνικας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄριστος οὗτος βασιλεὺς ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως του ὦν, ἐξετραχηλίσθη εἰς κακουργήματα, ἅτινα ἐπιβεβαίωσι τὸ πόσον δύσκολον εἶνε καὶ εἰς τὸν ἄριστον τῶν ἀνθρώπων νὰ διαφυλάξῃ ἐαυτὸν ἀπὸ τῶν εὐολίσθων παρεκτροπῶν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας. Ὁ Δαυὶδ ἐρχομὸς τῆς ὥραίας Βηρσαββὲ, γυναικὸς τοῦ Οὐρίου, ἐξέπεμψεν αὐτὸν εἰς πόλεμον ἐπίτηδες, ὅπου ἐφανεύθη. Τὸ δὲ ἔγκλημα τοῦτο, εἰ καὶ μετενόησε πικρῶς δι' αὐτὸ ὁ Δαυὶδ, ἀφῆκεν ἀνεξάλειπτον κηλὶδα εἰς τὸν χαρακτῆρά του, καὶ συνετέλεσε μετὰ πολλῶν ἄλλων παρεκτροπῶν εἰς τὸ νὰ μετατρέψῃ εἰς ἀγανάκτησιν καὶ μῖσος κατ' αὐτοῦ τὴν μέχρι τοῦδε πίστιν καὶ ἀγάπην τοῦ λαοῦ· ὅπερ κατέθλιψε μεγάλως τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας του. Τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως δυσαρέσκειαν ταύτην τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ πᾶν εἶδος δημοκρατίας ἀμεταλλεύμενος ἐπιτιθεῖσιν ὁ ἡγαπημένος μὶς τοῦ Δαυὶδ Ἀ-

Βεσσαλώμ, ἐκίνησε φοβερὰν ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ πατρὸς. Ὁ Δαυὶδ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἱερουσαλήμ. εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου. Μετ' ὀλίγον συνήφθη μάχη κρατερὰ μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν ἀνταρτῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τοῦ Δαυὶδ Ἰωάβ εὐαριθμοτέρων βασιλικῶν στρατευμάτων, ὅπου ἡ τύχη τῶν ὀπλῶν ἀπεδείχθη ὑπὲρ τοῦ γέροντος βασιλέως. Ὁ Ἀβεσσαλώμ φεύγων προτροπάδην ἐκρεμάσθη ἐμπλεχθεὶς ἐκ τῆς κόμης του εἰς τοὺς κλάδους τερεβίνθου, ὅπου καὶ συλληφθεὶς ἐφονεύθη. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Δαυὶδ ἀπεπειράθη τὰ αὐτὰ καὶ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ Ἀδωνίας. Τότε ὁ κλινήρης βασιλεὺς ἔχρισε διὰ τοῦ προφήτου Νάθαν διάδοχον αὐτοῦ βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ τὸν ἐκ τῆς Βηρσαβὲ υἱὸν αὐτοῦ Σολομῶντα, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσε τοῦ Ἰσραὴλ 40 περίπου ἔτη.

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Δαυὶδ Σολομὼν ἐσυγχώρησε τὸν ἀποστάτην αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀδωνίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πάλιν οὗτος ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον ἐφονεύθη. Ὁ Σολομὼν περιωρίσθη εἰς ὁσπιν χώραν εἶχε παραλάβῃ παρὰ τοῦ πατρὸς, οὐδ' ἐπεδίωξεν εὐρυτέραν ἐπέκτασιν τοῦ κράτους του· ἐξ ἐναντίας δὲ ἐπεμελήθη μεγαλῶς τῶν ἔργων τῆς εἰρήνης. Ἵνα διευκολύνῃ τὴν διὰ ξηρᾶς ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς παρὰ τὸν Εὐφράτην Θαψάκου ἔκτισεν ἐν ἐπικαίρῳ αὐάσει τῆς Συριακῆς ἐρήμου τὴν Θεοδμόρ ἢ Πάλμυραν, τῆς ὁποίας ἡ λαμπρότης διήρκεσεν ἐπέκεινα χιλιετηρίδος. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῆς κατὰ θάλασσαν ἐμπορίας συνέσφιγξεν ἔτι μᾶλλον τὰς πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα τῆς Τύρου Χιράμ (§. 37) φιλικὰς σχέσεις. Μετακαλεσάμενος δ' ἐκ Τύρου τοὺς ἀρίστους τέκτονας ὠκοδόμησεν ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν ἐπὶ τοῦ Μωρίου ὄρους ναὸν μέγιστον, ὀχυρώτατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον, ὃν ἐκόσμησε διὰ περικαλλεστάτων ξυλουργημάτων καὶ ἐπιχρυσωμάτων, καὶ εἰς οὗτινος τὸ ἐνδότερον ἱερόν, τὸ καλούμενον ἅγια τῶν ἁγίων, ἐναπέθηκε τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης, κανονίσας ἐπὶ τὸ ἔτι μεγαλοπρεπέστερον καὶ τὰ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας. Ὁ ναὸς οὗτος, ὅστις αἰέποτε εἵλκυσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, συνετέλεσεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ κέντρον ὀλοκλήρου τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους, ὅπερ συνήχετο

κατ' ἔτος ἀπανταχόθεν τῆς Παλαιστίνης εἰς τὴν πρωτεύουσάν, ἵνα ἑορτάσῃ τὸ Πάσχα καὶ προσκυνήσῃ τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεὸν ἐν τῷ περικαλλεῖ καὶ ἀχανεῖ τούτῳ ναῷ τοῦ Σολομῶντος. Ἀλλ' ὁ Σολομὼν ἐμπορεύετο καὶ αὐτὸς παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου· ἀποκτήσας δ' ἀμύθητα πλούτη, ἔκτισε μεγαλοπρεπῆ παλάτια ἐντὸς κήπων ἀπεράντων, μετεκόμισεν ἵππους καὶ ἀμάξας ἐξ Αἰγύπτου, κατήρτισε γυναικωνίτην ἐξ ἀπειραρίθμων γυναικῶν ἁλλοφύλων ἐθνικῶν, καὶ ἐν γένει παρεδόθη εἰς ἄκραν πολυτέλειαν καὶ ἀκολασίαν, ἀπαρallάκτως ὅπως ἅπαντες οἱ δεσποτικοὶ μονάρχαι τῆς Ἀσίας. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντα ταῦτα ἐκίνησαν τὴν δυσἀρέσκειαν τοῦ λαοῦ οἱ βαρεῖς καὶ δυσβάστακτοι φόροι, οὓς ἐπέβαλεν ἡ δεσποτικὴ ὀλιγωρία τῆς ἐν τῇ διοικήσει γνώμης τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἡ ἀδιαφορία μεθ' ἧς οὐ μόνον ἐπέτρεψεν εἰς τὰς πολυαριθμοὺς γυναῖκας καὶ παλλακίδας τοῦ νὰ λατρεύωσι τὰ εἰδωλα ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐλάβανε μέρος εἰς τὴν λαομίσητον ταύτην εἰδωλολατρείαν. Ἡ γενικὴ αὕτη δυσἀρέσκεια προεκάλεσε τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως ἀνταρσίαν τοῦ ἀνδρείου καὶ ἐμπειροπολέμου Ἱεροβοάμ, ἥτις κατεστάλη μὲν φυγόντος τοῦ στασιάρχου εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ' ἐμελλε ν' ἀναφανῇ καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον. Τοιαύτη ὡς ἐν συντόμῳ ὑπῆρξε καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Σολομῶντος, ὅστις, ὅπως καὶ ὁ Δαυὶδ, ἐκαλλιέργησε νέον ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ φιλολογίᾳ εἶδος ποιήσεως τὸ γνωμολογικόν, οὗτινος αἱ συλλογαὶ σώζονται μέχρις ἡμῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἰς τὴν γνωμολογικὴν δὲ ταύτην ποίησιν ὀφείλει, ὡς φαίνεται, ὁ Σολομὼν καὶ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ σοφοῦ, ἥτις παρέμεινεν αὐτῷ οὐ μόνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παραδόσει ἀπάντων σχεδὸν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν μέχρι σήμερον.

Ἀμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος συνεκροτίθη ἐν Συχέμ ἐθνικὴ τῶν Ἑβραίων συνέλευσις, ἥτις ἀπήτησε παρὰ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Σολομῶντος Ῥοβοάμ ἐλάττωσιν τῶν φόρων· ἐπεὶ δὲ οὗτος ἡρνήθη ἐπιμόνως, ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ δέκα φυλαὶ, αἵτινες ἀνηγόρευσαν βασιλέα αὐτῶν τὸν εἰς Αἴγυπτον φυγόντα ἀντάρτην Ἱεροβοάμ· εἰς δὲ τὸν Ῥοβοάμ παρέμειναν πισταὶ αἱ πρὸς μεσημβρίαν τῆς Παλαιστίνης οἰκοῦσαι φυλαὶ, ἡ τοῦ Συμεὼν καὶ

Ἰούδα καὶ μέρος τῆς τοῦ Βενιαμίν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἰσραηλίται ἐδιχάσθησαν εἰς δύο βασιλείαι τὸ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἰούδα ὑπὸ τὸν νόμιμον διάδοχον Ῥοβοάμ, καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰσραὴλ ἢ τοῦ Ἐφραὶμ ὑπὸ τὸν Ἱεροβοάμ, καὶ ἐκείνου μὲν πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ἱερουσαλὴμ, τούτου δὲ ἡ Συχὲμ κατ' ἀρχὰς καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Θερσὰ καὶ ἡ Σαμάρεια. Ἡ πολιτικὴ δὲ αὕτη διαίρεσις συνεπήγαγε καὶ τὴν θρησκευτικὴν· διότι τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα, ὡς ταχθείσης μετ' αὐτοῦ τῆς φυλῆς Λευΐ, καὶ ὡς κατέχον τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὸ ἱερὸν, ἔμεινε πιστὸν καὶ ὀρθόδοξον, ἐν ᾧ αἱ ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ἰσραὴλ φυλαὶ, οὐ μόνον ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἱερατείου, τελοῦσαι τὰ τῆς λατρείας ἐν ὑπαίθρῳ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ αὐτῶν παρεξέκλιναν ἢ εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν κτηνολατρείαν ἢ εἰς τὴν σημιτικὴν λατρείαν τοῦ Βάαλ.

§. 48. Τὸ πρὸς βορρᾶν βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ διετηρήθη δύο αἰῶνας καὶ ἐπέκεινα (975—722 π. X.). Ἄλλ' ἡ ἱστορία τοῦ βασιλείου τούτου, ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως μέχρι τῆς καταλύσεως αὐτοῦ, εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἡ σειρὰ μονότονος καὶ ὁμοιόμορφος δυναστικῶν ἀνταρσιῶν καὶ μεταβολῶν, ἡ ἀνταγωνισμὸς καὶ ἀντιπολίτευσις τῶν προφητῶν κατὰ τῶν βασιλέων, ἐκ δὲ τῶν δεκαεννέα βασιλέων πολλὰ ὀλίγοι εἶνε ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ κυβέρνησις ὑπῆρξεν εἰρηνικὴ καὶ ἐπίφθονος. Ὁ Ἱεροβοάμ ἀποβλέπων μετὰ ζηλοτυπίας εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐπισημότητα τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἔκτισεν ἰδίους ναοὺς ἐν Δὰν καὶ Βαιθήλ, ἵνα ἀντιπερισπᾷ πρὸς βορρᾶν τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν θρησκευτικὴν συγκέντρωσιν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ· ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἔφερε τὸ ἐναντίον τοῦ προσδοκωμένου ἀποτελεσμα, διότι οἱ μὲν ἱερεῖς καὶ Λευῖται, ὅσοι ὑπῆρχον ἐν Ἰσραὴλ, κατέφυγον πανδημεὶ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα, ὃ δὲ μωσαϊκὸς νόμος ἐξέπεσε βαθμηδὸν ἀπὸ τῆς προτέρας αὐτοῦ ἀκμῆς, μέχρις οὗ πολλοὶ τινες ἐν τῷ Ἰσραὴλ μνησθέντες τὸ παράδειγμα τῆς αὐλῆς ἐπροσκύνησαν τὰ εἰδῶλα. Ἄλλ' ὁ λαὸς κατὰ μέγα μέρος ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸ πάτριον θρησκειον, καὶ τῆς ἐθνικῆς ταύτης καὶ εὐσεβοῦς μερίδος, τῆς ὁποίας ὁ ζῆλος ἠύξανεν ὡς ἡμέραι καθ' ὅσον ἠύξανε καὶ ἡ περὶ τὴν αὐλὴν ἀσέβεια, ψυχὴ ἦσαν οἱ προφήται, οἱ θεόπνευστοι ἐκεῖνοι καὶ ἱερεῖς, δημαγωγοί,

ὁποίους μόνον τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἔθνος παρήγαγε, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐνθουσιώδης γλῶσσα καὶ τὸ ἡρωϊκὸν φρόνημα ἴσχυσαν πολὺ πλεονέκτερον ἐν τῷ Ἰσραήλ, παρὰ τὸ ξύφος καὶ τὰ κατορθώματα τῶν μεγίστων ἡρώων ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν. Ἡ ἀντίθεσις καὶ ἀντιπολίτευσις αὕτη τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς προφητείας κατὰ τοῦ ξενίζοντος καὶ ἀσεβοῦς θρόνου ἐκορυφώθη ἐπὶ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰσραήλ Ἀχαβ (900 π. Χ.). Ἡ ἐκ Τύρου εἰδωλολάτριάς γυνὴ τοῦ Ἀχαβ Ἰεζάβελ ὠκοδόμησεν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Σαμαρείᾳ ναὸν τοῦ Βάαλ, ἐν ᾧ ἐτέλουν τὰ τῆς ἀκολάστου καὶ αἱματηρᾶς εἰδωλολατρείας τῶν φοινίκων 450 ἐθνικοὶ ἱερεῖς. Ἡ ἀπόνοια αὕτη ἐξῆψεν εἰς ὕπατον βαθμὸν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸ μῖσος τῆς ὀρθοδόξου μερίδος, ἥτις διὰ τῆς εὐσεβοῦς ἀντιδράσεώς της προεκάλεσε σφοδρὸν καθ' ἑαυτῆς διωγμὸν, οὗ ἔνεκα οἱ προφῆται καὶ λοιποὶ εὐσεβεῖς καὶ ἱεροὶ ἄνδρες ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσι καὶ κρυφθῶσιν εἰς τὰ ὄρη, τὰς φάραγγας καὶ τὰ σπήλαια. Τότε ἀνέλαμψε μάλιστα ὁ φλογώδης ζήλος προφήτου, εἶπερ τις καὶ ἄλλος, ἐνθέου καὶ ἡρωϊκοῦ, οὗτινος τὸ σύνθημα ἄσυλον καὶ καταφύγιον ἦτο τὸ Καρμηλίον ὄρος. Ὁ Θεοδότης Ἡλίας καιροφυλακτῶν πρὸ πολλοῦ νὰ κατενέγκῃ πληγὴν καιρίαν καὶ θανατηφόρον εἰς τὴν ἀσεβείαν, ἐξεμεταλλεύθη τὴν ἐκ μακρᾶς ἀνομιβρίας ἀδημονίαν καὶ ἀπελπισίαν τοῦ λαοῦ, καὶ ἐμπесὼν αἶφνης ὡς κεραυνὸς ἐκ τοῦ Καρμηλίου ὄρους εἰς μέσον τῶν ἀσεβῶν, ἀπέκτεινε μὲν ἅπαντας τοὺς «ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης», κατεπτώσας δὲ τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ ἐπέστρεψε τὸν λαὸν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τῶν πατέρων.

Ἐν τούτοις ὁ κατακτητικὸς χειμαρρὸς τῆς Ἀσσυριακῆς μοναρχίας κατεφέρετο ὀρμητικώτερος ὅσημέραι πρὸς νότον καὶ δυσμὰς, καὶ συμπαρέσυρεν εἰς τὰ ρεύματά του, ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὸ ἐκνευρισμένον καὶ στασιάζον βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ. Κατ' ἀρχὰς ὁ βασιλεὺς Μαναήμ κατέφυγεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπέμβασιν τῶν Ἀσσυρίων κατὰ τῶν Δαμασκηνῶν καὶ πρὸς καταστολὴν τῶν ἐμφυλίων στάσεων. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων Φουά ἐπελθὼν, τὰς μὲν πλείστας πόλεις τοῦ Ἰσραήλ ἐκυρίευσεν καὶ τοῦ βασιλείου ὄλον τὸν πλοῦτον διήρπασεν, αὐτὸν δὲ τὸν Μαναήμ καταστήσας φόρου ὑποτελῆ, μετετόπισεν εἰς Μεσοποταμίαν τοὺς πλείστους τῶν

Ἰσραηλιτῶν. Μετ' ὀλίγον ἔπραξε τὸ αὐτὸ καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰουδα Ἀχαζ, ὅστις, πολιορκουμένης στενῶς τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰσραὴλ Φακεὲ καὶ τῶν Σύρων τῆς Δαμασκού, κατέφυγεν εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῶν Ἀσσυρίων, κωφὸς πρὸς τὰς ἀποτροπὰς καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ ὑψηγορωτάτου τῶν προφητῶν Ἡσαΐου, ὅστις φλεγόμενος ὑπὸ ἀκραίφου πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ θερμοῦ πρὸς τὸ πάτριον θρήσκευμα ζήλου, ἐζήτει ἐπιμόνως ν' ἀποσοδῇσῃ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν πιστῶν τὸν ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπεμβάσεως προὔπτον κίνδυνον. Ὁ διάδοχος τοῦ Φουὰ Θαγλαθφελασσάρ ἐπῆλθε μετὰ στρατιᾶς μεγάλης, καὶ τὰς μὲν βορειανατολικὰς χώρας τῆς Παλαιστίνης καϋπέταξε, τὸ δὲ βασίλειον τοῦ Ἰουδα κατέστησε φόρου ὑποτελές. Ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ Ὡσηὲ, συμμαχήσας πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους ἐτόλμησε ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀπότισιν τοῦ φόρου εἰς τοὺς Ἀσσυρίους· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Σαλμανασσάρ, εἰσελάσας εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς Παλαιστίνην τὴν μὲν λοιπὴν χώραν καθυπέταξε, τὴν δὲ Σαμάρειαν μετὰ τριετῇ πολιορκίαν καὶ πεισματῶδῃ τῶν πολιορκουμένων ἀντίστασιν ἐκυρίευσεν, καὶ ἀπήγαγεν αἰχμαλώτους εἰς τὰς πέραν τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγρεως χώρας οὐ μόνον τὸν βασιλέα ἀλλὰ καὶ μέγα μέρος τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Ἀπ' ἐναντίας δὲ μετόπισεν εἰς Παλαιστίνην ξένα ἔθνη, ἅτινα συναναμιχθέντα πρὸς τοὺς ἐναπολειφθέντας Ἰσραηλίτας, συναπετέλεσαν νέον λαὸν διάφορον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ οὐ μόνον φυλετικῶς ἀλλὰ καὶ θρησκευτικῶς, διότι παρεξέκλινεν μεγάλως ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Ὁ κατ' ἐξοχὴν δὲ τύπος τῶν μιγάδων τούτων ἦσαν οἱ Σαμαρεῖται, οὓς διὰ τοῦτο καὶ ἀπεστρέφοντο οἱ καθαροὶ Ἰουδαῖοι σχεδὸν ὡς ἀπίστους καὶ ἀλλοφύλους. Τοιοῦτοτρόπως ἐν ἔτει 720 π. Χ. κατελύθη τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ, ἀπολῆξαν εἰς τὴν Ἀσσυριακὴν ταύτην αἰχμαλωσίαν.

§. 49. Ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ἰουδα ἐπεκράτησεν αἰέποτε σχεδὸν ἡ νόμιμος δυναστεία τοῦ Δαυὶδ, διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ βασιλείου τούτου ἔλειψαν οὐ μόνον αἱ δυναστικαὶ στάσεις καὶ πόλεμοι, ἀλλὰ καὶ ἡ διάρκεια αὐτοῦ παρετάθη μακρότερον χρόνον, τέσσαρας περίπου αἰῶνας (975—586 π. Χ.). Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα

δὲν ἔλειψεν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν προφητῶν κατὰ τῶν βασιλέων, οἵτινες πολλάκις ἐξώκειλαν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πρώτου πολέμου, ὃν ἐκίνησεν ὁ Ῥοβοάμ. κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ πολιορκήσας αὐτήν, ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς Ἰωσαφάτ ἠθέλησε νὰ συνδιαλλάξῃ διὰ τῆς συγγενείας τὴν ἐμφύλιον ῥῆξιν τῶν δύο θρόνων, καὶ ἐνύμφευσεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωραμ μετὰ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀχαβ καὶ τῆς Ἰεζάβελ Γοθολιάν. Ἀλλ' ἡ Γοθολία, πιστὴ εἰς τὸ παράδειγμα τῆς μητρὸς τῆς εἰσήγαγεν εἰς Ἱερουσαλὴμ τὴν λατρείαν τοῦ Βάαλ, καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν. Μόλις δὲ διεσώθη νῆπιόν τι ἐξ αὐτῆς ὁ Ἰωάς, ὅστις ἀνατραφεὶς κρυφίως ἐν τῷ ἱερῷ, ἐχρίσθη ἅμα γενόμενος ἐξαέτης ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Ἰωθαὲ καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς. Παρευθὺς δὲ τότε ἡ μὲν Γοθολία ἐφονεύθη, ὁ δὲ ναὸς τοῦ Βάαλ κατηδαφίσθη, καὶ ἡ λατρεία τοῦ Ὑψίστου ἀνέλαβε τὴν προτέραν τιμὴν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους καὶ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα δὲν ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν καταστροφὴν. Ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας συμμαχήσας πρὸς τὸν Αἰγύπτιον ἠρνήθη τὸν πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους φόρον, ὁ δὲ διάδοχος τοῦ Σαλμανασσάρ Σενναχηρίμ ἐπελθὼν μετὰ δυνάμεως μεγάλης ἐπολιόρκησε στενωπῶς τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἤθελε βεβαίως ἐκπορθῆσαι αὐτήν, ἐὰν μὴ λοιμὸς ἀποδεκατίσας ἠνάγκαζε τοὺς Ἀσσυρίους ν' ἀναζεύξωσιν οἴκαδε ἄπρακτοι. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα διαφυγὸν τότε τὸν Ἀσσυριακὸν κίνδυνον διετηρήθη 100 καὶ ἐπέκεινα ἔτη, μέχρις οὗ ἐπῆλθον κατ' αὐτοῦ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Βαβυλώνιοι, οἵτινες καὶ τὸ κατέλυσαν. Ὀλίγον πρὶν καταλυθῇ τὸ Ἀσσυριακὸν βασίλειον, ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Νεχαὺ ἐπιχειρήσας νὰ κατακτήσῃ ἀπάσας τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Εὐφράτου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀσσυρίους χώρας κατέλαβε καὶ τὸ πρῶν βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ, ὅπερ κατεῖχεν ὁ Ἰουδαῖος βασιλεὺς Ἰωσίας. Ἐντεῦθεν προῆλθε ῥῆξις μεταξύ Ἰωσία καὶ Νεχαὺ, καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συνῆλθον εἰς μάχην κρατεράν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Μεγιδδῶ, ὅπου ὁ Ἰωσίας ἠττήθη καὶ ἐφονεύθη (608 π. Χ.). Τὸ ἐπὶ τῆς Ἀσίας κράτος τῶν Αἰγυπτίων κατέλυσεν ἡ ἐν Κιρκησίῳ μάχη, καὶ ὁ νικηφόρος βασιλεὺς τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδονόσωρ συγκαθυπέταξε μετὰ

τῶν λοιπῶν χωρῶν καὶ τὴν Ἰουδαίαν. Ὁ Φιλόπατρις καὶ διὰ τὸ ἐλεγειακὸν ὕψος τοῦ λόγου του ἐπίσημος προφήτης Ἱερεμίας εἰς μάτην ἐσυμβούλευε καρτερίαν καὶ ὑπομονήν. Ὁ βασιλεὺς Ζεδεκίας πεποithῶς εἰς τὸ ἀπρόσβλητον τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἰς τὴν βοήθειαν, ἣν ὑπεσχέθη αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Ἀπρίης, ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν τῆς ἀποστασίας. Ὁ Ναβουχοδονόσωρ ἐπολιορκήσεν ἐν καὶ ἡμῖς ἔτος τὴν Ἱερουσαλήμ, κατετρόπωσε τοὺς εἰς ἐπικουρίαν ἐπελθόντας Αἰγυπτίους, καὶ τελευτῶν ἐξεπόρθησε τὴν πόλιν, καὶ διαρπάσας ὅτι πολύτιμον, παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας αὐτὴν καὶ τὸ ἱερὸν, τυφλώσας δὲ τὸν Ζεδεκίαν ἀπήγαγεν αὐτόν τε καὶ τοὺς πλείστους τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλώτους εἰς τὰς πέραν τοῦ Εὐφράτου χώρας, ἀφείδεν ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ τῇ Ἰουδαίᾳ μόνους τοὺς ἐκ τοῦ ταπεινοτέρου ὄχλου. Τοιοῦτοτρόπως κατελύθη καὶ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα, ἀπολῆξαν εἰς τὴν 70ετῇ ὑπὸ τοὺς Βαβυλωνίους αἰχμαλωσίαν τῶν Ἰουδαίων.

Τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην ἐθρήνησε περιπαθέστατα ὁ προῖδων καὶ προειπὼν αὐτὴν προφήτης Ἱερεμίας, ζωγραφίσας διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας δεινὰ καὶ τὸ ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς γλυκείας πατρίδος, ἣν ἐστερήθησαν, πένθος τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἀεκάθισαν ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος καὶ ἐθρήνησαν ἐν τῷ μνησθῆναι αὐτοὺς τῆς Σιών.» "Ὅτε περὶ τὰ μέσα τοῦ 6 π. Χ. αἰῶνος κατελύθη ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος, ὁ Κύρος ἐπέτρεψε τὴν οἰκαδὲ καθοδὸν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ, ἣν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Ζοροβάβελ κατελθόντες ἀμέσως ἐπεχείρησαν. Ἀλλ' οἱ ὡς ἀλλόπιστοι ἀποκρουόμενοι Σαμαρεῖται παρενέβαλον μυρία προσκόμματα, καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις αὕτη μόλις συνετελέσθη ἐπὶ Δαρείου. Ἐπὶ Ἀρταξέρξου ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ νέα πλῆθη Ἰουδαίων ὑπὸ τὸν Ἑσδραν καὶ Νεεμίαν, οἵτινες καὶ ὑπερβαλόντες διὰ τοῦ ἔργου τὰ ἐκ τῶν ἐχθρῶν προσκόμματα, συνετέλεσαν τὴν ἀνάκτισιν τοῦ τε ἱεροῦ καὶ τῆς πόλεως. Ὁ νέος συνοικισμὸς ἐξισοῦτο κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν πρὸς τὸ πρῶτον βασίλειον τοῦ Ἰούδα. Ἡ ἐκ τῶν παθημάτων θλιβερά πείρα ἐδίδαξε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἡ σωτηρία αὐτῶν ἔκειτο ἐν τῇ καρτερίᾳ καὶ τῇ εἰς τὸν Θεόν

τῶν πατέρων ἀκραδάντῳ αὐτῶν πίσται. Ἀλλὰ τὴν πλήρη ἴασιν τῶν πληγῶν τῆς πατρίδος, καὶ τὴν πλήρη σωτηρίαν καὶ πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ «περιουσίῳ λαῷ τοῦ Θεοῦ,» ἐμελλε νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ κατορθώσῃ ἀνὴρ μέγας καὶ ἐκτακτός, ὃν προεῖπον ἐσχάτως οἱ προφῆται, καὶ ὅστις ἐμελλε νὰ βλαστήσῃ «ἐξ οἴκου καὶ πατρὶας Δαυὶδ,» ὁ Μεσσίας, καὶ εἰς τὸν προσδοκώμενον τοῦτον Μεσσίαν τοῦ μέλλοντος τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἐναπέθηκε τοῦ λοιποῦ ὅλας αὐτοῦ τὰς θερμότερας καὶ γλυκυτέρας ἐλπίδας.

§. 50. Τὸ πολίτευμα τῶν Ἑβραίων ἦτο θεοκρατικόν, ἀλλ' ἡ θεοκρατία αὕτη ἐτροποποιήθη κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους καὶ φάσεις τῆς ἐβραϊκῆς ἱστορίας. Μέχρι Μωϋσέως τὸ θεοκρατικόν τοῦτο πολίτευμα ἦτο ἀπλὴ νομαδικὴ πατριαρχία, ἀνεφάνη δὲ γνησίᾳ καὶ καθαρὰ ἐν τῷ μωσαϊκῷ νόμῳ, καθ' ὃν κύριος καὶ βασιλεὺς τοῦ ἔθνους ἦτο οὐδεὶς ἄλλος εἰμὴ ὁ εἰς καὶ μόνος ἀληθινὸς καὶ ἐν οὐδενὶ ὁμοιώματι δυνάμενος νὰ παρασταθῇ Θεός. Ἐπὶ γῆς δὲ οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἀρχῇ κατὰ τὸν νόμον ἴσχυεν εἰμὴ ἡ ἱερατικὴ ἢ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ, καὶ ὁ ἀνώτατος αὐτῆς ἀρχων, ὁ ἐξ οἴκου Ἀαρὼν ἀρχιερεὺς, ὅστις μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἱερατείου ἦτο ὁ φύλαξ καὶ ἐρμηνευτὴς τοῦ νόμου. Μόνοι οἱ ἱερεῖς καὶ Λευῖται κατεγίνοντο εἰς τὰ γράμματα, αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἰατροὶ, καὶ οἱ δικασταὶ ὡς εἰδήμονες τοῦ νόμου· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ δὲν ἔλαχον ἰδίαν κληρουχίαν, ὡς οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν φυλῶν, ἀλλὰ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς χώρας ἀπασῶν τῶν ἄλλων, καὶ ἔζων ἀπὸ τῆς δεκάτης, ἣν ἐλάμβανον ἀπὸ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, διὰ τοῦτο ὁλόκληρον τὸ ἔθνος συνέχετο ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰ δεσμὰ τῆς θεοκρατίας. Τὸ μόνον ἀλλ' ἀσθενὲς πολιτικὸν ἀντιστήκωμα τῆς ἱερατικῆς ταύτης ὀλιγαρχίας, ἦτο τὸ ὅτι ἐκάστης φυλῆς πρόστατο ὁ φυλάρχης, καὶ ἐκάστης γενεᾶς οἱ πρεσβύτεροι, οἵτινες ἐν ἐκτάκτοις καὶ κρίσιμοις περιστάσεσι συνήρχοντο καὶ εἰς ἐθνικὴν συνέλευσιν. Συνήθως ὅμως ἡ ἐνέργεια αὐτῶν περιωρίζετο εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῆς ἐσωτερικῆς τῶν ἐκασταχοῦ κοινοτήτων διοικήσεως, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἢ διὰ τοῦ ἱερατείου κυβερνώσα θεοκρατία εἶχε διαρκὲς καὶ γενικὸν ἐπὶ παντὸς τοῦ ἔθνους τὸ κράτος της. Ἐθνικὴ ἄρα ἐνότης ὑπῆρχε μόνον ἐν τῇ θεοκρατίᾳ, τῆς ὁποίας ὁ ἀνώτατος

ἄρχων καὶ ὁρατὸς ἐπὶ γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀοράτου καὶ μόνου κυρίου καὶ βασιλέως, τοῦ Θεοῦ, ἦτο ὁ ἀρχιερεὺς, κέντρον δὲ τὸ ἱερὸν, ὅπου ἐναπέκειτο ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης. Κατ' ἀκριβῆ ὅμως πολιτικὴν ἔννοιαν ἡ ἐθνικὴ ἐνότης ἦτο χαλαρωτάτη, καὶ ἐκάστη φυλὴ συναπετέλει κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ἰδίον τι αὐτοδιοίκητον κράτος. Ἡ ἔλλειψις αὕτη προσέκλεσε μετὰ τὴν κατὰ τοὺς ἡρώϊκους χρόνους τῶν κριτῶν ἀσύντακτον ἀναρχίαν τὴν ἱδρυσιν τῆς βασιλείας, ὡς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ πολιτικοῦ συνεκτικοῦ κέντρου. Ἡ νεαρὰ βασιλεία ἐδοκίμασεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ Σαοὺλ ἤδη νὰ θραύσῃ τὰ δεσμὰ τῆς θεοκρατίας, ἥτις ὑπέβλεπεν ἀνάγκηθεν δυσμενῶς αὐτήν, ἀλλ' ἀπέτυχε, καὶ ἡ θεοκρατία, ἥτις εἶχε ρίψῃ βαθείας ρίζας εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἔθνους, ἐπέτρεψε τὴν ἐξακολούθησιν αὐτῆς, ἀλλ' ἀφ' οὗ συνῆψεν ἐπὶ Δαυτὶδ δι' ἀρρήκτων δεσμῶν τὸν θρόνον πρὸς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀφ' οὗ συνέστησε τὰς σχολὰς τῶν προφητῶν, ἐν αἷς ἐχαλκεύθη ἡ δίστομος πνευματικὴ τῆς θεοκρατίας ῥομφαία, ἡ προφητεία, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐπικρεμασθῇ ὡς Δαμόκλειον ξίφος ὑπεράνω τοῦ πολιτικοῦ θρόνου. Ὁ Δαυτὶδ κατορθώσας νὰ συνενώσῃ ἐν ἑαυτῷ τὰ δύο ἀντίθετα χρώματα καὶ συμφέροντα τὸ τῆς θεοκρατίας καὶ τὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, εἶνε ὁ μοναδικὸς καὶ τελειότατος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τύπος τοῦ προφητὰν αὐτοκράτορος, διὸ καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ὡς ὁ ἄκρος καὶ λαμπρότατος κολοφών τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἱστορίας. Μετὰ τὸν Δαυτὶδ ἄρχεται ἡ ῥῆξις διὰ τοῦ Σολομῶντος, καὶ συντελεῖται πράγματι διὰ τοῦ διχασμοῦ τοῦ ἔθνους εἰς δύο πολέμια βασίλεια, ὧν ἀμφοτέρων ἡ πολιτικὴ ἐξουσία περιέρχεται εἰς ἀντίθεσιν καὶ πόνεμον πρὸς τὴν ἱερατικὴν. Ἡ θεοκρατία ἀνασπᾷ τότε καὶ ἐπισείει κατὰ τῆς ἀνιέρου καὶ ἀσεβοῦς βασιλείας τὴν ἐνδοξὸν καὶ φλογώδη ῥομφαίαν τῆς προφητείας. Ἡ ἀμοιβαία ὀσημέραι ἐκτράχυνσις ἐπαυξάνει τὴν ἐκατέρωθεν εἰς ἀσυνδιάλλακτα ἄκρα διάσταςιν, καὶ καθ' ὅσον ὁ ζῆλος τῶν προφητῶν ἐκπυροῦται, κατὰ τοσοῦτον δεινοῦται καὶ ἡ αὐθαιρέσια καὶ ἀπὸ τοῦ πατρίου θρησκευματος παρέκκλισις τῶν βασιλέων, καὶ τάνάπαλιν. Ἡ διάστας καὶ διχόνοια αὕτη ἐπιταχύνει τὸν ὄλεθρον, καὶ σθέννυται ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Ἀλλ' ἐκ τῶν δύο διαμαχόμενων βασιλείων διαρκεῖ μακρότε-

ρον χρόνον ἐκεῖνο, ὅπερ ἦτο γεωγραφικῶς μὲν καὶ ἀριθμητικῶς ἀσθενέστερον, ἀλλ' ἠθικῶς ἰσχυρότερον, διότι ἔμεινε πιστότερον εἰς τὴν θεοκρατίαν, ἣτις ἦτο ἡ ἀληθὴς ἔκφρασις τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πιστὸν ἐκμαγεῖον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἔθνους. Ὅπου ἔμεινεν ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως, ἐκεῖ παρετάθη μακρότερον χρόνον καὶ ὁ σφυγμὸς τῆς ἐθνικῆς ζωῆς.

§. 51. Ἰσχυρὰ μέσα πρὸς συντήρησιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος ἦσαν καὶ αἱ τρεῖς ἐθνικαὶ ἐορταί, ἡ τοῦ Πάσχα, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ζυγοῦ ἀπελευθερώσεως, διαρκοῦσα ἑπτὰ ἡμέρας, ἡ τῆς σκηνοποιΐας, διαρκοῦσα καὶ αὐτὴ ἑπτὰ ἡμέρας, εἰς ἀνάμνησιν τῆς 40ετοῦς ἐν Ἐρήμῳ ὑπὸ σκηναῖς διαμονῆς, καὶ ἡ τῆς πεντηκοστῆς εἰς τιμὴν τῆς ἐπὶ τοῦ Σινᾶ χορηγηθείσης νομοθεσίας. Τέσσαρας δὲ ἡμέρας πρὸ τῆς ἐορτῆς τῆς σκηνοποιΐας ἐωρτάζετο ἡ ἐπίσημος καὶ σοβαρὰ ἡμέρα τοῦ ἐξιλασμοῦ, καθ' ἣν ὁ ἀρχιερεὺς ἐτέλει πρὸς τὸν Θεὸν γενικὴν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἐξιλαστήριον θυσίαν, εἰσερχόμενος μόνος καὶ μόνον τότε εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων καὶ ῥαντίζων τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης μὲ τὸ ἐκ τῆς θυσίας αἷμα. Πλὴν δὲ τῶν αἱματηρῶν θυσιῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἦσαν καὶ αἱ ἀναίμακτοι, ἡ μέλι, πλακούντια καὶ ὀπώραι, ἡ οἶνος κατασπενδόμενος ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἡ θυμίαμα, ὅπερ ἐκαίετο καθ' ἐκάστην ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ πρὸ τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων. Καὶ ἕκαστον μὲν σάββατον, τουτέστιν ἐκάστην ἐβδομῇν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, ὁ λαὸς ὤφειλε νὰ ἄγῃ ἀπόλυτον ἀργίαν, ἕκαστον δὲ ἑβδομον ἔτος ἅπαντες οἱ ἄγροὶ ἔμενον ἀνήροται καὶ ἀκαλλιέργητοι, ὅτι δὲ ἐβλάστανεν αὐτοφυῶς προσεφέρετο ἐλεημοσύνη εἰς τοὺς πτωχοὺς. Μεθ' ἑπτάκις δὲ ἑπτὰ ἔτη ἦτο ἕκαστον πεντηκοστὸν ἔτος, ὅπερ ἐκαλεῖτο ἰωβήλαϊον, τουτέστιν ἔτος ἀφέσεως, ἅπαντα ἀνεξαίρετως τὰ συμβόλαια ἠκυροῦντο, οἱ ὀφείλεται ἐθεωροῦντο ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τῶν χρεῶν, οἱ ἐγγχώριοι δοῦλοι ἠλευθεροῦντο, καὶ τοὺς διὰ πωλήσεως ἀπαλλοτριωθέντας ἄγρους ἀνελάμβανον πάλιν οἱ πρότεροι αὐτῶν κύριοι.

§. 52. Ἡ αὐτὴ θρησκευτικὴ χροιά χαρακτηρίζει ἐν γένει καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν Ἑβραίων, ἣτις καθόλου εἰπεῖν εἶνε ἡ καλλίστη τῶν ἀνατολικῶν. Τῆς φιλολογίας ταύτης, τῆς ὁποίας τὰ κυριώ-

τατα μνημεῖα συνελέχθησαν εἰς ἓν καὶ φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὁ χαρακτήρ εἶνε δύσκολον νὰ ὑπαχθῇ εἰς εἰδογραφικόν τινα ὀρισμὸν, ὡς ὅλως ιδιόρρυθμος καὶ ἀνάμικτος, διότι τὰ ποιητικὰ καὶ τὰ τοῦ πεζοῦ λόγου στοιχεῖα εἶνε ἀναμειγμένα, καθὼς πάλιν καὶ τὰ τῶν εἰδῶν τῶν ἐν ἑκατέρῳ τῶν γενῶν τούτων. Ἐν γένει δὲ ἡ σύμπασα ὕλη τῆς παλαιᾶς διαθήκης δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς ἔργα ἱστορικὰ καὶ ποιητικὰ.

Α΄.) Καὶ τὰ μὲν ἱστορικὰ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὡς ἱστορικὰ, συγκροτοῦσι τὰ ἐξῆς συγγράμματα: 1) ἡ Πεντάτευχος, περιλαμβάνουσα α΄.) τὴν Γένεσιν, ἥτοι περιγραφὴν τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας, τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων μέχρι τῆς ἐν Αἰγύπτῳ διαμονῆς· β΄.) τὴν Ἑξοδον, ἥτοι περιγραφὴν τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου τῶν Ἑβραίων, τῆς περιπλανήσεως αὐτῶν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Σινᾶ θεόθεν νομοθεσίας· γ΄.) τὸ Λευϊτικόν, περιλαμβάνον διαφόρους θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς διατάξεις, καὶ πραγματευόμενον περὶ τοῦ ἱερατείου· δ΄.) τοὺς Ἀριθμοὺς, περιέχον τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν Ἰσραηλιτικῶν φυλῶν, καὶ περιγράφον τὴν ἀρχὴν τῆς κατακτίσεως τῆς γῆς Χαναάν· ε΄.) τὸ Δευτερονόμιον, περιγράφον ἐκ νέου τὴν ἐν ἐρήμῳ διαμονὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ Μωϋσέως, περιέχον δὲ καὶ νέους νόμους. Τῆς Πεντατεύχου μόνον τὰ ἀρχαιότερα μέρη τὰ περιγράφοντα τὴν κοσμογονίαν, τὴν ἔξοδον καὶ τὴν νομοθεσίαν, συνεγράφησαν πιθανῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μωϋσέως· τὰ δὲ ἐπίλοιπα βιβλία συνεγράφησαν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις καὶ ὑπὸ διαφόρων. 2) Ὁ Ἰησοῦς, περιγράφων τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ κατάκτησιν τῆς γῆς Χαναάν, καὶ τὴν διανομὴν αὐτῆς εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. 3) Οἱ κριταὶ, ἱστορία τῆς ἡρώϊκῆς ἐποχῆς τῶν κριτῶν, κατὰ τὴν δημοτικὴν καὶ ποιητικωτέραν παράδοσιν. 4) Ροῦθ, βιογραφικὴ ἱστορία τῆς προμήτορος ταύτης τοῦ Δαυὶδ, πλήρης εἰδυλλιακῆς χάριτος καὶ ζωῆς· 4) Βασιλειῶν α΄., β΄., γ΄., δ΄., πλήρης σχεδὸν Ἑβραϊκῆ ἱστορία ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἱστορίας τῶν κριτῶν μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας. 5) Παραλειπομένων α΄., β΄., συμπλήρωμα τῶν βασιλειῶν, εἰδικώτερον ἐνδιατρίβον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φυλῆς Ἰούδα καὶ Λευὶ. 6) Ἑσδρας α΄., β΄., καὶ

Νεεμίας, ἱστορία τῆς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καθόδου τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ. 7) Μακκαβαίων α', β', γ', ἱστορία τῶν κατὰ τῆς ἐλληνοκρατίας τῶν Σελευκιδῶν ἡρωϊκῶς ἐπαναστάντων Μακκαβαίων. 8) Ἰουδίθ, ἱστορία κατὰ πολλοὺς λόγους μυθώδης τῆς Ἰουδίθ, χήρας Μανασσῆ τινος ἐκ Βετυλούας, ἥτις ἐρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὀλοφέρνηου, στρατηγοῦ τοῦ Ναβουχοδονόσορος, πολιορκήσαντος τὴν Βετυλούαν, καὶ συγκοιμημένη μετ' αὐτοῦ, ἐδολοφόνησεν αὐτὸν κοιμώμενον, καὶ ἠλευθέρωσε τὴν πατρίδα τῆς. 9) Ἑσθήρ, ἱστορία τῆς Ἰουδαίας Ἑσθήρ, ἐκ τῆς φυλῆς Βενιαμὴν, τῆς θετῆς θυγατρὸς τοῦ Μαρδοχαίου, ἣν ἕνεκα τῆς σπανίας καλλονῆς αὐτῆς, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ἀσσούερος (Ἰσως ὁ Ξέρξης), καὶ ἥτις διὰ τῆς παρὰ τῷ βασιλεῖ ἐπιτρόχης αὐτῆς ἔσωσε τοὺς ἐν τῷ περσικῷ κράτει Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς.

Β'). Τὰ δὲ ποιητικὰ μνημεῖα τῆς Π. Διαθήκης συναπαρτίζουσι τὰ ἐξῆς συγγράμματα: 1) Ἰώβ, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ ἠθικὴ διαμάχη ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ δικαίου ἀναξιοπαθήσαντος, καὶ διὰ τοῦτο ἐμπεδόντος εἰς ἀμφιβολίαν περὶ τῆς θείας προνοίας καὶ δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐν τέλει μεταπειθομένου ἐξ ἰσχυρῶν λόγων καὶ ἀναγνωρίζοντος τὴν ἐν παντὶ ἀφανῆ μὲν πολλάκις καὶ ἀνεξερευνήτον, ἀλλὰ βεβαίως ἐνυπάρχουσαν θεῖαν πρόνοιαν καὶ δικαιοσύνην. 2) Ψαλμοί, συλλογὴ ὑμνωδιῶν θρησκευτικῶν, ὧν σκοπὸς εἶνε ἡ ἡ ἐξύμνησις τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Θεοῦ, ἡ ἡ εὐχαρίστησις διὰ τὰς εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐεργεσίας αὐτοῦ, ἡ ἡ ἐλεγειακὴ ἀποθρήνησις ἱστορικῶν ἡ ἡ ἄλλων δυστυχημάτων. Οἱ πλεῖστοι καὶ κάλλιστοι τῶν ψαλμῶν ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ προφητάνακτος Δαυὶδ. 3) Παροιμίαι Σολομῶντος, συλλογὴ ἠθικῶν γνωμῶν, τῶν μὲν ἐν ἀποφθέγμασι, τῶν δὲ ἐν εἰρμένῳ τῷ λόγῳ καὶ ἐπὶ τὸ διηγηματικώτερον. Μέγα μέρος τῶν παροιμιῶν τούτων, ὧν ἡ ὄχι ὑψηλὴ οὐδ' αὐστηρὰ ἠθικὴ ἔχει κοσμικωτέραν χροιάν, συνεγράφη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σολομῶντος. 4) Ὁ Εὐκκλησιαστής, ἔργον ἀγνώστου συγγραφέως, ἀποθρηνοῦν πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μάταια, καὶ συνιστῶν τὰς ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς ὡς τὸ μόνον ἄξιον λόγου πρᾶγμα. 5) Τὸ ἄσμα ἁσμάτων, πλήρης ἐρωτικῶν

αἰσθημάτων, τῶν ὁποίων τὸ πῦρ μετριάζεται ἐκ τῆς διαπνεούσης αὐτὸ εἰδυλλιακῆς αὔρας. 6) Ἰδιον καὶ ἀξίολογον μέρος τοῦ τμήματος τούτου συναπρτίζουσιν αἱ προφητεῖαι, ἔργα τῶν διαφόρων προφητῶν, ὧν τέσσαρες μὲν μεγάλοι καὶ ἐπίσημοι, δώδεκα δὲ ἄλλοι μικρότεροι. α'.) Καὶ οἱ μὲν τέσσαρες μεγάλοι προφητῆται εἶνε ὁ Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ, β'.) οἱ δὲ δώδεκα μικρότεροι ὁ Ὡσηὲ, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ὁβδιού, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας. Τούτοις συμπεριληπτέον καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Βαρούχ, περιέχον δύο ἐπιστολάς, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἰδίως προφητείας τοῦ Ἱερεμίου συμπεριληπτέοι καὶ οἱ θρῆνοι, καὶ μία ἐπιστολὴ αὐτοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὴν Σοφίαν Σολομῶντος ἡ Σοφία Σειράχ. Ἐκ παλαιωτάτων χρόνων ἐκηρύχθησαν ὡς κανονικὰ μὲν πάντα σχεδὸν τὰ βιβλία ταῦτα τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ὡς ἀπόκρυφα δὲ, ἤτοι νόθα καὶ μὴ γνήσια : τὸ α'. Ἐσδρα, Τωβίτ, Ἰουδίθ, Σοφία Σολομῶντος, Σοφία Σειράχ, τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων, ἡ ἐπιστολὴ Ἱερεμίου, καὶ ἡ Σωσάννα, προσευχὴ Ἀζαρίου καὶ τῶν τριῶν, καὶ Βήλ καὶ Δράκων, συσσωματωθέντα εἰς τὴν προφητείαν τοῦ Δανιήλ.

Ὀλόκληρος ἡ Ἑβραϊκὴ φιλολογία, πλὴν τοῦ βαθέος θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὑπερ εἶνε κοινὸν αὐτῆς γνῶρισμα, ἔχει πολλὰς καὶ ποικίλας καλλονὰς, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὴν ἀνωτέραν ἐν γένει τῆς τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Ἡ ἀπλὴ ἅμα καὶ μεγαλοπρεπὴς ἐπικότης, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν Πεντάτευχον καὶ πολλὰ ἄλλα τῶν ἱστορικῶν μερῶν τῆς γραφῆς, δὲν ἐμποδίζει τὴν εἰδυλλιακὴν ἀφέλειαν καὶ χάριν τῆς Ῥούθ, οὐδὲ τὰς λοιπὰς ποιητικὰς ἀρετὰς τῶν λοιπῶν βιβλίων. Ἀλλὰ ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς Γραφῆς, ἅτινα οὐ μόνον ὑπερτεροῦσι τῶν λοιπῶν κατὰ τὰς ἀρετὰς τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ὡς εἶδη γραμματολογικὰ ἰδιάζουσιν εἰς μόνην τὴν Ἑβραϊκὴν φιλολογίαν, ἐκφράζοντα ζωηρότερον καὶ ἐναργέστερον τὸν ἰδιαιτέρον χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους, εἶνε οἱ ψαλμοὶ καὶ αἱ προφητεῖαι. Ἡ φράσις ἐν τοῖς ψαλμοῖς ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκροτάτας κορυφὰς τῆς ποιητικῆς ὑψηγορίας, καὶ ἐκ τῶν χορδῶν τοῦ

δανυτικοῦ ψαλτῆρος ἐξεκρούσθησαν φθόγγοι, οἵτινες πληροῦσι τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν ἐνθουσιασμοῦ ἱεροῦ, ὅποιον οὐδεμία ἄλλη ποίησις εἶνε ἱκανὴ νὰ διεγείρῃ. Ἦττον λυρική καὶ ποιητικὴ, ἀλλὰ πολὺ πλέον ἐντονος καὶ νευρώδης εἶνε ἡ πλήρης ποιητικῶν καλλογῶν ἀλλ' ἅμα σοβαρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς γλῶσσα τῆς προφητείας. Ἐπίσης διάπυρος καὶ ἐνθεος εἶνε ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος ὁ κινῶν τὴν γλῶσσαν τῶν προφητῶν, ἀλλὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν αὐτοῖς αἶσθημα εἶνε τὸ μῖσος κατὰ τῆς ἀσεβείας καὶ ἡ ἀγανάκτησις, διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν ἢ ὡς βέλος ἠκονημένον καὶ ἰσθόλον, ἢ ὡς κεραυνὸς πυρπολῶν, ἢ ὡς χεῖμα ῥομφαίας καὶ λάβρος, ὃν οὐδεὶς φραγμὸς δύναται ν' ἀναχαιτίσῃ. Ἐὰν ἡ Ἑβραϊκὴ προφητεία ἐλαττοῦται πολὺ τῆς τεχνικῆς ῥητορείας τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῆς σατύρας τῶν Ῥωμαίων, ὁ ἰδιάζων ὅμως εἰς αὐτὴν θρησκευτικὸς χαρακτήρ καθιστᾷ αὐτὴν ἀνωτέραν ὡς πρὸς τὴν σοβαρότητα καὶ τὸ ὕψος τῶν ἐν αὐτῇ ιδεῶν, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν βαθεῖαν καὶ ἀνεξίτηλον ἐντύπωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Αἰγύπτιοι.

§. 53. Μόνον τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς γνωστὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους, Λιβύη, Αἴγυπτος, Αἰθιοπία. Ἀσιατικὸς χαρακτήρ Αἰγύπτου. Φυλετικὸς χαρακτήρ Λιβύων, Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιόπων. Λιβυφοίνικες, Ἴχθυοφάγοι, Τρωγλοδύται. Αἰγυπτιακὸς καὶ Αἰθιοπικὸς πολιτισμός. — Γεωγραφ. περιγραφή Αἰγύπτου. Νεῖλος, πλήμμυραι αὐτοῦ, ἔδαφος Αἰγύπτου, ὑδραυλικὰ κτίρια, εὐφορία καὶ προϊόντα αὐτῆς. Ἐπιβρὸς τῆς χώρας εἰς τὸ ἡθικὸν τῶν κατοίκων. — Πολιτικὴ διαίρεσις Αἰγύπτου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἄνω Αἴγυπτος ἢ Θηβαίς, μέση Αἴγυπτος ἢ Ἐπτανομίς, κάτω Αἴγυπτος ἢ Δέλτα. Διόσπολις ἢ Θῆβαι, Μέμφις, Ὡν ἢ Ἡλιούπολις, Ἀλεξάνδρεια.

§. 54. Σύνοψις τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Αἰγυπτίων. Ἡ ἱστορία αὕτη ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην σκοτεινὴ καὶ ἀσαφής. Δυναστεικὸς κατάλογος Μανέθωνος. Μυθώδης ἀρχαιότης τῆς Αἰγυπτιακῆς ἱστορίας. — Πρώτη περίοδος τῆς Αἰγυπτιακῆς ἱστορίας. Βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου κατ' ἀρχὰς οἱ θεοὶ καὶ ἡμίθεοι, τουτέστι θεοκρατία καὶ ἱεροκρατία. Ταύτης καταλυθεὶς βασιλείου-σιν οἱ θνητοὶ τουτέστιν οἱ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς τάξεως. Πρῶτος βασιλεὺς

Αἴγ. ὁ Μενῆς (3,000 π. Χ.). Πολιτικὴ συνένωσις Αἴγ., Μέμφις, δημόσια κτίρια καὶ μνημεῖα. Μεμφίται βασιλεῖς τῆς δ' δυναστείας: Χέψ (2,500), Χεφεῖν, Μυκερίνος, πυραμίδες. Μοίρις βασιλεὺς (2,200), Μοίρις λίμνη, καὶ λαβύρινθος.—Δευτέρα περίοδος τῆς αἴγ. ιστορ. Οἱ Ὑκσῶς εἰσβάλλουσιν εἰς Αἴγ. ἤ· καὶ βασιλεύουσι 511 ἔτη. Ὁ Θούτμωσις ἐκβάλλει ἐξ Αἰγύπτου τοὺς Ὑκσῶς (1580).—Τρίτη περίοδος τῆς αἴγ. ιστορ. καὶ ἀκμή. Ἀμένωφις Γ' (1500). Σέσωτριν ὁ μέγιστος ἥρως, κατακτητὴς καὶ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων (1396—1358). Ἐξωτερικοὶ πόλεμοι Σέσωτρινος, τρόπαια καὶ θρίαμβοι αὐτοῦ, δημόσια κτίρια καὶ μνημεῖα, διαίρεσις τῆς Αἴγ. εἰς 36 νομούς.—Τετάρτη περίοδος τῆς αἴγ. ιστορ. Ἐπιδρομὴ καὶ κυριαρχία Αἰθίοπων ὑπὸ Σαβάκωνα. Κατάλυσις τῆς Αἰθιοποκρατίας. Ἱερατικὴ δωδεκάρχια. Ὁ δωδεκάρχης Σάιος Ψαμμήτιχος καταλύει τὴν δωδεκαρχίαν, καὶ καταλαμβάνει τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου.—Πέμπτη περίοδος τῆς αἴγ. ιστορίας ὅλως διάφορος τῶν μέχρι τοῦδε. Ὁ Ψαμμήτιχος (670—616) ἀνοίγει τὴν Αἴγυπτον εἰς τοὺς ξένους, καὶ ἰδίως τοὺς Ἕλληνας. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ψαμμήτιχου βαδίζουσιν ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτοῦ. Νεχσῶ (616—600), Ἀπρίης, Ἀμασις (570—526). Ὁ Ἕλληνισμὸς τῶν ἐκ τῆς περιόδου ταύτης βασιλέων προήγαγε τὴν ἐμπορίαν καὶ ναυτιλίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλ' ἐξεχάυνετε τὰ ἔθνη αὐτῶν, προδιευκολύνα· τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Περσοκρατίαν. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης εἰσβάλλει εἰς Αἴγυπτον, ὁ Ψαμμήτιχος ἡττᾶται ἐν Πηλουσίῳ (525), καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑποδουλοῦται εἰς τοὺς Πέρσας.

§. 55. Ἡ αἰγυπτιακὴ θρησκεία διπλοῦν προῖον τῆς κτηνολατρείας καὶ φουσιολατρείας. Τὸ θεολογικὸν σύστημα τῶν Αἴγ. ἄγνωστον κατὰ μέγα μέρος. Τρεῖς τάξεις θεῶν: Ἀμμων, Φθῶ, Νεϋθ, Ῥά. Δωδεκάθεον. Σέραπις, Ὅσιρις, Ἴσις, Ὄρος. Ζῶα ἱερά. Ἄπιδις.—Μετεμψύχωσις. Αἱ ψυχαὶ δικάζονται ἐν Ἄδου ὑπὸ τοῦ Ὀλίριδος. Ἐκ τῆς μετεμψύχσεως προήλθεν ἡ περὶ τοῦ μετὰ θάνατον βίου μεγίστη πρόνοια. Τάφοι, πυραμίδες, ταρίχευσις νεκρῶν, μούμιαι. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ νεκρώσιμος χαρακτὴρ τῆς αἴγ. καλλιτεχνίας καὶ ἰδίως τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

§. 56. Ναοὶ, ὀβελίθοι, σφίγγες, —κατακόμβαι, —λαβύρινθος, —πυραμίδες.—Γλυπτικὴ τῶν Αἴγ. Ὅπως τὰ οἰκοδομήματα, οὕτω καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν Αἴγ. εἶνε ἐκπληκτικὰ διὰ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ γυμνὰ πάσης χάριτος καὶ ζωῆς. Ἡ παράστασις τῶν ζώων τελειότερα τῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἀνάγλυφα. Ζωγραφικὴ, ἑλλείψεις αὐτῆς. Θρησκευτικὸς χαρακτὴρ καὶ στερεότυπος συμβολικότης τῆς Αἴγ. καλλιτεχνίας. Ἀρίστη σχετικῶς ἡ ἀρχιτεκτονικὴ.

§. 57. Τάξεις ἢ γένη Αἰγυπτίων, διάφοροι κατὰ τοὺς ἀφόρους ἀρχαίους συγγραφεῖς. Οἱ ἱερεῖς δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰ τῆς θ. ηςκευτικῆς λατρείας, ἀλλ' ἦσαν καὶ πολιτικοί, ἱατροί, ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων. Οἱ ἱερεῖς ἐνέμοντο ἀτελῶς τὰ κτήματα τῶν ναῶν. Οἱ ἱερεῖς ἀσυγ-

χρότιστοι πρὸς τοὺς ξένους, ὑποχρεωμένοι δὲ νὰ ζῶσιν ἐν ἐγκρατεῖα καὶ ἄκρα καθαρότητι. — Ἱατρικὴ τῶν Αἰγυπτίων στερεότυπος· κανόνες ὀρισμένοι καὶ βιβλία ἱατρικῆς. — Δικαστήρια. Ἀρχιδικαστής. Ἡ διαδικασία ἔγγραφος καὶ ἄνευ σ νηγόρων. Ἡ κλοπὴ ἐπιτετραμμένη ἀρχιφῶρ. — Οἱ Αἴγ. ἐμπειρότατοι τῆς ἀστρονομίας, ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας. Εἰς ταύτας τὰς ἐπιστήμας παρέσχεν ἀφορμὴν αὐτὴ ἡ φύσις τῆς χώρας. Διαιρέσεις τοῦ ἔτους εἰς ὥρας καὶ μῆνας. Ἀστρολογία, ὠροσκόποι. — Δευτέρα τάξις ἡ τῶν μαχίμων. — Αἱ λοιπαὶ τάξεις ὁ καθ' αὐτὸ λαὸς, οἱ βιομήχανοι, οἱ ἔμποροι, οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ κτηνοτρόφοι. Τὸ ποιμενικὸν ἐπάγγελμα δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἔντιμον, καὶ ἰδίως τὸ τῶν χοιροδοσκῶν. — Ἐμπορία κατὰ ξηράν. Ἀνάπτυξις τῆς Αἰγυπτ. ἐμπορίας ἐπὶ Ψαμμητίχου διὰ τῶν Ἑλλήνων, Ἑλλήνιον ἢ Ναύκρατις ἐν τῷ Δέλτῳ. Ὑδουργία καὶ μεταλλουργία παρὰ τοῖς Αἴγ., ὑφαντικὴ, βύσσινά καὶ λιγνὶθ ὑφάσματα. Πάπυρος.

§. 58. Πολίτευμα Αἰγυπτίων. Οἱ Φαραῶνες πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοί. Αὐλικαὶ ἐθιμοτυπία. Κηδεῖα τῶν βασιλέων, καὶ δίκη αὐτῶν.

§. 59. Φιλολογία. Αἰγυπτιακὴ γλῶσσα καὶ γραφὴ. Ἱερογλυφικά. Διάφορα εἶδη ἱερογλυφικῆς γραφῆς. Ἡ ἱερογλυφικὴ γραφὴ εἶνε ἡ προτέρα βῆσις καὶ ἀφετηρία τῆς κοινῆς.

§. 60. Κοινωνικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτὴρ τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπιβρῶν τῆς φύσεως, τοῦ πολιτεύματος, μάλιστα δὲ τῆς θρησκείας. Οἱ Αἰγύπτιοι προενόουν μᾶλλον περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, ἢ ἀπῆλθον τῆς παρούσης, ἥτις καὶ αὐτὴ ἔφερε νεκρώσιμον ἐν πολλοῖς χαρακτῆρα. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ μεγάλῃ περὶ τὴν ταρίχευσιν καὶ ἐνταφίαν τῶν νεκρῶν ἐπιμέλεια. Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἔθνους.

ΠΗΓΑΙ. Ἡρόδοτος, Ἐρατοσθένης, Διόδωρος, Στράβων, Μανέθων παρ' Εὐσεβίῳ καὶ Συγκέλλῳ, ἱερογλυφικά.

§. 53. Εἰς τοὺς ἀρχαίους γνωστὰ ἦσαν μόνον τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, καὶ αἱ πρὸς ταῦτα γειτνιάζουσαι μεσογειότεραι χῶραι, ἰδίως δὲ ἡ Λιβύη μὲν καὶ Αἴγυπτος κατὰ τὴν ἀνατολικωτέραν ἄκρην τῶν παραλίων τούτων, ὅπισθεν δ' αὐτῶν πρὸς μεσημβρίαν ἡ Αἰθιοπία. Ἀπασαὶ αὗται αἱ χῶραι, ἰδίως δὲ ἡ Αἴγυπτος, ἦτο διὰ τοὺς ἀρχαίους γῆ θαυμασιῶν μύθων καὶ διηγημάτων. Καίτοι δὲ κατὰ γεωγραφικὴν ἀκρίβειαν ἡ παράδοξις αὕτη χώρα κεῖται ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἡ ἱστορία ὅμως αὐτῆς συγκαταλέγεται εἰς τὴν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, διότι οὐ μόνον ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ χώρα ἔχει ὅλως ἀνατολικὸν χαρακτῆρα, διάφορος ὅλως τῆς ἐπιλοιποῦ ἐρῆμου, ὁμοιομόρφου καὶ ἀ-

γόνου Ἀφρικῆς. Ἡ Αἴγυπτος παρακειμένη ἀμέσως εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ πλὴν τῶν ἐκατέρωθεν θαλασσῶν συνεχομένη μετ' αὐτῆς διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ἀρσινόης, ὑπῆρξεν αἰείποτε καὶ γεωγραφικῶς οἷον παράρτημά τι τῆς Ἀσίας μᾶλλον, ὅπως καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς εἶνε παράρτημα ἀναπόσπαστον τῆς Ἀσιατικῆς. Οἱ δὲ λαοί, οἱ κατοικοῦντες τὰς τρεῖς ταύτας γνωστοτέρας εἰς τοὺς ἀρχαίους χώρας τῆς Ἀφρικῆς, ἦσαν οἱ Λίβυες, οἱ Αἰθίοπες καὶ οἱ Αἰγύπτιοι. Καὶ οἱ μὲν οὐλότριχες καὶ μελαγχροinoὶ Λίβυες, περὶ ὧν ὀλιγίστας καὶ ἀσαφεῖς εἰδήσεις ἔχομεν, συνανεμίχθησαν ἐνωρὶς μὲ τοὺς Ἑλληνας ἀποίκους τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τοὺς Φοίνικας, ἐξ ὧν συναπετελέσθη νέον μικτὸν ἔθνος οἱ Λιβυφοίνικες· τῶν δ' Αἰθιοπῶν καὶ Αἰγυπτίων ὁ ἐθνολογικὸς χαρακτήρ δὲν εἶνε οὐδ' αὐτῶν ἀκριβῶς γνωστός. Καθόλου εἰπεῖν ἀπάσας τὰς παρανειλείους χώρας, ἀπὸ τῆς σημερινῆς Ἀβυσσινίας μέχρι τῆς Αἰγύπτου ὥκουον ἀνέκαθεν οὐλότριχες μέλανες λαοί, ὧν οἱ μὲν διῆγον βίον ἀλιευτικόν, καλούμενοι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἰχθυοφάγοι, οἱ δὲ ἦσαν ποιμένες ἐνδiciaιτώμενοι εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὰς τρώγλας, ὧν ἔδριθον αἱ χώραι ἐκεῖναι, καὶ καλούμενοι διὰ τοῦτο τρωγλοδύται· ἀλλ' εἶνε σχεδὸν βέβαιον ὅτι οἱ ἐγχώριοι οὗτοι δὲν ὑπῆρξαν καὶ οἱ δημιουργοὶ τοῦ Αἰθιοπικοῦ καὶ Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ὅτι οἱ Αἰθίοπες καὶ Αἰγύπτιοι ἦσαν λαὸς διάφορος αὐτῶν, οὐλόθριξ μὲν καὶ μελαψός, ἀλλ' ὅχι καὶ μέλας, καὶ ἀνήκων ὅχι εἰς τὴν μέλαιναν ἀφρικανικὴν φυλὴν, ἀλλ' εἰς τὴν Καυκασίαν, καὶ πιθανώτατα εἰς τὸν σημιτικὸν ἰδίως κλάδον αὐτῆς. Ὁ δὲ λαὸς οὗτος, εἴτε ἰθαγενὴς εἴτε ἔξωθεν ἐπελθὼν καὶ καθυποτάξας τοὺς ἰθαγενεῖς, ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τοῦ Αἰθιοπικοῦ καὶ Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ, οὗτινος ἡ ἀρχὴ ἀναφέρεται μεθ' ἱκανῆς βεβαιότητος εἰς πολλὰς χιλιετηρίδας πρὸ Χριστοῦ. Τώρα ἐὰν ὁ Αἰγυπτιακὸς πολιτισμὸς εἶνε τέκνον τοῦ Αἰθιοπικοῦ ἢ τάνάπαλιν, εἶνε ἄγνωστον· ἀναντιρρήτον δὲ μόνον, ὅτι ὁ Αἰγυπτιακὸς εἶνε ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀνώτερος τοῦ Αἰθιοπικοῦ· διὸ καὶ ἡ ἱστορία τῶν Αἰθιοπῶν περιορίζεται εἰς πάνυ ὀλίγας τινὰς εἰδήσεις.

Ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν περίπου ἐκ τῆς ἀρκτέας ὀφρύος τῶν κατὰ τὸ κεντρικὸν τῆς Ἀφρικῆς ὁροπέδιον ὁρέων ἐκπηγάξει ποταμὸς τις

καλούμενος Λευκός, εἰς ὃν συμβάλλει ὁ ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν Ἀλπεων τῆς Ἀβυσσινίας καταρρέων Γλαυκός ποταμός. Εἰς τὸν διπλοῦν τοῦτον συμβάλλει μετέπειτα καὶ τρίτος ποταμός ὁ Ἀσταβόρας. Τὸ τριπλοῦν δὲ τοῦτο ρεῖθρον ὁρμᾷ ἀκολουθῶς πρὸς βορρᾶν καὶ διασχίζον τοὺς εἰς ἀπέραντον ἔκτασιν ἐπιπροσθούντας γυμνοὺς καὶ γιγαντιαίους βράχους, καταρρήγνυται εἰς ἄλλεπαλλήλους καταρράκτας, καὶ ἐπὶ τέλους καταπίπτει εἰς κοιλάδα, ἥτις κατατεινομένη ἐλικοειδῶς πρὸς βορρᾶν καὶ ἔχουσα 2—3 κατ' ἀρχὰς μιλίων πλάτος, πλατύνεται βαθμηδὸν ἔτι μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ ἐκατέρωθεν βράχοι τῶν ὀρέων διίστανται ἀποκλίνοντες οἱ μὲν πρὸς δυσμὰς οἱ δὲ πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐπὶ τέλους ἀναπεταννύεται εἰς ἀχανῆ πεδιάδα, ἣν διαρρέων ἡσύχως καὶ εἰς πολλοὺς βραχίονας διηρημένον τὸ ρεῖθρον ἔχεινο, ὁ ἥδη Νεῖλος καλούμενος, ἐκβάλλει διὰ πολλῶν στομάτων εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Τὸ δυτικώτατον στόμιον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ἀνατολικωτάτου 50 μίλια· 20 δὲ ἡμερῶν δρόμος εἶνε ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῶν καταρράκτων, καὶ ἅπασα αὕτη ἡ μεταξὺ κειμένη πεδινὴ χώρα καλεῖται Αἴγυπτος. Ἡ Αἴγυπτος ἔχει ἔδαφος τιτανῶδες ἐπικεκαλυμμένον ὑπὸ ἐρυθρωπῆς ἀγόνου ἄμμου, καὶ ἤθελεν ἦνε, ὅπως καὶ ἡ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πλάτος κειμένη Σαχάρα, ἀμμώδης ἐρημία, ἄγονος καὶ ἀνυδρος, ἐνδιαίτημα μόνον ὀλίγων δορκάδων καὶ στρουθοκαμήλων, ἐὰν ὁ διαρρέων αὐτὴν Νεῖλος δὲν ἐπλημμύρει περιοδικῶς κατ' ἔτος ὀλόκληρον αὐτὴν, καὶ δὲν εἶχεν ἐπικαλύψῃ αὐτὴν πρὸ αἰώνων διὰ παχείας τινὸς καὶ γονίμου μελανωπῆς ἰλύος, ἥτις κατασταλάζει ἐκ τῶν πλημμυρούντων ναμάτων, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας βαθμηδὸν τὸ ἔδαφος τῆς Αἰγύπτου κατ' ἔτος ὑψοῦται καὶ παχύνεται. Ἡ πλημμύρα αὕτη τοῦ Νείλου συμβαίνει τακτικῶς κατ' ἔτος, μετὰ τὰς περιοδικὰς κατὰ τὴν Ἀφρικὴν βροχάς, ἀλλὰ βραδέως καὶ βαθμηδὸν προχωροῦσα ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, κατακλύζει δὲ ὀλόκληρον τὴν πεδιάδα τῆς Αἰγύπτου, ἥτις τότε φαίνεται ὡς ἀχανὲς θάλασσα, ἐξ ἧς ἀνέχουσι δίκην νήσων αἱ πόλεις καὶ αἱ κῶμαι. Ἀλλὰ καθὼς τὰ ὕδατα τῆς πλημμύρας ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν κοίτην των

ἐκ τοῦ ἀφθόνως καταρδευθέντος ἰλυώδους καὶ μελαγγείου ἐδάφους ἀναπηδᾷ πάραυτα μετ' ἀκολάστου ὀρμῆς καὶ γονιμότητος βλάστησις ἰσχυρὰ καὶ εὐρωστος, ἥτις μεταβάλλει τὴν τέως γυμνὴν χώραν εἰς συνεχῇ καὶ ἀπέραντον χλοερὸν κῆπον. Μία δὲ καὶ ἡ αὐτὴ ἄρουρα βλαστάνει ὄχι ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ λόγον τῆς τοποθεσίας καὶ καλλιιεργείας. Ἵνα δὲ ἡ πλήμμυρα τοῦ Νείλου διαμερίζηται ἐξ ἴσου καθ' ὅλην τὴν χώραν, τὴν φύσιν ἐπεβοήθησε καὶ ἡ τέχνη, καὶ ἀνέκαθεν κατεσκευάσθησαν λίμναι τεχνηταί, ὧν ἐπισημοτάτη καὶ μεγίστη ἦτο ἡ Μοῖρις, διώρυγες, καὶ ἄλλα ὑδραυλικά ἔργα, χρησιμεύοντα εἰς τὴν σκοπιμωτέραν καὶ ἀπανταχόσε τῆς Αἰγύπτου διοχέτευσιν τῶν πλημμυρούντων ναμάτων. Πλὴν πολλῶν καὶ παντοίων καρπῶν, καὶ ἰδίως κηπαίων, ἡ Αἴγυπτος παράγει ἐν ἀφθονίᾳ παντοίους δημητριακοὺς καρποὺς, οἵτινες εἶνε ἡ κυρία πηγὴ τοῦ πάλαι τε καὶ νῦν πλούτου αὐτῆς, καὶ οἵτινες κατέστησαν αὐτὴν τὴν κυριωτάτην σιταποθήκην τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἀλλ' ἡ ἄκρα εὐτυχία εἶνε αἰείποτε σχεδὸν ἀχώριστος ἀπὸ τῆς ἄκρας δυστυχίας, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Νεῖλος ὁ πατὴρ καὶ δημιουργὸς τῆς ὕλικῆς ταύτης ἀφθονίας, ὑπῆρξεν ὁμοίως ἀνέκαθεν καὶ ὁ ἔμμεσος αἴτιος ἔνθεν μὲν τῆς ἐπὶ τὸ ἀβρότερον καὶ μαλθακώτερον ἐκδιαιτησέως τοῦ βίου τῶν κατοίκων, ἔνθεν δὲ τῆς ἐπὶ τὸ δουλικώτερον ταπεινώσεως τοῦ ἡθικοῦ φρονήματος. Καὶ τῆς φυσικῆς δὲ ὑγείας λυμαντικὴ ὑπῆρξεν αἰείποτε ἡ πλουσία Αἴγυπτος, διότι ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἡ χώρα αὕτη ἔνεκα τῆς συχνῆς καὶ δυσσπαμύντου ἀναπτύξεως τελματωδῶν μiasμμάτων, εἶνε ἡ πατρὶς καὶ κοιτὶς τῆς πανώλους καὶ τῆς χολέρας.

Ἡ Αἴγυπτος διηρεῖτο εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον ἢ Θηβαΐδα, τὴν μέσην Αἴγυπτον ἢ Ἑπτανομίδα, καὶ τὴν κάτω Αἴγυπτον, ἥτις ὡς περιεχομένη μεταξὺ τῶν αἰείποτε μᾶλλον ἐκατέρωσε διανοιγομένων βραχιόνων τοῦ Νείλου ἐπεκαλεῖτο Δέλτα. Ἐκαστον δὲ τῶν τριῶν τούτων μερῶν τῆς Αἰγύπτου ὑποδιηρεῖτο εἰς διάφορα τμήματα, τὰ ὅποια οἱ ἀρχαῖοι ὀνομάζουσι νομούς. Αἱ ἐπισημότεραι πόλεις τῆς ἄνω Αἰγύπτου ἦσαν αἱ Φιλαι ἐπὶ μικρᾷ νήσῳ πλησίον τοῦ μικροτέρου καταρράκτου· ἡ Ἐλεφαντίνη, καὶ αὐτὴ νῆσος πρὸς βορρᾶν τῶν καταρράκτων· ἡ Συ-

ήνη παρὰ τὸν Νεῖλον, μεθόριος πόλις μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας, καὶ ἡ πρωτεύουσα Διόσπολις ἢ Θῆβαι, ἃς ὁ Ὅμηρος καλεῖ ἐκατομύλους, κειμένη ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Νεῖλου. Τῆς δὲ μέσης Αἰγύπτου πρωτεύουσα ἦτο ἡ Μέμφις, καὶ τῆς κάτω Αἰγύπτου ἐπισημότεραι πόλεις ἦσαν ἐντὸς τοῦ Δέλτα ἡ Ναύκρατις, Σαῖς καὶ Βούσιρις, πρὸς δυσμὰς τοῦ Δέλτα ὁ Κάνωβος καὶ ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἐφεξῆς ἡ Ἀλεξάνδρεια, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἡ Ὦν ἢ Ἡλιούπολις, πρωτεύουσα τῆς κάτω Αἰγύπτου πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸ Πηλούσιον, παρὰ τὰς ἀνατολικωτάτας ἐκβολὰς τοῦ Νεῖλου, ἡ ἐσχάτη μεθόριος μεταξὺ Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου πόλις.

§. 54. Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῶν Αἰγυπτίων εἶνε πλέον πάσης ἄλλης σκοτεινὴ καὶ μυθώδης· διότι οὐ μόνον τῶν νεωτέρων αἰγυπτιολόγων αἱ ἔρευναι, αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς σπουδῆς τῶν αἰγυπτιακῶν μνημείων καὶ ἰδίως τῶν ἱερογλυφικῶν, ἀντιφάσκουσιν ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς εἰδήσεις, ἃς παρελάβομεν παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι πρὸς ἀλλήλους. Αἱ περὶ τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας πληροφορίες τοῦ Ἡροδότου καὶ Διοδώρου διαφέρουσι μεγάλως τῶν τοῦ Μανέθωνος, Αἰγυπτίου ἱερέως συγγραψάντος ἐλληνιστὶ κατὰ τὸν 2 π. Χ. αἰῶνα ἱστορίαν τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀρυσθέντος αὐτὴν ἐκ τῶν ἐπισήμων καὶ ἱερῶν τῆς πατρίδος του πηγῶν. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Μανέθωνος ἀπωλέσθη, σώζονται δὲ αὐτοῦ ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα κατ' ἐπιτομὴν παρὰ τῷ Ἰωσήφῳ, Εὐσεβίῳ καὶ Συγκέλλῳ, ἀλλὰ καὶ τούτων τὸ κυριώτατον περιεχόμενον εἶναι ξηρὸς κατάλογος 30 δυναστειῶν, αἵτινες ἐβασίλευσαν τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου. Εἰ καὶ ὁ δυναστικὸς οὗτος κατάλογος τοῦ Μανέθωνος εἶνε ἡ μόνη ὁπωσοῦν εὐπρόσδεκτος περὶ τῆς Αἰγύπτου ἱστορικὴ πηγή, δυστυχῶς ὁμως οὐ μόνον πρὸς τὰς ἐρεῦνας τῶν σημερινῶν αἰγυπτιολόγων ἐν πολλοῖς, ὡς προεβρέθη, ἀντιφάσκει, ἀλλὰ καὶ κατ' ἑαυτὸν ἐξεταζόμενος δὲν περιέχει πολλὰ στοιχεῖα ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας. Ἦδη αὐτὴ ἡ χρονολογία τοῦ Μανέθωνος εἶνε εἰς τὸ μυθωδέστατον ἐξωγωγμένη, διότι ἡ ἀρχὴ τῶν δυναστειῶν αὐτοῦ ἀναβαίνει εἰς ἀρ-

χαιότητα ὅλως μυθώδη, 5,702 π. Χ. Καὶ ἀπεπειράθησαν μέν τινες καὶ πάλαι καὶ νῦν νὰ ἐλαττώσωσι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον λέγοντες, ὅτι οἱ διάφοροι βασιλεῖς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς δυναστείας πρέπει νὰ νοηθῶσιν ὡς συγχρόνως πολλαχοῦ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύοντες, καὶ ὅχι κατ' ἄλλεπάλληλον χρονικὴν διαδοχὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ τῆς τροπολογίας ταύτης κέρδος εἶνε μικρὸν, διότι πάλιν ἔχομεν κατ' ἄλλους μὲν 3,643, κατ' ἄλλους δὲ 3,892 π. Χ., τουτέστιν ἀρχαιότητα μυθωδεστάτην καὶ σκοτεινοτάτην. Ἐν τῇ ἱστορικῇ συνόψει ταύτῃ θέλομεν ἀναφέρει μόνον τὰ κυριώτερα καὶ ἱστορικῶς ὁμοιαληθέστερα γεγονότα, τὰ ἐκ τε τῶν ἀρχαίων καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὡς ὁπωσοῦν ἀσφαλῆ καὶ βέβαια διαπιστούμενα.

Πρῶτοι, κατὰ τὴν ἐγχώριον τῶν Αἰγυπτίων παράδοσιν, ἐβασίλευσαν οἱ ἀνώτεροι θεοὶ, μετ' αὐτοὺς δὲ οἱ κατώτεροι, μετὰ τούτους οἱ ἡμίθεοι, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ θνητοὶ βασιλεῖς. Ἡ δὲ πρώτη αὕτη καὶ ἀρχαιοτάτη περίοδος τῆς Αἰγυπτιακῆς ἱστορίας, ἣν εἶνε δύσκολον νὰ ὀρίσῃ τις χρονολογικῶς, φαίνεται ὅτι ἦτο θεοκρατία τις ἢ ἱεροκρατία μᾶλλον, καθ' ἣν ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν ἤρχον ἐκασταχοῦ τῆς Αἰγύπτου οἱ ἱερεῖς, κέντρον καὶ ἀφετηρίαν τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἔχοντες τὸν ἐκασταχοῦ ναὸν, οὗ προΐσταντο. Τὴν ἱεροκρατίαν ταύτην κατέλυσαν, ὡς φαίνεται, οἱ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς τάξεως ἀρχηγοί, ἀναλαβόντες αὐτοὶ τὴν ἐξουσίαν, καὶ τότε ἄρχεται κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ βασιλεία τῶν θνητῶν, καὶ ὁ μακρὸς τοῦ Μανέθωνος κατάλογος. Πρῶτος τῶν θνητῶν τούτων βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν ἀπασῶν ἀνεξαίρετως τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων πηγῶν εἶνε ὁ Θερινίτης Μήνης ἢ Μηνᾶς ἢ Μήν, ὅστις συνήνωσεν εἰς ἓν κράτος τὴν ἄνω καὶ κάτω Αἴγυπτον, καὶ ἀποτρέψας ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς τὴν κοίτην τοῦ Νεῖλου, ἔκτισεν ἐν ἐπικαίρῳ τῆς Ἑπτανομίδος τὴν Μέμφιν, πρωτεύουσαν ὁλοκλήρου τοῦ συνενωθέντος Αἰγυπτιακοῦ κράτους, ὅπερ καὶ διὰ κατακτητικῶν ἐπιδρομῶν ἐξέτεινε μεγάλως πρὸς δυσμὰς. Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐπομένων δυναστειῶν τῆς περιόδου ταύτης οἱ μὲν ἐπηνύησαν τὰς μέχρι τοῦδε κατακτήσεις, οἱ δὲ ἐκόσμησαν τὴν Μέμφιν καὶ Αἴγυπτον διὰ με-

γαλοπρεπῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων καὶ μνημείων, ὧν τὰ μᾶλλον ἀξιοσημειώτα εἶνε αἱ πυραμίδες. Τὰ μνημεῖα ταῦτα ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῶν πρὸς δυσμὰς λόφων, οἵτινες διαχωρίζουσι τὴν καθ' αὐτὸ Αἴγυπτον ἀπὸ τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου, καὶ ἐφ' ὧν ἔκειντο καὶ τὰ κοινὰ τοῦ λαοῦ νεκροταφεῖα. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν Μεμφιτῶν βασιλέων τούτων ἦσαν οἱ ἐκ τῆς τετάρτης δυναστείας Χέοψ ἢ Σοῦφρις, ὁ Χερρὴν ἢ Χαφρά καὶ ὁ Μυκερῖνος ἢ Μενχέρης, οἵτινες ἔκτισαν τὰς τρεῖς μεγίστας τῶν πυραμίδων. Ἄλλος Φαραὼ κατεσκεύασε διώρυγα μεγίστην καὶ γιγαντιαίαν, δι' ἧς μετωχέτευσε μέγα μέρος τοῦ Νείλου εἰς τὴν Μοῖριν λίμνην, καὶ αὐτὴν σχεδὸν χειροποίητον ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσαν, ἣν ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖ ὡς τὸ μέγιστον θαῦμα τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἥτις μετέβαλεν ἀνέκαθεν ἐξ ἐρήμου ξηρᾶς καὶ ἀγρόνου εἰς εὐφορώτατον κῆπον τὸν Ἀρσινοίτην νομόν. Αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεὺς ἔκτισε καὶ τὸν λαβύρινθον, ἕτερον θαῦμα τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ Ἡροδότου ὀνομάζεται Μοῖρις, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους εἶνε ὁ παρὰ Μανέθωνι Φίωψ ἐκ τῆς ἑκτῆς δυναστείας, ἢ Ἀμμανέμης Γ'. ἐκ τῆς δωδεκάτης.

Ἄλλ' αἰφνης ἡ συνεχὴς καὶ ἀλληλοδιάδοχος σειρὰ τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων διακόπτεται ἐξ ἐπιδρομῆς καὶ κατακτήσεως Ξενικῆς. Ἐπὶ τοῦ Αἰγυπτίου βασιλέως Τιμάου εἰσέβαλον ἐξ ἀνατολῶν εἰς Αἴγυπτον κατὰ τὸν Μανέθωνα ἄγρια νομαδικὰ φύλα Σημιτῶν, οἵτινες καθυποτάξαντες ἀμαχητεὶ ἅπασαν τὴν μέχρι Μέμφιδος χώραν, τοὺς μὲν ναοὺς κατέσκαψαν, τὰς δὲ πόλεις ἐνέπρησαν, καὶ τελευτῶντες κατέλαβον τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου. Τοὺς ξένους τούτους κατακτητὰς οἱ Αἰγύπτιοι ὠνόμασαν Ὑκσως, τουτέστι ποιμένας βασιλεῖς. Οἱ Ὑκσως ἐβασίλευσαν τῆς Αἰγύπτου 511 ὅλα ἔτη καὶ καταλαμβάνουσι τρεῖς ὅλας δυναστείας ἐν τῇ καταλόγῳ τοῦ Μανέθωνος. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους οἱ ἐγγχώριοι βασιλεῖς τῆς Θηβαίδος, πιθανώτατα καὶ οὗτοι ὑποτελεῖς φόρου εἰς τοὺς Ὑκσως, ἐπαναστάντες ἐξέβαλον καὶ ἐνέκλεισαν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνατολικωτάτην καὶ μεθόριον πόλιν τῆς Αἰγύπτου Αὔαριν, τὴν μετὰ ταῦτα Πηλούσιον μετονομασθεῖσαν. Οἱ Ὑκσως ἀντέστησαν διὰ μακροῦ χρόνου κατὰ τῶν ἐγγχωρίων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους

δεινῶς πιεσθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν Τεθμῳσίος τοῦ Β', ἐκ τῆς 18 δυναστείας, ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν ὑπόσπονδοι, καὶ διὰ τῆς ἐρήμου εἰσέβαλον εἰς Παλαιστίνην, ὅπου κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων περιστατικῶν παρήχθησάν τινες νὰ ὑποθέσωσιν, ὅτι οἱ Ἰχσῶς οὗτοι ἦσαν οἱ Ἰσραηλῖται· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη, πιθανὴ ὡς ἐκ τούτων, ἀποφαίνεται μᾶλλον ἀπίθανος ἐξ ἄλλων λόγων.

Ἀπὸ τοῦδε ἄρχεται ἡ τρίτη καὶ λαμπροτάτη περίοδος τῆς Αἰγυπτιακῆς ἱστορίας, ἡ ἀπὸ τῆς 18 δυναστείας (1580;) καὶ ἐφεξῆς. Πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου εἶνε τοῦ λοιποῦ αἱ Θῆβαι ἡ Διόσπολις, καὶ οἱ πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ ἀγῶνες ἐξεγείραντες καὶ κραταυώσαντες τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, προήγαγον εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους, διότι οὐ μόνον τὸ κράτος τῆς Αἰγύπτου ἐπνυξήθη διὰ κατακτησεων, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα καὶ πλεῖστα τῶν ἐν Θήβαις δημοσίων κτιρίων καὶ μνημείων ὠκοδομήθησαν ἐπὶ τῶν Φαραῶνων τῆς περιόδου ταύτης, ὧν ἄξιος μνείας εἶνε ὁ Ἀμένωφίς Γ' (1500;), προελάσας νικηφόρος ἄχρι Μεσοποταμίας, καὶ καθυποτάξας ἀπάσας τὰς ἐν τῷ μεταξὺ χώρας. Ἀλλὰ πάντας ὑπερέβαλε Ῥαμεσσῆς ἡ Ῥαμψῆς ὁ μέγας, ὁ παρὰ Διοδώρῳ μὲν Σεσόωσις, παρ' Ἡροδότῳ δὲ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἑλλήσι Σέσωστρις καλούμενος (1396—1328), ὁ μέγιστος ἥρως, κατακτητὴς καὶ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων, οὗτινος τὰ πολεμικὰ κατορθώματα εἶνε ἐνάμιλλα κατὰ τὸ μεγαλεπήβολον καὶ γιγάντειον πρὸς τὰ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντα δημόσια οἰκοδομήματα καὶ μνημεῖα, ὧν μέχρι σήμερον σώζονται τὰ ἐκπληκτικὰ λείψανα καὶ ἐρείπια. Ὁ Σέσωστρις ἅμα ἀναβάς τὸν θρόνον συνεκράτησε στρατιὰν μεγάλην καὶ πολυάριθμον κατὰ ξηρὰν μὲν ἐξ 600,000 πεζῶν, 24,000 ἱππέων, καὶ 27,000 πολεμικῶν ἄρμάτων, στόλον δὲ ναυτικὸν ἐκ 400 πλοίων, καὶ ἀφ' οὗ καθυπέταξεν ἅπασαν σχεδὸν τὴν Αἰθιοπίαν καὶ Αἰθίωην ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀσίαν καὶ καθυπέταξε τὴν Ἀραβίαν, Συρίαν, Μ. Ἀσίαν καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ προσέβη κατὰ τὴν μυθωδεστέραν παράδοσιν μέχρι μὲν Τατιάδος πρὸς βορρᾶν, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μέχρι Γάγγου, ὅθεν ὑπέστρεψεν οἴκαδε καὶ διήλase τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς

πόλεις ἐφ' ἄρματος θριαμβευτικοῦ, ὅπερ ἔσυρον ὄχι ἵπποι, ἀλλὰ τέσσαρες ἐκ τῶν αἰχμαλώτων βασιλέων, ζευγνύμενοι ἐκάστοτε ἐξ ὑπαμοιβῆς. Ὁ Σέσωστρις διήρесе τὴν Αἴγυπτον εἰς 36 νομοὺς, ἰδρυσε πλείστα καὶ κάλλιστα μνημεῖα καὶ ἔκτισε μέγιστα κτίρια, ὑδραυλικά τε καὶ ὀχυρωματικά, καθὼς καὶ πολλοὺς ναοὺς καὶ πόλεις. Οὐ μόνον δ' ἐν Αἰγύπτῳ ἀλλὰ καὶ καθ' ἀπάσας τὰς κυριευθείσας ὑπ' αὐτοῦ χώρας ὁ Σέσωστρις ἔστησε μεγαλοπρεπέστατα τρόπαια καὶ μνημεῖα, ἣ ἐνεχάραξεν εἰς τοὺς βράχους δι' ἱερογλυφικῶν τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὰ κατορθώματα.

Τέσσαρας περίπου αἰῶνας διήρκεσεν ἐν Θήβαις ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Σεσώστριος ἀπαραμείωτος ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Φαραωνικοῦ θρόνου. Ἀλλ' αἰφνης πάλιν διεκόπη ἡ δυναστική σειρά τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων ἐκ δύο σπουδαίων πολιτικῶν μεταβολῶν τῶν ἐξῆς. Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 8·π. Χ. ἑκατονταετηρίδος οἱ Αἰθίοπες εἰσβαλόντες ὑπὸ τὸν Σαβάκωνα κατέλαβον τὸν ἐν Θήβαις θρόνον τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ 50 περίπου ἔτη, μεθ' ὃ οἱ Αἰγύπτιοι ἀπέσεισαν τὸν ζυγὸν τῶν Αἰθιόπων, χωρὶς ὅμως ἐντεῦθεν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ κράτος ἡ πολιτικὴ βασιλεία τῶν Φαραώνων, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν δώδεκα ἱερατικῶν τμημάτων τῆς Αἰγύπτου διεμερίσθησαν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐντεῦθεν προσέκυψεν ἡ Αἰγυπτιακὴ δωδεκαρχία, ἣν ἐπὶ τέλους κατέλυσε τῇ βοήθειᾳ Ἰωνικῶν καὶ Κερικῶν στρατευμάτων ὁ δωδεκάρχης Σάιδος Ψαμμήτιχος, καταβαλὼν τοὺς συνάρχοντας καὶ συνενώσας τὴν πᾶσαν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου εἰς τὰς χεῖράς του.

Ἀπὸ τοῦ Ψαμμητίχου καὶ ἐφεξῆς ἄρχεται νέα καὶ ὅλως διάφορος τῶν προηγουμένων περίοδος τῆς Αἰγυπτιακῆς ἱστορίας. Ὁ βασιλεὺς οὗτος (670—616) καὶ μετ' αὐτὸν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἤνοιξαν τὰς μέχρι τοῦδε κεκλεισμένας πύλας τῆς Αἰγύπτου εἰς τοὺς ξένους, Ἕλληνας καὶ Φοίνικας, μετέφεραν τὸν θρόνον εἰς τὴν κάτω Αἴγυπτον, ὅπου πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦτο ἀπὸ τοῦδε ἡ Σάϊς, παρεχώρησαν γῆν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅπου ἔκτισαν τὴν Ναύκρατιν, καὶ ἐν γένει ἐφάνησαν εὐμενεῖς καὶ συμβιβαστικοὶ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἀλλ' εἰκοσακισμῦριοι Αἰγύπτιοι μὴ φέροντες τὸν ξενισμόν τοῦτον ἐματανάστευσαν εἰς Αἰθιοπίαν,

ὅπου προσῆλθον εἰς τὸν ἐν Μερὸ ἢ βασιλέα τῶν Αἰθιοπῶν. Ὁ διάδοχος τοῦ Ψαμμητίχου Νεχαὼ (616—600) ἐβάδισεν ἐπὶ τὰ ἔλχνη τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐπροστάτευσεν καὶ προήγαγε τὴν ἐμπορίαν καὶ ναυτιλίαν, καὶ κατὰ προτροπὴν αὐτοῦ ἐπεχείρησαν καὶ διέξεπεραίωσαν οἱ Φοίνικες τὸν περίπλου τῆς Ἀφρικῆς. Καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν δὲ ἐξεστράτευσεν μεθ' ἀρμάτων πολεμικῶν καὶ στρατιᾶς πολλῆς, ἐκυρίευσεν τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν, καὶ εἰσέβαλεν εἰς Μεσοποταμίαν, ἀλλ' ἔπαθε δεινὴν ἦτταν ἐν Κιρκισίῳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδονόσορος. Πάσας ταύτας τὰς κατακτήσεις ἀπώλεσεν ὁ διάδοχος τοῦ Νεχαὼ Ἀπρίης, ὃν ὡς προστατεύοντα καθ' ὑπερβολὴν τοὺς Ἴωνας καὶ Κᾶρας μισθοφόρους, στασιάσας ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατὸς (570) ἐν τῇ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀποικίας Κυρήνης ἀτυχεῖ αὐτοῦ ἐκστρατεῖα, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν στρατηγὸν Ἀμασιν. Ἀλλὰ τόσον ἦτο ἤδη τὸ κράτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, ὥστε καὶ ὁ Ἀμασις αὐτὸς (570—526) ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν πολιτικὴν τῶν προκατόχων του· ἡ ἐμπορία ἐπ' αὐτοῦ ἤκμασεν τὰ μέγιστα, καὶ ἡ Σαῖς ὑπερέβαλε κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα τὴν Μέμφιν καὶ τὰς Θήβας. Συγχρόνως ὁμως καὶ ὁ βίος τῶν Αἰγυπτίων ἐξεχαυνώθη, καὶ αἱ ἡμέραι τῆς πολιτικῆς ζωῆς αὐτῶν ἦσαν μετρημένα. Ὁ χεῖμαρρος τῆς Περσικῆς μοναρχίας εἶχεν ἤδη καταπλημμυρῆσαι τὴν Ἀσίαν, καὶ ὁ Καμβύσης εἰσέβαλεν εἰς Αἴγυπτον. Ὁ διάδοχος τοῦ Ψαμμητίχου Ψαμμήνιτος ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἡ νίκη τοῦ Καμβύσου κατέλυσε τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου, ἥτις ἔκτοτε (525) ἔμεινε καθυποτεταγμένη εἰς τοὺς Πέρσας ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας· ἅπασαι δὲ αἱ ἐκ διαλειμμάτων ἀποπειραὶ τῶν Αἰγυπτίων ν' ἀποσείωσι τὸν Περσικὸν ζυγὸν ἀπέβησαν εἰς μάτην.

§. 55. Ὅπως τοῦ ἔθνους οὕτω καὶ τῆς θρησκείας τῶν Αἰγυπτίων ἡ πηγὴ ἦτο διπλῇ, ἡ κτηνολατρεῖα, προῖον, ὡς φαίνεται, τῆς ἀρχαίας καὶ ἐγγχωρίου κτισματολατρείας, καὶ ἡ ἀνωτέρα Ἀσιατικὴ φυσιολατρεῖα. Οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, ἐξηγήσαντες ἐπὶ τὸ συμβολικώτερον τὰ τῆς κτηνολατρείας, συνεχώνευσαν αὐτὴν πρὸς τὴν φυσιολατρείαν εἰς ἓν ὅλον σύστημα, ποικίλον ἐκασταχοῦ,

ὅπερ ὅμως ἦτο κατὰ μέγα μέρος ἄγνωστον καὶ δυσερμηνευτον καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἤδη τοῦ Ἡροδότου. Ἐντεῦθεν πιθανώτατα προῆλθε τὸ διφυές πολλῶν αἰγυπτιακῶν θεῶν, ὧν τὸ μὲν ἥμισυ μέρος ἦτο ζώου τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἀνθρώπου. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μετηρμήνευον τὰς θεότητας τῶν Αἰγυπτίων, ὅπως καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνῶν, εἰς ἑλληνικάς· ἀλλὰ σπανιώτατα ὅμως αἱ μεθερμηνεύσεις αὗται ὑπῆρξαν ἀκριβεῖς. Οἱ ἐπισημότατοι τῶν τῆς πρώτης τάξεως θεοὶ ἦσαν ὁ ἀποκεχυμμένος Ἄμμων (Ζεὺς) κατὰ τὴν ἄνω Αἴγυπτον, οὗτινος ἐπισημότατον ἱερὸν καὶ μαντεῖον ἦτο τὸ ἐν τῇ χαριεστάτῃ αὐάσει τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου Ἀμμώνιον, ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ φωτὸς Φθᾶς κατὰ τὴν μέσσην Αἴγυπτον καὶ ἰδίως ἐν Μέμφιδι, καὶ ἡ ζωογόνος θεότης Νηϊθ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ῥᾶ, θεοῦ τοῦ ἡλίου, λατρευομένη κατὰ τὴν κάτω Αἴγυπτον καὶ ἰδίως ἐν Σάει. Τούτου τοῦ Ῥᾶ υἱοὶ ἦσαν οἱ πλεῖστοι τῶν δώδεκα θεῶν τῶν συναποτελούντων τὴν δευτέραν τάξιν. Ὅπως δὲ ἡ δευτέρα τάξις ἐγεννήθη ἐκ τῆς πρώτης, οὕτω καὶ ἐκ τῆς δευτέρας ἡ τρίτη τάξις τῶν θεῶν, ὧν ἐπισημότεροι ἦσαν ὁ Σέραπις, ὁ Ὅσιρις, ἡ Ἴσις, καὶ ὁ υἱὸς αὐτῶν Ἔνρος, καὶ αἱ τρεῖς θεοποιῖαι τῆς φύσεως τῆς Αἰγύπτου. Ὁ δὲ Ὅσιρις ἦγε διηνεκῇ καὶ ἀμείλικτον πόλεμον πρὸς τὸν Τυφῶνα, ὅστις πιθανώτατα ἦτο θεοποίησις τοῦ σφοδροῦ ἐκ τῆς ἀμμώδους ἐρήμου πνέοντος ἀνέμου. Ἐκ δὲ τῶν ζώων θείας ἰδίως λατρείας ἀπήλαιον παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ αἴλουρος, ὁ κύων, ὁ ὄφις, ἡ ἴβις, ὁ κροκόδειλος κλπ., μάλιστα δὲ ἄτομά τινα ἐξαίρετα αὐτῶν. Τῆς δὲ μεγίστης θρησκευτικῆς λατρείας ἀπήλαιυσεν ὁ θεὸς Ἄπις, μόσχος τρεφόμενος εὐλαβέστατα καὶ προσκυνούμενος ἐν τῷ ναῷ τοῦ Φθᾶ τῷ ἐν Μέμφιδι.

Πρὸς τὴν κτηνολατρείαν δὲν φαίνεται ἄσχετον τὸ κυριώτατον τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων τῶν Αἰγυπτίων, τὸ περὶ μετεμψυχώσεως. Κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθανόντος πρὸ τοῦ ἐσχάτου αὐτῆς προορισμοῦ ἦτο ἀνάγκη νὰ περιπλανηθῇ τρισχίλια ὅλα ἔτη, μεταβαίνουσα ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ σῶμα ὅλων τῶν ζώων· μετὰ δὲ ταῦτα φθάνουσα εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Ἄδου ἐδικάζετο ὑπὸ τοῦ Ὀσίριδος, καὶ ἂν μὲν ἦτο δικαία ἐξέπέμπετο εἰς τὰς ἡλιολαμπεῖς χώρας, ἐὰν δὲ ἄδικος, εἰς τὰς τοῦ

σκότους. Ἐπειδὴ δὲ πρὶν προσέλθῃ εἰς τὸ ἐν Ἄδου δικαστήριον τοῦτο, ἡ ψυχὴ ἔπρεπε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ἀνθρώπινον σῶμα, διὰ τοῦτο οἱ Αἰγύπτιοι ἐκήδευον μετὰ πολλῆς προσοχῆς τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐβαλσάμωναν αὐτοὺς, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν σήψιν, ἔπειτα δὲ ἔθαπτον ἐντὸς τάρφων ὅσον τὸ δυνατόν στερεῶν, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ κατασκευὴ τῶν κατακομβῶν, τῶν πυραμίδων, καὶ τῶν λοιπῶν τάρφων καὶ μνημείων, ὧν πλεῖστα ὅσα σώζονται μέχρι τῆς σήμερον, τηροῦντα τὰ πλεῖστα ἐν ἑαυτοῖς ἀκόμη τοὺς βαλσαμωμένους νεκροὺς, οἵτινες κοινῶς καλοῦνται μούμιαι. Οἱ τάφοι καθὼς καὶ οἱ ναοὶ εἶνε τὰ κυριώτατα μνημεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Αἰγυπτίων, τῆς ὁποίας ὁ χαρακτήρ εἶνε κατ' ἐξοχὴν νεκρώσιμος, ἕνεκα τῶν προεκτεθέντων λόγων. Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἐν γένει τῆς τέχνης τῶν Αἰγυπτίων σώζονται καὶ ἄλλα μνημεῖα, οἷον ἀνάκτορα, ὀβελίσκοι, ὁ λαβύρινθος, σφίγγες κλπ., περὶ ὧν ἐκάστων εἰρήσθωσαν ἐνταῦθα τὰ μάλιστα ἄξια σημειώσεως.

§. 56. Οἱ ναοὶ ἦσαν κολοσσιαῖα καὶ ἐκπληκτικὰ πολυσύνθετα οἰκοδομήματα. Οἱ τοῖχοι αὐτῶν ἦσαν ἄνευ παραθύρων, ἄχι ἀκριβῶς ὀρθοὶ ἀλλὰ προκλινεῖς βαθμῆδὸν πρὸς τὰ κάτω, καὶ ἐμποιοῦντες διὰ τοῦτο εἰς ὑπατον βαθμὸν τὸ αἶσθημα τῆς στερεότητος. Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ἴστατο συνήθως ὀβελίσκος, ταυτέστι κίων ὑπερύψηλος μονόλιθος, ἐκ γρανίτου συνήθως, τετράπλευρος, στενόμενος βαθμῆδὸν πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἐσκεπασμένος ὀλόκληρος σχεδὸν μὲ ἱερογλυφικὰς ἐπιγραφάς. Ἦρχιζεν ἔπειτα διπλῇ σειρᾷ ἱερῶν ζώων, ὀδηγοῦσα πρὸς τὸν ναόν· μετ' αὐτὴν ἤρχοντο αἱ σφίγγες, κολοσσιαῖα ἀγάλματα λεόντων μὲ στῆθος καὶ κεφαλὴν γυναικὸς, σύμβολα τῆς μεγίστης σωματικῆς ἀμὰ καὶ πνευματικῆς δυνάμεως, καθήμενα δὲ ἡσυχῶς ἐν εἵδει φυλάκων τοῦ ναοῦ. Ἀκολουθῶς μετὰ τὰ προπύλαια ἤρχετο ὁ πυλὼν, τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος· ἐκεῖθεν δὲ εἰσῆρχετό τις εἰς τὸν πρόναον, περίβολον ὑπαιθρον καὶ περίστιλον, ἐξ οὗ δι' ἐστεγασμένης στοᾶς ἔφθανέ τις τέλος εἰς τὸ καθ' αὐτὸ ἱερὸν, μικρὸν σχετικῶς, στενόχωρον καὶ ἀφώτιστον μέρος. Οἱ δ' Αἰγυπτιακοὶ κίονες

δὲν εἶνε ὅποιοι οἱ ἑλληνικοὶ, ἀλλὰ ποικιλώτατοι καὶ διαφορώτατοι, παριστάνοντες συνήθως τὸν καυλὸν καὶ τὴν κάλυκα φυτῶν τῆς Αἰγύπτου. Τῶν δὲ κίωνων τούτων τὴν θέσιν κατέχουσιν ἐνίοτε ἀγάλματα κολοσσιαῖα φέροντα ἐπὶ κεφαλῇ τὴν ἱερατικὴν τιάραν. Ἀπανταχοῦ δὲ, καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, οἱ τοῖχοι, οἱ κίονες, αἱ πύλαι κτλ. εἶνε ἐσκεπασμένοι μὲ ἀνάγλυφα ἢ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα, καὶ χρωματισμένοι μὲ βαφὰς ἀνοικτάς, ἀλλ' ἀνεξιτήλους μέχρι τῆς σήμερον.

Αἱ κατακόμβαι ἦσαν ὑπόγεια ἐντὸς βράχων λελαξευμένα λαβυρινθώδη κοιμητήρια, συγκροτούμενα ἐξ ἀπειραριθμῶν οἰκημάτων, εἰσόδων, διόδων, κλιμάκων, αἰθουσῶν, θαλάμων κλπ., πλήρη δὲ ἀναγλύφων παριστάντων διαφόρους σκηνὰς καὶ ἰδίως τὴν ἐν Ἄδου δίκην τῶν νεκρῶν. Αἱ πλεῖσται τῶν κατακομβῶν ἦσαν πλησίον τῶν Θιβῶν ἐπὶ τῶν Λιβυκῶν ὁρέων.

Πλησίον τῆς λίμνης Μοίριδος ἦτο ὁ λαβύρινθος, σύστημα 12 ἀνακτόρων ἀπεράντων καὶ σχολίων, ὧν τὸ ἥμισυ μέρος ἔκειτο ὑπεράνω καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ὑποκάτω τῆς γῆς· 3,000 δὲ ἦσαν σύμπαντες οἱ τε ὑπέργειοι καὶ ὑπόγειοι οὗτοι θάλαμοι τῶν ἀνακτόρων τούτων.

Αἱ πυραμίδες ἦσαν πελώρια καὶ ὑπερύψηλα οἰκοδομήματα, τετράγωνα μὲν κατὰ τὴν βάσιν, βαθμηδὸν δὲ στενούμενα πρὸς τὴν κορυφὴν, ἥτις ἦτο ἐπίπεδος. Αἱ πυραμίδες κατασκευαζόμεναι ἢ ἐκ λίθου ἢ ἐκ κεράμων ἦσαν ἐξωτερικῶς μὲν σπανίως ἐσκεπασμέναι μὲ ἐπιγραφὰς, ἐσωτερικῶς δὲ περιεῖχον πολλοὺς θαλάμους καὶ διαδρόμους, οἵτινες ἀπέληγον εἰς τὸν νεκρώσιμον θάλαμον, ὅπου ἔκειτο ἡ σαρκοφάγος· διότι τὴν σήμερον εἶνε πλέον βέβαιον, ὅτι αἱ πυραμίδες ἦσαν ἐπιτάφια μνημεῖα τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Αἰγύπτου· ἐν τῇ πυραμίδι μάλιστα τοῦ Μυκερίνου εὐρέθη σωζομένη ἡ σαρκοφάγος καὶ ἡ ἐν αὐτῇ μούμια. Αἱ πυραμίδες εὐρίσκονται κατὰ τὴν μέσσην Αἴγυπτον εἰς τὰ μεθόρια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς ἐρήμου. Πλησίον τῆς Μέμφιδος σώζονται ἀκόμη καὶ σήμερον αἱ πυραμίδες, ἡ δὲ μεγίστη αὐτῶν, ἡ τοῦ Χέοπος, ἔχει μῆκος 450 ποδῶν, καὶ ὠκοδομήθη ἐντὸς 30 ἐνιαυτῶν ὑπὸ 100,000 ἐργατῶν.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν τοιαύτην ἀρχιτεκτονικὴν τῶν Αἰγυπτίων

ἦτο καὶ ἡ γλυπτικὴ αὐτῶν. Τὰ Αἰγυπτιακὰ ἀγάλματα εἶνε, ὅπως καὶ τὰ οἰκοδομήματα, ἐκπληκτικὰ διὰ τὸ κολοσσιαῖον αὐτῶν μέγεθος, ἀλλὰ γυμνὰ πάσης χάριτος καὶ ζωῆς. Ἐκτὸς τῆς τερατώδους καὶ παρὰ φύσιν συμμίξεως τῆς μορφῆς καὶ τοῦ σώματος ζώων καὶ ἀνθρώπων, ὅπερ συμβαίνει εἰς τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, ἠλλείπει ἀπὸ τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν μελῶν πάσα ἔκφρασις κινήσεως, διότι τὸ μὲν πρόσωπον καὶ τὸ βλέμμα εἶνε ἐστραμμένα ἀτενῶς πρὸς τὰ ἐμπρὸς, αἱ δὲ χεῖρες προσκολλημέναι εἰς τὸ σῶμα, καὶ οἱ πόδες σφιγκτὰ συνηνωμένοι. Ἐκτὸς δὲ τούτου τῶν τενόντων καὶ μυῶνων ἡ παράστασις εἶνε αὐθαίρετος καὶ παρὰ φύσιν. Μόνον δὲ ἡ ἐξωτερικὴ τεχνικὴ ἐξεργασία μαρτυρεῖ ἐπιμέλειαν καὶ δεξιότητα τόσῳ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτον, ὅσω πλέον δυσκατέργαστος ἦτο ἡ ὕλη, ἐξ ἧς οἱ γλύπται διέπλαττον τὰ ἀγάλματα ταῦτα, γρανίτης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Ἡ γλυπτικὴ παράστασις τῶν ζώων ἦτο ἐπιτυχεστέρα, καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς λόγους, καὶ διότι ἡ ἀπεικόνισις τῆς τῶν ζώων μορφῆς, στερουμένης τὰς ἀτομικὰς ποικιλίας καὶ παραλλαγὰς, ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν ἠθικωτέραν ἔκφρασιν τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἦτο εὐκολωτέρα. Πολὺ δὲ χειρότερα τῶν ἀγαλμάτων εἶνε τὰ ἀνάγλυφα, καὶ τούτων πάλιν τὰ ζωγραφήματα. Τῆς αἰγυπτιακῆς ζωγραφικῆς δὲν ἔχει νὰ ἐπαινέσῃ τις ἄλλο τι σχεδὸν παρὰ τὸ εὐανθές καὶ ἀνεξίτηλον τῶν χρωμάτων, ὧν τὰ κύρια ἦσαν γνωστὰ, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ μίξις καὶ φθορὰ αὐτῶν. Περὶ σκιαγραφίας καὶ προοπτικῆς οὐδεὶς λόγος, διότι ἡ ἔλλειψις αὐτῶν ἦτο κοινὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐν γένει. Ἀλλὰ καὶ ἡ διαγραφὴ τῶν ζωγραφημάτων φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀτελὴς καὶ ἄτεχνος, διότι ἐν ᾧ π. χ. ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε διαγεγραμμένη κατὰ κρόταφον καὶ οἱ πόδες πλάγιοι, τὸ στῆθος εἶνε ἐστραμμένον ὅλον πρὸς τὰ ἐμπρὸς. Αὗται καὶ παρόμοιαι ἄλλαι ἀτεχνίαι, οὐ μόνον τῆς ζωγραφικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς καλλιτεχνίας ἐν γένει, ἀπεστερεώθησαν διὰ τῆς μακρᾶς συνηθείας, καὶ, ἐπειδὴ ὁλόκληρος ἡ τέχνη ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τοῦ ναοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, προσέλαβον προῖόντος τοῦ χρόνου τὸν χαρακτῆρα τῆς θρησκευτικῆς σεμνότητος καὶ ἱερότητος, καὶ ἀπέβησαν τύποι συμβολικοὶ στερεότυποι καὶ ἀν-

αλλοιώτοι. Ἐν γένει ἄρα ἀπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς τέχνης ἐλλείπει καὶ ἡ πιστὴ ἀπομίμησις τῆς φύσεως καὶ ἡ ἐπὶ τὸ ἰδανικώτερον ἐξευγένις αὐτῆς, οἱ δύο οὐσιώδεις καὶ ἀναπόφευκτοι ὅροι πάσης καλλιτεχνίας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐκεῖνη μάλιστα ἡ τέχνη κῦδοκίμησε σχετικῶς παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, εἰς ἣν ἥκιστα μὲν τῶν λοιπῶν ἐφαρμόζονται οἱ ὅροι οὗτοι, συμβιβάζεται δὲ ὑπὲρ πάσας τὰς λοιπὰς πρὸς τὴν μυστηριώδη συμβολικότητα, ἥτις εἶνε ὁ ἐπικρατέστερος χαρακτήρ τῆς Αἰγυπτιακῆς καλλιτεχνίας· ἡ δὲ τέχνη αὕτη εἶνε ἡ ἀρχιτεκτονική.

§. 57. Ὅπως οἱ Ἴνδοι, οὕτω καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν διηρημένοι εἰς φυλὰς ἢ τάξεις, ἢ γένη, ἀλλ' ἡ διαίρεσις αὕτη ἔχει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν ἄλλως παρ' ἄλλοις. Αἱ δύο ἀνωτέραι τάξεις ἦσαν ἡ τῶν ἱερέων καὶ τῶν μαχίμων, καὶ περὶ τούτου οὐδεμία ὑπάρχει διαφωνία, ἀλλ' ὅχι καὶ περὶ τῶν ἐπιλοιπῶν τάξεων. Ὁ Στράβων ἀναφέρει τρεῖς τάξεις, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς γεωργοὺς, ὁ Διόδωρος πέντε, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς μαχίμους, τοὺς νομεῖς, τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς τεχνίτας, ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἑπτὰ, τοὺς ἱερεῖς, μαχίμους, βουκόλους, συδότας, καπήλους, ἑρμηνεῖς καὶ κυβερνήτας.

Οἱ ἱερεῖς συναπετέλουν τὴν σεβασμιωτέραν καὶ λογιωτέραν τάξιν τοῦ ἔθνους, διότι δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὰ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀποκλειστικῶς ἐγκρατεῖς τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν, ἐπετήδευον πᾶν ἔργον χρῆζον ἀνωτέρας διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ μαθήσεως. Ὅθεν οἱ ἱερεῖς ἐν Αἰγύπτῳ ἦσαν καὶ οἱ μόνοι λόγιοι, πολιτικοί, δικασταί, ἱατροί, ἀστρονόμοι, καλλιτέχναι, κτλ. Κοινὴ τις δ' ἀρχὴ παρ' αὐτοῖς δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἦσαν συντεταγμένοι κατὰ τρόπον ἀριστοκρατικώτερον, τουτέστιν ἕκαστος ἱερεὺς εἶχε τὸν ἴδιον αὐτοῦ ναόν, ὅστις ἦτο τὸ κέντρον τῆς ποικίλης αὐτοῦ πνευματικῆς καὶ κοσμικῆς ἐνεργείας καὶ προΐστατο μόνον τοῦ ἐν ἐκείνῳ τῷ ναῷ ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ἱερατικὴν περιφέρειαν ἱερατείου, ἐν ᾧ ἕκαστος εἶχε καὶ ἴδιον ἔργον, ὡν προφῆτης, ἢ στολιστής, ἢ ἱερογραμματεὺς, ἢ ὠροσκόπος, ἢ ὑμνωδὸς ἢ παστοφόρος· ὁ δὲ υἱὸς διεδέχετο τὸν πατέρα ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, καὶ οὕτω καθεξῆς. Οἱ ἐπισημότεροι δὲ κατὰ τὸν λόγον τοῦ-

τον ναοὶ ἦσαν ἐν Θήβαις, Μέμφιδι, Ἡλιουπόλει καὶ Σάει. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως τοιαύτης τινὸς κοινῆς ἀρχῆς καὶ αὐτὴ ἡ θρησκευτικὴ λατρεία δὲν ἦτο ἀπανταχοῦ τῆς Αἰγύπτου μία καὶ ἡ αὐτὴ, ἀλλ' ἕκαστος ἐτέλει τὰ τῆς θρησκείας κατὰ τὸ θεολογικὸν σύστημα τοῦ ναοῦ, εἰς οὗτινος τὴν δικαιοδοσίαν ὑπῆγετο. Ἐνέμεντο δὲ τὰς πλουσίας τοῦ ναοῦ ιδιοκτησίας ἀτελῶς, ἐμονογάμουν ὑποχρεωτικῶς, ἐν ᾧ εἰς τοὺς λοιποὺς Αἰγυπτίους ἦτο ἐπιτετραμμένα ἡ πολυγαμία, καὶ ἐτήρουν περὶ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν λοιπὴν διαίταν ἐκατοντάκις αὐστηρότερον τὴν καθαριότητα, ἥτις ἦτο κοινὸν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ἔθνους θρησκευτικὸν καθήκον. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀπέφευγον πάντα πρὸς τοὺς ξένους συγχρωτισμὸν, οὐδέποτε ὁμοτράπεζοι πρὸς αὐτοὺς γινόμενοι, οὐδ' ἐν γένει ἐγγίζοντες βρῶμα ἢ πόμα ἢ σκεῦος, ὅπερ ἤγγισε χεῖλος ἢ χεὶρ ἢ σκεῦος ξένου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἔπινον ἐκ χαλκῶν ποτηρίων, τὰ ὅποια ἀπέπλυνον ἐπιμελῶς καθ' ἑκάστην, ὅτι περιέτεμνον τὰ τέκνα των, καὶ παρόμοια ἄλλα, ἅπερ ἦσαν ὑποχρεωτικὰ εἰς ἅπαντας τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ ἱερεῖς ἐξυρίζοντο χάριν καθαριότητος ὅλον τὸ σῶμα, καὶ ἰδίως τὸν πῶγωνα καὶ τὰς ὀφρὺς κατὰ πᾶσαν τρίτην ἡμέραν, ἐφόρουσαν δὲ μόνον λινὰ ἐνδύματα, καὶ ὑποδήματα βύβλινα, καὶ ἐλούοντο δις τῆς ἡμέρας καὶ δις τῆς νυκτὸς, ἀπείχοντο δὲ τῶν ἰχθύων καὶ ὀσπρίων, ἅτινα καὶ νὰ ἴδωσι δὲν ἠνείχοντο, καὶ πολλὰς ἄλλας ἐν γένει ἐγκρατείας καὶ καθαρμους ἐπετήδευον.

Ἄλλ', ὡς προεῖρήθη, οἱ ἱερεῖς δὲν περιορίζοντο εἰς τὰ τῆς θρησκείας μόνον, ἀλλ' ἐπετήδευον καὶ πλεῖστα ὅσα ἄλλα ἔργα. Οἱ ἀνώτεροι διοικηταὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν νομῶν ἢ νομάρχαι ἦσαν ἱερεῖς, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ δικασταί. Οἱ ἱερεῖς ἐσπούδαζον τὴν ἱατρικὴν ἐν ἑξ ἱεροῖς βιβλίοις, καὶ κατὰ τούτων τὴν ὀδηγίαν ὤφειλον νὰ θεραπεύωσιν. Οἱ Αἰγύπτιοι ἰατροὶ ἦσαν περίφημοι παρὰ ταῖς ἀρχαίαις, καὶ ὑπερέβαλον αὐτοὺς μόνον οἱ Ἑλληνες. Ἦσαν δὲ εἰδικοί, καὶ ὁ θεραπεύων τοῦτο τὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, ἢ ταύτην τὴν νόσον, δὲν εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ θεραπεύσῃ καὶ ἕτερον μέρος ἢ ἑτέραν νόσον. Μετεχειρίζοντο πλὴν τῶν φαρμάκων καὶ ἱερὰ περίπτα, καὶ πολὺ μᾶλλον ἐζήτουν νὰ

προλάβωσι τὰς νόσους ἢ νὰ θεραπεύσωσιν αὐτὰς ἐπισυμβάσας, ὅθεν τὰ περὶ τὴν διαίταν ὑγιεινὰ παραγγέλματα ἦσαν τὸ κυριώτατον μέλημα τῶν ἱατρῶν, καὶ συνήθη ἦσαν παρ' αὐτοῖς τὰ χάριν ὑγιεινῆς κλύσματα, καὶ καθάρσια καὶ ἐμετικά καθ' ὠρισμένας ὥρας τοῦ ἔτους.

Δικαστήρια κατώτερα ὑπῆρχον πολλαχοῦ τῆς Αἰγύπτου, τὸ δὲ ἀνώτατον πάντων συνεκρότου 30 δικασταὶ ἐκ Θιβῶν, Μέμφιδος καὶ Ἡλιουπόλεως, ἀνὰ δέκα ἐξ ἐκάστης αὐτῶν, οἵτινες ἐξέλεγον τὸν πρόεδρον αὐτῶν ἀρχιδικαστὴν, ὅστις ἐφόρει περὶ τὸν τράχηλον ἐξηρητημένον ἐκ χρυσῆς ἀλύσεως ζώδιον πολυτίμων λίθων, ὅπερ ἐκαλεῖτο ἀλήθεια. Ἡ ἀνάκρισις, κατηγορία καὶ ἀπολογία ἐγίνετο ἐγγράφως ὑπ' αὐτῶν τῶν διαδίκων, ἄνευ συνηγόρου, ἐνίκα δ' ἐκεῖνος ὁ διάδικος, εἰς οὗτινος τὰ ἔγγραφα ἐπὶ τέλους μετὰ μακροχρόνιον καὶ ἀκριβῆ ἐξέτασιν ὁ ἀρχιδικαστὴς ἐπέθετε τὸ εἰκόνημα τῆς ἀληθείας. Ἦσαν δὲ οἱ δικασταὶ οὗτοι τῆς Αἰγύπτου ἀνεπίληπτοι καὶ ἀδέκαστοι, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀρχαίων, καθὼς καὶ οἱ νόμοι, καθ' οὓς ἐδίκάζον, ἀξιόλογοι καὶ πανάρχαιοι, ἀποκειμένοι ἐν βιβλίοις ὀκτώ. Ἀναφέρει δὲ ὁ Διόδωρος νόμον Αἰγυπτιακὸν παράδοξον, καθ' ὃν, ὅπως σήμερον ἐν Κἄτῳ, οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπετρέπετο ἡ κλοπὴ, ἀλλ' ἦτο ὑποχρεωμένος ὁ κλέπτης ν' ἀπογραφῇ παρὰ τῷ ἀρχικλέπτῃ. Πᾶς ὅστις ἐκλέπτετο ἀνεφέρετο εἰς τὸν ἀρχικλέπτην, σημειῶν τὸν τόπον, τὴν ὥραν, τὸ πρᾶγμα κττ. καὶ ἀπελάμβανε τὸ κλαπέν, ἀφ' οὗ ἐχάριζε τὸ τέταρτον τῆς ἀξίας.

Ὅπως τῶν Χαλδαίων, οὕτω καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐφημιζέτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ περὶ τὴν ἀστρονομίαν ἐμπειρία, καθὼς καὶ περὶ τὴν ἀριθμητικὴν καὶ γεωμετρίαν οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς ἦσαν δεινότατοι. Παρέσχε δὲ μάλιστα ἀφορμὴν εἰς τὰς ἐπιστήμας ταύτας αὐτὴ ἡ φύσις τῆς παρὰ τὸν Νεῖλον χώρας, περιοδικῶς καὶ τακτικώτατα καταπλημμυρουμένης ὑπὸ τοῦ Νείλου, καταμετρομένης δ' ἔπειτα ἐξ ἀνάγκης πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἐξαφανισθέντων συνόρων. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐκαυχῶντο, ὅτι πρῶτοι πάντων ἐξακριβώσαντες τὸν ζωδιακόν, ὥρισαν τὸν χρόνον τῶν διαφόρων ὥρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὃν διήρσαν εἰς 12 μῆνας καὶ 365 ἡ-

μέρας, ἐξοικονομήσαντες καὶ τὴν κατὰ ἓν τέταρτον σχεδὸν τῆς ἡμέρας διαφορὰν ἐκάστου ἔτους, διὰ τῆς προσθήκης ἐνὸς ἐμβολίου ἔτους. Πάντων δὲ τῶν ἱερέων μάλιστα καὶ ἀριστα ἡπίστατο πάντα ταῦτα ὁ εἰδικὸς ὠροσκόπος, ὅστις καὶ ἔργον ἴδιον τοῦτο εἶχεν, ὀρίζων τὸ ἡμερολόγιον καὶ ἐορτολόγιον ἐκάστου ἐνιαυτοῦ. Ἄλλ' ἐπεὶ δὴ, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Χαλδαίοις, ἡ ἀστρονομία παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις παρεξτεράπη εἰς ἀστρολογίαν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ λέξις ὠροσκόπος ἀπέβη μετὰ ταῦτα συνώνυμος πρὸς τὴν ἀστρολόγος.

Δευτέρα μετὰ τὴν ἱερατικὴν ἦρχετο ἡ στρατιωτικὴ τάξις τῶν μαχίμων, συμποσυνμένων κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἰς 410,000 καὶ διαιρουμένων εἰς καλασιρίους καὶ ἐρμουθυτίους. Εἰς τοὺς μαχίμους δὲν ἐπετρέπετο ἄλλη τις ἐργασία ἐκτὸς τῆς ὀπλασκίας, καὶ ἐπορίζοντο ἀφθόνως τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῶν ἀπεράντων γαιῶν, ἃς λαμβάνοντες ἐν εἵδει τιμαρίου παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκαρποῦντο ἀτελῶς. Χίλιοι δὲ ἐκ τῶν μαχίμων τούτων, μεταλασσόμενοι κατὰ πᾶν ἔτος συναπετέλουν τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ βασιλέως. Συνεκρότουν δὲ οἱ μάχιμοι οὗτοι ἐν πολέμῳ στρατὸν μαχόμενον ἐκ τοῦ συστάδην πεζῇ ἢ ἀφ' ἄρμάτων, ἅτινα εἶχον οἱ ἐπιφανέστεροι, ὅπως καὶ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους.

Αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκτὸς τῶν ἱερέων καὶ μαχίμων τάξεις συναπετέλουν τὸν καθ' αὐτὸ λαόν, ὅστις δὲν εἶχε γαίης ἰδιοκτητοῦς, ἀλλ' ἢ ἐγεώργει ἐπὶ μισθῷ ἢ ἐνοικίῳ, ἢ ἐποίμαινεν ἢ μετήρχετο βιομηχανικόν τι ἔργον. Καὶ ἐν μεγίστῃ μὲν τιμῇ καὶ χρήσει ἦτο ἡ γεωργία, ἡ δὲ κτηνοτροφία ἐθεωρεῖτο ὡς ἀτιμότερα τέχνη, πρὸς ἣν οἱ Αἰγύπτιοι ἔτρεφον πατροπαράδοτον ἀποστροφὴν, οὐ μόνον ἕνεκα τῆς ῥυπαρότητος, ἣτις εἶνε ἀναπόφευκτος ἀπὸ τοῦ ἔργου τούτου, καὶ ἦν ἐβδελύττοντο οἱ καθ' ὑπερβολὴν φίλοι τῆς καθαριότητος Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ ποιμενικὸν ἔργον μετήρχοντο οἱ νομάδες ἐκεῖνοι λαοί, καὶ ἰδίως οἱ Ὑκῶς, ὅσοι εἰσέβαλον πολλάκις εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ κατεδυνάστευσαν τὸ ἔθνος. Ἀτιμότεροι δὲ πάντων τῶν ποιμένων ἦσαν ἰδίως οἱ συβόται.

Οἱ ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων ἐπετῆδευον ὁμοίως καὶ τὰ τῆς βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας. Ἡ ἐμπορία ἐγένετο τὸ πάλαι ἢ διὰ

τοῦ ποταμοῦ ἢ κατὰ ξηρὰν καὶ διὰ τῶν καρabanίων, τῶν ὁποίων οἱ σταθμοὶ ἦσαν οἱ διάφοροι ναοί, οἷον ὁ ἐν Μερόῃ καὶ τὸ κατὰ τὴν Λιβυκὴν αὖσιν Ἀμμώνιον. Μᾶλλον δὲ ξένοι ἔμποροι εἰσῆγον εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔξωθεν ἐμπορεύματα ἢ ἐξήγον οἱ Αἰγύπτιοι, οἵτινες, ἕνεκα τοῦ ἀποκλειστικοῦ καὶ μισοξένου αὐτῶν χαρακτήρος, δυσκόλως συνεκοινῶνουν πρὸς τοὺς ξένους ἐμπόρους, οἵτινες διὰ τοῦτο καὶ ἀπέθετον τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν συνήθως εἰς τὴν νῆσον Φάρον. Ἐμπορικὴ συγκοινωνία ὑπῆρχεν ἀνάκαθεν μετὰξὺ τῆς ἀνω Αἰγύπτου καὶ ἔνθεν μὲν τῆς χρυσοφόρου Νουβίας καὶ Αἰθιοπίας, ἔνθεν δὲ τῆς Ἀσίας. Ἄλλ' ἀκριβῶς εἰπεῖν εἰς τὴν ἐμπορίαν ἠνοίχθη στάδιον εὐρὺ καὶ ἄξιον λόγου ἀφ' ὅτου ἐπὶ Ψαμμητίχου ἀνεπετάσθησαν αἱ πύλαι τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Δέλτα εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ τῆς ἐλληναigyπτιακῆς ταύτης ἐμπορίας κέντρον ἦτο πρὶν τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ Ἑλλήνιον ἢ Ναύκρατις. Καὶ ἔξωθεν μὲν ἐκ τῆς Συρίας, Ἀραβίας καὶ Ἀφρικῆς εἰσῆγετο εἰς τὴν Αἴγυπτον λίθανος, χαλκός, χρυσός, ἐλέφας, ἔλαιον, ξυλεία καὶ δούλοι, ἐξήγοντο δὲ δημητριακοὶ καρποὶ, καὶ διάφορα βιομηχανικὰ σκεύη καὶ τεχνουργήματα, διότι πλὴν τῆς γεωργίας ἤκμαζον, ὡς προεῖρήθη, μεγάλως ἐν Αἰγύπτῳ καὶ πολλαὶ τινες βιομηχανικαὶ τέχναι. Ἡ ὑελουργία καὶ μεταλλουργία ἀνεπτύχθη ἐν Αἰγύπτῳ εἰς ἶσον ἢ καὶ ἀνώτερον βαθμὸν ἢ παρὰ τοῖς Φοίνιξι, καὶ ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς τάφοις ἀνευρέθησαν πλῆθος ἀπειρον καὶ ποικίλον μεταλλίνων καὶ ὑελίνων σκευῶν, ἐργαλείων καὶ ἀγαλματίων, μαρτυρούντων τὴν ἀκμὴν ταύτην. Ὁμοίως δὲ ἤκμαζε καὶ ἡ ὑφαντικὴ, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα ἦσαν διάφοροι τάπητες ἐκλεκτοὶ καὶ πολὺτιμοι, ἔτι δὲ μᾶλλον τὰ παντὸς εἶδους βύσσινα καὶ λινὰ ὑφάσματα. Πλὴν δὲ τῆς ἄλλης ἀφθόνου ὕλης εἰς τὴν ὑφαντικὴν ἐχρησίμευε καὶ ὁ πάπυρος, εἶδους καλάμου φυομένου πάλαι παρὰ τὸν Νεῖλον, σήμερον δὲ μὴ ὑπάρχοντος πλέον, οὔτινος ἢ μὲν ρίζα ἐχρησίμευεν ὡς καύσιμος ὕλη, ἐκ δὲ τοῦ φυτοῦ κατεσκεύαζον σκεπάσματα, ἱστία, καὶ πρὸ πάντων τὸν πάπυρον, ὅστις ἐχρησίμευεν οὐ μόνον ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἀντὶ τοῦ σήμερον ἐν χρήσει χάρτου, ὅθεν καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν ταῖς γλώσσαις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης πᾶς χάρτης

ἐν γένει καλεῖται πάπυρος. Καὶ ἐν τῇ διὰ τῆς πορφύρας δὲ φοινίξει τῶν ὑφασμάτων φαίνεται, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ὑπερέβαλον καὶ αὐτοὺς τοὺς Τυρίους καὶ Σιδωνίους.

§. 58. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπολιτεύοντο ὑπὸ βασιλέα μοναρχοῦντα ἀπολύτως καὶ δεσποτικῶς, καὶ καλούμενον Φα ρ α ῶ. Ἐθεωροῦντο δὲ ὡς θεοὶ οὐ μόνον μετὰ θάνατον, ἀλλὰ καὶ ζῶντες, διὸ καὶ θεῖται ἦσαν αἱ εἰς αὐτοὺς ἐπισήμως ἀποδιδόμεναι τιμαί. Ὡς θεοὶ δὲ ἦσαν κύριοι ὁλοκλήρου τῆς χώρας τοῦ βασιλείου, ἦν οἱ μὲν ἱερεῖς καὶ μάχιμοι ἐνέμοντο ἀτελῶς ὡς τιμάριον παραχωρηθὲν αὐτοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ λαὸς ἐκαλλιέργει οὕτως εἰπεῖν ὡς μισθωτός. Ἦτο δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους, ὅθεν καὶ πρὶν ἀναγορευθῆ ἀνελαμβάνετο πρότερον δι' ἰδιαιτέρας ἱεροπραξίας εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱερέων. Ἡ δὲ ἀναγόρευσις τοῦ βασιλέως ἐτελεῖτο ἐν μεγίστῃ πομπῇ ὡς ἐξῆς. Τῆς πομπῆς προηγούντο σαλπισταί, ἠκολούθουν δὲ οἱ ἐν τέλει, μεθ' οὓς ἐφέρετο τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀμμωνος ἐπὶ φορείου βασταζομένου ὑπὸ 22 ἱερέων, οὗτινος προηγείτο ἱερεὺς θυμιῶν αὐτό, Μετὰ τοὺτους ἠκολούθει ὁ βασιλεὺς ἐνδεδυμένος λαμπρὰν στολὴν, καὶ καθήμενος ἐπὶ θρόνου λαμπροτάτου, ἐπιστεγάζομένου δι' οὐρανοῦ καὶ σκηνώματος παλυτελεστάτου, καὶ φερομένου ὑπὸ 12 ἀνδρῶν. Καὶ ἐνώπιον μὲν τοῦ βασιλικοῦ τούτου θρόνου προσβαίνειν ἱερεὺς θυμιῶν τὸν βασιλέα, ὅπως καὶ ὁ προλαβὼν τὸν Ἀμμωνα, περίξ δὲ τῶν φερόντων τὸν θρόνον παρηκολούθουν οἱ μεγιστᾶνες τοῦ κράτους, οἱ μὲν ἀναρρίπιζοντες τὸν περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως ἄερα δι' ὧν ἔφερον ῥιπιδίων, οἱ δὲ κρατοῦντες διάφορα βασιλικά σημεῖα καὶ σύμβολα. Ἀκολουθῶς ἤρχετο ἡ σωματοφυλακὴ τοῦ βασιλέως, οἱ ἱερεῖς προσάγοντες βοῦν, καὶ ἕτεροι ἱερεῖς προσκομίζοντες τὰ σύμβολα καὶ σημεῖα, ἐφ' ὧν ἦσαν ἐγγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν προπατόρων τοῦ βασιλέως. Καταβὰς ἐπὶ τέλους ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ θρόνου προσέφερεν εἰς τὸν Ἀμμωνα σπονδὴν, θυμίαμα καὶ στάχεις, οὓς αὐτὸς διὰ χρυσοῦ δρεπάνου ἐθέρισε, μεθ' ὃ ἐχρίετο, ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ τὰ ἄγάλματα κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτάς. Μετὰ τοῦτο ἐφέρει τὸ διπλοῦν στέμμα τῆς Αἰγύπτου, καὶ παρευθὺς ὁ ἀρχιερεὺς ἀπέλυε τέσσαρας περιστερὰς,

τάς ὁποίας διέταττε νά πετάξωσιν εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ οὐ-
 ρανοῦ καί ν' ἀναγγείλωσιν εἰς ἅπαντας τοὺς θεοὺς τὴν στέψιν
 καὶ χρίσιν τοῦ βασιλέως. Ὅπως δὲ εἰς αὐτὸν, οὕτω καὶ εἰς τὰ
 ἀγάλματα αὐτῶν, ἀπεδίδοντο θεῖαι τιμαί. Ἀλλ' ἀντὶ πάντων
 τούτων ὁ βασιλεὺς ἦτο ὑποχρεωμένος ὅχι μόνον νά κυβερνᾷ κατὰ
 τοὺς ἀρχαίους νόμους καὶ παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ νά διάγῃ βίον ὅ-
 λως ἀνεπίληπτον καὶ σώφρονα. Ἡ διαίτα αὐτοῦ ἦτο αὐστηρά,
 καὶ ἡ τράπεζα λιτή. Ὀλίγον μόσχειον ἢ χήνειον κρέας, ἦτο ὅλη
 του ἡ τροφή, καὶ οἶνος ὀλίγιστος. Δὲν ἐπετρέπετο δ' εἰς αὐτὸν
 μήτε νά φάγῃ μήτε νά πῖῃ πλειότερον, καὶ ἐν γένει ἡ ὅλη αὐ-
 τοῦ διαίτα ὑπέκειτο εἰς κανόνας ἀπαράβατους, καὶ ἦσαν ἀκρι-
 βῶς ὠρισμένοι οὐ μόνον αἱ ὥραι αἱ ἀφιερωμένοι εἰς τὴν κυ-
 βέρνησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὕπνον, καὶ εἰς τὴν λουσίαν, καὶ εἰς
 τὸν περίπατον, καὶ εἰς αὐτάς ἀκόμη τὰς οἰκογενειακὰς ἀπολαύ-
 σεις. Ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὡς ἀπόλυτος δεσπότης, ἠδύνατο
 νά παραβῇ τοὺς στερεοτύπους ἀλλ' αὐστηροὺς τούτους κανόνας
 τοῦ κατ' αὐτὸν βίου, ἀλλ' ἐξετίθετο εἰς τὴν κατάκρισιν τῶν ἱε-
 ρέων, οἵτινες ἐπέβλεπον αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ ἡ σιωπηλὴ
 αὐτῶν ἀποδοκιμασία, μεταδιδομένη εἰς τὸν λαόν, καὶ κυρία γι-
 νομένη τοῦ δημοσίου φρονήματος, ἦτο διὰ τοὺς βασιλεῖς χαλινός,
 ὃν σπανίως καὶ ὀλίγιστοι αὐτῶν ἐτόλμησαν ν' ἀποπτύσωσιν.
 Ἐπηύζανε δ' ἐτι μᾶλλον ὁ ἐκ τοῦ δημοσίου τούτου φρονήματος
 φόβος τῶν βασιλέων, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνελογίζοντο καὶ
 τὴν ἐλευθέραν μετὰ θάνατον ἐκδῆλωσιν τῆς κοινῆς γνώμης.
 Ἀμα ἀποθανόντος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δημοφιλοῦς βασιλέως, γενι-
 κὸν πένθος κατελάμβανε ὅλην τὴν Αἴγυπτον, διαρκοῦν 72
 ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ λαὸς διερρήγγυε τὰ ἱμάτιά του, ἔκλειε τοὺς
 ναοὺς, καὶ διέκοπτε τὰς θυσίας, ἐνήστευον δὲ ἀπέχοντες ἀπὸ τοῦ
 οἴνου καὶ κρέατος, καὶ δις τῆς ἡμέρας ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐπι-
 πάσσοντες κόνιν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν διήρχοντο τὰς ἀγυιάς
 θρηνῶδῶντες τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο
 διάστημα ὁ νεκρὸς ἐταριχεύετο, καὶ ἐγίνοντο αἱ εἰς τὴν κηδείαν
 προπαρασκευαί, ἧτις ἦτο μεγαλοπρεπεστάτη. Ὁ νεκρὸς ἐφέρετο
 εἰς τὸν βασιλικὸν τάφον, ὅστις ἐνίστε ἦτο πυραμῖς, καὶ πρὶν ἐν-

τάφιασθῃ, κατετίθετο ἡ σαρκοφάγος πρὸ τῆς εισόδου τοῦ μαιωσωλείου. Οἱ ἱερεῖς τότε ἐξεφώνουν τὸν ἐπιτάφιον, καὶ ἐγκωμιάζον ὀνομαστί καὶ λεπτομερῶς τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀποθανόντος, ὁ δὲ λαὸς, ἐὰν ἐσυμπάθει, ἐπευφήμει εἰς τὰ λεγόμενα. Ἀλλ' ἂν ὁ ἀποθανὼν βασιλεὺς δὲν ἦτο δημοφιλὴς, ὁ λαὸς ἀντὶ ἐπευφημίας, ἐκραύγαζε μετ' ἀγανακτήσεως, καὶ ἅπαζ καταδήλου γενομένης τῆς λαϊκῆς ταύτης ἀποδοκιμασίας, ὁ νεκρὸς ἐστερεῖτο καὶ τῆς κηδείας καὶ τῶν τιμῶν ἐν γένει τῶν ἐπικηδείων, ὅσαι ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς βασιλεῖς. Ἡ θεὰ τῆς μετὰ θάνατον λαϊκῆς ταύτης δίκης καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς, φοβερῶν ἰδίως εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὡς ἐξ ὧν ἐδόξαζον περὶ θανάτου καὶ ἐνταφιασμοῦ, ἦτο διδασκώτατος καὶ σωτήριος χαλινὸς διὰ τοὺς ἐπιζῶντας διαδόχους τοῦ Φαραωνικοῦ θρόνου. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ μακρᾷ ἱστορίᾳ τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων ὀλίγους εὐρίσκομεν τοὺς παρεκτραπέντας εἰς ἐπιμόρφους πράξεις ἐν τῷ ἰδιωτικῷ, ἢ εἰς τυραννικὰς αὐθαιρεσίας καὶ βιαιοπραγίας ἐν τῷ δημοσίῳ αὐτῶν βίῳ, οἱ πλεῖστοι δ' αὐτῶν ἀπέδειξαν ἑαυτοὺς σὺφρονες μὲν ἰδίᾳ καὶ ἐγκρατεῖς, φιλονόμους δὲ δημοσίᾳ καὶ φιλολάους καὶ φιλοδικαίους.

§. 59. Ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς φιλολογίας, περὶ τῆς ὁποίας τόσον μόνον γνωρίζομεν, ὅτι ὑπῆρχε κανὼν τις 42 ἱερῶν βιβλίων παντοίας ὕλης, θρησκευτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς, περιεσώθη ἄχρις ἡμῶν τὸ κύριον μόνον αὐτῆς μέρος, τὸ ἐπιγραφικόν. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται σώζονται ἐπὶ τῶν ἀπειραρίθμων αἰγυπτιακῶν μνημείων καὶ εἶνε ἱερογλυφικά. Ἡ ἱερογλυφικὴ αὕτη γραφὴ, ἰδιόζουσα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους μόνους, ἦτο τριπλῇ, κυρίως ἱερογλυφικῇ, ἱερατικῇ, καὶ δημοτικῇ. Τῆς κυρίως ἱερογλυφικῆς διακρίνουσιν οἱ αἰγυπτολόγοι τρία εἶδη, τὰ εἰκονικὰ ἱερογλυφικά, τὰ τροπικὰ ἢ συμβολικά, καὶ τὰ φωνητικὰ. Καὶ εἰκονικὰ μὲν λέγονται τὰ ἱερογλυφικά, ὅταν δι' αὐτῶν ἀπεικονίζονται αὐτὰ τὰ μέλλοντα νὰ δηλωθῶσι πράγματα· τροπικὰ δὲ ἢ συμβολικά, ὅταν τὰ ἐξεικονιζόμενα ἀντικείμενα ἀντιπροσωπεύουσιν ἄλλας συγγενεῖς ἐννοίας, ὡς τινες τροπικαὶ εἰκόνες ἢ σύμβολα αὐτῶν, οἷον ὅταν ἡ εἰκὼν τοῦ ἡλίου σημαίνῃ τὴν ἡμέραν, ἢ τοῦ ὀφθαλμοῦ τὸ βλέπω, ἢ τοῦ μοχλοῦ τὸ κλείω κτλ., φωνητικὰ δὲ, ὅταν

τῶν λέξεων, δι' ὧν σημαίνονται ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώσσῃ τὰ ἀπεικονισμένα ἀντικείμενα, τὰ ἀρκτικά γράμματα συναποτελῶσι τὴν λέξιν, ἣν ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ὁ γράψας τὰ ἱερογλυφικά. Ἐὰν π. χ. ὑπάρχῃ ἀπεικονισμένος λέων (=αἰγυπτιαστὶ λαβούκ) καὶ πλησίον αὐτοῦ αἰετός (=αἰγυπτιαστὶ ἀχώμ), αἱ δύο αὗται εἰκόνες κατὰ τὸ ἀκροφωνικὸν σύστημα τῶν φωνητικῶν ἱερογλυφικῶν δηλοῦσι τὴν συλλαβὴν λα (λ[αβούκ] α [χώμ]). Πολλάκις ὅμως οἱ Αἰγύπτιοι δὲν μετεχειρίζοντο ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα, ἀλλ' ἀνεμίγνυσον δύο ἢ καὶ τὰ τρία, εἴτε διὰ τὸ στενὸν τοῦ ἐπὶ τοῦ λίθου χώρου, εἴτε δι' ἄλλους λόγους. Τῶν δὲ φωνητικῶν ἱερογλυφικῶν τὰ ἀκρόφωνα δὲν ἦσαν πάντοτε τὰ αὐτά, ἀλλὰ πολλάκις ἐδιπλασιάζοντο καὶ ἐνίοτε ἐτριπλασιάζοντο. Ἡ δὲ ἱερατικὴ γράφῃ ἦτο σύστημα στενογραφίας ἱερογλυφικῆς, ἐν χρήσει μάλιστα παρὰ τοῖς ἱερεῦσι, διότι εἰς κοινὴν χρῆσιν τοῦ λαοῦ εἰσῆχθη μετὰ ταῦτα κοινὴ τις καὶ ἀπλουστερά τῆς ἱερατικῆς ἱερογλυφικῆς στενογραφία, ἥτις ἐκαλεῖτο δημοτικὴ. Ἐκ τούτων συμπεραίνει τις εὐκόλως, ὅτι τὰ ἱερογλυφικά εἶνε σύστημα γραφῆς δυσκολώτατον, διὸ καὶ μόλις μετὰ μακροχρόνιους κόπους καὶ μελέτας κατάρθωσαν οἱ νεώτεροι αἰγυπτολόγοι, ἐν οἷς πρὸ πάντων διέπρεψεν ὁ Γάλλος Σαμπολλιὼν καὶ ὁ Γερμανὸς Λέφφιους, ν' ἀναγνώσῃ μετ' ἐλαχίστης τινὸς βεβαιότητος ὀλιγίστας τῶν ἱερογλυφικῶν ἐπιγραφῶν. Ἐβοηθήθησαν δὲ μεγάλως οἱ αἰγυπτολόγοι εἰς τὴν ἐργωδεστάτην ταύτην σπουδὴν πρῶτον μὲν ἕκ τινος ἐπιγραφῆς τριπλῆς, ἱερογλυφικῆς, δημοτικῆς καὶ ἐλληνικῆς, ἀλλὰ ταῦτοσήμευ, ἔπειτα δὲ ἐκ τῆς κοπτικῆς, νεκρᾶς σήμερον καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μόνον βιβλίοις τῶν Κοπτῶν διασωζομένης γλώσσης, ἥτις ἀναμφιβόλως εἶνε ἡ παρεφθαρμένη θυγάτηρ τῆς ἀρχαίας Αἰγυπτιακῆς, καθ' ἣν μαρτυροῦσι συγγένειαν πλὴν ἄλλων καὶ αὐτὰ τὰ ἐθνικὰ ὀνόματα Αἰ-γύπ-τιος καὶ Κόπ-της. Τὰ ἱερογλυφικά εἶνε οὐ μόνον τὸ δυσκολώτατον ἀλλὰ καὶ τὸ νηπιωδέστατον σύστημα τῆς γραφῆς, διὸ καὶ πιθανώτατον φαίνεται, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε, πλὴν τοῦ τῶν Σινῶν, τὸ πάντων ἀρχαιότατον, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ ἀτελέστεραι, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ αἱ πολυπλοκώτεραι, μορφαὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἶνε καὶ αἱ ἀρ-

γαϊότεραι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ. Ἡ ἀπὸ τῶν εἰκονικῶν καὶ συμβολικῶν μέχρι τῶν φωνητικῶν ἱερογλυφικῶν, καὶ ἀπὸ τῆς ἱερογλυφικῆς ἐν γένει μέχρι τῆς δημοτικῆς γραφῆς ἀλλεπάλληλος πρόοδος εἶνε καταφανής. Ὁμοίως δὲ πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ἐκ τῶν Αἰγυπτίων παρέλαβον τὴν γραφὴν τὰ λοιπὰ σημιτικά ἔθνη, καὶ τὰ φωνητικὰ ἱερογλυφικὰ πιθανώτατα ὑπῆρξαν ἡ ἀρχὴ καὶ ἀφετηρία τοῦ σημιτικοῦ ἀλφαβήτου, ὅστις εἶνε ἡ βᾶσις τοῦ κοινοῦ ἀλφαβήτου τῶν τε ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐθνῶν. Καὶ ἀληθῶς ἡ ἀπὸ τῶν φωνητικῶν ἱερογλυφικῶν μέχρι τοῦ σημιτικοῦ ἀλφαβήτου ἀπόστασις εἶνε ἐλαχίστη. Ἐὰν ἀπορρίψῃς ἅπαντα τὰ ὑπόλοιπα ταυτόσημα ἀκρόφωνα τῶν φωνητικῶν ἱερογλυφικῶν, ἐκλέξας δὲ μονίμως ἐν ἀπλοποιήσῃ τὸ σχῆμα αὐτοῦ, ἔχεις τὸν σημιτικὸν ἀλφάβητον πάντων τῶν ἐθνῶν, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων.

§. 60. Ὁ οἰκογενειακὸς καὶ κοινωνικὸς βίος τῶν Αἰγυπτίων ἦτο ἄνετος μέχρις ἀβρότητας, καὶ ἀνεπτυγμένος μέχρι πολυτελείας, μέτοχος πάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡδυτήτων, ὅσας παρεῖχεν ἀφρόνως ὁ ἐκ τῆς εὐφορίας τῆς χώρας πλοῦτος καὶ ὁ ἀνεπτυγμένος πολιτισμός. Ἡ γυνὴ ἐτιμᾶτο μεγάλως, οὐδ' ἐθεωρεῖτο ὡς δούλη ἢ θεράπαινα ἀπλῇ τοῦ ἀνδρός, ὅπως παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς λοιποῖς ἀνατολικοῖς ἔθνεσιν. Ἡ τράπεζα καὶ ἡ διαίτα ἐν γένει ἦτο πλουσία μετὰ καθαριότητος, αἱ οἰκίαι πολυώροφοι καὶ ὑπρεπισμέναι, πλήρεις ἐπίπλων καὶ σκευῶν πολυτελῶν, ἡ δὲ μουσικὴ καὶ ἡ ὄρχησις ἐφαίδρυνε καὶ ἐκάλλυνε τὰ συμπόσια καὶ τὰς θαλίας τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ θεοσεβοῦς, ἀλλ' ἅμα καὶ λίαν ἐπιβόρεοις πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις ἔθνους. Τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίφασιν τῆς φιληδόνου ταύτης θεοσεβείας τῶν Αἰγυπτίων ἐξέφραζε κάλλιστα ἐξωτερικῶς καὶ ἡ ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν πλουσίων ἄχαρις καὶ παράχορδος συνήθεια, ἣν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, νὰ περιφέρωσι μετὰ τὸν δεῖπνον καὶ ἐπιδεικνύωσι νεκρὸν ξύλινον ἐντὸς σοροῦ εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν συνδαιτυμόνων λέγοντες «Ἐς τοῦτον ὀρέων πίνε τε καὶ τέρπευ' ἔσσαι γὰρ ἀποθανὼν τοιοῦτος.» Καὶ ἀληθῶς ἡ ἐκ τῶν τάφων νεκρώσιμος αὕτη φωνὴ ἡ ἐνθυμίζουσα τὸ πρόσκαιρον καὶ μάταιον τοῦ βίου τούτου, ἦτο ἡ ἀναπόφευκτος ἐπωδὸς πάσης βιωτικῆς χαρᾶς καὶ τέρψεως, καὶ τὸ διηνεχὲς καὶ μόνιμον μέλημα παν-

τὸς Αἰγυπτίου, ὅστις ποτὲ δὲν ἐλησμόνει τὴν μετὰ θάνατον κρίσιν καὶ μετεμψύχωσιν, διὸ καὶ ἐφρόντιζε πλείοτερον περὶ τοῦ τάφου ἢ περὶ τῆς οἰκίας του, διότι ταύτην μὲν ἐθεώρει, ὅπως λέγει ὁ Διόδωρος, ὡς ἀπλὴν κατάλυσιν, τοὺς δὲ τάφους ὡς αἰδίου οἴκους. Ὅθεν καὶ μεγίστης προσοχῆς καὶ ἀκριβεστάτης ἐπιμελείας ἤξουσιν τὰ τῆς μετὰ θάνατον ταριχεύσεως, κηδεύσεως καὶ ἐνταφιάσεως τοῦ νεκροῦ, ἧς ἡ ἐπισημότης καὶ πολυτέλεια ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. Ἀφ' οὗ διεσχίζετο ἡ κοιλία τοῦ νεκροῦ καὶ ἐξήρουντο τὰ ἐντόσθια καὶ σπλάγχχνα, ἐπλύνατο ἐπιμελῶς τὸ σῶμα δι' οἶνου ἐκ φοινίκων, ἐγομοῦτο διὰ σμύρνας, κασσίας, καὶ ἄλλων ἀρωμάτων, μεθ' ὃ συνερράπτετο πάλιν τὸ σχισθὲν μέρος. Ἀκολούθως, ἀφ' οὗ τὸ πτώμα ἀφίνετο χρόνον τινὰ ἐντὸς νήτρου, ἐτυλίσσετο ἕκαστον μέρος διὰ βυσσίνου σαβάνου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρενεβάλλοντο διάφορα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ εἰδῶλα, σκάρaboι, ἀγαλμάτια τοῦ Ὅσιρίδος, καὶ εἰκόνησιν ἀνοικτοῦ ὀφθαλμοῦ, σύμβολον τῆς μετὰ θάνατον παλιγγενεσίας. Περιεβάλλετο ἔπειτα σφιγκτὰ μὲ λεπτὰ καὶ πολύτιμα ὑφάσματα, καὶ κατεφορτώνετο μὲ διάφορα σκεύη, ἀγγεῖα, ἐργαλεῖα, δακτυλίους, περιάπτα κλπ., ὑπεδύετο σανδάλια, τῶν ὁποίων οἱ πότοι κατεκαλύπτοντο μὲ ἱερογλυφικά, παρεδίδοτο εἰς αὐτὸν εἷλημα παπύρου πλήρες ἱερογλυφικῶν, μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ αὐτῷ εἰς τὸν μετὰ ταῦτα βίον, καὶ ἐντιθέμενος ὁ νεκρὸς εἰς σορὸν ἐκ συκομωρέας, ἣτις καὶ αὐτὴ κατεκαλύπτετο μὲ ἱερογλυφικά, ἐξεφέρετο τέλος πάντων μετὰ πολλὰς ἡμέρας. Τῆς ἐκφορᾶς προηγοῦντο μοιρολογήτριαι καὶ ἄνδρες κρατοῦντες βατὰ φοινίκων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ ὁδὸς ἐστρώνετο μὲ βατὰ· πρὸ δὲ τοῦ τάφου, ἀφ' οὗ οἱ ἱερεῖς ἔσπενδον καὶ ἐθυμίων, εἰς τῶν ἐκ τῆς συνοδίας ἀπήγγελλε τὸν ἐπιτάφιον τοῦ νεκροῦ, ὅστις μετὰ ταῦτα ἐγκατετίθετο ὀρθὸς εἰς τὸν πρὸ πολλοῦ προπαρασκευασμένον αὐτοῦ τάφον.

Ἡ πηγὴ τῶν νεκρῶσίων τούτων ἰδεῶν τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν οἱ ἱερεῖς, καὶ ἐν γένει ἡ ἱεροκρατία ὑποθρέψασα καὶ ἐπαυξήσασα τὴν ἔμφυτον δεισιδαιμονίαν τοῦ ἔθνους, ἀπεπλάνησε τὸν ὀρθὸν αὐτοῦ λόγον, καὶ πληρώσασα τὴν φαντασίαν αὐτοῦ φοβερῶν παραστάσεων περὶ τῶν ἐν ᾧ τοῦ ποινῶν καὶ τῶν μετὰ θάνατον με-

τεμψυχώσεων, διέστρεψε παραμούσως καὶ αὐτὸ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημά του ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ λατρεύῃ ὡς θεοὺς τοὺς αἰλούρους καὶ μόσχους, τοὺς ἰχνεύμονας καὶ κροκοδείλους. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε φονεύσῃ τοιοῦτόν τι ἱερὸν ζῶον εἴτε ἐκ προμελέτης εἴτε ἐξ ἀπροσεξίας! Ἀπέθνησκε παρευθύς. Τὰ ἱερὰ ζῶα, καὶ ἰδίως ἐξαίρετά τινα αὐτῶν ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ ἄτομα ἐτρέφοντο, διητῶντο καὶ ἐθεραπεύοντο βασιλικῶς ἐν μεγαλοπρεπεστάτοις ἱεροῖς οἰκήμασιν. Ἐὰν συνέβαινε πυρκαϊά ποτε, ἡ πρώτη φροντίς τῶν Αἰγυπτίων ἦτο μὴ τύχῃ καὶ ἐμπρησθῇ γαλῇ τις. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, διότι οἴκοθεν ἔνια τῶν ζώων τούτων, μὴ προφθάνοντα νὰ διαφύγῃσι τὰς φλόγας, ἐκαίοντο. Οἱ Αἰγύπτιοι τότε ἐκράγυαζον γοερὸν καὶ ἦγον πένθος μέγα ἐπὶ τῷ φοβερῷ δυστυχήματι. Ἐὰν ἀπέθνησκεν αἰλουρός τις οἰκογενῆς, ὁλόκληρος ἡ οἰκία ἐπενθηφόρει, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἅπαντες ἐξυρίζοντο εἰς σημεῖον πένθους τὰς ὀφρῦς· ἀλλ' ἐὰν ἀπέθνησκε κύων, ἐξυρίζοντο ὁλόκληρον τὸ σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν. Ὁ δὲ νεκρὸς τοῦ ζώου ταριχευθεὶς καὶ κηδευθεὶς κατετίθετο ἐντὸς σοροῦ πολυτελοῦς, καὶ μετ' ὀλίγον ἐγίνετο ἡ ἐκφορὰ καὶ ἐνταφίσις αὐτοῦ, προαγούσης ἐν κοπετῷ καὶ ὁδυρμῷ καὶ θρηνῳδίᾳ τῆς πόλεως. Φυσικῶς δὲ τῷ λόγῳ ἄνθρωποι, ὧν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα εἶχε πάθῃ τοιαύτην ἐλσεινὴν ἀποκτίνωσιν, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἔχῃσιν ὀρθὸν καὶ ὑγιὲς τὸ πολιτικὸν φρόνημα. Ἐὰν ὁ Φαραὼ ἦτο ὁ ἀπόλυτος δεσπότης καὶ κύριος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας ἢ μᾶλλον αὐτὸ τοῦτο θεὸς, οἱ Αἰγύπτιοι ἅπαντες ἀνεξαιρέτως ἦσαν οἱ ἀπόλυτοι δοῦλοι αὐτοῦ. Ἐὰν αἴφνης ἔλειπεν ἀπὼν μίαν ἢ πολλὰς ἡμέρας ἄνθρωπός τις, οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ δὲν ἀνησυχούν, διότι ἦσαν βέβαιοι ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ βασιλείως τὸν ἠγγάρευσαν. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἄνευ τῆς ἀπολύτου καὶ διὰ τὸ μέγεθος ἀπιστεύτου ταύτης δουλοφροσύνης, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσῃ τις πῶς οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ἐπεχείρησαν καὶ διεπέραναν οἰκοδομήματα τόσον ἐκπληκτικὰ καὶ κολοσσιαῖα. Διὰ νὰ κτισθῇ ἡ πυραμὶς τοῦ Χέοπος ἐδαπανήθησαν εἰς τὰς ῥαφαινίδας καὶ τὰ σιρόδα καὶ κρομμύδια, δι' ὧν ἐτράφησαν οἱ ἀγγαρευθέντες, 1,600 ἀργυρὰ τάλαντα, ἥτοι 9 περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Εἰσγάρσθησαν δὲ εἰς τὴν πυραμίδα ἐκεῖνην

ὑπὸ τὴν μάστιγα τῆς ἀγγαρίας 30 ὅλα κατὰ συνέχειαν ἔτη 100, 000 ἀνδρῶν, ἥτοι ὁλόκληρος γενεὰ ὁλοκλήρου λαοῦ!

Οἱ Αἰγύπτιοι ὁμοιάζουσι μεγάλως πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς καὶ Σίνας, πρὸς ἐκείνους μὲν μᾶλλον ὥς ἐκ τῆς ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἱερέων θρησκευτικῆς δεισιδαιμονίας καὶ ἀποπλάνησεως, καὶ ὥς ἐκ τῆς εἰς τάξεις κοινωνικὰς τοῦ ἔθνους διαιρέσεως, πρὸς δὲ τοὺς Σίνας μᾶλλον ὥς ἐκ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς πολιτικῆς δουλοφροσύνης, εἰ καὶ ἀμφοτέρω ταῦτα, ὥς προεῖρήθη, ὑπῆρξαν ἑμμεσὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς Αἰγυπτιακῆς χώρας, ἥτις καὶ σήμερον ἀκόμη γεννᾷ καὶ τρέφει ἔνθεν μὲν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἀπόλυτον δεσποτείαν, ἔνθεν δὲ τὴν μέχρις ἀποκτηνώσεως καταδουλαγωγῆσιν τῶν ἐγγχωρίων Φελλάων. Διέφερον δὲ οἱ Αἰγύπτιοι τῶν μὲν Ἰνδῶν κατὰ τοῦτο κυρίως, ὅτι ἡ παρὰ τὸν Ἰνδὸν καὶ Γάγγην ἀποπλάνησις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος ἀπρωῆθη εἰς ἀόριστον καὶ φαντασιώδη πανθεϊσμόν, ἐν ᾧ παρὰ τὸν Νεῖλον τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα παρεξέκλινεν εἰς κτηνολατρείαν. Πρὸς δὲ τοὺς Σίνας προσεγγίζουσι πολιτικῶς πολὺ πλείοτερον οἱ Αἰγύπτιοι. Παρ' ἀμφοτέροις εὐρίσκομεν ἐπίσης ἀνεπτυγμένον καὶ ὑπερεκχειλὲς τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς περιφιλαυτίας καὶ τῆς μισαλλοδοξίας, τὴν ποικίλην μὲν ἀνάπτυξιν καὶ εὐμάρειαν τοῦ οἰκιακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν ἄκραν δουλοφροσύνην. Ἀμφοτέρω τὰ ἔθνη ἐδημιούργησαν πολιτισμόν, οὗτινος ἡ ἀρχὴ κρύπτεται εἰς προαιώνια ὁλοκλήρων χιλιετηρίδων σκότῃ, ἀλλ' ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἔμεινεν ὅπου ἅπαξ εὑρέθη ἐξ ἀνημνευῶτων χρόνων, στάσιμος καὶ στερεότυπος. Ἡ στερεότυπος αὕτη στασιμότης, ἀνωφελὴς ἢ ἐπιζήμιος εἰς τὰ ὑλικώτερα καὶ βιομηχανικώτερα, ἀπέβη ὀλεθρία εἰς τὰ πνευματικώτερα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν θρησκείαν, διότι προσέκαλεσε καὶ ἔθρεψε τὴν τυπικὴν συμβολικότητα, κακὸν εὐαπάλλακτον μὲν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀκατασύντριπτον, ὥς ὁ γρανίτης. Ἡ δὲ τυπικὴ αὕτη συμβολικότης, πιστὸν ἐκμαχεῖον τοῦ αἰγυπτιακοῦ πνεύματος, εἶνε καὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐν γένει πολιτισμοῦ ὁ κυριώτατος χαρακτήρ, καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐνσάρκωσις αὐτοῦ εἶνε τὰ ἱερογλυφικὰ καὶ αἱ μούμμαι, οἱ

λαβύρινθοι καὶ αἱ πυραμίδες, αἱ σφίγγες καὶ οἱ ὀβελίσκει, οἱ ναοὶ καὶ οἱ τάφοι, ὁλόκληρος ἐκεῖνος ὁ κόσμος τῶν γιγαντείων καὶ καταπληκτικῶν καὶ ἀκατασυντρίπτων μνημείων, εἰς τὰ ὅποια ἀπελιθώθη τὸ συμβολικὸν καὶ βαρὺ καὶ ιδιόρρυθμον πνεῦμα τοῦ προωγυγείου αἰγυπτιακοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ διὰ τοὺς λόγους τούτους δὲν πρέπει πάλιν νὰ λησμονήσωμεν καὶ ὅτι ἡ τοιαύτη πολιτικὴ σύνταξις τῶν Αἰγυπτίων, ὅπως καὶ ἡ τῶν Σινῶν, εἶχε καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς. Ἰδίως δὲ τὰ συμφέροντα ἔθνει μὲν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τάξεως, ἔθνει δὲ τῆς κοσμιότητος καὶ εὐπρεπειας, εὔρον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Αἰγυπτίων αἰετοῦ ἀρίστην ἐγγύησιν καὶ προστασίαν, καὶ τὰ δημόσια ἦθι διέμειναν ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἀγνὰ καὶ ἀλύμαντα. Ἡ ὄψις αὕτη τῆς αἰγυπτιακῆς πολιτείας ὑπῆρξε τὸ ἐπαγωγὸν δέλεαρ, ὅπερ εἴλκυσεν οὕτως ἐνθουσιώδη τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸν ἔπαινον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὧν πολλοὶ χαλεπῶς φέροντες τὴν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις πολιτικὴν ἀκολασίαν καὶ ἠθικὴν ἀκοσμίαν καὶ ἐκλυσιν, ἔστρεφον μετὰ φθόνου τὸ βλέμμα πρὸς τὰς ἄχθας τοῦ Νείλου, καὶ ἐμακάριζον τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ὅπερ, οἷον ὅλον ἐκ σοφῶν συγκροτούμενον, ἐπολιτεύετο μετὰ τοσαύτης κοσμιότητος καὶ σωφροσύνης. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀπεδήμησαν εἰς Αἴγυπτον, ἵνα θαυμάσωσι καὶ ἐκ τοῦ πλησίον τὴν τοιαύτην πολιτείαν, εἰ δυνατόν δὲ, καὶ ἀνέυρωσι τὸ μυστήριον αὐτῆς, ὅπερ ὡς ὑπέθετον, ἐκρύπτετο εἰς τὰ ἄδυτα τῶν ναῶν καὶ εἰς τὴν ἀπρόκρυφον σοφίαν τῶν ἱερέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Μηδοὶ καὶ Πέρσαι.

§. 61. Γεωγραφικὴ ἀναδρομὴ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν Ἀφρικὴν Αἰγύπτου εἰς τὴν ἐν Ἀσίᾳ Ἀριανήν. — Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῶν ὀροπέδιων τῆς Ἀριανῆς. — Βακτριανή. Παροπαμισάδαι. — Σογδιανή, Μαργιανή, Ἀρσία, Παρθία. — Δραγγιανή, Ἀραχωσία. — Γεδρωσία, Καρμανία. — Περσίς, Περσέπολις, Πασαργάδαι. Πάρτακηνή. Σουσιανή, Μηδία, Ἀτροπατηνή, Μικρὰ Μηδία, Μεγάλῃ Μηδία. Ἐκβάτανα.

§. 62. Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ

"Αλυος ἢ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ταύρου Ἀσία. — Τὸ μέγιστον καὶ κυριώτατον ὄρος τῆς Μ. Ἀσίας ὁ Ταῦρος, Ἀντίταυρος, καὶ δάφοροι κλάδοι αὐτῶν. Τρωῶλος, Σίπυλος, Ὀλυμπος, Ἰδη. — Ποταμοὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, τὴν Προποντίδα, τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος, καὶ τὴν Μεσόγειον. — Οἱ κάτοικοι τῆς Μ. Ἀσίας Σημιτικά, Σκυθικά, Θρακικά, Πελαγονητικά καὶ Κελτικά φύλα. Λυδικὸν βασίλειον. Ἄνισοι βαθμοὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Θρησκευτικὸς ὀργιασμός.

§. 63. Συνοπτικὴ ἱστορία τῶν Μήδων. Δηϊόκης, πρότερον ἰδιώτης καὶ δικαστὴς ἐν τῇ κώμῃ του, βασιλεύει τῶν Μήδων. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Φραόρτης καθυποτάσσει τοὺς Πέρσας, ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἡττηθεὶς φονεύεται. Ὁ Κυαξάρης πολιορκεῖ τὴν Νινευῖ, ἀλλὰ διαλύει τὴν πολιορκίαν καὶ στρέφει τὰ ὅπλα του κατὰ τῶν Σκυθῶν, οἵτινες ἐπὶ 28 ἔτη κατακυριεύουσιν ἀπάσης τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Ὁ Κυαξ. πολεμεῖ καὶ τέλος εἰρηνεύει πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν Ἀλυάττην ἐξολοθρεύσας δὲ τοὺς Σκυθας, ἀναλαμβάνει τὸν κατὰ τῶν Ἀσσυρίων πόλεμον μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλ. Ναβοπαλασσάρου, καὶ ἐκπορθεῖ τὴν Νινευῖ. Τὸ Μηδικὸν βασίλειον ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀλυος μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ. — Ὁ υἱὸς καὶ διάδ. τοῦ Κυαξ. Ἀστυάγης διατάσσει νὰ φονευθῇ ὁ υἱὸς τῆς θυγατρὸς του Μανδάνης Κῦρος, ἀλλ' ὁ Ἀρπαγος δὲν ἐκτελεῖ τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀστ., ἀλλὰ παραδίδει τὸ βρέφος εἰς βουκόλον, ὅστις τὸ σώζει. Ἡ σωτηρία τοῦ Κύρου ἀνακαλύπτεται καὶ ὁ Ἀστυάγης τιμωρεῖ ἀπανθρώπως τὸν Ἀρπαγον, ὅστις ἐκδίκησιν πνέων συνομνύει καὶ προτρέπει τὸν παρὰ Πέρσας Κῦρον νὰ ἀποστῇ κατὰ τοῦ πάππου του, ὅπερ καὶ γίνεται. Οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν Κῦρον νικῶσι τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀστυάγην Μήδους, καὶ τὸ Περσικὸν βασίλειον καταλαμβάνει τὸν τόπον τοῦ Μηδικοῦ.

§. 64. Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Περσικῆς μοναρχίας. Ὁ Κῦρος ἰδρυτὴς τοῦ Περσικοῦ κράτους καὶ μέγας κατακτητής. Κινεῖ πόλεμον κατὰ τῶν Λυδῶν. Σύνοψις τῆς ἱστορίας τοῦ Λυδικοῦ βασιλείου. Τρεῖς δυναστεῖαι ἐν Λυδίᾳ οἱ Ἀτυάδαι, Ἡρακλεῖδαι καὶ Μερμνάδαι. Μίλων, Ἄττος, Ὀμφάλης, Κανδαύλης, Γύγης, Ἄρδης, Σαρδούατης, Ἀλυάττης, Κροῖτος. Ἀκμὴ τοῦ Λυδικοῦ βασιλείου ἐπὶ Κροῖτου, κατέχοντος ὅλην τὴν ἐντὸς τοῦ Ἀλυος Ἀσίαν, καὶ λάμψις τῆς ἐν Σάρδεσιν αὐλῆς αὐτοῦ, ὅπου συβρέουσιν οἱ σοφοὶ διαφορῶν ἐθνῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀθηναῖος Σόλων. Διάλογος Κροῖτου καὶ Σόλωνος περὶ εὐδαιμονίας. Ὁ Σόλων οὐδένα πρὸ τοῦ τέλους νομίζει ἄξιον μακαρισμοῦ. Ὁ Κροῖτος θέλει νὰ προλάβῃ τὸν Κῦρον καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸ τούτου ἐρωτᾷ τὰ διάφορα μαντεῖα. Διφορούμενος χρησμός τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, ἐφ' ᾧ πεποιθὼς κινεῖ πόλεμον κατὰ τοῦ Κίρου, ἀλλ' ἡττᾶται. Αἱ Σάρδεις ἀλίσκονται, καὶ τὸ Λυδικὸν βασίλειον καταλυθὲν συγχωνεύεται εἰς τὴν Περσικὴν μοναρχίαν. Ὁ Κροῖτος μέλλων νὰ κατῇ ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνθυμεῖται τὸν σοφὸν λόγον

τοῦ Σόλωνος, ὅστις καὶ τὸν σώζει. Καὶ αἱ κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑποκύπτουσιν εἰς τὸν Περσικὸν ζυγόν. Οἱ Τήσιοι ἀποικίζουσι τὰ Ἀθήηρα καὶ οἱ Φωκαεῖς τὴν Μασσαλίαν. — Ὁ Κύρος καταλύει τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος, ἅπανα δὲ ἡ Συρία, Φοινίκη καὶ Παλαιστίνη καθυποτάσσονται εἰς τοὺς Πέρτας. Ἀτυχῆς ἐκστρατεία τοῦ Κύρου ἐπὶ τὰ βάρβαρα σκυθικὰ φύλα τῶν Μασσαγετῶν. Ἡ βασίλισσα τῶν Μασσαγετῶν Τόμυρις ἐξοργισθεῖσα ἐπὶ τῇ ἀπώλειᾳ τοῦ ὑπὸ τὸν υἱὸν αὐτῆς στρατοῦ, ἐξεγείρει ὅλον τὸ ἔθνος τῆς κατὰ τοῦ Κύρου, καὶ μάχης κρατερᾶς γενομένης παρὰ τὴν Ἰαξάρτην, τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ καταστρέφεται, σὺν τούτοις δὲ φονεύεται καὶ ὁ Κύρος. Ἐξῴδρισις τῆς Τομυρίδος εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ Κύρου. Ὁ κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην τοῦ Ἡροδότου θάνατος τοῦ Κύρου δὲν φαίνεται ὁ πιθανώτερος, διότι ἐν Πασαργάδαις μετὰ ταῦτα ἐδεικνύετο μνημεῖον ἐπιτάφιον τοῦ Κύρου.

§. 65. Ὁ Καμβύσης διαδέχεται τὸν Κύρον, ἀνὴρ θηριώδης καὶ βίαιος. Ἐκστρατεύει εἰς Αἴγυπτον, ἣν καὶ καθυποτάσσει. Βιαιοπραγίαι καὶ ὀμότητες τοῦ Καμβύσου εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν. Ἐκστρατεύει ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας καὶ εἰς τὴν Λιβύην, ἀλλ' ἀποτυγχάνει. Νεαὶ ὀμότητες καὶ βιαιοπραγίαι τοῦ Καμβύσου. Ὁ Ψευδόσμερδης σφετερισθεὶς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἀναγκάζει τὸν Καμβύσην ν' ἀναξυῦξῃ οἴκαδε ἐξ Αἰγύπτου, ἀλλ' ἀποθνήσκει καθ' ὁδὸν ἐν Συρίᾳ. Ἀνακαλύπτεται ἡ ἀπάτη τοῦ Ψευδόσμερδους, ὅστις καὶ φονεύεται μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν Μάγων ὑπὸ ἐπτὰ μεγιστάνων Περσῶν συνομοστάντων. Οἱ συνωμῶται διατάσσουσι πρὸς στιγμὴν περὶ τοῦ σχήματος τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀναγορεύεται βασιλεὺς εἰς τῶν συνωμοτῶν, Δαρεῖος Α'. ὁ Ὑστάσπου ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Ἀχαιμενιδῶν. — Ὁ Δαρεῖος συσφίγγει τὰ δεσμὰ τοῦ ἐκ τῶν τελευταίων περιπετειῶν μεγάλως διασεισθέντος καὶ ἐκλυθέντος κράτους. Ἀποστασία τῆς Βαβυλωνος. Ὁ Δαρεῖος πολιορκεῖ καὶ ἐκπορθεῖ αὐτὴν διὰ τῆς πατριωτικῆς ἀφοσίωσεως τοῦ Ζωπύρου. Καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἀποστατοῦσιν, ἐν αἷς καὶ αὕτῃ ἡ Περσίς. Ὁ Δαρεῖος καταβάλλει πάσας ταύτας τὰς ἀνταρσίας καὶ συγκεντρώνει ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας του. Ἐκστρατεία Δαρείου ἐπὶ Σκύθας, καὶ διάβασις αὐτοῦ εἰς Εὐρώπην ἐπὶ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τῶν Ἑλλήνων. Γεφυρώσας διαβαίνει τὸν Ἰστρον, ἀφ' οὗ ἔταξε φρευροὺς τῆς γεφύρας τοὺς συμμάχους Ἑλλήνας. Ἀποτυχία καὶ κακουχία τοῦ εἰς τὰς σκυθικὰς ἐρήμους ἀπεπλανηθέντος Περσικοῦ στρατοῦ. Οἱ Σκύθαι προτρέπουσι τοὺς Ἑλλήνας νὰ ἀφίσωι τὸν Δαρεῖον νὰ καταστραφῇ διαλύοντες τὴν γέφυραν ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης ψηφίζει ὑπὲρ τῆς γνώμης τῶν Σκυθῶν, ἀλλ' ἐπικρατεῖ ἡ ἐναντία γνώμη τοῦ Ἰστιαίου τυράννου τῆς Μιλήτου. Ὁ Δαρεῖος διαθὰς ὀπίσω τὸν Ἰστρον μετὰ τῶν εὐαρίθμων λεϊψάνων τοῦ στρατοῦ διασώζεται εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Μεγάβαζος καθυποτάσσει μέ-

ρος τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. — Ἐκπληκτικὴ ἔκτασις τῆς Περσικῆς μοναρχίας ἐπὶ Δαρείου. Οἱ Ἴωνες ἀποστατοῦσι, καὶ ἐντεῦθεν προκύπτουσιν οἱ κατὰ τῶν Ἑλλήνων Περσικοὶ πόλεμοι, ὧν ἡ ἐξιστόρησις ἀναβάλλεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. — Διάδοχοι τοῦ Δαρείου Ξέρξης Α', Ἀρταξέρξης Α'. ὁ Μακρόχειρ, Ξέρξης Β', Σογδιανός, Δαρείος Β'. ὁ Νόθος, Ἀρταξέρξης Β'. ὁ Μνήμων, Ἀρταξέρξης Γ', Ἀρσης, Δαρείος Γ'. ὁ Ἀρσάμου, τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἐφ' οὗ κατέλυσε τὸ Περσικὸν κράτος ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρος ὁ μέγας.

§. 66. Φυλετικὴ καταγωγὴ καὶ θρησκεισμα τῶν Μήδων καὶ Περσῶν. Ζενδ-αθέστα. Τὸ θρησκευτικὸν σύστημα τῆς ἱερᾶς ταύτης βίβλου εἶνε δυασμός. Βασίλειον τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους. Ὁρομάξης καὶ Ἀρειμάνης. Δυασμός τοῦ φυσικοῦ καὶ ἡθικοῦ κόσμου. Ἐξαγνισμοὶ καὶ καθαρμοί. — Ζωροάστρης. Μάγοι. Ὑλικωτέρα διαμόρφωσις τῆς λατρείας τοῦ Ζωροαστρικοῦ θρησκευματος παρὰ τοῖς Πέρσαις. — Πολίτευμα τῶν Περσῶν. Δεσποτικὴ συγκέντρωσις τῆς μοναρχίας ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάτου. Πομπώδης μεγαλοπρέπεια καὶ πολυτέλεια ἐν ταῖς στρατείαις καὶ ἐν τῇ αὐτῇ. Λεπτομέρειαι. — Διοίκησις τοῦ κράτους. Σατραπεῖαι. Φορολογικὴ καταπίεσις τῶν ὑποδούλων ἐπαρχιῶν. — Ἡ Περσικὴ κοσμοκρατορία ἐπισφραγίζει τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν.

ΠΗΓΑΙ. Ἡρόδοτος, Κτησίας παρὰ Διοδώρῳ, Ξενοφῶν, Παλαιὰ Διαθήκη, Σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαί.

§. 61. Ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν προχωροῦντες ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, υπερήλθομεν τὸ ὁροπέδιον τῆς Ἀριανῆς, διότι ἡ πολιτικὴ δύναμις τοῦ κυριωτάτου ἐθνους αὐτῆς, τῶν Περσῶν, ἀνεπτύχθη ὀψιαίτατα (§. 27.). Οἱ Πέρσαι κατήρτισαν τὴν τελευταίαν ἀλλὰ καὶ μεγίστην ἀνατολικὴν μοναρχίαν, διότι ἐκυρίευσαν σύμπασαν τὴν δυτικὴν Ἀσίαν, καὶ καθευτέαξαν πλὴν τῶν Σινῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν Ἰνδῶν, σύμπαντα τὰ ἔθνη, ὅσα μέχρι τοῦδε ἐξιστορήσαμεν. Ὅθεν πρὶν προβῶμεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ ἐθνους τούτου καλὸν ἐκρίναμεν νὰ προτάξωμεν σύντομον γεωγραφικὴν περιγραφὴν τῶν χωρῶν ἐκείνων τῆς Περσικῆς μοναρχίας, ὅσας δὲν ἐγνωρίσαμεν ἐκ τοῦ πλησίον ἀκόμη, πρῶτον τῆς Ἀριανῆς, καὶ δεύτερον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Εἶδομεν (§. 27) ὅτι ἡ Ἀριανὴ εἶνε τὸ μεσημβρινώτερον τῶν δύο ὁροπεδίων τῶν κατεχόντων τὰ σπλάγχνα τοῦ μεγάλου κατὰ τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν ὀρεινοῦ συστήματος, ἐκ μεσημβρίας μὲν περιβε-

χομένη ὑπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀπαν-
ταχόθεν δὲ περικλειστος ὑπὸ ὄρεων. Τῶν δὲ ὄρεων τούτων τὰ κυ-
ριώτατα συστήματα κεῖνται τὰ μὲν βορειανατολικῶς, τὰ δὲ νοτιο-
δυτικῶς τοῦ ὁροπεδίου τούτου τῆς Ἀριανῆς, καὶ ἐκεῖ μὲν ἔχομεν
τὸν Παροπάμισον ἢ Ἰνδικὸν Καύκασον, κατὰ δὲ τὴν νοτιοδυτικὴν
πλευρὰν πολλὰ καὶ διάφορα ὄρη, ἅτινα περιζωννύουσιν ἐκ δυσμῶν
καὶ νότου τὴν Ἀριανὴν, μέγιστα μὲν καὶ ὑψηλότετα πρὸς βορρᾶν
καὶ δυσμὰς, κατὰ τὴν Μηδίαν, Σουσιανὴν καὶ Περσίδα, σμικρυνό-
μενα δὲ καὶ ταπεινούμενα βαθμηδὸν κατὰ τὰ παράλια τῆς Καρ-
μανίας καὶ Γεδρωσίας. Καὶ τὰ μὲν ἐνδότερα τῆς Ἀριανῆς εἶνε
ἀμυλώδεις ἐρημίαι κατὰ μέγα μέρος, ὑψοῦνται δὲ βαθμηδὸν αἱ
χωραὶ καὶ ἀποβαίνουσιν ὄρεινότεραι, καθ' ὅσον γειτνιάζουσι πλειό-
τερον πρὸς τὰ δύο ἐκατέρωθεν ὄρεινὰ συστήματα. Καὶ ὅλως μὲν
ὄρειναι χωραὶ εἶνε πρὸς ἀνατολὰς ἢ Βακτριανὴ καὶ οἱ Παροπαμι-
σάδαι, πρὸς δυσμὰς δὲ ἡ Μηδία, Σουσιανὴ καὶ Περσίς· ὄρειναι δὲ
ἅμα καὶ πεδιναὶ ἡ Σογδιανὴ, Μαργιανὴ, Ἀρσία, καὶ Ἀραχωσία
πρὸς ἀνατολὰς, καθὼς καὶ ἡ παράλιος Γεδρωσία καὶ Καρμανία
ἐκ νότου· ὅλως δὲ πεδιναὶ καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐρημοὶ εἶνε ἡ
Χορασμία, ἡ Παρθία, ἡ Δραγγιανὴ καὶ ἡ ἐρημος Καρμανία.
Περὶ ἐκάστης τῶν χωρῶν τούτων λέγομεν ἐφεξῆς τὰ μάλιστα ἄξια
σημειώσεως.

Βακτριανὴ ἢ Βακτρία (σήμε. Βάλχ), συναρρεύουσα πρὸς
βορρᾶν μὲ τὴν Σογδιανὴν, πρὸς νότον μὲ τοὺς Παροπαμισά-
δας, καὶ πρὸς δυσμὰς μὲ τὴν Ἀρσίαν, εἶνε χώρα ὄρεινὴ καὶ κατάρρυ-
τος, ἐξ ἧς πηγάζουσιν οἱ ποταμοὶ Ὡξος καὶ Ξαζάρτης, ἐκβάλ-
λοντες εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, τρέφουσα κτήνη καὶ ἰδίως ἵπ-
πους, παράγουσα οἶνον καὶ ὀρυζαν, καὶ ἐγκρύπτουσα εἰς τὰ σπλάγ-
χνα τῆς πλούσια μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ πολυτίμους λίθους. Τὴν
χώραν διασχίζει λοξῶς καὶ κατὰ μῆκος ὁ Παροπάμισος ἢ Ἰνδι-
κὸς Καύκασος· καὶ τὸ μὲν βορειανατολικώτατον καὶ ὄρεινότερον
μέρος αὐτῆς ἐκαλεῖτο ἰδίως Περσικὴν ἢ, καὶ αἱ ἐπιση-
μότεραι αὐτῆς πόλεις ἦσαν τὰ Βάκτρα (σήμε. Βάλχ) ἐπὶ
τοῦ Βάκτρου ποταμοῦ, καὶ τὰ Ζαρίασπα ἐπὶ τοῦ Ζαριά-
σπου· μέγα δὲ μέρος αὐτῆς, ἰδίως τὸ πρὸς δυσμὰς, εἶνε ἀμ-

μώδης ἐρημία, ὅπου ὁ ἐκ τῆς Κασπίας θαλάσσης πνέων ἄνεμος συναγείρει εἰς λόφους καὶ βουνούς τὴν ἄμμον, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐνταφιάζονται πολλάκις οἱ ὁδοιπόροι. Οἱ Βάκτριοι ἦσαν λαὸς πολεμικώτατος, φέροντες ἴδιον κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἴδιον ὀπλισμὸν. Ἐπὶ δὲ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ Βακτριανὴ ἐξελληνισθεῖσα ὑπῆρξε τὸ κέντρον ἰδίου ἐλληνικοῦ βασιλείου. — Τὰς πρὸς μεσημβρίαν τῆς Βακτριανῆς ὑπερείας τοῦ Παροπαμισοῦ ἦτοι τὴν μεταξὺ τῆς Βακτριανῆς πρὸς βορρᾶν, τοῦ Ἰνδοῦ πρὸς ἀνατολὰς, τῆς Ἀραχωσίας πρὸς νότον, καὶ τῆς Ἀρείας πρὸς δυσμὰς, ὄρεινὴν καὶ χιονοσκεπῇ χώρᾳ ὄκουν πολλοὶ καὶ διάφοροι λαοὶ ὄρεινοί, ὅλως ἀπολίτευτοι, ἀλλὰ φύσει ἡμεροὶ καὶ ἀγαθοί, οὓς οἱ ἀρχαῖοι ἀπεκάλουν κοινῶς Παροπαμισάδας ἢ Παροπανισάδας (σήμερ. μέγα μέρος τοῦ Ἀφγανιστάν, τὸ ἰδίως Καβούλ, κτλ.). Τὰ Ὀρτόσπανα ἦσαν ἡ ἐπισημοτέρα πόλις τῶν Παροπαμισαδῶν τούτων.

Σογδιανὴ ἐκαλεῖτο ἡ πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς τῆς Βακτριανῆς μεταξὺ τοῦ Ὠξοῦ καὶ Ἰαξάρτου περιλαμβανομένη χώρα, οἰκουμένη ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων λαῶν ὁμοφύλων πρὸς τοὺς Βακτρίους, ἀλλ' ἀγρίων (σήμερ. Βουχάρα καὶ μέρος τοῦ Τουρκεστάν.) Καὶ τὸ μὲν μεσημβρινὸν μέρος τῆς χώρας ἦτο ὄρεινόν, τὸ δὲ πρὸς βορρᾶν πεδινώτερον ἦτο ἀμμώδης κατὰ μέγα μέρος ἐρημία. Τὰ Μαράκανδα ἦσαν ἡ κυριωτάτη πόλις τῆς Σογδιανῆς. — Πρὸς δυσμὰς τῆς Βακτριανῆς ἐξετείνετο ἡ μεταξὺ τοῦ Ὠξοῦ καὶ Μάργου περιλαμβανομένη Μαργιανή, (μέγα μέρος τῆς σημερ. Τουρκομανίας, τοῦ Βάλχ καὶ τοῦ Χορασάν), χώρα πρὸς νότον μὲν ὄρεινή, πρὸς βορρᾶν δὲ ἀπέραντος ἐρημία ἐκτεινομένη μέχρι τῆς Χορασμίας. Ἐπισημοτέρα πόλις ἦτο ἐν χρόνοις μεταγενεστέροις ἡ Μαργιανὴ Ἀντιόχεια. — Πρὸς νότον τῆς Μαργιανῆς καὶ δυσμὰς τῆς Βακτριανῆς ἔκειτο ἡ Ἀρεία (τὰ νότια τοῦ σημερ. Χορασάν καὶ μέγα μέρος τοῦ Σετζεστάν) χώρα ὄρεινὴ ἅμα καὶ πεδινή, εὐφροωτάτη δὲ καὶ τερπνοτάτη. Πρωτεύουσα τῆς Ἀρείας ἦτο πρότερον μὲν τὰ Ἀρτακόανα, μετέπειτα δὲ Ἀλεξάνδρεια ἢ Ἀρείων. — Πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀρείας ἐξετείνετο ἡ Παρθία (πρότερον μᾶλλον Παρθυαία ἢ Παρθυηνή), χώρα

ἐν μέρει μὲν ὄρεινῇ καὶ τραχεῖα, τὸ πλεῖστον δὲ πεδινῇ καὶ ἔρημος, τῆς ὁποίας μέγα μέρος κατέχουσιν αἱ κεντρικαὶ τῆς Ἀριανῆς ἀλαινῶδεις ἔρημοι (σήμε. τὸ νοτιοδυτικὸν Χωρασσάν, καὶ τὸ Κοεστάν). Οἱ Πάρθοι ἢ Πάρθιοι καὶ Παρθυαῖοι, ἦσαν λαὸς ἄγριος καὶ πολεμικώτατος, ἀρειοὶ μὲν τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ λίαν συναναμιχθέντες πρὸς βόρεια σκυθικὰ φύλα. Ἡ Παρθία ὑπῆρξεν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις τὸ κέντρον τοῦ μεγάλου Παρθικοῦ βασιλείου, ὅτε διηρέθη καὶ εἰς πέντε ἐπαρχίας, ὧν αἱ ἐπισημότεραι πόλεις ἦσαν αἱ Ταγαί, ἡ Ἐκατόμυλος ἢ Ἐκατόμπολις, Ἀπάμεια ἢ πρὸς Ράγαῖς, κλπ.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς Παρθίας καὶ νότον τῆς Ἀρείας ἔκειτο ἡ Δραγγιανὴ ἢ Δραγγινὴ, ἥτις πρότερον μὲν ἀνῆκεν ἢ εἰς τὴν Ἀρείαν ἢ εἰς τὴν Ἀραχωσίαν, μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου συναπετέλεσεν ἰδίαν χώραν, καὶ καθυποταχθεῖσα ἔπειτα ὑπὸ τῶν Σακῶν ἢ Σκυθῶν ἐπωνομάσθη Σακαστανή, ἐξ οὗ καὶ σήμερον Σετζεστάν ἢ Σεϊστάν. Ἡ Δραγγιανὴ εἶνε ἅπασα σχεδὸν χώρα πεδινῇ, καὶ ἤθελεν ἦνε ἀμμώδης ἐρημία, ἐὰν ὁ ἐκ τοῦ Παροπαμίσου πηγάζων Ἐρύμανδρος ἢ Ἐρύμανθος δὲν ἐσχημάτιζεν ἐν τῷ μέσῳ λίμνην ἐκτεταμένην, ἥτις σκέπει τὴν χώραν κατὰ τῶν ἐκ δυσμῶν πνεόντων ἀμφοφόρων ἀνέμων. Αἱ ἐπισημότεραι πόλεις τῆς Δραγγιανῆς ἦσαν ἡ Ζαράγγα καὶ ἡ Προφθασία.—Πρὸς ἀνατολὰς τῆς Δραγγιανῆς μεταξὺ τῶν Παροπαμισαδῶν τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τῆς Γεδρωσίας ἔκειτο ἡ Ἀραχωσία (σήμε. Ἀροχάτζ, ἥτοι Σεβεστάν, Κανδαχάρ, καὶ Καβουλιστάν), εὐφορος καὶ πολυάνθρωπος χώρα διαρρέομένη ὑπὸ τοῦ Ἀραχωτοῦ ποταμοῦ. Αἱ ἐπισημότεραι πόλεις αὐτῆς ἦσαν ἡ Ἀράχωτος καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἢ Ἀλεξανδρόπολις (σήμε. Κανδαχάρ).

Αἱ μεσημβρινώταται χῶραι τῆς Ἀριανῆς εἶνε ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἡ Γεδρωσία, ἡ Καρμανία καὶ ἡ Περσίς, καταλαμβάνουσαι ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν παραλίαν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (κατὰ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν) καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Ἡ Γεδρωσία χώρα πεδινῇ καὶ ἀπέραντος, οὐ μόνον μεσογειῶς ἐκτεινομένη, ἀλλὰ καὶ κατέχουσα ὅλην σχεδὸν τὴν παραλίαν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἥτο μόνον κατὰ τὰ βορειότερα αὐτῆς μέρη εὐφο-

ρος, ὅλον δὲ τὸ ἐπίλοιπον καὶ μέγιστον αὐτῆς μέρος ἦτο ἄνδρος καὶ ἄγονος ἔρημος, πλήρης ἄμμου φλογώδους, περίφημος ἐν τῇ ιστορίᾳ, διότι δι' αὐτῆς ὑπέστρεψεν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς τοῦ ἐκστρατείας ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Ὀλίγιστοί τινες φοίνικες καὶ ἄκανθαί εἶνε τὰ μόνα φυτὰ τῆς χώρας, τῆς ὁποίας οἱ ποταμοὶ τὸ μὲν θέρος ἀποξηραίνονται ἢ ἀπορρόφῶνται εἰς τὴν ἄμμον, τὸν δὲ χειμῶνα ὑπερεχειλίζοντες ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ παράλια τῆς χώρας ὥκουν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς διάφοροι λαοὶ ἀνεξάρτητοι, ἀλλ' ἔλκεσιν, οἱ Ἀραβῖται καὶ Ὠρεῖται, οἱ Ἰχθυοφάγοι καὶ οἱ Χελωνοφάγοι, τρεφόμενοι ἐκ τοῦ κρέατος καὶ ἐνδύμενοι ἐκ τοῦ δέρματος τῶν ἰχθύων, μεταχειριζόμενοι δὲ τὰς μὲν ἄκάνθας αὐτῶν ὡς δοκοὺς τῶν καλυβῶν, τὰς δὲ σιαγῶνας ὡς θύρας. Καὶ τῶν ὀλιγίστων δὲ παρ' αὐτοῖς κτηνῶν τὸ κρέας ὡς τρεφόμενων καὶ αὐτῶν ἐκ τοῦ κρέατος τῶν ἰχθύων ἔχει ὁσμήν ἰχθυώδη. — Ἡ δὲ πρὸς δυσμὰς τῆς Γεδρωσίας Καρμανία (σῆμ. Κερμάν, Λαριστάν καὶ Μογιστάν) πλὴν τῶν βορειοτέρων καὶ μεσογειοτέρων μερῶν αὐτῆς, ἅτινα εἶνε ἀπέραντος ἀλατώδης ἔρημος, ἥτις διὰ τοῦτο καὶ ἐπεκαλεῖτο Καρμανία ἔρημος, εἶνε χώρα οἰνοφόρος καὶ σιτοφόρος, καὶ πλουσία εἰς ἄλλας καὶ μέταλλα, κατοικουμένη δὲ ὑπὸ τῶν Καρμανῶν, λαοῦ γεωργικοῦ ἅμα καὶ πολεμικοῦ, ὅπως οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι.

Πρὸς δυσμὰς τῆς Καρμανίας ἔκειτο ἡ Περσίς ἡ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους Περσία (σῆμ. Φάρς ἢ Φαρσιστάν), συνορεύουσα πρὸς βορρᾶν μὲ τὴν Παρθίαν, πρὸς δυσμὰς μὲ τὴν Σουσιανήν, καὶ πρὸς νότον μὲ τὸν Περσικὸν κόλπον. Ἡ πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον παραλία εἶνε χώρα πεδινὴ ἀλλὰ θερμὴ καὶ ἄγονος, ἐνιαχοῦ μόνον ἔχουσα φοίνικας· ἡ δὲ πρὸς βορρᾶν Περσίς εἶνε ψυχρὰ, ὄρεϊνὴ καὶ φαραγγώδης, μόνον εἰς καμήλους παρέχουσα νομὴν, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ μεσόγειος χώρα καταρδευομένη ὑπὸ τοῦ Ἀράξου καὶ Κύρου εἶνε εὐκραὴς τὸ κλίμα, εὐφορωτάτη δὲ καὶ τερπνοτάτη, παράγουσα ἄφθονον καὶ ἐξαίρετον οἶνον, καὶ εὐλόγως ἐπονομαζομένη ῥοδῶν τῆς Ἀριανῆς. Αἱ ἐπισημότεραι πόλεις τῆς Περσίδος ἦσαν ἡ Περσέπολις κειμένη ἐν κοιλάδι τερπνοτάτῃ, τῆς ὁποίας τὸ κλίμα θεωρεῖται ὡς τὸ ὑγιεινότερον τῆς ὅλης Ἀσίας, πλησίον τοῦ

Ἀράξου ποταμοῦ, καὶ οἱ Πασαργάδαι πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς τῆς Περσεπόλεως, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κύρου. Ἡ Περσίς ἦτο ἡ πατρίς τῶν Περσῶν, οἵτινες κατήρτισαν τὴν μεγίστην καὶ ἰσχυροτάτην ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν μοναρχίαν. Ὅπως δὲ τῆς Βακτριανῆς οὕτω καὶ τῆς Περσίδος τὸ βορειότερον μέρος ἐκαλεῖτο Παραϊτακηνή. — Πρὸς δυσμὰς καὶ βορρᾶν τῆς Περσίδος ἔκειτο ἡ Σουσιανή (σήμερ. Κουσιστάν), πρὸς δυσμὰς μὲν συνεχομένη πρὸς τὴν Βαβυλωνίαν, καὶ κατὰ μὲν τὰ πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον παράλια αὐτῆς πεδινὴ καὶ τελματώδης, πρὸς δὲ τὰ βορειότερα αὐτῆς μέρη τραχεῖα καὶ ὄρεινῃ, διαρρέουμένη ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων παραποταμίων τοῦ Τίγρεως, ὧν ἐπισημότερον ἦτο ὁ Χοάσπης. Οἱ κάτοικοι τῆς Σουσιανῆς, οἱ μὲν πεδινώτεροι ἦσαν γεωργικοὶ καὶ φιλήσυχοι, οἱ δὲ ὄρεινότεροι ἄγριοι καὶ ληστρικοί. Πρωτεύουσα τῆς Σουσιανῆς ἦσαν τὰ Σοῦσα ὅπου διεχειμάζεε συνήθως ὁ βασιλεὺς τῶν Μήδων. — Πρὸς βορρᾶν τῆς Σουσιανῆς ἔκειτο ἡ Μηδία (σήμερ. Ἰράκ Ἀτζέμ, καὶ Ἀδεμπεϊτζάν) συνορεύουσα πρὸς δυσμὰς μὲ τὴν Ἀσσυρίαν, πρὸς βορρᾶν μὲ τὴν Ἀρμενίαν καὶ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς μὲ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ τὴν Ὑρκανίαν, χώραν περιζωννύουσαν τὰ νοτιανατολικά παράλια τῆς Κασπίας, τραχυτάτην δὲ καὶ ὄρεινοτάτην. Τῆς Μηδίας τὸ μὲν πρὸς βορρᾶν μέρος καλούμενον Ἀτροπατηνὴ καὶ Μικρὰ Μηδία, ἦτο ἡ τραχυτάτη ἀλλ' ἅμα καὶ τερπνοτάτη χώρα τῆς δυτικῆς Ἀριανῆς, διότι ἐν ᾧ τὰ ὑψηλότερα μέρη αὐτῆς εἶνε κατάψυχρα καὶ δι' ἐννέα ὁλῶν μηνῶν τοῦ ἔτους χιονοσκεπῇ, τὰ ταπεινότερα αὐτῆς εἶνε εὐκρατα, καὶ ἐνιαχοῦ αὐτῶν ἐπικρατεῖ ἀδιάκοπον ἥαρ. Τὸ δὲ μεσημβρινώτερον καὶ πεδινώτερον μέρος τῆς Μηδίας ἐκαλεῖτο μεγάλη Μηδία, καὶ ἦτο εὐφωρότατον, παρέχον ἀφθόλους νομὰς εἰς κτηνοτροφίαν, ἧς ἄριστον προῖόν ἦσαν οἱ ἐκ τοῦ Νισσαίου πεδίου κατάλευκοι ἵπποι, καὶ παράγον ἀφθονον οἶνον καὶ διαφόρους μεσημβρινὰς ὀπώρας, σῦκα, λειμώνια καὶ πορτογάλλια, τὰ ὅποια διὰ τοῦτο καὶ ἐκαλοῦντο Μηδικὰ μῆλα. Πρωτεύουσα τῆς Μηδίας ἦσαν τὰ Ἐκβάτανα, ὅπου διέτριβε συνήθως τὸ θέρος ὁ βασιλεὺς τῆς Μηδίας.

§. 62. Μικρὰ Ἀσία καλεῖται ἡ δυτικωτάτη τῆς Ἀσίας χερ-

σόντησος (§. 12), ἡ ἀποχωριζομένη ἀπὸ τῆς Ἀσίας διὰ τῆς Συρίας καὶ Ἀρμενίας, περιθρεχόμενη δ' ἐκ τριῶν μερῶν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, πρὸς βορρᾶν μὲν ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τὸ ὄνομα Μικρὰ Ἀσία ἔγινε κοινὸν ἀπὸ τοῦ 4 μ. Χ. αἰῶνος, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν ὑπῆρχε συνήθης ἡ διαίρεσις: ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἄλως ποταμοῦ ἢ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ταύρου Ἀσία, χωρὶς νὰ περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ἄλως ἢ τοῦ Ταύρου Ἀσίαν ὁλόκληρος ἡ χερσόνησος τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ Μικρὰ Ἀσία διασχιζομένη ὁλόκληρος ὑπὸ μικρῶν καὶ μεγάλων ὀρέων, καὶ διαθρεχόμενη ὑπὸ πλείστων ποταμῶν, εἶνε μία τῶν εὐφορωτάτων καὶ εὐκραεστάτων χωρῶν τοῦ κόσμου, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς δὲ θέσεως αὐτῆς, μεσαζούσης μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, ἐπιδεκτικὴ μεγίστης ἐμπορικῆς ἀναπτύξεως καὶ πολιτισμοῦ. Τοῦτο καὶ κατώρθωσαν, ἀλλ' ἐν μέρει μόνον ἡ παροδικῶς οἱ Ἕλληνες, πρότερον μὲν ἀποικίσαντες τὰ δυτικὰ παράλια τῆς χερσονήσου, διὰ δὲ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν ἐξελληνίσαντες αὐτήν. Ἀλλὰ μετὰ τοὺς Ῥωμαίους ἡ χερσόνησος ἐπανῆλθε βαθμὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀσιατικὴν ἀμάθειαν καὶ βαρβαρότητα, ἐξ ἧς οὐ μόνον τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἐξηφανίσθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις ἀπέβαλε τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἀρετὴν ὑπὸ τὴν Ἀσιατικὴν ἀκηδίαν καὶ νωθρότητα, ἐξ ἧς τὸ κλίμα ἀπέβη ἐνιαχοῦ μiasματικὸν καὶ νοσῶδες.

Τὸ μέγιστον καὶ κυριώτατον ὄρος τῆς Μ. Ἀσίας εἶνε ὁ Ταῦρος, ἀπέραντος καὶ πολυσχιδῆς καὶ διὰ τῶν κλάδων αὐτοῦ κατέχων ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν μικρὰν καὶ μέγα μέρος τῆς δυτικῆς ἐν γένει Ἀσίας. Ἐκφυόμενος ἐκ τῶν μεσημβρινωτάτων παρὰ τὴν Μεσόγειον παραλίαν τῆς χερσονήσου, ἀναφέρεται κατ' ἀρχὰς μὲν πρὸς βορρᾶν μεταξὺ Λυκίας καὶ Παμφυλίας, μετέπειτα δὲ στρεφόμενος πρὸς ἀνατολὰς καὶ διασχιζὼν τὴν Πισιδικὴν καὶ Ἰσαυρίαν φθάνει ἕως εἰς τὰ σύνορα τῆς Λυκαονίας καὶ Κιλικίας, ὅπου διασχίζεται εἰς δύο μεγίστους κλάδους, ὧν ὁ μὲν ὑψηλότερος ἀναφέρεται πρὸς βορρᾶν, ὁ δὲ χωρεῖ πρὸς μεσημβρίαν. Ὁ πρῶτος κλάδος καλούμενος Ἀντίταυρος χωρεῖ βορειανατολικῶς

καὶ σχηματίζων ἐκασταχοῦ διάφορα κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὄνομα ὄρη, διέρχεται τὴν Καππαδοκίαν, καὶ μέρος μὲν αὐτοῦ περιζωννύει τὰ νοτιανατολικά παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ ἀπολήγει προσφύμενος εἰς τὸν Καύκασον, ἕτερον δὲ μέρος αὐτοῦ διέρχεται τὴν Ἀρμενίαν, διακλαδιζόμενος τῇδε κακείσε τῆς Μηδίας, Ὑγκανίας καὶ Παρθίας περιζωννύει τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ὁ δὲ δεύτερος καὶ ταπεινότερος κλάδος, ὁ καὶ ἰδίως Ταῦρος καλούμενος, διέρχεται τὴν Κιλικίαν καὶ τὴν Κομμαγηνήν, σχηματίζων οὕτω τὰ πρὸς βορρᾶν ὅρια τῆς Συρίας, καὶ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα διερχόμενος τὴν Ἀρμενίαν, Μηδίαν καὶ Παρθίαν φθάνει ἕως εἰς τὴν Καρμανίαν καὶ Γεδρωσίαν. Εἰς τὸν Ταῦρον καὶ τοὺς κλάδους αὐτοῦ ἀνήκουσι καὶ τὰ κυριώτατα ὄρη πῆς Μ. Ἀσίας, οἷον ὁ Τρωῖλος τῆς Λυδίας, ὁ Σίπυλος παρὰ τὴν Λυδίαν καὶ Φρυγίαν, ὁ Ὀλυμπος τῆς Μυσίας, ἡ Ἰδὴ τῆς Φρυγίας κτλ.

Ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς Μ. Ἀσίας ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, 1) ὁ Φᾶσις, ἐκπηγάζων ἐκ τῶν Μοσχικῶν ὀρέων, διαχωρίζων τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Κολχίδος καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὴν πόλιν Φᾶσιν· 2) ὁ Ἀκαμφίς ἐκπηγάζων ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας καὶ διαρρέων τὴν χώραν τῶν Λάζων· 3) ὁ Ἴρις διαρρέων τὴν χώραν τοῦ Πόντου, εἰς δὲ συμβάλλει παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν καὶ ὁ Ἀύκος, καὶ ὅστις διὰ τῆς Θεμισκυράς ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀμισηνὸν κόλπον· 4) ὁ Ἄλυς, ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ὅστις ἐκπηγάζων ἐκ τῶν ἀρμενικῶν ὀρέων διαγράφει μακρότατον πρὸς δυσμὰς τόξον διὰ τῆς Καππαδοκίας καὶ Γαλατίας, καὶ διαχωρίζων ἔπειτα τὸν Πόντον ἀπὸ τῆς Παφλαγονίας ἐκβάλλει εἰς τὸν μεταξὺ Ἀμισοῦ καὶ Σινώπης αἰγιαλόν· 5) ὁ Βιλλαῖος ἐκβάλλων εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Παφλαγονίας καὶ 6) ὁ Σαγγάριος διαρρέων μέσσην τὴν Βιθυνίαν. Εἰς δὲ τὴν Προποντίδα ἐκβάλλει 7) ὁ Ῥύνδακος, ὅστις, ἐκπηγάζων ἐκ τῶν πρὸς τὴν Ἐπίκτητον Φρυγίαν ὑψωρεϊῶν τοῦ Μυσίου Ὀλύμπου, καὶ διαχωρίζων τὴν Βιθυνίαν ἀπὸ τῆς Μυσίας, διαρρέει τὴν Ἀπολλωνιάτιν λίμνην, καὶ συμβαλόντος εἰς αὐτὸν παρὰ τῇ Μιλητοπόλει τοῦ Μακέστου, ἐκβάλλει εἰς τὴν Προ-

ποντίδα ἀπέναντι τοῦ νησυδρίου Βεσβίου· 8) ὁ Γράνικος, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ Κοτύλου, ὅρους διαχωρίζοντος τὴν Τρωάδα ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον Φρυγίας, διαρρέει τὴν τελευταίαν ταύτην χώραν πρὸς βορρᾶν καὶ ἐκβάλλει ἀντικρὺ τοῦ νησυδρίου Ὀφιοῦσης. Εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος ἐκβάλλουσιν 9) ὁ Σκάμανδρος, ὁ αὐτὸς καὶ Ξάνθος, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῆς Τρωϊκῆς Ἰδης, καὶ διαρρέων τὴν Τρωάδα, συνενεῖται μετὰ τοῦ Σιμόεντος, καὶ αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἰδης καὶ τοῦ Κοτύλου πηγάζοντος, καὶ ἐκβάλλει πρὸς βορρᾶν τοῦ ἀκρωτηρίου Σιγείου· 10) ὁ Ἑρμος, ὅστις ἐκπηγάζων ἐκ τῆς Φρυγίας διαρρέει τὴν Λυδίαν ἀναλαμβάνων εἰς τὸ ῥεῦμά του καὶ πολλοὺς ἄλλους ποταμοὺς, ἐν οἷς καὶ ὁ χρυσοῦρός τις Πακτωλός, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἑρμαῖον κόλπον πρὸς δυσμὰς τῆς Σμύρνης· 11) ὁ Κάϊστρος, πηγάζων ἐκ τοῦ Τρωίου καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Αἰγαῖον παρὰ τὴν Ἑρεσον ἀντικρὺ τῆς Σάμου· 12) ὁ Μαίανδρος, ἐκπηγάζων ἐκ τῆς Φρυγίας, διαρρέων τὴν Καρίαν, ὅπου συμβάλλουσιν εἰς αὐτὸν πολλοὶ ποταμοί, καὶ ἐκβάλλων μεταξὺ Πριήνης καὶ Μυοῦντος κατέναντι τῆς Μιλήτου· 13) ὁ Κάλθις, διαρρέων τὴν Καρίαν καὶ ἐκβάλλων ἀπέναντι τῆς Ῥόδου. 14) Ὁ Ξάνθος, ἐκπηγάζων ἐκ τοῦ Ταύρου καὶ διαρρέων τὸ Ξάνθιον πεδῖον τῆς Λυκίας, ἐκβάλλει εἰς τὸ Λυκιακὸν πέλαγος· 15) ὁ Κέστρος, πηγάζων ἐκ Πισιδίας, διαρρέων τὴν Παμφυλίαν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Παμφύλιον πέλαγος· πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Κέστρου ὁ Εὐρυμέδων, ῥέων παρὰ τὴν Ἀσπενδον τῆς Παμφυλίας, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Παμφύλιον πέλαγος· 16) ὁ Καλύκαδνος, πηγάζων ἐκ τοῦ Ταύρου, διαρρέων τὴν Κιλικίαν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Κιλικίαν θάλασσαν· 17) ὁ Κύδνος, διαρρέων τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν αὐτὴν θάλασσαν, καὶ 18) ὁ Πύραμος, πηγάζων ἐκ τοῦ Ἀντιταύρου, διαρρέων τὴν Κιλικίαν, καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὴν Μέγαρσον ἀριστερᾷ τοῦ εἰσπλέοντος τὸν Ἰστικὸν κόλπον.

Τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὥκουσιν ἀνέκαθεν πολλὰ καὶ διάφορα φύλα σημιτικά, σκυθικά, θρακικά, πελασγικά καὶ ἑλληνικά, ἐπὶ τέλους δὲ καὶ κελτικά οἱ Γαλάται. Ἡ ἐπ' ἀκριβὲς φυλετικὴ διάκρισις τῶν ἀρχαίων τούτων τῆς Μ. Ἀσίας λαὼν εἶνε δύσκολος, πιθανὸν δὲ μόνον

φαίνεται ὅτι οἱ Σημίται ἦσαν τὸ ἐπικρατέστερον στοιχεῖον αὐτῶν, οἵτινες ἐπελθόντες εἴτε ἐξ Ἀρμενίας εἴτε ἐκ Συρίας κατέλαβον τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς χερσονήσου, καθὼς καὶ τὰ βόρεια, ὅπου συνανεμίχθησαν ὀλίγον καὶ μὲ διάφορα ἐκ βορρᾶ ἐπελθόντα σκυθικά φύλα. Τοιοῦτοι μάλιστα ἦσαν οἱ Καππάδοκες, Κίλικες, Παμφύλιοι, Λύκιοι, Πισίδαι, ἴσως καὶ οἱ Παφλαγόνες. Οἱ δὲ Λυδοὶ καὶ Φρύγες, τὰ δύο κυριώτατα ἔθνη τῆς Μ. Ἀσίας, ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὡς Θραῖκες· πιθανώτερον ἔμως, ἀλλ' ὅχι καὶ βέβαιον, φαίνεται, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἦσαν μᾶλλον Σημίται. Ἐκ τῶν Λυδῶν δὲ εἰλκον τὸ γένος καὶ οἱ Μυσοὶ καὶ Κᾶρες. Οἱ λαοὶ τῆς Μ. Ἀσίας δὲν ἐφάνησαν ἅπαντες ἐξίσου ἐπιδεδεικτικοὶ πολιτισμοῦ, καθὼς καὶ ὀλίγοι αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ καταρτίσωσιν ἴδια καὶ βιώσιμα κράτη· συνήθως δὲ ἡ Μικρὰ Ἀσία συνεχωνεύετο εἰς μεγαλειτέρας μοναρχίας. Πρὸ τῆς Περσοκρατίας τὰ πλείονος λόγου ἄξια κράτη ἦσαν τὰ ἐξῆς πέντε: τὸ Φρυγικόν, τὸ κατὰ πολλοὺς λόγους συνεχόμενον πρὸς αὐτὸ Τρωϊκόν, τὸ καταλυθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· τὸ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους ἰδρυθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Κύρου καταλυθὲν Λυδικόν· τὸ Κιλικικόν, ὅπερ οὐδ' ἐπὶ Περσῶν ἀπέβαλε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν αὐτονομίαν του, καὶ τὸ Λυκαϊκόν. Ἀλλ' ἅπαντα ταῦτα τὰ κράτη κατελύθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ ὁλόκληρος ἐν γένει ἡ Μ. Ἀσία συνεχωνεύθη εἰς τὴν Περσικὴν μοναρχίαν, διαιρεθεῖσα διοικητικῶς εἰς τέσσαρας σατραπείας. Πάντοτε ὅμως κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν διεκρίνοντο αἱ ἀκόλουθοι πλέον ἢ ἑλαττον αὐτοτελεῖς χῶραι, κατὰ μὲν τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου: ὁ Πόντος, ἡ Παφλαγονία καὶ ἡ Βιθυνία, κατὰ δὲ τὰ νότια παράλια τὰ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν: ἡ Κιλικία, Πισιδία καὶ Λυκία· κατὰ δὲ τὰ πρὸς τὸ Αἰγαῖον παράλια: ἡ Μυσία, Λυδία καὶ Καρία· ὅλως δὲ μεσόγειοι χῶραι ἦσαν: ἡ Καππαδοκία, Γαλατία, Λυκαονία καὶ Φρυγία. Κατ' ἄλλην δὲ τάξιν θεωρούμεναι αἱ χῶραι αὗται, ἀνατολικώταται μὲν πασῶν ἦσαν τρεῖς: ὁ Πόντος, ἡ Καππαδοκία καὶ ἡ Κιλικία, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἑπτὰ ἡ Παφλαγονία, Γαλατία, Λυκαονία καὶ Πισιδία πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ἡ Βιθυνία, Φρυγία καὶ Λυκία πρὸς δυσμὰς, δυτικώταται δὲ πασῶν ἡ Μυσία, Λυδία καὶ

Καρία. Οἱ Ἕλληνες ἀπόικισαν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἅπαντα σχεδὸν τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀλλ' ἰδίως ἐπίσημοι ἦσαν αἱ ἀποικίαι, ὅσας ἱδρυσαν εἰς τὰ πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος δυτικὰ παράλια τῆς Μυσίας, Λυδίας καὶ Καρίας, τὰ μὲν τῆς πρώτης οἱ Αἰολεῖς, τὰ δὲ τῆς δευτέρας οἱ Ἴωνες, καὶ τὰ τῆς τρίτης οἱ Δωριεῖς. Ἐπισημύταται κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν πόλεις ἦσαν τοῦ μὲν Πίντου ἡ Κερασοῦς, ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Ἀμισός, τὸ Πολεμῶνιον, ἡ Φαρνακία, ἡ Ἀμάσεια, ἡ Νεοκαισάρεια, τὰ Ζήλα καὶ ἡ Σεβάστεια· τῆς δὲ Καππαδοκίας ἡ Ναζιανζός, ἡ Μελιτηνή, τὰ Τύχνα, καὶ ἡ πρωτεύουσα Καισάρεια πρῶτον Μάζακα· τῆς Κιλικίας ἡ Σελινοῦς, οἱ Σόλοι, ἡ τραχεῖα Σελεύκεια, ἡ Ταρσός καὶ ἡ Ἰσός· τῆς Παφλαγονίας ἡ Ἀμαστρις, ἡ Κύτωρος, ἡ Γάγγρα, καὶ ἡ Σινώπη· τῆς Βοθυνίας ἡ Κίος, ἡ Νικομήδεια, Χαλκηδὼν ἡ Καλχηδὼν, Ἡράκλεια, Προῦσα καὶ Νίκαια· τῆς Γαλατίας τὸ Γόρδιον, ἡ Πασσινοῦς καὶ ἡ Ἀγκυρα· τῆς Λυκαονίας, ἥς τὸ πρὸς νότον καὶ δυσμὰς ἄγριον μέρος ἐκαλεῖτο Ἰσαυρία, τὸ Ἰόνιον· τῆς Φρυγίας, ἥς αἱ πρὸς βορρᾶν γῶραι ἐκαλοῦντο Φρυγία Ἐπίκτητος, τὸ Δροῦλαιον, Ἀντιόχεια καὶ Σελεύκεια Πισιδίας, Κελαιναί, Ἀπάμεια Κιβωτός, Λαοδίκεια ἐπὶ Λύκῳ, Κολοσσαί, Ἱεράπολις καὶ Εὐμένεια· τῆς Πισιδίας, ἥς ἡ παράλιος χώρα καλεῖται ἰδίως Παμφυλία, ἡ Σαγαλασσός, ἡ Κρήμνα, ἡ Σέλγη, ἡ Τερμησσός καὶ ἡ Ἀσπενδος· τῆς Λυκίας, ἡ Τελμησσός, τὰ Πάταρα, ἡ Φάσηλις, ἡ Ξάνθις καὶ τὰ Μύρα· τῆς Μυσίας, ἥς ἡ μὲν βορειοδυτικὴ παράλιος χώρα ἐκαλεῖτο Τρωάς, ἡ δὲ μεσημβριοδυτικὴ Αἰολίς, τὸ Ἴλιον καὶ αἱ διαφοροὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Προποντιδὸς καὶ τοῦ Αἰγαίου ἑλληνικαὶ καὶ ἰδίως αἰολικαὶ ἀποικίαι· τῆς Λυδίας, ἥς τὰ ἑλληνικὰ παράλια συναπετέλουν τὴν Ἰωνίαν, τὰ Θυάτειρα, Μαγνησία ἡ πρὸς Σιπύλῳ, καὶ ἡ πρωτεύουσα Σάρδεις· τῆς δὲ Καρίας, ἥς ἡ παράλιος χώρα ἐκαλεῖτο Δωρίς, τὰ Μύλασσα, ἡ Στρατονίκεια, Ἀντιόχεια ἡ πρὸς Μαιάνδρῳ, αἱ Τράλλεις, καὶ τὰ Ἀλάβανδα. Ἐξ Ἰσου δὲν ἐπολιτίσθησαν ἅπανσι αἱ γῶραι καὶ οἱ λαοὶ τῆς Μ. Ἀσίας· πολλοὶ δὲ λαοὶ διέμεναν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἡ ἀμαθεῖς καὶ βάρβαροι, ἡ ὅλως ἄγριοι καὶ ληστρικαί, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν μάλιστα οἱ οἰκοῦντες ὄρεινὰς καὶ δυσπρασόμιστα παράλια. Τοιοῦτοι

λαοὶ ἦσαν πρὸ πάντων οἱ οἰκοῦντες τὰ πρὸς μεσημβρίαν παράλια τῆς χερσονήσου, Κίλικες, Πισίδαι, Λύκιοι καὶ Κᾶρες, διαβόητοι ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις καὶ φοβεροὶ πειραταὶ, οἵτινες ἀποδιβάζοντες ἐπώλουν τὰ ἐκ τῆς πειρατείας λάφυρα εἰς τὰς πόλεις τῆς Παμφυλίας, χώρας οἰκουμένας ὑπὸ διαφόρων μιγάδων λαῶν. Ἦττον ἄγριοι καὶ ἡμερότεροι, ἐν μέρει δὲ καὶ πολιτισμένοι ἦσαν οἱ οἰκοῦντες τὰς ἀνατολικωτέρας τῆς χερσονήσου χώρας. Οἱ Καππάδοκες π. χ. ἦσαν καὶ αὐτοὶ φιλοπόλεμοι καὶ τραχεῖς, κοῦφοι δὲ καὶ ἄπιστοι, ἀλλ' ἐπολιτίσθησαν ἱκανῶς καὶ διεκρίθησαν ὡς εἰς ἄκρον φίλοι τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος, ἐν ᾧ οἱ μεσημβρινώτεροι καὶ ληστρικώτεροι ἐπολιτεύοντο καθ' ὁμοσπονδίας ἢ δημοκρατικῶς. Οἱ δὲ κατ' οἰκοὶ τοῦ Πόντου μετέσχον ἱκανῶς τοῦ πολιτισμοῦ, μόνον δὲ οἱ ἀνατολικώτεροι αὐτοῦ λαοὶ ἦσαν τραχύτεροι. Ὡστε αἱ βορειοδυτικαὶ τῆς ὅλης χερσονήσου χῶραι ἐπολιτίσθησαν καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς λοιπὰς. Ἐπὶ ἤρξε δὲ καὶ ἐτελειοποιήθη ὁ πολιτισμὸς τῶν λαῶν τούτων κατὰ λόγον τοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας συγχρωτισμοῦ αὐτῶν. Οἱ Φρύγες καὶ οἱ Λυδοὶ π. χ. διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς λαὸς κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὸς καὶ μουσικὸς, ὅθεν καὶ τὰς κατ' αὐτοὺς ἀρμονίας, τὴν λυδιστὶ καὶ φρυγιστὶ, παρέλαβον καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες. Οἱ δὲ Λυδοὶ ἦσαν ἐκτὸς τούτου ἀνδρεῖοι καὶ φιλοπόλεμοι· ὅθεν καὶ πολιτικὴν σημασίαν ἀπέκτησαν ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ, καταρτίσαντες τὸ μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον τῶν κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν βασιλείων. Ἀλλ' ὁ ἐπικρατῶν χαρακτὴρ τοῦ καθαροῦ καὶ ἀμιγροῦς μικρασιατικοῦ πολιτισμοῦ εἶνε μάλιστα θρησκευτικὸς, ἢ δὲ Μ. Ἀσία ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἡ κοιτίς τοῦ θρησκευτικοῦ ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Φρυγικῆς Κυβέλης καὶ πολλῶν ἄλλων θεῶν, ιδίως ἀνδρογύνων, ὀργιασμοῦ, ὅστις καὶ αὐτὸς εἶνε προῖον τῶν σημαντικῶν θρησκευμάτων. Ἀρχιερεῖς ἐκτετμημένοι, καὶ ἱερόδουλοι, οἱ μὲν ἄνδρες ἐνδεδυμένοι γυναικεῖα, αἱ δὲ γυναῖκες ἀνδρικά φορέματα, ἐξήρχοντο καθ' ἑκατοντάδας τὴν νύκτα λαμπαδηφόροι εἰς λιτανείας, καθ' ἃς ὑπὸ τὸν ἦχον αὐλῶν καὶ κυμβάλων, ψάλλοντες καὶ ὀρχούμενοι, καὶ κορυθαντιῶντες, ἢ ἡκρωτηρίαζον τὰ μέλη τοῦ σώματός των, ἢ ἐξετραχλίζοντο εἰς παντὸς εἶδους ἀκολασίας.

§. 63. Κατ' ἀρχὰς τοὺς Μῆδους εὕρισκόμεν, ὅπως καὶ τοὺς

Πέρσας, ὑποτεταγμένους εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Μετὰ 500 ἐτῶν δουλείαν οἱ Μῆδοι ἐνθαῤῥυνθέντες ἐκ τῆς ἐν Συρίᾳ ἥττης τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Σενναχηρίμ (§. 31.) ἀπέστησαν, καὶ διαπολεμήσαντες ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους ἀπέβησαν μάχῃμοι, καὶ ἐπὶ τέλους αὐτόνομοι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διῆγον ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων κατὰ κώμας, μέχρις οὗ ἐκλεχθεὶς βασιλεὺς ὁ Δηϊόκης συνέταξε τὴν Μηδίαν εἰς κράτος, καὶ κτίσας συνώκισε τὰ Ἐκβάτανα. Ὁ Δηϊόκης, ἀνὴρ ἐνάρετος καὶ φιλοδίκαιος, δικάζων ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ κώμῃ, διεφημίσθη τόσον, ὥστε συνελθόντες οἱ πολλὰ ἐκ τῆς ἀδικίας καὶ ἀνομίας πάσχοντες ἐπίλοιποι Μῆδοι ἐξέλεξαν καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλέα τῆς Μηδίας. Ὁ Δηϊόκης τότε ἔκτισε τὰ Ἐκβάτανα περιτειχίσας αὐτὰ με ἐπτὰ τεῖχην, ἐντὸς δὲ τοῦ ἐβδόμου κτίσας τὰ ἀνάκτορα, καὶ ἀσφαλίσας ἐν αὐτοῖς τοὺς θησαυροὺς του. Ἐκτοτε δὲ μετέβαλεν ὅλως ἥθος καὶ ἀπὸ ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου, ὅποῦς ἐφαίνετο πρότερον ἐν τῇ κώμῃ του, ἀπεδείχθη μονάρχης αὐστηρότατος καὶ δεσποτικώτατος. Ἦτο ἀθέατος καὶ δυσπρόσιτος, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ εἴπῃ τι κατὰ τοῦ βασιλέως, διότι οἱ ἀπανταχοῦ διεσκορπισμένοι κατὰσκοποὶ του συλλαμβάνοντες προσῆγον αὐτὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπου ἐτιμωρεῖτο αὐστηρότατα. Μετὰ 53 ἐτῶν βασιλείαν (708—655) ὁ Δηϊόκης ἀπέθανε καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φραόρτης, ὅστις μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ ὅρια τῆς Μηδίας, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Περσῶν, οὓς καὶ καθυπέταξεν. Ἡ πρώτη αὐτῇ ἐπιτυχία ἀνέφλεξεν ἔτι μᾶλλον τὴν κατακτητικὴν του φιλοδοξίαν, καὶ ἀφ' οὗ ἐκυρίευσεν πολλὰς ἄλλας χώρας, ἐτόλμησε νὰ κινήσῃ πόλεμον καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Ἀσσυρίων. Ἡττηθεὶς κατὰ κράτος ἐφονεύθη ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης μετὰ μεγίστου μέρους τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν 22 ἔτη (655—633). Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Φραόρτου Κυαξάρης ἐκληρονόμησε τὴν κατακτητικὴν φιλοδοξίαν τοῦ πατρός του καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, ὧν καὶ προσελάσας ἐπολιόρκησεν αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν Νινευί. Ἀλλ' αἶφνης εἰσέβαλον ἐκ βορρᾶ εἰς Μηδίαν τὰ νομαδικὰ καὶ βάρβαρα φύλα τῶν Σκυθῶν, καθ' ὧν ὁ Κυαξάρης ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ τὰς δυνάμεις του, διαλύων τῆς Νινευὶ τὴν πολιορκίαν.

Οἱ Σκύθαι κατετρόπωσαν τὸν Κυαξάρην, ἐκυρίευσαν τὴν Μηδίαν, καὶ καθυποτάξαντες σύμπασαν τὴν δυτικὴν Ἀσίαν, προήλασαν ἕως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐξ ἧς μόλις διὰ θερμῶν ἐκείνων καὶ πλουσίων δώρων κατώρθωσε νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσιν ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Ψαμμήτιχος. Ἡ καθ' ἅπασαν τὴν δυτικὴν Ἀσίαν Σκυθοκρατίᾳ αὕτη διήρκεσεν 23 ὅλα ἔτη (633—605): ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐξουσία τῶν Σκυθῶν, ὡς βαρβάρων καὶ ἀσυντάκτων, ἦτο ἀκαταστάτος καὶ ἀνώμαλος, ὁ Κυαξάρχης ἠδυνήθη ὅχι μόνον νὰ τηρήσῃ ὁρθὴν, ὡς φαίνεται, τὸν ἐν Μηδίᾳ θρόνον του, ἀλλὰ καὶ νὰ κινήσῃ πύλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Ἀλυάττου, ὅστις διήρκεσεν 6 σκεδὺν ἔτη (615—610). Ὁ πόλεμος οὗτος ὑπῆρξεν ἀμφοτέρωθεν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεπεράτωσεν αὐτὸν ἔκλειψις ἡλίου, ἐπισυμβῶσα καθ' ἣν ὥραν ἤκμαζεν ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἐχθρικῶν στρατῶν μάχη, τῇ 30 Σεπτεμβρίου 610, ἣν εἶχε προείπῃ πρὸς μεγίστην ἐκπληξίν τῶν συγχρόνων του ὁ ἐκ Μιλήτου φιλόσοφος Θαλῆς, εἰς τῶν ἐπτά σαρῶν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ φυσικὸν τοῦτο φαινόμενον κατέπληξεν τοὺς δύο ἐχθροὺς καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς συνδιαλλακτικώτερα καὶ εἰρηκώτερα αἰσθήματα. Συνθηκολογήσαντες εἰρήνευσαν, καὶ ὁ πονταῖος Ἄλυσ ἐμελλε τοῦ λοιποῦ νὰ ἦναι τὸ σύνορον τοῦ Λυδικοῦ καὶ Μηδικοῦ βασιλείου. Ἐπὶ τέλους ἐξηφανίσθη καὶ τὸ κράτος τῶν Σκυθῶν, ὧν τοὺς πρόερχοντας προσκαλέσας εἰς δεῖπνον, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ Κυαξάρχης καὶ μεθύσας ἐφώνευσεν, μεθ' ὃ ἀνέλαβε τὸν κατὰ τῶν Ἀσσυρίων πόλεμον ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλωνος Ναβοπαλασσάρου (§. 31.) Ἡ Νινευὶ ἐξεπορθήθη ἐπὶ τέλους, τὸ Ἀσσυριακὸν βασίλειον κατελύθη, καὶ τὰς μὲν πρὸς δυσμὰς χώρας τῶν Ἀσσυρίων κατέλαβεν ὁ Ναβοπαλασσάρος, τὰς δ' ἀνατολικωτέρας ἀπὸ τοῦ Τίγρεως μέχρι τοῦ ἀνω Ἰνδοῦ ὁ Κυαξάρχης. Τοιοῦτοτρόπως τὸ Μηδικὸν βασίλειον ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Ἄλως μέχρις Ἰνδοῦ ἔφθασεν ἐπὶ Κυαξάρου εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως.

Τὸν Κυαξάρην βασιλεύσαντα 40 ἔτη (633—593) διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀστυάγης, ἀνὴρ νοθρὸς, καχύποπτος καὶ σκληροκάριος. Ἐπὶ τοῦ Ἀστυάγου τούτου ἡ ἀρχὴ τοῦ μηδικοῦ κρά-

τους περιῆλθεν ἀπὸ τῶν Μηδῶν εἰς τοὺς Πέρσας διὰ τοῦ Κύρου, οὗτινος τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν βίον διηγοῦνται διαφόρως καὶ ἐν μέρει μυθωδῶς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς. Ὁ Ἀστυάγης εἰδὼς ὄνειρα ἀπαίσια εἰς ἑαυτὸν περὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Μανδάνης, ἔθεν συνέχευεν αὐτὴν ὄχι πρὸς Μῆδὸν τινα μεγιστᾶνα, ἀλλὰ πρὸς τινα τῶν ὑποτελῶν αὐτῷ Περσῶν, ἄνδρα ἀγαθὸν μὲν ἀλλ' ἀφαιρῆ καὶ φιλήσυχον, τὸν Καμβύσην. Νέα ὅμως ἀπαισιώτερα τῶν πρώτων ὄνειρα ἀνέβρίπτισεν τοὺς φόβους τοῦ Ἀστυάγου, ἰδόντος, ὅτι ἐκ τῆς κοιλίας τῆς Μανδάνης ἀνελθόντων ἀμπελος, ἣτις κατεκάλυψε μὲ τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα τῆς ὀλόκληρον τὴν Ἀσίαν. Ὅθεν προσκαλέσας οἶκόνδε ἐκ Περσίδος τὴν θυγατέρα του ἐπίτακον οὕτω, ἔλαθεν ἅμα γεννηθὲν τὸ βρέφος καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν πιστότατον τῶν παρ' αὐτῷ Μηδῶν μεγιστάνων Ἀρπαγον, διατάξας νὰ φινεύσῃ καὶ θάψῃ τὸ βρέφος ἀπαγαγὼν ὅπουδῆποτε καὶ ὅπωςδῆποτε. Ὁ Ἀρπαγος τὸ μὲν ἐλεήσας τὸ βρέφος, τὸ δὲ καὶ φοβούμενος τὴν Μανδάνην, μή ποτε ἀποθάνοντος τοῦ Ἀστυάγου, τιμωρήσῃ αὐτὸν, παρέδωκε τὸ βρέφος εἰς τινα τῶν βασιλικῶν βουκόλων, ὀνόματι Μιτραδάτην, διατάξας αὐτὸν νὰ ἐκθῇσθαι αὐτὸ εἰς ἔρημόν τι καὶ θηριοφάγῃτον μέρως. Ἀλλ' ἡ γυνὴ τοῦ Μιτραδάτου Σπακὴ, ὅ ἐστι μεθερμηνεύμειον ἑλληνιστὶ Κυνώ, τῆς ὁποίας εἶχεν ἀποθάνῃ ἀρτίως τὸ νεογνόν, ἐλεήσασα τὸ βασιλικὸν βρέφος, αὐτὸ μὲν ἀνέλαβε καὶ ἀνέθρεψε, πείσασα τὸν Μιτραδάτην νὰ ἐκθῇσθαι αὐτὸ αὐτοῦ τὸ ἴδιον αὐτῶν νεκρὸν τέκνον. Τοιουτοτρόπως σωθεὶς ὁ Κύρος ἔδωκε σημεῖα σκρῇ τῆς βασιλικῆς του καταγωγῆς ἅμα ἔφηβος γενόμενος. Ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν τῇ κώμῃ συμπαικτόρων παιδῶν βασιλεὺς, διεζήγαγε τὴν ἀνατεθεισὴν αὐτῷ βασιλικὴν ἀρχὴν τῆς παιδιᾶς τῶν βασιλικῶς, καὶ ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς τὸν παῖδα ἰσχυροῦ τινος παρὰ τῷ Ἀστυάγῃ Μῆδου. Τὸ πρᾶγμα ἔφθισεν εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ βασιλέως, ὅστις προσκαλέσας τὸν Κύρον ἀνέκρινεν αὐτόν· οὗτος δ' ἀπεκρίθη μετὰ πλείστης ὀσης παρρησίας καὶ εὐστοχίας. Ἡ εὐθαρσὴς συμπεριφορὰ τοῦ δεκαετοῦς Κύρου, οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦ προσώπου του, παρεμφερέστατοι πρὸς τοὺς τοῦ Πάππου, καὶ πολλὰ ἄλλα τεκμήρια ἔπεισαν τὸν Ἀστυάγην, ὅτι ὁ παῖς ἐκεῖνος ἦτο τὸ ἔκθετον βρέφος τῆς θυγατρὸς του Μαν-

δάνης. Προσκληθεὶς ὁ Μιτραδάτης καὶ ἀπειληθεὶς ὡμολόγησε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁ Ἀστυάγης κρύψας τὴν κατὰ τοῦ Ἀρπάγου, ὁμολογήσαντος καὶ αὐτοῦ τὰ γενόμενα, ὀργὴν αὐτοῦ, προσεκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὸν τρισκαιδεκαέτην υἱὸν αὐτοῦ, ὃν διέταξε καὶ φονεύσαντες καὶ διαμελίσαντες παρεσκέυασαν διὰ τὸ δεῖπνον, εἰς ὃ προσεκλήθη καὶ ὁ Ἀρπαγος. Ἀφ' οὗ οὗτος ἔφαγεν ἐν ἀγνοίᾳ ἐκ τῶν ὀπτῶν μελῶν τοῦ τέκνου του, παρετέθη ἔπειτα ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ κάνιστρον, ὅπου ἦσαν ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ πόδες. Ὁ Ἀρπαγος ἔφριξε πρὸς τὸ φοβερὸν θέαμα, ἀλλὰ κρύψας τότε ἐξ ἀνάγκης τὴν φρίκην καὶ ἀγανάκτησιν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ ἐκ παντὸς τρόπου τὸν θηριώδη τύραννον. Τὸν δὲ Κῦρον ὁ Ἀστυάγης, καθησυχάσας ἐκ τῶν ὄνειροκριτῶν Μάγων, διαβεβαιωσάντων τὸν βασιλέα, ὅτι τὰ τοῦ ὄνειρου ἐξεπληρώθησαν ἐν τοῖς γενομένοις, καὶ οὐδεὶς ὑπῆρχε πλέον κίνδυνος, ἔπεμψε πρὸς τοὺς ἐν Πέρσαις γονεῖς αὐτοῦ, ὅπου ἀνατραφεῖς καὶ παιδευθεὶς τὴν κατὰ Πέρσας παιδείαν, ἀνεπτύχθη κατὰ τε τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν νοῦν. Ὁ δὲ Ἀρπαγος σκευωρήσας κατὰ τοῦ Ἀστυάγου συνωμοσίαν ἐκ τῶν δυσφημησάντων Μήδων, ἔγραψε πρὸς τὸν Κῦρον ἐγκλείσας εἰς τὰ σπλάγχνα λαγωῦ ἐπιστολὴν, δι' ἧς ἀνακοινῶν αὐτῷ τὰ δέοντα προέτρεπε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τοῦ Μηδικοῦ κράτους ἐκδικῶν συγχρόνως καὶ ἑαυτὸν καὶ ἐκεῖνον κατὰ τοῦ θηριώδους τυράννου. Ὁ Κῦρος προσκαλέσας πρὸς ἑαυτὸν τοὺς λογάδας τῶν Περσῶν καὶ προτρέψας εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἐνθαρρύνας διὰ τῶν λόγων καὶ τοῦ παραδείγματός του, καὶ προασκήσας εἰς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα, ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ Ἀστυάγου, ὅστις ἀποτυφλωθεὶς ἀνέθηκε τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν Ἀρπαγον. Κατὰ τὴν κρισιμωτάτην στιγμήν τῆς μάχης οἱ περὶ τὸν Ἀρπαγον Μῆδοι κητομόλησαν πρὸς τὸν Κῦρον· τοῦτο μαθὼν ὁ Ἀστυάγης ἐξῆλθεν αὐτοπροσώπως μετὰ νέας στρατιᾶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ἠττήθη κατὰ κράτος, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ ἀρχὴ περιῆλθεν ἀπὸ τῶν Μήδων εἰς τοὺς Πέρσας, καὶ τὸν θρόνον κατέλαβεν ὁ Κῦρος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Περσικῆς μοναρχίας.

§. 64. Ὁ Κῦρος δὲν περιορίσθη εἰς τὴν κατάκτησιν μόνον τῶν χωρῶν, ὅσαι τέως ὑπέκειντο εἰς τὸ Μηδικὸν κράτος, ἀλλ' ἐξέτεινεν

ἔτι μᾶλλον τὰ ὅρια αὐτοῦ δι' ἐπιτυχῶν κατακτητικῶν πολέμων, καὶ καταρτίσας μοναρχίαν ἀχανῆ, περιλαβοῦσαν ἀπάσας σχεδὸν τὰς ἕως τότε πολιτισμένας χώρας, καὶ ἀναβιβάσας τοὺς ὀλίγῳ πρότερον ἀσήμους καὶ ἀδόξους Πέρσας εἰς περιωπὴν ὑψηλὴν δόξης καὶ δυνάμεως, συγκατελέχθη μετὰ τῶν μεγάλων κατακτητῶν τῆς ἱστορίας. Καὶ πρῶτον μὲν ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς, ἐπὶ τὸν Κροῖσον βασιλέα τοῦ μεγίστου καὶ ἰσχυροτάτου τῶν κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν βασιλείων, τοῦ Λυδικοῦ. Τῆς Λυδίας εἶχον ἀρχῇ τρεῖς ἀλλεπάλληλοι δυναστεῖαι, ἡ τῶν Ἀτυαδῶν, Ἡρακλειδῶν, καὶ Μερμναδῶν. Καὶ ὡς ἀρχηγέτης μὲν τῆς δυναστείας τῶν Ἀτυαδῶν καὶ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Λυδίας ἔθεωρεῖτο ὁ Μαίων, ὄνομα συνώνυμον τῷ Λυδός· τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ Ἄατος, καὶ τοῦτον ὁ Λυδός. Ἐκ δὲ τῆς βασιλείας τῶν Λυδῶν Ὁμφάλης καὶ τοῦ Ἡρακλέους ἐγεννήθησαν οἱ γενάρχαι τῶν δύο ἄλλων δυναστειῶν. Καὶ ἐκ μὲν τῆς πρώτης δυναστείας τῶν Ἡρακλειδῶν ἄξιος σημειώσεως εἶνε ὁ Κανδαύλης, ὃν ἐδολοφόνησεν ὁ Γύγης, κατὰ προτροπὴν τῆς ὡραίας γυναικὸς τοῦ Κανδαύλου, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ μαγικοῦ τινος χρυσοῦ δακτυλίου, ὅστις εἶχε τὴν θαυμασίαν ιδιότητα νὰ καθιστᾷ τὸν φέροντα αὐτὸν ἀφανῆ, ὁσάκις ᾔθελεν. Ὁ Γύγης ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων, οἵτινες κατεῖχον τὰ πρὸς τὸ Αἰγαῖον παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, οἰκοῦντες διαφόρους πόλεις, καὶ ἔχοντες μέγαν πλοῦτον ἐκ τῆς ἐμπορίας αὐτῶν καὶ ναυτιλίας· ἀλλὰ περὶ τῶν πολέμων τούτων ὀλίγισται εἰδήσεις περιεσώθησαν ἄχρις ἡμῶν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος. Μετὰ τὸν Γύγην (719—681) ἐβασίλευσεν ἡ δυναστεία τῶν Μερμναδῶν, ὁ Ἄρδυς (681—632), ὁ Σαρδυάτης (632—620), καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἀλυάτης (620—563). Ὁ βασιλεὺς οὗτος ὡς ταχθεὶς μετὰ τῶν Σκυθῶν κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν, ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων Κυαξάρου, καὶ ὁ ἐντεῦθεν μετὰ τῶν Λυδῶν καὶ Μήδων προκύψας πενταετὴς πόλεμος κατεπαύθη ἐκ τῆς προμνησθείσης (§. 63) ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου ἀφ' οὗ ἐγένετο παρ' ἀμφοτέρων τῶν πολεμίων παραδεκτὸν ὡς μόνιμον ὄριον τῶν δύο βασιλείων ὁ ποταμὸς Ἄαυς. Ὁ Ἀλυάτης ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τὰ ἄλλα ἔθνη τῆς Μ. Ἀσίας καὶ κατὰ τῶν πα-

ραθαλασσίων Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, καθυπέταξε τοὺς Κῶρας, Μυσοὺς, Βιθυνοὺς καὶ Παφλαγόνας καὶ ἐκυρίευσσε πλὴν ἄλλων τὸν Κολοφῶνα καὶ τὴν Σμύρνην, ἧς καὶ κατέσκαψε τὰ τείχη. Ἀλλὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τῆς Λυδίας ἔμελλε ν' αὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἀλυάττου Κροίσου (563—549). Ὁ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας ἐκ τοῦ νέου τῶν Λυδῶν βασιλείως κίνδυνος ἦτο προφανής, καὶ ὁ ἐκ Μιλήτου σοφὸς Θαλῆς συνεβούλευσε τοὺς Μικρασιάτας τούτους Ἑλληνας ἀποίκους, ἀνθεκάστως κατὰ πόλεις τέως πολιτευμένους, νὰ συνενωθῶσιν ἐν εἰδει κοινῆς τινος πολιτικῆς ὁμοσπονδίας· ἀλλ' οἱ φύσει πρὸς τὴν διχόνοιαν καὶ διαίρεσιν ῥέποντες Ἕλληνες ἀπέρριψαν τὴν ὀρθοτάτην τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς συμβουλὴν, καὶ ὁ Κροῖσος ἐπελθὼν μετ' ὀλίγον καθυπέταξεν ἀπάσας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς ταύτας πόλεις. Ἐμελλε δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ κατὰ θάλασσαν ἐπὶ τὰς ἑλληνικὰς νήσους, ἐὰν μὴ ἀπέτρεπεν αὐτὸν μεταπειθὼν ὁ Πριηνεὺς φιλόσοφος Βίας. Τῆς Λυδίας ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖον ἔφθασεν ἐπὶ Κροίσου εἰς τὸ ἑπακρον σύμπασαι σχεδὸν αἱ χῶραι τῆς Μ. Ἀσίας πλὴν τῆς Λυκίας καὶ Κιλικίας εἶχον συγχωρευθῆ εἰς τὸ Λυδικὸν βασίλειον, τοῦ ὁποίου ὄριον πρὸς ἀνατολὰς ἦτο ὁ ποταμὸς Ἄλυς· ἡ πρωτεύουσα τῆς Λυδίας Σάρδεις ἦτο ἡ πολυανθρωποτάτη καὶ πλουσιωτάτη πόλις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κροίσου ἔλαμπεν ὅλη ἡ Ἀσιατικὴ μεγαλοπρέπεια καὶ πολυτέλεια, ἀπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος συνέρρεον οἱ σοφοὶ καὶ φιλόστοιχοι, οἱ μὲν διὰ νὰ θαυμάσωσιν, οἱ δὲ διὰ νὰ ὠφεληθῶσι τι ἐγκωμιάζοντες τὰ ἀμύθητα πλούτη, τὴν δόξαν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ φιλοξένου μὲν ἄλλως καὶ φιλομούσου ἀλλὰ κενοδόξου βασιλέως. Εἰς τῶν ξένων τούτων ἦτο καὶ ὁ νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν Σόλων, εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅστις περιδεύων τὴν Ἀνατολὴν ἱστορίας χάριν, ἦλθεν, ἀφ' οὗ ἐπεσιφέρθη τὰ θαυμάσια τῆς Αἰγύπτου, καὶ εἰς Σάρδεις, ὅπου εἰλκυσεν αὐτὸν ἡ φήμη τοῦ Κροίσου. Ὁ βασιλεὺς, ἀφ' οὗ διέταξε καὶ ἐπέδειξαν εἰς τὸν Ἀθηναῖον ξένον ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ τὰ θαυμάσια τῶν ἀνακτόρων του, ἠρώτησεν αὐτὸν ἔπειτα τίνα τῶν καθ' αὐτὸν θνητῶν νομίζει εὐδαιμονέστατον, εὐδαιμῶς ἀμφιβάλλον, ὅτι τοιοῦτος ἦθελε κριθῆ παρὰ τοῦ ξένου κύτος. Ὁ Σόλων ἀνέκρινε Τέλ-

λον τινὰ Ἀθηναῖον. Ἐπερωτήσαντος δὲ τοῦ Κροίσου μετ' ἀπορίας διὰ τί; Διότι, ἀπεκρίθη ὁ Σίλων, ζῶν μὲν ἠὺδαμμόνησεν ἀποκτήσας υἱοὺς καὶ ἐγγόνους καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, στρατευσάμενος δὲ ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἐν Ἐλευσίῃ ἀστυγείτονας πολέμῳ καὶ τροπὴν ποιήσας τῶν πολεμίων ἀπέθικεν ἐνδύζως, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαψαν αὐτὸν θαπὴν δημοσίᾳ ὅπου ἔπεσε, καὶ ἐτίμησαν μεγάλως. Ὁ Κροῖσος ἠρώτησε τότε τὸν Σίλωνα τίς εἶνε ὁ μετ' ἐκεῖνον δευτέρος, ἐλπίζων νὰ ἔχη τοῦλάχιστον τὰ δευτερεῖα. Ἀλλ' ὁ Σίλων ἀνέφερε τότε τοὺς Ἀργεῖους Κλέωβιν καὶ Βίτωνα, οἵτινες ἀπεδείχθησαν νικηταὶ ἐν τοῖς δημοσίοις ἀγῶσι, καὶ ποτε καθυστερησάντων τῶν βροῶν τῆς ἀμάξης, ὑπέβησαν αὐτοὶ ἐαυτοὺς καὶ μετακομίσαντες οὕτω διὰ τεσσαράκοντα πέντε σταδίων τὴν μητέρα αὐτῶν ἱέρειαν εἰς ὃ ἀνυπομόνως ἀνεμένετο ἱερὸν, ἐθαυμάσθησαν ὑπὸ συμπάσης τῆς ὀμηγύρεως. Εὐχρηθείσης δ' αὐτοῖς τῆς μητρὸς τότε ὅτι ἄριστον ἐκ τῶν θεῶν, κοιμηθέντες ἀμφότεροι ἐν τῷ ἱερῷ ἀπέθικον θάνατον ἀξιωμακρίστον, ἐπίβηλον τοῦτο γέρας ἀπολαβόντες παρὰ τῶν θεῶν τῆς αὐτῶν εὐσεβείας. Ὁ Κροῖσος πλήρης ἐκπλήξεως ἄλλα καὶ ἀγανακτήσας, Καὶ ἡ ἡμετέρα λοιπὸν, ὑπέλαβεν, εὐδαμνία τόσον ἀξιοκαταφρόνητος σοὶ φαίνεται, ὡς ἔστι Ἀθηναῖς, ὥστε οὐδ' ἰδιωτῶν ἔκρινάς ἡμῶς ἀξιούς; Ὁ δὲ Σίλων ἀποκριθεὶς, Μηδένα, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε. Καὶ τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Σίλωνος ἔμελλεν ὁσοννύπω νὰ ἐθιμῇ ὁ Κροῖσος, διότι ὁ ἠρωτῆς καὶ μεγαλοφυῆς τῶν Περσῶν βασιλεὺς Κύρος, καθυπατάξας τὰς ἐκτὸς τοῦ Ἑλλήνων χώρας καὶ ἐκτείνας τὸ κράτος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου Ἑλλήνων μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ, ἐμελέτα νὰ ἐκτείνῃ τὴν δύναμίν του καὶ πρὸς δυσμὰς καὶ νὰ καθυπατάξῃ ὁλόκληρον τὴν Μ. Ἀσίαν, καταλύων τὸ ἰσχυρότατον καὶ πλουσιώτατον αὐτῆς κράτος, τὸ Λυδικόν. Τοῦτο προκισχνόμενος καὶ αὐτὸς ὁ Κροῖσος ἀπεφάσισε νὰ προλάβῃ τὸν Κύρον, ἐστρατεύων αὐτὸς κατ' αὐτοῦ, Ἀλλὰ πρὶν ἐπιχειρήσῃ τοῦτο, ἔχων ἀνάγκην χρησμοῦ, καὶ μὴ γνωρίζων ποῖον εἶνε τὸ ἀληθέστερον μαντεῖον, ἐτεχνάσθη τὸ ἐξῆς. Διέπεμψεν ἀνθρώπους του εἰς τὰ διάφορα παρ' Ἑλλήσι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μαντεῖα, παραγγείλας εἰς ἕνα ἕκαστον αὐτῶν νὰ ἐρωτήσῃ τὴν ἑκατοστήν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἡμέραν τὸν ἑκασταχοῦ θεὸν τί

πράττει ὁ βασιλεὺς τῶν Λυδῶν Κροῖσος ὁ υἱὸς Ἀλυάττου. Οὗτος δὲ τὴν ἑκατοστὴν ἐκείνην ἡμέραν ἔρριψε μελίσσας εἰς χαλκοῦν λέβητα χελώνην καὶ ἀρνίον, εἰς ὃν ἐπέθηκε χαλκοῦν πῶμα. Ἐπειδὴ δὲ μόνος ἀληθεύσας χρησμὸς ἐξηλέγχθη ὁ ἐξῆς τῆς Πυθίας:

Οἶδα δ' ἐγὼ φάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης,
καὶ κωφῷ συνίημι καὶ οὐ φωνεῦντος ἀκούω.
Ὅδμή μ' ἐς φρένας ἤλθε κραταίρινοιο χελώνης
ἐφομένης ἐν χαλκῷ ἅμ' ἀρνείοισι κρέεσσιν,
ἧ χαλκὸς μὲν ὑπέστρωται, χαλκὸν δ' ἐπίεσται,

ὁ Κροῖσος ἐτίμησε τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα μάλιστα πάντων, ἀφιερῶσας πλούσια εἰς τὸ μαντεῖον αὐτοῦ ἀναθήματα. Τοῦτον δ' ἐρωτήσας καὶ περὶ οὗ ἐμελέτα πολέμου ἔλαβεν εἰς ἀπόκρισιν τὸν χρησμὸν, ὅτι «ὁ Κροῖσος, ἐὰν ἐκστρατεύσῃ κατὰ τὸν Περσῶν, θέλει καταλύσῃ μεγάλην ἀρχὴν», ὃν αὐτὸς κακῶς ἡρμήνευσεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, διότι ἔμενεν ἄδηλον ὡς ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ χρησμοῦ, τίνος ἀρχὴν ἐμελλε νὰ καταλύσῃ ὁ Κροῖσος, τὴν τοῦ Κύρου ἢ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ. Καὶ τρίτον δ' ἐρωτήσαντος τοῦ Κροίσου λεπτομερέστερον, ἀπεκρίθη ἡ Πυθία διὰ τῶν ἐξῆς ἐξαμέτρων:

Ἄλλ' ὅταν ἡμίονος βασιλεὺς Μῆδοισι γένηται,
καὶ τότε, Λυδὲ ποδαβρὲ, πολυψήφιδά παρ' Ἑρμοῦ
φύγειν μὴδὲ μένειν, μὴδ' αἰδεῖσθαι κακὸς εἶναι.

Καὶ ὁ μὲν Κροῖσος ἐνόμιζεν ἀδύνατον νὰ βασιλεύσῃ τῶν Μήδων ἡμίονος, ἄρα ἀδύνατον καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἦτταν καὶ φυγὴν, ἡ δὲ Πυθία ἀπεκάλει μεταφορικῶς ἡμίονον τὸν Κύρον, ὡς ἐκ μικτοῦ γένους, Μῆδον ἅμα καὶ Πέρσην ὄντα. Ἐπὶ τοῖς χρησμοῖς τούτοις πεποιθὼς ὁ Κροῖσος καὶ συμμαχήσας πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Αἰγυπτίων Ἀμασιν, διέβη τὸν Ἄλυν ἐπερχόμενος κατὰ τοῦ Κύρου. Οὗτος δὲ, ἵνα ἀσφαλέστερον καταβάλλῃ τὸν Λυδὸν βασιλέα ἐγείρων αὐτῷ ἐχθροὺς ἐκ τῶν νώτων, ἀπεπειράθη νὰ κινήσῃ εἰς ἀποστασίαν τὰς κατὰ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ὑποτελεῖς εἰς τὸν Κροῖσον ἑλληνικὰς ἀποικίας, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἡρνήθησαν, ἐξεστράτευσεν αὐτὸς μόνος κατὰ τῶν Λυδῶν. Ἐν τῷ πεδίῳ τῶν Περίων παρὰ τὸν Ἄλυν ποταμὸν συνήφθη φονικωτάτῃ μάχῃ, σαφῶς μὲν ὑπὲρ οὐδενὸς κριθεῖσα διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα, ἀλλὰ τὴν

ἐπιούσαν ὁ Κροῖσος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰς Σάρδεις, ὅπου μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Κῦρος ἀπροσδοκῆτως. Ἐκεῖ νέας μάχης γενομένης, οἱ Λυδοὶ ἐτράπησαν φεύγοντες εἰς τὴν πόλιν, ἥτις μετὰ βραχεῖαν πολιορκίαν ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου καὶ διηρπάσθη. Οἱ Πέρσαι εἰσώρμησαν ἐπὶ διαρπαγῇ καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἰς δὲ τούτων ἀνακαλύψας ἔν τινι θαλάμῳ τὸν βασιλέα, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ νὰ τὸν φονεύσῃ. Καὶ ὁ μὲν Κροῖσος ἔμεινε ἀκίνητος ὡς ὅπως ἀπηλπισμένος, ὁ δ' ἐκεῖ παρατυχὼν παῖς αὐτοῦ, ἄφρονος ἐκ γενετῆς, ὥρμησε πρὸς τὸν Πέρσην καὶ ἐκ τοῦ περὶ τοῦ πατρὸς φόβου λυθείσης τῆς γλώσσης του, ἐξεφώνησε τότε πρῶτον καὶ εἶπε τὰς λέξεις ταύτας « ὦ ἄνθρωπε, μὴ κτεῖνε Κροῖσον. » Ἐκτοτε δὲ μέχρι τέλους ὁ παῖς ἐλάλει ἐλευθέρως πλέον. Ὁ Κροῖσος δεθείς ἐρρίφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Κύρου ἐπάνω εἰς πυρὰν μετὰ 14 εὐγενῶν Λυδῶν παίδων, καὶ τότε μέλλων ν' ἀποθάνῃ ἐνθυμήθη τοὺς λόγους τοῦ Ἀθηναίου σοφοῦ καὶ ἐφώνησε τρίς: Σόλων. Ὁ Κῦρος ἠρώτησε διὰ τῶν ἐρμηνέων τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιφωνήματος· καὶ ὁ Κροῖσος μετὰ πολλὰς καὶ ἐπιμόνους ἐρωτήσεις ἐξήγησε τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Σόλωνός ποτε ῥηθέντα. Ὁ δὲ Κῦρος συγκινηθεὶς ἐκ τῆς διηγήσεως εἰς φιλανθρωπότερα αἰσθήματα, καὶ ἀναλογισθεὶς καὶ αὐτὸς τὸ ἄσφατον καὶ εὐμετάβολον τῆς ἀνθρωπίνης τύχης, ἀπέλυσε τὸν Κροῖσον καὶ παρέλαβεν ἐν τιμῇ εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ. Ὁ Κῦρος διεχείμασεν εἰς τὰς Σάρδεις· οἱ κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν Ἕλληνες καὶ σύμπασα ἐν γένει ἡ χερσονήσος καθυπετάχθη εἰς τὸν εὐτυχῇ νικητὴν· μόνον δὲ οἱ Λυδοὶ, χαλεπῶς φέροντες ὡς ἐκ τοῦ προσφάτου μεγαλείου τὸν Περσικὸν ζυγόν, ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν ἀποσεΐσωσιν, ἀλλ' ὁ Κῦρος ἀφώπλισεν ἅπαντας καὶ διέταξε τοιοῦτοτρόπως τὰ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως, ὥστε οἱ Λυδοὶ, ἀδυνατοῦντες πλέον ν' ἀσκηθῶσιν εἰς τὰ ὅπλα καὶ ν' ἀναλάβωσι τὸ πρῶτον φιλοπόλεμον αὐτῶν ἦθος, παρεδόθησαν εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις, ἰδίως δὲ εἰς τὴν μουσικὴν, πρὸς ἣν καὶ ἀνέκαθεν εἶχον μεγίστην εὐφυΐαν καὶ κλίσιν, καὶ ἀβροδίατοι γενόμενοι ἐξετηλύνθησαν καὶ μετὰβαλον τὸν βίον ἐπὶ τὸ δουλικώτερον. Τὰ αὐτὰ δὲ περίπου ἔπαθον καὶ αἱ παράλιοι ἐλληνικαὶ ἀποικίαι, καθὼς καὶ αἱ παρακείμεναι νῆσοι, εἰς τὰς ὁ-

ποίας ἀφέθη μὲν ἡ προτέρα αὐτονομία ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, ἀλλ' ἡ πολιτικὴ αὐτῶν ἀνεξαρτησία κατελύθη, διότι ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐφεξῆς ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, καὶ βαθμηδὸν ἀπέβαλον τὸ πρῶτον αὐτῶν φιλελεύθερον ἦθος καὶ φρόνημα. Ἕλοι δὲ τῶν ἐλλήνων τούτων μὴ ὑποφέροντες τὴν εἰς τοὺς Πέρσας ὑποδούλωσιν, ἐξέλιπον τὴν πάτριον γῆν καὶ ἀποπλεύσαντες ἔκτισαν νέας ἀποικίας εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης, τῆς Ἰταλίας κλπ., οἷον οἱ Τήϊοι ἀποικίσαντες τὰ κατὰ τὴν Θράκην Ἀβόδρα, καὶ οἱ Φωκαεῖς ἀποικίσαντες τὴν Ἠλείαν τῆς κάτω Ἰταλίας, καὶ τὴν Μασσαλίαν τῆς Γαλλίας.

Ἀλλὰ μετὰ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Περσίδος ἐπεπρόσθη τὸ κράτος τῶν Βαβυλωνίων, ὧν ὁ βασιλεὺς Ναβόννηδος ἢ Βελτάσαρ εἶχε συμμαχήσῃ μετὰ τὸν Κροῖσον. Καὶ τὸ κράτος τοῦτο ὁ Κύρος κατέλυσε κυριεύσας τὴν Βαβυλῶνα, ἀφ' οὗ διὰ διωρύγων μετωχέτευσεν εἰς τεχνητὴν λίμνην τὰ ὕδατα τοῦ Εὐφράτου. Ὁ Κύρος ἀπέλυσεν οὐκ ἄνευ τοῦ ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτους Ἰσραηλίτας καὶ Φοίνικας, καὶ ἡ μὲν Συρία, Φοινίκη καὶ Παλαιστίνη καθυπετάχθη εἰς τοὺς Πέρσας, ἔμεινε δ' ἀναπεπταμένη πλέον καὶ εὐδατος ἡ πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἄγουσα. Ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς ἐκβάσις τῆς ἐπὶ τοὺς Μασσαγέτας, Σκυθικὰ φύλα οἰκοῦντα πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀριανῆς, ἐκστρατείας τοῦ Κύρου, ἐπήνεγκε τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ. Ὁ Κύρος κυριεύσας διὰ στρατηγῆματος μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, οὗτινος ἀρχηγὸς ἦτο ὁ υἱὸς τῆς βασιλίσσης τῶν βαρβάρων, ἐξώργισε μεγάλως αὐτήν, ἥτις ἐξεγείρασα εἰς πόλεμον γενικὸν σύμπαν αὐτῆς τὸ ἔθνος, ἐπῆλθε κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ μάχης κρατερᾶς συναφθεῖσης παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰαξάρτην, ἐξωλοθρεύθη τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Περσικῆς στρατιᾶς μετὰ καὶ τοῦ Κύρου (529). Ἐμπλήσασα δὲ αἵματος ἀνθρωπίνου ἀσκὸν ἡ Τόμυρις, ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν ἀποκοψάσα τὴν κεφαλὴν τοῦ Κύρου ἐπειποῦσα, ὅτι νῦν δύναται νὰ κορσθῇ ἀνθρωπίνου αἵματος. Καὶ τοιοῦτον μὲν ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Κύρου κατὰ τὸν Ἡρόδοτον κατ' ἄλλους δὲ ὁ Κύρος ἐφρονεύθη πολεμῶν κατὰ τῶν παρὰ τὴν Ἰνδικὴν Δερβίων, καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐδεικνύετο ἐν Πασαργάδαις τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ Κύρου.

Τὸν Κῦρον διεδέχθη ὁ φιλοπόλεμος, βίαιος καὶ αἰμοχαρὴς, υἱὸς αὐτοῦ Καμβύσης, ὅστις συνεπλήρωσε τὰς κατακτήσεις τοῦ πατρὸς του ἐκστρατεύσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, ἣν καὶ καθυπέταξε νικῆσας κατὰ κράτος τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ψαμμήνιτον ἐν Πηλουσίῳ. Εἰσελάσας δ' εἰς Αἴγυπτον ὁ ὑπερφίαλος νικητὴς ἐξετραχηλίσθη εἰς πολλὰς καὶ παντοίας βιαιοπραγίας. Μνησικακῶν κατὰ τοῦ βασιλέως, ὅτι εἶχεν ἀρνηθῆ εἰς αὐτὸν ἄλλοτε τὴν θυγατέρα του, ἠνάγκασεν αὐτὴν καὶ ἀπάσας τὰς εὐγενεῖς θυγατέρας τῶν Αἰγυπτίων νὰ ὑδροφορῶσιν ὡς δοῦλαι· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ καὶ δισχιλίους ἄλλους νέους ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων οἴκων διέταξε νὰ θανατώσωσιν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Τούτων καὶ παρομοίων ἄλλων γινομένων οἱ μὲν λοιποὶ τῶν Αἰγυπτίων ἀπωδύροντο καὶ ἐθρήνουν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐσιώπα καὶ μόνον, ὅτε εἶδε γέροντά τινα μεγιστᾶνα πρώην ὁμοτράπεζον αὐτοῦ, ἔκλαυσε γοερόν. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Καμβύσου ἀπεκρίθη, ὅτι «τὰ μὲν οἰκογενειακά του δεινὰ εἶνε ἀνώτερα θρήνων, ἀλλ' ἡ παροῦσα αὕτη τοῦ φίλου δυστυχία εἶνε ἀξιοδάκρυτος.» Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπεχείρησεν ὁ Καμβύσης ἐκστρατεῖαν ἐπὶ τε τοὺς Αἰθίοπας, ὧν ἡ χώρα ἐφημίζετο ὡς χρυσοφόρος, καὶ εἰς τὴν Λιβυκὴν ἔρημον, ἐπὶ κατακτήσει τοῦ πλουσίου ἐν τῇ αὐάσει ἱεροῦ καὶ μαντείου τοῦ Ἀμμωνος. Ἀλλ' ἀμφοτέραι αὗται αἱ ἐκστρατεῖαι ἀπέτυχον, τῆς μὲν ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας στρατιᾶς στερηθείσης τῶν ἐπιτηδείων καὶ ὑποστρεψάσης, τῆς δ' εἰς τὴν Λιβυκὴν ἔρημον συνταφείσης ὑπὸ τὴν ἄμμον. Διανοηθεὶς δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα, ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸ σχέδιόν του τοῦτο, διότι οἱ ὑποτελεῖς αὐτῷ Φοίνικες ἠρνήθησαν νὰ δώσωσι τὰ ἀναγκαῖα πρὸς μετακόμισιν τοῦ στρατοῦ πλοῖα. Ὁ Καμβύσης εἰσελάσας τότε πλήρης ὀργῆς εἰς Μέμφιν, τοὺς μὲν ἱερεῖς ἐμαστίγωσε, τὸν δὲ θεὸν Ἄπιν ἐφόνευσε, καὶ ἐν γένει πολλαχῶς ἐνέπαιξε τὴν θρησκευτικὴν τῶν Αἰγυπτίων λατρείαν, καὶ πολλὰ ἄλλα βίαια καὶ τυραννικὰ διέπραξε. Κακὰ δ' ἔνεκα ὀράματός τινος ὑπονοήσας καθ' ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ Σμέρδιος, ἐφόνευsen αὐτὸν καὶ μίαν τῶν ἀδελφῶν του, ἔθαψε ζῶντας δώδεκα Πέρσας μεγιστᾶνας, καὶ ἐν γένει ἡ πρὸς τοὺς ἰδίους ὁμοεθνεῖς συμπεριφορὰ ἦτο ὅχι ὀλιγώτερον τυ-

ράννικη τῆς πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ θάνατος τοῦ Σμέρδιος εἶχε τηρηθῇ μυστικός, ὅπερ ὠφελήθεις Μάγος τις, οὔτινος τὸ πρόσωπον ἦτο παρεμφερές πρὸς τὸ τοῦ φονευθέντος Σμέρδιος, ἐσφετερίσθη τὸν θρόνον· τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ Καμβύσης ἀνέζευξεν οἶκαδε, ἀνυπόμονος νὰ τιμωρήσῃ τὸν αὐθάδη Ψευδόσμερδιν, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπέθανεν ἐν Συρίᾳ.

Ἐν τούτοις ὁ Ψευδόσμερδης, μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὁμοφρόνων Μάγων ἐπροσπάθει νὰ στηρίξῃ τὸν θρόνον του, ψηφίζων γενικὴν ἐπὶ τρία ἔτη ἀτέλειαν καὶ ἀστρατείαν. Ἀλλ' ἡ ἀπάτη ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ μεταξὺ, καὶ ἑπτὰ μεγιστᾶνες Πέρσαι συνομόσαντες ἐφόνευσαν τὸν Ψευδόσμερδιν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν Μάγους, ὧν εἰς ἀνάμνησιν καὶ ἑορτὴ μετὰ ταῦτα παρὰ τοῖς Πέρσαις ἐπανηγυρίζετο τὰ Μαγοφόνια. Οἱ συνωμόται ἐδίστασαν μίαν στιγμὴν, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, περὶ τοῦ σχήματος τῆς πολιτείας, καὶ οἱ μὲν προέτειναν τὴν δημοκρατίαν, οἱ δὲ τὴν ἀριστοκρατίαν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ἑνὸς τῶν 7 συνωμοτῶν, τοῦ Δαρείου υἱοῦ τοῦ Ὑστάσπου, ἐκ τοῦ δυναστικοῦ γένους τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ὅστις ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς μοναρχίας, ὡς τοῦ ἀρίστου τῶν πολιτευμάτων. Ἀλλὰ τίς ἔμελλε νὰ ᾔνε ὁ βασιλεὺς; Οἱ ἑπτὰ συνωμόται ἀπεφάσισαν ἀναθέτοντες τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν εἰς τοὺς θεοὺς, νὰ συνέλθωσι τὴν ἐπιούσαν πρωτὴ εἰς συντεθειμένον τι μέρος, καὶ οὔτινος ὁ ἵππος ἤθελε χρεμετίσῃ πρῶτος πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἐκεῖνος νὰ ᾔνε ὁ βασιλεὺς. Ὁ ἵπποκόμος τοῦ Δαρείου ἔκρυψε τὴν νύκτα φοράδα ἐκεῖ ὅθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ἔφιππος τὸ πρωτὴ ὁ κύριός του, οὔτινος ὁ ἵππος καὶ τῶντι πρῶτος καὶ μόνος ἐχρεμέτισεν· ὅθεν καὶ ὁ Δαρεῖος κατέλαβε τὸν θρόνον τῶν Περσῶν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐγκαθιδρύθη ἐκ νέου ἡ διακοπεῖσα βασιλεία καὶ ἡ δυναστεία τῶν Ἀχαιμενιδῶν.

Ὅτε Δαρεῖος Α΄. ὁ Ὑστάσπου (521—485) ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, τὸ κράτος ἦτο εἰς πλήρη σχεδὸν ἀναρχίαν, ἕνεκα τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ψευδοσμέρδιος, ἣτις ἐπεδίωκε τὴν διάλυσιν ταύτην, ἐχθρική μὲν πρὸς τὰς κατακτήσεις, ἐπιθυμοῦσα δὲ νὰ περιορίσῃ τὸ κράτος, ἵνα στηριχθῇ ὁ σφετεριστῆς ἀσφαλέστερον ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ θρόνου. Πρώτη ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς φανεραῆς ἀνταρσίας

ἡ Βαβυλῶν, ὅπου εἶχεν ἀνακηρυχθῆ βασιλεὺς υἱὸς τις, ὡς ἐλέ-
γετο, τοῦ τελευταίου τῶν Βαβυλωνίων βασιλέως Ναβουονήδου ὁ
Ναβουχοδονόσωρ Β'. Ὁ Δαρεῖος ἐλθὼν ἐπολιόρησε τὴν Βαβυ-
λῶνα, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ἅπαντα μὲν τὰ πολιορκητικά του
μηχανήματα, καὶ αὐτὴ ἡ κατὰ μίμησιν τοῦ Κύρου ἀποστροφή τῆς
κοίτης τοῦ Εὐφράτου, εἰς οὐδὲν ὠφέλουν, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ Βαβυλώνιοι
θαρράλεοι καὶ γηθόσυνοι ἀναβαίνοντες εἰς τὰς ἐπάλξεις ἐσκωπτον
καὶ ὕβριζον τοὺς πολιορκητάς, ἐκ δὲ τῶν γενομένων ἐνθαρρύνόμενοι
ἀπεστάτουν καὶ οἱ λοιποὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑποτελεῖς λαοὶ, Πάρθοι,
Ἀρμένιοι, Σάκαι, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι. Ἐν ἔτος
καὶ ἐπτὰ μῆνες εἶχον ἥδη παρέλθῃ εἰς μάτην, ὅτε ὁ Ζώπυρος, εὐ-
γενὴς Πέρσης, υἱὸς ἐνὸς τῶν ἐπτὰ μαγοφόνων συνωμοτῶν, ἀκρω-
τηριάσας αὐτοχείρως τὸ πρόσωπόν του, κῆτομόλησε πρὸς τοὺς Βα-
βυλωνίους, ὡς δῆθεν ὑπὸ τοῦ Δαρείου αἰκισθεὶς, διότι προέτρεψεν
αὐτὸν νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ κερδήσας βαθμηδὸν τὴν εὐ-
νοίαν καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν Βαβυλωνίων, ἤνοιξεν εἰς τοὺς Πέρ-
σας καθ' ὥραν καὶ τρόπον προσυντεθειμένον τὰς πύλας, καὶ οὕ-
τως ὁ Δαρεῖος ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως. Ὁ Ναβουχοδονόσωρ
συνελήφθη καὶ ἐφονεύθη, 3,000 ἐπιφανεῖς Βαβυλώνιοι ἀνεσταυ-
ρώθησαν, τὰ τεῖχη καὶ οἱ πυλῶνες τῆς πόλεως κατεσκάφησαν,
καὶ ἡ πόλις αὕτῃ διεσώθη τόσον μόνον, ὥστε νὰ μὴ ᾔνε τοῦ λοι-
ποῦ ἐπικίνδυνος (518).

Διατάξας δὲ δεόντως τὰ τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῶν Βαβυλωνίων
ὁ Δαρεῖος ἐστράφη ἐπὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀποστατῶν, οὓς πάντας
αὐστηρότατα ἐτιμώρησε καὶ καθυπέταξεν, ἐν οἷς καὶ τὴν ἐλληνικὴν
ἀποικίαν Μίλητον. Θερμὸς δ' ὁπαδὸς τῶν κατακτητικῶν τῆς δυνα-
στείας του ἰδεῶν ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῶν ἀπωτάτων χωρῶν
καὶ λαῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καθυποτάξας πολλοὺς τόπους τῆς
Ἀφρικῆς καὶ Ἰνδικῆς, τὴν Ἀραβίαν καὶ τοὺς Σκύθας. Πλήρης πε-
ριπετειῶν ὑπῆρξεν αὕτη μάχιστα ἡ ἐπὶ τοὺς Σκύθας, οἰκοῦντας χῶ-
ρας ἐρήμους καὶ ἀγνώστους, παράβολος ἐκστρατεία τοῦ Δα-
ρείου, ὅστις πρῶτος τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας διέβη μετὰ στρατοῦ
ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Πρὸς τὴν διάβασιν ταύτην αἱ ἐλ-
ληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν παρακειμένων νήσων, αἱ

πλείσται τότε ὑπὸ τυράννων κυβερνώμεναι, ἐχορήγησαν αὐτῷ στό-
λον 600 πλοίων, ἐφ' ὧν διέβη τὸν Θρακικὸν Βόσπορον, ἄγων
700,000 ἀνδρῶν. Ἦσαν δὲ οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ἑλλήνων τού-
των συμμάχων ὁ Ἰστιαιὸς τύραννος τῆς Μιλήτου, ὁ Λαοδάμας τύ-
ραννος τῆς Φωκαίας, ὁ Αἰάκης υἱὸς τοῦ Συλοσῶντος τυράννου τῆς
Σάμου, ὁ Κῶης τῆς Λέσβου, ὁ Στράττις τῆς Χίου, ὁ Ἀρίστων τοῦ
Βυζαντίου, καὶ ὁ Ἀθηναῖος Μιλιτιάδης τύραννος τῆς Χερσονήσου.
Οἱ Θρᾶκες καὶ ἅπαντα τὰ μετὰξὺ τοῦ Αἴμου καὶ Ἰστροῦ διάφορα
φύλα καθυπετάχθησαν εὐκόλως εἰς τὸν Πέρσῃ, καὶ οἱ Σκύθαι ἅμα
ἀκούσαντες τὴν προσπέλασιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐκλείποντες τὰς χώρας
τῶν καὶ ἀπογυμνοῦντες αὐτάς ἐπίτηδες τῶν τροφῶν καὶ λοιπῶν
ἐπιτηδείων, καταστρέφοντες δὲ τὰς πηγὰς καὶ τὰ γεννήματα, ἀπε-
χώρουν πρὸς βορρᾶν ἐπέκεινα τοῦ Ἰστροῦ. Τὸν δὲ ποταμὸν
τοῦτον γεφυρώσας δι' Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων διέβη ὁ Δαρεῖος,
τάξας φρουροὺς τῆς γεφύρας τοὺς Ἑλληνας συμμάχους.

Ὁ Δαρεῖος ἀποπλανηθεὶς εἰς χώρας ὑπερβορείους καὶ ἐρήμους
καὶ ἐμπεσὼν εἰς μέσον ἐθνῶν βαρβάρων καὶ φιλοπολέμων, κα-
κοπαθήσας δὲ μεγάλως ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἐπιτηδείων, καὶ
ἐνοχλούμενος ἀδικόπως ὑπὸ τῶν Σκυθῶν ἱππέων, οἵτινες μά-
χην μὲν ἐκ τοῦ συστάδην ἀπέφευγον, ἐπιπίπτοντες δ' αἴφνης τὸ
ἐσπέρας ἢ ἄλλοτε καθ' ἣν στιγμὴν οἱ Πέρσαι καταπεπονημένοι ἐκ
μακρᾶς ὁδοιπορίας ἢ ἐκ πολέμου ἤθελον νὰ φάγωσιν ἢ ἀναπαυ-
θῶσιν, ἀπεδεκάτιζον αὐτοὺς, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν
Ἰστρον, ἵνα διαφύγῃ τὴν προφανῆ πλέον πανωλεθρίαν. Οἱ Σκύθαι
ἐννοήσαντες τὸν σκοπὸν τῶν Περσῶν ἔσπευσαν πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ
Ἰστροῦ γέφυραν, καὶ ἐπάσχισαν νὰ πείσωσι τοὺς συμμάχους Ἑλ-
ληνας νὰ διαλύσωσιν αὐτὴν καὶ ὠφελοῦμενοι ἐκ τῆς εὐκαι-
ρίας ταύτης ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ σύμμαχοι συν-
ῆλθον εἰς συμβούλιον περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ ὁ μὲν τύραννος τῆς
Χερσονήσου Μιλιτιάδης ἐπρότεινε νὰ δεχθῶσι τὴν συμβουλὴν τῶν
Σκυθῶν, ἀλλ' ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη τοῦ Ἰστιαιῶ, τυράννου τῆς
Μιλήτου, εἰπόντος, ὅτι, ἐὰν διαλύσωσι τὴν γέφυραν καὶ κατα-
στραφῇ ὁ Περσικὸς στρατὸς, θέλουσι μὲν ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν
αὐτῶν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' αἱ Ἴωνικαὶ καὶ λοιπαὶ Ἑλληνίδες πόλεις

θέλουσι συγχρόνως ἀναλάβῃ καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ καταλύσῃ τὴν τυραννίδα, τῆς ὁποίας ὁ μόνος καὶ φυσικὸς προστάτης εἶνε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν· καταλυομένης δὲ τῆς τυραννίδος τίνες ἄλλοι θέλουσι πάθῃ εἰμὴ αὐτοὶ οἱ τύραννοι; Τοιουτοτρόπως ἐσώθη ἀπὸ τοῦ προφανοῦς ὀλέθρου ὁ Δαρεῖος, ὥστε διαβὰς μετὰ τῶν ὀλιγαρίθμων λευφάνων τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ πάσῃ σπουδῇ τὸν Ἴστρον ὑπέστρεψεν εἰς Ἀσίαν. Μετὰ τὴν διάβασιν ταύτην αἱ ἀμφοτέρωθεν τοῦ Βοσπόρου καὶ Ἑλλησπόντου ἑλληνικαὶ πόλεις ἀπέστησαν, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τοῦ Δαρείου Μεγάβαζος ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ 80,000 στρατοῦ καθυπέταξε μέγα μέρος τῆς Θράκης, καὶ ἔλαβε γῆν καὶ ὕδωρ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα. Τοιουτοτρόπως δὲ ἡ Περσικὴ κυριαρχία ἐγκαθιδρύθη καὶ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἡ Περσικὴ μοναρχία διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων τούτων κατακτητικῶν πολέμων τοῦ Δαρείου προσέλαβεν ἑκτασιν ἐκπληκτικὴν, διότι ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ μεγάλου βασιλέως τῶν Περσῶν ὑπέκειτο σύμπασα ἡ τότε γνωστὴ εἰς τὸν κόσμον Ἀσία ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ἀπὸ τῶν βορείων ὑπεράνω τοῦ Καυκάσου, τοῦ Ὠξοῦ καὶ Ἰαξάρτου χωρῶν μέχρι τῆς Ἀραβίας, ὀλόκληρος ἡ βορειανατολικὴ Ἀφρική καὶ μέρος τῆς εὐρωπαϊκῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Μετὰ δικαίας ἄρα ἐγκαυχήσεως λέγει ὁ Δαρεῖος ταῦτα ἐν τινι ἀρχαίᾳ σφηνογραφικῇ ἐπιγραφῇ: «Εἵκοσιν ἐπαρχίαι τελοῦσιν εἰς ἐμὲ φόρον, καὶ πράττουσιν ἡμέραν καὶ νύκτα ὅ,τι ἐγὼ διατάξω.» Τίς τόπος ἦτο πλέον δυνατόν ν' ἀρνηθῇ γῆν καὶ ὕδωρ, τὰ συνήθη σημεῖα τῆς ὑποταγῆς; ἢ τίς λαὸς καὶ νὰ διανοηθῇ μόνον ν' ἀντιταχθῇ πρὸς τὸ διάταγμα τοῦ κοσμοκράτορος; Τὴν παράβολον ταύτην τόλμην ἔδειξαν οἱ Ἕλληνες, λαὸς εὐάριθμος καὶ ἄσχημος μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ γενναῖος καὶ ἥρωϊκός, φίλος δ' ἐνθερμος τῆς ἐλευθερίας, καὶ πρωωρισμένος ἐκ τῆς θείας προνοίας ν' ἀπελευθερώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ὅχι μόνον πολιτικῶς ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς ἀνατολῆς. Οἱ Ἴωνες τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ χαρίεντες πρόδρομοι τῆς διπλῆς ταύτης ἐν τῷ ἑλληνισμῷ ἀναβαπτίσεως καὶ παλιγγενεσίας, ἐτόλμησαν ν' ἀποτινάξωσιν ἀπὸ τοῦ τραχήλου τὸν Περσικὸν ζυγόν, καὶ δύο

σμηκραι καὶ ἀφανεῖς μέχρι τοῦδε πόλεις τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη, συμπαθήσασαι πρὸς τὸ ἐπαναστατικὸν ἐκεῖνο κίνημα τῶν ὁμοφύλων, καὶ τούτου ἕνεκα ζητηθεῖσαι ἠρνήθησαν νὰ δώσωσι γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τὸν μέγαν δυνάστην, τοῦ ὁποίου τὸ νεῦμα ἦτο ὁ νόμος ὁ κυβερνῶν τρεῖς ἡπείρους καὶ κινῶν κατὰ βούλησιν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Ὁ Δαρεῖος μὴ ὑπομείνας, ὥς ἦτο ἐπόμενον, τὴν δεινὴν ὕβριν, ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τοῦ αὐθαδούς καὶ ἀπονενοημένου λαοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ μόνον οἱ ἐντεῦθεν προσελθόντες Περσικοὶ πόλεμοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία τῶν Περσῶν ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐφεξῆς συνεχέται ἐν γένει μεγάλως πρὸς αὐτὴν, διακόπτομεν ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν τῶν Περσῶν, διὰ ν' ἀναλάβωμεν αὐτὴν ἀκολούθως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μόνον δὲ χάριν τῆς ἐξωτερικῆς συνεχείας ἐπιτάσσομεν τὸν κατάλογον τῶν Περσῶν βασιλέων ἐνταῦθα.

Τὸν Δαρεῖον ἀποθανόντα ἐν μέσῳ τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος πολεμικῶν προπαρασκευῶν τοῦ διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ξέρξης Α'. (485—465), ὅστις ἐπεχείρησεν εἰς μάτην καὶ αὐτὸς τὴν τρίτην κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν. Τὸν Ξέρξην δὲ τοῦτον μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Δαρείου ἐφόνευσεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν σωματοφυλάκων Ἀρτάβανος ἵνα σφετερισθῇ τὸν θρόνον, ἀλλ' ἀπέτυχε μὴ δυναθεὶς νὰ φονεύσῃ καὶ τὸν δεύτερον υἱὸν τοῦ Δαρείου, ὅστις καὶ φονεύσας τὸν ἀντάρτην, ἀνέβη τὸν θρόνον. Οὗτος εἶνε Ἀρταξέρξης Α'. ὁ μακρόχειρ (465—424), ἐφ' οὗ τὸ Περσικὸν κράτος διασεισθὲν μέχρι θεμελίων ἐκ τῶν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας πολέμων, ὥς καὶ ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ ἀνταρσιῶν τῶν σατραπῶν, ὧν πολλοὶ συνεχρότησαν ἴδια καὶ ἐκ τῆς περσικῆς μοναρχίας ἀνεξάρτητα κράτη, ἐξέπεσε καὶ παρήκμασε. Τὸν Μακρόχειρα ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ξέρξης Β', ὃν βασιλεύσαντα 45 ἡμέρας ἐφόνευσε καὶ διεδέχθη ὁ νόθος ἀδελφὸς αὐτοῦ Σογδιανός· ἀλλὰ καὶ τοῦτον φονεύσας μετὰ ἑξ μῆνας ἕτερος νόθος ἀδελφὸς ὁ Ὠχος ἀνέβη τὸν θρόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Δαρεῖος Β'. ὁ νόθος (424—405). Αἱ ἀνταρσίαι τῶν σατραπῶν ὥς καὶ αἱ ἀποστασίαι τῶν ὑποδούλων χωρῶν, καὶ ἰδίως τῆς Αἰγύπτου, ἐξακκολουθοῦσι,

καὶ τὸν Δαρεῖον νόθον, ἀνθ' οὗ κυρίως εἰπεῖν ἐβασίλευεν ἡ γυνὴ αὐτοῦ Παρύσατις, διεδέχθη Ἀρταξέρξης Β'. ὁ Μνήμων (405—362), καθ' οὗ ἐκίνησε πόλεμον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κῦρος ὁ νεώτερος, σατράπης τῆς Μ. Ἀσίας, ἔχων βοηθοὺς μυρίους Ἑλλήνας μισθοφόρους. Ὁ Κῦρος ἠττήθη καὶ ἐφονεύθη, ἀλλ' αἱ ἀνταρσῖαι καὶ ἀποστασίαι ἐπέρχονται ἄλλεπᾶλληλοι, ἃς μόλις καὶ μετὰ βίας καταστείλας, διώρισε διάδοχον αὐτοῦ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Δαρείου, ὅστις ὅμως συνομόσας κατὰ τοῦ πατρὸς φονεύεται, καὶ τότε ὁ Μνήμων διορίζει διάδοχόν του τὸν Ὡχον, ὅστις φαρμακεύει τὸν Μνήμονα καὶ ἀναβαίνει τὸν θρόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀρταξέρξης Γ'. (362—338). Οὗτος καταστείλας πολλὰς ἀνταρσῖας καὶ καθυποτάξας ἐκ νέου τὴν Αἴγυπτον, ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐπιβρόχην τοῦ Αἰγυπτίου ὑπουργοῦ του Βαγῶα, ὅστις φαρμακεύει αὐτόν τε, τυραννικὸν ἄλλως καὶ λαομίσητον, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, πλὴν τοῦ νεωτάτου Ἀρσου, ὅστις καὶ βασιλεύει (338—336), ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἀρσης ἀπειθεῖ ἐπὶ τέλους εἰς τὰ βουλευόμενα τοῦ Βαγῶα, οὗτος φονεύσας καὶ αὐτὸν ἀναβιβάζει εἰς τὸν θρόνον δισεγγυονόν τινα τοῦ Δαρείου Νόθου Δαρεῖον Γ'. τὸν Ἀρσάμου (336—330). Καὶ τοῦτον ἀπεπειράθη ὁ Βαγῶας νὰ φαρμακεύσῃ, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ πῇ αὐτὸς τὸ δηλητήριον, ἐξ οὗ καὶ ἀπέθανε. Ὁ Δαρεῖος οὗτος εἶνε ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Περσῶν, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐξεστράτευsen εἰς Ἀσίαν ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρος ὁ μέγας, ὅστις κατέλυσε τὸ Περσικὸν κράτος, ὅπως θέλομεν ἰδῆ τοῦτο λεπτομερέστερον ἐν τῇ ἐλληνικῇ ιστορίᾳ.

§. 66. Οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι εἶνε δύο λαοὶ ὁμόφυλοι, ὡς προεδηλώθη (§. 22), οἱ ἐκ τῶν παρὰ τὸν Ὠξὸν καὶ Ἰαξάρτην χωρῶν πρὸς δυσμὰς καὶ νότον τραπέντες Ἀρεῖοι, ἀφ' οὗ οἱ ἕτεροι αὐτῶν ἀδελφοὶ ὑπερβάντες τὸν Παροπάμισον κατέλαβον τὴν παρὰ τὸν Ἰνδὸν πενταποταμίαν. Τούτους τοὺς κατὰ τὴν Ἀριανὴν ἐναπολειφθέντας Ἀρείους, πρὸς διάκρισιν τῶν πρώτων, ὀνομάζομεν Ἀριανούς, καὶ τούτων τὸ κυριώτατον ἔθνος εἶνε τὸ Μηδοπερσικόν, ὅπερ καλεῖται καὶ Ζενδικόν ὡς ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ Ζενδικῆς γλώσσης, ἥτις περιεσώθη ἐν τῇ Ζενδ-αβέστα, τῇ ἱερᾷ καὶ παναρχαίᾳ βίβλῳ τῶν Ἀριανῶν, ἥτις κυρίως μὲν εἶνε βίβλος

Θρησκευτική, ἀλλὰ περιέχει καὶ παντοίας ἄλλας διατάξεις, κανονίζουσας τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Τὸ θρησκευτικὸν σύστημα τῆς Ζενδ-αθέστας εἶνε δυασμὸς (§. 4), καὶ αἱ κυριώταται αὐτῆς ἀρχαὶ αἱ ἐξῆς: Ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσι δύο βασιλείαι ἡ ἀρχαί, τὸ βασίλειον τοῦ φωτὸς ἢ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὸ βασίλειον τοῦ σκότους ἢ ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ· καὶ ἐκείνου μὲν, τοῦ πρώτου, ἄρχει ὁ Ὁρομάζης, ὁ αἷτιος καὶ προστάτης παντὸς ἀγαθοῦ, τούτου δὲ, τοῦ δευτέρου, ὁ Ἀρειμάνης, ὁ ἀρχέκακος πατὴρ παντὸς φυσικοῦ καὶ ἡθικοῦ κακοῦ. Καὶ ἐν μὲν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ὁρομάζου εἶνε τὰ πάντα ἀγαθὰ καὶ ἄνθρωποι καὶ φυτὰ καὶ ζῶα, πᾶν δὲ τὸναντίον ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ἀρειμάνου. Τὰ δύο ταῦτα βασιλείαι εὐρίσκονται εἰς προαιώνιον καὶ ἀτελεύτητον πρὸς ἀλλήλα πόλεμον, ἀλλ' ὅψέ ποτε θέλει νικήσῃ ὁ Ὁρομάζης τὸν Ἀρειμάνην, καὶ ἐπικρατήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τὴ φῶς τοῦ σκότους καὶ τὸ ἀγαθὸν τοῦ κακοῦ. Ὅπως δὲ τὸ φῶς εἶνε ἀγνὸν καὶ καθάριον, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ ὅθεν καὶ ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος πρέπει νὰ ᾔη ἀγνὸς καὶ καθάριος οὐ μόνον κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν· αἱ δὲ πράξεις καὶ λόγοι, ὡς καὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ, πρέπει νὰ ᾔη ἀμόλυντοι καὶ καθαροί. Τὸ θρησκευμα τοῦτο τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀγνότητος ἀπεκάλυψεν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων αὐτὸς ὁ θεὸς Ὁρομάζης εἰς τὸν Ζωροάστρην (πρωτοτύπως Ζαρθρούστραν), ὅστις καὶ ἐδίδαξεν αὐτὸν τὸν 13 περίπου αἰῶνα π. Χ. Τὸ ἔργον δὲ τοῦ Ζωροάστρου, ἦται τὴν τήρησιν καὶ διδασκαλίαν τῶν ἐντολῶν τῆς Ζενδ-αθέστας, διεδέχθησαν οἱ Μάγοι, τουτέστιν οἱ ἱερεῖς τῶν Μήδων, οἵτινες συναπετέλουν ἰδίαν ἀποκλειστικὴν τάξιν, ἐν ἣ ὁ υἱὸς διεδέχετο τὸν πατέρα, διότι καὶ παρὰ τοῖς Μήδοις ὑπῆρχον τρεῖς διάφοροι τάξεις, ἡ τῶν πολεμιστῶν, τῶν ἱερέων καὶ τῶν γεωργῶν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι αἱ τάξεις αὗται δὲν εἶχον τὴν αὐστηρὰν ἀποκλειστικότητα τῶν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς καὶ Αἰγυπτίοις. Ἦσαν δὲ οἱ Μάγοι οὗτοι καὶ πάσης ἄλλης σοφίας ἐγκρατεῖς, ἰδίως δὲ μεγάλη ἦτο αὐτῶν ἡ περὶ τὴν ἀστρονομίαν ἢ μᾶλλον ἀστρολογίαν φήμη, ὡς καὶ ἡ τῶν παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις Χαλδαίων. Ἐντεῦθεν δ' ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τὸ σύνηθες παρακολούθημα τοῦ Ζενδικοῦ θρησκευήματος ἡ ἀστρο-

λατρεία. Ἡ δὲ θρησκευτικὴ λατρεία διεμορφώθη ὅποια ἦτο ἐπόμενον, ὡς ἐκ τοιούτων ἀρχῶν, ἀπλῇ καὶ ἀπέριτος. Ὁ πρεσβύων τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τοῦ Ζωροάστρου οὔτε ναοὺς, οὔτε ἀγάλματα, οὔτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων εἶχεν· ἀναδαινὼν δ' εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἀνέφερε τὴν δέησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ φωτός, ἄνευ τινὸς ἐξωτερικῆς προσθήκης καὶ ἐπικοσμήσεως. Μόνον δ' οἱ Πέρσαι, ἔνεκα τοῦ πρὸς τὰ σημαντικὰ ἔθνη συγχρωτισμοῦ των, εἰσέγαγον εἰς τὴν λατρείαν των γλυπτὰ ἀγάλματα τοῦ Ὁρομάζου, καὶ ἐν γένει διετύπωσαν τὰ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας ἐπὶ τὸ ὑλικώτερον, ἀντὶ μὲν τοῦ φωτός λατρεύοντες τὸ πῦρ, ἀντὶ δὲ τοῦ Ὁρομάζου τὸν ἥλιον. Καὶ οἱ Μάγοι δὲ εἶχον κατ' ἀρχὰς παρὰ τοῖς Πέρσαις ὅσῃν καὶ παρὰ τοῖς Μήδοις τιμὴν καὶ ἐξουσίαν, περικυκλοῦντες τὸν βασιλέα, καὶ ἐπενεργοῦντες εἰς τὰ τῆς πολιτείας, ὅπως καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ἱερεῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ Περσικὴ κυβέρνησις περιεδύθη καθαρῶς στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν μορφήν, τὸ κράτος τῶν Μάγων παρήκμασεν, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ ἐφεξῆς.

Διεμορφώθη δὲ ἡ πολιτεία αὕτη παρὰ τοῖς Πέρσαις ὡς δεσποτικώτατα, ἰδίως ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάτου, καὶ τοῦτο κατὰ συνέπειαν αὐτῆς τῆς ὑπερμεγέθους ἐπεκτάσεως τοῦ κράτους, ἥτις καθίστα ἀναπόφευκτον τὴν ἀνάγκην τῆς δεσποτικῆς συγκεντρώσεως, κοινῆς μὲν καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς, ὡς εἶδομεν, ἀνατολικοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' ἰδίως παρὰ τοῖς Πέρσαις εἰς βαθμὴν ἀνέφικτον ἀναπτυχθείσης. Ἡ τυραννικὴ καὶ αὐθαίρετος καταπίεσις τῶν ὑποδοῦλων ἐπαρχιῶν, καὶ ὁ πομπώδης ὄγκος τῆς Περσικῆς αὐλῆς εἶνε ὁ τελειότατος τύπος τῆς ἀνατολικῆς δεσποτικῆς πολιτείας. Ἀπαντες ἀνεξαίρετως οἱ ὑπῆκοι τοῦ μεγάλου βασιλέως ἦσαν ἀπόλυτοι δοῦλοι ὑποτελεῖς φόρου, εἰς δὲ μόνος ἀπόλυτος κύριος αὐτῶν ὁ μέγας βασιλεὺς. Μόνον δὲ οἱ κατ' αὐτὸ Πέρσαι, οἱ συναποτελοῦντες τὸν πυρῆνα τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ἦσαν ἀτελεῖς, ἀλλ' ὑπόχρεοι, ὅπως καὶ πάντες ἀνεξαίρετως οἱ λοιποὶ ὑπῆκοι, νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα ἅμα διαταχθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἐθεωρεῖτο δὲ ὁ Περσικὸς οὗτος στρατός, καὶ ὡς ἡ σωματοφυλακὴ τοῦ βασιλέως. Μετὰ τούτους ἤρχοντο τὰ ἐπίλοιπα στρατεύματα καὶ

οἱ μισθοφόροι, ὅσους παρεῖχον οἱ διάφοροι ὑποτελεῖς λαοί, οἵτινες ἐπῆρουν καὶ ἐν ταῖς στρατείαις τὸν ἴδιον ἕκαστος ἐθνικὸν ὀπλισμὸν καὶ ἱματισμὸν, ὅθεν καὶ ἡ θεὰ στρατιᾶς Περσικῆς, εἰς ἣν παρηκολούθουν καὶ γυναῖκες καὶ παῖδιά, ἦτο ποικίλη ἅμα καὶ πομπώδης, ὁμοιάζουσα ἐν πολλοῖς πρὸς ἐορτάσιμον μᾶλλον καὶ πανηγυρικὴν στρατιωτικὴν παρέλασιν. Οὐ μόνον πολλὰ καὶ διάφορα τάγματα, ἐν οἷς διεκρίνοντο οἱ 10,000 ἀθάνατοι, παρηκολούθουν φέροντες στολὰς χρυσοῦφάντους ποδήρεις καὶ χειριδωτάς, καὶ κοσμητηρίους χρυσᾶς ἀλύσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπειράριθμος αὐλικὴ θεραπεία, ἐν ἣ μόνον οἱ λεγόμενοι συγγενεῖς τοῦ βασιλέως ἦσαν 15,000· ὁ δὲ βασιλεὺς φέρων στολὴν πολυτάλαντον, καὶ κίδανιν ὑψηλὴν καὶ ἰδίου ὅλως σχήματος, ἐκάθητο ἐπὶ ἄρματος ὑψηλοῦ καὶ πολυτελεστάτου· εἰς ἀπόστασιν δ' ἐνὸς σταδίου ἠκολούθουν αἱ μὲν ἐν ὀχήμασιν αἱ δὲ ἐφ' ἵππων, ἡ μήτηρ, ἡ σύζυγος, καὶ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες τοῦ βασιλέως, 360 τὸν ἀριθμὸν, καθὼς καὶ τὰ παῖδιά καὶ οἱ παιδαγωγοί, καὶ ἡ πολυάριθμος αὐτῶν θεραπεία, καὶ οἱ εὐνοῦχοι, καὶ πλεῖστοι κάμηλοι καὶ ἡμίονοι, φέρουσαι τὰς βασιλικὰς ἀποσκευὰς καὶ τοὺς θησαυροὺς. Περιεκυκλοῦτο δ' ἡ πομπὴ αὕτη καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν καὶ ἀπανταχόθεν ὑπὸ τῶν ποικίλων καὶ ἀπειραρίθμων ταγμάτων τοῦ στρατοῦ, τῶν δορυφόρων, τῶν σωματοφυλάκων καὶ τῆς αὐλικῆς θεραπείας παντὸς εἶδους καὶ πάσης τάξεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Περσικὸς στρατὸς ἦτο ἀξιόλογος· ἀλλὰ μετέπειτα, καὶ ἰδίως ἀφ' οὗ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ στρατολογῶνται μισθοφόροι, διεφθάρη καὶ ἀπέβαλε τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀρετὴν. Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ Περσικὸς στρατὸς ἐν συνόψει καὶ ἡ στρατιωτικὴ ἐν ταῖς στρατείαις πομπή.

Ἔτι δὲ μᾶλλον πομπώδης καὶ μεγαλοπρεπὴς ἦτο ἡ αὐλὴ τοῦ βασιλέως, ὅστις συνήθως τὸν μὲν χειμῶνα διέτριβεν ἐν Βαβυλῶνι, τὸ δ' ἔαρ ἐν Σούσις καὶ τὸ θέρος ἐν Ἐκβατάνοις. Ὅτι δὲ τὰ ἀνάκτορα τῶν πρωτευουσῶν τούτων καὶ ἰδίως τῆς Περσεπόλεως ἦσαν μεγαλοπρεπέστατα, μαρτυροῦσιν αὐτὰ τὰ περιωζόμενα ἐρείπιά των. Ὁ βασιλεὺς ἐφαίνετο σπανιώτατα εἰς τὸν λαόν, καὶ δυσκολώτατα ἠδύνατο νὰ λάβῃ τις τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτὸν, παρουσιαζόμενος δὲ ὥρειλε νὰ κύβη καὶ ἀσπασθῇ μετ' εὐλαβείας θρη-

σκευτικῆς τὸ ἔδαφος. Ἐκάθητο δ' ὁ βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ, ὅπου οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς αὐτοῦ ἐτόλμα ποτὲ νὰ καθίσῃ, διότι ἐθανατοῦτο ὡς ἐνοχος ἐσχάτης προδοσίας, καὶ ἐκράτει εἰς τὴν δεξιὰν σκῆπτρον χρυσοῦν, ὑπεράνω δὲ τοῦ θρόνου ἦτο ἐξήπλωμένος οὐρανὸς χρυσοῦς ἐκ πορφύρας ποικιλοχρόου, ὑποβασταζόμενος ὑπὸ τεσσάρων χρυσῶν καὶ διαλίθων βελῶν ἢ κίωνων. Ἐφερε δ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν βασιλικὴν τιάραν ἢ κίδαριν περιβεβλημένην μὲ λευκὸν καὶ κυανοῦν διάδημα, ὅπερ ἔφερον καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερον 15,000 ἄνδρες καταγόμενοι ἐκ τοῦ δυναστικοῦ γένους τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ὅπερ ἦτο τὸ πρῶτον καὶ ἄριστον τῶν Πασαργαδῶν, οἵτινες συναπετέλουν τὴν Περσικὴν ἀριστοκρατίαν. Ἐφορεῖ δὲ ἀναξυρίδας πορφυρᾶς, καὶ μανδύαν πορφυροῦν καὶ κατὰκοσμον, σανδάλια δὲ κροκοβαφῆ, καὶ ἐν γένει ἡ πολυτέλεια τῶν ἐνδυμάτων του ἦτο τοιαύτη, ὥστε, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν, ἡ ἀξία μιᾶς τοιαύτης βασιλικῆς στολῆς ἀνέβαινεν εἰς 12,000 τάλαντα, ἥτοι 66,000,000 περίπου σημερινῶν δραχμῶν. Ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἐπεσεκέπτετο πόλιν τινὰ ἢ χώραν, οἱ κάτοικοι ἔπρεπε νὰ ὑποστρώσωσι τὸν τόπον, ὅθεν ἔμελλε νὰ διαβῇ, μὲ τάπητα πολυτελεῆ, ὅπου δὲν ἐπάτησεν ἀκόμη ἀνθρώπινος πούς. Εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν παρεκάθηντο οἱ συγγενεῖς καὶ μεγιστᾶνες τοῦ βασιλέως οὕτως, ὥστε αὐτοὶ μόνον ἐβλέποντο ὑπ' ἐκείνου, ὅστις ἦτο ἀθέατος. Σπανίως δὲ καὶ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, οἷον κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν βασιλικῶν γενεθλίων, οἱ συνδαιτυμόνες παρεκάθηντο εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ὅστις τότε ἐκάθητο ἐπὶ χρυσοῦ καὶ ὑψηλοῦ ἀνακλίντρου· ἐπειδὴ δὲ τότε αἱ γυναῖκες τοῦ βασιλέως παρῆσαν ψάλλουσαι ἢ ὀρχούμεναι ἢ κιθαρίζουσαι πρὸς τέρψιν τοῦ δυνάστου, οἱ συνδαιτυμόνες δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον ν' ἀτενίσωσι μηδὲ στιγμιαίως καὶ πρὸς αὐτάς, ἀλλ' ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἔχωσιν ἀδιακόπως τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐστραμμένους χαμαί, οἱ δ' εὐνοῦχοι κύκλῳ ἱστάμενοι ἐπετήρουν μὴ τις αὐτῶν παρεκτραπῇ εἰς τοιοῦτον ἀσέβημα. Πρὶν ἐγγίσῃ ὁ βασιλεὺς τὰ φαγητὰ, ἀπεγεύετο αὐτῶν πρότερον ὁ ἐπὶ τούτῳ τεταγμένος αὐλικὸς ἀξιωματικὸς ὁ ἐδέατρος, ὅπως καὶ ὁ οἰνοχόος ἀντλῶν ἐκ τοῦ κρατῆρος ἀπεγεύετο πρότερον πρὶν ἐξ αὐτοῦ ἐγγεῆ εἰς τὸν βασιλέα. Ἐσφά-

ζοντο δὲ χάριν τῆς βασιλικῆς τραπέζης χίλια ἱερεῖα, καὶ ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων φαγητῶν ἐλάχιστόν τι μέρος παρετίθετο εἰς τὸν συνδαιτυμόνα, διότι τὸ ὑπόλοιπον ἐπέμπετο εἰς τὸν οἶκόν του. Ἐτρωγον δὲ καθ' ἐκάστην ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν 15,000 περίπου ἄνθρωποι, καὶ τὰ ἔξοδα τῆς περσικῆς αὐλῆς διὰ μίαν ἡμέραν ἀνέβαινον κατὰ τὸν Κτησίαν εἰς 400 τάλαντα ἥτοι 2,640, 000 σημερινῶν δραχμῶν. Μέγα δὲ μέρος τῶν δαπανῶν τούτων ἀπερρόφα ὁ γυναικωνίτης, καὶ εἰς τὰ κοσμήματα μιᾶς μόνης τῶν εὐνοουμένων γυναικῶν, ἀφιερώνοντο πολλάκις οἱ φόροι ὁλοκλήρου ἐπαρχίας.

Καὶ ἦτο καταπιστικωτάτη ἡ φορολογία αὕτη, διότι Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπου διαίρεσας διοικητικῶς τὸ κράτος εἰς 20 σατραπείας, διώρισε στρατιωτικὸν ἅμα καὶ πολιτικὸν διοικητὴν ἐκάστης αὐτῶν, ὅστις ἐκαλεῖτο σατράπης, καὶ ὅστις ἦτο πάντοτε εἰς τῶν εὐνοουμένων συγγενῶν τοῦ βασιλέως. Οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν ἄφινον ἐλευθέρως καὶ αὐτονόμους ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τὰς διαφόρους ὑποτελεῖς πόλεις καὶ χώρας, αἵτινες μόνον φόρον τινὰ ὀρισμένον ὤφειλον νὰ πληρώνωσιν εἰς τὸν ἐκασταχοῦ σατράπην, ὅστις ἐξαπέστελλεν αὐτὸν εἰς τὴν πρωτεύουσιν. Ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις μίαν μόνον φροντίδα εἶχε νὰ λάβῃ τὸν φόρον τοῦτον, μεθ' ἧς ἡδικρᾷ περὶ πάντων τῶν λοιπῶν. Ἀλλ' ὁ σατράπης δὲν περιορίζετο εἰς τὴν εἰσπραξίν τοῦ φόρου τούτου, ἀλλ' ἀπῆτει καὶ ἄλλους ὑπὲρ ἐαυτοῦ, τῶν ὁποίων τὸ μόνον μέτρον ἦτο ἡ μικρὰ ἢ μεγάλη ἀπληστία του. Αἱ ἐπαρχίαι ἐκμυζώμεναι τοιουτοτρόπως ὑπὸ τῶν σατραπῶν παρεπονοῦντο πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, ἀλλ' οὐδαμῶς εἰσηκούοντο, διότι οἱ μὲν σατράπαι ἦσαν συγγενεῖς αὐτοῦ, αὐτὸς δ' ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τοὺς διώριζε. Διωρίζον δὲ οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν εἰς τὰς σατραπείας, ὅπως καὶ εἰς ἀπάσας ἐν γένει τὰς ἀνωτέρας δημοσίας θέσεις, συγγενεῖς χάριν ἀσφαλείας καὶ πίστεως· ἀλλ' ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν ἐξεπληροῦτο, διότι οἱ σατράπαι πλουτιζόμενοι καὶ μεγαλυνόμενοι ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀπέβλεπον ἐπὶ τέλους καὶ εἰς αὐτὸν τὸν βασιλικὸν θρόνον, διὸ καὶ ὡς εἶδομεν ἡ Περσικὴ ἱστορία κατὰ μέγα μέρος εἶνε σειρὰ τοιούτων σατραπικῶν ἀνταρσιῶν.

Ἡ Περσικὴ μοναρχία εἶνε ἡ ὀψιαιτάτη ἀλλὰ καὶ κρατίστη τῶν ἀνατολικῶν, ὅπως καὶ τὸ ἔθνος τῶν Περσῶν ἦτο πολλαχῶς ἀνώτερον καὶ ὑπέρτερον τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν. Ἐὰν οἱ Πέρσαι ἐστεροῦντο τὴν ζωρότητα τῆς φαντασίας καὶ τὴν θερμότητα τοῦ αἰσθήματος ἄλλων ἀσιατικῶν ἐθνῶν, τοῦτο ἦτο μᾶλλον πλεονέκτημα ἢ ἐλάττωμα, διότι ἡ ἔλλειψις αὕτη ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἱεροκρατίας καὶ ἀπὸ πολλῶν προλήψεων, ἰδίως θρησκευτικῶν, αἵτινες οὐ μόνον ἐπαρμάκευσαν ἀλλὰ καὶ διέστρεψαν ἀμούσως καὶ τερατωδῶς τὸν βίον τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, ὅπως καὶ τὰς τέχνας αὐτῶν καὶ τὰ γράμματα, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν λατρείαν. Οἱ Πέρσαι τὸ μὲν περὶ τοὺς Μάγους ἱερατεῖον ἀπεσκοράκισαν, τὴν δὲ θρησκευτικὴν λατρείαν ἐτήρησαν ὡς οἷόν τε ἀγνὴν, ὅπως καὶ τὸ δόγμα, καὶ ἐπεδόθησαν εἰς βίον καθαρῶς πολιτικὸν μετὰ λογικῆς νηφαλιότητος, καὶ ἐν καθαρᾷ ἐπιγνώσει τοῦ σκοποῦ. Οἱ Πέρσαι εἶνε κατὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ Ῥωμαῖοι οὕτως εἰπεῖν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὅπως ἡ Ῥωμαϊκὴ εἶνε ἡ τελευταία φάσις τῆς ἀρχαίας ἐν γένει ἱστορίας, οὕτω καὶ ἡ τῶν Περσῶν εἶνε ἡ τελευταία φάσις, ἡ ἐπιστραγίζουσα τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Τῶν δὲ διαφορῶν ἡ μεγίστη καὶ οὐσιωδესτάτη εἶνε ἡ ἐξῆς, ὅτι οἱ μὲν Ῥωμαῖοι κατήρτισαν κοσμοκρατορίαν ἀχανῆ μὲν ἀλλὰ καὶ μακροβιωτάτην, τῆς δὲ Περσικῆς κοσμοκρατορίας ἡ διάρκεια ἀπέβη βραχυτάτη, καὶ ἀποδεικνύεται ἄρα καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι τὰ πολιτικὰ ἔργα τῶν λαῶν τῆς δύσεως διαφέρουσι καὶ κατὰ τοῦτο τῶν ἀνατολικῶν, ὅτι εἶνε βασιμώτερα, καὶ διὰ τοῦτο ἐρρωμενέστερα καὶ μακροβιώτερα. Ἐκτὸς δὲ τούτου, τὸ Περσικὸν ἔθνος διαφυγὸν τὰς παρεκτροπὰς καὶ τερατωδίας τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν ἐν πολλοῖς, δὲν διέφυγεν αὐτὰς καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ βίῳ. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὴν τῶν σατραπῶν, μετεκινώθη ὅλη ἡ πρὸς τὸ ὑπερβολικὸν καὶ ὑπέρογκον ἄμουςος καὶ ἄχαρις κλίσις, ὅλη ἡ πρὸς τὸ παράλογον καὶ τερατωδὲς ἀκάθεκτος ὀρμὴ, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν πνευματικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Ὁλόκληρος κόσμος δούλων φορολογούμενος μέχρις ὁβολοῦ ὑπὲρ μόνης τῆς αὐλῆς, καὶ ὑπακούων ἀπολύτως εἰς τὸ νεῦμα τοῦ μονάρχου, ἡ δὲ αὐλὴ αὕτη

παλαιστρα ἀκολασιῶν κτηνωδῶν ἢ ῥαδιουργιῶν αἱματηρῶν καὶ φρικαλέων, καὶ ὁ μονάρχης οὗτος τύραννος θηριώδης, ἢ θηλυδρίας ἐλεεινός, αἰέποτε δὲ σχεδὸν ἢ ὄργανον τυφλὸν ἀλόγων παθῶν καὶ ὀρέξεων ἰδίων ἢ ξένων, ἢ παίγνιον εἰς τὰς χεῖρας μιᾶς παλλακίδος ἢ ἐνὸς εὐνούχου, ἢ μῆλον ἔριδος τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ γυναικωνίτου, ἐν ᾧ ἐγεννῶντο καὶ ἐκυρίευν αἱ πλέον φαντασιώδεις καὶ ἰδιότροποι ἐπιθυμίαι καὶ ματαιότητες, ἢ τὰ πλέον βίαια πάθη καὶ ἐγκλήματα, ἰδοὺ ἡ πραγματικὴ εἰκὼν τοῦ Περσικοῦ κράτους, συγχωνευομένου καὶ συγκεντρουμένου εἰς τὴν περσικὴν αὐλήν.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

§. 67. Ἀντικείμενον τοῦ 6'. μέρους τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἡ ἑλληνική. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, διάφορον τῶν ἀνατολικῶν, διεσχάραξε καὶ ἡκολούθησε νέον δρόμον ἐν τῇ γενικῇ ἱστορίᾳ, τὸν τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἐλευθερίας. Δι' αὐτοῦ ἀνεπτύχθησαν αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, διεμορφώθη δὲ καὶ αὐτὴ ἡ μυθολογία. Ἀλλὰ δι' ἑλλειψιν τῆς πολιτικῆς ἐνόητος, καὶ ἕνεκα τῆς ἀντιζηλίας καὶ διχονοίας, ἡ ἐλευθερία ἀνέπτυξε καὶ τὰ ἐμφύλια μέσα, καὶ προδιηκόλυνε τὸν ξενικὸν ζυγόν. Αἷτιον ἐν μέρει τούτων ἦτο καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῆς ἑλληνικῆς χώρας.

§. 68. Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς Ἑλλάδος ἐν συνόψει. Ἰλλυρικὴ χερσόνησος. Ἰλλυρία, Μυσία, Μακεδονία, Θράκη, Ἑλλάς. — Διαφορὰ ὁρίων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς διαφόρους χρόνους. — Ἀκροκεραυνία. Καμβούνια, Ὀλυμπος, Ὀσσα, Πήλιον, Πίνδος, Οἶτη, Παρνασσός, Ἑλικὼν, Κιθαιρῶν, Πάρνηξ. Ὀρη Πελοποννήσου, Κυλλήνη, Ἐρύμανθος, Παρθένιον, Πάρνων, Ταύγετος. Ἀκρωτήρια, Ἀκροκεραυνία, Ἀκτιον. Ἀντίρριον, Ῥίον, Χελωνάτας, Ἀκρίτας, Ταίναρον, Μαλέα, Σκύλλαιον, Σούνιον, Σηπιάς. Κόλποι, Ἀμβρακικὸς, Κορινθιακὸς, Μεσσηνιακὸς, Λακωνικὸς, Ἀργολικὸς, Σαρωνικὸς, Μαλιακὸς, Παγασθητικὸς, Θερμαϊκός. — Ποταμοί, Ἀῶς, Θύαμις, Ἀραχθός, Ἀχελῷος, Εὐνός, Πηνειός, Ἀλφειός, Εὐρώτας, Σπερχειός, Πηνειός. — Δίμναι, Παμβώτις, Ἀχερουσία, Βοιθής, Τριχωνίς, Κωπαῖς, Στυμφαλίς, κλπ. — Γεωγραφικὴ περιγραφὴ ἐν συνόψει τῆς Ἡπείρου — καὶ Θεσσαλίας. Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς ἐνδοτέρῳ Ἑλλάδος. Ἀκαρνανία, Αἰτωλία, Δωρίς, Λοκρίς, Φωκίς, Βοιωτία, Ἀττικὴ, Μεγαρίς. — Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς Πελοποννήσου, Κορινθία, Σικυωνία, Φλιασία, Ἀχαΐα, Ἥλις, Μεσσηνία, Λακωνικὴ, Ἀργολίς, Ἀρκαδία. — Ὀκάσσαι τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου, καὶ τῆς Ἑλλάδος. — Νῆσοι κατὰ τοὺς διαφόρους ἑλληνικοὺς κόλπους καὶ θαλάσσας.

§. 67. Ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ μέρει τῆς ἀρχαίας ἱστορίας μεταβαίνομεν ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς

τὴν Εὐρώπην. Ὅπως δὲ κατὰ τόπον ἡ Ἑλλάς εἶνε ἡ πρώτη χώρα, ἣν ἀπαντᾷ καθ' ὁδὸν ὁ μεταβαίνων ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ μετὰ τὰ ἀνατολικά ἔθνη ἔρχονται οἱ Ἕλληνες, οἵτινες καταρτίσαντες ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον ἀξιόλογον καὶ θαυμάσιον, παρέδωκαν εἰς τὴν ἱστορίαν σελίδας λαμπράς καὶ ἀθανάτους, ἢ κατηγλαῖσμένας μὲ ἔργα καὶ τρόπαια πολεμικά, ἢ κατεστεμμένας μὲ δάφνας δόξης καὶ σοφίας. Τοῦτο δὲ κατώρθωσαν οἱ Ἕλληνες, διότι καὶ φύσει καὶ θέσει διαφέροντες ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν διεχάραξαν καὶ δι' ἑαυτοὺς καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν γένει νέον ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν βίου δρόμον· καὶ τὸν δρόμον τοῦτον ἐβάδισαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πρῶτοι καὶ θάρραλέωτατοι πάντων ἐν τῇ γενικῇ ἱστορίᾳ οἱ Ἕλληνες. Καὶ ἀφετηρία δὲ καὶ τέρμα τῆς νικηφόρου ταύτης τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους σταδιοδρομίας ὑπῆρξεν ἡ ἐλευθερία, καὶ αὕτη διπλῇ, πολιτικῇ καὶ πνευματικῇ, διότι διὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των οἱ Ἕλληνες ἀπῆλευθέρωσαν τὸ ἀνθρώπινον γένος οὐ μόνον ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν πνευματικῶν δεσμῶν τῆς Ἀσίας. Ἐν τῇ ἀνατολῇ, ὅπως τὸ ἔθνος ἐδούλευεν ἀπολύτως εἰς ἓνα καὶ μόνον, τὸν δεσπότην, οὕτω καὶ ὁ βίος καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐδούλευεν ἀπολύτως εἰς ἓν καὶ μόνον στοιχεῖον αὐτοῦ, τὴν θρησκείαν, τῆς ὁποίας δοῦλοι ἀπόλυτοι ἦσαν αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, ὅπως καὶ αὐτὴ ἡ θρησκεία ἦτο δούλη ἀπόλυτος τῆς φύσεως. Καὶ πολιτικῶς μὲν οἱ Ἕλληνες καταλύσαντες τὴν ἀνατολικὴν δεσποτείαν, καὶ ἀνακηρύξαντες ἑαυτοὺς ἐλευθέρους, κατήρτισαν πολιτείαν ἐλευθέραν, ἥς ἄρχοντα καὶ δεσπότην κατέστησαν τὸν νόμον, τουτέστι τὴν λογικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀρχὴν καὶ δύναμιν. Πνευματικῶς δὲ συντρίψαντες τὰ δεσμὰ τῆς ἱεροκρατίας, τὴν μὲν θρησκείαν ἀποχωρίσαντες εἰς ἴδιον τόπον μακρὰν καὶ ὑπεράνω τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων, ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν τὸν οἰκεῖον σεβασμὸν, τὰς δὲ τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἀπολύσαντες ἀπὸ τοῦ κράτους αὐτῆς, ἀφῆκαν ν' ἀκολουθῶσι τὸν οἰκεῖον ἐκάστη ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ δρόμον. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν θρησκείαν μετερρύθμισαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τὸ ἐλευθερώτερον καὶ ἠθικώτερον. Οἱ θεοὶ τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας δὲν ἦσαν δυνάμεις μυστηριώδεις καὶ ἀποκεκρυμμένοι, ἢ βίαιαι καὶ τυραννικαί,

ἀλλ' ὄντα ἀνώτερα μὲν καὶ ἀπηλλαγμένα ἐν πολλοῖς τῆς κατ' ἀν-
 θρωπον ἀτελείας καὶ ἀσθενείας, ἀλλ' αἰσθανόμενα καὶ πράττοντα
 ὅπως περίπου καὶ ὁ ἄνθρωπος, φέροντα ἀνθρωπίνην κεφαλὴν καὶ
 καρδίαν. Ὅπως δὲ ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἠθικὴ αὕτη οὐσία, οὕτω
 καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μορφή τῶν ἐλληνικῶν θεῶν ἐξηνθρωπίσθη
 ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτῶν πε-
 ριεδύθησαν ἐν Ἑλλάδι σῶμα καὶ μορφήν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' ἀ-
 ποκαθαρθεῖσαν καὶ τελειωθείσαν διὰ θαυμασίας ποιητικῆς δυνά-
 μεως καὶ τέχνης εἰς πρότυπα κάλλους ἰδανικώτατα. Τοῦτο δὲ τὸ ἰ-
 δανικὸν κάλλος ἐπεδίωξαν καὶ ἐπραγματοποίησαν οἱ Ἕλληνες
 οὐ μόνον ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ καὶ ποιήσει,
 ἐν αὐτῇ τῇ φιλολογίᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, ἐν αὐτῷ τῷ πολιτικῷ βίῳ,
 καὶ εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην ἐθυσίασαν μετὰ νεανικῷ τέρου ἐνθου-
 σιασμοῦ πλεῖστα ὅσα οὐσιώδη τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ τῶν βίου
 στοιχεῖα. Ἐκ τούτων πάντων συναπηρτίσθη ἐν Ἑλλάδι βίος ποι-
 κίλος ἅμα καὶ πάγκαλος, εἰς ἔπακρον ἀναπτύξας τὰς δυνάμεις καὶ
 ἐπαρκέσας εἰς τὰς χρείας τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος
 τῶν Ἑλλήνων, ἔθνους εἰς ἄκρον εὐαισθήτου καὶ εὐφραντάστου,
 καὶ δραστηρίου μὲν καὶ θερμουργοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ ἀψικίρου
 μετὰ παραφορᾶς ἐμπαθοῦς καὶ παλιμβούλου μετ' ἐπιπολαιό-
 τητος καὶ ἀπερισκεψίας. Ἀλλ' ἡ πασῶν μεγίστη ἔλλειψις τοῦ
 ἐλληνικοῦ ἔθνους ἦτο ἡ τῆς πολιτικῆς ἐνάτητος ἐν γένει, καὶ ἡ τῆς
 ἀντιζηλίας καὶ διχονοίας ἐπὶ μέρους. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδέποτε
 κατῴρθωσαν νὰ συνενωθῶσιν εἰς μίαν κοινὴν πολιτείαν, ἐκάστη δὲ
 χώρα, καὶ πολλάκις ἐκάστη πόλις ἀπετέλει ἴδιον αὐτονομούμενον
 κράτος, ὥστε τῶν Ἀθηνῶν π. χ. καὶ τῶν Μεγάρων, ἡ τοῦ Ἀργούς
 καὶ τῆς Κορίνθου αἱ σχέσεις ἦσαν καθαρῶς διεθνεῖς, καὶ εἰς τοιαῦ-
 τα μικρότατα κράτη, σπανιώτατα εἰρηνεύοντα, ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ
 διαπολεμοῦντα δυσμενῶς πρὸς ἄλληλα, ἦτο διαμεμελισμένη ὁλό-
 κληρος ἡ Ἑλλάς. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ ἐκάστη πόλις εἴτε
 κράτος ἦτο διηρημένον εἰς κόμματα πολιτικὰ διαμαχόμενα πρὸς ἄλ-
 ληλα ἐμπαθῶς καὶ μετὰ μίσους καὶ δυσμενείας ἀδιαλλάκτου. Τὰ
 ἐμφύλια δὲ ταῦτα μίση ἀνεπτύχθησαν ἐκ παραλλήλου σχεδὸν πρὸς
 τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐπὶ τέλους προκα-

λέσαντα γενικὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἐμφύλιον πόλεμον, δυσ-
μενέστατον καὶ αἱματηρότατον, τὰς μὲν ἐθνικὰς δυνάμεις κατέτρι-
ψαν καὶ ἐξήντησαν, προπαρεσκεύασαν δὲ καὶ προδιτυκόλυναν ἐμ-
μέσως τὸν ξενικὸν ζυγὸν, ὅστις καὶ ἐπετέθη εἰς τὸν τράχηλον τῆς
Ἑλλάδος πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, κατόπιν δὲ ὑπὸ τῶν
Ῥωμαίων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ αὐτὴ πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἐλευ-
θερία, ἡ δημιουργήσασα πολιτικὸν καὶ ἐθνικὸν βίον πάγκαλον καὶ
θαυμάσιον, μεγαλύνουσα δὲ καὶ δοξάσασα τὴν Ἑλλάδα, ὑπερ-
πλεονάσασα καὶ παρεκκλίνας ἐπὶ τέλους εἰς πολιτικὴν ἀκολασίαν
καὶ ἠθικὴν ἔκλυσιν, κατεκρήμνισεν αὐτὴν εἰς βυθὸν ἀπωλείας. Καὶ
ἡ μὲν λαμπρότης τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου καὶ πολιτικοῦ βίου παρῆλθεν
ὡς στιγμιαῖον ὄνειρον, ἐπηκολούθησαν δ' εἰς αὐτὴν δύο ἀτελεύτη-
τοι δουλικαὶ χιλιετηρίδες, σιδηραὶ καὶ τραχεῖαι, πλήρεις δακρύων
καὶ στεναγμῶν, μέχρις οὗ ἀπόμοιρά τις μικρὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔ-
θνους ἀνέλαβε μόλις μετὰ μακρὸν καὶ αἱματηρὸν ἀγῶνα ἐπὶ χρη-
σταῖς ταῖς ἐλπίσι τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν. Σενετέλεσε δὲ μέγας
καὶ εἰς τὰς ἀρετὰς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐλλείψεις ταύτας τῆς ἀρχαίας
Ἑλλάδος, πλὴν τοῦ φυλετικοῦ χαρακτῆρος, καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῆς
χώρας, ὀρεινοτάτης καὶ ἀπανταχόθεν περικλυζομένης ὑπὸ τῆς θα-
λάσσης, ἥτις βαθύτατα παρεισδυομένη εἰς τὰ σπλάγχνα αὐτῆς
ἐξεγείρει τὴν δραστηριότητα καὶ εὐφυΐαν τῶν κατοίκων, ὅπως τὰ
διαχωρίζοντα ἀπ' ἀλλήλων ἐκάστην χώραν ἐλληνικὰ ὄρη διεγεί-
ρουσι καὶ τρέφουσι τὴν ἀντιζηλίαν καὶ διχόνοιαν τῶν διαφόρων ἐλ-
ληνικῶν λαῶν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο κάλλιον, ἀνάγκη
νὰ ἐνδιατρίψωμεν καὶ μερικώτερον εἰς τὴν γεωγραφικὴν καὶ τοπο-
γραφικὴν ταύτην φύσιν τῆς Ἑλλάδος.

§. 68. Ὅπως ἡ Ἀσία, οὕτω καὶ ἡ Εὐρώπη ἀποπερατοῦται
πρὸς νότον εἰς τρεῖς μεγάλας χερσονήσους, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν
Ἰταλίαν, καὶ τὴν λεγομένην Ἑλληνικὴν ἢ Ἰλλυρικὴν χερ-
σόνησον. Ἡ Ἰλλυρικὴ αὕτη χερσόνησος, ἔχουσα σχῆμα τριγῶ-
νου ἀκανονίστου, περιορίζεται ἐκ μὲν τῶν δύο πλευρῶν αὐτῆς ὑπὸ
τῆς θαλάσσης, τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ Ἰονικοῦ πελάγους, τῆς Μεσο-
γείου θαλάσσης. τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου·
τὴν δὲ τρίτην αὐτῆς πλευρὰν τὴν πρὸς βορρᾶν ὀρίζει κατὰ τὸ

ἡμισυ μὲν ὁ Ἰστρος, κατὰ τὸ ἕτερον δὲ ἡμισυ ὁ Σάος ποταμὸς, ἐκεῖνος μὲν πρὸς ἀνατολὰς, οὗτος δὲ πρὸς δυσμὰς, ἡ ὅπερ ταῦτ' ὀνομάζουσι σχεδὸν, τὴν πρὸς βορρᾶν ταύτην πλευρὰν ὀρίζει γραμμὴ ἀρχομένη ἀπὸ τῶν εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον ἐκβολῶν τοῦ Ἰστροῦ καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὴν Ἰστροίαν, χερσονησίδριον κείμενον ἐν τῷ βορειοτάτῳ μυχῷ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου. Περιελάμβανε δὲ ἡ Ἰλλυρικὴ αὕτη χερσόνησος τὰς ἐξῆς πέντε μεγάλας χώρας, τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Μυσίαν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ Ἰλλυρία μὲν ἐκαλεῖτο ἡ τραχεῖα καὶ ἀπόκηρμος χώρα, ἡ κατέχουσα ὅλην τὴν παραλίαν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀώου ποταμοῦ μέχρι τοῦ χερσονησίδριου τῆς Ἰστροίας. Ἦσαν δὲ ὅρια τῆς Ἰλλυρίας ταύτης πρὸς βορρᾶν μὲν ὁ Σάος ποταμὸς, διαχωρίζων αὐτὴν ἀπὸ τῆς Παννονίας, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἡ Μυσία ἀφ' ἧς διεχώριζεν αὐτὴν ὁ Δρεῖνος ποταμὸς, καὶ ἡ Μακεδονία, πρὸς δὲ νότον τὰ Ἀκροκεραύνεια ὄρη, ἅτινα διεχώριζον τὴν Ἰλλυρίαν ἀπὸ τῆς Ἠπείρου. Ἡ δὲ Μυσία εἶχεν ὅρια πρὸς βορρᾶν μὲν τὸν Ἰστρον, διαχωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς Δακίας, πρὸς ἀνατολὰς δὲ τὸν Εὐξείνιον πόντον, πρὸς νότον δὲ τὸ ὄρος Αἷμον, διαχωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς Θράκης, καὶ τὸ ὄρος Σκάρδον διαχωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, καὶ πρὸς δυσμὰς τὸν ποταμὸν Δρεῖνον, διαχωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἰλλυρίας. Ἡ Μυσία πρὸ τῆς Ῥωμοκρατίας συναπετέλει ὄχι ἰδίαν ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χώραν μετὰ τῆς Θράκης. Τὴν δὲ Θράκην ταύτην ὀρίζει ἐκ βορρᾶ μὲν ὁ Αἷμος, ἐξ ἀνατολῶν δὲ ὁ Εὐξείνιος Πόντος καὶ ὁ Θρακικὸς Βόσπορος, ἐκ μεσημβρίας δὲ ἡ Προποντὶς, ὁ Ἑλλήσποντος καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ ἐκ δυσμῶν τὰ ὄρη Ῥοδόπη καὶ Ὀρεθλος καὶ ὁ ποταμὸς Νέστος, διαχωρίζοντες αὐτὴν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας. Τὴν δὲ Μακεδονίαν ὀρίζει ἐκ βορρᾶ μὲν τὸ ὄρος Σκάρδος, διαχωρίζων αὐτὴν ἀπὸ τῆς Μυσίας, ἐξ ἀνατολῶν δὲ ὁ Νέστος καὶ ἡ Ῥοδόπη, ἐξ ἀνατολῶν δὲ καὶ νότου ὁ Στρυμονικὸς καὶ Θερμαϊκὸς κόλπος, ὧν μεταξύ προεξετείνετο εἰς τὸ Αἰγαῖον ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος, ἀποπερατουμένη καὶ αὐτὴ εἰς τρεῖς ἄλλας χερσονησιωτικὰς γλώσσας, ἐκ νότου ὁ Ὀλυμπος καὶ τὰ

Καμβούνια ὄρη, καὶ ἐκ δυσμῶν ἡ Ἥπειρος καὶ ἡ Ἰλλυρία. Ἐως ἐδῶ ἡ Ἰλλυρικὴ χερσονήσος εἶνε πλατυτάτη καὶ μεγίστη, ἀλλὰ ἐντεῦθεν καὶ ἐφεξῆς τὸ μὲν πλάτος αὐτῆς ἀρχίζει νὰ συστέλλεται, ἀπ' ἐναντίας δὲ τὰ παράλια αὐτῆς νὰ ἐκτείνωνται εἰς ἄπειρον μῆκος, καὶ νὰ πληθύνωνται εἰς κόλπους, λιμένας καὶ ὄρους παμποικίλους κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα. Ἄπαν τοῦτο τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου, τὸ πρὸς νότον τῆς Ἰλλυρίας καὶ Μακεδονίας, ἐκαλεῖτο Ἑ λ λ ά ς.

Τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος ἦσαν διάφορα κατὰ διαφόρους χρόνους. Τὸ μὲν πάμπρωτον Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο μικρά τις πόλις τῆς κατὰ τὴν Θεσσαλίαν Φθιώτιδος· ὕστερον δὲ τὸ ὄνομα ἐξετάθη εἰς ἅπασαν τὴν Φθιώτιδα, μετέπειτα εἰς ἅπασαν τὴν χώραν τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ καὶ τῶν Κεραυνίων καὶ Καμβουνίων ὀρέων, ἄνευ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων. Συγγραφεῖς τινες συγκατέλεξαν ἔπειτα καὶ ταύτας εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀφ' οὗ τοῦ ὁ Φίλιππος ἔλαβε ψῆφον ἐν τῷ Ἀμφικτιονικῷ συνεδρίῳ, συγκατελέχθη καὶ ἡ Μακεδονία μετὰ τῆς μεσημβρινῆς Ἰλλυρίας. Κατὰ τὴν εὐρυτέραν τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐπικρατησασῶν ἐννοιῶν Ἑλλὰς ἦτο ἅπασα ἡ πρὸς νότον τῶν Καμβουνίων καὶ Κεραυνίων ὀρέων χώρα μετὰ καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων, ὥστε τὰ μέρη αὐτῆς ἦσαν τρία: α'. ἡ κυρίως Ἑλλὰς, β'. ἡ Πελοπόννησος καὶ γ'. αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι. Ἐνιοὶ δὲ ὑποδιαίρουσι τὴν κυρίως Ἑλλάδα εἰς βόρειον Ἑλλάδα ἥτοι τὴν Ἥπειρον καὶ Θεσσαλίαν, καὶ εἰς μέσσην Ἑλλάδα, ἥτοι τὰς ἐπιλοίπους μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ χώρας.

Τὸ βορειότατον ὄριον τῆς Ἑλλάδος εἶνε σειρὰ ὀρέων διασχίζόντων παραλλήλως πρὸς τὸν Αἴμον τὴν ἑλληνικὴν χερσονήσον ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Καὶ τὰ μὲν δυτικώτερα τῶν ὀρέων τούτων διαχωρίζουσι τὴν Ἥπειρον ἀπὸ τῆς Ἰλλυρίας καὶ καλοῦνται Κεραύνια ἢ Ἀκροκεραύνια (σῆμ. Χιμάρρα), ἀποπερατούμενα εἰς τὸ Ἀκροκεραύνιον ἀκρωτήριο, τὰ δὲ πρὸς ἀνατολάς διαχωρίζουσι τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ καλοῦνται Καμβούνια, ἀποπερατούμενα εἰς τὸν ἀγάννιφον καὶ ποιητικὸν Ὀλυμπον, τὸ κατοικητήριον τῶν θεῶν. Τὸν Ὀλυμπον δὲ τοῦτον διαχωρίζει ἀπὸ τῆς ἀπέναντι Ὀσσης (σῆμ.

Κισσαίου) ὄρους τῆς Θεσσαλικῆς χερσονήσου Μαγνησίας, ὁ ποταμὸς τῆς Θεσσαλίας Πηνειὸς, διαρρέων τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὁρέων τερπνὴν καὶ μαγευτικὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, καὶ δι' αὐτῆς ἐκβάλλων εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· μεσημβρινωτέρα δὲ τῆς Ὀσσης κατὰ τὴν Μαγνησίαν ἀκρόρεια εἶνε τὸ Πήλιον. Ἐκ δὲ τοῦ μέσου τῆς ὅλης ἐκείνης ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ὁρεινῆς σειρᾶς ἐκφυόμενος καταβαίνει πρὸς νότον, ὁ Πίνδος, διαχωρίζων τὴν Ἑπεῖρον ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας καὶ κατέχων διὰ τῶν διαφόρων αὐτοῦ κλάδων ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πρὸς ἀνατολὰς μὲν κατατείνεται ἐκφυομένη ἐκ τοῦ Πινδικοῦ στελέχους ἡ Ὄθρυς, ἥτις διασχίζουσα ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ὁλόκληρον τὴν Φθιώτιδα, ἔχει ἐκατέρωθεν αὐτῆς τὸν Παγασσητικὸν καὶ τὸν Μαλιακὸν κόλπον. Ἐκ δὲ τῶν πρὸς δυσμὰς Αἰτωλικῶν ὁρέων Τυμφρηστοῦ καὶ Βομίου, ἀποσχοινίζεται νέον πάλιν ὄρος πρὸς ἀνατολὰς ἡ Οἶτη, τῆς ὁποίας αἱ ἀνατολικαὶ ὑπάρσεις, ἀποκρήμνως πρὸς αὐτὰ τὰ παράλια τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου κατακλινόμεναι, ἐσχημάτιζον τὴν στενοπορίαν τῶν Θερμοπυλῶν, τὴν μόνην ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν ἐνδοτέρῳ Ἑλλάδα διάβασιν. Ὁ Πάριος ἦτο κοινὸν σύνορον τῆς Δωρίδος πρὸς βορρᾶν, τῆς Φωκίδος πρὸς ἀνατολὰς καὶ νότον, καὶ τῆς Λοκίδος πρὸς δυσμὰς, ἐξ αὐτοῦ δ' ἐκφυόμενος κατετείνετο διὰ τῆς Βοιωτίας μεταξὺ τῆς Κωπαίδος καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ὁ Ἑλικὸν· ἀνατολικώτερον δὲ τούτου ὑψοῦτο ὁ Κιθαίρων κοινὸς πρὸς τὴν Μεγαρίδα καὶ Ἀττικὴν φραγμὸς τῆς Βοιωτίας, καὶ ὁ Πάρνης, βορειανατολικώτερον μεσότοιχον τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. — Τῆς δὲ Πελοποννήσου τὰ ὄρη ἐκφύονται ἐκ τοῦ κεντρικοῦ ὄροπέδιου τῆς Ἀρκαδίας, κατακλινόμενα διαφοροτρόπως πρὸς τὰ κύκλω παράλια. Καὶ ἔγγιστα μὲν ἅμα καὶ ἀποτομώτατα πρὸς τὴν θάλασσαν κατακλίνεται πρὸς βορρᾶν ἡ Ἀχαΐα, ἥς τὰ ὕψιστα μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀρκαδίας μεσολαβοῦντα ὄρη εἶνε πρὸς ἀνατολὰς μὲν ἡ Κυλλήνη, πρὸς δυσμὰς δὲ ὁ Ἐρύμανθος. Τὸ δὲ Πάρθενιον ὄρος διαχωρίζει τὰ νοτιανατολικά τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἰδίως τὴν Μαντίνειαν καὶ Τεγέαν ἀπὸ τοῦ Ἀργους· ὁ Πάρνων διαχωρίζει τὴν Ἀρκαδίαν ἀπὸ τῆς Ἀργολίδος

καὶ Λακωνικῆς· ὁ δὲ Ταῦγέτος, ὅρος ὕψιστον καὶ μακρότατον διαχωρίζει τὴν Λακωνικὴν ἀπὸ τῆς Μεσσηνίας καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν συνόρων τῆς Ἀρκαδίας ἕως εἰς τὸ μεσημβρινώτατον ἄκρον τῆς Λακωνικῆς, τὸ Ταίναρον. — Τὰ δὲ μέγιστα καὶ μάλιστα σημειώσεως ἄξια ἀκρωτήρια, εἰς ἃ ἀπολήγουσι τὰ διάφορα ταῦτα ὄρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὰ Ἀκροκεραύνια, εἰς τὰ βορειότερα παράλια τῆς Ἠπείρου, διαχωρίζοντα τὸ Ἰόνιον ἀπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους· τὸ Ἀκτιον τῆς Ἀκαρνανίας, δεξιᾷ τοῦ εἰσπλέοντος τὸν Ἀμβραχικὸν κόλπον· τὸ Ἀντίρριον, τὸ ἐξώτατον παράλιον σύνορον τῆς Αἰτωλίας καὶ Λοκρίδος, καὶ τὸ Ρίον, ἡ ἐξωτάτη ἄκρα τῆς Ἀχαΐας, ἐκεῖνο μὲν ἀριστερᾷ τοῦτο δὲ δεξιᾷ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου· ὁ Χελωνάτας, ἡ δυτικωτάτη ἄκρα τῆς Ἠλίδος καὶ ἐν γένει τῆς Πελοποννήσου· ὁ Ἀκρίτας, μεσημβρινωτάτη ἄκρα τῆς Μεσσηνίας· τὸ Ταίναρον, μεσημβρινωτάτη ἄκρα τοῦ Ταῦγέτου καὶ τῆς Λακωνικῆς· ἡ Μαλέας, νοτιανατολικωτάτη ἄκρα τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐν γένει τῆς Πελοποννήσου· τὸ Σκυλλαιον, ἀνατολικωτάτη ἄκρα τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Πελοποννήσου· τὸ Σούνιον, μεσημβρινωτάτη ἄκρα τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἡ Σηπιάς, ἀνατολικωτάτη ἄκρα τῆς Μαγνησίας καὶ ἐν γένει τῆς Θεσσαλίας. — Τῶν δὲ κόλπων, ὧν οἱ πλεῖστοι σχηματίζονται μεταξύ τῶν διαφόρων τούτων ἀκρωτηρίων, οἱ κυριώτατοι εἶνε οἱ ἐξῆς· ὁ Ἀμβραχικὸς μεταξύ Ἠπείρου καὶ Ἀκαρνανίας· ὁ Κορινθιακὸς μεταξύ τῆς ἰδίως Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου· ὁ Μεσσηνιακὸς μεταξύ Μεσσηνίας καὶ Λακωνικῆς· ὁ Λακωνικὸς μεταξύ Ταϊνάρου καὶ Μαλέας· ὁ Ἀργολικὸς μεταξύ Λακωνικῆς καὶ Ἀργολίδος· ὁ Σαρωνικὸς μεταξύ Σκυλλαίου καὶ Σουνίου· ὁ Μαλιακὸς καὶ Παγασητικὸς ἐκατέρωθεν τῆς Φθιώτιδος, καὶ ὁ Θερμαϊκὸς μεταξύ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας.

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει ποταμούς πολλοὺς μὲν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀρέων, ἀλλ' ὄχι καὶ μεγάλους διὰ τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν ἕνεκα τῶν παράλιων μῆκος, οὔτινες τὸν μὲν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ ὑπερεκχειλίζουσι, τὸ δὲ θέρος σχεδὸν ἀποξηραίνονται. Οἱ κατὰ τὴν Ἑλλάδα μέγιστοι ποταμοὶ εἶνε τῆς Ἠπείρου ὁ Ἀῶος, ἐκβάλλων εἰς τὰ

Ἰλλυρικά παράλια, ὁ Θύαμις, διαχωρίζων τὴν Χαονίαν ἀπὸ τῆς Θεσπρωτίας καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος ἀπέναντι τῆς Κερκύρας, καὶ ὁ Ἄραχθος πλωτὸς ποταμὸς πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Λάκμωνος καὶ ἐκβάλλων εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Ἀμβραχικοῦ κόλπου· ὁ δὲ Ἀχελῷος ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς Ἑλλάδος, πηγάζων ἐκ τοῦ Πίνδου, διαχωρίζει τὴν Ἀκαρνανίαν ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν μεσημβρινωτάτην ἄκραν, ἀριστερᾷ τοῦ μέλλοντος νὰ εἰσπλεύσῃ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον· ὁ δὲ Εὐηνος πηγάζων ἐκ τῆς Οἴτης διαρρέει κατὰ μῆκος τὴν Αἰτωλίαν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ὁ Ἀλφειὸς, ὁ μέγιστος τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον ποταμῶν πηγάζων ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀρκαδικὴν Μεγαλόπολιν ὄρεων διαρρέει τὴν Ὀλυμπίαν, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὰ παράλια αὐτῆς. Ὁ Εὐρώτας, πηγάζων καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς Ἀρκαδίας διαρρέει κατὰ μῆκος τὴν Λακωνικὴν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν βορειότατον μυχὸν τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου. Ὁ Σπερχεῖος, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Τυμφρηστοῦ, ἀναλαμβάνει εἰς τὴν κοίτην αὐτοῦ διάφορα ποτάμια, τὸν Ἰναχον, Δύραν, Μέλανα, Ἀσωπὸν καὶ Φοῖνικα, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν ἐνδοτάτον μυχὸν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Ὁ δὲ Πηνειὸς, πλὴν τοῦ Ἀχελῷου, ὁ μέγιστος τῶν ἐλληνικῶν ποταμῶν, πηγάζει ἐκ τοῦ Λάκμωνος, πλωτὸς δὲ κατὰ τὸ ἥμισυ, διαρρέει τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου συμβάλλουσιν εἰς αὐτὸν πλείστοι ὅσοι δευτερεύοντες ποταμοί, καὶ ἐπὶ τέλους διερχόμενος τὴν μεταξὺ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης περὶφημον κοιλάδα τῶν Τεμπῶν ἐκβάλλει εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. — Ἐκ δὲ τῶν ἐλληνικῶν λιμνῶν ἐπισημότεται ἦσαν: ἡ πλησίον τῆς ἐν Ἠπείρῳ Δωδώνης Παμβῶτις λίμνη (σήμερ. λίμνη τῶν Ἰωαννίνων), καὶ ἡ Ἀχερουσία, λίμνη τῶν ἐν τῇ αὐτῇ Ἠπείρῳ Θεσπρωτῶν, ἣν διαρρέει ὁ Ἀχέρων ποταμὸς, εἰς ἣν συμβάλλει καὶ ἕτερος ποταμὸς ὁ Κωκυτὸς, ἡ Βοιῶτης παρὰ τὸ Πήλιον τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Μαγνησίας, ἡ ἐν Αἰτωλίᾳ Τριχωνίς, ἡ ἐν Βοιωτίᾳ Κωπαῖς, ἣν διαρρέει ὁ Κηφισσοὺς ποταμὸς, καὶ ἡ ἐν Ἀρκαδίᾳ παρὰ τὴν Κυλλήνην Στυμφαλὶς.

Ἡ Ἠπειρος, περιοριζομένη ὑπὸ τῆς Ἰλλυρίας, Θεσσαλίας, τοῦ

Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους, ὥκειτο ὑπὸ διαφόρων λαῶν, ἐξ ὧν καὶ ἐπωνομάσθησαν αἱ διάφοροι αὐτῆς χώραι. Τούτων δὲ ἐπισημότεροι ἦσαν οἱ Ἀτιντᾶνες, Χάονες, Θεσπρωτοὶ, Ἀθαμᾶνες καὶ οἱ Μολοσσοὶ, ὧν ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἐβασίλευσαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Νεοπτολέμου Αἰακίδαι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ λαοὶ τῆς Ἠπείρου ἦσαν ἑλληνικοὶ, ἀλλὰ προΐοντος τοῦ χρόνου συνανεμίχθησαν μὲ διάφορα βαρβαρικά φύλα, ἐπιδραμόντα εἰς τὴν χώραν. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἡφαιστείου ἐδάφους αὐτῆς ἡ Ἠπειρος ἐθεωρεῖτο ὡς ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸν Ἄδην, εἰς δὲ διὰ τοῦτο καὶ μετετοπίσθησαν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας οἱ ποταμοὶ αὐτῆς, ὁ Ἀχέρων καὶ Κωκυτὸς, ὡς καὶ ἡ λίμνη Ἀχερουσία. Αἱ ἐπισημότεραι πόλεις αὐτῆς ἦσαν ἡ Φοινίκη καὶ τὸ Βούθρων τὸν ἐν Χανία, καὶ ἐν τῇ Μολοσσίᾳ ὁ Πασσάρων καὶ ἡ Δωδώνη, πλησίον τοῦ ὄρους Τμάρου, περίφημα διὰ τὸ ἱερὸν ἄλσος τῶν δρυῶν, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ἀρχαιότατον μαντεῖον, ὅπου οἱ ἱερεῖς τοῦ Διὸς ἐμαντεύοντο ἐκ τοῦ κελαρύσματος τῶν ρυάκων ἢ ἐκ τοῦ θροῦ τῶν φύλλων τῆς Δωδωνάϊας δρυὸς, ἢ τοῦ ἥχου τοῦ ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν ἐκ τῶν κλάδων αὐτῆς κρεμαμένων λεκανῶν. — Ἡ Θεσσαλία, ἡ μεγίστη τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, κατὰ μέγα μέρος πεδινὴ, εὐφορος καὶ ἵπποτρόφος, εἶχε σύνορα ἐκ δυσμῶν μὲν πρὸς τὴν Ἠπειρον τὸν Πίνδον, ἐκ βορρᾶ δὲ πρὸς τὴν Μακεδονίαν τὰ Καμβούνια ὄρη καὶ τὸν Ὀλύμπον, ἐξ ἀνατολῶν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ ἐκ δυσμῶν τὸν Παγασητικὸν καὶ Μαλιακὸν κόλπον, τὴν Λωριδα καὶ Αἰτωλίαν. Τὴν Θεσσαλίαν περίκλειστον ἀπανταχόθεν ἐκ τῶν ὀρέων διεχώριζεν ἡ Ὄθρυς εἰς δύο ἀνίστους πεδινὰς λεκάνας, ὧν τὴν μὲν πρὸς βορρᾶν διέρρεεν ὁ διὰ τῶν Τεμπῶν ἐκβάλλων Πηνειὸς, τὴν δὲ πρὸς νότον ὁ Σπερχεῖος. Οἱ Θεσσαλοὶ κατέλαβον τὴν Θεσσαλίαν εἰσβαλόντες ἐκ τῆς ἐν Ἠπείρῳ Θεσπρωτίας ὑπὸ ἀρχηγούς Ἡρακλείδας, καὶ καθυποτάξαντες τοὺς ἐγγχωρίους κατοίκους Αἰολεῖς, Μυρμιδόνας, Περγαίους, Φθιώτας, κλπ., ἐξ ὧν, ὡς φαίνεται, προῆλθεν ἔπειτα ἡ τάξις τῶν ὑποδούλων πενεστών. Διαιρεθέντες δὲ εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους λαοὺς, καὶ οἰκήσαντες διαφόρους μικρὰς χώρας ἐπολιτεύοντο καθ' ἐκάστους ἀριστοκρατικῶς, ἀλλὰ

συννηωμένοι, ὡς φαίνεται, ὁμοσπονδικῶς εἰς μίαν κοινὴν πολιτείαν, ἥς ἐν πολέμῳ ἤρχεν εἰς ὀπλάρχηγός καλούμενος ταγός. Αἱ ἀριστοκραταὶ ἐξεστράπησαν πολλάκις εἰς τυραννίδας, καὶ τοιαύτη, φαίνεται, ἦτο ἡ ἀρχὴ τῶν Ἀλευαδῶν ἐν Λαρίσση καὶ Φαρσάλῳ, καὶ τῶν Σχοπαδῶν ἐν Κραννῶνι. Ὁ τῆς τῶν Ἀλευαδῶν δυναστείας γενάρχης Ἀλεύας διήρесе τὴν ὅλην Θεσσαλίαν εἰς τέσσαρας τετράδας ἢ τετραρχίας, τὴν βορειοδυτικὴν Ἰστυαϊῶτιν, τὴν μεσημβρινωτάτην Φθιωτίν, τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων Θεσσαλιῶτιν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Πελασγιῶτιν. Ἀλλὰ κατ' ἄλλας διακρίσεις προσετίθετο εἰς ταύτας τὰς χώρας καὶ ἡ ἀνατολικωτάτη χερσόνησος Μαγνησία, καὶ ἡ βορειοτάτη Περίαιθία, κατ' ἄλλους δὲ καὶ ἡ νοτιοδυτικῶς τῆς Θεσσαλίας κειμένη Δολοπία, ἡ μεταξὺ τῆς Οἴτης καὶ τῆς Ὀθρυος Οἰταία, πατρὶς τῶν Αἰνιάνων, καὶ ἡ παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου Μηλὶς. Ἦσαν δ' ἐπισημότεραι πόλεις τῆς Θεσσαλίας αἱ ἐξῆς: ἡ Τρίκκη, τὸ Πελινναῖον, οἱ Γόμοφοι, καὶ ὁ Γόννος ἐν τῇ Ἰστυαϊώτιδι· ἡ Γυρτών, ἡ Ἀάρισσα, ἡ Κραννῶν, αἱ Φεῤῥαὶ καὶ ἡ Σκότουςσα ἐν τῇ Πελασγιώτιδι· αἱ Παγασαί, ἡ Ἰωλκός, ἡ Δημητριάς, ἡ Μελίδοια, ἡ Μαγνησία καὶ ἡ Ὀλιζῶν ἐν τῇ Μαγνησίᾳ· ἡ Μητρόπολις καὶ ἡ Φάρσαλος ἐν τῇ Θεσσαλιώτιδι· αἱ Θῆβαι, ἡ Ἐρέτρια, ἡ Ἄλος, τὸ Πτελεὸν, ἡ Κρεμαστὴ Ἀάρισσα, ἡ Μελίτεια, ἡ Εὐνία καὶ ἡ Λαμία ἐν τῇ Φθιώτιδι· ἡ Ὑπάτη ἐν τῇ Οἰταίᾳ, καὶ ἡ Τραχίς καὶ ἡ ἐν Τραχινίᾳ Ἡράκλεια ἐν τῇ Μηλίδι. Ἡ Θεσσαλία ὑπῆρξεν ἡ κοινὴ τῶν ἐλληνικῶν λαῶν, καὶ ἡ πατρὶς τῆς μυθολογίας. Ὁ Ὀλυμπος ἦτο τὸ πάνσεπτον καὶ ἱερώτατον ἐνδιαιτήμα τῶν μεγίστων τῆς Ἑλλάδος θεῶν, τῶν Ὀλυμπίων. Ἐν Θεσσαλίᾳ συνέβη ὁ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμός, καὶ αὐτοῦ διεδραματίσθη ὁ κατὰ τῶν Ὀλυμπίων πόλεμος τῶν Γιγάντων, οἵτινες ἀπεπειράθησαν νὰ ἐπιθέσωσιν ἐπὶ τῆς Ὅσσης τὸ Πήλιον, διὰ νὰ ἐκπορθήσωσι τὸν Ὀλυμπόν. Εἰς δὲ τοὺς πρόποδας τῆς Ὅσσης καὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐξετείνετο ἡ πολυύμνητος κοιλάς τῶν Τεμπῶν, ἣν διαρρέει ὁ Πηνειὸς ποταμός, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς

κατασπίους ἐκ τῶν ὑψηλῶν καὶ πυκνοφύλλων πλατάνων ὄχθας ἀνεβλάστησε κατὰ πρῶτον ἡ δάφνη, εἰς ἣν μετεμόρφωσε τὴν ἐρωμένην αὐτοῦ Δάφνην ὁ θεὸς Ἀπόλλων, καὶ ἐκ τοῦ Πηλίου ἀπέκοπτησαν τὰ ξύλα ἐξ ὧν ἐναυπηγήθη ἡ μυθικὴ Ἀργὼ, εἰς ἣν ἡ Ἀθηνᾶ ἐνέπηξεν ἰστὸν τὸ στέλεχος μαντικῆς δρυὸς Δωδωναίας. Αὐτοῦ προσῆλθαν εἰς τοὺς γάμους τοῦ κατὰ τὴν Φθιώτιδα βασιλέως τῶν Μυρμιδόνων Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος αἱ Μοῦσαι καὶ προεῖπον τὴν γέννησιν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ καταστροφὴν τῆς Τροίας. Αὐτοῦ ἔρριψε τὸν σπὸρον τῶν φαρμακερῶν τῆς βοτανῶν ἡ ἐκ Κολχίδος Μήδεια, καὶ ἐδίδαξε τὰς γυναῖκας τῆς Θεσσαλίας τὴν μαγγανείαν καὶ γοητείαν. Αὐτοῦ ἐγεννήθησαν οἱ ἱππάνθρωποι Κένταυροι, ὧν ὁ δικαιοτάτος Χείρων ἐδίδαξε τοὺς ἥρωας τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν ὀπλαστικὴν. Αὐτοῦ τέλος ἔψαλλον ὁ Θάμυρις, ὁ τυφλὸς αἰοῖδός, πρὶν αἱ Μοῦσαι ἀπὸ τῆς Θρακικῆς Πιερίας καὶ ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας μεταφέρωσι τὴν ποίησιν καὶ τὰς τέχνας εἰς τὴν ἐνδοτέρω Ἑλλάδα.

Ἡ ἐνδοτέρω δ' αὕτη Ἑλλὰς περιελάμβανε τὰς ἐξῆς χώρας, τὴν Ἀκαρνανίαν, Αἰτωλίαν, τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς, τὴν Δωρίδα, Φωκίδα, τοὺς Ὀπουντίους καὶ Ἐπικνημιδίους Λοκροὺς, τὴν Βοιωτίαν, Ἀττικὴν, καὶ Μεγαρίδα. Ἡ ἐνδοτέρα αὕτη διαφέρει ἀπὸ τῆς βορειοτέρας κατὰ τὴν Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν Ἑλλάδος ὡς παραθαλασσιότερα καὶ πολυμελεστέρα, ἐν ᾧ ἡ Ἠπειρος καὶ Θεσσαλία ἔχουσι μεσογειότερον καὶ ἡπειρωτικώτερον χαρακτῆρα· ἀλλ' ἀπέχει ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τῆς εἰς ἄκρον παραθαλασσίας καὶ πολυμελοῦς Πελοποννήσου, τηροῦσα διάμεσόν τινα ὅρον καὶ χαρακτῆρα μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων ἄκρων καὶ ὑπερβολῶν. Καὶ αὕτη δὲ ἡ μέση Ἑλλὰς, ἥτις συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα τοῦ σημερινοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου, διαιρεῖται εἰς δύο ἀνόμοια μέρη, ὧν τὸ μὲν βορειοδυτικόν, περιλαμβάνον τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, εἶνε τραχὺ καὶ ὄρεινόν, ὁμοιάζον μᾶλλον μὲ τὰς πρὸς βορρᾶν μεσογειοτέρας καὶ ἡπειρωτικώτερας χώρας, ὅθεν καὶ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας τὰ μὲν παράλια, σπανίως ὕγεινά, εἶνε ἀλίμενα καὶ ὁμοιόμορφα, οἱ δὲ κάτοικοι ἦσαν ἀνάκαθεν λαοὶ ὀρεσβιοί, ληστρικοὶ, ἀπαίδευτοι καὶ ἡμιβάρβαροι· τὰ

δὲ νοτιανατολικώτερον μέρος, περιλαμβάνον τὰς ἐπιλοίπους χώρας, ἦτο μᾶλλον παράλιον καὶ χερσονησιωτικόν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἦσαν μάχιμοι μὲν καὶ φιλελεύθεροι, ἀλλὰ καὶ τὰ μάλιστα εὐφυεῖς πρὸς παιδείαν καὶ πολιτισμόν· διὸ καὶ ἡ ἀνατολικωτέρα αὕτη Ἑλλάς ὑπῆρξεν ἡ ἐνδοξος πατρίς τῶν Μουσῶν καὶ ἐν αὐτῇ ἤκμασαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι καὶ ἐν γένει ὁ πολιτισμός. Καὶ τῆς μὲν Ἀκαρνανίας, διηρημένης τριχῇ, εἰς τὴν παρὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου Ἀμβρακίαν, τὴν παρὰ τὰ ἀνατολικά παράλια αὐτοῦ Ἀμφιλοχίαν, καὶ τὴν παρὰ τὰ μεσημβρινὰ ἰδίως Ἀκαρνανίαν, ἐπισημότεραι πόλεις ἦσαν κατὰ μὲν τὴν Ἀμβρακίαν ἢ Ἀμφιλοχίαν, κατὰ δὲ τὴν Ἀμφιλοχίαν τὸ Ἀμφιλοχικόν Ἀργεῖον, καὶ κατὰ τὴν ἰδίως Ἀκαρνανίαν τὸ Ἀνακτόριον, τὸ Θυραῖον, ὁ Ἀστακός καὶ ἡ Στράτος. Ἡ δὲ βορειοδυτικὴ χερσόνησος τῆς ἰδίας Ἀκαρνανίας ἐκαλεῖτο Λευκαδία, καὶ ἔκ τινος αὐτῆς προεξέχοντος εἰς τὴν θάλασσαν βράχου ἐκρήμνιζον ἑαυτοὺς οἱ δυσέρωτες ἐλπίζοντες νὰ εὕρωσιν εἰς τὰ κύματα τὸ τέλος ἡ τοῦ πάθους των ἢ τῆς ζωῆς των.—Τῆς δ' Αἰτωλίας, ἥς τὰ μὲν πρὸς νότον καὶ παραλιώτερα χωρία ἦσαν πεδινὰ, τὰ δὲ πρὸς βορρᾶν ὄρεινότερα καὶ τραχύτερα, αἱ ἐπισημότεραι πόλεις ἦσαν τὰ Θέρμα, ὁ Πλευρὼν καὶ ἡ Καλυδὼν παρὰ τὸν Εὐῆνον ποταμόν, ὅπου ἦσαν οἱ Καλυδόνιοι κάπροι, οὓς θηρεύων ἀπώλετο ὁ Μελέαγρος. — Πρὸς ἀνατολὰς δὲ τῆς Αἰτωλίας ὑφ' οὗτο ὁ Παρνασσός, πέριξ τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ Δωρίς, Φωκίς καὶ Λοκρίς. Καὶ ἡ μὲν Δωρίς κειμένη πρὸς βορρᾶν τοῦ Παρνασσοῦ, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Μηλίδος, ἦτο ἀρχαία πατρίς τῶν Δωριέων· — τὴν δὲ Λοκρίδα μεσολαβοῦσα ἡ Φωκίς διήρει εἰς δύο διεστώτα ἀπ' ἀλλήλων μέρη τὸ βορειοδυτικόν καὶ τὸ βορειανατολικόν. Καὶ τὴν μὲν πρώτην Λοκρίδα κατακλινομένην ἀπὸ τῶν νοτιοδυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, καὶ γειτνιάζουσαν βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν Αἰτωλίαν, ᾤκουν οἱ λεγόμενοι Ὀζόλαι Λοκροί, ὧν ἐπισημότερα πολίσματα ἦσαν ἡ Νάυπακτος, ἡ Ἀντίκιρρα καὶ ἡ πρωτεύουσα Ἀμφισσα. τῆς δὲ βορειανατολικῆς Λοκρίδος, ἐκτεινομένης ἐντεῦθεν τῶν Θερ-

μοφυλῶν παρὰ τὰ παράλια τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ πελάγους, καὶ συνορευούσης νοτιοδυτικῶς πρὸς τὴν Φωκίδα καὶ Βοιωτίαν, ὧκουν τὸ μὲν ἄνω ἡμῖσι μέρος οἱ Ἐπικνημιδιοι, φέροντες τὴν ἐπὶ κλησιν ταύτην ἐκ τῆς ἀνατολικωτάτης παρὰ τὰς Θερμοπύλας ὑπωρείας τῆς Οἴτης, ἣτις ἐκαλεῖτο Κνημίς, τὸ δὲ κάτω ἕτερον ἡμῖσι οἱ Ὀπούντιοι Λοκροί, ἔχοντες πρωτεύουσαν αὐτῶν τὴν Ὀποῦντα. — Τῆς δὲ Φωκίδος κατακλινομένης ἐκατέρωθεν, πρὸς βορρᾶν καὶ νότον, τοῦ Παρνασσοῦ, οὗ ἀπέναντι πρὸς τὴν Βοιωτίαν ὑψοῦτο ὁ Ἐλικῶν, καὶ διαβρεχομένης ὑπὸ τοῦ Κηφισσοῦ ποταμοῦ, ὅστις διαρρέων καὶ τὴν Βοιωτίαν ἐκβάλλει εἰς τὸ Εὐβοϊκὸν πέλαγος, ἐπισημότεραι πόλεις ἦσαν αἱ ἐξῆς, ἡ Αἰλία παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Κηφισσοῦ, ἡ Κρίσσα ἥς περίξ ἐξετείνετο τὸ Κρισσαῖον πεδίον, ἡ Κίρρα ἐπὶ τοῦ Κρισσαίου κόλπου, ἡ Ἀντίκυρα ἐπὶ τοῦ Ἀντικυραίου, ὁ Πανοπεύς, ἡ Δαυλὶς, ἡ Ἐλάτεια, καὶ οἱ Δελφοί, ἡ ἐπισημοτάτη πασῶν. Οἱ Δελφοὶ ἔκειντο εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ ἐν αὐτοῖς ἦτο τὸ ἐπισημότατον καὶ περιφημότατον ἱερὸν καὶ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ ἐχρησιμοῦται ἡ Πυθία, ἱσταμένη ἐπὶ τρίποδος. Τὸ ἱερὸν τοῦτο ἔκειτο κάτωθεν τῶν Φαιδριάδων πετρῶν, ὧν ἐγγὺς ἀνέβρυσεν ἡ ἱερὰ πηγὴ Κασταλία, ὅπου λουόμεναι ὠρχοῦντο αἱ Μοῦσαι, αἵτινες μετὰ τοῦ μουσηγέτου Ἀπόλλωνος ὧκουν τὸν Παρνασσὸν καὶ τὸν Ἐλικῶνα. — Ἡ Βοιωτία διαχωρίζομένη ἀπὸ μὲν τῆς Φωκίδος διὰ τοῦ Ἐλικῶνος, ἀπὸ δὲ τῆς Μεγαρίδος καὶ Ἀττικῆς διὰ τοῦ Κιθαιρώνος καὶ Πάρνηθος, ἦτο χώρα πεδινή καὶ εὐφορος, ἰδίως τὸ περὶ τὸν Κηφισσὸν Βοιωτικὸν πεδίον, τὸ εὐφορώτατον τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ τὸ Εὐβοϊκὸν πέλαγος παράλια αὐτῆς ἦσαν δυσλίμενα, διό καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς Βοιωτοί, Αἰολεῖς εἰσβαλόντες ἐκ Θεσσαλίας, ἦσαν λαὸς γεωργικὸς μὲν κατ' ἐξοχὴν, ἥκιστα δ' ἐμπορικὸς καὶ ναυτικὸς. Ὅθεν καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν δὲν ἐπέδωκαν, καθόλου εἰπεῖν, οἱ Βοιωτοὶ μεγάλως, καὶ ἐδυσφημίζοντο μάλιστα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὡς πολυφάγοι καὶ φιλήδονοι, ἀναίσθητοι δὲ πρὸς παιδευσιν καὶ ἀφρεῖς. Ἐνεκα δὲ τῶν ἐκτενῶν αὐτῆς πε-

διὼν ἡ Βοιωτία ὑπῆρξε διὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα ὅ,τι ἡ ἐν πολλοῖς ὁμοία καὶ ἀνάλογος πρὸς αὐτὴν Ἀρκαδία διὰ τὴν Πελοπόννησον, ἡ αἵματηρὰ σκηνὴ ἐφ' ἧς διεπολεμήθησαν οἱ πολλοὶ καὶ διάφοροι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων, οἳ τε ἐμφύλιοι καὶ οἱ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐχθρῶν. Τῆς Βοιωτίας ἐπισημότεραι πόλεις ἦσαν πρὸς δυσμὰς μὲν τῆς Κωπαίδος ἡ Κορώνεια, Λεβάδεια, ὁ Ὀρχομενὸς καὶ ἡ Χαϊρώνεια, πρὸς βορρᾶν δ' αὐτῆς ἡ Ἀσπληδὼν καὶ αἱ Κῶπαι, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἡ παράλιος πλησίον τοῦ Εὐρίπου Ἀύλις, ἐξ ἧς ἐξέπλευσεν ὁ κατὰ τῆς Τροίας ἑλληνικὸς στόλος, καὶ ἡ Τάναγρα παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν οὐ μακρὰν τῆς Ἀττικῆς, πρὸς δὲ νότον τῆς Κωπαίδος ἡ Ἀλίαρτος, αἱ Θεσπιαί, τὰ Λεῦκτρα, αἱ Πλαταιαὶ καὶ αἱ Θῆβαι. — Νοτιοδυτικῶς τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τοῦ Πάρνηθος ἐκτείνεται εἰς τὸ Μυρτῶν πέλαγος ἡ χερσόνησος Ἀττικῆς, χώρα μετρίως εὐφορος, ἀλλὰ διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν φιλοπονίαν τῶν κατοίκων ἄριστα πάλαι καλλιεργουμένη, ἣν διαχωρίζει πρὸς νότον τὸ Πεντελικὸν καὶ ὁ Ὑμητός. Ἡ ἐπισημοτάτη πόλις οὐ μόνον τῆς Ἀττικῆς ἀλλὰ καὶ συμπάσης τῆς Ἑλλάδος ἦσαν αἱ Ἀθηναί, ἡ φαεινοτάτη ἐστία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, συνηνωμένη πρὸς τοὺς τρεῖς λιμένας αὐτῆς τὸ Φάληρον, τὴν Μουνυχίαν καὶ τὸν Πειραιᾶ. — Πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀττικῆς καὶ μεσημβρίαν τοῦ Κιθαιρῶνος ἔκειτο ἡ Μεγαρίς, μετὰξὺ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ Σαρωνικοῦ κόλπου, ὀρεινότερα καὶ ἀρρωτέρα τῆς Ἀττικῆς, ἀφ' ἧς ἀπεσπάρθη ὑπὸ τῶν κατασχόντων αὐτὴν Δωριέων. Πρωτεύουσα αὐτῆς ἦσαν τὰ Μέγαρα.

Ἡ Μεγαρίς εἶνε ἡ τελευταία χώρα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀπ' αὐτῆς μεταβαίνει τις διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἣτις κεῖται ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῆς Μεσογείου ὡς φύλλον συκῆς, καὶ ἣτις διὰ τὸ ἀπανταχόθεν μὲν περικλυστον ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ πολύκολπον καὶ πολυλίμενον ἐκαλεῖτο «νῆσος τοῦ Πέλοπος», διὰ δὲ τὸ ὀρεινὸν καὶ φύσει ὄχυρόν καὶ δυσπρόσοδον ἀπὸ ξηρᾶς «ἀκρόπολις τῆς Ἑλλάδος». Ὅπως δὲ τῆς ἰδίως Ἑλλάδος, οὕτω καὶ τῆς Πελοποννήσου διαφέρουσι τὰ πρὸς ἀνατολὰς

χωρία καὶ παράλια ὡς εὐφροτέρη καὶ ποικιλώτερα ἀπὸ τῶν δυτικῶν, ὄντων ἦττον εὐκόλπων καὶ εὐλιμένων, ὁμοιομορφωτέρων δὲ καὶ νοσωδεστέρων. Ὅπως δὲ τὰ ὄρη οὕτω καὶ αἱ διαφοροὶ αὐταὶ χῶραι τῆς Πελοποννήσου κεῖνται περίξ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Ἀρκადίας, ἥτις εἶνε τὸ κέντρον ἅμα καὶ ἡ κορυφή τῆς χερσονήσου. — Ἡ πρώτη χώρα τῆς Πελοποννήσου ἡ ἀμέσως γειτνιάζουσα μετὰ τὴν Μεγαρίδα ἦτο ἡ Κορινθία, περιλαμβάνουσα μέγα μέρος τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, καὶ τὰ πρὸς τὸν ἰσθμὸν χωρία τῆς Πελοποννήσου, ἔχουσα δ' ἐκατέρωθεν αὐτῆς δύο ξηράς, τὴν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, καὶ δύο θαλάσσας τὸν Κορινθιακὸν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς ἀνατολὰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον. Τὸ στενότατον μέρος τοῦ ἰσθμοῦ, ἔχον πλάτος 40 μόνον σταδίων, ἐκαλεῖτο Διόλοκος, διότι διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐξωμαλισμένης ὁδοῦ διείλκοντο καὶ μετεκομίζοντο τὰ μικρότερα τῶν πλοίων ἀπὸ τοῦ ἑτέρου κόλπου εἰς τὸν ἕτερον. Ἐπισημοτάτη καὶ πρωτεύουσα πόλις τῆς Κορινθίας ἦτο ἡ Κόρινθος, ἡ πολυανθρωποτάτη καὶ ἐμπορικωτάτη πόλις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἔχουσα 300,000 περίπου κατοίκων, ἥτις ἦτο ὁ γενικὸς μὲν ναυτικὸς σταθμὸς καὶ τὸ ἐμπορικὸν διαμετακομιστήριον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἕνεκα τῆς ἐπικαιροτάτης ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ αὐτῆς τοποθεσίας, ἡ φιλόκαλος δὲ μήτηρ καὶ τροφὸς πάσης βιωφελούς καὶ χρησίμου καλλιτεχνίας. Ἐντεῦθεν ὁ πλοῦτος τῶν Κορινθίων πύξθη μέγας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐντεῦθεν πολυτέλεια καὶ ἐκδιαίτησις καὶ ἀκολασία αὐτῶν. Ἡ Κόρινθος ἦτο ἡ πύλη τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐξησφάλιζεν αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς ἰδίᾳ τις ἀκρόρεια παρεσκευασμένη φύσει τε καὶ τέχνῃ εἰς φρούριον ὀχυρώτατον, καλουμένη Ἀκροκόρινθος. Ἐν δὲ τῷ Ἰσθμῷ ἐπανηγυρίζοντο εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὰ Ἴσθμια. — Μεταξὺ τῆς Κορινθίας πρὸς ἀνατολὰς, τῆς Φλιασίας πρὸς νότον, τῆς Ἀχαΐας πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἔκειτο ἡ Σικυωνία, ἀρχαία ἔδρα τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ ἰδίως τῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς, ἔχουσα πρωτεύουσαν πόλιν τὴν Σικυώνα. — Πρὸς νότον δὲ τῆς Σικυωνίας ἔκειτο ἡ Φλιασία μετὰ πρωτεύουσαν τὴν Φλιοῦντα, — καὶ πρὸς δυσμὰς ἐξετείνετο εἰς τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλ-

ποῦ ἡ Ἀχαΐα, πρότερον Αἰγιαλὸς καὶ Αἰγιάλεια καλουμένη, χώρα ἀλίμενος καὶ δυσπροσόρμιστος, ἀλλ' ἔχουσα ἀπάσας αὐτῆς τὰς πόλεις παραλίους, ὧν ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Ἐλείκη, τὸ Αἶγιο καὶ αἱ Πάτραι. Τὴν χώραν ὥκουν κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Ἴωνες, μετέπειτα δ' ἐκβαλόντες αὐτοὺς οἱ Ἀχαιοί. — Τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κατεῖχεν ἡ Ἥλις, ἔχουσα πρὸς ἀνατολὰς μὲν ἐπὶ τῶν νώτων τὴν Ἀρκαδίαν, πρὸς βορρᾶν δὲ τὴν Ἀχαΐαν, ἀφ' ἧς διεχώριζεν αὐτὴν τὸ ὄρος Σκόλλις καὶ ὁ Λάρισσος ποταμὸς, πρὸς νότον δὲ τὴν Μεσσηνίαν, ἀφ' ἧς διεχώριζεν αὐτὴν ὁ ποταμὸς Νέδα. Ἡ Ἥλις, χώρα εὐφορος, ἦν διαρρέουσιν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς δύο μεγάλοι ποταμοὶ ὁ Πηνειὸς καὶ ὁ Ἀλφειὸς, ἥτο διηρημένη εἰς τέσσαρα διάφορα χωρία 1) τὴν Τριφυλίαν, ἥτοι τὴν μεταξὺ Νέδας καὶ Ἀλφειοῦ χώραν, ἐπικληθεῖσαν οὕτω διότι κατωκίθη ὑπὸ τριῶν φύλων, τῶν Ἡλείων, Καυκόνων καὶ Μινυῶν, 2) τὴν ἐν τῇ μέσῃ τῆς ὅλης Ἥλιδος Πισάτιν, 3) τὴν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σκόλλιος βορειανατολικωτάτην Ἀκρωρείαν, καὶ 4) τὴν μεσημβρινοδυτικωτάτην Κοίλην Ἥλιν, ἦν διέρρεεν ὁ Πηνειὸς. Αἱ ἐπισημότεραι πόλεις τῆς Ἥλιδος ἦσαν τῆς μὲν Κοίλης Ἥλιδος ἡ Ἥλις, τῆς δὲ Πισάτιδος ἡ Πίσσα καὶ οἱ Λετρεῖνοι, καὶ τῆς Τριφυλίας τὸ Λέπρεον. Ἀλλ' ἐπισημοτάτη πασῶν ἦτο ἡ Ὀλυμπία, ὅχι πόλις κυρίως, ἀλλὰ πεδῖον τῆς Πισάτιδος τερπνὸν καὶ καλλιδενδρον, οὐ μακρὰν τῆς Πίσσης κείμενον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχτης τοῦ Πηνειοῦ, κατεχόμενον δ' ὅλον ὑπὸ ναῶν καὶ βωμῶν καὶ ἀγαλμάτων καὶ ἱερῶν ἁλσῶν καὶ σταδίων. Τούτων τῶν λαμπρῶν οἰκοδομημάτων ἐπισημότατον ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, κείμενος ἐν τῇ ἱερῇ ἁλσει τῶν ἑλαιῶν Ἀλτεϊ, ἐν ᾗ ἔδρυτο τὸ περίφημον ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος ἄγαλμα τοῦ Διὸς καθημένου ἐπὶ θρόνου, ἔργον ἀμίμητον τοῦ Ἀθηναίου Φειδίου. Ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐπανηγυρίζοντο κατὰ τετραετίαν οἱ ἐπισημότατοι τῶν γυμνικῶν ἀγώνων τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ὀλυμπιακοί, ἐν οἷς ὁ νικήσας ἐστεφανοῦτο καὶ ἡξιοῦτο μεγίστων τιμῶν καὶ δόξης παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλησιν. Εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς τούτους ἀγῶνας συνέρρεεν ἀπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος

τὸ Ἑλληνικόν, καὶ ἐφ' ὅσον διήρκει ἡ πανήγυρις αὕτη, ἐνομιζέτο γενική καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα εἰρήνη καὶ ἀναχωχή. — Ἡ μεσημβρινοδυτικωτάτη χώρα τῆς Πελοποννήσου Μεσσηνία ἦτο εὐφορωτάτη, διαχωριζομένη πρὸς βορρᾶν μὲν ἀπὸ τῆς Ἡλίδος καὶ Ἀρκαδίας διὰ τῆς Νέδας, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ τῆς Λακωνικῆς διὰ τοῦ Ταυγέτου, καὶ ἐξ ἀπάντων τῶν λοιπῶν μερῶν παράλιος. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Μεσσηνίας ἦσαν Λέλεγες, οἵτινες συναναμιχθήσαν ὕστερον μὲ Ἀργεῖους καὶ Αἰολεῖς, μέχρι οὗ ἐπὶ τέλους ἐπεκράτησαν οἱ Δωριεῖς, συναναμιχθέντες καὶ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους. Πόλεις ἐπίσημοι τῶν Μεσσηνίων ἦσαν ἡ Πύλος εἰς τὰ δυτικὰ παράλια ἐπὶ τοῦ Κυπαρισσίου ἀκρωτηρίου, ἡ Ἀσίνη, πρὸς βορρᾶν τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα ἀριστερᾷ τοῦ εἰσπλέοντος τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, καὶ ἡ Μεσσήνη εἰς τὰς βορειοδυτικὰς ὑπερείας τοῦ ὄρους Ἰθώμης. — Ἡ δὲ Λακωνικὴ ἢ Λακεδαίμων εἶνε εὐφορος μὲν ἀλλ' ὄρεινοτάτη καὶ ἀπόκρημνος κατὰ τε ξηρὰν καὶ πρὸς τὰ παράλια χώρα, καὶ διὰ τοῦτο δύσβατος ὅλως ἀμφοτέρωθεν καὶ δυσπρόθητος, ἦν ἐκ δυσμῶν μὲν πρὸς τὴν Μεσσηνίαν διασχίζει κατὰ μήκος ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας μέχρι τοῦ Ταινάρου ὁ ὑψηλὸς καὶ ἀπόκρημνος Ταυγετός, τὰ δὲ βορειοανατολικά πρὸς τὴν Κυνοῦριαν χωρία κατέχει ὁ Πάρνων, διαρρέει δὲ ἐκ δυσμῶν καὶ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς ὁ ποταμὸς Εὐρώτας, ἐκβάλλων εἰς τὸν ἐνδότατον μυχὸν τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου. Τὴν χώραν ἔκρησαν ἐκ παλαιτάτου οἱ Δωριεῖς ἐκβαλόντες τοὺς ἀρχαίους κατοίκους Κυνοῦριεῖς, Λέλεγας καὶ Ἀχαιοὺς. Ἡ Λακωνικὴ, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ παρὰ τὸν Εὐρώταν πρωτεύουσα αὐτῆς Σπάρτη ἢ Λακεδαίμων, ἡ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν μεγίστη, ἰσχυροτάτη καὶ ἐπισημοτάτη πόλις τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς Δωρικῆς φυλῆς καὶ ἡ ἑστία τοῦ Δωρικοῦ πολιτισμοῦ. Μετὰ τὴν Σπάρτην ἄξιοι σημειώσεως πόλεις τῆς Λακωνικῆς ἦσαν αἱ Ἀμύκλαι, ὀλίγον κατωτέρω τῆς Σπάρτης, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ Εὐρώτα, ὁ Λᾶς, τὸ Γύθειον, καὶ τὸ Ἐλος εἰς τὰ παράλια τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, καὶ Ἐπίδαυρος ἢ Λιμηρὰ εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Λακωνικῆς. — Ὅτι εἶνε ἡ Πελοπόννησος πρὸς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα,

εἶνε καὶ ἡ βορειανατολικωτάτη αὐτῆς ἀπέναντι τῆς Ἀττικῆς Ἀργολίς, χώρα ὅλως χερσονησιωτικὴ καὶ περικεκυκλωμένη ὑπὸ νήσων καὶ νησιδρίων. Καὶ πρὸς δυσμὰς μὲν ἐκ τῶν νώτων ἐπέσκεπε τὴν Ἀργολίδα ἢ Ἀρκαδίαν, πρὸς βορρᾶν δὲ ἡ Κορινθία, καὶ πρὸς νότον ἡ Λακωνικὴ, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς χώρας ἦτο ὅλον ἀναπεπταμένον πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἀργολίδος ἦσαν Κυνουριεῖς, Πελασγοί, Δαναοί, Ἀχαιοὶ καὶ Δωριεῖς, οἵτινες κοινῶς ἐπεκαλοῦντο Ἀργεῖοι, ὄνομα ὅπερ κατ' ἀρχὰς ἐσήμενεν ἐνίοτε συνεκδοχικῶς καὶ σύμπαντας τοὺς Ἑλληνας, ὅπως καὶ τὸ τοῦ Ἀργους ἐσήμεναι σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀργολίδος κατοίκων Πελασγῶν μαρτύρια περιεσώθησαν ἄχρις ἡμῶν τὰ λεγόμενα κυκλώπεια τείχη καὶ κτίρια ἐν Μυκῇναις καὶ Τίρυνθι. Ἦτο δὲ ἡ Ἀργολίς ἀνέκαθεν διηρημένη εἰς πολλὰ τινα καὶ αὐτόνομα χωρία, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὰς ἐξῆς πέντε χώρας, 1) τὴν μεσημβρινωτάτην παρὰ τὸν Πάρνωνα μεταξὺ Λακωνικῆς καὶ Ἀργολίδος μεθόριον Κυνουρίαν, ἥτις ὑπῆρξεν αἰέποτε τὸ μῆλον τῆς ἐριδος μεταξὺ Ἀργους καὶ Σπάρτης, 2) τὴν Ἀργεΐαν, ἥτοι τὴν μεσογειοτέραν χώραν τῆς Ἀργολίδος, καὶ τὰς τρεῖς ἀνατολικωτάτας παραλίους χώρας, 3) τὴν Ἐπιδαυρίαν, 4) τὴν Τροϊζηνίαν, καὶ 5) τὴν Ἑρμιονίδα. Ἦσαν δ' ἐπισημότεραι πόλεις τῆς μὲν Κυνουρίας ἡ Θουρέα, τῆς δ' Ἀργείας αἱ Κλεωναὶ καὶ ἡ Νεμέα, περίφημος διὰ τὴν πανήγυριν καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν Νεμέων, αἱ Μυκῆναι, ἡ πρωτεύουσα Ἀργος, ἡ Τίρυνς καὶ ἡ παράλιος ἐπὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου Ναυπλία· τῆς δ' Ἐπιδαυρίας ἡ Ἐπίδαυρος, τῆς Τροϊζηνίας ἡ Τροϊζήν καὶ τὰ Μέθανα, καὶ τῆς Ἑρμιονίδος ἡ Ἑρμιόνη. — Ἐν τῷ μέσῳ ἀπασῶν τούτων τῶν παραλίων χωρῶν τῆς Πελοποννήσου ὑψοῦτο ἡ ὅλως μεσόγειος Ἀρκαδία, χώρα ὄρεινῇ, καὶ ὀλίγον μὲν ἐπιτηδεΐα πρὸς γεωργίαν, μᾶλλον δὲ πρὸς κτηνοτροφίαν εὐφυῆς. Οἱ Ἀρκαδεῖς ἦσαν ἀρχαιότατος Πελασγικὸς λαὸς, ὅστις ἀνεπίμικτος ὅλως διατελέσας πρὸς τοὺς εἰς Πελοπόννησον ἐπιδραμόντας Δωριεῖς καὶ λοιποὺς, ἔμεινεν ἀπολίτευτος μὲν δι' ὅλης τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἀρχαιότροπος, οὗ ἕνεκα καὶ οἱ Ἀρκαδεῖς ἐπεκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων βα-

λανηφάγοι καὶ προσέληνοι, ἀπλοῖκός δὲ τὰ ἦθη καὶ ἀφελής, αὐθεκάστως μὲν κατὰ κώμας καὶ αὐτονόμως πολιτευόμενος, διάγων δὲ μάλιστα βίον ποιμενικόν, καὶ λατρεύων τὸν θεὸν τῶν δασῶν καὶ ποιμνίων Πᾶνα. Πόλεις ἐν Ἀρκαδίᾳ δὲν ὑπῆρχον, ὡς εἰκός, καὶ τὰ ὅπως οὖν ἐπιστημότερα πολίσματα ἦσαν ἡ Μαντίνεια, ἡ Τεγέα, ἡ Τρίπολις, καὶ ἡ ἐσχάτως συνοικισθεῖσα Μεγαλόπολις, ἥτις ὅμως βραχυβιωτάτη ἀποδειχθεῖσα ἠρμηώθη καὶ αὐτὴ μετ' ὀλίγον, δοῦσα ἀφορμὴν εἰς τὸ παροιμιῶδες «ἐρημία μεγάλη ἔστιν ἡ μεγάλη πόλις». Διηρεῖτο δὲ κυρίως ἡ Ἀρκαδία εἰς πλῆθος μέγα χωρίων, τὴν Μαντινικὴν, τὴν Τεγεᾶτιν, Μαιναλίαν, Μαλεᾶτιν, Κρωμίτιν, Παρῤῥασίαν, Εὐτρησίαν, Φιγαλικὴν, Κυνουρίαν, Ἡραιᾶτιν, Ὀρχομενίαν, Στυμφαλίαν, Πενεᾶτιν, Καφυᾶτιν, Κλειτορίαν, Ψωφιδίαν, καὶ Θελπυσίαν, ὧν ἕκαστον περιεῖχε διαφόρους κώμας καὶ πόλιν. Αἱ ὄρειναι πεδιάδες τῆς Ἀρκαδίας ἦσαν ἐν εἰρήνῃ μὲν τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς κατὰ τὴν χερσόνησον ἐμπορίας, ἀλλ' ἐν πολέμῳ ἡ αἵματηροτάτη σκηνὴ τῶν μαχῶν, καὶ ιδίως τὸ περὶ τὴν Μαντίνειαν πεδίον.

Ἡ Ἑλλάς περικυκλοῦται ἀπανταχόθεν ὑπὸ διαφόρων, μικρῶν καὶ μεγάλων νήσων καὶ νησιωτικῶν συστημάτων, ἅτινα κεῖνται διεσπαρμένα τῇδε κακεῖσε τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν καὶ πελαγῶν. Εἶνε δὲ τὰ περικλύζοντα κύκλοθεν τὴν ὅλην Ἰλλυρικὴν χερσόνησον πελάγη ταῦτα, πλὴν τῶν προμνησθέντων κόλπων, τὰ ἐξῆς: τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, τὸ Ἰονικόν, ἡ Μεσόγειος θάλασσα, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ὁ Ἑλλήσποντος, ἡ Προποντὶς καὶ ὁ Εὐξείνιος πόντος. Ἀλλ' αἱ διάφοροι αὗται θάλασσαι, ὅπως καὶ οἱ κόλποι, ὑποδιαίρουνται πολλαχού, καὶ ιδίως ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ νησιωτικὸς ἢ χερσονησιωτικὸς χαρακτήρ, εἰς διάφορα ἄλλα πελάγη δευτερεύοντα, ὧν ἀναφέρονται ἐνταῦθα τὰ κυριώτατα. Καὶ τὸ μὲν Ἀδριατικὸν πέλαγος συνεχέετο, ὅπως πράγματι, οὕτω καὶ ὀνόματι πρὸς τὸ Ἰονικόν· συνήθως ὅμως τὸ ἀκρωτήριο Ἀχροκεράυνιον ἐθεωρεῖτο ὡς σύνορον τῶν δύο θαλασσῶν, καὶ τὸ μὲν πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ καὶ παρὰ τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας ἐκαλεῖτο Ἀδριατικόν, τὸ δὲ πρὸς νότον παρὰ τὰ παράλια τῆς Ἠπειροῦ

τῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου Ἰονικόν· τοῦτο δὲ πάλιν τὸ Ἰονικὸν συνεχέετο πρὸς τὸ Σικελικὸν πέλαγος, ἀλλὰ κυρίως Σικελικὸν ἐκαλεῖτο τὸ Ἰονικὸν πέλαγος καθ' ὅσον ἀπέκλινε πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας.

Τῆς δὲ Μεσογείου Θαλάσσης, ἐκτεινομένης κυρίως ἀπὸ τοῦ κατὰ τὰς Ἡρακλείους στήλας πορθμοῦ μέχρι τῶν παραλίων τῆς Συρίας, διεκρίνοντο τὰ ἐξῆς πελάγη: τὸ Λιβυκόν, ἥτοι τὸ κατὰ τὰ παράλια τῆς Λιβύης, καὶ τὸ Αἰγυπτιακόν, ἥτοι τὸ κατὰ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου καὶ ὀλίγω δυτικώτερον ἔτι, τὸ Φοινικικόν, ἥτοι τὸ μεταξὺ τῆς Κύπρου καὶ τῶν παραλίων τῆς Φοινίκης ἢ μᾶλλον τῆς ὅλης Συρίας, καὶ τὸ Παμφύλιον πέλαγος, ἥτοι τὸ παρὰ τὰ παράλια τῆς Λυκίας ἢ Παμφυλίας· ὁ δὲ μεταξὺ Κύπρου καὶ τῆς ἀπέναντι μικρασιατικῆς παραλίας πορθμὸς ἐκαλεῖτο Ἀῶλόν. Τὸ δ' Αἰγαῖον πέλαγος, ὅπερ κατὰ τὴν πλατυτέραν ἔννοιαν περιλαμβάνει ἀπάσας τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας τὰς μεταξὺ Ἑλλησπόντου πρὸς βορρᾶν καὶ τῆς Κρήτης καὶ Κάσου πρὸς νότον, περιωρίζετο πολλάκις εἰς ἐλάχιστον χώρον, τὸν κεντρικώτατον, καὶ διεκρίνοντο αὐτοῦ τὰ ἐξῆς μάλιστα μέρη: τὸ Κρητικόν, ἥτοι τὸ μεταξὺ Κρήτης καὶ τῶν μεσημέρινωτάτων ἑλληνικῶν νήσων πέλαγος, τὸ Καρπάθειον, ἥτοι τὸ μεταξὺ τῶν νήσων Ρόδου καὶ Καρπάθου, τὸ Μυρτῶον, ἥτοι τὸ κατὰ τὰς Κυκλάδας νήσους, τὸ Ἰκάριον ἥτοι τὸ κατὰ τὰς Σποράδας, καὶ τὸ Θρακικόν, ἥτοι τὸ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν Θεσσαλίαν Μαγνησίας μέχρις Ἑλλησπόντου. Κατὰ τὰ διάφορα ταῦτα πελάγη εἶνε διασπαρμέναι καὶ αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι, ὧν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰς μεγαλύτερας καὶ ἐπισημότερας.

α'). Κατὰ τὸ Ἰόνιον πέλαγος μέγιστα καὶ ἐπισημώταται νῆσοι ἦσαν αἱ ἐξῆς: 1) ἡ Κέρκυρα ἢ καὶ Σχερία παρ' Ὀμήρῳ, ἀντικρὺ τῆς κατὰ τὴν Ἑπείρον Χαονίας καὶ Θεσπρωτίας, 2) ἡ Λευκάς ἀντικρὺ τῆς Ἀκαρνανίας, 3) ἡ Ἰθάκη πατρίς τοῦ Ὀμηρικοῦ ἥρωος Ὀδυσσεύς πρὸς νότον τῆς Λευκάδος, 4) ἡ Κεφαλληνία, ἡ πρότερον καὶ Σάμη καλουμένη, κατέναντι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, 5) ἡ Ζάκυνθος, ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Πελοποννήσου Χελωνάτα, τερπνὴ καὶ εὐφορος νῆ-

σος. — β'.) Τὰ Κύθηρα, ὄρεινόν νησίδριον παρὰ τὴν Μαλέαν ἄκραν τῆς Λακωνικῆς. — γ'.) Ἐν τῷ Σαρωνικῷ κόλπῳ ἐπίσημοι νῆσοι ἦσαν ἡ Ἀἶγινα καὶ ἡ Σαλαμίς. — δ'.) Ἀπὸ δὲ τῆς Θεσσαλικῆς Φθιώτιδος καὶ Μαγνησίας ἐξετείνετο παρὰ τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Μυρτώου πελάγους ἡ νήσος Εὐβοία, ἥτις διὰ τὸ μῆκος αὐτῆς ἐκαλεῖτο ἐνίοτε καὶ Μάκρης, χώρα ὄρεινὴ καὶ εὐφορος, οἰκουμένη ὑπὸ Ἀβάντων, Ἰώνων, Δρυόπων καὶ Ἀχαιῶν. Μεταξὺ τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Λοκρίδος, Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς σχηματίζεται ὁ Εὐβοϊκὸς πορθμὸς, ὅστις ἐκαλεῖτο Εὐβοϊκὴ θάλασσα, ἥς στενότατον μέρος ἦτο ὁ μεταξὺ Χαλκίδος καὶ τῆς ἀντίπεραν παραλίας τῆς Ἀττικῆς πορθμὸς, ὁ καλούμενος Εὐριπος, περίφημος διὰ τὴν καθ' αὐτὸν ἀμπωτιν καὶ παλίρροϊαν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Εὐρίπου συνείχετο συνήθως ἡ Ἀττικὴ πρὸς τὴν Εὐβοίαν διὰ γεφύρας. Ἄξια σημειώσεως εἶνε οὐχ ἥττον καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Εὐβοίας, ὧν ἐπισημότερα ἦσαν τὰ ἐξῆς: τὸ Ἀρτεμίσιον, ἡ βορειοτάτη ἄκρα τῆς νήσου, τὸ Κηναῖον, ἡ δυτικωτάτη ἄκρα αὐτῆς, ἐμβαλλομένη ἐν εἵδει σφηνὸς εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ὁ Γεραιστός, ἡ νοτιωτάτη ἄκρα πρὸς τὸ Μυρτῶον, καὶ ὁ Καφηρεὺς, ἡ ἀνατολικωτάτη πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἦσαν δὲ ἄξιοι σημειώσεως πόλεις τῆς Εὐβοίας ὁ Ὀρεὸς, εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς νήσου, ἡ Χαλκὶς κατὰ τὸν Εὐρίπον, μεγίστη καὶ ἐπισημοτάτη πόλις, ἡ Ἐρέτρια νοτιώτερον τῆς Χαλκίδος, καὶ ἡ Κάρυστος. — ε'.) Ἡ Κρήτη, ἡ μεγίστη τῶν ἐλληνικῶν νήσων καὶ ἡ μεσημβρινωτάτη χώρα οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης Εὐρώπης, ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος ἀπέναντι τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἐλληνικῶν νήσων κατὰ τὸ φερώνυμον Κρητικὸν πέλαγος, ἦτο χώρα εὐφορωτάτη καὶ πολυάνθρωπος, διὸ καὶ ὁ Ὅμηρος καλεῖ αὐτὴν ἑκατόμπολιν. Τὸ κυριώτατον καὶ μέγιστον ὅρος τῆς νήσου εἶνε ἡ αἰέποτε σχεδὸν χιονοσκεπὴς Ἰδὴ· οἱ δὲ κάτοικοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς Φρυγικά, Καρρικά καὶ Πελασγικά φύλα, οὓς ἐκβαλόντες μετέπειτα κατέλαβον τὴν νήσον οἱ Δωριεῖς, ἀλλὰ διέμειναν καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς νήσου λείψανα τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῆς κατοίκων οἱ λεγόμενοι Κύ-

δωνες καὶ Ἑτεόκρητες. Αἱ ἐπισημότεραι πόλεις τῆς Κρήτης ἦσαν ἡ Κυδωνία, κατὰ τὰ βόρεια παράλια, ἡ Ἰτάνος κατὰ τὰ ἀνατολικά, ἡ Λεβὴν κατὰ τὰ μεσημβρινά, καὶ κατὰ τὰ δυτικά τὰ Φαλάσαρνα· κατὰ δὲ τὴν μεσογαίαν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ἡ Πολυρρήνεια, ἡ Λάππα ἢ Λάμπα, ἡ Γόρτυν, ἡ Κνωσός, καὶ ἡ Λύκτος. — ζ'.) Ἡ Κύπρος, ἡ μεγίστη μετὰ τὴν Κρήτην ἑλληνικὴ νῆσος, ὄρεινὴ καὶ εὐφορος, ἱερὰ δὲ τῆς Ἀφροδίτης, ὅπως καὶ τὰ Κύθηρα, ἔκειτο εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας κατέναντι τῆς Κιλικίας μεταξύ τοῦ Παμφυλίου πελάγους πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ Φοινικικοῦ πρὸς ἀνατολὰς. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Κύπρου ἦσαν Φοίνικες, οὓς ἐκβαλόντες μετέπειτα κατέλαβον οἱ Ἕλληνες τὴν νῆσον, ἥτις διηρεῖτο εἰς τέσσαρα μέρη, τὴν Παφίαν πρὸς δυσμὰς, τὴν Λαπηθείαν πρὸς βορρᾶν, τὴν Σαλαμινίαν πρὸς ἀνατολὰς, καὶ τὴν Ἀμαθουσίαν πρὸς νότον. Αἱ δ' ἐπισημότεραι παράλιοι πόλεις ἦσαν πρὸς βορρᾶν μὲν οἱ Σόλοι, καὶ ἡ Λάπηθος· πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἡ Σαλαμίς, πρὸς νότον τὸ Κίτιον καὶ ἡ Ἀμαθοῦς, καὶ πρὸς δυσμὰς ἡ Πάφος, ἀμφοτέραι ἱεραὶ πόλεις τῆς Ἀφροδίτης. — ζ'). Κατὰ δὲ τὸ Μυρτώον πέλαγος ἔκειντο αἱ Κυκλάδες νῆσοι, ἐπικληθεῖσαι οὕτω διότι κεῖνται ὡς ἐν κύκλῳ πέριξ τῆς νήσου Δήλου. Αἱ Κυκλάδες ἦσαν 12 τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἐπισημότεραι αὐτῶν, πλὴν τῆς ἱερᾶς εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ἐπισήμου ἐκ τῆς λατρείας αὐτοῦ Δήλου, ἡ Νάξος ἡ μεγίστη καὶ εὐφροωτάτη πασῶν ἡ διὰ τοῦτο καὶ μικρὰ Σικελία ἐπονομασθεῖσα, ἡ Κέως, Ἄνδρος, Τήνος, Πάρος, Μῆλος, κλπ. — η'.) Αἱ ἐπίλοιποι ἐκτὸς τῶν Κυκλάδων κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος νῆσοι καλοῦνται ἐν γένει Σποράδες, ὧν δύναται τις νὰ διακρίνῃ τὰς κατὰ τὸ Καρπάθιον καὶ Ἰκάριον πέλαγος, καὶ τὰς κατὰ τὸ Θράκιον πέλαγος Ἀἴμνον, Ἰμβρόν, Σαμοθράκην καὶ Θάσον. Ἀλλὰ πασῶν τῶν νήσων τούτων μέγισται καὶ ἐπισημόταται ἦσαν αἱ ἐξῆς κατὰ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας τέσσαρες, Ῥόδος, Σάμος, Χίος, καὶ Λέσθος, ὧν ἡ μὲν Ῥόδος συγκατελέγετο μὲ τὰς Δωρικός, ἡ δὲ Σάμος καὶ Χίος μὲ τὰς Ἰωνικός, καὶ ἡ Λέσθος μὲ τὰς Αἰολικός ἀποικίας τῆς Μ. Ἀσίας. 1) Ἡ Ῥόδος, περίφημος διὰ τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν δραστηριότητα καὶ ἰα-

νότητα τῶν κατοίκων τῆς, καθὼς καὶ τὴν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐπίδοσίν των, κεῖται εἰς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ ἰδίως τῆς Καρίας. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἦσαν κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ μυθικοὶ Τελχῖνες, ἐπὶ τέλους δὲ οἱ Δωριεῖς, καὶ αἱ κυριώταται πόλεις τῆς νήσου ἦσαν ἡ πρωτεύουσα Ῥόδος ἔχουσα δύο λιμένας, περίφημος διὰ τὸν κολλοσσὸν αὐτῆς, ἥτοι ἄγαλμα κολοσσιαῖον τοῦ Ἡλίου ἱστάμενον ὑπεράνω τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος, πολλάκις δὲ θαλασσοκρατήσασα τῶν πέριξ χωρῶν καὶ πόλεων καὶ νήσων, ἡ Λίνδος, ἡ Κάμειρος καὶ ἡ Ίκλυσός. — 2) Ἡ Σάμος ἔχουσα ὄρη ὑψηλότατα καὶ χώραν εὐφορωτάτην, κεῖται ἐγγύτατα τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπέναντι τῆς Μυκάλης, ἀκρωτηρίου προεκβάλλοντος εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος μεταξὺ τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ πρὸς νότον καὶ τοῦ Καίστρου πρὸς βορρᾶν. Οἱ ἀρχαιότατοι τῆς νήσου κάτοικοι ἦσαν Λέλεγες, μετὰ ταῦτα Κᾶρες καὶ ἐπὶ τέλους Ἴωνες. Ἡ Σάμος ἦτο πατρίς τοῦ Πυθαγόρου καὶ ἄλλων ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος, περίφημος διὰ τὸν μέγιστον ναὸν τῆς Ἥρας καὶ τὴν ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ ἀρχαίαν αὐτῆς προκοπὴν. — 3) Πρὸς δυσμὰς δὲ τῆς Σάμου ἔκειτο ἡ Χίος, περίφημος διὰ τὸν οἶνον, τὴν μαστίχην, καὶ ἄλλα ἄξια λόγου προϊόντα αὐτῆς, καθὼς καὶ διὰ τὴν ποιητικὴν ἀσχολὴν τῶν Ὀμηριδῶν κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τῶν Πελασγῶν ἢ Δελέγων, Κρητῶν, Καρῶν καὶ Εὐβοέων, ἐπὶ τέλους δὲ ὑπὸ τῶν Ἰόνων οἰκηθεῖσα. — 4) Βορειοτάτη καὶ ἐπισημοτάτη πασῶν τούτων τῶν νήσων ἦτο ἡ Λέσβος, ἐγγύτατα τῆς κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν Αἰολίδος κειμένη, πατρίς τῆς Σαπφοῦς, τοῦ Ἀλκαίου, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐνδόξων ἀνδρῶν. Ἐπισημοτάται δὲ πόλεις αὐτῆς ἦσαν ἡ Μήθυμνα καὶ ἡ πρωτεύουσα Μυτιλήνη, περίφημος διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ πανηγυριζομένους ἀγῶνας τῆς ποιήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Μυθικοὶ καὶ ἡρωϊκοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος.

§. 69. Ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος οἱ Πελασγοί, ἔθνος Ἰνδογερμανικόν. Ἀργεῖ, Δάρισσαι, Κυκλώπεια τέλχη. Ὁ Πελασγικὸς πολιτισμὸς μᾶλλον ἀνατολικός. Φυτιολαγεία, χθόνιοι θεοί, Πιέριοι Θοῤῥες, Ὀρφεύς. — Τοὺς Πελασγοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὠκημένους ἀντικαθιστῶσι βαθμηδὸν οἱ Ἕλληνες. Πελασγοὶ καὶ Ἕλληνες ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος, ἡ δὲ διάφορος ὀνομασία σημαίνει κυρίως διάφορον πολιτισμόν. — Ξένοι ἐξ ἀνατολῆς ἔποικοι εἰς Ἑλλάδα, Κέκροψ, Δαναὸς, Κάδμος, Πέλοψ. Μικροτέρα ἢ ὅση παραδίδεται ἐκ τῶν ἀρχαίων ἢ τοῦ ἐξ ἀνατολῆς πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος σημασία. — Ἐκάστης χώρας ἐλληνικῆς γενάρχης ἦρως τις ἢ θεός· κοινὸς δὲ τῶν Ἑλλήνων ὁ Δευκαλίων, υἱὸς τοῦ τιτάνος Πρωμηθεὺς. Υἱοὶ καὶ ἔγκονοι τοῦ Δευκαλίωνος ὁ Ἕλλην, Αἰόλος, Δῶρος, Ξοῦθος, Ἴων καὶ Ἀχαιοί, ἐξ αὐτῶν δὲ αἱ τέσσαρες φυλαὶ, εἰς ἃς διακρίθη τὸ ὅλον ἐλληνικόν, οἱ Αἰολεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνες καὶ Ἀχαιοί.

§. 70. Ἡρωϊκὸς χαρακτήρ τῶν ἀρχαίων τούτων χρόνων. Ἡρακλῆς, Θησεύς. — Κοινὰ τῶν ἡρώων πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις. Πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας. Λαίης, Οἰδίπους, Ἰοκάστη, αἰνιγμα Σφιγγός, διπλοῦν ἀνοσιούργημα καὶ τραγικὸν τέλος Οἰδίποδος. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Ἑτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης ἐρίζουσι περὶ τῆς ἀρχῆς. Ὁ Πολυνείκης ἐξωστθεὶς ἐπάγει ἐπὶ τὰς Θήβας τοὺς ἐπτὰ ἐξ Ἀργεῶν, οἵτινες καὶ φονεύονται· ἀλλ' οἱ Ἐπίγονοι ἐκδικοῦνται αὐτοὺς, ἐκπορθήσαντες τὰς Θήβας. — Πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν. Πελλίς, Ἰάσων, χρυσοῦν δέρας, Φρίξος, Ἕλλη, Ἑλλήσποντος. Διάφοροι ἥρωες ἐπιβαίνουσιν εἰς τὴν Ἀργεῶν καὶ ἀποπλέουσιν ἐπὶ τὴν Κολχίδα, ὅθεν τῇ βοηθείᾳ τῆς Μηδείας ὁ Ἰάσων ἀρπάζει τὸ χρυσοῦν δέρας. Κακουργία Μηδείας. — Τρωϊκὸς πόλεμος. Ἀρπαγὴ τῆς Ἑλένης ὑπὸ τοῦ Πάριδος. Οἱ βασιλεῖς τῶν διαφόρων ἐλληνικῶν λαῶν συνεστρατεύουσιν ἐξ Αὐλίδος ἐπὶ τοὺς Τρῶας. Ὁ πόλεμος διαρκεῖ ἑννέα ἔτη· μόλις δὲ τὸ δέκατον ἐκπορθεῖται ἡ Τροία ἐκ τεχνάσματος τοῦ Ὀδυσσεύς. Νόστοι τῶν Ἑλλήνων συμμάχων. Περιπλάνησις Ὀδυσσεύς. Φόνος Ἀγαμέμνονος.

§. 71. Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Ἀσαφὴ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ σαφὴς ὁ ἐν γένει χαρακτήρ τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Οἱ ἥρωες ἦσαν δαιμόνιοι καὶ μεγάλοι κατ' ἀμφοτέρω, τὴν τε ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν. Εἰς τὸ πρῶτον ἀπέδλεψαν μᾶλλον οἱ ἐπικοὶ ποιηταί, καὶ εἰς τὸ δεύτερον μᾶλλον οἱ τραγικοί. — Πολιτικὴ σύνταξις τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Πατριαρχικὴ βασιλεία· ἀριστοκρατία τῶν γερόντων· ὄχμος συνερχόμενος εἰς τὴν ἀγορὰν, ἀλλὰ μὴ ἔχων ψῆφον.

§. 72. Οἱ ἥρωες ὡς υἱοὶ ἢ ἔγκονοι τῶν θεῶν συνέχονται ἀναποσπᾶσταις

πρὸς τὴν μυθολογίαν, ἥς ἄνευ εἶνε ἀτελής ἡ εἰκὼν τῶν ἡρωϊκῶν τούτων χρόνων, ὧν τὸ κυριώτατον ἔργον εἶνε ἡ ὀριστικὴ διαμόρφωσις τῆς μυθολογίας. Οἱ ποιηταὶ ὀλίγον ἐπέδρασαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν ταύτην. Δύο εἶδη διάφορα μύθων, ἡ ἱερατικωτέρα καὶ μυστικωτέρα θεολογία, ἔχομένη μᾶλλον τῆς ἀρχαίας Πελασγικῆς φυσιολατρείας, καὶ αὕτη ἐπικρατεῖ παρ' Ἡσιόδῳ, καὶ ἡ ποιητικωτέρα καὶ καλλιτεχνικωτέρα μυθολογία, προῖον τοῦ νέου ἑλληνικοῦ ὀργασμοῦ, καὶ αὕτη ἐπικρατεῖ παρ' Ὀμήρῳ. — Θεογονία καὶ κοσμογονία. — Τιτανομαχία καὶ γιγαντομαχία. — Ὀλύμπιοι θεοί. — Οἱ ἐπίλοιποι θεοὶ καὶ ἡμίθεοι. Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας.

ΠΗΓΑΙ, Ὀμηρος, Ἡσιόδος, Κυκλικὸι καὶ Ὀρφικοὶ ποιηταί, Μυθογράφοι, καὶ ἐν γένει οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς.

§. 69. Ὡς οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρονται οἱ Πελασγοὶ, ἔθνος ἰνδογερμανικόν, ὅπερ πιθανώτατα μεταβάν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην ὤκησε τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Ἰταλικῆς καὶ Ἑλληνικῆς χερσονήσου, καθὼς καὶ πολλὰς παρακειμένας νήσους καὶ χώρας τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Πελασγοὶ ἦσαν ἔθνος κατ' ἐξοχὴν ποιμενικὸν καὶ γεωργικόν, καὶ διηρημένοι εἰς διαφόρους τάξεις ἐπὶ τὸ ἀνατολικώτερον, ὥκουν τὰς εὐφορωτέρας πεδιάδας, ἃς ἐκάλουν Ἀργὴν, καὶ ἐκτιζόν πόλεις ὀχυράς τὰς Λαρίσσας. Τὰ τεῖχη τῶν Λαρισσῶν τούτων, καθὼς καὶ ἄλλα κτίρια πελασγικά, ἦσαν ὀγκωδέστατα καὶ κολοσσιαῖα, καὶ διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα Κυκλώπεια τεῖχη, ὥσάν ὑπὸ τῶν μυθωδῶν Κυκλώπων ὠκοδομημένα. Λεῖψανα δὲ τοιούτων πελασγικῶν κτιρίων σώζονται καὶ μέχρι σήμερον ἐν Μυκῆναις, Τίρυνθι, Ὀρχομενῷ καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Πελασγῶν ἦτο μᾶλλον ἀνατολικός· ὅθεν καὶ τὸ θρησκευμα αὐτῶν ἦτο κατ' ἐξοχὴν φυσιολατρεία (§ 4), διότι οἱ Κάβειροι, καθὼς καὶ οἱ χθόνιοι θεοί, πρὸ πάντων δὲ ἡ Δήμητρα καὶ ὁ Διόνυσος, ἦσαν κατ' οὐσίαν φυσικαὶ δυνάμεις, ἃς ἔσεβον καὶ ἐλάτρευον ἄνευ ναῶν καὶ ἀγαλμάτων. Καὶ τῆς μὲν θρησκείας αὐτῶν τὸ ἀρχαιότατον ἅμα καὶ ἐπισημότερον κέντρον ἦτο τὸ ἐν Δωδώνῃ ἄλσος καὶ μαντεῖον τοῦ Πελασγικοῦ Διός· τῶν δ' ἱερτικῶν γενῶν ἐπισημότερον ἦσαν οἱ Πιέριοι Θράκες, ὁμόφυλοι πάντως τῶν Πελασγῶν, οἵτινες εἰσέγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα

τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν, ὧν ἱερὰ κατοικία ἦσαν ὁ Παρνασσὸς καὶ ὁ Ἑλικὼν, καὶ αἵτινες ἦσαν αἱ θεαὶ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως, τεχνῶν ἀναποσπάστων ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰς θρησκευτικῆς λατρείας. Μυθικὸς γενάρχης ἅμα καὶ ἥρωε τῶν περὶ τὰς Μούσας τούτων ἱερέων ἦτο ὁ Ὀρφεύς, ὅστις διὰ τῆς φωνῆς καὶ τῆς λύρας τοῦ οὐ μόνον συνεχίνει τὰ αἴψυχα πράγματα, οἷον τοὺς λίθους, καὶ ἐτιθάσσευε τὰ θηρία, καὶ κατεκίλει τὰ ὦτα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐξημένισεν αὐτοὺς τοὺς σκυθρωποὺς καὶ ἀμειλίχτους θεοὺς τοῦ Ἄδου, ὅτε κατέβη ζῶν ἐκεῖ διὰ τὴν ἀναγάγῃ εἰς τὴν γῆν τὴν πεφιλημένην γυναῖκά του Εὐρύδικην, ἣν εἶχεν ἀρπάσῃ ὁ θεὸς τοῦ Ἄδου Πλούτων. Τούτων δὲ τῶν ἀρχαίων ἱερέων ἅμα καὶ ποιητῶν ἀπόγονοι ἦσαν οἱ ἐν Ἀθήναις Εὐμολπίδαι, καὶ ταύτης τῆς ἀρχαίας πελασγικῆς λατρείας λείψανα ἢ ἀπομιμήσεις ἦσαν τὰ ἀπόκρυφα ἐν Ἐλευσίνι μυστήρια, καὶ τὰ ἐν Ἀθήναις Θεσμοφόρια.

Τοὺς Πελασγοὺς εὐρίσκομεν ἐγκατεστημένους ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ταύτην περίοδον τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, καὶ ὁμόφυλοι αὐτῶν ἦσαν καὶ οἱ διάφοροι ὄνομα φέροντες Λέλεγες, κλπ. Ἀφ' οὗ παρῆλθον οἱ σκοτεινοὶ καὶ ἀρχαιοτάτοι οὗτοι χρόνοι, τὸ ὄνομα τῶν Πελασγῶν ἐξηφανίσθη βαθμυδὸν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, διότι τὰς ὑπὸ τῶν Πελασγῶν τέως οἰκουμένας χώρας κατέλαβον οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας δὲν εὐρίσκομεν τοὺς Πελασγοὺς εἰμὴ ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ ἐνιαχοῦ μόνον τῶν παραλίων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀναμφιβόλως καὶ οἱ νέοι οὗτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος οἱ Ἕλληνες συναπετέλουν κυρίως εἰπεῖν μετὰ τῶν Πελασγῶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος, τὸ δὲ διπλοῦν ὄνομα δὲν σημαίνει ἄλλο τι εἰμὴ διπλοῦν πολιτισμόν. Οἱ Ἕλληνες, φύλα πελασγικά, ἀλλ' ὀρεινὰ καὶ φιλοπόλεμα, ὁρμώμενοι ἐκ τῶν βορειοτέρων καὶ ὀρεινοτέρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, κατέλαβον διὰ τοῦ ξίφους τὰς τέως ὑπὸ τῶν Πελασγῶν κατεχομένας χώρας, καὶ τοὺς μὲν ἐκβαλόντες τοὺς δὲ καθυποτάξαντες αὐτῶν, κατέβαλον τὰ θεμέλια νέου βίου. Ὁ βίος οὗτος ζωηρότερος, ποικιλώτερος, καὶ δημοκρατικώτερος, ἦτο διάφορος τοῦ Πελασγικοῦ, ὅστις ἦτο

μᾶλλον ὁμοιόμορφος, πατριαρχικός καὶ ἀνατολικός. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐπικρατήσαντος βαθμὴδὸν τοῦ νέου τούτου βίου καὶ πολιτισμοῦ, συνεπεκράτησε καὶ τὸ νέον ὄνομα τῶν Ἑλλήνων.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς μεταβολῆς ταύτης, ἥτις προῆλθεν ἔνδοθεν, ἐξ αὐτῶν τῶν σπλάγχνων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, οἱ ἀρχαῖοι ἀναφέρουσιν, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπέκησαν καὶ ξένοι ἐξ Αἰγύπτου, Φοινίκης καὶ Μ. Ἀσίας, οἵτινες ἐδίδαξαν τοὺς Ἕλληνας διάφορους τέχνας, καὶ εἰσαγαγόντες τὸν γάμον, κατέβαλον τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Εἶνε δὲ τῶν ἐποίκων τούτων ἐπισημότεροι οἱ ἐξῆς: ὁ ἐκ Σάεως τῆς Αἰγύπτου Κέκροψ, ἀποικήσας εἰς Ἀττικὴν (1533) καὶ κτίσας τὴν ἀκρόπολιν Κεκροπίαν· ὁ ἐκ Χέμμεως τῆς Αἰγύπτου Δαναός, ἀποικήσας εἰς Ἄργος (1466), ὅπου παρέλαβε τὴν βασιλείαν τῆς χώρας παρὰ τοῦ Γελάνορος, καὶ εἶχε πεντήκοντα θυγατέρας τὰς Δαναΐδας, αἵτινες ὡς φονεύσασαι ἅπασαι, πλὴν μιᾶς, τῆς Ὑπερμήστρας, τοὺς ἀνδρας τῶν, κατεδικάσθησαν ἐν τῷ Ἄδῃ ν' ἀντλῶσιν εἰς τετραμένον πῖθον· ὁ Κάρμνος ἀποπλεύσας ἐκ Φοινίκης κατ' ἐντολὴν τοῦ πατρὸς Ἀγήορος εἰς ἀναζήτησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς ἀπαχθείσης ἀδελφῆς αὐτοῦ Εὐρώπης, καὶ ἀποικήσας εἰς Θήβας, ὅπου ἔκτισε τὴν Καδμείαν, καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ γράμματα, ἔσπειρε δὲ εἰς τὴν γῆν καὶ τοὺς ὀδόντας δράκοντος, ἐξ ὧν ἀνεβλάστησε μετ' ὀλίγον γένος ἀνδρῶν ἡρωϊκόν, οἱ καλούμενοι Σπαρτοί. Ὁ δ' ἐκ Φρυγίας Πέλοψ, υἱὸς τοῦ θεοστυγοῦς Ταντάλου, ἐπέκησεν εἰς Ἥλιν τῆς Πελοποννήσου, ὅπου νικήσας διὰ δόλου ἐν ἀρματοδρομίᾳ τὸν βασιλέα τῆς Πίσσης Οἰνόμαον, καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἴπποδάμειαν, ἐβασίλευσε τῆς Ἥλιδος καὶ Ἀρκαδίας. Τούτου δὲ οἱ υἱοὶ καὶ διάδοχοι Ἀτρεὺς καὶ Θυέστης ἐξέτειναν τὸ κράτος ἕως εἰς τὰς Μυκήνας καὶ τὴν Τίρυνθα, ὅπου ὁ Ἀτρεὺς καταβάλων τὸν Θυέστην ἔσχε μόνος τὴν βασιλείαν, καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Ἀτρεΐδων. Ἐκ δὲ τῶν Πελοπιδῶν τούτων, γενεᾶς μαιφόνου καὶ ἀνοσίου, παρέλαβε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἡ Πελοπόννησος, πρότερον Ἀπία καλουμένη. Ὅτι ἡ Ἑλλὰς, πλὴν τῶν αὐτοχθόνων Πελασγῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, κατελήφθη ἐν μέρει καὶ

ὑπὸ ξένων ἀποίκων, εἶνε πιθανώτατον· βεβαίως ὅμως ὁ ὑπὸ τῶν ξένων τούτων ἀποίκων εἰσαχθεὶς πολιτισμὸς δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, ἣν ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν οἱ ἀρχαῖοι. Πολλῶν τεχνῶν καὶ γνώσεων τὰ στοιχεῖα οἱ Ἕλληνες παρέλαβον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἀνέπτυξαν καὶ μετερρύθμισαν καὶ ἐπλούτισαν αὐτὰ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐξηφανίσθη παντελῶς ἐξ αὐτῶν ἡ σφραγὶς τῆς στοιχειώδους αὐτῶν ἀνατολικῆς καταγωγῆς, καὶ ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς ἀπέβη ὅλως ἐθνικὸς.

Ὅπως δὲ τὰ τῶν ξένων τούτων ἀποίκων ἐμεγάλυναν διὰ τῆς ζωῆς καὶ θεσμῆς φαντασίας των οἱ μετὰ ταῦτα Ἕλληνες, οὕτω διεμόρφωσαν ἐπὶ τὸ θαυμασιώτερον καὶ τὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐθνικῆς καταγωγῆς. Καὶ ἰδίᾳ μὲν ἕκαστος λαὸς καὶ ἐκάστη χώρα τῆς Ἑλλάδος ἀνέφερε τὴν πρώτην αὐτῆς ἀρχὴν εἰς μυθικὸν τινα γενάρχη, θεὸν ἢ ἥρωα· ἐν γένει δὲ τὸ σύνολον ἔθνος τῶν Ἑλλήνων ἀνέφερε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Δευκαλίωνα, υἱὸν τοῦ φιλανθρώπου ἀλλὰ θεομάχου καὶ θεομισσοῦ Τιτᾶνος Προμηθεως, ὅστις κλέψας ἐξ οὐρανοῦ τὸ πῦρ, τὴν ἥς οὐκ ἄνευ ἀφειτηρίαν πάσης τέχνης, ἐχάρισεν αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Δευκαλίων οὗτος, γενομένου μεγάλου κατακλυσμοῦ, διεσώθη μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Πύρρας ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Παρνασσοῦ Λυκωρείας, καὶ λαβόντες ἀμφοτέρω διεσκόρπισαν ἀπανταχόσε λίθους (λαῖας), οἵτινες μετεμορφώθησαν εἰς ἀνθρώπους, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὸν Δευκαλίωνα βασιλεύσαντα τῆς Φθιώτιδος διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἕλλη, καὶ τούτου υἱοὶ ἐγένοντο ὁ Αἰόλος, Δῶρος καὶ Εὐϋθός. Καὶ τοῦ μὲν πρεσβυτάτου τῶν υἱῶν τοῦ Ἕλλητος Αἰόλου οἱ ἀπόγονοι καλούμενοι Αἰολεῖς, κατέλαβον τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Οἱ δὲ ἀπόγονοι τοῦ Δώρου Δωριεῖς ἔκτισαν τὴν περὶ τὸν Παρνασσὸν Δωρικὴν Τετράπολιν καὶ ἀπόκισαν τὴν Κρήτην, ἥς ἐβασίλευσεν ὁ ἀπόγονος τοῦ Δώρου Μίνως. Ὁ δὲ Εὐϋθός ἀποικίσας εἰς Ἀττικὴν ἐνυμφεύθη τὴν Κρέουσιν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Ἐρεχθέως, ἐξ ἥς ἐγέννησε δύο υἱούς τὸν Ἴωνα καὶ τὸν Ἀχαιόν, καὶ ὧκησεν τὴν Ἀττικὴν Τετράπολιν. Ἀλλ' ἐκβληθεὶς ἐκ τῆς Ἀττικῆς

ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Ἑρεχθέως ἀπώκησεν εἰς τὸν Αἰγιαλόν, ὅστις ἐκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἴωνος μετωνομάσθη Ἴωνία. Ὁ δὲ Ἀχαιοὺς κατέλαβε τὴν Φθιώτιν, ἐκεῖθεν δὲ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ Ἀχαιοὶ ἐπελθόντες κατέλαβον τὴν Ἀργολίδα καὶ Λακωνικὴν. Τοιουτοτρόπως δὲ διεμορφώθησαν αἱ τέσσαρες φυλαί, εἰς αἷς διεκρίθη τὸ ὅλον Ἑλληνικόν, οἱ Αἰολεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνες καὶ Ἀχαιοί.

§. 70. Ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν τούτων χρόνων δὲν διακρίνομεν σαφῇ καὶ ὠρισμένα ἱστορικὰ γεγονότα καὶ πράγματα, ἀλλὰ ἥρωας μόνον, τουτέστιν ἀνθρώπους ἔχοντας ῥώμην ὑπερβαίνουσαν τὸ ἀνθρώπινον μέτρον καὶ πλησιάζουσιν μᾶλλον πρὸς τὴν τῶν θεῶν, ἐξ ὧν καὶ οἱ πλεῖστοι κατήγοντο. Πλὴν δὲ τῆς ῥώμης οἱ ἥρωες ἥσκουν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλοξενίαν, καὶ πολλὰς ἄλλας ἀρετάς, προστατεύοντες τοὺς ἀσθενεῖς κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας καὶ βίας, καταδιώκοντες καὶ ἐξολοθρεύοντες τοὺς ληστὰς, συνοικίζοντες εἰς πόλεις τοὺς κατοίκους τῆς χώρας, καὶ πολλὰ ἄλλα δυσχερῆ καὶ μεγάλα ἔργα διαπράττοντες. Τῶν ἡρώων τούτων δύο ὑπῆρξαν οἱ ἐξοχώτατοι ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Θησεύς. Καὶ ὁ μὲν Ἡρακλῆς, γεννηθεὶς ἐν Θήβαις ἐκ τῆς Ἀλκμήνης καὶ τοῦ Διὸς, κατέφυγεν ἕνεκα φόνου εἰς Μυκήνας, καὶ ἠναγκάσθη διὰ τὴν δυσμένειαν τῆς Ἥρας νὰ δουλεύσῃ εἰς τὸν Εὐρυσθέα, ὅστις ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν τοὺς δώδεκα ἄθλους, οὓς καὶ ἐξετέλεσεν. Ὁ δὲ Θησεύς, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως, συνέκτισε τὰς Ἀθήνας, ἠλευθέρωσε τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῶν θηρίων καὶ ληστῶν, οἵτινες ἐλυμαίνοντο αὐτήν, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ φόρου 14 εὐγενῶν νέων καὶ νεανίδων, οἵτινες κατὰ πᾶν ἔνατον ἔτος ἐξεπέμποντο πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ Μινώταυρον, ὃν ἐφόνευσεν εἰσελθὼν εἰς τὸν λαβύρινθον, καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν διὰ τῆς βοηθείας μίτου, ὃν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἡ ἐρασθεῖσα αὐτοῦ βασιλόπαις Ἀριάδνῃ.

Ἐὰν τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων τούτων ἦσαν ἀπομεμονωμένα, ἄλλοι συνηνώθησαν μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς εἰς ἐκστρατείας πολεμικάς, ὧν αἱ ἐπισημότεραι εἶνε ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ὁ τῶν Ἐπιγόνων, ὁ πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν, καὶ ὁ Τρῳϊκὸς πόλεμος. Ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας συνέβη ὡς ἐξῆς. Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Λαῖος, ἀπόγονος τοῦ Κάδμου, ἐξέ-

θηκε κατὰ χρησμόν τινα τὸν ἐξ Ἰοκάστης υἱὸν αὐτοῦ Οἰδίπουν, ὅστις ὅμως ἡλικιωθεὶς ἐφόνευσεν ἐξ ἀγνοίας τὸν πατέρα του καὶ λύσας τὸ αἶνιγμα τῆς μαστιζούσης τὰς Θήβας Σφιγγὸς ἐνυμφεύθη τὴν μητέρα του Ἰοκάστην, ἀγνοῶν καὶ αὐτήν. Τὸ διπλοῦν ἀνοσιούργημα μετὰ τινα χρόνον ἀνεκαλύφθη, καὶ ἡ μὲν Ἰοκάστη ἀπήγχονίσθη, ὁ δὲ Οἰδίπους τυφλωθεὶς αὐτοχειρῶς ἔφυγε τὴν πατρίδα ἐκὼν καὶ περιεπλανᾶτο ὡς ἐπαίτης, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῆς θυγατρὸς του Ἀντιγόνης, μέχρις οὗ ἤλθεν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Κολωνόν ἐπὶ Θησεώς, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν. Οἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ Οἰδίποδος Ἑτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης ἐρίσαντες περὶ τῆς ἀρχῆς, περιέστησαν εἰς πόλεμον ἐμφύλιον καὶ ἀδελφοκτόνον, καθ' ὃν ὁ ἐξωσθεὶς Πολυνείκης ἐπήγαγεν ἐπὶ τὰς Θήβας ἑπτὰ ἐξ Ἄργους ἥρωας, μεθ' ὧν καὶ ἐπολιόρκει αὐτάς. Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐφονεύθησαν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, καὶ ὁ θεῖος τοῦ Ἑτεοκλέους Κρέων διαδεχθεὶς τὴν ἀρχήν, ἐξῆλθε κατὰ τῶν πολιορκητῶν, καὶ μάχης κρατερᾶς γενομένης ἐφονεύθησαν ἅπαντες οἱ ἐξ Ἄργους ἥρωες μέχρι τοῦ Ἀδράστου. Τοιοῦτοτρόπως διελύθη τότε ὁ πόλεμος ἐνεῖνος τῶν ἑπτὰ. Ἀλλὰ μετὰ δέκα ἔτη ἐπῆλθον ἐπὶ τὰς Θήβας οἱ υἱοὶ τῶν ἑπτὰ ἐκείνων, οἱ καλούμενοι Ἐπίγονοι, ἵνα ἐκδικήσωσι τὸν φόνον τῶν πατέρων των, καὶ ἐκπορθήσαντες τὰς Θήβας, ἀνέβιβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους Θέρσανδρον (1198).

Μικρὸν πρὸ τούτου (1225) εἶχεν ἐπιχειρηθῇ ὁ περίφημος παρὰ ταῖς ποιηταῖς πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ὁ Πελίας, θεῖος καὶ κηδεμὼν τοῦ ἐν Ἰωλκῷ τῆς Θεσσαλίας Ἰάσωνος, ἀπαιτούμενος παρ' αὐτοῦ ἡλικιωθέντος τὴν πατρικὴν βασιλείαν, ἐπέβαλεν αὐτῷ ὡς ὅρον τῆς ἀποδόσεως αὐτῆς νὰ μετακομίσῃ ἐκ Κολχίδος τὸ χρυσοῦν δέρας, ἐφ' οὗ εἶχον διασωθῇ ἐκ Θεσσαλίας ὁ βασιλόπαις Φρίξος καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἑλλή. Καὶ ἡ μὲν Ἑλλή ἐκπεσοῦσα ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ δέρατος ἐπνίγη εἰς τὰ κύματα τοῦ πορθμοῦ, ὅστις ἀπ' αὐτῆς ἐπωνομάσθη Ἑλλήσποντος, ὁ δὲ Φρίξος διασωθεὶς αἰσίως εἰς Κολχίδα ἀνέθηκεν αὐτὸ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἄρεως. Ὁ Ἰάσων ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα καὶ συναγείρας τοὺς ἐπισημοτάτους τῶν καθ' αὐτὸν ἡρώων τὸν Ἡρακλέα, Θησέα, Πειρίθουν, τοὺς διδύμους ἀδελφοὺς Καστορα καὶ Πολυδεύκην, τὸν

Ὀρφέα, Πηλέα, Τελαμῶνα κλπ. ἐπέβη μετ' αὐτῶν εἰς πλοῖον καλούμενον Ἀργὼ, καὶ ἐξέπλευσαν ἐπὶ τὴν Κολχίδα, ὅθεν ἀφῆρσε τὸ χρυσοῦν δέρας βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Μηδείας, θυγατρὸς τοῦ Αἰήτου, βασιλέως τῶν Κόλχων, ἥτις ἠγάσθη αὐτοῦ, καὶ ἦν ὄχρετο ἀπαγαγών. Ὁ Αἰήτης ἔδραμεν εἰς καταδίωξιν αὐτῶν, ἀλλ' ἡ Μήδεια φονεύσασα τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς, ἔρριψε τὰ μέλη του εἰς τὸν ὁρμόν, ἵνα συλλέγων αὐτὰ πρὸς ταφὴν ὁ πατὴρ βραδύνη, οὐπὲρ καὶ γενομένου, οἱ Ἀργοναῦται διεσώθησαν ἀποπλεύσαντες οἴκαδε.

Ἀλλ' ὁ μέγιστος πάντων τούτων καὶ ἐπισημώτατος πόλεμος ὑπῆρξεν ὁ Τρωϊκὸς (1193—1184). Ὁ Πάρις ἡ Ἀλέξανδρος, υἱὸς τοῦ Πριάμου βασιλέως τῶν Τρώων, ἔθουος ὡς φαίνεται Πελασγικοῦ, ἀπήγαγε τὴν ὡραίαν Ἑλένην, γυναῖκα τοῦ Πελοπίδου βασιλέως τῆς Σπάρτης Μενελάου, παρ' ᾧ ἐφιλοξενήθη, καὶ ἀπέπλευσε μετ' αὐτῆς οἴκαδε εἰς Τροίαν. Ἡ ἀρπαγὴ αὕτη ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλήνων, ὧν οἱ ἄριστοι βᾶσιλεῖς καὶ ἥρωες ἀπεφάσισαν νὰ συνεκστρατεύσωσιν ἐπὶ τὴν Τροίαν, διὰ νὰ ἐκδικήσωσι τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας γενομένην ὕβριν ταύτην καὶ ἀδικίαν. Οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι υἱοὶ τῶν ἡρώων τῶν ἐν τῇ Ἀργοναυτικῇ ἐκστρατείᾳ καὶ τῷ πολέμῳ τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ὁ Ἀγαμέμνων, ἀδελφὸς τοῦ Μενελάου καὶ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν, ὁ μέγιστος καὶ ἰσχυρότατος τῶν βασιλέων, ὅστις καὶ ἐξελέχθη ἀρχιστράτηγος τοῦ ὅλου συμμαχικοῦ στρατοῦ, ὁ γέρων καὶ πολύπειρος βασιλεὺς τῆς Πύλου Νέστωρ, ὁ πολύμητις καὶ δολόφρων βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεὺς, ὁ ξανθὸς καὶ νεαρὸς υἱὸς τοῦ Πηλέως Ἀχιλλεὺς, βασιλεὺς τῶν ἐν Φθίῃ Μυρμιδόνων, ὁ ἀνδρείότατος πάντων καὶ ἡρωϊκώτατος, ὁ ἐξ Ἀργεὺς κρατερὸς υἱὸς τοῦ Τυδέως Διομήδης, οἱ δύο Αἴαντες, ὁ ἐκ Σαλαμῖνος υἱὸς τοῦ Τελαμῶνος, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Οἰλέως βασιλεὺς τῶν Λοκρῶν, ὁ Ἰδομενεὺς βασιλεὺς τῶν Κρητῶν κλπ. Οὗτοι πάντες μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς λαῶν, συμποσούμενοι εἰς 100,000 ἀνδρῶν, συνῆλθον εἰς Αὐλίδαν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπιβάντες εἰς στόλον ἐξ 1186 μελαινῶν νηῶν, ἐξέπλευσαν εἰς Τροίαν, ὅπου καὶ ἀπέβησαν. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἡ ἐκπύρθησις τοῦ Ἰλίου, δὲν ἐξεπληρώθη ἀμέσως· διὸ καὶ οἱ Ἕλληνες παρέμειναν ἐκεῖ δέκα ἔτη διαπολεμοῦντες· μόλις δὲ

τὸ δέκατον ἔτος διὰ στρατηγήματος δολίου τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐκ-
πορθηθεῖσα ἡ Τροία ἐπυρπολήθη καὶ κατεσκάφη, καὶ οἱ κάτοικοι
αὐτῆς οἱ μὲν ἀπεσφάγησαν οἱ δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν. Οἱ δ' Ἑλ-
ληνες φέροντες τὰ λάφυρα, ὅσα εἶχον ἐκ τῆς ἀλώσεως καὶ διαρ-
παγῆς τοῦ Ἰλίου καὶ ἄλλων πόλεων, ἀπέπλευσαν οἴκαδε. Ἄλ-
λ' εὐκολοὶ καὶ αἰσιοὶ δὲν ὑπῆρξαν οὐδ' οἱ νόστοι οὗτοι τῶν
Ἑλλήνων, οἵτινες ἐπανελθόντες εὖρον λίαν μεταβεβλημένα τὰ οἴ-
κοι πράγματα, οἱ μὲν τὸ γένος αὐτῶν ἐκπτωτον τοῦ θρόνου, οἱ δὲ
τὰς γυναῖκας αὐτῶν συνοικούσας μετ' ἄλλων ἀνδρῶν, ἄλλοι δὲ
δυσμενεῖς διακειμένους τοὺς πρώην φίλους λαοὺς, καὶ ἄλλοι, ὅπως
ὁ Ὀδυσσεύς, περιεπλανήθησαν ὁλόκληρα ἔτη πλήρη ποικιλωτάτων
περιπετειῶν τῇδε κακείσε τῆς θαλάσσης, καὶ ὑπέστησαν σκληρο-
τάτας κακοπαθείας. Ἀλλὰ τὰ μέγιστα καὶ φοβερώτατα κακὰ
ἐπῆλθον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅστις ὑποστρέψας οἴκαδε
ἐφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου, μεθ' οὗ συνῴκει ἡ γυνὴ αὐτοῦ Κλυ-
ταμνήστρα. Τὸν δὲ φόνον τοῦ πατρὸς ἐκδικῶν ὁ Ἀγαμέμνονιδης
Ὀρέστης ἐφόνευσεν τὴν μητέρα, ἀλλ' ἐναγῆς ἀπὸ τῆς μητροκτονίας,
περιεπλανᾷτο τῇδε κακείσε, φέρων ἀκοίμητον ἐν ἑαυτῷ τὸν ἔλεγ-
χον τῆς συνειδήσεως, καὶ εἰς μάτην ζητῶν ἐξαγνισμόν ἀπὸ τοῦ
φρικώδους ἀνοσιουργήματος.

§. 71. Τὰῦτα καὶ τοιαῦτα ὡς διὰ βραχέων εἶνε τὰ γεγονότα
ὅσα προῆλθον ἐκ τοῦ νέου ἐθνικοῦ βίου, ὃν ἐγκαινίασαν ἐν μέσῳ ἡ
ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαιότερου τῶν Πελασγῶν οἱ Ἕλληνες,
γεγονότα ἀσαφῆ, διότι τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα δυσκόλως
καὶ μόλις διαφαίνονται ἐκ τοῦ μέσου τῆς πυκνῆς καὶ παχυλῆς ὁ-
μίχλης, μετὰ τὴν ὁποίαν τὰ περιεκάλυψεν ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ μυθικὴ
ποίησις. Ἀλλ' ἂν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἶνε ἀσαφῆ τὰ γεγονότα ταῦτα,
εἶνε σαφὲς ὅμως καὶ ὠρισμένος ὁ ἐν γένει ἱστορικὸς χαρακτήρ τῶν
προσώπων καὶ χρόνων τούτων, ἡ ζωηρὰ ποικιλία καὶ ἡ ἥρωϊκὴ δαι-
μονιότης. Τὰ νέα ταῦτα ἀνήσυχον καὶ ζωηρὰ φύλα τῶν Ἑλλήνων,
γενεὰ δαιμονία καὶ θυμοειδής, πλήρης δραστηριότητος καὶ ὀργα-
σμοῦ, ὄρμα ταχεῖα καὶ ἀκάθεκτος, ὅπου ἤλπιζε νὰ μεγαλουργήσῃ
καὶ δοξασθῇ. Ἐδίψα δὲ δόξαν πολεμικὴν ὄχι μικράν οὐδὲ κοι-
νήν, ἀλλ' ἑκτακτον καὶ κολοσσιαίαν, ἴσῃ μὲν τὰ γιγάντεια αἰσθῆς

ματα καὶ πάθη ὅσα τὴν ἐκίνουν· ἐντεῦθεν δὲ τὸ μεγαλεπήβολον καὶ παράβολον ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσι καὶ τοῖς ἔργοις, ἅτινα ἦσαν εἴτε κάκιστα εἴτε ἄριστα, ἀλλὰ πάντοτε μεγάλα. Ἡ αὐτὴ γενεά, ἥτις ἐνδίδουσα εἰς τὸ εὐγενὲς αἶσθημα τῆς φιλάνθρωπίας καὶ φιλοξενίας, ἀφωσιούτο μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν σωτηρίαν ὁλοκλήρων χωρῶν καὶ πόλεων, ἐξετραχηλίζετο καὶ εἰς τὰ φρικωδέστατα καὶ ἀνοσιώτατα τῶν ἐγκλημάτων, ὅσας ἐπρόκειτο δι' αὐτῶν νὰ ὑπερπηδήσῃ πρόσκομμά τι ἐπιπροσθοῦν εἰς τὴν μεγαλεπήβολον καὶ ἥρωϊκῶς φιλόδοξον πορείαν τῆς, ἥ νὰ κορέσῃ τὰ βίαια καὶ γιγαντώδη αὐτῆς πάθη· ὁ αὐτὸς δὲ ἥρως ἦτο ἐπιδεκτικὸς τῆς ἄκρας ἀρετῆς καὶ τῆς ἄκρας κακίας. Καὶ οὗτος μὲν εἶνε ὁ καθόλου χαρακτὴρ τῶν ἥρωϊκῶν τούτων χρόνων, ἀλλ' ἰδίως αἱ μὲν ἀρεταὶ τῆς ἥρωϊκῆς ταύτης γενεᾶς ἀνέλαμψαν μᾶλλον ἐν τοῖς ἐπιδρομικοῖς ἐπὶ τοὺς ἐξω πολέμοις, αἱ δὲ κακαὶ ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς τοὺς ἐμφυλίους καὶ δυναστικούς. Ὅθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἀπεικόνισε τοὺς ἥρωας τούτους καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῶν χρόνους ἐκ τοιαύτης τινὸς διπλῆς ὀψews. Ἡ μὲν ἐπικὴ ποίησις, καὶ ἰδίως ὁ Ὅμηρος, ἐξύμνησε τὰ πολεμικὰ αὐτῶν κατορθώματα, καὶ ἀπεικόνισεν ἐν ἐκτάσει καὶ μεγαλοπρεπῶς τὸν πολεμικὸν αὐτῶν βίον, οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ἐν Ἀθήναις τραγικοὶ ποιηταὶ ἐμβαθύναντες εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ πάθη τῶν ἥρωϊκῶν ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ χρόνων, παρέστησαν μᾶλλον τὴν δαιμονιώδη ὁρμὴν τῶν ἡρώων, μεθ' ἧς παρεκκλίνοντες εἰς φρικώδη ἐγκλήματα, ἐπέσπασαν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἑαυτῶν τε καὶ τῶν οἰκείων τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν αὐστηρὰν τιμωρίαν.

Ἡ δὲ πολιτικὴ τῶν ἥρωϊκῶν τούτων χρόνων σύνταξις ἦτο μοναρχικὴ, ἀλλ' ἡ βάσις αὐτῆς ἡ βασιλεία ἐταλαντεύετο μεταξὺ δύο ἀντιθέτων ἄκρων, τῆς ἀρχαιοτέρας πατριαρχικῆς καὶ ἀπολύτου ἐξουσίας καὶ τῶν νεωτέρων δημοκρατικῶν στοιχείων, ἅτινα καὶ εἶχον ἤδη ἀρχίσῃ νὰ ἐπικρατῶσιν. Οἱ βασιλεῖς, ἔλκοντες ἅπαντες σχεδὸν τὸ γένος ἐκ τοῦ Διὸς, ὅθεν καὶ παρ' Ὁμήρῳ δῖοι, διοτρεφεῖς καὶ διογενεῖς ἐπικαλούμενοι, εἶχον καὶ διεχειρίζοντο οὐ μόνον τὴν στρατιωτικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν δικαστικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀρχήν. Ἀπολαμβάνοντες δὲ τὴν ἄκραν τιμὴν συναπελάμβανον καὶ

τὸ μεγαλίστερον μέρος τῶν λαφύρων ἐν πολέμῳ. Ἐγγὺς καὶ περίξ τοῦ βασιλέως ἦσαν οἱ γέροντες, οἱ συναποτελοῦντες τὴν ἀριστοκρατίαν τῶν χρόνων ἐκείνων, οὓς ὁ Ὅμηρος καλεῖ καὶ «ἡγήτορας» καὶ «μέδοντας», καὶ οἵτινες συνεβουλεύοντο καὶ συναπεφάσιζον μετὰ τῶν βασιλέων. Ἐκτὸς δὲ τῶν γερόντων συνήρχετο καὶ ὁ δῆμος εἰς ἀγορὰν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ λάβῃ γνώσιν τῶν ἀποφασισθέντων, ὅχι δὲ καὶ νὰ ψηφίσῃ ἢ γνωμοδοτήσῃ.

§. 72. Ἀλλὰ τὸ κυριώτατον πάντων προῖόν τῶν παναρχαίων τούτων ἡρώϊκῶν χρόνων εἶνε ἡ μυθολογία. Αὐτοὶ οἱ ἥρωες ἦσαν υἱοὶ ἢ ἔκγονοι τῶν θεῶν, ὁ τελευταῖος ἀλλὰ σύμφυτος βλαστὸς τοῦ ιδιορρύθμου τῆς πολιᾶς ἐκείνης ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος πνευματικοῦ ὄργανοῦ, ἐξ οὗ ἐβλάστησεν ἡ ὅλη μυθολογία. Ὅστε ἡ ἀπεικόνισις τῶν ἡρώων τούτων καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς χρόνων εἶνε ἀτελής ἄνευ τῶν μύθων, οἵτινες συναποτελοῦσιν οὐσιῶδες συστατικὸν μέρος τῆς ὅλης εἰκόνας. Ἡ πρώτη βάσις τῆς μυθολογίας ταύτης ἦτο πάντως τὸ Πελασγικὸν θρησκευμα, ὅπερ, ὡς εἶδομεν, ἦτο μᾶλλον φυσιολατρεία. Αἱ πελασγικαὶ θεότητες ἦσαν αὐταὶ σχεδὸν αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως, καὶ ἡ γενεαλογικὴ σχέσις αὐτῶν ἦτο ἀλληγορικὴ, οὕτως εἰπεῖν, μετὰφρασις τῶν πραγματικῶν σχέσεων τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Τοιαύτη δὲ παρέμεινε καὶ μετὰ ταῦτα ἡ μυθικὴ οὐσία πολλῶν θεῶν, οἷον τῶν χθονίων καὶ ἄλλων. Ἀλλ' εἰς τὸ θερμὸν αἶσθημα καὶ τὴν ζωντὰν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἦτο δύσκολον νὰ ἐπαρκέσῃ τοιαύτη φυσικὴ καὶ ἀλληγορικὴ θεολογία, ἄσχετος πρὸς τὴν μορφήν καὶ τὴν ἡθικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ Ἕλληνες ἀνέπλασαν κατ' εἰκόνα ἑαυτῶν καὶ ὁμοίωσιν, τὰς ἀφηρημένας ἐκείνας θεολογικὰς ἐννοίας, περιβαλόντες αὐτὰς μορφήν ἀνθρωπίνην, καὶ ζωογονήσαντες καὶ ἐμψυχώσαντες μὲ πνεῦμα ἀνθρώπινον, τὰ ἴδια αὐτῶν αἰσθήματα καὶ πάθη, ἐξάραντες δὲ μόνον τὸ σύνολον αὐτῶν δημιουργήματα εἰς τελειότητα καὶ κάλλος ἰδανικόν. Τοιουτοτρόπως τὰ φυσικὰ δεσμὰ τῆς πελασγικῆς θεολογίας ἐλύθησαν, καὶ τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, καὶ τὸν Ἄδην ὥκησαν νέοι θεοί, ὄντα ποικίλα ἅμα καὶ πάγκαλα, ἀνθρωπόμορφα μὲν καὶ ἀνθρωποειδῆ, ἀλλ' ἅμα καὶ πολλαχῶς τῶν ἀνθρώπων διάφορα καὶ ὑπέροχα, ὧν ἐξοχώτατα πάντων καὶ τὰς

λειότατα ἦσαν οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοὶ, ὅπως διεμόρφωσαν αὐτοὺς οἱ ἡρωϊκοὶ μάλιστα οὗτοι χρόνοι. Καὶ συνετέλεσαν μὲν εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῶν περὶ τοὺς θεοὺς τούτους μύθων καὶ οἱ μικρὸν μετὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς τούτους χρόνους ἀκμάσαντες ἐπικοὶ ποιηταί, ἀλλ' ὀλίγον μόνον, διότι ἡ ὀριστικὴ διαμόρφωσις τῆς ἐλληνικῆς ἐν γένει μυθολογίας εἶνε πάντως ἔργον αὐτῶν τούτων τῶν ἀρχαιοτάτων ἡρωϊκῶν χρόνων. Καὶ οἱ μὲν τῶν ἐπικῶν ποιητῶν, ὡς ὁ Ὅμηρος, εἶχοντο τῆς μυθολογίας ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον καὶ καλλιτεχνικώτερον, ἄλλοι δὲ, ὡς ὁ Ἡσίοδος, ἐπὶ τὸ πελασγικώτερον καὶ ἱερατικώτερον, ἅμα δὲ καὶ μυστικώτερον· καὶ ἐκείνη μὲν, ἡ ποιητικώτερά περὶ τὸν Ὅμηρον μυθολογία, ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ καὶ τροφὸς τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως καὶ τέχνης, καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐν γένει πολιτισμοῦ, αὕτη δὲ ἡ περὶ τὸν Ἡσίοδον καὶ τοὺς Ὀρφικοὺς μυστικώτερα θεολογία παρέμεινεν, ὡς φαίνεται, ἐν τοῖς μυστηρίοις, τοῖς τε ἐν Ἐλευσίνι καὶ ἀλλαχοῦ, ὀλιγώτερον ἐπιδράσασα εἰς τὴν καθόλου ποίησιν καὶ τέχνην. Ὅθεν καὶ δύο κυρίως μέρη ἔχομεν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας, τὸ ἀρχαιότερον, ὅπερ διεσκευάσθη εἰς ἀλληγορικὴν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς γενέσεως τῶν θεῶν θεολογίαν, καὶ τὴν περὶ τοὺς καθ' αὐτὸ θεοὺς τοὺς τε Ὀλυμπίους καὶ τοὺς λοιποὺς μυθολογίαν. Περὶ ἀμφοτέρων τούτων λέγομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα, καὶ πρῶτον περὶ τῆς θεογονίας καὶ κοσμογονίας.

Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχε τὸ Χάος, ἐξ οὗ διεχωρίσθη καὶ διεμορφώθη βαθμηδὸν ἡ Γῆ, ἣτις ἐγέννησε τὸν Οὐρανὸν καὶ τὸν Πόντον. Ἐκ τούτων δὲ συνδυασθέντων διὰ τοῦ Ἐρωτος ἐγεννήθησαν οἱ φοβεροὶ καὶ ῥωμαλεώτατοι Τιτᾶνες, Ἐκατόγχειρες καὶ Κύκλωπες. Οἱ 12 Τιτᾶνες οἰκήσαντες οἱ μὲν τὸν αἰθέρα καὶ τὸν οὐρανὸν, οἱ δὲ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, ἦσαν ὁ Ὠκεανὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Θέτις, γεννήσαντες πολλοὺς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, ὧν ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος ἦτο ἡ Στύξ. Τὸν δ' αἰθέρα καὶ οὐρανὸν ὄκουν ὁ Ὑπερίων καὶ ἡ Θεία. Ἐκ τούτων δ' ἐγεννήθησαν ὁ Ἥλιος, ἡ Σελήνη καὶ ἡ Ἔως. Τὴν δὲ γῆν ὄκουν ὁ Ἰαπετός, ὁ Ἀτλας, ὁ Μενότιος, ὁ Προμηθεὺς καὶ ὁ Ἐπιμηθεὺς, καὶ ἡ θεὰ τῆς δικαιοσύνης Θέμις. Ἐκ τού-

της δὲ καὶ τοῦ Διὸς ἐγεννήθησαν αἱ Ὠραι, ἡ Εὐρυνόμη, μήτηρ τῶν τριῶν Χαρίτων, ἡ Μνημοσύνη μήτηρ τῶν ἐννέα Μουσῶν, καὶ ἡ Ἑκάτη. — Οἱ δὲ τρεῖς Κύκλωπες καὶ τρεῖς Ἑκατόγχειρες, τολμήσαντες νὰ ἐγείρωσι πόλεμον καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς αὐτῶν Οὐρανοῦ, ἐδέθησαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐγκαθεύχθησαν εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἔκτοτε δὲν ἔπαυσαν νὰ σείωσιν ἐνδοθεν καὶ ταραττώσιν. Ὅθεν καὶ αὐτὴ ἀποφασίσασα νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Οὐρανὸν, ὥπλισε διὰ σιδηροῦ δρεπάνου τὸν νεώτατον τῶν υἱῶν αὐτῆς Κρόνον, ὅστις καὶ ἐξέταμε τὸν πατέρα του Οὐρανὸν, ἐκ δὲ τοῦ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν ῥανθέντος αἵματος ἀνεβλάστησαν κατὰ μὲν τὴν γῆν αἱ τρεῖς φοβεραὶ καὶ ὀφιοπλόκαμοι Ἑρινύες, Τισιφόνη, Ἀληκτώ καὶ Μέγαιρα, αἱ κρατοῦσαι ἀνημμένας δᾶδας καὶ καταδιώκουσαι τοὺς φρονεῖς, καὶ οἱ Γίγαντες, ἐκ δὲ τῆς θαλάσσης ἀνέδν ἡ θεὰ τοῦ ἔρωτος Ἀφροδίτη. Καὶ οὗτοι μὲν ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ· ἐκ δὲ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Πόντου ἐγεννήθη ὁ Νηρεὺς, πατὴρ τῶν Νηρηίδων, ὁ Θαύμας, ὁ Φόρκυς, καὶ ἡ Κητώ. Ἐκ δὲ τοῦ Θαύμαντος καὶ τῆς Ἥλέκτρας ἐγεννήθη ἡ Ἴρις καὶ αἱ Ἀρπυιαί· ἐκ δὲ τοῦ Φόρκυος καὶ τῆς Κητοῦς ἡ Σκύλλα, αἱ Γραῖαι, αἵτινες ἐκ γενετῆς ἦσαν πολιότριχες, καὶ εἶχον ἓνα μόνον ὀφθαλμὸν καὶ ἓνα ὀδόντα, τοὺς ὁποίους μετεχειρίζοντο καὶ αἱ τρεῖς ἐξ ὑπαμοιβῆς, καὶ αἱ ὀφιοτριχες Γοργόνες, ὧν ἡ φοβερά θεὰ ἀπελίθωνε πάντα ὅστις ἤθελεν ἀτενίσῃ αὐτάς, καὶ ὧν φοβερωτάτη ἦτο ἡ Μέδουσα. Αἱ δ' Ἑσπερίδες οἰκοῦσαι τὰς ἄκρας ἐσχατίας τοῦ πόντου, ὅπου οὐδεὶς θαλασσοπόρος ἐτόλμα νὰ πλεύσῃ, καὶ ὅπου ἦσαν νῆσοι μὲν τερπνοτάτους καὶ ὀπωροφόρους κήπους, ἦσαν θυγατέρες τῆς Νυκτὸς, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν καὶ ὁ Ὑπνός, οἱ Ὀνειροὶ καὶ αἱ τρεῖς Μοῖραι Κλωθώ, Λάχεσις καὶ Ἀτροπος, ἔτι δὲ ὁ Θάνατος καὶ αἱ Κῆρες.

Ὁ Κρόνος ἐξεθρόνισεν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου τὸν Οὐρανὸν, ἀλλὰ καταρασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἀπώλεσε τὴν δύναμιν τῆς ἀνανεώσεως, καὶ ἔμεινε διὰ παντὸς γέρων πολιότριξ, κατεσκληκῶς, μεμψίμοιρος καὶ φιλύποπτος, διὸ καὶ ὑποπτεύμενος κατεβρόχθιζε τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα. Χαλεπῶς φέρουσα τὸν ὀλεθρον τοῦτον τῶν

τέκνων τῆς ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ῥέα ἀπέκρυπεν εἰς Κρήτην τὸ νεώτατον αὐτῆς βρέφος τὸν Δία, ὃν ἔθρεψαν μὲν αἱ Νύμφαι διὰ γάλακτος καὶ μέλιτος, περικυκλοῦντες δὲ καὶ ὀρχούμενοι καὶ συγκρούοντες τὰ δόρατα πρὸς τὰς ἀσπίδας οἱ Κουρῆτες καὶ Κορύβαντες, ἀπέκρυπτον τοὺς κλαυθυρισμούς αὐτοῦ. Ἀντί δὲ τοῦ Διὸς ἡ Ῥέα προσήνεγκεν εἰς τὸν Κρόνον λίθον ἐσπαργανωμένον, ὃν καὶ κατεβρόχθισεν. Ἀνδρωθεὶς ὁ Ζεὺς καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς Γῆς ἀναγκάζει τὸν Κρόνον νὰ ἐμέσῃ ὅσα τέκνα του κατεβρόχθισε μετὰ καὶ τοῦ λίθου, λύει ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοὺς Κύκλωπας, οἵτινες χαλκεύουσιν αὐτῷ τὸν κεραυνόν, καὶ κινεῖ πόλεμον κατὰ τοῦ Κρόνου. Οἱ θεοὶ πάντες διαιροῦνται εἰς δύο ἀντίμαχα στρατόπεδα, καὶ οἱ μὲν Τιτᾶνες μάχονται ὑπὲρ τοῦ Κρόνου ἀπὸ τῆς Ὀθρου, οἱ δ' ἐπίλοιποι ὑπὲρ τοῦ Διὸς ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ φοβερά αὕτη Τιτανομαχία διήρκεσε δέκα ὅλα ἔτη, καθ' ἃ ἡ γῆ ἐκλονεῖτο ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν μαχομένων μέχρι Ταρτάρου. Ἐπὶ τέλους ὁ Ζεὺς κατασφενδονᾷ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ τὸ φοβερώτατον αὐτοῦ ὄπλον τὸν κεραυνόν, πᾶσα χώρα καὶ πᾶς δρυμὸς ἀναφλέγεται ἐκ τοῦ πυρὸς, ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα ἀνακοχλάζει, οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν Τιτάνων ἀποτυφλοῦνται ἐκ τῆς φλογώδους λάμψεως, καὶ ὁ κόσμος κινδυνεύει νὰ διαλυθῇ ἐκ νέου εἰς τὸ ἀρχαῖον Χάος. Καὶ ὁμοῦς ὁ ἀγὼν μένει ἄκριτος, μέχρις οὗ οἱ Ἑκατόγχειρες κατασφενδονήσαντες διὰ μιᾶς τριακοσίους βράχους ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῶν Τιτάνων κατεκρήμνισαν αὐτοὺς εἰς τὸν Τάρταρον. Μετὰ τῆς νίκης τὸ σκῆπτρον τοῦ κόσμου περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Διὸς, ὅστις τοῦ λοιποῦ ἔστησε τὸν θρόνον του ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου αὐτὸς μὲν ἐξέλεξεν εἰς οἰκισιν τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφὴν, οἱ δὲ λοιποὶ ὥκησαν ὀλίγον αὐτοῦ κατωτέρω. Κατὰ τοῦ Διὸς ἐκίνησαν νέαν ἀνταρσίαν ὁ Τυφὼν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Γίγαντες, ἐπισωρεύσαντες πολλὰ ἐπ' ἀλλήλων ὄρη καὶ ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτῶν λιθοβολοῦντες κατὰ τοῦ Ὀλύμπου ὑπερμεγέθεις βράχους· ἀλλὰ καὶ τὴν Γιγαντομαχίαν ταύτην κατέδαλεν ὁ Ζεὺς βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἡρακλέους.

Ἐκτοτε ἐπεκράτησαν ὀριστικῶς πλέον οἱ Ὀλύμπιοι θεοὶ, ὧν οἱ μέγιστοι καὶ ἐπισημότατοι ἦσαν δώδεκα, οἱ ἐξῆς : 1) Ζεὺς, ὁ

ὑπατος καὶ μέγιστος, πατὴρ ἀνδρῶν τε καὶ θεῶν, θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ αἰθέρος, ὁ συναγείρων καὶ διαλύων τὰς νεφέλας, καὶ ὅπλα ἀκαταμάχητα φέρων τὴν αἰγίδα καὶ τὸν κεραυνὸν, ὃν ἐκράτει εἰς τοὺς ὄνυχας αὐτοῦ ὁ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ θρόνου του καθήμενος ἱερὸς ὄρνις αὐτοῦ ὁ ἀετὸς, ἔφορος καὶ προστάτης τῆς φιλοξενίας, τῆς εὐορκίας, τῆς εὐνομίας, καὶ ἐν γένει παντὸς ἐν ἀνθρώποις δικαίου, διὸ καὶ αὐτὸς χορηγῶν τὸ σκῆπτρον καὶ τὰς θέμιστας εἰς τοὺς ἐξ αὐτοῦ καταγομένους βασιλεῖς τῶν θνητῶν, ὅθεν καὶ ἐπικαλούμενος ξένιος, ὄρκιος, ἰκέσιος κτλ.—2) Ἡ γυνὴ τοῦ Διὸς Ἥρα ἦτο ἡ θήλεια θεότης τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ αἰθέρος, ἔφορος καὶ προστάτρια τοῦ γάμου, εἰς ἄκρον δὲ ζηλότυπος τοῦ πολλάκις καὶ πολλαχῶς ἀπίστου πρὸς αὐτὴν γενομένου Διὸς. Μετεχειρίζετο δὲ ἡ Ἥρα ὡς κατάσκοπον τοῦ ἀνδρός της τὸν πολυόμματον Ἄργον, οὗτινος, φονευθέντος καθ' ὕπνον ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπέθηκεν εἰς τὴν οὐρὰν τοῦ ταῶνος, τοῦ προσφιλοῦς καὶ ἱεροῦ αὐτῆς πτηνοῦ.—3) Ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ ἐξεπῆδησε τελεία καὶ πάνοπλος ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἐγκυμονήσαντος αὐτὴν ἐκ τῆς Ὠκεανίδος νύμφης Μῆτιδος, ἣν εἶχε καταβροχθίσῃ, καὶ ἡ ἔννοια αὐτῆς ἦτο πολυμερὴς καὶ πολυσήμαντος. Ἦτο θεὰ τῆς ἀγνότητος, ὅθεν καὶ παρθένος, καὶ τοῦ πολέμου, ὅθεν καὶ ἦτο ἔνοπλος καὶ ἐφόρει τὴν φοβεράν αἰγίδα· ὡς δὲ γλαυκῶπις ἦτο θεὰ τοῦ φωτὸς τοῦ τε φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ, τουτέστι πάσης ἐν τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ σοφίας, ἅτε δὴ καὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μῆτιδος ἦτοι τῆς συνέσεως γεννηθεῖσα· ὡς τριτογένεια ἦτο θεὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἤρισε πρὸς τὸν Ποσειδῶνα· ἀλλ' ἅμα ἦτο προστάτις καὶ τῆς γεωργίας καὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου, ὅθεν καὶ τὸ εἰκόνισμα αὐτῆς τὸ παλλᾶδιον ἐγκατετίθετο ἐν τόπῳ ἱερωτάτῳ κατὰ πᾶσαν κτίσιν ἢ συνοικισμὸν πόλεως, ὡς τὸ σύμβολον πάσης ἐν πολιτείᾳ εὐνομίας.—3) Ὁ Ἥφαιστος ἦτο ὁ θεὸς τοῦ πυρὸς τοῦ τε ὑπεράνω καὶ τοῦ ὑποκάτω τῆς γῆς, χλωὸς διότι κατεκρημνίσθη εἰς τὴν Αἴημον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, οἶνοχόος δὲ τῶν θεῶν, διότι οἱ ἡφαιστειογενεῖς τόποι εἶνε καὶ οἱ μάλιστα οἶνοφόροι. Ὁ Ἥφαιστος ἦτο μεταλλουργός, ἔχων ἐντὸς τῆς Αἴτης καὶ ἄλλων ἡφαιστείων τὰ μεταλλουργεῖά του, ὅπου συμβόηθαι καὶ συνεργᾶται αὐτοῦ ἦσαν οἱ Κύκλωπες, οἵ-

τινες κατεσκεύαζον τοὺς κεραυνούς. — 4) Ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων, πρόσωπον ἰδανικώτατον καὶ πολυσήμαντον, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς γεννηθεὶς ἐν Δήλῳ, ἦτο θεὸς τοῦ φωτός, διὸ καὶ μετέπειτα συνεταυτίσθη πρὸς τὸν ἥλιον. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτός ἐθεωροῦντο ὡς βέλη τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ καλεῖται ἐκηβόλος καὶ ἀργυρότοξος. Τὰ βέλη του ταῦτα ἦσαν θανατηφόρα, καὶ δι' αὐτῶν φονεύσας τὸν φοβερόν δράκοντα Πύθωνα, κατέλαβε τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, ὅπου κατ' ἐξοχὴν καὶ ἐτιμᾶτο καὶ ἐλατρεύετο, διότι πλὴν τῶν ἄλλων ὁ Ἀπόλλων ἦτο καὶ μαντικὸς, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ χρησμοὶ του ἦσαν διφορούμενοι, ἐπεκαλεῖτο λοξίας. Ὅπως δὲ διὰ τῶν βελῶν ἐτίτρωσκεν, οὕτω καὶ διὰ τῆς ἱατρικῆς του ἐπιστήμης ἐθεράπευε, διὸ καὶ ἦτο πατὴρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ πατρὸς καὶ προστάτου τῆς ἱατρικῆς. Ὡς δὲ θεὸς καὶ τοῦ πνευματικοῦ φωτός ὁ Ἀπόλλων ἦτο μουσηγέτης, τουτέστιν ἀρχηγὸς τῶν Μουσῶν, αἵτινες ὥκουν τὸν παρὰ τοὺς Δελφοὺς Παρνασσὸν καὶ Ἑλικῶνα, καὶ ἔφορος καὶ προστάτης τῆς μουσικῆς καὶ ποιήσεως. — 5) Δίδυμος ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο ἡ Ἄρτεμις, ἣτις καὶ Φοῖβη ἐπεκαλεῖτο, συνεταυτισθεῖσα μετέπειτα πρὸς τὴν σελήνην, παρθένος τοξότις, καὶ θεὰ τῆς θήρας. — 6) Ὁ Ποσειδῶν ἦτο ἀρχαῖος πελασγικὸς θεὸς τοῦ πόντου καὶ τῶν ἵππων, κρατῶν τὴν τρίαιναν, δι' ἧς συνεχύκα τὸν πόντον καὶ ἔσειε τὴν γῆν. — 7) Ὁ Ἄρης ἦτο θεὸς τοῦ πολέμου, καὶ — 8) ἡ Ἀφροδίτη θεὰ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ἔρωτος, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης. Ἡ Ἀφροδίτη ἦτο κατ' οὐσίαν ἀνατολικὴ καὶ ἰδίως Φοινικικὴ θεότης, διὸ καὶ ἡ λατρεία αὐτῆς ἔφερε πολλὰ ἔχνη τῆς ξενικῆς τῆς ταύτης καταγωγῆς. Ἐλατρεύετο δὲ ἰδίως ἐν Κύπρῳ, Κνίδῳ καὶ Κυθήροις, καὶ παρηκολούθει αὐτὴν ὁ μικρὸς τῆς παῖς Ἑρως, αἱ Χάριτες καὶ αἱ Ὠραι. — 9) Ἡ Ἑστία, θεοποίησις τῆς ἐστίας, ἦτο τὸ κέντρον καὶ ἡ προστάτις τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ οἰκιακοῦ βίου. — 10) Ἡ Δήμητρα, προσωποποίησις τῆς γῆς, ἦτο θεὰ τῆς εὐφορίας καὶ γεωργίας, ὅθεν καὶ ἐμυθεῖτο μήτηρ τοῦ Τριπτολέμου, τοῦ διδάξαντος τοὺς ἀνθρώπους τὴν γεωργίαν, καὶ τοῦ Πλούτου τοῦ ἐξ αὐτῆς. Ἰδιαίτερὰ δὲ θεοποίησις τῆς εὐφορίας ἦτο ἡ Περσεφόνη ἢ Κόρη, θυγάτηρ τῆς Δήμητρος, ἣν ἥρπασεν ὁ Ἄδης, καὶ εἰς

ἥς τὴν ἀναζήτησιν ἐξελθοῦσα περιεπλανήθη πενθοῦσα ἡ Δήμητρα μακρὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ γῆ διέμεινε στεῖρα καὶ ἄγονος. Ἐπὶ τέλους ἡ Περσεφόνη ἀνευρέθη, καὶ ὁ Πλούτων συγκατένευσε νὰ μένη ἐξ μῆνας ἐκάστου ἔτους παρ' ἑαυτῷ ἡ Κόρη, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐξ ν' ἀνέρχεται εἰς τὴν γῆν ἐπάνω πρὸς τὴν μητέρα της. Ἡ Δήμητρα ἐδέχετο εἰς τοὺς κόλπους της καὶ τοὺς νεκρούς. — 11) Ἄλλ' ἰδίως ψυχοπομπὸς ἦτο ὁ Ἑρμῆς, ἀρχαῖος καὶ οὗτος πελασγικὸς θεὸς, προστάτης τῶν γεωργῶν καὶ μάλιστα τῶν ποιμένων, ὡς καὶ αὐτὸς ποιμὴν πάλαι ὢν, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μαίας. Ὁ Ἑρμῆς ἦτο κήρυξ καὶ ἄγγελος τῶν θεῶν, διὸ καὶ ἐκράτει εἰς χεῖρας τὸ κηρύκειον, καὶ εἶχε τοὺς πόδας πτερωτοὺς περὶ τὸν ἀστράγαλον. Ἦτο δὲ ἀγγέλιος μέχρι πανουργίας καὶ κλεπτίστατος, ὅθεν οὐ μόνον ἐφεῦρε τὴν λύραν καὶ τὰ γράμματα, διὸ καὶ ἐπεκαλεῖτο λόγιος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐμπόρων ἦτο προστάτης ὡς κερδῶς, καὶ τῆς γλωσσομαθείας καὶ πάσης ἐν γένει ἐρμηνείας πατήρ. 12) Ὁ Πλούτων ἦτο θεὸς τοῦ Ἄδου καὶ τῶν νεκρῶν, ὅπως ὁ Ποσειδῶν ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν θεὸς τῆς θαλάσσης, καὶ ὁ Ζεὺς τοῦ Οὐρανοῦ. Ὁ Ἄδης δὲ ἦτο ἡ κατοικία τῶν νεκρῶν, τὴν ὁποίαν διεχώριζεν ἀπὸ τῆς τῶν ζώντων ἡ Στύξ, ὁ Ἀχέρων, ὁ Κωκυτὸς, ἡ Λήθη κλπ. Διὰ τῶν ὑδάτων τούτων διεπάρθμευεν εἰς τὸν Ἄδην τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων ὁ Κάρων, πρὸς ὃν παρέδιδεν αὐτὰς ὁ ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς. Ἀφ' οὗ δὲ αἱ ψυχαὶ αὐταὶ ἐδικάζοντο ἐν τῷ Ἄδῃ ὑπὸ τῶν δικαστῶν Μίνωος, Αἰακοῦ καὶ Ῥαδάμανθου, αἱ μὲν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐναρέτων ὠδηγοῦντο εἰς τὸ Ἡλύσιον πεδῖον, χώραν ἀτελευτήτου εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος, αἱ δὲ τῶν ἀδίκων καὶ πονηρῶν εἰς τὸν Τάρταρον, ἴδιον χώρον τιμωρίας καὶ ὀδύνης, ἀποκεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ Ἡλυσίου, ὃν ἐφύλαττε φοβερὸς τρικέφαλος κύων ὁ Κέρβερος. — Οἱ δώδεκα οὗτοι θεοὶ συναπετέλουν τὸ λεγόμενον δώδεκάθεον, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὧν ἰδιαιτέρας μάλιστα μνείας ἄξιος εἶνε ὁ Διόνυσος ἢ Βάκχος υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης, ἀρχαῖος καὶ αὐτὸς πελασγικὸς θεός, ἐφορος τῶν ἀμπέλων καὶ τοῦ οἴνου, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν δυσμόρφων Σειληγῶν καὶ Σατύρων, μεμεθυσμένων καὶ ὀρχουμένων, οὓς ἐμιμοῦντο καὶ οἱ λατρευταὶ τοῦ Διονύσου, ὀρχούμενοι καὶ χοροπαλῶντες, καὶ

εἰς πᾶσαν ἀκολασίαν ἐκτραχηλίζόμενοι. Ἦσαν δὲ πολλαί τινες καὶ προσφιλεῖς αἱ εἰς τὸν Διόνυσον ἀφιερωμέναι ἑορταί, τὰ Διονύσια, τὰ Λήναια κτλ., ὅτε πλὴν τῶν ἀνδρῶν παρεδίδοντο εἰς κραυγὰν καὶ ἀκόλαστα ὄργια καὶ αἱ γυναῖκες, τρέχουσαι τῆδε κακείσε, ἰδίως εἰς τὸν Παρνασσόν, ὡς Βάκχαι καὶ Μαινάδες. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτοι βακχικῶς ὀργιαζόντων χοροὶ ὑπῆρξαν ἡ πρώτη ἀφορμὴ καὶ ἀφετηρία τῆς κωμωδίας καὶ τραγωδίας, διὰ τοῦτο ὁ Διόνυσος ἐτιμαῖτο καὶ ὡς πατὴρ καὶ προστάτης τῆς δραματικῆς ποιήσεως.

Οἱ προαριθμηθέντες θεοὶ εἶνε ἐλάχιστον μόνον μέρος τῶν τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, καὶ μόνον δὲ τὰ ὀνόματα πάντων ἐὰν ἀνέφερε τις, ἤθελε συμπληρῶσθαι ὁλόκληρον βιβλίον. Ὅχι μόνον ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα, ἡ γῆ καὶ ὁ Ἄδης, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον μέρος αὐτῶν, ἕκαστος ἀστερισμὸς ἢ ἄνεμος, ἕκαστη χώρα καὶ πόλις καὶ νῆσος, ἕκαστος ποταμὸς καὶ ῥύαξ, ἕκαστον ὄρος καὶ δρυμὸς καὶ ἄλλος, ἐνίοτε δὲ καὶ ἕκαστη οἰκία καὶ ἕκαστον δένδρον εἶχον ἰδίαν θεότητα οἰκῆτριαν ἢ προστάτριαν. Αἱ δὲ θεότητες αὗται ἦσαν ποικίλαι τὸ γένος, τὴν τάξιν καὶ τὴν ποιότητα, ἄρρενες καὶ θήλειαι, ἀγαθαὶ καὶ κακαί, θεῖαι ὅλως ἢ ἡμίθεοι μόνον, θεοὶ, δαίμονες, ἥρωες, νύμφαι κτλ. Ἀφ' οὗ δὲ διὰ τῶν ἡρώων συνεπληρώθη ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸ ἐλάχιστον μετὰ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων χάσμα, ἡ ἑλληνικὴ φαντασία προσχώρησε καὶ περαιτέρω, δημιουργήσασα ὄντα διάμεσα μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, τοὺς Σειληνοὺς καὶ Σατύρους. Τοιουτοτρόπως ἡ μὲν ἑλληνικὴ ἱστορία ἐσυνεχίσθη πρὸς τὴν τῶν θεῶν διὰ τῶν ἡρώων, ἐδημιουργήθη δ' ὁλόκληρος κόσμος φανταστικός καὶ ἰδανικός, ὅλος ζωὴ καὶ ποίησις, ὅλος χάρις καὶ κάλλος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ πραγματικὸς ἑλληνικὸς κόσμος ἀπέθανε καὶ παρῆλθε, δὲν ἀπέθανεν ἀλλὰ ζῇ αἰωνία καὶ ἀθάνατος ἡ χάρις καὶ ἡ ποίησις τοῦ ἰδανικοῦ τούτου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος κόσμου, διότι φύσει καὶ οἰκοθεν εἶνε αἰώνιον καὶ ἀθάνατον πᾶν γνήσιον τέκνον τῆς πνευματικῆς μεγαλοφυΐας. Καὶ σήμερον δ' ἀκόμη ὁ κόσμος, διάφορος καὶ ποικίλος κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ θρήσκευμα, ἀφωρμημένος ἀπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων ἑκασταχοῦ μυθικῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων, καὶ προβεβηκώς εἰς ἄλλην ἄλλου πολιτισμοῦ περιωπὴν, ὡς διὰ μαγικῆς ὁμῶς δυ-

νάμεως ἐλαυνόμενος φέρεται ὀπίσω πρὸς τὸν Ὀλυμπον, τείνει τὸ οὖς ὡς ὑπὸ Ὀρφικοῦ τινος κληθμοῦ κατεληγμένος πρὸς τὸ κε-
 λάρυσμα τῆς Ἴπποκρήνης καὶ Κασταλίας, καὶ λαλῶν δὲν δύναται
 καὶ θέλων ν' ἀπομάθῃ τοὺς θεοὺς, νὰ λησιμονήσῃ τοὺς μύθους ἐκεί-
 νους, ν' ἀποτινάξῃ ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸν Σειρήνιον τῆς ἐλληνικῆς μυθο-
 λογίας ζυγόν, ὃν ἐξ ἀνθέων καὶ στεφάνων συναρμόσασαι, ἐπέβα-
 λον δι' ἡπίας χειρὸς εἰς τὸν τράχηλόν του αἱ Μοῦσαι καὶ Χάριτες
 τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι τῆς α'. Ὀλυμπιάδος (1104—776 π. Χ.)

§. 73. Καὶ περὶ τῶν εἰς τοὺς μυθικοὺς καὶ ἥρωϊκοὺς ἐπακολουθησάν-
 των χρόνων τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας δὲν ἔχομεν ὅλως βεβαίαις ἱστορικῶς
 οὐδ' ἀκριβεῖς εἰδήσεις. Τὸ κατ' οὐσίαν πολιτικὸν περιεχόμενον τῆς ἐλλη-
 νικῆς ἱστορίας μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων εἶνε τὸ ἐξῆς: Ἡ βασιλεία
 ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος κατελύθη, καὶ διεδέχθησαν τὴν ἀνωτά-
 την ἀρχὴν οἱ ἄριστοι· ἐπὶ τούτους ἔπειτα ἐπανεστῆ ὁ βαθμηδὸν ἀναπτυ-
 χθεὶς δῆμος, καὶ ἐκ τῆς διαμάχης ταύτης προέκυψεν ἡ τυραννὶς, ἣτις
 καὶ αὐτὴ μετ' ὀλίγον κατελύθη, καὶ ἡ ἐπανῆλθεν ἡ ἀριστοκρατία ἡ ἐγ-
 καθιδρύθη ἡ δημοκρατία. Ἡ πρὸς τὰς μεταπολιτεύσεις αὕτη φορὰ τῶν
 Ἑλλήνων ἀνεχαιτίσθη ἐν μέρει μόνον ὅσας γειτονικὰς κράτη ὑπέροχα
 κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἀξίωμα ἐπειθανάγκαζον τὰ μικρότερα νὰ βυ-
 θμίζωσι τὸ πολίτευμά των μᾶλλον πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν· τοιοῦτον δὲ κράτος
 ἀπεδείχθη μάλιστα ἡ Σπάρτη κατ' ἀρχάς, καὶ αἱ Ἀθηναὶ κατόπιν, ἰ-
 δίως μετὰ τὰ Περσικά. Κατ' ἀρχὰς δὲ αἱ μεταπολιτεύσεις αὗται προεκά-
 λεσαν ἐμφυλίους ἔριδας καὶ πολέμους, καὶ αὗται ἐξωτερικὰς ἐπιδρομὰς
 καὶ μεταναστεύσεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν πλείστη Ἑλλὰς μετέβαλεν οἰκήτορας,
 ἀπωκίσθησαν δὲ αἱ νῆσοι καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Μεγίστη τῶν ἐπι-
 δρομῶν τούτων καὶ μεταναστεύσεων εἶνε ἡ λεγομένη καθόδος τῶν Ἡρακλει-
 δῶν. — Σύντομος ἑξιστόρησις τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν. Οἱ Δωριεῖς
 πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν καὶ Θεσσαλῶν καὶ προτρεπόμενοι ὑπὸ τῶν
 Ἡρακλειδῶν συνεννοῦνται μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ὀξυλον Αἰτωλῶν καὶ ἐπι-
 δραμόντες ἐκ θαλάσσης εἰσβάλλουσιν εἰς Πελοπόννησον. Οἱ κάτοικοι τῆς
 χερσονήσου Ἀχαιοὶ οἱ μὲν καθυποτάσσονται καὶ καθυποδουλοῦνται, οἱ δὲ φεύ-

γουσιν· οἱ περὶ τὸν Ὀξύλον Αἰτωλοὶ καταλαμβάνουσι τὴν Ἥλιν. Ἐκ δὲ τῶν Ἡρακλειδῶν ὁ μὲν Τήμενος καταλαμβάνει τὴν Ἀργολίδα, ὁ δὲ Προκλῆς καὶ Εὐρυσθένης τὴν Λακωνικὴν, καὶ ὁ Κρυσφόντης τὴν Μεσσηνίαν. Οἱ Δωριεῖς εἰσβάλλουσι καὶ εἰς Ἀττικὴν, ἀλλ' ἐπιστρέφουσιν ἄπρακτοι, ἀποσπᾶσαντες μόνον τὴν Μεγαρίδα. Ἡρωϊκὴ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀφοσίωσις τοῦ βασιλέως τῆς Ἀττικῆς Κόδρου. Ἡ Πελοπόννησος ἐκδωρίζεται, καὶ ἰδίως κέντρον τοῦ Δωρισμοῦ ἀποβαίνει ἡ Σπάρτη.

§. 74. Ἡ καθόδος τῶν Ἡρακλειδῶν προκαλεῖ ἀμέσως τε καὶ ἐμμέσως τὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς παρακειμένας νήσους ἀποικίσεις τῶν Αἰολέων, Ἰώνων καὶ Δωριέων. α'.) Αἰολίς. 12 Αἰολικαὶ ἀποικίδες πόλεις κατ' αὐτὴν, ἐξ ἐπὶ τῆς Λέσβου, μία ἐπὶ τῆς Τενέδου, καὶ ἄλλη μία ἐπὶ τῶν Ἑκατοννήσων. β'.) Ἰωνία. 12 Ἰωνικαὶ ἀποικίδες πόλεις, 3 εἰς τὰ παράλια τῆς Καρίας, 7 εἰς τὰ τῆς Λυδίας, καὶ 2 ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων νήσων Σάμου καὶ Χίου. Ἰωνικὴ ὁμοσπονδία. Πανιώνιον. — γ'.) Δωρίς. Δωρικὴ Ἑξάπολις καὶ ὁμοσπονδία. Ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου.

§. 75. Αἱ κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἀποικίαι ἐπολιτίσθησαν τρωϊμώτατα, καὶ πρῶτος καὶ κάλλιστος καρπὸς τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ἡ ἐπικὴ ποίσις. Ὅμηρος, ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος ἐπικός ποιητὴς τοῦ κόσμου. Ἰλιάς καὶ Ὀδύσσεια. Ὑπόθεσις τῆς Ἰλιάδος αἱ πολεμικαὶ σκηναὶ ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὰς ὁποίας συγκρατεῖ ἡ μῆνις τοῦ Ἀχιλλεύως. — Ὑπόθεσις τῆς Ὀδυσσεΐας ἡ εἰς ἀγνώστους θαλάσσας καὶ μυθώδεις γῶρας καὶ νήσους περιπλάνησις τοῦ Ὀδυσσεύως, μέχρις οὗ διὰ πλείστων ὥσων περιπετειῶν καὶ κινδύνων κατῴρῳσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ἰθάκην, καὶ νὰ φονεύσῃ τοὺς μνηστῆρας τῆς πιστῆς συζύγου τοῦ Πηνελόπης. — Ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος. Θεογονία, Ἔργα καὶ Ἡμέραι. Τὸ μέτρον καὶ ἡ γλῶσσα τῶν Ἡσιόδεων ποιημάτων ὁμηρίκει, ἀλλ' ἡ οὐσία αὐτῶν, διδακτικὴ μᾶλλον, ἐλαττοῦται τὰ μέγιστα τῆς Ὀμηρικῆς.

§. 76. Τὴν παρ' Ἑλλήσι πολιτικὴν ἑλλειψιν ἐνότητος ἀνεπλήρωνεν ὁ ἐθνικός καὶ ἔτι μᾶλλον θρησκευτικός σύνδεσμος σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τὰ κυριώτατα στοιχεῖα τῆς τοιαύτης ἐνότητος ἦσαν τὸ ἐν Δελφοῖς Ἱερὸν καὶ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος, αἱ Ἀμφικτυονίαι, καὶ οἱ δημόσιοι ἀγῶνες καὶ πανηγύρεις. Σημασία καὶ ἐπισημότης τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἱεροῦ, ὅπερ ἦτο τὸ θρησκευτικὸν κέντρον σύμπαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀμφικτυονίαι καὶ ἀμφικτυονικὰ συνέδρια, καὶ ἰδίως τὸ δελφικόν, ἀμφικτυονίδες πόλεις. Πύθια, Ἰσθμια, Νέμεα καὶ Ὀλύμπια. Φήμη τοῦ νικητοῦ καὶ ἰδίως τοῦ Ὀλυμπιονίκου. Ὀλυμπιάδες.

§. 73. Τὸ μυθικὸν σκότος, ὅπερ περικαλύπτει τὴν ἱστορίαν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, διαλύεται προϊόντος τοῦ χρόνου,

ἀλλ' ὅχι καὶ ἐντελῶς, καὶ τοὺς εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐπακολουθοῦντας χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐὰν δὲν ἐπικαλύπτῃ βαθύ σκοτός νυκτὸς, δὲν καταυγάζει ὅμως καὶ φῶς ἡμέρας, ἀλλὰ φωτίζει τὸ ἀμφίβολον λυκαυγὲς τῆς ἱστορικῆς σαφηνείας καὶ βεβαιότητος, ἥτις ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων. Αἱ περὶ τῶν ἀμφιβόλων τούτων χρόνων εἰδήσεις εἶνε σπάνιαι, καὶ μᾶλλον ἐξ εἰκασιῶν ἐν πολλοῖς ἢ ἐξ ἀσφαλῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἔχει νὰ συνυφάνῃ τις τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τούτων. Ἡ ὤθησις, ἥτις μετεδόθη ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς διαφόρους κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, ἐξακολουθεῖ ἀκόμῃ, ἀλλὰ κατὰ διάφορον τρόπον· διότι, ἐν ᾧ πρότερον ἡ κίνησις αὕτη, προκαλέσασα διαφόρους ἡρωϊκὰς ἐπιχειρήσεις ἀπέληξεν εἰς τὸν μέγιστον ἐπιδρομικὸν κατὰ τῶν Τρώων πόλεμον, ὅστις ἐπεσφράγισε λαμπρῶς τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνην περίοδον, νῦν προσέλαβε πολιτικώτερον χαρακτῆρα, καὶ ὁ πόλεμος ἀπὸ ἡρωϊκοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ μετεβλήθη εἰς ἐμφύλιον καὶ ἐσωτερικόν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ ἀρχαία τῶν ὀμηρικῶν χρόνων βασιλεία κατελύθη, καὶ τὴν ἀνωτάτην τοῦ βασιλέως ἀρχὴν διμερίσθησαν οἱ ἄριστοι ἢ εὐγενεῖς. Ἀλλ' ἔνθεν μὲν ἡ ἰδιοτέλεια καὶ καταδυνάστευσις τῶν εὐγενῶν τούτων, ἐνθεν δὲ ἡ ὁσημέραι προαγομένη ἀνάπτυξις τοῦ λαοῦ, προεκάλει συχνὰς καὶ βιαίας ἐπαναστάσεις, αἵτινες ποῦ μὲν ἀπέληγον ὑπὲρ τῶν λαῶν, ποῦ δὲ ὑπὲρ τῶν εὐγενῶν, συνηθέστερον ὅμως ἐκαρποῦτο τοὺς ἐμφυλίους τούτους ἀγῶνας τολμηρὸς τις καὶ πανοῦργος κομματάρχης, ὅστις αὐτομολῶν συνήθως ἐκ τῶν ἀρίστων πρὸς τὸν δῆμον ἐπρομάχει αὐτοῦ, μέχρις οὗ συνεκέντρωνε δι' αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖράς του τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, δι' ἧς ἔπειτα ἤρχεν ἀπολύτως καὶ αὐθαιρέτως ἀμφοτέρων καὶ τοῦ δήμου καὶ τῶν ἀρίστων. Τοιούτοτρόπως ἐγκαθιδρύετο ἡ τυραννίς (§. 9), ἥτις καὶ αὕτη μετ' οὐ πολὺ κατελύετο ἢ ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἢ ὑπὸ τοῦ δήμου. Αἱ αἵματῆραὶ αὗται ἐπαναστάσεις καὶ μεταπολιτεύσεις δὲν ἐπῆλθον οὔτε ἐν βραχεῖ χρόνῳ, οὔτε διὰ μιᾶς καὶ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐπεκράτησαν δι' ἑκατονταετηρίδων ὅλων, μέχρις οὗ εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν αὐτὴν κίνησιν παρενέβαλε φραγμὸν ἡ ἀνίστασις ἀνάπτυξις καὶ ὑπεροχὴ ἑλληνικῆς τινος πόλεως, ἥτις ἐπειθα-

νάγκηζε τὰ περὶ αὐτὴν μικρότερα κράτη νὰ ρυθμίζωσι τὴν πολιτικὴν τῶν πορείαν μᾶλλον πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῆς πολίτευμα, καὶ τοιαῦται πόλεις ἀνεδείχθησαν προϊόντος τοῦ χρόνου κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Σπάρτη μετέπειτα δὲ αἱ Ἀθῆναι. Περὶ ταύτας συνεκεντρώθη ἐν γένει καὶ ἡ πολιτικὴ αὕτη κίνησις σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ, καὶ ιδίως ἀφ' οὗτου διὰ τῶν περσικῶν πολέμων ἡ δύναμις, ἡ δόξα καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν δύο τούτων πόλεων, μάλιστα δὲ τῶν Ἀθηνῶν, ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνωτάτην περιωπὴν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπῆλθον μετὰ μακρότατον χρόνον. Ἐν ἀρχῇ δὲ νῦν ἡ κατάλυσις τῆς βασιλείας καὶ ἡ εἰς αὐτὴν ἐπελθοῦσα πολιτικὴ κίνησις ἐπέφερε τὴν χαλάρωσιν τῶν δεσμῶν, ὅσα συνεῖχον ὑπὸ τοὺς βασιλεῖς τὰ διάφορα ἑλληνικὰ κράτη. Ἐντεῦθεν οἱ ἑκασταχοῦ λαοὶ περιέπεσον εἰς ἐμφυλίους ἔριδας καὶ πολέμους, ἐξ ὧν οἱ ἠττώμενοι ἔφρουγον τὴν γενεθλίαν γῆν, ἀναζητοῦντες δ' ἐτέραν πρὸς οἴκησιν, ἐκίνουν πόλεμον κατὰ τῶν γειτόνων, οἵτινες ἐκβαλλόμενοι ἐπεχειροῦν καὶ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ κατ' ἄλλων λαῶν, ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων τούτων ἐμφυλίων ἐπιδρομῶν καὶ πολέμων ὅλη σχεδὸν ἡ Ἑλλὰς ἐγένετο ἀνάστατος, ἀλλ' ὠρισμένοι εἰδήσεις δὲν περιεσώθησαν εἰμὴ περὶ μιᾶς τῶν ἐμφυλίων τούτων ἐπιδρομῶν καὶ ἀναστατώσεων, μεγίστης καὶ πανελληνίου, ἐξ ἧς πολλαὶ χώραι τῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου μετέβαλον οἰκήτορας, ὧν τινες ἔκπτωτοι ἀπανταχόθεν γενόμενοι ἐμετανάστευσαν εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου κτίσαντες ἀποικίας ὑπερέβαλον ἐν βραχεῖ χρόνῳ τοὺς οἴκοι ὁμοφύλους κατὰ τε τὸν πλοῦτον καὶ τὸν πολιτισμὸν. Ἡ ἀναστάτωσις αὕτη καλεῖται ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ ἀνάστασις τῶν Ἑρακλειδῶν.

Ἐξήκοντα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας (1124) οἱ Θεσσαλοὶ, φύλον Θεσπρωτικόν, εἰσβαλόντες ἐξ Ἡπείρου κατέλαβον τὸ παρὰ τὸν Πηνειὸν Πελασγικὸν Ἄργος, ὅπερ ἔκτοτε μετωνομάσθη Θεσσαλία. Οἱ δὲ τέως κάτοικοι τῆς χώρας Αἰολεῖς, οἱ μὲν καλυπτάχθησαν εἰς τοὺς νέους ἀποίκους, καὶ οὗτοι εἶνε οἱ πενήνεται (σελ. 182), οἱ δ' ἀντιστάντες καὶ ἐκβληθέντες ἄλλοι μὲν ἐπέδραμον ἀλλαχόσε, ἄλλοι δὲ ὀρμηθέντες ἐξ Ἀρνης κατέλαβον τὴν χώραν, ἥτις ἔκτοτε μετωνομάσθη Βοιωτία. Οἱ δὲ πρότερον οἰκοῦντες

τὴν Βοιωτίαν Καδμεῖοι, Μινύαι καὶ Θρᾶκες, ἀνάστατοι γενόμενοι, ἐμετανάστευσαν οἱ πλεῖστοι εἰς διαφόρους ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος χώρας. Ἀλλὰ διάφοροι ἀπόμειραι τῶν κατοίκων καὶ ἐποίκων τούτων τῆς Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας ἐπέδραμον εἰς τὰς παρὰ τὴν Οἴτην καὶ τὸν Παρνασσὸν χώρας, ἃς κατεῖχον οἱ Δωριεῖς, φυλὴ τραχεῖα καὶ ὀρεινὴ, φιλελεύθερος δὲ καὶ ἀνδρεία, καὶ λατρεύουσα κατ' ἐξοχὴν τὸν ἐν Δελφοῖς ἐθνικὸν αὐτῆς θεὸν Ἀπόλλωνα. Ὑπὸ τῶν νέων ἐκ βορρᾶ κατακτητῶν δεινῶς πιεζόμενοι οἱ Δωριεῖς οὗτοι, προτρεπόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ Ἡρακλειδῶν τινων ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες ἔχοντες παλαιὰς δυναστικὰς ἀξιώσεις εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Πελοποννήσου, διότι, ἔλεγον, ὁ πατὴρ τοῦ γενάρχου αὐτῶν Ἡρακλέους ἦτο βασιλεὺς τῆς Τίρυνθος, ὅθεν ἐξέβαλεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν Σθένης, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλίπωσιν ἡν ὦκουν χώραν, τὴν Δωρίδα, καὶ νὰ εἰσβάλωσιν ὑπὸ τοὺς Ἡρακλείδας τούτους εἰς Πελοπόννησον. Ἐπιχειρήσαντες δὲ πολλάκις νὰ διαβῶσι τὸν Ἴσθμὸν οἱ Ἡρακλείδαι καὶ ἀποτυγχόντες, κατέφυγον πρὸς τὸν πανοῦργον καὶ ἄριστα τὴν τοπογραφίαν τῆς Πελοποννήσου γινώσκοντα Λοχρὸν ὀπλαρχηγὸν Ὀξυλον, ὅστις συμπαραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ἀξιόμαχα Αἰτωλῶν ἐπιδρομικὰ στίφη, συνηνώθη μετὰ τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ ναυπηγήσας πλοῖα ἐν Ναυπάκτῳ, διεβίβασεν αὐτοὺς ἐκ Ῥίου εἰς Αἴγιον διαπλεύσας τὸν ἐκεῖ μεσολαβοῦντα στενότατον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου πορθμὸν, 80 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας (1104). Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Ὀξυλον Αἰτωλοὶ κατέλαβον τὴν Ἥλιν, οἱ δὲ Δωριεῖς διαιρεθέντες εἰς διαφόρους ἐπιδρομικὰς μοίρας, ἐπῆλθον πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς, καὶ μετὰ μακρὸν καὶ αἰματηρότατον πόλεμον τοὺς μὲν καθυποτάξαντες τοὺς δ' ἐκβαλόντες τῶν μέχρι τοῦδε κατοίκων τῆς χερσονήσου Ἀχαιῶν, ἐγένοντο καθ' ὅλοκληρίαν κύριοι τῆς χώρας, ἣν διμερίσθησαν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἡρακλείδαι, ρίψαντες ἐντὸς ὑδρίας λαγνούς. Διὰ τῆς κληρώσεως ταύτης ὁ μὲν Τήμενος κατέλαβε τὴν Ἀργολίδα, τοῦ δὲ Ἀριστοδήμου, προαποθανόντος ἐκ κεραυνοῦ, οἱ δύο υἱοὶ Προκλῆς καὶ Εὐρυσθένης τὴν Λακωνικὴν, καὶ τὴν εὐφορωτάτην πασῶν Μεσσηνίαν ἔλαχεν ὁ Κρεσφόντης, ρίψας ἐντὸς τῆς κληρωτίδος ὑδρίας ὅχι στερεὸν λαγνὸν ἀλλὰ βῶλον χώματος, ἵνα διαλυθέντος αὐτοῦ

ἀπομείνῃ αὐτὸς τρίτος καὶ τελευταῖος. Μετ' ὀλίγον οἱ Δωριεῖς, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν χερσονήσον, ἠθέλησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς κατακτήσεις αὐτῶν καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ, ὃν καὶ διαβάντες εἰσέβαλον εἰς Ἀττικὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι περιέστησαν τότε εἰς ἄχρον κίνδυνον, ἀφ' οὗ διέσωσεν αὐτοὺς ἡ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἡρώϊκὴ ἀφοσίωσις τοῦ βασιλέως αὐτῶν Κόδρου. Οὗτος μαθὼν ὅτι τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος εἶχεν ἐκδώσῃ χρησμὸν, καθ' ὃν ὁ θεὸς ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς Δωριεῖς τὴν νίκην, ἐὰν μόνον κατάρθωναν νὰ μὴ φονεύσωσι τὸν βασιλέα τῶν πολεμίων, μετεμφισθεῖς εἰς ποιμένα, παρεισέδῃ λάθρα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἐχθροῦ, καὶ προκαλέσας ἓνα αὐτῶν εἰς ἔριν καὶ δεινῶς ἐξοργίσας ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ.

Καὶ οἱ μὲν Δωριεῖς ἀνακαλύψαντες τὸ πρᾶγμα ἀπηλπίσθησαν ὀλοτελῶς περὶ τῆς περαιτέρω ἐπιτυχίας τῆς ἐκστρατείας τῶν, καὶ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν Μεγαρίδα, ἦν ἀπέσπασαν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἥτις ἔκτοτε ἐκδωρισθεῖσα ἀπετέλεσεν ἴδιον αὐτόνομον κράτος, ὑπεχώρησαν εἰς Πελοπόννησον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι σκεφθέντες, ὅτι οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ ἦτο ἄξιος νὰ διαδεχθῇ τὸν Κόδρον, κατέλυσαν τὴν βασιλείαν. Ἐν τούτοις ὁλόκληρος ἡ Πελοπόννησος βαθμηδὸν ἐξεδωρίσθη, διότι οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν Ἀχαιῶν ἔφυγον ἐκτὸς τῆς χερσονήσου, οἱ δ' ἐναπομείναντες ἢ καθυποταχθέντες συνεχωνεύθησαν κατὰ διαφόρους τρόπους, ὥς οἱ Λακεδαιμόνιοι περίοικοι, ἢ ἀντιστάντες καθυπεδουλώθησαν ὥς οἱ Εἰλωτες. Ἐνιοὶ δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἐπελθόντες ἐξέβαλον τοὺς Ἴωνας ἐκ τῆς Αἰγιαλείας, Ἰωνίας τότε λεγομένης, ἥτις οἰκηθεῖσα ὑπ' αὐτῶν μετωνομάσθη ὀριστικῶς πλέον ἔκτοτε Ἀχαΐα. Μόνον δὲ ἡ Ἀρκαδία διὰ τὸ ἀφορώτερον τῆς χώρας καὶ τὸ πενιχρὸν τῶν κατοίκων διέμεινεν ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τῆς κατακτητικῆς ταύτης ἐπιδρομῆς, διατηρήσασα τοὺς ἀρχαίους αὐτῆς Πελασγοὺς οἰκήτορας, ὅλη δὲ ἡ λοιπὴ Πελοπόννησος ἐξεδωρίσθη, ἡ δωρικὴ διάλεκτος ἐπεκράτησεν ἀπανταχοῦ, καὶ βαθμηδὸν ἡ νῆσος τοῦ Πέλοπος, καὶ ἰδίως ἡ πρωτεύουσα τῆς Λακωνικῆς Σπάρτη, ἀπέβη ἑστία καὶ κέντρον τοῦ Δωρικοῦ ἐν γένει βίου καὶ πολιτισμοῦ.

§. 74. Ἐν τούτοις οἱ ἐξ Αἰγιαλείας ἐξωσθέντες Ἴωνες κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἥτις ὥς μᾶλλον ἀτασάστος διὰ τὸ λε-

πτώγειον τοῦ ἐδάφους ἦτο τὸ κοινὸν ἄσυλον τῶν διαφόρων ἐλλη-
νικῶν λαῶν, ὅσοι ἕνεκα τῆς καθόδου τῶν Ἑρακλειδῶν ἢ ἄλλων
ὁμοίων αἰτίων ἐξέπιπτον ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν φυγάδες. Στενο-
χωρούμενοι δὲ καὶ ἀποροῦντες τῶν ἐπιτηδείων ἐν τῇ μικρᾷ καὶ
πενιχρᾷ χώρᾳ οἱ Ἴωνες ἐξέπλευσαν ἐκεῖθεν ὑπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ
Κόδρου Νηλέα καὶ Ἀνδροκλον, καὶ ἐλθόντες ἀπόκησαν τὰς
νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπως εἶχον πράξῃ καὶ
πρὸ αὐτῶν οἱ Αἰολεῖς καὶ αὐτοὶ οἱ Δωριεῖς, κινηθέντες ἐκ τῶν
αὐτῶν ἢ ὁμοίων αἰτίων. Τοιουτοτρόπως ἐκτίσθησαν καὶ κατηρτί-
σθησαν βαθμηδὸν ἐντὸς τῆς ἐνδεκάτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος
(1066—1044) αἱ κατὰ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς πα-
ρακειμένας νήσους Αἰολικαί, Ἰωνικαὶ καὶ Δωρικαὶ ἀποικίαι, ἐξ ὧν
ἡ μὲν ἐντεῦθεν τῆς Τρωάδος παραθαλασσία χωρὶς τῆς Μυσίας
καὶ Λυδίας ἐπεκλήθη Αἰολίς, ἡ δὲ τῆς Λυδίας καὶ ἀρκτέως Κα-
ρίας Ἰωνία, καὶ ἡ τῆς Καρίας Δωρίς. — α'.) Καὶ τὴν μὲν ἀποί-
κησιν τῆς Αἰολίδος ἐπεχείρησαν τὸ πρῶτον οἱ ἐκ Πελοποννή-
σου ἔκπτωτοι Ἀχαιοὶ ὑπὸ διαφόρους ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ Ἀ-
γαμέμνονος ἡγεμόνας, καὶ συνεξετέλεσαν συνενωθέντες ἔπειτα μετ'
αὐτῶν διάφοροι ἐκ Βοιωτίας καὶ Θεσσαλίας Αἰολεῖς, τὰς μὲν τῶν
πόλεων ἐκ θεμελίων κτίσαντες, τὰς δὲ καὶ ἀνακαινίσαντες μόνον.
Ἦσαν δ' αἱ ἀποικίδες αὗται πόλεις τῆς Αἰολίδος, ἐκτενομένης παρὰ
τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ Μυσίας ἀπὸ τῆς Κύμης μέχρι τῆς Ἀ-
βύδου αἱ ἐξῆς δώδεκα, Κύμη, Λάρισσα, Νέον τεῖχος, Τῆ-
μνος, Κίλλα, Νότιον, Αἰγυρόεσσα, Πιτάνη, Αἰγαῖαι,
Μυρίνα, Γρύνεια καὶ Σμύρνη. Ὅμοίαις δ' ἀποικίδας πόλεις
ἔκτισαν οἱ Αἰολεῖς καὶ ἐπὶ τῶν παρακειμένων νήσων, ἀνὰ μίαν
μὲν ὁμώνυμον ἐπὶ τῶν Ἑκατοννήσων καὶ τῆς Τενέδου,
ἐξ δ' ἐπὶ τῆς Λέσβου, τὴν Μυτιλήνην, Μήθυμναν, Ἀν-
τισσαν, Πύρρον, Ἐρεσσόν, καὶ Ἀρίσβην. — β'.) Καὶ αἱ κατὰ τὴν Ἰωνίαν Ἰωνικαὶ ἀποικίαι ἦσαν 12, κατὰ τὰ πα-
ράλια μὲν τῆς Καρίας 3 ἡ Μίλητος, ἡ Μυοῦς, καὶ ἡ Πρι-
ήνη, 7 δὲ εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολο-
φῶν, ἡ Λέθεδος, ἡ Τέως, αἱ Κλαζομεναί, ἡ Φώ-
καια, καὶ αἱ Ἐρυθράι, καὶ 2 ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων νήσων,

ἡ Σάμος καὶ ἡ Χίος. Αἱ δώδεκα αὗται Ἰωνικαὶ πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας μετὰ ταῦτα συγκατηριθμήθη καὶ ἡ Αἰολικὴ Σμύρνη, ἀφαιρεθεῖσα ἀπὸ τῆς Αἰολίδος ὑπὸ τῶν Κολοφωνίων, ἐπολιτεύοντο συνηνωμένοι εἰς εἰδὸς τι ὁμοσπονδίας, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο τὸ ἐπὶ τῆς Μυκάλης ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, τὸ καλούμενον Πανιώνιον. — γ'.) Οἱ δὲ Δωριεῖς ὁρμώμενοι ἐκ διαφορῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Μεγάρων, ἀπέκλιναν πλὴν τῆς Κρήτης καὶ Θήρας ἐν ἀρχαιότεροις χρόνοις, τὴν Μῆλον, Κῶν, Κάλυμνον καὶ Νίσυρον, ὡς καὶ τὴν Ρόδον μετὰ τῆς Δωρίδος. Ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων Δωρικῶν ἀποικιῶν 6 πόλεις, Δωρικὴ Ἐξάπολις καλούμεναι, συνεπολιτεύοντο ἀπὸ κοινοῦ ἐν ὁμοσπονδίᾳ, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο τὸ ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Συνεκρότουν δὲ τὴν Δωρικὴν ταύτην Ἐξάπολιν ἡ νῆσος Κῶς, αἱ τρεῖς πόλεις τῆς νήσου Ρόδου Λίνδος, Κάμειρος καὶ Ἰαλυσοὺς καὶ αἱ δύο κατὰ τὰ χερσονησιωτικὰ παράλια τῆς Καρίας Κνίδος καὶ Ἀλικαρνασσός.

§. 75. Αἱ κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἐλληνικαὶ αὗται ἀποικίαι ὑπερέβησαν ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ, ὡς προεδηλώθη, τὴν εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν πολιτισμόν. Τούτου δὲ τοῦ μικρασιατικοῦ πολιτισμοῦ ὁ πρῶτος καὶ κάλλιστος κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περιόδον καρπὸς ὑπῆρξεν ἡ ἐπικὴ ποίησις τοῦ Ὀμήρου, δι' ἧς ἀναπαρεστάθησαν ποιητικῶς οὐ μόνον τὰ πολεμικὰ κατορθώματα, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ὁ βίος τῆς προηγηθείσης ἡρωϊκῆς περιόδου, ἔκ τε τῆς ὑλικῆς καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ὀψεως. Πότε καὶ ποῦ ἐγεννήθη ὁ Ὅμηρος, ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος ἐπικός ποιητὴς τοῦ κόσμου, δὲν ἦτο οὐδὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀκριβῶς γνωστόν· ὅθεν καὶ διημφισβήτουν ἐπτά πόλεις τὴν τιμὴν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πατρὶς αὐτοῦ, ὅπως δηλοῖ καὶ τὸ δίστιχον τοῦτο :

Ἐπτά πόλεις μάρναντο σφὴν διὰ ρίζαν Ὀμήρου

Σμύρνα, Χίος, Κολοφῶν, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Ἐγεννήθη ὁμῶς βεβαίως κατὰ τὴν Ἰωνίαν που, ἢ ἐν Χίῳ ἢ ἐν Σμύρνῃ, ἴσως περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Ὅμηρος, ὃν ἡ ἀρχαία παράδοσις ἀναφέρει ὡς τυφλὸν αἰοῖδον, ἔνιοι δὲ καὶ ὡς ἐπαίτην, ἐποίησε δύο μεγάλα ἐπικά ποιήματα, τὴν

Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, τὰ ὅποια ἔφαλλον μετὰ ταῦτα οἱ ῥαψῳδοὶ κατὰ τεμάχια πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐν συμποσίοις, κατὰ τὰς δημοτελεῖς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις, καὶ εἰς ὁμοίας ἄλλας περιστάσεις, προσαρμόζοντες ἢ μεθαρμόζοντες τὰ τεμάχια πρὸς τὴν ἐκάστοτε χρείαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπαγγελίας τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ἀγράφως συνήθως φερόμενα, παρεμορφώθησαν πολλαχῶς, ὁ ἐν Ἀθήναις τύραννος Πεισίστρατος διέταξεν εἰδήμονας τῶν τοιούτων λογίους ἄνδρας, καὶ ἀποκαθάραντες ἀπὸ τῶν παραμορφώσεων τούτων, κατέγραψεν αὐτὰ ὅπως εἶχον κατ' ἀρχάς, καὶ ὅπως περίπου ἔχουσι καὶ σήμερον.

Καὶ ἡ μὲν Ἰλιάς διηγεῖται τὴν ἱστορίαν ὀλίγων μόνον ἡμερῶν καὶ σκηνῶν ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, καθ' ἧς ὁ Ἀχιλλεὺς μνησίσας, διότι ὁ Ἀγαμέμνων ἀφῆρεσεν αὐτὸν τὴν ὠραίαν αἰχμάλωτόν του Βρισηΐδα, ἀπομακρύνεται μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν Μυρμιδόνων ἀπὸ τοῦ πολέμου, ἀφ' οὗ πρότερον νύχθη διὰ τῆς μητρος τοῦ Θέτιδος πρὸς τοὺς θεοὺς νὰ ἐκτίσῃ βαρέως ὁ Ἀγαμέμνων καὶ οἱ λοιποὶ Ἀχαιοὶ τὴν δεινὴν ταύτην εἰς αὐτὸν ὕβριν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο, ἀλλ' ἐν μέρει μόνον, διότι ἅπαντες οἱ θεοὶ δὲν ἦσαν σύμφωνοι, οἱ μὲν τοὺς Ἀχαιοὺς προστατεύοντες, οἱ δὲ τοὺς Τρῶας. Οἱ Ἀχαιοὶ ἔνεκα τῆς θεόθεν μάλιστα τροπῆς τῶν πραγμάτων ἡττῶνται ἀλλεπαλλήλως, μέχρις οὗ οἱ Τρῶες κατατροπώσαντες αὐτοὺς καὶ καταδιώξαντες εἰς τὸ παραθαλάσσιον στρατόπεδόν των, εἰσβάλλουσιν εἰς αὐτὸ, καὶ ἀπειλοῦσι νὰ ἐμπρήσωσιν τὰ πλοῖά των. Ὁ Ἀχιλλεὺς παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος νὰ παύσῃ μνησικαχῶν καὶ νὰ βοήθῃ τοὺς δεινῶς καταπονουμένους Ἀχαιοὺς, ἀρνεῖται, μόνον δὲ συναινεῖ νὰ παρὰχωρήσῃ εἰς τὸν φίλτατον αὐτῷ Πάτροκλον τὴν θεότευκτον πανοπλίαν του, δι' ἧς οὗτος νικᾷ μὲν τοὺς Τρῶας, ἀλλὰ φονεύεται. Ὁ φόνος τοῦ ἐπιστηθίου καὶ ἡγαπημένου φίλου θέτει πέρας εἰς τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως, ὅστις τότε ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα, καὶ παρευθὺς ἐπέρχεται ἄκρα τροπὴ εἰς τὰ πράγματα, διότι οἱ μὲν Ἕλληνες νικῶσιν οἱ δὲ Τρῶες νικῶνται καὶ κατατροπώνονται. Ὁ φόνος τοῦ Ἑκτορος, τοῦ ἀρίστου υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Τρῶων Πριάμου καὶ προιμάχου τῆς Τροίας, κορεννίει τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ παρηγορεῖ ὅπως οὖν τὸ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ

Πατρόκλου πένθος του. Ὁ γέρον Πρίαμος ἐλθὼν ἱκετεύει γονυπετῶς τὸν νεαρόν Ἀχιλλέα ἐξαιτούμενος τὴν ἀνθ' ἱκανῶν λύτρων ἀπόδοσιν τοῦ νεκροῦ Ἑκτορος, καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπὶ τέλους συγκατανεύσας, κηδεύει λαμπρῶς τὸν Πάτροκλον, καὶ ἐξευμενίζει τὴν σκιὰν αὐτοῦ δι' ἀνδροφονίων καὶ ἐπιταφίων ἀγώνων.—Ἡ δὲ Ὀδύσσεια περιγράφει πῶς ὁ Ὀδυσσεὺς σπεύδων νὰ ἐπιστρέψῃ οἶκαδε εἰς Ἰθάκην, περιεπλανήθη εἰς ἀγνώστους θαλάσσας καὶ μυθώδεις χώρας καὶ νήσους ὁλόκληρα πλήρη ποικίλων περιπετειῶν ἔτη, καὶ πῶς ἐπὶ τέλους διὰ τῆς βοηθείας τῆς Ἀθηνᾶς ἀπέβη εἰς Ἰθάκην, καὶ παρειαχωρήσας ἀγνώστος εἰς τὰ ἀνάκτορά του, ἐφόνευσε τοὺς μνηστῆρας, οἵτινες ἥρπαζον καὶ κατεσπατάλων τὴν περιουσίαν τοῦ ἀπόντος βασιλέως, καὶ ἤξιον νὰ νυμφευθῶσι τὴν πιστὴν σύζυγον τοῦ Ὀδυσσεῶς Πηνελόπην, ἥτις πιεζομένη δεινῶς ἐκ τῶν ἀζιώσεων τούτων ἀνέβαλλε πάντοτε τὴν ὀριστικὴν εἰς τοὺς μνηστῆρας ἀπάντησιν, προφασίζομένη ὅτι δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη τὸν ἱστὸν, ὃν τὴν μὲν ἡμέραν ὕφαινε, τὴν δὲ νύκτα κρυφίως διέλυεν, ὥστε οὐδέποτε κατωρθοῦτο νὰ συντελεσθῇ ἡ ὕφανσις τοῦ περιφήμου τούτου ἱστοῦ.—Τὸν Ὅμηρον ἐμιμήθησαν οἱ κυκλικοὶ λεγόμενοι ποιηταί, πραγματευθέντες διάφορα ἀντικείμενα τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, καὶ ἰδίως τῶν κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ὅσα δὲν περιέχονται ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν.

Ὀλίγῳ μετὰ τὸν Ὅμηρον ἤκμασεν ὁ ἐξ Ἀσκαρῆς τῆς Βοιωτίας Ἡσίοδος, γράψας καὶ αὐτὸς μικρότερα ποιήματα, ἀσυγκρίτῳ τῇ λόγῳ ἐλαττούμενα τῶν Ὀμηρικῶν. Τῶν ἡσιοδείων τούτων ποιημάτων τὰ κυριώτερα εἶνε ἡ Θεογονία, ἐν ᾗ ἐξηγεῖ τὴν γενεαλογίαν τῶν θεῶν, καὶ τὰ Ἔργα καὶ Ἡμέραι, ἅτινα εἶνε διδακτικὸν μᾶλλον ἢ ἐπικὸν ποίημα, περιέχον γνώμης καὶ συμβουλὰς ἠθικὰς καὶ βιωτικὰς. Τὸ μέτρον τῶν Ἠσιοδείων ποιημάτων εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ τῶν Ὀμηρικῶν, ὁ ἡρωϊκὸς ἐξάμετρος, καὶ ἡ γλῶσσα δὲ αὐτῶν ἐξωτερικῶς ὁμοιάζει πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν, ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ποιητικὴ ἀξία αὐτῶν εἶνε διαφορωτάτη, οὐδ' εἶνε δυνατόν νὰ παραβληθῇ μὴδ' ὅπως οὖν ἐν γένει ὁ Ἡσίοδος πρὸς τὸν Ὅμηρον, εἰ καὶ παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως, τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα μνημο-

νεύονται ὁμοῦ ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔζησαν καὶ ἐποίησαν.

§. 76. Τοιαῦτα τὰ ἔργα καὶ τοιοῦτος ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν ἐπακολουθήσαντας τούτους χρόνους. Ἡ Ἑλλάς καὶ τότε καὶ νῦν ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων κράτη. Ἀλλὰ τὴν ἐκ τοῦ τοιούτου καταμελισμοῦ ἔλλειψιν τῆς πολιτικῆς ἐνότητος ἀνεπλήρωνεν ὁ ἐθνικὸς καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ θρησκευτικὸς σύνδεσμος τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ. Τοιαύτης δ' ἐθνικῆς ἢ θρησκευτικῆς ἐνότητος στοιχεῖα ἦσαν, πλὴν τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης, τὰ ἐξῆς μάλιστα τρία, τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν καὶ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος, αἱ ἀμφικτυονίαι, καὶ οἱ δημόσιοι γυμνικοὶ ἀγῶνες καὶ πανηγύρεις, μάλιστα δὲ οἱ Ὀλυμπιακοί. Τὸ ἱερὸν καὶ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος ἔκειτο καθ' ὃν χώρον προεδηλώθη (σελ. 186) ἐν Δελφοῖς· ἐτέλουν δὲ τὰ ἐν αὐτῷ ἱερὰ πέντε ἱερεῖς, ἔχοντες κληρονομικὴν καὶ πατροπαράδοτον τὴν ἱερωσύνην, καὶ τοὺς χρησμούς ἐξεφώνει ἡ μαντικὴ ἱέρεια Πυθία, ἰσταμένη ἐπὶ τρίποδος ἐπικειμένου εἰς τὸ χεῖλος χάσματος βαρβαρώδους, ὅθεν ἐξήρχοντο ὑπόγειοι ἀναθυμιάσεις, διαθέτους αὐτὴν μανικῶς. Ἡ φήμη τοῦ μαντείου τούτου ἦτο ἐξηπλωμένη καὶ ἐκτὸς καὶ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἰδίως ἦτο σύμπαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ τὸ κυριώτατον καὶ ἐπιστημότατον θρησκευτικὸν κέντρον. Ἐὰν οἱ εὐπορώτεροι ἢ εὐσεβέστεροι δὲν προέβαινον εἰς ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν ὥπως οὖν σπουδαίαν, χωρὶς πρότερον νὰ ἐρωτήσωσι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, πολλῶ μᾶλλον αἱ πόλεις καὶ οἱ ἡγεμόνες δὲν ἐπεχείρουν τὸ ἐλάχιστον, ἀνευ τῆς γνώμης τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ μετὰ τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς σημασίας τοῦ καθιδρύματος τούτου. — Αἱ δ' ἀμφικτυονίαι ἦσαν συνενώσεις πόλεων τινων γειτονευουσῶν πρὸς τι ἱερὸν ἐπὶ κοινῇ συμπανηγυρίσει κατὰ τὰς ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ἐορτάς. Αἱ ἀμφικτυονίαι αὗται ἦσαν ἀρχαιόταται καὶ ἔφερον κατ' ἀρχὰς θρησκευτικὸν ὅλως χαρακτῆρα, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ὁ θρησκευτικὸς ἐξηφανίσθη καὶ αἱ ἀμφικτυονίαι προσέλαβον πολιτικὸν μᾶλλον χαρακτῆρα, διότι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀμφικτυονίδων πόλεων συνερχόμενοι εἰς τὰ ἀμφικτυονικὰ συνέδρια, συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν εἰς τὰς ἀμφικτυονίας συμπεφόντων, συναπεφάσίζον τὸν πόλεμον ἢ τὴν

εἰρήνην κτλ. Συνήθως δὲ μία τις τῶν ἀμφικτυονίδων πόλεων ὑπερεῖχε τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἀξίωμα, καὶ ταύτης, ὡς εἰκός, ἡ ψῆφος ἦτο καὶ ἡ πράγματι ἐν τῷ συνεδρίῳ νικῶσα. Ἡ ὑπεροχὴ δ' αὕτη ἐκαλεῖτο ἡγεμονεία. Αἱ συγκροτοῦσαι τὰς ἀμφικτυονίας πόλεις ἦσαν δώδεκα καὶ ἐπισημοτάτη αὐτῶν ἀπεδείχθη ἡ Δελφικὴ, ἔνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας καὶ ὑπεροχῆς τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ. Συναπῆρτιζον δὲ ταύτην οἱ ἐξῆς δώδεκα λαοί, Θεσσαλοὶ, Βοιωτοὶ, Δωριεῖς, Ἴωνες, Περγαῖοι, Μάγνητες, Φωκεῖς, Λοκροὶ, Οἰταῖοι ἢ Αἰνιᾶνες, Φθιώται, Μαλιεῖς καὶ Δύλοπες. Τὸ δὲ συνέδριον τῆς Δελφικῆς ἀμφικτυονίας συνεκροτεῖτο δις τοῦ ἔτους, τὸ μὲν ἔαρ ἐν Δελφοῖς, τὸ δὲ φθινόπωρον ἐν Θερμοπύλαις, καὶ ἐκαλοῦντο οἱ συνεδρίαζοντες ἱερομνήμονες ἢ Πυλαγόραι κατὰ τὸν διάφορον τῆς ἀντιπροσωπείας ἢ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν χαρακτῆρα. — Οἱ δὲ γυμνικοὶ καὶ δημόσιοι ἀγῶνες, καὶ αἱ κατ' αὐτοὺς πανηγύρεις ἦσαν τέσσαρες, καὶ ἐτελοῦντο κατὰ διὰφορα χρονικὰ διαλείμματα, κατὰ πᾶν τέταρτον, τρίτον καὶ δεύτερον ἔτος, οἱ μὲν ἐν Δελφοῖς, οἱ δὲ κατὰ τὸν Ἰσθμόν, οἱ δ' ἐν Νεμέᾳ, καὶ οἱ μέγιστοι καὶ ἐπισημότατοι πάντων ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὅθεν καὶ ἐκαλοῦντο διὰ μιᾶς λέξεως Πύθια, Ἰσθμια, Νέμεα καὶ Ὀλύμπια. Εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους καὶ μάλιστα τοὺς Ὀλυμπιακοὺς, συνέρρεον ἀπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος θεωροὶ καὶ πανηγυρισταί, καὶ οἱ ἀθληταὶ διηγωνίζοντο εἰς τὸν δρόμον, τὴν πάλην, τὸν δίσκον, τὴν ἄρματοδρομίαν, τὴν ἵπποδρομίαν κτλ. Ὁ νικητὴς ἐστεφανοῦτο μὲ κλάδον, καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ διεδίδετο καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὅπως τοὺς λοιποὺς ἀγῶνας ὑπερέβαλλον οἱ Ὀλυμπιακοί, οὕτω καὶ τοὺς λοιποὺς νικητὰς ὑπερέβαλλον οἱ Ὀλυμπιονῆκαι, στεφανούμενοι μὲ κλάδον κοτίνου, ὣν ἐκεῖ μὲν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνιστᾶτο ὁ ἀνδριάς, ἡ δὲ φήμη πολυύμνητος καὶ ἐπίζηλος διεδίδετο καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ οὔτινες συμπεμπόμενοι ὑπὸ ἀπειραρίθμου πλήθους ὑπέστρεφον ἐν θριάμβῳ οἱ καδὲ. Εἰς τοὺς γυμνικοὺς διὰ τοῦ σώματος ἀγῶνας προσετέθησαν ἔπειτα καὶ οἱ πνευματικώτεροι περὶ τὴν μουσικὴν καὶ ποιήσιν, ὡς ἀναφέρεται π. χ. περὶ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, ὅτι ἀνέγνω ἐν Ὀλυμπίᾳ κατὰ τοὺς ἀγῶνας εἰς ἐπήκοον σύμπαντος

τοῦ ἑλληνικοῦ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν του παρὼν καὶ ὁ νεαρὸς τότε Θουκυδίδης ἐδάκρυσεν ἐκ τῆς συγκινήσεως, καὶ ἡσθάνθη τὴν πρώτην τότε πρὸς συγγραφὴν ἱστορίας ἔγγρα. Ἐφ' ὅσον διήρουν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἐνομιζέτο γενική καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα εἰρήνη, καὶ οἱ πανηγυρίζοντες ὁθενδήποτε καὶ ἂν εἶχον ἔλθῃ, ἦσαν ὑπὸ τὴν φιλόξενον σκέπην τοῦ Διὸς, ὥς τὸ μέγιστον δὲ ἀνοσιούργημα ἔθεωρεῖτο καὶ ἡ ἐλαχίστη παραβίασις τῶν περὶ τὴν φιλοξενίαν ἱερῶν τούτων θεσμῶν καὶ νομίμων. Ἡ δ' Ὀλυμπιακὴ τετραετία καλουμένη Ὀλυμπιάς ἐχρησίμευσε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι καὶ ὡς χρονολογία, λογιζομένου τοῦ πρώτου ἔτους τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος ἀπὸ τοῦ 776 ἔτους πρὸ Χριστοῦ, ὅτε πρῶτον ἤρχισαν ν' ἀναγράφωνται τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῶν Κοροΐβου καὶ ἐφεξῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἀπὸ τῆς α'. Ὀλυμπιάδος μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν Περσικῶν πολέμων (776—500 π. Χ.).

§. 77. Ἡ πρώτη τῶν Δωριέων ἐν Σπάρτῃ ἐγκατάστασις πλήρης ἀνωμαλίας καὶ ταραχῶν. Ὁ Λυκοῦργος ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Χαριλάου, ἀποδημεῖ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅπου μελετᾷ τὰ ἥθη καὶ τοὺς νόμους διαφόρων τόπων καὶ ἰδίως τῆς Κρήτης, ὅθεν ἐπιστρέψας οἴκαδε μεταρρυθμίζει τὰ τῆς πολιτείας. — Ἀρχαὶ καὶ ὄροι τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκοῦργου. Σπαρτιᾶται, Περίοικοι, Ἐλλωτες. Δύο βασιλεῖς Ἡρακλεῖδαι. Γερουσία, Ἀλία. Ὅμοιοι, καλοὶ ἀγαθοὶ ἢ γνώριμοι, ὑπομείνονες. — Ἀγωγή καὶ παιδείεις ἐν Σπάρτῃ. Βοῦαι καὶ βουαγοί. Τὸ θῆλυ γένος ἀνετρέφετο ὅπως καὶ τὸ ἄρρεν, μεθ' οὗ συνεγυμνάζετο. Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς παιδείσεως καὶ τοῦ βίου τῶν Σπαρτιατῶν ὁ πόλεμος. Συσσίτια, μέλας ζωμός. — Ἀποδημία καὶ ἀφοσίωσις ὑπὲρ τῆς πατρίδος τοῦ Λυκοῦργου. — Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς τοῦ Λυκοῦργου νομοθεσίας. Σχετικὴ ἀξία αὐτῆς. Ἡ νομοθεσία τοῦ Λυκοῦργου ὑπῆρξε πιστὸν ἐκμαγεῖον τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος καὶ πνεύματος τῆς Σπάρτης.

§. 78. Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Ὁ πρῶτος αὐτῶν ὁ Ἀριστόδημος θυσιά-

ζει εἰς μάχην τὴν θυγατέρα του, ἐφ' ᾧ καὶ ἀποθνήσκει αὐτόχειρ. Δεύτερος Μεσσο. πόλεμος. Ἐπιδρομαὶ Ἀριστομένους, ἀθυμία Σπαρτιατῶν, ποιητῆς Τυρταῖος. Οἱ Μεσσήνιοι ἡττῶνται. Τρίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.—Οἱ Ἀρκάδες, Κυνουριεῖς καὶ Ἀργεῖοι καθυποτάσσονται, καὶ ἡ Σπάρτη καταλαμβάνει τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου.

§. 79. Ὅπως ἐντὸς τοῦ Ἰσθμοῦ διεκρίθη ἡ Σπάρτη, οὕτως ἐκτὸς αὐτοῦ αἱ Ἀθῆναι. Συνοικισμὸς Ἀθηνῶν, Παναθήναια. Κόδορος, κατάλυσις βασιλείας. Ἀρχοντες, ἰσόβιοι, ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐτήσιοι. Ἀντιπολίτευσις εὐπατριδῶν καὶ τοῦ δήμου. Νομοθεσία Δράκοντος. Ἐπανάστασις τοῦ δήμου ὑπὸ τὸν Κύλωνα, Κυλώνειον ἄγος.—Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐξερεθίζεται. Τρία πολιτικὰ κόμματα, διάκριοι, πεδιεῖς καὶ πάραλοι. Νομοθεσία Σόλωνος. Σεισάχθεια. Τιμοκρατία. Στοιχεῖα τῆς Σολωνείου νομοθεσίας, ἄρχοντες, Ἀρειος πάγος, ἐκκλησία, βουλὴ, ἡλιαία. Ἔργα τῶν ἀρχόντων, ἐπώνυμος, βασιλεὺς, πολέμαρχος, θεσμοθέται. Βουλὴ, πρυτάνεις. Φυλαί. Ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀνώτατον νομοθετικὸν καθίδρυμα. Πινύξ, ψηφοφορία διὰ χειροτονίας, ἥ δι' ὀστράκων. Ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ τὸ σεμνότερον πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν καθίδρυμα. 6,000 ἡλιασταὶ δικάζοντες οὐ μόνον ἰδιωτικὰς ἀλλὰ καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις.—Ἀποδημία τοῦ Σόλωνος καὶ ἐπιστροφή αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, ὅπου μάτην προσπαθεῖ νὰ κατευνάσῃ τὰ κομματικὰ πάθη, καὶ νὰ προλάβῃ τὴν τυραννίδα.

§. 80. Τρία πολιτικὰ ἐν Ἀθήναις κόμματα καὶ τρεῖς κομματάρχαι. Ὁ Πεισίστρατος καταβάλλει τοὺς ἀντιπάλους καὶ γίνεται τύραννος Ἀθηνῶν. Κυδέρνῃσις Πεισιστράτου. Πεισιστρατίδαι Ἱππίας καὶ Ἱππαρχος. Δολοφονία Ἱππάρχου καὶ ἔξωσις Ἱππίου. Μεταρρύθμισις τῆς δημοκρατίας ὑπὸ Κλεισθέους.—Ἡ τυραννὶς ἀναφύεται συγχρόνως καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Διάφορα τυραννικὰ γένη καὶ τύραννοι.

§. 81. Χαρακτηρισμὸς τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (750—650) ἀποικιῶν, διαφορουσῶν ἀπὸ τῶν προτέρων. Σχέσις ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ, ὅχι πολιτικὴ, τῶν ἀποικίδων πρὸς τὰς μητροπόλεις.—Ἀποικίαι εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου πελάγους, τῆς κάτω Ἰταλίας, Σικελίας, τῆς Μεσογείου ἐν γένει θαλάσσης, τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, τῆς Θράκης, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου.

§. 82. Ὅρισμός τῆς ἐπικῆς καὶ λυρικῆς ποιήσεως καὶ διαφορὰ αὐτῶν. Διήμερος ὅρος τῶν δύο τούτων γενῶν εἶνε ἡ ἐλεγεία, τῆς ὁποίας ἡ μὲν ὕλη εἶνε παμποίκιλος, ὠρισμένον δὲ καὶ σταθερὸν κυρίως μόνον τὸ μέτρον, τὸ ἡρώελεγειον δίστιχον. Πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ ἐλεγειακοὶ ποιηταί, Καλλίνος, Τυρταῖος, Μίμνερμος. Γνωμολογικοὶ ἐλεγειακοὶ ποιηταί, Θεόγνις, Σόλων, Ξενοφάνης, Φωκυλίδης, Σιμωνίδης ὁ Κεῖος. Ὅρισμός τοῦ ἐπιγράμματος, ἰδιαιτέρου εἶδους τῆς ἐλεγειακῆς ποιήσεως.—Ἰαμβογραφία. Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος. Ἱππωνάξ καὶ Σιμωνίδης ὁ Ἀμοργίνος.

— Καθ' αὐτὸ λυρικὴ ποίησις ἢ μελ'ικὴ. Σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ ὄρχησιν. Μεταβρύθμιτις τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς ὑπὸ Τερπάνδρου. Αἰολικὴ καὶ Δωρικὴ σχολὴ τῆς μελικῆς ποιήσεως, χαρακτηρισμὸς αὐτῶν. Αἰολικὴ σχολὴ, Ἀλκαῖος, Σαπφώ, Ἴβυκος, Ἀνακρέων. — Δωρικὴ σχολὴ, Ἀλκμάν, Στησίχορος, Ἀρίων, Μῦρτις, Κόριννα, Πίνδαρος.

§. 83. Φυσικὴ ἐν Ἑλλάδι ἀνάπτυξις καὶ ἀκμὴ τῶν τριῶν φάσεων τῆς φιλολογίας. Πρῶτον ἡ ποίησις, δεύτερον ἡ φιλοσοφία, καὶ τρίτον ἡ ἱστορία ὁμοίως πρῶτον τὸ ἐπικόν, δεύτερον τὸ λυρικόν, καὶ τρίτον τὸ δραματικόν γένος τῆς ποιήσεως, κτλ. Καὶ τῆς φιλοσοφίας ἡ ἀρχὴ ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς ἀποικίαις τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Αἱ πρῶται ἀρχαί τῆς φιλοσοφίας πρακτικαί· ἐπτα σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποφθέγματα αὐτῶν. — Γενικὴ ἀνάπτυξις καὶ χαρακτηρισμὸς τῆς πρὸ Σωκράτους φιλοσοφίας. Ἴωνες φυσιολόγοι, Θαλῆς, Ἀναξίμανδρος, Ἀναξίμενης. Πυθαγόρειοι αἵρεσις, Πυθαγόρας, Ἀρχύτας, Φιλόλαος κλπ. Πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ σημασία τῆς Πυθαγορείου σχολῆς. Ἐλεᾶται, Ξενοφάνης, Παρμενίδης, Ζήνων. Ἡράκλειτος, Ἐμπεδοκλῆς. Ἀτομικοί, Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος. Ἀναξαγόρας ἐπισφραγίζει τὴν πρὸ Σωκράτους φιλοσοφίαν.

§. 84. Καὶ τῆς ἱστοριογραφίας τὰ πρῶτα δοκίμια ἐγράφησαν ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς ἀποικίαις τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ ἰδίως ταῖς Ἰωνικαῖς. Λογογράφοι. Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος, Ἑλλάνικος ὁ Μυτιληναῖος κλπ.

ΠΗΓΑΙ. Πλούταρχος, Πausanias, Λυρικοὶ ποιηταί, Διογένης Λαέρτιος, Ἀριστοτέλης κλπ.

§. 77. Ἡ πρώτη ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατάστασις τῶν Δωριέων ὑπῆρξεν, ὡς εἰκὸς, λίαν ταραχώδης, διότι καὶ τρεῖς ὅλας ἑκατονταετηρίδας ἐξήκολούθησεν ὁ αἵματηρὸς τῶν κατακτητῶν πρὸς τοὺς ἐγχωρίους Ἀχαιοὺς ἀγὼν, καὶ ἡ πρὸς τοὺς Δωριεῖς θέσις τῶν καθυποταχθέντων ἢ ὑποδουλωθέντων δὲν ἦτο οὔτε ὀμαλὴ οὔτε εὐχερής. Τῶν κατακτητῶν τινες, ὡς φαίνεται, ἤρχισαν νὰ παρεκκλίνωσιν ἀπὸ τοῦ τέως τραχυτέρου βίου πρὸς ἥθην καὶ τρόπους ἡμερωτέρους καὶ φιλανθρωποτέρους, ὅπερ δὲν συνεβιβάζετο καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κατακτητικῆς φυλῆς. Τοιαῦταί τινες ἀνωμαλίαι καὶ ταραχαὶ ἐσάλεον καὶ τὴν πολιτείαν τῶν ἐν Σπάρτῃ συγκεντρωθέντων Δωριέων, ὅσοι ὑπὸ τὸν Προκλῆν καὶ Εὐρυσθένην κατέλαβον τὴν Λακωνικὴν, καὶ προεκάλουν συχνότατα ἐμφυλίους ταραχὰς καὶ ἀναστατώσεις, αἵτινες ὑὔξησαν μάλιστα καθ' ὃν χρόνον

ὁ Λυκοῦργος, ἀρχαῖκός καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ, ἐπετρόπευεν ὡς θεῖος τὸν ἀνήλικον βασιλέα τῆς Σπάρτης Χαρίλαον. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Λυκοῦργου ὑπώπτευν τὸν Λυκοῦργον ὡς ἐποφθαλμιῶντα εἰς τὸν θρόνον, ὅθεν οὗτος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ τὴν πατρίδα του, καὶ ἐπιχειρήσας μακρὰν ἐκτὸς τῆς χερσονήσου περιοδεῖαν, καθ' ἣν καίρῃσε νὰ γνωρίσῃ τοὺς νόμους καὶ τὸν βίον καὶ ἄλλων μὲν λαῶν, ιδίως δὲ τῆς Κρήτης, ὑπέστρεψεν εἰς Σπάρτην σαλευομένην δεινῶς ἐξ ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ πολέμων, καὶ ἀναλαβὼν εἰς χεῖρας τοὺς οὐκ ἀσπασίως τῆς πολιτείας, μετερρύθμισε τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον καὶ δωρικώτερον. Τῆς δὲ ὑπὸ τοῦ Λυκοῦργου μᾶλλον δι' ἐμπράκτου κυβερνήσεως ἢ διὰ τακτικῆς ἀναγραφῆς ἐγκαθιδρυθείσης νομοθεσίας ἢ πολιτικῆς συντάξεως οἱ κυριώτατοι ὅροι ἦσαν οἱ ἐξῆς.

Πρῶτον μὲν ἡ πολιτικὴ σχέσις καὶ διαφορὰ τῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς ἔμεινεν ὅποια ἦτο καὶ πρότερον, τριπλῆ: οἱ Σπαρτιαῖται, ἦτοι οἱ Δωριεῖς κατακτῆται, ἔχοντες μόνον αὐτοὶ πλήρη τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, οἱ περίοικοι ἢ Λακεδαιμόνιοι, ἦτοι οἱ ἐγγύριοι Ἀχαιοὶ ὅσοι καθυπετάχθησαν, οἵτινες δὲν μετεῖχον μὲν τῶν κοινῶν καὶ ἦσαν ὑποτελεῖς φόρου, ἀλλ' ἄλλως ἦσαν ἐλεύθεροι, καὶ οἱ Εἰλωτες, τουτέστιν ὅσοι ἀντιστάντες ἐνόπλιως ἡττηματωτίσθησαν καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν καθ' ὁλοκληρίαν. Ὡστε τὸ πολίτευμα καὶ ὅποιον ἦτο πρότερον καὶ ὅποιον μετερρύθμίσθη ὑπὸ τοῦ Λυκοῦργου, ἀνεφέρετο κυρίως εἰπεῖν εἰς μόνους τοὺς Σπαρτιάτας. Τῆς ὅλης πολιτείας προϊστάντο οἱ δύο βασιλεῖς Ἡρακλεῖδαι, ἐκ τοῦ Προκλέους καὶ Εὐρυσθέους, ἔχοντες μόνον τὰς ἐξωτερικάς τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος τιμὰς, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν, διότι ἡ ἀρχὴ αὐτῶν ἦτο εἰς ἄκρον περιορισμένη ἕνεκα τῆς γερουσίας, ἀριστοκρατικοῦ πολιτικοῦ καθιδρύματος συγκροτουμένου ἐξ 28 γερόντων ἢ γερουσιαστῶν ἰσοβίων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ 60 ἔτη γεγονότων καὶ ὅλως ἀνεπιλήπτων. Τῆς γερουσίας προήδρευον οἱ δύο βασιλεῖς, ἔχοντες ἀνά μίαν ἐκάτερος ψῆφον. Τρίτη πολιτικὴ ἀρχὴ προσετέθη μετὰ ταῦτα ἡ τῶν 5 ἐφόρων, ὅλως δημοκρατικὴ, διότι οἱ πέντε οὗτοι ἄρχοντες ἐξελέγοντο ἐκ τοῦ δήμου, καὶ ἦρχον μὲν ἐν μόνον ἔτος, ἀλλ' ἡ

ἀρχὴ αὐτῶν, περιοριζομένη κατ' ἀρχάς εἰς τὸ διαδικάζειν ἰδιωτικὰς μόνον ὑποθέσεις, ἐπεξετάθη μετὰ ταῦτα καὶ εἰς εὐρύτερον καὶ καθαρῶς πολιτικὸν κύκλον, καὶ ἀπέβη ἐπὶ τέλους ὑπέρογκος καὶ μεγίστη, διότι ἠδύναντο καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς νὰ δικάσωσιν ἢ φυλακίσωσιν. Οἱ δ' ἐκ τοῦ δήμου συνήρχοντο εἰς ἐκκλησίαν ἢ συνέλευσιν καλουμένην ἀλίαν, ἥτις ὅμως εἶχε τὸ δικαίωμα μόνον νὰ δεχθῇ ἢ ν' ἀπορρίψῃ τὰ ὑπὸ τῆς γερουσίας εἰσαγόμενα προβουλεύματα, ὅχι καὶ νὰ συζητήσῃ ἢ νὰ προτείνῃ αὐτὴ ἄλλα οἴκοθεν. Συνήρχοντο δὲ εἰς τὴν ἀλίαν οἱ ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη καὶ ἀπεφαίνοντο διὰ κραυγῆς. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν οἱ Σπαρτιαῖται ἦσαν ἅπαντες ὁμοιοί, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου διεκρίθησαν οἱ ἐκ τῆς ἀνωτέρας τάξεως καλούμενοι καλοὶ κάγαθοὶ ἢ γνώριμοι ἀπὸ τῶν τῆς κατωτέρας καλουμένων ὑπομειόνων. Ἡ πολιτεία λοιπὸν τῆς Σπάρτης ἦτο, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Ἀριστοτέλους, μίγμα ἐξ ἀπάντων τῶν πολιτευμάτων, μοναρχία μὲν διὰ τοὺς δύο βασιλεῖς, ὀλιγαρχία δὲ διὰ τὴν γερουσίαν, καὶ δημοκρατία διὰ τὴν ἀλίαν.

Ἀλλ' οἱ νόμοι οὐδὲν κατορθοῦσιν ἄνευ τῶν ἡθῶν· ὅθεν ὁ Λυκοῦργος ἐπροσπάθησε νὰ βελτιώσῃ μᾶλλον τὰ ἥθη διὰ καταλλήλου καὶ σκοπίμου ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Τῆς Σπαρτιατικῆς ταύτης ἀγωγῆς σκοπὸς ἦτο νὰ παρασκευάσῃ εἰς τὴν Σπάρτην πολίτας εὐρώστους μὲν καὶ ἀνδρείους, ἀφωσιωμένους δὲ εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐτοίμους κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ αὐτῆς, ἰδίως δὲ γνωρίζοντας ἐν παντὶ καὶ πάντοτε νὰ πειθαρχῶσι καὶ νὰ καρτερῶσιν. Ὁ παῖς γεννηθεὶς, ἐάν μὲν ἦτο ἄρτιος καὶ ἀλώετης τὸ σῶμα, ἀνετρέφετο οἴκοι μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας του· ἐάν δὲ ἦτο καχεκτικὸς ἢ ἀνάπηρος, ἐρρίπτετο εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ βάραθρον. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἐβδόμου ἔτους καὶ ἐφεξῆς ὁ παῖς παρεδίδοτο εἰς τὴν πολιτείαν, ἥτις ἀνελάμβανεν αὐτὴ τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν του, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτατον μάθημα ἦτο ἡ γυμναστικὴ, καὶ τὰ ἀπλούστατα στοιχεῖα τῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως. Ἐγυμνάζοντο δὲ οἱ παῖδες ὑπὸ βουαγούς ἥτοι παιδονόμους, διηρημένοι εἰς βούας ἥτοι ἀγέλας. Οἱ Σπαρτιαῖται διὰ τῆς γυμναστικῆς ἀποτραχύνοντες εἰς ἄχρον τὸ σῶμα, ἦσαν

ικανοὶ νὰ φέρωσι πᾶν εἶδος κακοπαθείας καὶ σκληραγωγίας· ὅθεν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διεμαστιγοῦντο ἐπίτηδες οἱ νέοι τρέχοντες πέριξ τοῦ βομοῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος. Ἐργόμενον δὲ καὶ τὸ πνεῦμα εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ καρτερίαν, διότι οἱ νεώτεροι καὶ ὑποδεέστεροι ὤφειλον νὰ πείθωνται εἰς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἀνωτέρους, καθὼς καὶ εἰς τὸ νὰ λέγωσιν δι' ὡς οἶόν τε ὀλιγωτέρων λέξεων πλείοτερα καὶ σπουδαιότερα πράγματα. Ὅθεν ἐπίσημος ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῆς λακωνικῆς φράσεως τὸ βραχυλόγον ἄμα καὶ εὐστοχον. Εἰς δὲ τὴν ἀνατροφὴν ταύτην καὶ παιδευσιν συνυπεβάλλετο καὶ τὸ θῆλυ φύλον, καὶ αἱ Σπαρτιάτιδες ἐγυμνάζοντο ἐν τοῖς αὐτοῖς γυμνασίοις μετὰ τῶν νέων ἡμίγυμνοι, χωρὶς τοῦτο νὰ προξενῇ εἰς τινα αἰσχύνην. Τοιοῦτος δ' ἐν γένει ἦτο καὶ ὁ ἐπίλοιπος βίος τῶν Σπαρτιατῶν, ὀλιγαρχῆς, λιτὸς καὶ ἀπέριττος. Ὁ Λυκοῦργος διήρσεε τὴν ὅλην χώραν εἰς 39,000 κλήρους, 9,000 μεγαλειτέρους διὰ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ 30,000 μικροτέρους διὰ τοὺς περιόικους. Ὁ κατὰ τὸν ἀναδασμὸν τοῦτον ἀπολαβὼν ἄπαξ τὸν κλῆρόν του δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐκποιήσῃ αὐτὸν κατ' οὐδένα τρόπον. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸν ὅλον βίον ἀπηγορεύετο καὶ ἡ χρῆσις νομίσματος, τὰ δ' ὀλίγα ὑπάρχοντα ἦσαν σιδηρὰ καὶ τόσον βαρέα καὶ δυσβάστακτα, ὥστε περιέπεσον σχεδὸν εἰς ἀχρησίαν. Καὶ τὴν μὲν γῆν τῶν Σπαρτιατῶν εἰργάζοντο οἱ Εἰλωτες, τὴν δ' ἐμπορίαν καὶ βιομηχανίαν ἐπετίθδουν οἱ περίοικοι, αὐτοὶ δ' οἱ Σπαρτιάται διήνυον τὸν βίον, οὐδὲν ἄλλο πράττοντες εἰρῇ πολεμοῦντες ἢ προπαρασκευαζόμενοι εἰς πόλεμον, διότι ἐν γένει ὁ πόλεμος ἦτο τὸ σπουδαιότατον μέλημα καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ βίου παντὸς Σπαρτιάτου. Τὸ ν' ἀποθάνῃ οὗτος μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἦτο ἡ μεγαλειτέρα δοῦξα καὶ εὐτυχία του, καθὼς τούναντίον ἢ ἀπὸ τῆς μάχης φυγὴ ἦτο δυστύχημα συνεπαγόμενον οὐ μόνον πολιτικὰς ποινὰς ἀλλὰ καὶ ὄνειδος τόσον βαρὺ καὶ ἀφόρητον, ὥστε σπανίως Σπαρτιάτης ἐγένετο ῥίψασπις, ἢ γενόμενος ἄπαξ ἐπέζησε. Συνέτρωγον δὲ οἱ ἄνδρες εἰς κοινὰς τραπέζας καλουμένας συσσίτια ἢ φειδίτια, ὅπου συνεισέφερον ἕκαστος ὠρισμένον ποσὸν ἀλεύρου κλπ. Ἦτο δὲ τὸ προσφιλέστατον ἔδεσμα τῶν Σπαρτιατῶν ὁ περίφημος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μέλας ζωμός.

Ἀφ' οὗ ἀπεπεράτωσεν ὁ Λυκούργος τὴν νομοθεσίαν ταύτην ἀπῆλθεν εἰς Δελφοὺς, ὅπου ὁ Ἀπόλλων ἐπεκύρωσεν ὡς ἄριστον τὸ ἔργον αὐτοῦ, μεθ' ὃ ὑποχρεώσας δι' ὄρκου τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μὴ μεταβάλῃσι τὸ νέον πολίτευμα πρὶν αὐτὸς ἐπιστρέψῃ, ἀπεδήμησεν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, διανοούμενος νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ ποτὲ χάριν τῆς πατρίδος του, καὶ ἀπέθανεν ἐν Κρήτῃ. Ἡ δὲ Σπάρτη εὐγνωμονοῦσα ἀνήγειρεν αὐτῷ ναὸν καὶ ἐτίμησεν ὡς ἡμίθεον.

Τοιαύτη ὡς διὰ βραχέων ὑπῆρξεν ἡ πολυθρύλητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ νομοθεσία αὕτη τοῦ Λυκούργου. Ἡ νομοθεσία αὕτη ἀπολύτως ἐξεταζομένη εἶχε πολλὰς ἐλλείψεις καὶ μονομερείας, διότι εἰς ὀλίγας μὲν χρεῖας τῆς πολιτείας, ἔτι δ' ὀλιγωτέρας τοῦ πολιτισμοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαρκέσῃ. Ἀλλὰ σχετικῶς καὶ πρὸς τὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἀρχαίας ἐν γένει ἱστορίας παραβαλλομένη, εἶχε πολλὰς καὶ σπανίας ἀρετάς. Βεβαίως οἱ Ἀθηναῖοι κατήρτισαν καὶ βίον ποικιλωτέρον ἅμα καὶ φιλοκαλώτερον, καὶ πολιτισμὸν μοναδικὸν καὶ ἀμύμητον· ἀλλ' ἡ πολιτεία αὐτῶν οὔτε κραταῖα οὔτε εὐκοσμος οὔτε εὐσταθὴς ἀπεδείχθη, ὅπως ἡ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπελείφθησαν πολλὸν αὐτῶν κατὰ τὴν εὐρυθυμίαν καὶ ἐμβριθεῖαν ἐν τῇ πολιτικῇ συμπεριφορᾷ οἴκοι τε καὶ πρὸς τοὺς ἔξω. Ἐπὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου ταύτης ἰδρύθη καὶ διέμεινεν ἀκλόνητος ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ πολιτεία τῆς Σπάρτης, τῆς ὁποίας τὸ ἐνδοξὸν ἐπὶ πολεμικῇ καὶ πολιτικῇ ἀρετῇ ὄνομα πληροῦ τὸ ἡμῖς μέρος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Σπανίως δ' ἐν ἀνθρώποις κηδοκίμησε νομοθέτης τόσον, ὅσον ὁ Λυκούργος, καὶ τοῦτο διότι οἱ νόμοι αὐτοῦ εἶχον ἐν μέγα καὶ σπανιώτατον πλεονέκτημα, ὅτι ἦσαν πιστὴ ἔκφρασις τοῦ πνεύματος καὶ χαρακτῆρος τῆς Δωρικῆς ἐν γένει φυλῆς καὶ τῶν Σπαρτιατῶν ιδίως. Οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου ἴσχυσαν καὶ κηδοκίμησαν, διότι δὲν ἀνεγράφησαν εἰς στήλας λιθίνας, ἢ εἰς δέλτους διφθερίνας, ἀλλ' ἐνεχαράχθησαν εἰς αὐτὰς τὰς καρδίας ὁλοκλήρου λαοῦ. Ἐν ᾧ δὲ παντοῖαι καὶ ἀλλεπάλληλοι πολιτικά θύελλα ἐπιπνεύσασαι ἐξηλλοίωσαν πολλάκις τὸ πρόσωπον ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος καὶ μετέβαλον τὰ πολιτεύματα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς, οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου ἔμεινον ἑδραῖοι καὶ ἀκλόνητοι, καὶ μόλις, ἀφ' οὗ ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἐφήρμοσε καὶ

εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Σπάρτης τὸν γενικὸν καὶ ἀπαράβατον νόμον τῆς ἀνθρωπίνης παρακμῆς καὶ φθίσεως, μόλις τότε οἱ νόμοι ἐκεῖνοι ὑπέκυψαν εἰς τὸ πεπρωμένον. Ἀλλὰ καὶ ψυχρῶραγοῦσα ἡ Σπάρτη ἔλαβε τὰ ὅπλα ὑπὲρ τοῦ ἀρχαίου της πολιτεύματος, καὶ ἀπέθανε πιστῇ καὶ εὐγνώμων εἰς τὸ σεβαστὸν καὶ ἑνδοξὸν ὄνομα τοῦ Λυκούργου.

§. 78. Δὲν παρῆλθε πολὺς καιρὸς καὶ ἀπεδείχθη ποῖα ἀποτελέσματα εἶχεν ἡ Λυκούργειος νομοθεσία. Ἰδιωτικαὶ ἔριδες μεταξὺ τῶν ὁμόρων Σπαρτιατῶν καὶ Μεσσηνίων προεκάλεσαν τοὺς περιφήμους ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ Μεσσηνιακοὺς πολέμους, καθ' οὓς ἀπεδείχθη ἔνθεν μὲν ἡ ἡρώϊκῃ ἀλλ' ἀτυχῇ ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς πατρίδος ἐπιμονὴ τῶν Μεσσηνίων, ἔνθεν δὲ τὸ ἀκαταγώνιστον καὶ ἀήττητον τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος διαρκέσας 743—724, εἶνε μάλιστα ἄξιος σημειώσεως διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀφοσίωσιν τοῦ βασιλέως τῶν Μεσσηνίων Ἀριστοδήμου, ὅστις ἀφ' οὗ ἐθυσίασεν εἰς μάτην τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα κατὰ χρησμόν τινα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι διὰ τῆς φρικώδους ταύτης θυσίας ἤθελε σώσῃ τὴν πατρίδα του, ἕνεκα τῆς ἀποχωρήσεως τῶν τέως συμμάχων Ἀρκάδων, Ἀργείων καὶ Σικυονίων, ἰδὼν ἔπειτα ψευθείσας τὰς ἐλπίδας του, ἀπέθανεν αὐτόχειρ ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς θυγατρὸς, μὴ ὑπομένων πλέον τὸν ἐπὶ τῷ ὀλέθρῳ αὐτῆς πικρὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως. Ἡ ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων κατεχομένη ὀχυρὰ Ἰθώμη ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ οἱ μὲν κατέφυγον πρὸς τοὺς Ἀργεῖους καὶ Ἀρκάδας, οἱ δὲ καθυπετάχθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, φόρου ὑποτελεῖς, οἱ δὲ ἀπελθόντες ἀπώκησαν τὸ Ῥήγιον τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ οἱ Παρθένιοι τὸν Τάραντα. Ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ὁ ἀνδρεῖος καὶ πολύτροπος Ἀριστομένης μὴ ὑποφέρων τὸ ὄνειδος τῆς δουλευούσης πατρίδος του, συναγαγὼν περὶ ἑαυτὸν τοὺς φυγάδας καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων, Ἀργείων καὶ Ἠλείων, εἰσέβαλεν εἰς Μεσσηνίαν, κατέλαβε τὴν Εἵρην, καὶ ἐκεῖθεν ὁρμώμενος ἐπέτρεχε καὶ ἐκάκου τὴν Λακωνικὴν. Οἱ Σπαρτιάται μὴ δυνάμενοι ν' ἀποκρούσωσι τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ, περιέπεσον εἰς ἄκραν ἀθυμίαν καὶ ἀπελπισίαν, ἐξ ἧς ἡλευθέρωσεν αὐτοὺς ὁ χωλὸς ἀλλ'

ἐνθους ποιητῆς Τυρταῖος, προσκληθεὶς ἐξ Ἀθηναίων ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Τυρταῖος, Δωριεὺς καὶ αὐτὸς, ἐλθὼν εἰς Σπάρτην ἀνέφλεξε διὰ τῶν ἐμβατηρίων καὶ λοιπῶν ποιημάτων του τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν Σπαρτιατῶν, ὑπὲρ ὧν ἔκλινε νῦν ἡ τύχη τοῦ πολέμου. Ὁ Ἀριστομένης συλληφθεὶς καθείρχθη εἰς τὸν Καιάδαν, ἀλλ' ἐδραπέτευσε καὶ ἦλθε πάλιν εἰς Εἵραν, ἥτις ἐπὶ τέλους ἐκυριεύθη, καὶ οἱ νικηταὶ εἰσβαλόντες εἰς αὐτὴν ἐμάχοντο τρία ἡμερόνυχτα. Τότε ὁ Ἀριστομένης ἀπελπισθεὶς ἐνέκλεισεν εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοῦ τὰ γυναικόπαιδα, καὶ διελάσας ἀβλαβῶς τὸν στρατὸν τῶν πολεμίων κατέφυγεν εἰς Ἀρκαδίαν, ὅθεν ἤλπιζε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἀλλ' ἀπέτυχε κατὰ προδοσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Ἀριστοκράτους. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστομένης ἔφυγεν εἰς Ῥόδον, τῶν δὲ Μεσσηνίων οἱ μὲν ἀπέπλευσαν εἰς Σικελίαν, ὅπου ἀπέφησαν τὴν Ζάγκλην μετονομασθεῖσαν ἀπ' αὐτῶν Μεσσήνην, οἱ δ' ἐναπομείναντες ἐξηνδραποδίσθησαν εἰς ἔσχατον τρόπον καὶ βαθμὸν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν Εἴλωις ἐπεκράτησεν ὡς ἐπώνυμον τῆς ἐσχάτης καὶ φοβερωτάτης δουλείας. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους ὁμῶς μῖσος τῶν νικητῶν καὶ ὑποδούλων ἐξεκλύθη εἰς μέγαν βαθμὸν, καὶ προεκάλεσε τὸν ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων τρίτον Μεσσηνιακὸν πόλεμον (465—455), οὗτινος ἡ ἔκβασις ὑπεῖρξεν ὅποια καὶ ἡ τῶν προηγουμένων, μέχρις οὗ ὁ Ἐπαμεινώνδας συνόρισεν ἐκ τῶν ὑποδούλων Μεσσηνίων τὴν Μεσσήνην (369).

Καὶ οἱ Ἀρκάδες ἀποπειραθέντες ν' ἀποκρούσωσι τοὺς Σπαρτιάτας, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτοὺς, καθὼς καὶ οἱ Κυνουριεῖς καὶ οἱ Ἀργεῖοι· ἐν γένει δὲ ἡ Σπάρτη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς συνεκέντρωσεν εἰς χειρὰς τῆς τὴν ἡγεμονείαν τῆς ὅλης Πελοποννήσου, τουτέστιν ἀπέβη τόσον ἰσχυρὰ καὶ κραταιὰ, ὥστε αἱ ἐπίλοιποι πόλεις καὶ χωρὶς τῆς Πελοποννήσου ἦσαν ἠναγκασμέναι κατὰ πᾶσαν μὲν κοινὴν ἐπιχείρησιν καὶ σύσκεψιν νὰ παραχωρῶσιν εἰς αὐτὴν τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν πρωτοκαθεδρίαν, νὰ ὑπακούωσι δ' ἐν πολέμῳ εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς, παρέχοντες ὅσους αὐτὴ διέταττεν ἄνδρας καὶ χρήματα.

§. 79. Ὅπως ἐν Πελοποννήσῳ ὑπερίσχυσε βαρμηδὸν καὶ διε-

κρίθη ἡ Σπάρτη, οὕτω καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ αἱ Ἀθῆναι. Ἡ Ἀττικὴ πρότερον ἦτο διηρημένη εἰς τέσσαρα τμήματα, καὶ ὁ Θεσεὺς συνεχέντρωσεν αὐτὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, καταλύσας τὰς τέως ἐκασταχοῦ βουλὰς καὶ μετενεγκὼν αὐτὰς εἰς τὸ ἐν τῇ πρωτευούσῃ πρυτανεῖον, ἐγκαταστήσας δ' ἐορτὴν ἐθνικὴν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ συνοικισμού τούτου, τὰ Παναθήναια, ἀναπετάσας τὰς πύλας τῆς συνοικισθείσης πόλεως πρὸς τοὺς ξένους, οἵτινες κατόικουν ἐκεῖ ὡς μέτοικοι, καὶ διαίρσας τοὺς κατοίκους τῆς ὅλης χώρας εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς εὐπατρίδας, γεωμόρους καὶ δημιουργούς. Μετὰ τοὺς Θεσείδας κατέλαβε τὸν θρόνον τῶν Ἀθηνῶν ἡ δυναστεία τῶν ἐκ Πύλου Νηλειδῶν, ἐξ ἧς ἦτο καὶ ὁ ἡρωϊκῶς ὑπὲρ πατρίδος πεσὼν Κόδρος, οὗ μετὰ θάνατον κατελύθη ἡ βασιλεία καὶ ὁ ἕτερος μὲν υἱὸς αὐτοῦ Νηλεὺς ἀπώκησε μετὰ τῶν Ἰώνων εἰς Μ. Ἀσίαν, ὡς προεῖρήθη, ὁ δὲ πρεσβύτερος Μέδων διωρίσθη πρῶτος ισόβιος ἄρχων (1068). Οἱ Νηλεῖδαι διετήρησαν τὴν ισόβιον ἀρχοντείαν μέχρι τοῦ 752. Ἐκτοτε δὲ μέχρι τοῦ 682 ἡ ἀρχοντεία περιορίσθη εἰς μίαν δεκαετίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 682 καὶ ἐφεξῆς διωρίζοντο ἐννέα ἄρχοντες ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τῶν ἀρχόντων τούτων ἐκαλεῖτο ἐπώνυμος, διότι ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐσημαίνετο ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις ἕκαστον ἔτος· ὁ δὲ δεύτερος ἄρχων ἐπεκαλεῖτο βασιλεὺς, ὁ τρίτος πολέμαρχος, καὶ οἱ λοιποὶ ἐξ Θεσμοθέται. Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες οὗτοι ἐκλεγόμενοι ἐκ τῆς ἀνωτέρας τάξεως τῶν εὐπατρίδων, ἀπέδησαν προϋόντος τοῦ χρόνου τυραννικοὶ, διαχειριζόμενοι ἰδιοτελῶς τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν ἀρχήν, ἰδίως τὴν δικαστικὴν, καὶ ὁ λαὸς ἀπῆτησε νὰ τεθῶσι νόμοι ὠρισμένοι καὶ γραπτοί. Ἐντεῦθεν ὁ Δράκων, εὐπατρίδης καὶ αὐτὸς, συνέταξε νομοθεσίαν ὑπὲρ πᾶν μέτρον αὐστηράν, καθ' ἣν καὶ τὸ ἐλάχιστον πταῖσμα ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον. Τὴν ἐκ τούτου δυσαρέσκειαν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ δήμου ἐπωφελούμενος ὁ Κῦλιων καὶ κινήσας εἰς ἐπανάστασιν τὸν δῆμον, κατέλαβε δι' αὐτοῦ τὴν ἀκρόπολιν. Οἱ περὶ τὸν ἄρχοντα Μεγακλέα τὸν Ἀλκμαιονίδην εὐπατρίδαι κατέβαλον τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ' εἰσβάλοντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀπέσπασαν τοὺς περὶ τὸν Κῦλιωνα διὰ τῆς βίας ἀπὸ τοῦ

βοηθοῦ τῶν Εὐμενίδων, ὅπου εἶχον προσφύγη ἰκέται, καὶ ἐρόνευσαν, ἐξαμαρτόντες οὕτω δεινότατα εἰς τε τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους. Οἱ Ἀλκμαιονίδαι ἐναγεῖς ἐκ τοῦ Κυλωνείου τούτου ἄγους ἐδέχθη νὰ φύγωσιν ἐκ τῆς πόλεως, ταύτην δὲ μετακληθεὶς ἐκ Κρήτης ὁ Ἐπιμενίδης ἐξήγγισε διὰ τῶν ἀναγκαίων θρησκευτικῶν καθαρμῶν.

Ἐν τούτοις τὸ μεταξὺ τοῦ δήμου καὶ τῶν εὐπατριδῶν χάσμα ὁσημέραι κρύνετο, ὃ δ' ἐρεθισμὸς τῶν κομμάτων καὶ ἀναθρασμὸς ἐπηύξανε, διότι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἦσαν τότε διηρημένοι εἰς τρία κόμματα τοὺς διακρίους, τοὺς πεδιεῖς ἢ πεδιαίους καὶ τοὺς παράλους, ὧν οἱ μὲν πρῶτοι ἔρρεπον πρὸς τὴν δημοκρατίαν, οἱ δὲ πεδιαῖοι πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν, καὶ οἱ τρίτοι ἐπεθύμουν διάμεσόν τι καὶ μικτὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἀντιθέτων ἄκρων σχῆμα πολιτείας. Ἐπὶ τέλους ἡ ἀνάγκη τῆς νομοθεσίας καθίστατο ὁσημέραι καταφανεστέρα, καὶ ἀπὸ κοινῆς ἀπάντων τῶν κομμάτων γνώμης ἐξελέχθη Σόλων ὁ Ἐξηκαστίδου ἄρχων ἐπώνυμος διὰ τὸ ἔτος 594, ἀνατεθείσης συγχρόνως εἰς αὐτὸν τῆς ἐκτάκτου ἐντολῆς νὰ νομοθετήσῃ καὶ συντάξῃ τὴν πολιτείαν. Ὁ Σόλων εἶχε διακριθῇ μέχρι τοῦδε πλὴν ἄλλων καὶ ἐν τῇ ἀνακτῇ τῆς Σαλαμῖνος, ἣν αὐτὸς κυρίως ἐπεχείρησε καὶ κατώρθωσε, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἱερῶν πολέμων, εἰς ὃν ἐκίνησε τοὺς Ἀμφικτύονας κατὰ τῶν ληστρικῶν καὶ ἱεροσύλων Κιρράϊων, ὧν καταστραφέντων ἡ χώρα ἀφιερώθη εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν· ὅθεν ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ ἐκρίθη κοινῶς ὡς ἐπιτυχής. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δῆμος ὑπέκειτο ὡς δοῦλος σχεδὸν εἰς τοὺς εὐπατρίδας ἕνεκα τῶν ὑπερόγκων καὶ ἀλύτων αὐτοῦ χρεῶν, ἡ πρώτη πράξις τοῦ Σόλωνος ὑπῆρξε νὰ κινήσῃ γενικὴν σεισάχθειαν, ἥτοι κατάργησιν τῶν χρεῶν, ὑψώσας τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος κατὰ 27 τοῖς 0]0, καὶ νὰ καταλύσῃ τὴν ἀτιμίαν, εἰς ἣν κατεδικάζοντο οἱ πλείστοι ἕνεκα χρεῶν. Καταργήσας δὲ τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος, καὶ παραλαβὼν μόνον τοὺς περὶ τῶν φονικῶν ἐγκλημάτων, κατέλυσε τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ γένους, καὶ εἰσήγαγεν ἀντ' αὐτῆς τὴν τοῦ πλοῦτου, διαιρέσας τοὺς κατοίκους εἰς τέσσαρας τάξεις, τοὺς πεντακοσιομεδίμνους, ἥτοι τοὺς ἔχοντας ἀπὸ τῶν κτημάτων αὐτῶν ἐτησίαν

πρόσοδον 500 μεδίμνους σίτου, οίνου κλπ., τοὺς ἵππεῖς, ἤτοι τριακοσιομεδίμνους, δυναμένους νὰ τρέφωσιν ἕνα ἵππον πρὸς πόλεμον, τοὺς ζευγίτας, ἔχοντας πρόσοδον 200 μεδίμνων, καὶ τοὺς θῆτας. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἀνωτέρων τριῶν τάξεων ἐξελέγοντο οἱ ἄρχοντες, οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ Ἀρειοπαγῖται, οἱ δ' ἐξ ἀπασῶν τῶν τάξεων πολῖται, ὑπὲρ τὰ 20 ἔτη γεγονότες, εἶχον εἴσοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Τὰ δὲ πολιτικὰ καθιδρύματα, ὧν τὰ μὲν προϋπάρχοντα ἀνεκαίνισε, τὰ δ' ἐξ ἀρχῆς ἐγκαθίδρυσεν ὁ Σόλων, ἦσαν ἡ ἀρχοντεία, ὁ Ἀρειος Πάγος, ἡ βουλή, ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ ἡλιαία. Ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἐκλεγομένων διὰ κλήρου ὁ μὲν ἐπώνυμος ἐδίκαζε τὰς περὶ τὰ διαζύγια, τὸν γάμον, τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ ὑποθέσεις, ὁ δ' ἀρχων βασιλεὺς ἐπετέλει τὰς θυσίας καὶ ἐδίκαζε τὰ εἰς τὰ ἱερά καὶ τοὺς θεοὺς ἀσεβήματα, εἰσάγων καὶ εἰς τὸν Ἀρειον Πάγον τὰς φονικὰς δίκας, ὁ δ' ἀρχων πολέμαρχος ἐδίκαζε τὰς μικτὰς μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ ξένων ὑποθέσεις, καὶ ἤρχεν ἐν πολέμῳ ὡς ἀνώτατος στρατάρχης. Πάσας δὲ τὰς διαφευγούσας τὴν ἀρμοδιότητα ἢ τὴν δύναμιν τῶν ἀρχόντων τούτων ὑποθέσεις εἰσῆγον οἱ ἐξ θεσμοθέται εἰς τοὺς ἡλιαστάς, ὧν καὶ προήδρευον.—Ἡ δὲ βουλή συνεκροτεῖτο ἐκ 400 βουλευτῶν, ἐκλεγομένων 100 ἐξ ἐκάστης τῶν τεσσάρων φυλῶν διὰ κλήρου, καὶ ἦτο ὁ καθ' αὐτὸ πυρὴν τῆς κυβερνήσεως, διότι αὐτὴ διεχειρίζετο τὰ οἰκονομικὰ, ἐπέβλεπε τὰ τῆς διοικήσεως, διεῖπε τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις τοῦ κράτους, ὑποδεχομένη καὶ προσάγουσα πρὸς τὸν δῆμον τοὺς ἐξωθεν πρεσβευτάς, πρὸ πάντων δὲ αὐτὴ εἰσῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου τὰ προβουλευόμενα, ἤτοι σχέδια καὶ προτάσεις νόμων. Ἀλλ' ἅπαντες οἱ βουλευταὶ εἰς ἐκτάκτους μόνον καὶ σοβαρωτάτας περιστάσεις ἦσαν συνηνωμένοι, συνήθως δ' ἐχρημάτιζον ἐν ὀνόματι αὐτῶν οἱ πρυτάνεις, ἤτοι τὸ τέταρτον μέρος ἐπὶ 3 μῆνας, καὶ τούτων πάλιν μία μικροτέρα ἀπόμοιρα ἐλάχιστοτε. Ἐσυνεδρίαζον δ' οἱ πρυτάνεις ἐν τῷ Θόλῳ καὶ χρηματίζοντες ἔφερον περὶ τὴν κεφαλὴν στέφανον μύρτου, ὡς σύμβολον τῆς ἀρχῆς καὶ ἐνεργείας των. Συνέκειτο δὲ κατ' ἀρχὰς μόνον ἡ βουλή ἐκ 400, διότι τέσσαρες ἦσαν καὶ αἱ ἀρχαῖαι τῶν Ἀθηναίων φυλαί, οἱ Γελέοντες ἢ Τελέοντες, οἱ Ὀπλητες,

Ἀργαδεῖς καὶ Αἰγικορεῖς, ὧν ἐκάστη ὑποδιηρεῖτο εἰς 3 φρα-
 τρίας, καὶ ἐκάστη φρατρία εἰς 30 τριακάδας ἢ γένη· ἀλλ' ἀφ' οὗ
 ἐπὶ Κλεισθένους ἡ μὲν ἀρχαία διαίρεσις αὕτη ἀνετράπη, εἰσῆχθη-
 σαν δὲ ἀντὶ τῶν τεσσάρων 10 φυλαὶ αἱ ἐξῆς: Ἐρεχθίδες, Αἰγυῖς,
 Πανδιονίδες, Λεοντίες, Ἀκαμαντίες, Οἰνήτιες, Κεκροπίες, Ἴπποθοωντίες,
 Αἰαντίες καὶ Ἀντιοχίδες, οἱ βουλευταὶ κῆρύχθησαν εἰς 500, ἐκλεγο-
 μένων 50 ἐξ ἐκάστης φυλῆς, καὶ κατόπιν εἰς 600. — Ἡ δ' ἐκ-
 κλησία τοῦ δήμου, ἥτο τὸ ἀνώτατον νομοθετικὸν καὶ πολι-
 τικὸν ἐν γένει τῶν Ἀθηναίων καθίδρυμα, συζητοῦσα καὶ ἀποφασί-
 ζουσα περὶ τῶν σπουδαιοτάτων ὑποθέσεων τοῦ κράτους, περὶ τῆς
 ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων, μικρῶν καὶ μεγάλων, περὶ πολέμου καὶ
 εἰρήνης, περὶ φόρων, κτλ. Ἡ ψηφοφορία ἐγένετο διὰ χειροτο-
 νίας, ἡ ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐξοστρακισθῇ, ἥτοι νὰ ἐξορισθῇ
 ἐπίσημόν τι πολιτικὸν πρόσωπον, ὡς ἐπικίνδυνον ἢ ὑποπτον, δι' ὁ-
 στράκων, ἐφ' ὧν ἐπεγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ ἐξοστρακιστέου. Συνήρ-
 χετο δὲ συνήθως ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου τετράκις τοῦ μηνὸς εἰς τὴν
 Πύκναν, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὸ θέατρον. — Ἡ δ' ἐξ Ἀρείου πάγου
 βουλὴ ἥτο τὸ σεμνότετον πάντων πολιτικῶν καθίδρυμα, συνεδριάζ-
 ζον ἐπὶ τοῦ ὀριωνύμου παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν βράχου, ὅπου ἴσταντο
 οἱ βωμοὶ τῶν σεμνῶν θεῶν, ἥτοι τῶν Εὐμενίδων. Ἡ ἐξ Ἀρείου πά-
 γου βουλὴ, φέρουσα κυρίως θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἐδίκαζε τὰ
 φονικά ἐγκλήματα, ἐπετῆρει τὰ τῆς θρησκείας, τὰ δημόσια ἥθη καὶ
 τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῆς νεολαίας, ἐπεμβαίνουσα ἐν πάσῃ
 ἀδείᾳ καὶ εἰς αὐτάς τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις τῶν πολιτῶν, καὶ ἀπο-
 τρέπουσα οὐ μόνον διὰ νομοθεσιῶν ἀλλὰ καὶ διὰ ποινῶν ἀπὸ τῆς
 ἀσεβείας, τῆς σπατάλης, τῆς ἀκολασίας καὶ πάσης ἐν γένει κα-
 κίας, εἰς ἣν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέμβῃ νομικῶς ἡ πολιτικὴ καὶ
 δικαστικὴ ἐξουσία. Ἐάν δὲ σπουδαία ἀνάγκη ἀπῆτει τοῦτο, ὁ
 Ἀρειὸς πάγος ἐπενέβαινε καὶ εἰς αὐτάς τὰς ἀποφάσεις τοῦ δή-
 μου ἀκυρῶν ἢ μεταβάλλων αὐτάς. Ὁ Ἀρειὸς πάγος διετήρησεν
 ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἀλώβητον τὸ ἀξίωμα, τὴν σεμνότητα
 καὶ τὴν ἐπὶ ἀδεκάστῳ εὐθυδικίᾳ φήμην αὐτοῦ. Διωρίζοντο δὲ
 εἰς τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ὅσοι τῶν ἐννέα ἀρχόντων εἶχον
 διαχειρισθῇ ἀνεπιλήπτως τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν ἀρχήν. Εἰς δὲ τὸ

δικαστήριον τῆς Ἡλιαίας διορίζοντο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας 6,000 δικασταί, ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη γεγονότων, καὶ καλούμενοι Ἡλιασταί. Ἐκ τούτων δὲ τῶν 6,000 ἡλιαστῶν ἀπεχωρίζον ἐκάστοτε οἱ θεσμοθέται τοὺς ἀναγκαίους εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν. Ἐδίκαζον δὲ οἱ ἡλιασταὶ πάσας τὰς ἐκ τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἀρχόντων ἐκπιπούσας δίκας, οὐ μόνον ἰδιωτικὰς, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ πολιτικὰς.

Τοιοῦτοι ἐν συντόμῳ οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος, οὓς ἀναγράψας εἰς ξυλίνους ἄξονας ἢ κύρβεις ἐναπέθηκεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ὅρκισας δὲ τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ μεταβάλωσιν αὐτοὺς, τοῦλάχιστον ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀπεδήμησεν εἰς Αἴγυπτον, Κύπρον καὶ Μ. Ἀσίαν, ὅπου ἐγνώρισεν, ὡς προεδηλώθη, καὶ τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Κροῖσον. Ἀλλὰ ἡ μεταξὺ τῶν εὐπατριδῶν καὶ τοῦ δήμου ἔρις πρὸς ὥραν μόνον σβεσθεῖσα, ἀνεφλέχθη πάλιν μετὰ πλείονος ὀρμῆς· καὶ ὁ Σόλων ἐπανακάμψας εἰς Ἀθήνας, εὔρε πάλιν φλογμαίνουσαν τὴν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων τριῶν κομμάτων ἔριν καὶ διαμάχην, καὶ ἀπέθανε χωρὶς νὰ κατορθώσῃ διὰ τῶν νομοθεσιῶν του μῆτε τὴν ἐμφύλιον ταύτην φλόγα νὰ σβέσῃ, μῆτε τὴν ἐξ αὐτῆς προκύψασαν τυραννίδα νὰ προλάβῃ.

§. 80. Ἀνεμόχλευον δὲ τῶν ἐν Ἀθήναις κομμάτων τὰ πάθη τρεῖς ἐπίσημοι κομματάρχαι. Καὶ ὁ μὲν τῶν Πεδιαιῶν Λυκοῦργος ἐζήτει νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἀρχαῖον κράτος τῷ εὐπατριδῶν, ὁ δὲ τῶν Παράλων Μεγακλῆς ὁ Ἀλκμαιονίδης νὰ στηρίξῃ τὴν καθεστῶσαν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος, οὓσαν οὔτε ἄγαν δημοκρατικὴν οὔτε ἄγαν ἀριστοκρατικὴν. Ἀλλὰ πάντας τούτους κατέβαλεν ὁ πανοῦργος κομματάρχης τῶν Διακρίων Πεισίστρατος, ὅστις αἰκίσας ἑαυτὸν αὐτοχειρῶς καὶ εἰπὼν πρὸς τὸν δῆμον ὅτι ἤκισθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων, ἔλαβε τὴν ἀδειαν νὰ συνοδεύεται χάριν ἀσφαλείας ὑπὸ 50 κορυνηφόρων, δι' ὧν καταλαβὼν τὴν ἀκρόπολιν ἐγένετο τύραννος τῶν Ἀθηνῶν (560). Τὰ δύο ἕτερα κόμματα συνενωθέντα ἐξώρισαν δις τὸν Πεισίστρατον, ἀλλ' οὗτος ὑπέστρεψε καὶ ἀνέλαβε δις τὴν τυραννίδα. Ἀρξας δὲ μετριοπαθῶς καὶ σωφρόνως, καὶ κυβερνήσας ὅχι αὐθαιρέτως, ὡς οἱ πλείστοι τῶν τυράννων, ἀλλὰ τηρήσας κατὰ τὸ δυνατόν τοὺς κεμένους νόμους,

καὶ κοσμήσας τὰς Ἀθήνας διὰ πολλῶν καὶ ἀξιολόγων κτιρίων καὶ πολλὰ ἄλλα ἄξια ἑαυτοῦ καὶ τῆς πόλεως διαπράξας, ἀπέθανε παραδοὺς τὴν τυραννίδα εἰς τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ Ἰππίαν καὶ Ἰππαρχον. Ἀλλ' ἡ τυραννὶς τῶν δύο διεφθαρμένων καὶ ἀκολάστων Πεισιστρατιδῶν ἀπεδείχθη ὅλως ἀνομοία πρὸς τὴν τοῦ πατρὸς, ὅθεν καὶ εἴλκυσεν ἐπ' αὐτοὺς εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Ἀρμόδιος, πνέων ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τυράννων, διότι ἀπέκλεισαν τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐορτῆς τῶν Παναθηναίων, συνώμοσε μετὰ τοῦ Ἀριστογέιτονος καὶ ἄλλων, καὶ κρύψαντες τὰ ξίφη των ὑπὸ τοὺς ἐορτασίμους κλάδους τῆς μύρτου, οὓς ἔφερον ἐν τῇ πομπῇ τῶν Παναθηναίων, ὥρμησαν κατὰ τοῦ Ἰππαρχοῦ, ἀμα ἐπιφάνεντος, καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Ὁ Ἰππίας ἐξαγριωθεὶς ἐκ τῆς δολοφονίας ταύτης καὶ φοβούμενος περὶ ἑαυτοῦ, ἐζήτει ν' ἀποσοβήσῃ τὸν κίνδυνον συλλαμβάνων καὶ καθείργων καὶ τιμωρῶν αὐστηρῶς πανταδήποτε παρέχοντα εἰς αὐτὸν καὶ ἀπλᾶς μόνον ὑπονοίας. Τὸ μῖσος τῶν Ἀθηναίων ἐντεῦθεν ἐξεκαύθη ἔτι μᾶλλον, μέχρις οὗτοι οἱ Ἀλκμαioniδαι κατελθόντες εἰς Ἀθήνας ἐκ Μακεδονίας, ὅπου τέως διέτριβον ἐξόριστοι, καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ἀμειλίκτων ἐχθρῶν πάσης τυραννίδος Σπαρτιατῶν, κατώρθωσαν τὴν ἐκθρόνισιν καὶ ἔξωσιν τοῦ Ἰππίου, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου (510). Ἐγκαθιδρύθη δὲ καὶ πάλιν ἐν Ἀθήναις ἡ δημοκρατία, ἣν μετὰ πολλὰς κομματικὰς ἀνωμαλίας καὶ ταραχὰς ἀνεκαίνισεν ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον ὁ Κλεισθένης (509).

Ἐκ τῶν αὐτῶν ἢ ὁμοίων αἰτίων ἀνεφύη ἡ τυραννὶς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς τῆς αὐτῆς περιόδου ἑκατονταετηρίδος, διαρκέσασα ποῦ μὲν μίαν, ποῦ δὲ δύο ἢ καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας γενεάς. Τούτων τῶν τυραννικῶν δυναστειῶν ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ τῶν Κυψελιδῶν ἐν Κορίνθῳ (655—581), ὧν ἐπιφανέστερος ἀπεδείχθη ὁ Περίανδρος, εἰς τῶν ἐπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος ἡ τῶν Ὀρθαγοριδῶν ἐν Σικυῶνι (665—565), ὧν ἐπισημότερος ἦτο ὁ Κλεισθένης, καὶ ἡ τῶν προμνησθέντων Πεισιστρατιδῶν ἐν Ἀθήναις. Ἐτυράννησαν δ' ἐκτὸς τούτων καὶ ὁ Παλυκράτης τῆς Σάμου (536), ὁ Λυκοῦργος τῆς Μιλήτου, ὁ Θεαγέννης τῶν

Μεγάρων, κλπ. Ὁ δὲ Πιπτακὸς, εἷς καὶ οὗτος τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ἦτο ὄχι τύραννος ἀλλ' αἰσυμνήτης τῆς Μυτιλήνης· ἐκαλοῦντο δὲ οὕτως ὄχι οἱ σφετεριζόμενοι βιαίως ἢ δολίως τὴν ἀνωτάτην καὶ ἀπόλυτον ἀρχήν, ὡς οἱ τύραννοι, ἀλλ' οἱ ἀναλαμβάνοντες αὐτὴν κατ' ἐντολὴν καὶ ἐκλογὴν τοῦ λαοῦ.

§. 81. Πλὴν τῶν ἀρχαιοτέρων, ἐν κεφαλαίῳ γ'. προσεξιστορηθεῖσων ἀποικίσεων εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπωκίσθησαν καὶ ἄλλαι μετέπειτα (750—650) χώραι εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου οὐ μόνον ἐξ Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Μικρασιατικῶν ἀποικιῶν. Αἱ νέαι αὗται ἀποικίαι διαφέρουσι τῶν ἀρχαιοτέρων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐκεῖναι προῆλθον ἐκ τῆς γενικῆς τῶν ἐν Ἑλλάδι κατοικίων ἀναστατώσεως, καὶ ὑπῆρξαν οἱ τελευταῖοι οὕτως εἰπεῖν σταθμοὶ τῶν μεταναστῶν, ἐν ᾧ αἱ νέαι ἀποικίαι ἐξεπέμποντο ἢ ἔνεκα ὑπερπλεονάσαντος πληθυσμοῦ, ἢ πρὸς συγκρότησιν ἐμπορικῶν σταθμῶν καὶ κέντρων, ἢ πρὸς κατάνκτησιν κττ. Καὶ αἱ μὲν πρῶται ἐντελῶς σχεδὸν ἀπεξενώθησαν ἀπὸ τῆς χώρας ἢ τῆς πόλεως, ἐξ ἧς τὸ πρῶτον ὠρμήθησαν, αὗται δὲ διέσωζον πλείοτερον ἢ ὀλιγώτερον τὴν πρὸς τὴν προτέραν πατρίδα εὐσέβειαν, καὶ ἐκάλουν αὐτὴν μητρόπολιν, ὡς θεωροῦντες ἑαυτὰς μὲν θυγατέρας ἐκείνῃ δὲ μητέρα, καὶ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ δημοσίου πρυτανείου ἐλάμβανον ἀποικοῦντες τὸ πῦρ μεθ' ἑαυτῶν. Πλὴν δὲ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ταύτης εὐσεβείας οὐδεμίαν ἄλλην ὑποτελείας σχέσιν συνεπήγετο ἡ ἀποικίσις αὕτη· ἡ πολιτικὴ θέσις τῶν ἀποικιδῶν πόλεων ἦτο ὅλως ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν μητροπόλεων, καὶ τινες αὐτῶν μάλιστα ἐν τῇ παλινστροφῇ φορᾷ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν περιῆλθον καὶ εἰς πόλεμον πρὸς τὰς μητροπόλεις.

Καὶ εἰς μὲν τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου πελάγους ἀπωκίσθη ἡ Κέρκυρα ὑπὸ τῶν Κορινθίων (734), ἀκμαζόντων τότε ἐπ' ἐμπορίᾳ καὶ ναυτιλίᾳ, καὶ πρῶτων τὰς τριήρεις ναυπηγῆσαντων, μετέπειτα δὲ ὑπ' αὐτῶν ὁμοῦ καὶ τῶν Κερκυραίων ἢ Ἐπίδαμνος, Ἀμβρακία, τὸ Ἀνακτόριον, ἡ Λευκάς καὶ Ἀπολλωνία εἰς τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου καὶ Ἰλλυρίας ἀπὸ τοῦ 625 καὶ ἐ-

φεζής. Εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς κάτω Ἰταλίας, ἥτις πρῶτῳ ἐξελληνισθεῖσα ἐπωνομάσθη Μεγάλη Ἑλλάς, ἀποκρίσθη τὸ Ῥήγιον ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων καὶ Μεσσηνίων (743), ἡ Σύβαρις (721) καὶ ὁ Κρότων (710) ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ὁ Τάρας (708) ἐκ Σπάρτης, οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροὶ (673) ὑπὸ τῶν Λοκρῶν, κλπ. — Εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς νήσου Σικελίας ἀποκρίσθη ἡ Νάξος (735) ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων, αἱ Συράκουσαι (734) ὑπὸ τῶν Κορινθίων, οἱ Λεοντῖνοι καὶ ἡ Κατάνη (730) ὑπὸ τῶν Ναζίων, τὰ Ὑβλαῖα Μέγαρα (728) ἐκ τῶν Μεγάρων, ἡ Ζάγκλη (μετὰ ταῦτα Μεσσήνη) ὑπὸ Χαλκιδέων, ἡ Γέλα (690) ἐκ Ῥόδου καὶ Κρήτης, αἱ Ἀκραι (654) ἐκ Συρακουσῶν, ἡ Ἰμέρα (648) ἐκ Ζάγκλης, ἡ Σελινοῦς (628) ἐκ τῶν Ὑβλαίων Μεγάρων, ἡ Καμάρινα (599) ἐκ Συρακουσῶν, καὶ ὁ Ἀκράγας (582) ἐκ Γέλας. — Εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης ἀποκρίσθη κατὰ τὴν Ἀφρικὴν μὲν ἡ Κυρήνη (631) ὑπὸ τῶν Θηραίων, καὶ ἡ Ναύκρατις (630) ὑπὸ τῶν Μιλησίων, κατὰ δὲ τὴν Γαλλίαν ἡ Μασσαλία (600) ὑπὸ τῶν Φωκαέων. — Εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, τῆς Θράκης, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἡ Σινώπη (770) κατὰ τὸν Πόντον ὑπὸ τῶν Μιλησίων, ἡ Τραπεζοῦς, τὰ Κοτύορα καὶ ἡ Κερασοῦς αὐτόθι (756) ὑπὸ τῶν Σινωπέων, ἡ Ἀρτάκη καὶ Κύζικος (756) κατὰ τὴν Προποντίδα ὑπὸ τῶν Μιλησίων, ἡ Ἀβυδος (715) κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον ὑπὸ τῶν αὐτῶν, ἡ Χαλκηδὼν (674) καὶ τὸ Βυζάντιον (657) κατὰ τὸν Θρακικὸν Βόσπορον ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, ἡ Ἀκάνθος καὶ τὰ Στάγειρα κατὰ τὴν Χαλκιδικὴν χερσονήσον ἐξ Ἀνδρου, τὰ Ἀβδηρα κατὰ τὴν Θράκην ἐκ Κλαζομενῶν, ἡ Λάμψακος κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ἡ Ἰστρος καὶ Βορυσθίνης κατὰ τὸν Εὐξείνου πόντον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν δύο ὁμωνύμων ποταμῶν (654), καὶ ἡ Ὀδησσὸς αὐτόθι (592) ὑπὸ τῶν Μιλησίων, ὡς καὶ πλεῖσται ἔσαι ἄλλαι.

§. 82. Ὅπως κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν χρονικὴν περίοδον ἤκμασεν ἡ ἐπικὴ ποίησις, οὕτω καὶ κατὰ ταύτην ἡ λυρική, συγκρώνως δὲ καὶ ἐν τῷ περὶ λόγῳ ἐγένοντο τὰ πρῶτα δοκίμια

τῆς φιλοσοφίας καὶ ιστοριογραφίας, περὶ ὧν ἐκάστων λέγομεν ἐν-
ταῦθα τὰ κυριώτατα, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ποιήσεως. Ἐὰν τῆς ἐπι-
κῆς ποιήσεως σκοπὸς εἴνε ἢ διὰ μακρῶν καὶ λεπτομερῆς ἀφήγη-
σις μεγίστης τινὸς καὶ σπουδαίας ἐθνικῆς πράξεως, ἀχθείσης εἰς
πέρας ὑπὸ θεῶν ὁμοῦ καὶ ἡρώων, χωρὶς εἰς τὴν ἀφήγησιν ταύτην
ν' ἀναμιγνύωνται τὰ ἰδιαίτερα ἀτομικὰ αἰσθήματα καὶ φρονήμα-
τα τοῦ ποιητοῦ, ὅστις οὐδέποτε σχεδὸν ἐν τῷ ἐπικῷ ποιήματι
λαλεῖ ἐκ πρώτου προσώπου· τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἀπ' ἐναντίας
σκοπὸς εἴνε ἢ ὡς οἶόν τε σύντομος, ταχεῖα καὶ ζωηρὰ ἑκφρασις
ἐνὸς τινος αἰσθήματος ἢ φρονήματος ἢ πάθους, ὅπερ κυριεύει ὁ-
λόκληρον τὴν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ, ὅστις πάντοτε σχεδὸν λαλεῖ
ἐκ πρώτου προσώπου, διότι περὶ αὐτοῦ κυρίως πρόκειται ἐν τῷ
λυρικῷ ποιήματι. Καὶ δὲν ἀποκλείεται μὲν οὐδ' ἀπὸ τοῦ λυρικοῦ
ποιήματος ἡ ὑπόθεσις μεγάλης τινὸς καὶ σπουδαίας πράξεως ἢ γε-
γονότος, ἀλλ' ἡ ποιητικὴ παράστασις αὐτοῦ γίνεται ὅχι ἐξ ἀν-
τικειμένου, ὅπως ἐν τῷ ἐπικῷ ποιήματι, ἀλλ' ἐξ ὑπο-
κειμένου, τουτέστιν ἐν τῷ λυρικῷ ποιήματι ἡ πρᾶξις ἢ τὸ γε-
γονὸς δὲν ἐξιστορεῖται ἀπαθῶς, ἡσυχῶς καὶ ἀδιάστως, ἀλλὰ πα-
ρουσιάζεται ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν ἀτομικῶν τοῦ λυρικοῦ ποιητοῦ
παθῶν καὶ αἰσθημάτων, εἴτε καλῶν εἴτε κακῶν. Ὅπως δὲ κατ'οὐ-
σίαν, οὕτω καὶ κατὰ μορφήν διαφέρουσι τὰ δύο ταῦτα γένη τῆς
ποιήσεως, διότι ὁ μὲν ἐπικός ποιητὴς μεταχειρίζεται γλῶσσαν
καὶ χρώματα τυπικά, ὁμοιόμορφα, καὶ πως μονότονα, ἐν δὲ καὶ
τὸ αὐτὸ μέτρον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους· ὁ δὲ λυρικός μεταχειρί-
ζεται καὶ γλῶσσαν μὲν καὶ χρώματα καὶ μέτρα ζωηρότατα καὶ
ποικιλώτατα, πολὺ δ' ὑπεράνω καὶ ἐκτὸς τῆς συνήθειας φερόμε-
να, ἀλλ' ἰδίως οἱ στίχοι τοῦ λυρικοῦ ποιήματος εἴνε συνήθως μι-
κροὶ καὶ ποικίλοι, συνενούμενοι πολλοὶ ὁμοῦ εἰς ἓν ὅλον σύστημα
ἢ στροφὴν.

Παρά τοῖς Ἑλλήσιν ἡ λυρικὴ ποίησις δὲν ἐπηκολούθησεν ἀμέ-
σως εἰς τὴν ἐπικὴν, ἀλλὰ συνήφθη πρότερον μεταξὺ ἀμφοτέρων
οἶον γέφυρά τις διάμεσος, ἀνάμικτος ἐξ ἐπικῶν καὶ λυρικῶν στοι-
χείων, ἢ ἐλεγεία, τῆς ὁποίας ἡ μὲν οὐσία εἴνε ποικίλη καὶ λίαν
ἀόριστος, περιλαμβάνουσα ἅπαντα σχεδὸν τὰ εἶδη τῆς ἐπι-

κῆς καὶ λυρικῆς ποιήσεως, ἡ δὲ μορφή ὠρισμένη, διότι ἡ μὲν γλῶσσα συνήθως κλίνει μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπικήν, τὸ δὲ μέτρον εἶνε πάντοτε τὸ ἥρωελεγεῖον δίστιχον, συγκεῖμενον ἐξ ἑνὸς ἥρωϊκοῦ ἢ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου, καὶ ἐνὸς πενταμέτρου· διὰ τοῦτο καὶ τὸ μέτρον τοῦτο εἶνε, κυρίως εἰπεῖν, ὁ μόνος ἀσφαλὴς καὶ βέβαιος χαρακτὴρ τῆς ἐλεγείας. Εἶνε δὲ οἱ ἐπισημότεροι ἐλεγειακοὶ ποιηταὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐξῆς: Καλλιπὸς ὁ Ἐφέσιος (730) καὶ ὁ Τυρταῖος (680), ὧν αἱ ἐλεγεῖαι εἶνε πολεμικὰ πλήρη Ἀρεως καὶ φιλοπατρίας ποιήματα, παρορμῶντα καὶ ἀναφλέγοντα πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ὑπὲρ πατρίδος θάνατον. Τοῦ Ἀθηναίου Σόλωνος (639—559) αἱ ἐλεγεῖαι εἶνε μᾶλλον πολιτικαὶ καὶ γνωμολογικαί. Πολεμικὴ ἦτο ἡ ὕλη καὶ τῶν ἐλεγείων τοῦ Κολοφωνίου Μιμνέρμου (600), ἀλλ' ἐπεκράτησεν ὅμως ἐν αὐταῖς ἡ ἐρωτικὴ καὶ αἰσθηματικὴ ποίησις, φέρουσα βαθεῖαν τινα ἐπὶ χρωσιν θλίψεως καὶ ὀδύνης ἐπὶ τῇ ματαιότητι τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων. Γνωμολογικώτερον δὲ διεμορφώθη ἡ ἐλεγεία παρὰ τῷ Θεόγνιδι, ὅστις ἀναμιχθεὶς εἰς τοὺς πολιτικούς ἐν Μεγάροις ἐπὶ Θεαγένους διαπληκτισμοὺς τῶν κομμάτων, καὶ ἐξορισθεὶς εἰς Σικελίαν, ἐποίησεν ἐλεγείας, αἱ προσφωνεῖ πρὸς τὸν νέον Κύρνον, διδάσκων αὐτὸν πολλὰ καὶ ποικίλα τοῦ πολιτικοῦ βίου μαθήματα, ἐν οἷς ἀπεικονίζεται ἡ ἄκρα αὐτοῦ πρὸς τὰς ὀχλοκρατικὰς ἀσχημίας ἀποστροφή. Γνωμολογικὴ δ' ὁμοίως ἦτο καὶ ἡ Ξενοφάνους τοῦ Κολοφωνίου ἐλεγειακὴ ποίησις, εἰ καὶ κλίνουσα ὀλίγον πρὸς τὴν τοῦ Μιμνέρμου. Γενικωτέρα δὲ καὶ φιλοσοφικωτέρα εἶνε ἡ γνωμολογικὴ ἐλεγεία Φωκυλίδου τοῦ Μιλησίου (550), καὶ Σιμωνίδου τοῦ Κεῖου (556—468). Ὁ Κεῖος οὗτος Σιμωνίδης διέπρεψε μεγάλως καὶ ἐν τῷ ἐπιγράμματι, τῷ εἶδει ἐκείνῳ τῆς ἐλεγείας, ἐν ᾧ μεγάλως κηδοκίμησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐν γένει, καὶ οὗτινος περισσώθη ἡμῖν ὀλόκληρος ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων συλλογὴ. Τὸ ἐπίγραμμα εἶνε σύλλαβος διστίχων ἥρωελεγεῖων (παρὰ τοῖς μετέπειτα καὶ ἰάμβων), ὅκτω· τὰ πολὺ, ἐξηγοῦν συντόμως τὸν σκοπὸν ἢ τὸν χαρακτῆρα τοῦ μνημείου, ἢ ἀντικειμένου ἐν γένει, ἐφ' οὗ ἐπιγράφεται. Ποικίλλον δὲ μεγάλως κατὰ τὴν ἐκάστοτε ὑποκειμέ-

νην ἔννοιαν καὶ χρεῖαν, ὅπως καὶ ἡ ἐλεγεία, ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιαίτερον πλεονέκτημα καὶ γνώρισμα, ὅτι συγκεντροῦται ὅλον εἰς ἔννοιάν τινα ἢ ἀσυνήθη καὶ ὑψηλὴν, ἢ κομψὴν καὶ εὐμουσον, ἥτις χαρακτηρίζει παραδόξως μὲν καὶ καινοφανῶς, ἀλλ' ἐπιτυχέστατα τὸ εἰς δ' ἐπιγράφεται ἀντικείμενον.

Δεύτερος διάμεσος ὅρος μεταξὺ τῆς ἐπικῆς καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶνε ἡ ἱαμβογραφία Ἀρχιλόχου τοῦ Παρίου (700), Ἰππώνακτος τοῦ Ἐρεσίου (540) τοῦ μεταποιήσαντος τοὺς ἱάμβους εἰς χωλιάμβους, καὶ τοῦ ἐκ Φρυγίας μυθοποιοῦ Αἰσώπου (560). Ἡ ποίησις τῶν δύο πρώτων ἱαμβογράφων ἦτο σατυρική, καρπὸς ἀτομικῶν παθῶν καὶ ἰδιωτικοῦ μίσους, πλήρης δὲ τοσαύτης χολῆς καὶ πικρίας, ὥστε κατὰ τὴν παράδοσιν ἀπέθανον αὐτόχειρες ἐκεῖνοι, καθ' ὧν ἐξετοξεύθησαν τὰ φαρμακερὰ βέλη τοῦ Ἰππώνακτος, καὶ τὰ ἔτι φαρμακερώτερα τοῦ Ἀρχιλόχου. Οἱ δὲ μῦθοι τοῦ Αἰσώπου ἦσαν ποίησις ἡθογραφικὴ, κρύπτουσα διδάγμα τι πολιτικὸν ἢ ἠθικὸν ὑπὸ τὸν πέπλον συντόμου διηγήματος, οὗτινος οἱ ἥρωες εἶνε ὅχι ἄνθρωποι, ἀλλὰ ζῶα.

Ἡ δὲ καθ' αὐτὸ λυρικὴ ποίησις, ἡ καὶ μελικὴ λεγομένη, διότι ὁ κύριος αὐτῆς σκοπὸς, ποιουμένης ἵνα ψαλθῇ πρὸς λύραν, ἢ κιθάραν, ἢ αὐλὸν κτλ. ἦτο τὸ μέλος, ἐποίκιλλε μὲν μεγάλως κατ' οὐσίαν, ἐποίκιλλε δὲ καὶ κατὰ μορφήν, διότι ἕκαστος σχεδὸν ἐπίσημος μελικὸς ποιητὴς εἶχεν ἰδιαιτέραν τινὰ συνήθως ὑπόθεσιν τῶν μελικῶν του ποιημάτων, ἰδιαιτέραν δὲ γλῶσσαν καὶ μέτρα, καὶ ἰδίας στροφάς. Ἐπεὶ δὲ ἡ μελικὴ ποίησις ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τοῦ μέλους, ὡς προεβρέθη, καὶ ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἀκμὴ αὐτῆς συνέχεται ἱστορικῶς μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς μουσικῆς καὶ ὀρχηστικῆς. Ἀνεπτύχθη δὲ ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ ὑπὸ διαφόρους μουσικοὺς, οἷον τὸν Φρύγα Ὁλυμπον καὶ τὸν Κρήτα Θαλήταν· ἀλλ' ὁ μέγιστος ἀπάντων ἀναμορφωτὴς τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, εἶνε ὁ Λέσβιος Τέρπανδρος (676), οὗτινος τὸ ὄνομα ἀφῆκεν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ ποιήσεως. Ἀφ' οὗ ἅπαζ διὰ τῶν μουσικῶν τούτων μεταρρυθμίσεων ἀπερρίφθησαν τὰ σπάργανα τῆς μουσικῆς, ἐπηκολούθησε ταχεῖα καὶ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἀκμὴ τῆς μελικῆς ποιήσεως, ἥς διεκρίθησαν δύο μάλι-

σα ἄξιαι λόγου σχολαί· ἡ Αἰολικὴ, ἥς κέντρον ἦτο ἡ νῆσος Λέσβος, καὶ ἡ Δωρικὴ, ἐξηπλωμένη ἰδίως κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ Σικελίαν. Τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν δύο τούτων σχολῶν δὲν εἶνε τόσον ἡ γλῶσσα, ἥτις ποικίλλει μεγάλως, οὐδὲ παρέχει πάντοτε γνώριμα ἀσφαλῆ καὶ ἀκριβῆ διακρίσεως, ὅσον ὁ γενικὸς τῆς οὐσίας τῶν ποιημάτων καὶ τῶν στροφῶν χαρακτήρ. Τῆς μὲν Αἰολικῆς σχολῆς τὰ μέλη ἔχουσι μίαν τινὰ ἀπλὴν στροφὴν, ἐπαναλαμβανομένην κατὰ σειράν· τῆς δὲ Δωρικῆς σχολῆς ἡ στροφή ἀπ' ἐναντίας εἶνε ἔντεχνος καὶ πολυσύνθετος, ἐπαναλαμβάνεται δὲ ὅχι πάντοτε ἡ αὐτὴ, ἀλλὰ παρακολουθεῖ καὶ μιμεῖται τὰς κινήσεις τῆς ὀρχήσεως. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περὶ τὸν βωμὸν στροφὴν τοῦ ὀρχουμένου καὶ ψάλλοντος χοροῦ ἔχομεν τὴν σ τ ρ ο φ ῆ ν, κατὰ δὲ τὴν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἐπάνοδον αὐτοῦ τὴν ἀ ν τ ι σ τ ρ ο φ ῆ ν, καὶ κατὰ τὴν στάσιν αὐτοῦ τρίτην στροφὴν διάφορον, τὴν ἐ π ω δ ὶ ν. Ἐπειτα τῆς μὲν Αἰολικῆς σχολῆς ἡ μελικὴ ποίησις κινεῖται ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ἀτομικῶν αἰσθημάτων καὶ ὑποθέσεων τοῦ ποιητοῦ, ἡ τὸ πολὺ ἐντὸς τῆς περὶ αὐτὸν κοινωνίας, ἡ δὲ Δωρικὴ σχολὴ ἐνασμενίζεται εἰς ἀντικείμενα γενικώτερα, ἔχοντα ἐθνικὸν καὶ πανελληνιον ἐνδιαφέρον, φέροντα δὲ βαθεῖαν καὶ ἀνεξίτηλον τὴν διπλὴν σφραγίδα τῆς πολιτικῆς ἐμβριθείας καὶ τῆς θρησκευτικῆς σεμανότητος· ἐν ᾧ ἡ Αἰολικὴ σχολὴ εἶνε ἐπιπολαιότερα καὶ ἐγκοσμιωτέρα, ἐντροπῶσα καὶ ἐκθαλχουμένη ἐκ τῶν συμποσίων καὶ θαλιῶν, ἐκ τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ οἴνου. Ἐν ᾧ δὲ παρὰ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἐκ τῆς Δωρικῆς σχολῆς διαλάμπει ἡ φαντασία καὶ τὸ ὕψος, παρὰ τοῖς ἀρίστοις μελοποιοῖς τῶν Αἰολέων ἐπικρατεῖ μᾶλλον θερμότης καὶ βάθος αἰσθήματος. Οἱ ἐπισημότεροι ποιηταὶ τῆς Αἰολικῆς σχολῆς εἶνε Ἀ λ κ α ῖ ο ς ὁ Μυτιληναῖος (610), ἀντίπαλος τοῦ αἰσυμνήτου Πιττακοῦ, βαπτισθεὶς ὅλος εἰς τὸν οἶνον, τὸν ἔρωτα, καὶ τὰ ἐπιτόπια πάθη τῶν ἐν Μυτιλήνῃ πολιτικῶν κομμάτων. Περὶ τὰ τρία δὲ ταῦτα ἀντικείμενα στρέφονται καὶ τὰ διάφορα μελικὰ ποιήματά του, νευρώδη καὶ ἔντονα, ἀλλ' ἅμα καὶ πνέοντα εὐφρόσυνον ἡδυπάθειαν μετ' ἀμιμήτου ἐπιπολαιότητος καὶ χάριτος. Ἀλλ' ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος ποιητὴς τῆς Αἰολικῆς σχολῆς ἦτο ὅχι ἀνὴρ, ἀλλὰ γυνή, ἡ ἀδεκάτη τῶν Μουσῶν, ἡ Μυτιληναία

Σ α π φ ῶ (590). Ἐγγράφεν ἐννέα ὅλα βιβλία ποικίλων μελικῶν ποιημάτων, ἐξ ὧν βραχύτατα μόνον τεμάχια περιεσώθησαν ἄχρις ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων ἐξηγεῖται ἀκούοντως ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μοναδική φήμη τῆς ἐκτάκτου καὶ δαμονίας μελοποιού. Τὰ τεμάχια ταῦτα ζωογονεῖ καὶ κυριεύει ἐν καὶ μόνον αἶσθημα ἢ μᾶλλον πάθος, ὁ ἔρωσ· ἀλλὰ οὐδεὶς ἄλλος κατώρθωσε ποτε νὰ ἀπεικονίσῃ τόσον πιστῶς καὶ γνησίως ὅλην τὴν ἐνδόμυχον θερμότητα τοῦ αἰσθήματος, καὶ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὰς ἀψύχους λέξεις τὴν παραφορὰν καὶ μανίαν, τὰς φλόγας τοῦ πάθους τούτου, ὅσον ἡ Σαπφώ. Τὸ πάθος δὲ τοῦτο μετεδόθη ἔως καὶ εἰς αὐτὸ τὸ μέτρον τῆς ποιητρίας, τὴν Σ α π φ ι κ ῆ ν σ τ ρ ο φ ῆ ν, ἥτις ἀπηχεῖ εἰς τὸ οὖς ὡς τις βύθιος καὶ μελαγχολικὸς στεναγμός. Τὸν οἶνον καὶ τὸν ἔρωτα καὶ τὰς περὶ ταῦτα ἡδονὰς ἔψαλε καὶ ὁ Ρηγῖνος Ἰ β υ κ ο ς (528), πολὺ δὲ αὐτοῦ κάλλιον ὁ Τήϊος Ἀ ν α κ ρ έ ω ν (559—478), διαπρέψας καὶ τιμηθεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πολυκράτους ἐν Σάμῳ καὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν. Ἡ Μοῦσα τοῦ Ἀνακρέοντος ἠττᾶται παρὰ πολὺ τῆς τῶν Λεσβίων ποιητῶν, ἀλλ' ἡ φιλήδονος καὶ ἀπερίσπαστος εὐφροσύνη τῶν ποιημάτων του κατέστησαν ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ Τήϊου ψάλτου. Τῆς δὲ Δωρικῆς σχολῆς ἐπισημότεροι ποιηταὶ εἶνε ὁ ἐκ Σάρδεων Ἀ λ κ μ ά ν (640) ποιήσας ὕμνους, παιᾶνας, καὶ διάφορα ἄλλα μελικά ποιήματα, ὁ ἐξ Ἰμέρας τῆς ἐν Σικελίᾳ Σ τ η σ ί χ ο ρ ο ς (600), γράψας διάφορα λυρικά ποιήματα, καὶ τελειοποιήσας τὴν χορικὴν ἰδίως ποιῆσιν διὰ τῆς εἰς τὴν στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν προσθήκης τῆς ἐπώδου. Τὸ δὲ κυριώτατον τῆς χορικῆς ποιήσεως εἶδος τὸν δι θ ύ ρ α μ β ο ν, φαλλόμενον ὑπὸ τοῦ χοροῦ εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου, καὶ διὰ τοῦτο πλήρη Βακχικῆς ἐμπνεύσεως καὶ μανίας, ἐτελειοποίησεν ὁ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Περιάνδρου διαπρέψας καὶ τιμηθεὶς Ἀ ρ ί ω ν ὁ Μηθυμναῖος (600). Ὡς μελοποιοὶ τῆς Δωρικῆς σχολῆς διέπρεψαν καὶ οἱ ἐλεγειοποιοὶ Σ ι μ ω ν ί δ η ς ὁ Κ ε ῖ ο ς καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Β α κ χ υ λ ί δ η ς. Ἀλλ' ὁλόκληρος ἡ Δωρικὴ σχολὴ τῆς μελικῆς ποιήσεως δὲν ἤθελεν ἦνε ἱκανὴ νὰ παραβληθῇ μηδὲ μακρόθεν πρὸς τὴν Αἰολικὴν, ἐὰν δὲν συγκατελέγετο εἰς αὐτὴν ποιητῆς δαμόνιος καὶ ἐνθους, ὁ Πίνδαρος (522—442),

γεννηθεῖς ἐν Κυνοσκεφαλαῖς τῆς Βοιωτίας, ἧς οἱ κάτοικοι ἄλλως μὲν ἦσαν νωθροὶ καὶ δυσαίσθητοι, ἀλλὰ τῆς μουσικῆς καὶ ποιήσεως φίλοι καὶ εἰδήμονες, διὸ καὶ ποιήτριαι δύο διέπρεψαν ἐκ τῆς Βοιωτικῆς Τανάγρας ἡ Μύρτις καὶ Κόριννα, ἥτις καὶ ἐφημίζετο ὡς διδάσκαλος ἅμα καὶ νικήτρια τοῦ Πινδάρου. Ὁ Πίνδαρος ἐποίησε πολλὰ καὶ διάφορα μελικά ποιήματα, ὕμνους, παιᾶνας, σκόλια κτλ. Ἀλλὰ τὰ πλήρη ἄχρις ἡμῶν περισωθέντα, ἴσως καὶ τὰ ἄριστα τῶν ἔργων του, εἶνε τὰ εἰς τοὺς νικητὰς τῶν δῆμοσίων ἀγώνων ἐπινίκια αὐτοῦ, ἅτινα διὰ τοῦτο διαιροῦνται κατὰ τοὺς τέσσαρας ἀγῶνας εἰς Ὀλύμπια, Πύθια, Νέμεα καὶ Ἰσθμια. Ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Πινδάρου ὑπόκεινται ὡς θεμέλια στερεὰ ἐμβριθέσταται ὀρησκειτικαὶ καὶ ἡθικαὶ ἀρχαί, ἐξ ὧν ἀπορρέουσιν ἐνιαχοῦ ἀξιόλογα καὶ διδακτικώτατα ἀποφθέγματα. Ἀλλ' ὅ,τι μάλιστα διακρίνει τὸν Πίνδαρον εἶνε ἡ μοναδικὴ ποιητικὴ δύναμις, δι' ἧς τὰ κοινότατα καὶ πεζότατα τοῦ κόσμου θέματα ἀνυψώθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμῖδα τῆς ποιητικῆς ὑψηγορίας, καὶ περιεδύθησαν τὴν πλουσιωτάτην στολὴν, δι' ἧς ποτε ἐνέδυσσε καὶ κατεκόσμησε τὸ ἱνδαλμὰ τῆς ἡ γονιμωτέρα τοῦ κόσμου ποιητικὴ φαντασία. Ὁ Πίνδαρος δὲν εἶνε λυρικός ποιητής, κατὰ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, πρὸς ἣν πλησιάζουσι μᾶλλον οἱ Αἰολεῖς μελοποιοί, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, καθ' ἣν ἡ ἀταμικότης καὶ αὐτοῦ τοῦ λυρικοῦ ποιητοῦ ἔπρεπε νὰ συγχωνευθῇ, εἰ δυνατόν δέ, καὶ ν' ἀφανισθῇ εἰς τὴν ἐθνικὴν γενικότητα. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πίνδαρος ἦτο καὶ εἶνε ὁ ἐθνικώτατος, ἄρα καὶ μέγιστος λυρικός ποιητής τῆς Ἑλλάδος.

§. 83. Ὅπως ἡ ὅλη πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπῆρξε φυσικὴ καὶ ἀβίαστος, οὕτω καὶ αἱ τρεῖς διάφοροι φάσεις τῆς φιλολογίας ἠκολούθησαν τὴν φυσικὴν καὶ ἀλληλοδιάδοχον αὐτῶν σειρὰν. Πρώτη ἀνεπτύχθη καὶ ἤκμασεν ἐν Ἑλλάδι ἡ ποίησις, δευτέρα ἡ φιλοσοφία, καὶ τρίτη ἡ ἱστορία· καθὼς πάλιν πρῶτον ἤκμασε τὸ ἐπικὸν γένος τῆς ποιήσεως, δεύτερον τὸ λυρικόν, καὶ τρίτον τὰ δραματικόν. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν λοιπῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης, οἵτινες ἠκολούθησαν ἐν Ἑλλάδι ἐκ τῶν ὑστέρων τὸν αὐτὸν δρόμον, ὃν καὶ ἡ θεωρητικὴ περὶ αὐτὰς

ἐπιστήμη ὀρίζει ἐκ τῶν προτέρων ὡς σύμφυτον πρὸς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ ἀναγκαῖον. Τοῦτο δὲ προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο προῖον μιμήσεως, ὅπως παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἄλλοις ἔθνεσι, παρ' οἷς καὶ ἀνεστράπη ἡ φυσικὴ καὶ ἀναγκαία σειρὰ, ἀλλὰ καρπὸς αὐτοφυῆς τοῦ φυσικῶς καὶ ἀδιάστως ἀναπτυσσομένου καὶ ἐνεργοῦντος ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ πρώτη καὶ ἀμυδρὰ κίνησις τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος εἶνε ἔνθεν μὲν σύμφυτος πρὸς τὴν ποίησιν, ἔνθεν δὲ πρακτικὴ ὅλως καὶ βιωτικὴ, συγκεντρωθεῖσα εἰς εὐστοχὰ τινα ἀποφθέγματα ἢ παραγγέλματα τῶν λεγομένων ἐπὶ τὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες ἦσαν οἱ ἐξῆς: Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, Περικλῆς ὁ Κορίνθιος, Κλεοβούλος ὁ Λίνδιος, Χεῖλων ὁ Λακεδαιμόνιος, Βίας ὁ Πριηνεὺς, καὶ Πιπτακὸς ὁ Μυτιληναῖος. Τῶν δὲ φερομένων πολλῶν αὐτῶν ἀποφθεγμάτων ὑποδοκίμησαν μάλιστα τοῦ μὲν Θάλητος τὸ Γινώθι σαυτὸν· τοῦ δὲ Σόλωνος τὸ Μηδὲν ἄγαν· τοῦ Περικλέους τὸ Μελέτη τὸ πᾶν· Κλεοβούλου τὸ Πᾶν μέτρον ἄριστον· Χεῖλωνος τὸ Ἐγγύα πάρα δ' ἄτα· Βίαντος τὸ Ἀστοῖσιν ἄρεσκε πᾶσιν· καὶ Πιπτακοῦ τὸ Χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι, Ἀνάγκα δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται, Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι, καὶ Τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.

Τῆς δὲ καθ' αὐτὸ φιλοσοφίας τὰ σπέρματα, ὅπως καὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἱστορίας, κατεβλήθησαν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἀποικίαις ταῖς τε κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Μεγάλῃν Ἑλλάδα καὶ Σικελίαν. Τῆς πρὸ Σωκράτους ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τὰ πρῶτα βήματα ἦσαν ὑλιστικά, διότι οἱ Ἴωνες φυσιολόγοι ἀνεζήτησαν ἀρχὴν τινα, ἥτοι ὑλικὴν ὑπόστασιν, ἐξ ἧς παρήχθη ὁ φυσικὸς κόσμος καὶ αἱ διαφοροὶ κατ' αὐτὸν μορφαὶ καὶ διαφοραὶ. Μετὰ δὲ τοῦτον ἡ Πυθαγορικὴ φιλοσοφία προσέβη περαιτέρω καὶ εὔρε τὴν ἀρχὴν τῶν ὄντων καθόλου ἐν τοῖς ἀριθμοῖς, οἵτινες εἶνε ὅρος τις διάμεσος μεταξὺ τῆς ὑλικῆς ἀρχῆς τῶν Ἰόνων φυσιολόγων καὶ τῆς λογικῆς τῶν Ἑλεατῶν, οἵτινες προβιάζουσι τὴν φιλοσοφίαν εἰς ἰδανικὴν ἀλλ' ἀφρητημένην περιωπὴν. Ὁ Ἡράκλειτος μεταρρυθμίζει τὴν φιλοσοφίαν θεμελιωδῶς, καθυπάγων τὴν ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας ὑπὸ τὴν λογικὴν κατηγορίαν τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς. Ἐν τῷ Ἐμπεδοκλεῖ ἀρχεται ἡ πρώτη ἐπὶ τὸ ὑλι-

κώτερον διάσπασις τῆς μιᾶς λογικῆς ἀρχῆς, ἡ δὲ διάσπασις αὕτη κορυφοῦται παρὰ τῷ ἀτομικῷ Δημοκρίτῳ, μέχρις οὗ ὁ Ἀναξαγόρας ὀρίσας ὡς ἀρχὴν τῶν ὄντων τὸν νοῦν κλείει τὴν πρώτην ταύτην περιόδον τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, καὶ προεξομαλίζει τὴν ὁδὸν εἰς τὸν Σωκράτην καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ. — α'.) Καὶ τῶν μὲν Ἰωνων φυσιολόγων οἱ ἐπισημότεροι εἶνε Ὁ αὐτῆς ὁ Μιλήσιος (640—548), ὀρίσας ὡς ἀρχὴν τῶν ὄντων τὸ ὕδωρ· Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος (600), ὡς τοιαύτην ἀρχὴν ὀρίσας τὸ ἄπειρον, καθ' ὕλην ἔννοια· καὶ Ἀναξίμενης ὁ Μιλήσιος (549) ἀποφηνάμενος ὡς ἀρχὴν τὸν ἀέρα. — β'.) Τῆς δὲ Πυθαγορείου φιλοσοφίας ἰδρυτῆς μὲν ἦτο ὁ Σάμιος Πυθαγόρας (580—500), ὅστις πρῶτος ἀποβαλὼν ἐκ μετριοφροσύνης τὴν ἐπωνυμίαν σοφὸς ὠνόμασεν ἑαυτὸν φιλόσοφον, μαθηταὶ δὲ αὐτοῦ ἐπίσημοι ἀπεδείχθησαν Ἀρχύτας ὁ Ταραντίνος, Φιλόλαος ὁ Κροτωνιάτης, Τίμαιος ὁ Λοκρὸς κλπ. Ἀρχὴ τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας ἦσαν οἱ ἀριθμοὶ, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ μέτρον καὶ ἡ ἀρμονία, ἥτις εἶνε ἡ ποιά τις σχέσις τῶν ἀριθμῶν. Ἀλλὰ τοῦ θεωρητικοῦ μέρους τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἦτο πολὺ σπουδαιότερον τὸ πρακτικόν, διότι ἡ σχολὴ τῶν Πυθαγορείων ἦτο εἰδὸς τι ἐταιρείας σκοπούσης τὴν ἐπὶ τὸ ἠθικώτερον διαρρύθμισιν καὶ βελτίωσιν τῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας· ὅθεν καὶ οἱ Πυθαγόρειοι, ὧν πολλοὶ ἦσαν ἄνδρες πολιτικοί, ἐπέδρασαν μεγάλως καὶ σπουδαίως εἰς τὰ κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ Σικελίαν πράγματα. Ὑπεβάλλοντο δ' οἱ μουῦμενοι τὰ τῆς Πυθαγορείου σχολῆς εἰς μακρὰν δοκιμασίαν καὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ τηρῶσιν ἐν τῷ βίῳ κανόνας τινάς, οἷον τὴν ἀπὸ τοῦ κρέατος καὶ τῶν ὀσπρίων ἐγκράτειαν, καὶ πρὸ πάντων τὴν μυστικὴν σιωπὴν ἢ ἐχεμυθίαν. Ταῦτα δὲ πάντα, καθὼς καὶ τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως, ὅπερ ἐπρέσβευον οἱ Πυθαγόρειοι, καθιστᾷ πρόδηλον τὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἐπίδρασιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ιδίως τῆς Αἰγύπτου, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀρχαίων ἀπεδήμησε καὶ ἐμαθήτευσε μακρὸν χρόνον ὁ Πυθαγόρας. — γ'.) Ἐὰν ἡ ἀρχὴ τῶν Πυθαγορείων δὲν εἶνε ὕλική, δὲν εἶνε ὅμως οὐχ ἦττον οὐδ' ἰδανικὴ, κυρίως εἰπεῖν, διότι ὁ ἀριθμὸς ἔχει τι τὸ κατ' αἴσθησιν καὶ ὕλοειδές. Ὅλως δ' ἰδανικὴν ἀρχὴν ἐπρέσβευσαν οἱ

Ἐλεᾶται, καὶ οὗτοι δὲ ὄχι ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου. Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐλεατικοῦ συστήματος εἶνε Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος (540), ὅστις ἐξωσθεὶς ἐκ τῆς πατρίδος του ἀπώκησε μετὰ πολλὰς τῆδε κακείσε περιπλανήσεις εἰς Ἐλέαν τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐξ οὗ καὶ ἐπωνομάσθη ἢ ἐξ αὐτοῦ φιλοσοφικὴ αἵρεσις. Κατὰ τὸν Ξενοφάνην τὰ πάντα ἢ τὸ πᾶν εἶνε ἔν, καὶ τὸ ἐν τοῦτο εἶνε ὁ θεός. Ἐάν δὲ παρὰ Ξενοφάνει ἦνε ἄδηλον, ἐάν τὸ ἐν τοῦτο εἶνε κατὰ λόγον ἢ κατὰ φύσιν, περὶ τοῦ ἐνὸς ὄντος, ὅπερ θέτει ὡς ἀρχὴν ὁ σεβάσμιος μαθητὴς αὐτοῦ Παρμενίδης «ὁ μέγας» (500), δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι νοεῖται κατὰ λόγον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἐν ὄν εἶνε αὐτός ὁ λόγος. Ἀλλ' ὁ Παρμενίδης δεχθεὶς καὶ ἑτέραν ἀρχὴν τὸ μὴ ὄν, περιέπεσεν εἰς ἀντίφασιν, ἣν ἐπάσχισε νὰ ἄρῃ ἐκ μέσου ὁ μαθητὴς τοῦ Παρμενίδου Ζήνων ὁ Ἐλεάτης (495), δογματίσας ὅτι τὸ μὴ ὄν δὲν ὑπάρχει, διότι δὲν ὑπάρχουσι καὶ τὰ προσόντα αὐτοῦ, ἢ πληθὺς καὶ ἡ κίνησις. Διὰ ν' ἀποδείξῃ τοῦτο ὁ Ζήνων μετεχειρίσθη τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον, ἥτις ὁμως πολλάκις παρ' αὐτῷ ἐκτρέπεται εἰς σοφιστείαν· ὅθεν ὁ Ζήνων εἶνε πατὴρ ἀμφοτέρων τῆς τε διαλεκτικῆς καὶ τῶν σοφισμάτων. — δ.) Ὅ,τι δὲν ἡδυνήθη ν' ἀρνηθῇ καὶ ἄρῃ ὁ Ζήνων, τοῦτο κατώρθωσεν εἰς τῶν βαθνουστάτων φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, Ἡράκλειτος ὁ Ἐφεσίος (500), δογματίσας, ὅτι οὔτε ἔστι τι οὔτε οὐκ ἔστι, καὶ ὅτι οὔτε τὸ ὄν ἐστίν οὔτε τὸ μὴ ὄν, ὅτι ἄρα ἀρχὴ τῶν πάντων δὲν εἶνε οὔτε τὸ εἶναι οὔτε τὸ μὴ εἶναι, ἀλλὰ τὸ γίγνεσθαι. Τὰ πάντα κατὰ τὸν Ἡράκλειτον ῥέουσιν, φθείρονται καὶ μεταβάλλονται· ἡ ζωὴ διαδέχεται τὸν θάνατον καὶ ὁ θάνατος τὴν ζωὴν· τὸ δὲ γιγνόμενον εἶνε προϊόν δύο ἀντιθέτων παραγόντων τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, ὅθεν καὶ τὸ προσφιλὲς αὐτοῦ δόγμα ἦτο ὅτι ἀπόλεμος πάντων πατὴρ, ἐννοῶν ὅτι ἐκ τῆς ἐναντιότητος καὶ συγκρούσεως πᾶσα μεταβολή, πᾶν γίγνεσθαι. — ε.) Τὴν ἄκραν ἀντίθεσιν τοῦ Ἡρακλείτου δογματίσας τὸ ἀεικίνητον γίγνεσθαι καὶ τῶν Ἐλεατῶν δογματισάντων τὸ αἰωνίως ἡρεμῶν εἶναι, ἐπάσχισε νὰ συμβιδῶσῃ Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος (444), δογματίσας ὡς ἀρχὴν τὰ ῥιζώματα ἢ στοιχεῖα, ἅτινα συμμιγνύμενα πρὸς ἄλληλα διὰ τῆς φι-

ἀότητος καὶ τοῦ νείκους παράγουσι τὰ ὄντα. Ἐὰν ὁ Ἐμπεδοκλῆς διὰ τοῦ δόγματός του τούτου ἐκπεσὼν ἀπὸ τῆς ἰδανικωτέρας περιωπῆς τῶν Ἐλεατῶν καὶ τοῦ Ἡρακλείτου, ἐξέκλινε μεγάλως πρὸς τὴν Ἰωνικὴν φυσιολογίαν, — ς'.) ὅλως ὑλιστικὰ ὑπῆρξαν τὰ φιλοσοφήματα τῶν ἀτομικῶν Δευκίππου καὶ Δημοκρίτου τοῦ Ἀβδηρίτου (410), δογματίσαντος ὅτι ἀρχὴ τῶν ὄντων εἶνε ὄχι ἐν τι στοιχείῳ, ὥπως εἶπον οἱ Ἴωνες, οὐδὲ τέσσαρα, ὥπως εἶπεν ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ἀλλ' ἄπειρα. Τὰ δ' ἄπειρα ταῦτα ὑλικά στοιχεῖα ὁ Δημόκριτος ἐκάλεσεν ἀτόμους οὐσίας ἢ ἄτομα, διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων ὄχι κατὰ ποῖόν, ἀλλὰ μόνον κατὰ μέγεθος καὶ σχῆμα. — ζ'.) Τοιαῦτά τινα ἄτομα ἐδογματίζε καὶ ὁ ἐκ Κλαζομενῶν Ἀναξαγόρας (450), ἀλλὰ διάφορα ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὸ ποῖόν, ἅπερ αὐτὸς μὲν ἐκάλει σπέρματα πάντων, οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ὁμοιομερείας, καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ δίνῳ συμπεριστροφῆς καὶ συγχύσεως αὐτῶν παρήχθησαν τὰ ὄντα. Ἀλλὰ τίς ἡ δύναμις ἡ μεταδοῦσα τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τὸ χάος τοῦτο τῶν ἀτόμων ἢ σπερμάτων; Ἐὰν οἱ περὶ τὸν Δημόκριτον λέγουσιν: Οὐδεὶς, ὁ Ἀναξαγόρας ἀποκρίνεται: ὁ Νοῦς, καὶ διὰ τῆς ἀποκρίσεώς του ταύτης ἐπισφραγίσας τὴν μέχρι τοῦδε φιλοσοφίαν, ἐχάραξε νέαν πνευματικὴν ὅλως τροχίαν εἰς τοὺς μετ' αὐτόν. Ὅπως δὲ διὰ τοῦ «νοῦς» ὁ Ἀναξαγόρας συνήνωσεν εἰς ἓν κέντρον πνευματικὸν τὸ ἄπειρον χάος τῶν ὁμοιομερειῶν του, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς πολυμεροῦς περιφερείας τῆς Ἑλλάδος ἡ φιλοσοφικὴ κίνησις καὶ ἐνέργεια συνέρχεται καὶ συγκεντροῦται ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐφεξῆς εἰς ἓν πνευματικὸν τῶν Ἑλλήνων κέντρον, τὰς Ἀθήνας, ὅπου κυρίως ἐδίδαξε καὶ ἐνήργησεν ὁ Ἀναξαγόρας, καὶ ὅπου ἐφεξῆς μέλλει νὰ δρέψῃ τὰς καλλίστας δάφνας τῆς ἡ φιλοσοφίας.

§. 84. Καὶ ἡ ιστοριογραφία ἐβλάστησεν ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ ποίησις καὶ ἡ φιλοσοφία, ἐν ταῖς κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἀποικίαις καὶ ἰδίως ταῖς Ἰωνικαῖς. Ὅπως δὲ ἡ φιλοσοφία συνέιχετο κατ' ἀρχὰς στενότατα πρὸς τὴν ποίησιν, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην φιλοσόφων ἔγραφαν ἐμμέτρως, οὕτω καὶ τὰ πρῶτα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δοκίμια τῆς ιστοριογραφίας πολλὰ ὀλίγον διέφερον ἀπὸ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, κυρίως δὲ διεκρίνοντο αὐ-

τῶν μόνον καθ' ὅτι ἐγράφοντο ὄχι ἐμμέτρως ἀλλὰ καταλογάδην, καὶ ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐγένετο ὡς ἐλαχίστη χρῆσις τῶν ποιητικῶν κοσμημάτων. Ἄλλως ὅμως οἱ παλαιότατοι οὗτοι ἱστοριογράφοι οὔτε διέκρινον οὔτε ἠδύναντο νὰ διακρίνωσι καὶ διαχωρίσωσιν ἀπὸ τῶν μύθων τὰ ἱστορικά καὶ πραγματικά γεγονότα. Ἐπειδὴ δὲ αἱ μετὰ μύθων ἀναμειγμέναι ἱστορικαὶ παραδόσεις, ἃς κυρίως συλλέξαντες οἱ ἀρχαῖοι οὗτοι ἱστοριογράφοι, συνέταξαν τὰ ἱστορικά αὐτῶν ἔργα, ὠνομάζοντο λόγοι, διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἐπωνομάσθησαν λογογράφοι. Εἶνε δὲ τῶν λογογράφων τούτων οἱ ἐπισημότεροι οἱ ἐξῆς: Κάδμος (530), Διονύσιος καὶ Ἑκαταῖος (510) οἱ Μιλήσιοι, ὧν ὁ τελευταῖος συνέγραψε «περίοδον γῆς» καὶ γενεαλογίας· ἐτι δὲ Ἑλλάνικος ὁ Μυτιληναῖος (450), συγγραφᾶς πλείστα ἱστορικὰ ἔργα, Χάρων ὁ Λαμψακηνός, Φερεκύδης ὁ Λέριος (480—416), κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Τὰ Μηδικά. — Ἡγεμονεῖα Ἀθηναίων. — Αἰὼν Περικλέους, (500—431 π. Χ.).

§. 85. Ἀρχὴ τῶν Περσικῶν πολέμων ἡ ἀποστασία τῶν ὑπὸ τοῦς Πέρσας Ἰωνικῶν πόλεων. Ὁ Ἰστιάδης τύραννος τῆς Μιλήτου προσκαλεῖται εἰς Σοῦσα, ὅπου καὶ διατρίβει ἄκων· καθ' ὑποκίνησιν αὐτοῦ ὁ γαμβρός του Ἀρισταγόρας ἐγείρει εἰς ἐπανάστασιν τὰς Ἰωνικὰς πόλεις, ἔχων καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἑρετριέων. Ἐμπρησμός τῶν Σάρδεων. Ἡ ἐπανάστασις μεταδίδεται εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Πέρσαι καταβάλλουσι τὴν ἐπανάστασιν· ἐκπορθοῦσι τὴν Μίλητον, μετοικίζουσι τοὺς Μιλησίους, καὶ ὁ Δαρεῖος ὀμνύει νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. — Πρώτῃ ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μαρδόνιος ἐκστρατεῖ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὁ στόλος αὐτοῦ καταστρέφεται κάμπτων τὸ τρικυμιῶδες ἀκρωτήριον τοῦ Ἀθωνος. — Δευτέρα ἐκστρατεία τῶν Περσῶν. Δεύτερος στόλος ἐκπλέει ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δαΐτιν καὶ Ἀρταφέρνην. Οἱ Πέρσαι ἐκπορθοῦσι τὴν Ἑρέτριαν, καὶ ἀποβαίνουσιν εἰς Μαραθῶνα τῆς Ἀττικῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν συμμάχων Πλαταιέων ἐξέρχονται ἐπὶ τοῦς Πέρ-

σας ὑπὸ τὸν πολέμαρχον Καλλίμαρχον καὶ τοὺς 10 στρατηγούς καὶ στραποδεύουσιν εἰς Μαραθῶνα ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Ἰκανώτερος τῶν 40 στρατηγῶν ὁ Μιλτιάδης, ὅφ' ὃν καὶ συγκροτεῖται ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη 25 Σεπτεμβρίου 490, καθ' ἣν ἡττώνται καὶ κατατροποῦνται οἱ βάρβαροι, οἵτινες ἀποπειραθέντες μάτην ν' ἀποβῶσιν εἰς Ἀθήνας, ἐπιστρέφουσιν αἰκάδε ἄπρακτοι. — Ὁ Μιλτιάδης ἐκστρατεύει εἰς Πάρον, ὅθεν ἐπιστρέφας ἄπρακτος καταδικάζεται εἰς 50 ταλάντων πρόστιμον, καὶ ἀποθνήσκει ἐν τῇ εἰρκτῇ. Κύριοι τῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων ὁ δίκαιος Ἀριστείδης, καὶ ὁ δαιμόνιος Θεμιστοκλῆς, οὗτος καὶ ἡ πολιτικὴ μετὰ τὸν ἐκυστρακισμὸν τοῦ Ἀριστείδου ἐπικρατεῖ ἀπολύτως. Οἱ Ἀθηναῖοι ναυπηγοῦσι στόλον καὶ ὀχυροῦσι τὸν Πειραιᾶ.

§. 86. Τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν. Μετὰ μακρὰς καὶ γιγαντιαίας προπαρασκευὰς καὶ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου, τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν ἀναλαμβάνει αὐτοπροσώπως ὁ Ξέρξης, ἄγων κολοσσιαίας ἐπὶ πλήθει δυνάμεις. Ὁ ἀπειράριθμος καὶ παμποικίλος στρατὸς διαχειμάσας ἐν Σάρδεσι, διαβαίνει τὸν Ἑλλήσποντον ἐπὶ διπλῆς γεφύρας, καὶ διὰ Θράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, ἥν εἰς μάτην ἀπειρεράθησαν νὰ φρουρήσωσιν οἱ Ἕλληνες φθάνει ἕως εἰς τὰς Θερμοπύλας, παραπλέοντος ἅμα καὶ τοῦ στόλου. Τὰς Θερμοπύλας φρουρεῖ ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μετὰ 300 Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων συμμάχων. Προδοσία τοῦ Ἐφιάλτου. Μάχη ἐν Θερμοπύλαις. Ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν περὶ αὐτόν. — Ὁ Ξέρξης διαβάς τὴν Φωκίδα καὶ Βοιωτίαν, ἔρχεται εἰς τὰς κενὰς Ἀθήνας, ἃς καταστρέφει. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἀφ' οὗ ἡγωνίσθη ἐν Ἀρτεμισίῳ, συγκεντροῦται εἰς τὸν παρὰ τὴν Σαλαμίνα μυχὸν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Οἱ περὶ τὸν Εὐρυδιάδην σκέπτονται νὰ φύγωσιν· Οἱ Πέρσαι κατὰ δολίαν εἰσέγησιν τοῦ Θεμιστοκλέους ἔρχονται εἰς Σαλαμίνα. Ναυμαχία καὶ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι. Ὁ Ξέρξης ἀναζεύξας εἰς Ἀσίαν, ἀφίνει τὸν Μαρδόνιον εἰς Θεσσαλίαν μετὰ 300,000 ἐκλεκτοῦ στρατοῦ. — Ὁ Μαρδόνιος ζητεῖ εἰς μάτην νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους διὰ τοῦ Μακεδόνα Ἀλεξάνδρου εἰς συνθηκολογίαν. Ἐγωϊστικὴ καὶ ἄπιστος διαγωγή τῆς Σπάρτης. Ὁ Μαρδόνιος εἰσελαύνει εἰς Ἀττικὴν καὶ καταστρέφει τὰς ἐρήμους πάλιν Ἀθήνας. 440,000 Πελοποννήσιοι καὶ Ἀθηναῖοι εἰσβάλλουσιν εἰς Βοιωτίαν κατὰ τοῦ Μαρδονίου. Μάχη καὶ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐν Πλαταιαῖς. Αὐθήμερόν νικῶσι τοὺς Πέρσας οἱ Ἕλληνες καὶ ἐν Μυκάλῃ.

§. 87. Οἱ Ἀθηναῖοι προσκτησάμενοι μεγάλην ἰσχὺν καὶ ἀξίωμα ἐκ τῶν Περσικῶν πολέμων, ἀνοικοδομοῦσι τὰς Ἀθήνας καὶ ὀχυρώνουσι τὸν Πειραιᾶ. Ἀντιζήλια τῆς Σπάρτης, ἥτις νῦν μάλιστα γίνεται κέντρον τῆς Δωρικῆς ἀριστοκρατίας, ὅπως αἱ Ἀθῆναι τῆς Ἰωνικῆς δημοκρατίας. Ἐξοστρακισμὸς τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις προσφύγει πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, καὶ θάνατος αὐτοῦ. — Ἐνέργεια κατὰ Περσῶν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τῶν

Ἑλλήνων. Προδοσία, κουφότης καὶ ὑπεροψία Παντανίου. Ἀνάκλησις εἰς Σπάρτην, καταδίκη καὶ θάνατος αὐτοῦ. — Ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονεῖα μεταβαίνει ἀπὸ τῆς Σπάρτης εἰς τὰς Ἀθήνας. Αἱ συμμαχικαὶ πόλεις μεταβάλλονται εἰς ὑπηκόους καὶ τὸ συμμαχικὸν εἰς δημόσιον ταμεῖον τῶν Ἀθηνῶν. — Κύριοι τῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων Κίμων ὁ Μιλτιάδου ἀριστοκρατικὸς καὶ Περικλῆς ὁ Ξανθίπου δημοκρατικὸς. Χαρακτήρ, ἐνέργεια, καὶ πολεμικὰ ἔργα τοῦ Κίμωνος. Διπλῇ μάχῃ ἐν Εὐρυμέδοντι. Θάνατος Κίμωνος ἐν Κύπρῳ καὶ ἡ φερώνυμος αὐτοῦ εἰρήνη. — Ἐριδές καὶ πόλεμοι ἐμφύλιοι ἐκ τῆς ἀντιζηλίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Οἱ Λακεδαιμόνιοι βοηθοῦσι καὶ προστατεύουσι τοὺς Θηβαίους, ἵνα ἐλαττώσωσι τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων. Ἦντα τῶν Ἀθηναίων ἐν Κορωνεῖᾳ. Τριακονταεῖς εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης.

§. 87. Ἀπόλυτος ἐν Ἀθήναις ἀρχὴ τοῦ Περικλέους. Πολιτικὴ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον ἐνέργεια. Ἀπὸ τῶν συμμαχικῶν χρημάτων ὀχυρώνει τὸν Πειραιᾶ, καὶ κατακοσμεῖ διὰ νηῶν καὶ μνημείων τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Παρθενῶν, Προπύλαια, ἀγάλματα Ἀθηναῖς, Φειδίας. Ὁ Περικλῆς προτῆτης τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ γραμμάτων. Αἰὼν Περικλέους. Ἀρχιτεκτονικὴ, γλυπτικὴ, ποιήσεις, φιλοσοφία.

ΠΗΓΑΙ Ἡρόδοτος, Πλούταρχος, Θουκυδίδης κλπ.

§. 85. Εἶδομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Περσικῆς μοναρχίας (σελ. 162), ὅτι ὁ Ἰστιαῖος, τύραννος τῆς Μιλήτου, ἀποφηνάμενος γνώμην νὰ μὴ διαλύσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰστρου γέφυραν, ἔσωσε τὸν Δαρεῖον ἐπιστρέψαντα ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοὺς Σκύθας ἐκστρατείας. Ὁ Ἰστιαῖος ἔκτοτε ἀπέλαβε πλὴν τῆς εὐνοίας καὶ πολλὰς δωρεὰς παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. Ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ὁ Δαρεῖος εἴτε ὑποπτευθεὶς εἴτε δι' ἄλλους λόγους, προσεκάλεσε τὸν Ἕλληνα τύραννον εἰς Σοῦσα, ὅπου ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ μεγάλας τιμὰς καὶ περιποιήσεις, ἀλλ' ὅπου ὁ Ἰστιαῖος μεγάλως ἐστενοχωρεῖτο καὶ ἐπεθύμει νὰ ἐπιστρέψῃ οἷκαδε. Διὸ καὶ παρεκίνησε κρυφίως τὸν γαμβρὸν καὶ διάδοχόν του Ἀρισταγόραν νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν Ἴωνας, χαλεπῶς ἀνέκαθεν φέροντας τὸν Περσικὸν ζυγόν, ἐλπίζων ὅτι ἐκ τῆς ἐπανάστασεως ταύτης ἔθελε δοθῇ αὐτῷ ἀφορμὴ τις οἰαδῆποτε ἐπανόδου. Ὁ Ἀρισταγόρας καὶ οἰκοθεν ἦτο λίαν πρόθυμος πρὸς τὸ πρᾶγμα τοῦτο, διότι ἀποτυχὼν ἐν τῇ ἐπὶ Νάξον στρατείᾳ, ἐφοβεῖτο μὴ τιμωρηθῇ παρὰ τοῦ σατράπου τῆς Μ.

Ἀσίας ἄλλως τε καὶ δυσμενῶς ἔχοντος πρὸς αὐτόν, πρὸς δὲ καὶ διότι ἦτο κατάχρεως. Ὅθεν ἔλθων εἰς Ἑλλάδα ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἣτις ἀρνέεται, καὶ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐκπέμπουσιν εἰς βοήθειαν τῶν ὁμοφύλων Ἴωνων 20 πλοῖα, καθὼς καὶ οἱ Ἑρετριεῖς 5. Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἐκθρονίζουσι τοὺς τυράννους καὶ στασιάζουσι κατὰ τῶν Περσῶν· κέντρον τῆς ἐπαναστάσεως γίνεται ἡ Μίλητος, ὅπου ἐνεργεῖ θερμῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ὁ λογογράφος Ἐκαταῖος. Οἱ Ἴωνες ὁρμῶσι μετὰ τῶν ἐπικούρων Ἀθηναίων ἐπὶ τὴν πρωτεύουσιν τῆς Μ. Ἀσίας Σάρδεες, ἃς καὶ πυρπολοῦσι (499)· ἡ ἐπανάστασις διαδίδεται καθ' ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Καρίας μέχρι Βοσπόρου, καθὼς καὶ εἰς τὴν Κύπρον καὶ τὰς λοιπὰς Μικρασιατικὰς νήσους, ἀλλ' ἡ διχόνοια τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἔλληψις κέντρον κοινοῦ καὶ ἀρχῆς ματαιοῦσι τὰ πάντα. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Ἑρετριεῖς ἀναπλεύσαντες οἴκαδε ἐγκαταλείπουσι τοὺς ἐπαναστάτας· οἱ Πέρσαι κινοῦσι πόλεμον κατ' αὐτῶν ἀπὸ τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, κυριεύουσι τὴν Κύπρον καὶ βαθυηδὸν τὰς λοιπὰς πόλεις καὶ νήσους τῆς Μ. Ἀσίας (498)· καταναυμαχῆσαντες δὲ τὸν ἄνευ πειθαρχίας καὶ τάξεως ἑλληνικὸν στόλον ἐν Λάδῃ, συγκεντρώνουσιν ἔπειτα ὅλας αὐτῶν τὰς δυνάμεις κατὰ τῆς Μιλήτου, ἣν καὶ ἐκπορθήσαντες αἰχμαλωτίζουσι τοὺς κατοίκους καὶ μετοικίζουσιν εἰς τὰς ἐκτὸς τοῦ Τίγρεως χώρας. Ὁ Ἰστιάης ἀποσταλὴς ἐν τῇ μεταξὺ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ αὐτομολήσας πρὸς αὐτοὺς ζῶγρεῖται καὶ ἀνασταυροῦται· ἡ ἐπανάστασις καταπνίγεται ἐντελῶς· ὁ δὲ βασιλεὺς Δαρεῖος πνέων μένεα ὄχι τόσον κατὰ τῶν ἀνταρτῶν, ὅσον κατὰ τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἐπικούρων, ὁμνύει νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς παραδειγματικῶς, καὶ διατάττει ἓνα τῶν θεραπόντων του νὰ τῷ προσφωνῇ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ὥρᾳ τεταγμένη: Μέννησο τῶν Ἀθηναίων.

Καὶ τῷντι μετ' ὀλίγον (492) ὁ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως Μαρδόνιος διετάχθη νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἐξέπλευσε λοιπὸν μετὰ στρατιᾶς πολλῆς εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, κήρυκες δὲ τοῦ βασιλέως ἐκπεμφθέντες ἀπανταχόσε τῆς Ἑλλάδος, ἐζήτουν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ γῆν καὶ ὕδωρ, σύμβολα τῆς ὑποταγῆς. Ἀλλ' ὁ μὲν ναυτικὸς στόλος τοῦ Μαρδονίου διελύθη καὶ κατε-

στράφη κάμπτων τὸ τρικυμιῶδες ἀκρωτήριον τοῦ Ἀθωνος, ὅπως καὶ ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς αὐτοῦ ἐμπεσὼν εἰς μέσον ἀγρίων θρακικῶν ἐθνῶν· τοὺς δὲ κήρυκας τοῦ βασιλέως ἄλλοι μὲν λαοὶ τῆς Ἑλλάδος ὑπεδέχθησαν δόντες τὰ αἰτούμενα, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται ἔρριψαν οἱ μὲν εἰς βάρανθρον, οὗτοι δὲ εἰς φρέαρ, εἰπόντες νὰ λάβωσιν ἐξ αὐτοῦ γῆν καὶ ὕδωρ.

Δεύτερος στόλος ἐξοπλισθεὶς καὶ παρασκευασθεὶς δεόντως ἐξέπλευσε μετὰ δύο ἔτη ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα (490), φέρων 100,000 στρατοῦ ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Δᾶτιν καὶ Ἀρταφέρνην, οὓς συνώδευεν ὡς ὁδηγὸς καὶ ὁ παρὰ τῷ βασιλεῖ τέως ξενιζόμενος ἑκπρωτος τύραννος Ἰππίας. Οἱ Πέρσαι κυριεύσαντες τὴν Νάξον καὶ τὰς λοιπὰς Κυκλάδας πλὴν τῆς Δήλου, ἀπέβησαν εἰς τὴν Εὐβοίαν, ὅπου κατέστρεψαν τὴν Ἐρέτριαν, καὶ αἰχμαλωτίσαντες μετόπισαν τοὺς κατοίκους εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, ἐκεῖθεν δ' ἀπάραντες ἀπέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος, κατὰ τὰ νοτιανατολικά παράλια τῆς Ἀττικῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μηνύσῃ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν εἰς Σπάρτην, καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν αὐτῶν· ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται, εἴτε διότι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸ τῆς πανσελήνου, κατὰ θρησκευτικὴν τινα πρόληψιν, εἴτε δι' ἄλλον λόγον, δὲν προσέδραμον ἐγκαίρως εἰς βοήθειαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατελείφθησαν μόνοι ἀπέναντι τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀπειραρίθμου ἐχθροῦ. Ἀλλὰ καὶ οὕτως δὲν ἐδειλίασεν ὁ μικρὸς ἀλλ' ἀνδρεῖος καὶ φιλότιμος ἐκεῖνος λαός. Ἐξελθόντες δὲ σὺν τάχει, 10,000 αὐτοὶ μετὰ 1,000 συμμάχων Πλαταιέων εἰς Μαραθῶνα, κατέλαβον εὐθετὸν τινα καὶ δυσιππήλατον τόπον ἀπέναντι τῶν Περσῶν, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν. Τῶν Ἀθηναίων ἦρχον 10 στρατηγοὶ ὑπὸ τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον, ἐκ δὲ τῶν στρατηγῶν διεκρίνετο ὁ Μιλτιάδης, διὰ τε τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ ἱκανότητα, καὶ διότι τύραννος ὦν μέχρις ἐσχάτων ἐν Χερσονήσῳ, εἶχεν ἀφορμὰς, ὡς προεδηλώθη, νὰ γνωρίσῃ τοὺς Πέρσας καὶ τὰ περσικὰ πράγματα· ὅθεν καὶ οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ γίνῃ ἡ μάχη καθ' ἡν ἡμέραν ἐμελλε νὰ περιέλθῃ ἐκ τῆς νομίμου περιτροπῆς ἡ στρατηγία εἰς τὸν Μιλτιάδην, τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο. Τῇ 6 Βοηδρομιῶνος μηνὸς Ἰσταμένου,

ἦτοι τῇ 25 Σεπτεμβρίου 490 π. Χ. συνήφθη ἡ αἰμύνηστος καὶ ἔνδοξος ἐν Μαραθῶνι μάχη, καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Πλαταιεῖς στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου, ἐνίκησαν τοὺς βαρβάρους νικην λαμπρὰν καὶ μεγάλην. Οἱ Πέρσαι κατατροπωθέντες ἐπέβησαν εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἀπεπειράθησαν ν' ἀποβῶσιν εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἀποτυχόντες ὑπέστρεψαν οἴκαδε ἄπρακτοι καὶ κατησχυμμένοι. Τοιαύτην ἔκβασιν ἔλαβεν ὁ πρῶτος οὗτος πρὸς τοὺς Ἕλληνας πόλεμος τῶν Περσῶν. Ἡ ἀπὸ τοῦ περιφανοῦς κατορθώματος δόξα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μιλτιάδου ἦτο μεγάλη, καὶ ὁ νικητὴς τοῦ Μαραθῶνος ὑπεσχέθη νὰ διαπράξῃ πολλὰ καὶ μεγάλα ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πόλεως, ἐὰν παραδώσωσιν αὐτῷ ἱκανὸν στόλον καὶ χρήματα, καὶ ἐπιτρέψωσιν ἀπόλυτον ἐνεργείας ἄδειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπείσθησαν, καὶ ὁ Μιλτιάδης λαβὼν 70 πλοῖα, ἱκανὰ χρήματα καὶ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἀπέβη εἰς Πάρον καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν. Μετὰ πολύμηνον καὶ ματαίαν πολιορκίαν, τρωθεὶς βαρέως τὸν πόδα, ὑπέστρεψεν ἄπρακτος οἴκαδε, ὅπου κατηγορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ξανθίππου, κατεδικάσθη νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ ματαίου πολέμου, 50 τάλαντα, καὶ μὴ ἔχων τὸ μέγα τοῦτο ποσὸν ἐφυλακίσθη, καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ εἰρκτῇ. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Κίμων ἀποτίσας τὴν ποινὴν, ἐκήδευσεν καὶ ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς τὸν ἔνδοξον ἀλλὰ δυστυχῇ πατέρα (489). — Μετὰ τὸν Μιλτιάδην κύριοι τῶν πολιτικῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων ἐγένοντο δύο ἀντίπαλοι καὶ ἀντιθέτων φρονημάτων καὶ χαρακτήρων πολιτικοὶ ἄνδρες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστείδης ἦτο ἀριστοκρατικώτερος, καὶ ἐφρόνει ὅτι αἱ Ἀθηναὶ πρέπει νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν βελτίωσιν τῆς πόλεως, ἥτο δὲ φιλόπατρις καὶ τόσον ἀκέραιος καὶ ἀδέκαστος, ὥστε ὑπὸ πάντων ἀνεξαίρετως ἀπεκαλεῖτο ὁ δίκαιος. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπ' ἐναντίας ἦτο δημοκρατικώτερος, καὶ ἐφρόνει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι πρέπει νὰ στρέψωσιν ὅλην αὐτῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ναυτικά, ἵνα θαλασσοκρατήσαντες καὶ πρὸς τοὺς Πέρσας ἀντιταχθῶσι, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονεύσωσιν. Ἐὰν δ' ἡλαττοῦτο τοῦ Ἀριστείδου κατὰ τὴν ἀρετὴν, διότι ἂν ὅχι ὠρισμένοι πάντοτε πράξεις, ἀλλ' ὁ χαρκτηρ αὐτοῦ ὅμως καὶ αἱ χαλαραὶ ἠθικαὶ του ἀρχαὶ ἐδίδον ἀφορ-

μὴν εἰς ὑπονοίας σοβαράς κατὰ τῆς ἀκεραιότητος καὶ τιμιότητός του, ὑπερεῖχεν ὁμῶς ἀσυγκρίτως τοῦ Ἀριστείδου κατὰ τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὸ μεγαλεπήβολον. Διὰ τῆς παρὰ τῷ δήμῳ ἰσχύος του ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης, καὶ τοῦ λοιποῦ μόνος αὐτὸς κύριος τῶν πραγμάτων γενόμενος, κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ, ἥτις καὶ αὐτὸν καὶ τὰς Ἀθήνας ἐδόξασεν. Οἱ Ἀθηναῖοι πεισθέντες εἰς τὰς ἰδέας αὐτοῦ, ἐρμηνεύσαντος συμφώνως πρὸς τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ καὶ χρησμὸν τινα τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, καὶ ὅν οἱ Ἀθηναῖοι ἐμελλον νὰ σωθῶσιν, ἐὰν ὠχυρώνοντο εἰς ξύλινα τεῖχη, καὶ εἰπόντος ὅτι ξύλινα τεῖχη ἐννοεῖ ὁ θεὸς τὰ πλοῖα, ὥρισαν ὅλας τὰς ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου δημοσίας προσόδους εἰς τὴν ναυπήγησιν καὶ ἐξόπλισιν στόλου καὶ ὀχύρωσιν τοῦ Πειραιῶς. Ὅτι δὲ πάντα ταῦτα ὀρθῶς καὶ σωτηρίως ἐβουλεύθη ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἐπραξάν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπεδείχθη ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων μετ' ὀλίγον.

§. 86. Ὁ Δαρεῖος φέρων δεινῶς τὸ ἐν Μαραθῶνι πάθημα ἐπεχείρησε πάσῃ σπουδῇ νέας καὶ ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρας ἐπὶ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα παρασκευάς. Ἀλλ' ἡ ἀποστασία τῆς Αἰγύπτου (486) διέκοψεν ἐπὶ βραχὺ τὰς παρασκευάς, μέχρις οὗ ἀποθανόντος τοῦ Δαρείου μετ' ὀλίγον (485), ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Εἰρξῆς, καθυποτάξας τὴν Αἴγυπτον, ἐπανέλαβεν αὐτάς μετὰ πλείονος προθυμίας καὶ φιλοτιμίας. Εἰς τὴν γιγαντιαίαν ταύτην ἐκστρατείαν συνεισένηγκον ἄνδρας καὶ χρήματα καὶ πλοῖα, τὸ ἐπιβάλλον μέρος, ἅπασαι αἱ ὑπόδουλοι τοῦ μεγάλου βασιλέως χώραι καὶ φυλαί, καὶ οὕτω συναπληρώθη στρατιὰ ποικίλη μὲν κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὸν ἱματισμὸν καὶ ὅπλισμὸν, ὡς καὶ τὴν τάξιν τοῦ πολεμεῖν, εἰς ἀπίστευτον δὲ πλῆθος ἐξαρθείσα, διότι 80,000 μὲν ἦσαν οἱ ἵππεῖς, 1,700,000 δὲ οἱ πεζοὶ, καὶ 1207 τὰ πλοῖα, μεθ' ὧν ἐκίνησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ μέγας βασιλεὺς. Τὰ ἀπειράριθμα καὶ παμποικίλια στρατεύματα συνήρχοντο δι' ὅλου τοῦ 481 ἔτους εἰς Κρίταλλα τῆς Καππαδοκίας, ἐκεῖθεν δὲ κατέβησαν εἰς Σάρδεῖς, ὅπου καὶ ὁ Εἰρξῆς ἐλθὼν διεχείμασεν. Ἀμα δ' ἀρξαμένου τοῦ ἔχρος ὁ στρατὸς κατέβη εἰς Ἀβυδὸν, καὶ διέβη τὸν Ἑλλήσποντον ἐπὶ διπλῆς γεφύρας 7 ὅλας ἡμέρας κατὰ συνέχειαν καὶ 7

νύκτας, διὰ δὲ τῆς Θοράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, παραπλέοντος ἅμα τοῦ στόλου τὰ παράλια τῆς Θοράκης καὶ Μακεδονίας, ὅπου οἱ Φοίνικες διέταμον τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἰθωνος, ἵνα μὴ τὰ πλοῖα κάμπτοντα ἐκ τοῦ πελάγους τὸ ἀκρωτήριον πάθωσι καὶ πάλιν ὅ,τι καὶ πρὶν. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐαίνετον καὶ τὸν Ἀθηναῖον Θεμιστοκλέα ἠθέλησαν κατ' ἀρχὰς ν' ἀποφράξωσιν εἰς τοὺς Πέρσας τὴν εἰς Θεσσαλίαν εἰσόδον, καταλαμβάνοντες τὰ Τέρπη, ἀλλὰ φοβηθέντες μὴ περικυκλωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀφῆκαν τὸ χωρίον. Ὁ Ξέρξης διέβη ἀκώλυτος τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἡ Βοιωτία καθὼς καὶ αἱ πλεῖσται χῶραι τῆς Ἑλλάδος προσήνεγκαν αὐτῷ γῆν καὶ ὕδωρ. Μόνον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιάται ἀπεφάσισαν ν' ἀντιταχθῶσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 480 ὁ Ξέρξης εἰσέβαλεν εἰς Μηλίδαν, καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν Τραχινίᾳ. Ἀλλ' αἴφνης παρατηρεῖ, ὅτι ἡ μεταξὺ τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενοπορία τῶν Θερμοπυλῶν ἦτο κατειλημμένη· οἱ δὲ κατέχοντες αὐτὴν ἦσαν 300 Σπαρτιάται καὶ ἄλλοι τινὲς σύμμαχοι ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν. Παρατηρήσας δὲ ὅτι ἐγυμνάζοντο καὶ ἐκτενίζοντο τὴν κόμην μετὰ πολλῆς ἀδιαφορίας, ἐξέπεμψεν ἱππέα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο διὰ νὰ ἰδῇ τί ἄνθρωποι ἦσαν, καὶ μαθὼν ὅτι ἦσαν φουροὶ, ἔστειλε καὶ ἐζήτησε τὰ ὅπλα τῶν· ἀλλ' ἔλαβεν ὅμως παρὰ τοῦ Λεωνίδου τὴν λακωνικὴν ἀπάντησιν· Μολὼν λάβε. Τρεῖς ἡμέρας ἀνέμενεν ὁ Ξέρξης νὰ φύγωσι, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἐγίνετο, διέταξε νὰ καταλάβωσι τὸ χωρίον οἱ Μῆδοι καὶ Κίςιοι, ὧν πολλὰι χιλιάδες ἔπесον νεκροὶ χωρὶς νὰ κατορθώσωσι τι. Ὁ Ξέρξης διέταξε τότε νὰ προχωρήσωσι οἱ ἀθάνατοι, τὸ κράτιστον μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ κατώρθωσαν τίποτε. Ἡ ἀμνηχανία τοῦ βασιλέως εἶχε κορυφωθῇ, ὅτε ὁ Μηλιεύς Ἐφιάλτης (αἰώνιον αἶσχος εἰς τὸ ὄνομά του!) ἔδειξεν εἰς τοὺς Πέρσας ἀπόκρυφον ἀτραπὸν, δι' ἧς ἀπόμειραι Περσικαὶ ὑπὸ τὸν Ὑδάρνην ὑπερβάντες τὴν Οἴτην, περιέδραμον τὰς Θερμοπύλας καὶ κατέλαβον τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν νώτων. Ὁ Λεωνίδας ἰδὼν, ὅτι οὐδεμία πλέον ὑπῆρχε σωτηρία, ἀπέπεμψε τοὺς λοιποὺς συμμάχους πλὴν 700 Θεσπιέων, καὶ ἐκράτησε μόνον τοὺς 300 τοῦ Σπαρτιάται. Τὴν πρωτὴν τῆς

τελευταίας ἡμέρας ἐν τῷ ἀρίστῳ ὁ Λεωνίδας ἐνθύμιζε τοὺς περὶ αὐτόν, ὅτι τὸ ἐσπέρας θὰ δειπνήσωσιν εἰς τὸν Ἀδην. Μετ' ὀλίγον ὁ Εἰρκίης ἰδὼν μακρόθεν τὸ σύνθημα τοῦ Ὑδάρνου, προσέβη κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἤρχισεν ἡ ἀπηλπισμένη καὶ πεισματώδης μάχη. Ὁ ὀλεθρὸς τῶν Περσῶν ἦτο τοσοῦτος, ὥστε τετράκις οὗτοι ὠπισθοδρόμησαν. Τὸ παρακείμενον πρὸς τὴν θάλασσαν ἔλος ἦτο πλήρες περσικῶν πτωμάτων, ἐν οἷς καὶ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Εἰρκίου. Ἐπὶ τέλους τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων ἐθραύσθησαν καὶ τὰ ξίφη των ἀπημβλύθησαν τόσον, ὥστε δὲν ἔκοπτον. Περικυκλωθέντες ἀπανταχόθεν ἔπεσον μαχόμενοι ὡς λέοντες οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ 300 Σπαρτιάται, πλὴν δύο μόνον ἀδήλω τῷ τρόπῳ σωθέντων οἶκαδε, οἵτινες ὁμως ἐκηρύχθησαν ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἄτιμοι, καὶ ὁ μὲν ἐξέπλυνε τὸ ὄνειδος πεσὼν ἐν προσεχεῖ τινι μάχῃ, ὁ δὲ ἀπεσφάγη αὐτόχειρ. Τοιαύτην ἔκθασιν ἔλαβεν ἡ ἔνδοξος καὶ ἀείμνηστος αὕτη ἐν Θερμοπύλαις μάχῃ. Χαλκοῦς λέων στηθεὶς μετὰ ταῦτα ἐδείκνυσεν εἰς τὸν διαβάτην τὸν αἰμόφυρτον χῶρον, ὅπου ἔπεσεν ὁ ἔνδοξος καὶ ἡρώϊκός βασιλεὺς τῆς Σπάρτης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν τριακοσίων, καὶ ὁ τύμβος αὐτῶν ἔφερε τὸ ἐξῆς Λακωνικὸν καὶ ἀπέριτον, ἀλλὰ μοναδικοῦ ὕψους ἐπίγραμμα :

« ὦ ξεῖν, ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι ».

Ὁ Εἰρκίης διέβη τὰς Θερμοπύλας, καὶ διελάσας ἀμαχητὶ τὴν Φωκίδα καὶ Βοιωτίαν, ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας, ἃς εὗρεν ἐρήμους, διότι ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς μὲν ἄνδρας εἶχεν ἐπιβιβάσῃ εἰς τὸν στόλον, τὰ δὲ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς γέροντας ἀποβιβάσῃ εἰς Αἴγινα, Σαλαμῖνα καὶ Τροιζῆνα· ὀλίγοι δὲ μόνον γέροντες μὴ πειθόμενοι εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἀφ' οὗ περιέβαλον αὐτὴν μὲ ξύλα, νομίζοντες ὅτι οὕτως ἐκπληροῦσι τὴν ἔννοιαν τοῦ χρησμοῦ· οὗς ὁ Εἰρκίης ἐφόνευσε, παραδοὺς τὴν πόλιν ὀλόκληρον εἰς τὸ πῦρ. Ὁ δὲ συμμαχικὸς στόλος τῶν Ἑλλήνων, ναυαρχούμενος ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Εὐρυβιάδου, διὰ τὴν ἀρχαίαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡγεμονεῖαν τῆς Σπάρτης, εἰ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, εἶχον πολλῶ πλείονας τριήρεις, καὶ ἅπαντες ὑπηρέτουν ἐν αὐταῖς, εἶχε προεκπλεύσῃ κατὰ τοῦ

Περσικοῦ στόλου διὰ τῆς Εὐβοϊκῆς θαλάσσης. Ἀφ' οὗ δὲ ἡγωνίσθη ἐπανελημμένως ἐν Ἀρτεμισίῳ κατὰ τῶν Περσῶν συγχρόνως μὲ τούτους ἐν Θερμοπύλαις πεζομαχοῦντας, ἐπειδὴ ὁ Ξέρξης εἶχεν ἤδη διαβῆ τὰς Θερμοπύλας, ἐστράφη ὀπίσω, καὶ κάμψας τὸ Σούνιον εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον. Ἀλλ' ἐνταῦθα οἱ Πελοποννήσιοι, περιδεεῖς γενόμενοι ἐκ τοῦ παθήματος τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων μόνον μεριμνῶντες, ἠθέλησαν ν' ἀποπλεύσωσιν εἰς Κεγχρεάς, καὶ νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς χερσονήσου τῶν, ἣν, ὡς ἐνόμιζον, εἶχον ἐξασφαλίσῃ ἀποπράξαντες τὸν Ἰσθμὸν διὰ τείχους. Ὁ Θερμистоκλῆς ἀντέστη, καὶ ἐντεῦθεν προήλθεν ἕρις δεινὴ μεταξὺ τῶν δύο ναυάρχων, καθ' ἣν ὁ Εὐρυβιάδης ὀργισθεὶς ἠπείλῃσε νὰ πατάξῃ διὰ τῆς ῥάβδου τοῦ τὸν Θερμистоκλέα, ὅστις τότε εἶπε πρὸς αὐτὸν: Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ. Ἡ στιγμή ἦτο κρισιμωτάτη καὶ ἐπικίνδυνος. Ἐάν ὁ Εὐρυβιάδης ἀφίνετο νὰ λειποτακτήσῃ, ἡ Ἑλλὰς ἐχάνετο. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ κινδύνου τούτου εὗρε διέξοδον ἡ ἐξαίσιος ἐτοιμόνοια τοῦ μεγαλοφυοῦς Ἀθηναίου. Ὑποκριθεὶς τὸν προδότην, ἐμήνυσε κρυφίως εἰς τὸν Ξέρξην, ὅτι οἱ Ἕλληνες στενοχωρημένοι εἰς τὸν περὶ τὴν Σαλαμῖνα μυχὸν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, μελετῶσι νὰ δραπετεύσωσιν αὐτόθεν, καὶ εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη κατεπείγουσα νὰ σπεύσῃ ὅσον τάχος, διὰ νὰ τοὺς προφθάσῃ ἐκεῖ καὶ ἐξολοθρεύσῃ. Ὁ στόλος τῶν Περσῶν ἔσπευσε τωόντι, καὶ τῇ 19 Βοηδρομιῶνος ἦτοι 20 Σεπτεμβρίου τοῦ 480 ἔτους, συνήφθη ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, ναυτικὸν κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων μέγιστον καὶ ἐνδοξότατον. Ὁ Ξέρξης ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ κατὰ τὴν ἀντικρὺ τῆς Σαλαμῖνος παραλίαν τῆς Ἀττικῆς, ἵνα ἀπολαύσῃ ἐκεῖθεν τὸ θέαμα τῆς καταστροφῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς νίκης τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἀπέβη ὅμως τὸ πρᾶγμα κατ' ἀντίθετον ὅλως τρόπον. Ἀφ' οὗ ἀντήχησεν εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὰ πέριξ παράλια ὁ παιᾶν, τὸ σύνθημα τοῦ πολεμικοῦ σαλπισματος ἐδόθη, καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Εὐρυβιάδην δεξιὰ πτέρυξ προήλασε κατὰ τῶν Περσῶν· ἀλλὰ προχωρήσαντες ἐφ' ἱκανὸν διάστημα, κατελείφθησαν ὑπὸ φόβου καὶ ἐστράφησαν ὀπίσω. Τότε ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ὅπου ἦσαν τεταγμένοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξώρμησεν Ἀττικὴ τοῖκρης, ἣν ἐκυβέρνην Ἀμεινίας, ὁ ἀδελφὸς Αἰσχύλου τοῦ

ποιητοῦ, καὶ ἐνέπηξε τέσον βαθέως τὸ ἔμβολόν της εἰς Φοινικὴν, ὥστε ἀμφοτέρω τὰ πλοῖα συνήφθησαν ἀδιασπάστως. Αἱ λοιπαὶ τριήρεις προσέδραμον εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀμεινίου, καὶ ἡ συμπλοκὴ μετεδόθη ἐκείθεν εἰς ἀπάσας τὰς τάξεις. Οἱ Ἕλληνες ὥρμησαν τότε ἀπανταχόθεν μετ' εὐψύχου θάρρους, καὶ πανταχόθεν ἠκούοντο αἱ φωναί:

«..... ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἦτε,
ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρίων ἔδη,
θῆκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.»

Κατ' ἀρχὰς ὁ Περσικὸς στόλος ἀνθίστατο καὶ προσέβαλλεν ἐπιτυχῶς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συνθλίβει ἐντὸς τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμῖνος πορθμοῦ, δὲν ἡδύνατο νὰ κινηθῇ ἐλευθέρως, διότι τὰ πλοῖα τῶν Περσῶν ἦσαν μεγάλα, βαρέα καὶ δυσκίνητα, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας τὰ ἑλληνικὰ ἦσαν μικρὰ, ἐλαφρὰ καὶ εὐκίνητα. Ἡ προσβολὴ τῶν Ἑλλήνων διετέλει καρτερικὴ καὶ εὐτολμος. Τὰ μὲν τῶν Περσικῶν πλοίων ἀνετράπησαν, τὰ δὲ ἐβυθίσθησαν, καὶ ἡ ναυαρχίς τῶν Ἀθηναίων, κυβερνωμένη ὑπὸ τοῦ Θερμιστοκλέους, ὥρμησε κατὰ τῆς Περσικῆς ναυαρχίδος, ἣν ἐκυβέρνα ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου Ἀριαβίγνης, ὅπου ὑποδέχεται τοὺς Ἀθηναίους χάλαζα πυκνὴ βελῶν· ἀλλ' Ἀθηναϊκὴ ἑτέρα τριήρης ἐμπήγει τὸ ἔμβολόν της εἰς τὴν Περσικὴν ναυαρχίδα, ἥτις καὶ καταβυθίζεται. Ὁ Ἀριαβίγνης ῥίπτεται τότε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν ναυαρχίδα, ἀλλ' ἐκείθεν ἀποκρούονται καὶ ῥίπτονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν εἰς τὴν θάλασσαν. Τοιαῦται σκηναὶ διεδραματίσθησαν πολλαὶ ἐν τῇ φοβερᾷ ναυμαχίᾳ. Ὁ ἐχθρικός στόλος δὲν ἡδυνήθη νὰ ὑποστῇ μακρότερον χρόνον τὴν ἐπιδρομὴν· οἱ Κύπριοι καὶ Κίλικες ἐτράπησαν πρῶτοι φεύγοντες πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς· ἡ τροπὴ μετεδόθη εἰς ἀπάσας τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν, οὓς φεύγοντας καταδιώκουσι μέχρις Ἀνδρου οἱ Ἕλληνες, καὶ ιδίως οἱ λαμπρῶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πρωταγωνιστήσαντες Ἀθηναῖοι. Μετ' ὀλίγον ἐκυλίνοντο εἰς τὸ πέλαγος τὰ πτώματα χιλιάδων Περσῶν καὶ τὰ ναυάργια 200 ἐχθρικῶν πλοίων, ἀπανταχόθεν δὲ ἠκούοντο κραυγαί, στεναγμοὶ καὶ γόοι. Ὅτε ἔδυν ὁ ἥλιος, ἐπὶ τοῦ νησοῦρίου τῆς Ψυτ-

ταλείας, ἣν εἶχε καταλάβῃ ὁ Ἀριστείδης, ἐκυμαίνοντο τὰ νικητήρια σημεῖα ἐλληνικοῦ τροπαίου. — Ὁ δὲ Ξέρξης καὶ ἄλλως ἔντρομος ὢν ἐξ ὧν ἐγένετο αὐτόπτης, καὶ ἀκούσας δὲ, δολίως πάλιν τοῦ Θεμιστοκλέους τοῦτο μὲνύσαντος, ὅτι οἱ Ἕλληνες σκέπτονται νὰ διαλύσωσι τὴν ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου γέφυραν, ἀνέβηκε δρομαίως μετὰ τῆς ὑπολειφθείσης στρατιᾶς εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου καταλιπὼν τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μετὰ 300,000 ἀνδρῶν ἐπιλέκτων, ὑπέστρεψε διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης εἰς Ἀσίαν.

Ἀλλὰ καὶ τούτους τοὺς ὑπὸ τὸν Μαρδόνιον εὔρεν ἡ αὐτὴ καὶ ἔτι χείρων τύχη. Ὁ Πέρσης οὗτος στρατηγὸς διδασχθεὶς ἐκ τῆς πείρας, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶνε ἀκαταμάχῃτοι, ἠθέλησε νὰ λάβῃ διὰ τῶν περιποιητικῶν λόγων ὅ,τι εἰς μάτην ἤθελε ζητήσῃ διὰ τῶν ὕπλων, καὶ ἐξέπεμψε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον, ὅστις εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ μέγας βασιλεὺς θαυμάζων τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἀθηναίων, ἐξαιτεῖται τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν των, καὶ ὑπόσχεται ὅχι μόνον τοὺς πυρποληθέντας αὐτῶν ναοὺς ν' ἀνοικοδομήσῃ ἐξ ιδίων καὶ τὰ λοιπὰ οἰκοδομήματα, ἀλλὰ καὶ ὅσῃν ἄλλῃν χώραν ὅπουδήποτε θέλουσι νὰ τοῖς χάρισῃ. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἀπερρίψαν ἀπολύτως τὰς προτάσεις ταύτας· ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες ταῦτα καὶ φοβηθέντες μὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἐνδῶσωσιν, ἐξέπεμψαν εἰς Ἀθήνας πᾶσιν σπουδῇ προσθείαν, ἵνα ἀποτρέψῃ ἐκ παντὸς τρόπου ἀπὸ πάσης πρὸς τοὺς Πέρσας συνθήκης, ὑποσχόμενοι νὰ θρέψωσι καὶ διατηρήσωσιν αὐτοὶ τὰ γυναικόπαιδά των δι' ὅλου τοῦ πολέμου. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐδέχθησαν τὴν προσφορὰν, ἀλλὰ διεβεβαίωσαν τοὺς Σπαρτιάτας ὅτι καὶ ἄνευ αὐτῆς θέλουσιν ἐμμεῖνῃ πιστοὶ εἰς τὴν πανελλήνιον πολιτικὴν των, παρεκάλεσαν δὲ μόνον τὴν Σπάρτην νὰ ἐκπέμψῃ ὅσον τάχος τὸν Πελοποννησιακὸν στρατὸν, διότι ἄλλως αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἀττικὴ ἔμελλον νὰ πάθωσιν ἐκ νέου ὅσα καὶ ἐπὶ Ξέρξου. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται, βεβαιωθέντες ἅπαξ περὶ τῆς πίστεως τῶν Ἀθηναίων, περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἔπειτα ἐφρόντισαν εἰμὴ πῶς ὀχυρώσαντες ἔτι κάλλιον τὸν Ἰσθμὸν, νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν χερσόνησόν των. Καὶ ἀληθῶς ὁ Μαρδόνιος ἅμα ἀρξαμένου τοῦ ἔαρος εἰσέβαλεν εἰς Ἀττικὴν, ἣν καὶ κατέστρεψε, καὶ καταλαβὼν ἡρήμω-

σε τὰς Ἀθήνας, ἃς καὶ πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι καὶ κατασύγῳσιν εἰς Σαλαμῖνα καὶ τὰ πλοῖα. Ἐξέπεμψαν δὲ πλήρεις ἀγανακτήσεως πρεσβευτὰς εἰς Σπάρτην, ἵνα ἐλέγξῳσι πικρῶς ἐπὶ τῇ ὀλιγωρίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ αὐτῶν τοὺς Σπαρτιάτας, οἵτινες ὅμως ἀκούσαντες ἀταράχως τὰ ῥηθέντα, ἐξηκολούθησαν νὰ ἐορτάζῳσι τὰ Ὑακίνθια. Ἐπὶ τέλους αἱ ἀπειλαὶ καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ φόβοι ἐπειθανάγκασαν αὐτοὺς νὰ ἐκπέμψῳσι κατὰ τοῦ Μαρδονίου ὑπὸ τὸν Παυσανίαν 5,000 ὀπλίτας, ὧν ἕκαστος συνωδεύετο ὑπὸ 7 Εἰλώτων. Ὁ Πελοποννησιακὸς στρατὸς φθάσας εἰς Ἐλευσίνα, συνηνώθη μὲ τοὺς Ἀθηναίους στρατηγουμένους ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου, καὶ ἅπαντες ὁμοῦ 110,000 εἰσῆλθον εἰς Βοιωτίαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀσωποῦ ἀπέναντι τῶν Περσῶν, 300,000 αὐτῶν καὶ 50,000 τῶν μετ' αὐτῶν Ἑλλήνων συμμάχων. Τὴν πρώτην τῆς 4 Βοηδρομιῶνος ἡτοὶ 25 Σεπτεμβρίου 479 συνεκροτήθη ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη, καθ' ἣν οἱ Πέρσαι ἔπαθον δεινοτάτην πανωλεθρίαν, διότι ὁ μὲν Μαρδόνιος ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ, ἐκ δὲ τῶν ἐχθρῶν μόλις ἐσώθησαν 40,000, οἵτινες πάσῃ σπουδῇ ἀναζεύξαντες πρὸς τὸν Ἑλλησποντον διεσώθησαν ἐκεῖθεν εἰς Ἀσίαν. — Αὐτὴν δ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πρὸς τὸ ἐσπέρας ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας οἱ Ἕλληνες λαμπρὰν καὶ περιφανῆ νίκην καὶ ἐν Μυκάλλῃ, τὸν μὲν στόλον καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν κυριεύσαντες καὶ ἐμπρήσαντες, αὐτοὺς δὲ τοὺς μὲν φονεύσαντες, τοὺς δὲ κατατροπώσαντες ἢ αἰχμαλωτίσαντες. Ἡ διπλῆ αὕτη καὶ ἐνδοξοτάτη νίκη τῆς 4 Βοηδρομιῶνος ἐπεσφράγισε τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν. Ἐκτοτε πλέον πούς βαρβάρου δὲν ἐτόλμησε νὰ πατήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος.

§. 86. Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι περιεποίησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας μεγάλην τιμὴν καὶ δόξαν, ἀλλ' ἰδίως οἱ Ἀθηναῖοι προσεκλήσαντο ἐξ αὐτῶν μέγα ἀξίωμα, καὶ δικαίως, διότι οὐδεμίᾳ ἄλλῃ πόλιν προεινδύνευσε τόσον ἀφιλοκερδῶς ἅμα καὶ προθύμως ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὅσον αἱ Ἀθῆναι. Εἰς δὲ τὴν ἡθικὴν ἐπηκολούθησε μετ' ὀλίγον καὶ ἡ ὕλική δύναμις. Τὴν μὲν πόλιν ἀνωκοδόμησεν ὁ Θεμιστοκλῆς μεγαλειτέραν καὶ λαμπροτέραν, περιβαλὼν διὰ τείχους

ὄχυροῦ, ὡχέρωσε δ' ἅμα καὶ τὸν Πειραιᾶ, ὃν μετὰ ταῦτα ὁ Κίμων καὶ Περικλῆς συνήνωσαν πρὸς τὰς Ἀθήνας διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐγόγγυζον ἐκ φθόνου, προφασιζόμενοι ὅτι ἡ πόλις θέλει πέσῃ ἐκ νέου εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν· ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνέτεινεν ἔτι μᾶλλον πᾶσαν σπουδὴν, μέχρις οὗ συνετελέσθη τὸ ἔργον. Ἐν γένει δὲ ἡ ὁσημέραι αὐξάνουσα δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ἐκίνει ζωηρῶς τὴν ἀντιζηλίαν τῆς Πελοποννησιακῆς ἡγεμονίδος πόλεως, καὶ ἀπὸ τοῦδε ἄρχεται ἀναφλεγόμενον τὸ ἐμφύλιον ἐκεῖνο μῆσος καὶ ἡ ἀντιπάθεια, ἐξ οὗ μέλλει νὰ προέλθῃ ὁ φοβερώτατος καὶ ὀλεθριώτατος τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῆς Ἑλλάδος, ὁ Πελοποννησιακός. Ἐφερε δὲ διπλοῦν χαρακτῆρα ἡ ἀντιζηλία καὶ διχόνοια αὕτη πολιτικὸν καὶ φυλετικόν, διότι ἡ μὲν Σπάρτη ἦτο τὸ κέντρον τῆς Δωρικῆς ἀριστοκρατίας, αἱ Ἀθηναὶ δὲ τῆς Ἰωνικῆς δημοκρατίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ἴσχυεν ἀκόμῃ ἡ ἀρχαία τῶν πεδιαίων ἀριστοκρατικὴ μερίς, ἡ μερίς αὕτη ἐδῶριζεν ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, καὶ ὁ λακωνισμὸς οὗτος τῆς ἐν Ἀθήναις ἀριστοκρατίας ἐχρησίευσεν μεγάλως εἰς τὴν Σπάρτην μάλιστα μὲν μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀρχὰς νῦν· διότι μόλις παρῆλθον 7 ἔτη, καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἰδίως οἱ ἀριστοκρατικοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἐξοστρακίσωσιν αὐτὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἦτο συνένοχος τοῦ Πausaniou, ἦτοι προδότης τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Πέρσας (471). Ὅθεν ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, ὁ μέγας καὶ δαιμόνιος Θεμιστοκλῆς, μὴ ἔχων ποῦ νὰ εὔρῃ καταφύγιον ἐν Ἑλλάδι, ὅπου περιπλανήθη μακρὸν χρόνον φυγὰς, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξην τὸν Μακρόχειρα, ὅστις καὶ ὑπεδέχθη αὐτὸν εὐμενῶς, χάρισας αὐτῷ τρεῖς πόλεις πρὸς διατροφὴν, τὴν Μαγνησίαν, Μυοῦντα καὶ Λάμψακον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τελευταῖον ὁ βασιλεὺς ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ Θεμιστοκλέους κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οὗτος μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀνεχόμενος νὰ λυπήσῃ τὸν βασιλέα ἀπέθανεν αὐτόχειρ, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ νοσταλγίας καὶ μαρασμοῦ. Ἀλλὰ τούτων μὲν πολλὰ ἐγένοντο ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ· τότε δ' εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀπόκρουσιν τοῦ Πέρσου ὁ συμμαχικὸς στόλος τῶν Ἑλλήνων τεθεῖς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ

Παυσανίου διατάχθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν κατὰ βαρβάρων πόλεμον, ἀλλ' ἐπιδρομικὸν πλέον, ὄχι ἀμυντικόν, ὅπως πρότερον, ἐκβάλλων αὐτοὺς ἐκ τῶν νήσων καὶ παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐν μέρει δὲ καὶ κατωρθώθη τοῦτο· διότι ὁ Παυσανίας καὶ πολλὰς πόλεις τῆς Κύπρου κατέλαβε, καὶ τὸ Βυζάντιον, πόλιν σπουδαίαν καὶ ἐν ἐπικαίρῳ κειμένην, ἐκυρίευσεν (477). Ἀλλὰ συλλαβὼν ἐν Βυζαντίῳ καὶ Πέρσας ἐπισήμους ὁ Παυσανίας, ὧν τινες καὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, ἀπέλυσεν αὐτοὺς αὐτογνωμόνως, καὶ δι' αὐτῶν ἐμήνυσεν εἰς τὸν Εἰρηνιστὴν, ὅτι εἶνε πρόθυμος νὰ τῷ παραδώσῃ τὴν Σπάρτην καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἐὰν μόνον τῷ ὑπόσχεται νὰ τῷ δώσῃ εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν σατράπην τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Εἰρηνιστὴς συγκατένευσε, καὶ ἔκτοτε ὁ κοῦφος Σπαρτιάτης φανταζόμενος ἑαυτὸν σατράπην τῶν Ἑλλήνων, ἐνεδύετο καὶ διητᾶτο πολυτελέστατα καὶ περσικώτατα, καὶ προσφερόμενος ὑπεροπτικῶς πρὸς τοὺς συμμάχους καὶ ἐν γένει τοὺς Ἕλληνας, κατέστησεν ἑαυτὸν παρμίσσητον. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἡ διαγωγὴ του ἐγένετο γνωστὴ, ἀνεκλήθη εἰς Σπάρτην, ὅπου διακασθεῖς ἠθωώθη δι' ἑλλειψιν ἀποδείξεων, καὶ καθηρέθη μόνον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐκ Σπάρτης δὲν ἔπαυσε συνεννοούμενος πρὸς τοὺς βαρβάρους, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, καὶ καταφυγὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς, ἀπέθανεν ἐκεῖ, διότι οἱ Σπαρτιάται τὴν μὲν στέγην τοῦ ναοῦ ἀφῆρσαν, ἀπέφραξαν δὲ συντειχίσαντες τὴν πύλην, ὅπου τὸν πρῶτον λίθον ἔφερεν αὐτὴ ἡ μήτηρ τοῦ προδότου.

Ἄλλ' ὅσον μισητὸς ἦτο ὁ Παυσανίας καὶ οἱ Σπαρτιάται, ἄλλο τόσο ἀγαπητοὶ ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἐν τῷ στόλῳ στρατηγοὶ αὐτῶν Ἀριστείδης καὶ Κίμων. Ἐπειδὴ δὲ πλὴν τούτου καὶ τὸ κυριώτατον μέρος τοῦ στόλου ἀπετέλουν αἱ τριήρεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰ πληρώματα, τὸ δὲ ἀξίωμα αὐτῶν ἀπὸ τῆς πανελληνίου ἐν τοῖς Περσικοῖς πολέμοις πολιτικῆς ἦτο μέγα, ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονεῖα μετέβη ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ σύμμαχοι προσέφερον εἰς τοὺς Ἀθηναίους πλοῖα, ἄνδρας καὶ χρήματα, ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον· ἀλλ' ἐπειδὴ προϊόντος τοῦ χρόνου ὁ φό-

ρος οὗτος κατέστη ἐπαχθὴς εἰς τοὺς συμμάχους, ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρωσι χρήματα εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἀνδρῶν καὶ πλοίων, καὶ ἐπειδὴ ἡ εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τιμιότητα τοῦ Ἀριστείδου πίστις τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἀπόλυτος, οὗτος ἐτάχθη ταμίας τῶν συμμαχικῶν τούτων χρημάτων, τὰ ὅποια κατετίθεντο ἐν Δήλῳ. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ συνεισφορὰ αὕτη μετεβλήθη εἰς φόρον καταναγκαστικόν, καὶ αἱ συμμαχίδες τῶν Ἀθηναίων νῆσοι καὶ πόλεις εἰς ὑπηκόους. Τότε καὶ τὸ συμμαχικὸν μεταβλήθην εἰς δημοσίον ταμεῖον τῶν Ἀθηνῶν μετετέθη ἀπὸ τῆς νήσου Δήλου εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν συμμαχίδων πόλεων διάδικοι ὑπεχρεώθησαν νὰ εἰσάγωσι τὰς δίκας αὐτῶν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἡλιαστάς, ἵνα οὗτοι ἀπέχωσι τὸ δικαστικὸν τριώβολον.

Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ, ἀφ' οὗ ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐξωστραχίσθη, ὡς προεδηλώθη, ὁ δὲ Ἀριστείδης ἀπέθανε τόσον πτωχὸς, ὥστε ἐτάφη δημοσίᾳ δαπάνῃ, κύριοι τῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων ἀνεφάνησαν Κίμων ὁ Μιλιτιάδου καὶ Περικλῆς ὁ Ξανθίππου, ἐκεῖνος μὲν ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν, οὗτος δὲ τῶν δημοκρατικῶν. Καὶ ὁ μὲν Κίμων ἀνὴρ πλουσιώτατος καὶ γενναιοδωρότατος πρὸς τε ἰδιώτας καὶ πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, καὶ αὐτὸς ἀπέφευγε καὶ τοὺς συμπολίτας του ἐζήτει ν' ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων πολιτικῶν ἐρίδων καὶ ν' ἀντιπερισπάσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς στάδιον ἐνδοξότερον καὶ ὠραιότερον, τὸν κατὰ βαρβάρων πόλεμον. Διὸ καὶ ταχθεὶς αὐτὸς ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου διέπραξε πολλὰ καὶ μεγάλα, ἀποβαλὼν τοὺς Πέρσας ἀπὸ πολλῶν νήσων καὶ πόλεων καὶ χωρῶν, πολλὰς δ' ἄλλας καθυποτάξας εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἰδίως δ' ἀξία σημειώσεως εἶνε τοῦ Κίμωνος ἡ ἐν Εὐρυμέδοντι τῆς Παμφυλίας διπλῇ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν μάχῃ (466), καθ' ἣν οἱ Πέρσαι ἡττήθησαν κατὰ κράτος καὶ κατετροπώθησαν. Χαλαρωθέντα δ' ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ τὸν ἐπιδρομικὸν τοῦτον πόλεμον ἐξ ἐσωτερικῶν πολιτικῶν λόγων καὶ ἐμφυλίων ἐρίδων, ἀναλαμβάνει ἐν ἔτει 449 ὁ Κίμων μετὰ νέου καὶ θερμοτέρου ζήλου, ἀλλ' ἀποθνήσκει πολιορκῶν τὸ Κίτιον. Καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν ὅμως τοῦ ἐξαιρετοῦ ἀνδρὸς οἱ Ἀθηναῖοι νικῶσι

λαμπρῶς τοὺς Πέρσας ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου, μεθ' ὃ συνωμο-
λογήθη ἡ λεγομένη Κιμῶνσιος εἰρήνη, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς τῶν
Περσῶν ὑπεχρεοῦτο νὰ κηρύξῃ ἐλευθέρως καὶ αὐτονόμους ἀπάσας
τάς κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἐλληνικὰς πόλεις, δὲν ἐπετρέπετο δὲ μήτε
ὁ στόλος αὐτοῦ νὰ προχωρήσῃ πρὸς νότον ἐπέκεινα τῶν παρὰ τὴν
Λυκίαν Χελιδονίων νήσων καὶ πρὸς βορρᾶν ἐπέκεινα τῶν παρὰ
τὸν εἰσπλουν τοῦ Εὐξείνου Πόντου Κυανέων πετρῶν ἢ Συμπλη-
γάδων, μήτε ὁ στρατὸς αὐτοῦ κατὰ ξηρὰν νὰ προχωρήσῃ πρὸς
δυσμὰς ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν δρόμου ἀπὸ τῆς παραλίας. Καὶ ταῦτα
μὲν τὰ λαμπρὰ καὶ ἔνδοξα ὁ Κίμων.

Ἄλλ' ἡ πρὸς τὰς Ἀθήνας ἀντιζηλία τῆς Σπάρτης ἤρχιζεν ἀπὸ
τοῦδε νὰ ἐπενεργῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ δὲ τῶν
ἐντεῦθεν ἐρίδων τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον γεγονός εἶνε, ὅτι οἱ Σπαρ-
τιαῖται ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι θέλουσι νὰ προστατεύσωσι τὴν ἀρ-
χαίαν αὐτοῦ πατρίδα Δωρίδα κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Φωκέων,
εἰσέβαλον εἰς Βοιωτίαν, ὅπου ἐβοήθησαν τοὺς Θηβαίους ν' ἀναλά-
βωσι τὴν ἀρχαίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Βοιωτικῶν πόλεων ἡγεμονείαν,
ἐλπίζοντες ὅτι ἐγείρουσι κατὰ τῶν Ἀθηνῶν γείτονα φοβερὸν καὶ
δυσκαταμάχητον. Ἐντεῦθεν προῆλθον ἀλλεπάλληλοι μεταξὺ Ἀθη-
ναίων, Μεγαρέων, Κορινθίων, Σπαρτιατῶν καὶ Βοιωτῶν πόλεμοι,
καθ' οὓς οἱ Ἀθηναῖοι τὸ μὲν πρῶτον κηδοκίμησαν προσκτησάμενοι
συμμάχους τοὺς πλείστους Βοιωτοὺς, τοὺς Ὀπουντίους Λοκροὺς καὶ
τοὺς Φωκεῖς, καθυποτάξαντες δὲ καὶ τὰ Μέγαρα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους
ιδίως ἀπὸ τῆς ἐν Κορωνεῖα δεινῆς ἥττης τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἣν
ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γολμίδας, τὰ
πράγματα μετέλλαξαν φάσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, διότι οἱ μὲν ὀλιγαρ-
χικοὶ ἀνέλαβον τὴν προτέραν δύναμιν ἐν Βοιωτίᾳ, τὰ Μέγαρα δὲ
καὶ ἡ Εὐβοία ἀπεπειράθησαν ν' ἀποστῶσιν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ
στρατὸς Λακεδαιμονίων ἔμελλε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἄλ-
λ' ὁ Περικλῆς, ὅστις ἦτο ἡ ψυχὴ ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν
πολέμων τούτων, σταθμίσας τὰ πράγματα καὶ πεισθεὶς ὅτι ἐπὶ
τοῦ παρόντος δὲν συμφέρει ἀκόμη ν' ἀναρρίψῃ τὸν περὶ τῶν ὅλων
κύβον, δωροδοκήσας τὸν στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων κατῴρ-
θωσε νὰ συνομολογηθῇ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης τριακον-

ταετής εἰρήνῃ, καθ' ἣν αἱ Ἀθῆναι παρητήθησαν ἀπὸ τῆς κατὰ ξηρὰν ἡγεμονείας, καὶ ἀφέθησαν αἱ ἑκασταχοῦ πόλεις ἐλεύθεραι νὰ συμμαχήσωσι πρὸς ὁποτέρους θέλουσιν· ἵνα δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος σωθῇ ἡ Εὐβοία, αἱ Ἀθῆναι ἀπέδωκαν ὅς κατεῖχον παραλίους τῆς Πελοποννήσου πόλεις (445).

§. 87. Ἐὰν μέχρι τοῦδε ἦτο ἡ ψυχὴ πάσης πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς ἐνεργείας, ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐφεξῆς Περικλῆς ὁ Ξανθίππου εἶνε διαρκῶς σχεδὸν λόγῳ μὲν ἄρχων ἢ στρατηγὸς τῶν Ἀθηνῶν, πράγματι δὲ ἀπόλυτος μονάρχης αὐτῶν. Εἰ καὶ ἀνεμίχθη εἰς ὅλους τοὺς μέχρι τοῦδε πολέμους καὶ ἐξεπλήρωσεν ἐξαίρετα τὸ καθήκον του, καὶ ἠυδοκίμησε δὲ διαπρεπῶς ἐν τῷ Σαμιανῷ πολέμῳ (440), ὁ πόλεμος ὅμως δὲν ἦτο τὸ λαμπρότερον στάδιον τοῦ Περικλέους, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις καὶ πολιτικὴ, οὐδεὶς δὲ οὔτε πρὸ αὐτοῦ οὔτε μετ' αὐτὸν ἦτο τόσον προσφιλὴς ἅμα καὶ ἰσχυρὸς ἐν Ἀθήναις ὅσον αὐτός. Ἐπορίζετο δὲ τὴν δύναμιν ταύτην ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον ἐκ τῆς λαμπρότητος τοῦ γένους, ἀλλὰ πολλῶν πλέον καὶ ἐκ τῶν ἐξόχων αὐτοῦ πολιτικῶν πλεονεκτημάτων καὶ ἀρετῶν. Εἶχεν ἀνέκαθεν ταχθῆ μετὰ τῶν δημοκρατικῶν, διότι πρὸ πολλοῦ ἦτο πλέον προφανές, ὅτι ἡ πλήρης δημοκρατία ἦτο ἀναπύφρευκτος διὰ τὰς Ἀθήνας, ἀφ' οὗ καὶ αὐτός ὁ Ἀριστείδης εἶχεν ἀναπετάσῃ τὰς πύλας τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ εἰς τὴν τετάρτην τάξιν τῶν πολιτῶν. Ὁ Περικλῆς ἀφῆρσε μέγα μέρος τῆς δυνάμεως τοῦ ἀριστοκρατικοῦ καθιδρύματος τοῦ Ἀρείου Πάγου, περιορίσας αὐτὸν εἰς τὰ δικαστικά του καθήκοντα, ὥρισε δὲ μισθὸν διὰ τοὺς ἐν τῷ στόλῳ ὑπηρετοῦντας, καθὼς καὶ διὰ τοὺς δικάζοντας καὶ ἐκκλησιάζοντας πολίτας ἐν τριώβολον. Ἐκ τούτων πάντων ἐγένετο δημοφιλὴς, ἀλλὰ χωρὶς διὰ τοῦτο καὶ νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματός του, διότι τοῦτο εἶνε τὸ μάλιστα ἀξιοθαύμαστον καὶ μοναδικὸν ἔργον τοῦ Περικλέους, ὅτι κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸν ἀδιαλείπτως ἀγαπητὸν εἰς τὸν παλὺν βουλευτὸν καὶ ἄστατον ἐκεῖνον τῶν Ἀθηναίων λαόν, χωρὶς νὰ ἐκπέσῃ εἰς κολακείαν, τηρήσας δ' ὀρθὴν ἀείποτε ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν ἀριστοκρατικὴν του ὑπεροχὴν, ἅμα δὲ καὶ νὰ ἄρξῃ τοῦ λαοῦ τούτου ἀνευ βίας καὶ ἐξουσίας ὕλικῆς, ἀλλ' ἐκόντος αὐτοῦ καὶ διὰ

μόνου τοῦ ἀτομικοῦ τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀξιώματος. Σπανίως ἐλάλει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ μόνον περὶ τῶν σπουδαιωτάτων, ἀλλ' ὅσakis ἐπραττε τοῦτο, οἱ λόγοι τοῦ ἐνεποιοῦν βαθυτάτην καὶ ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν. Ἐν γένει δὲ οἱ λόγοι, οἱ τρόποι, αἱ κινήσεις, ἡ ὅλη αὐτοῦ ἐμφάνισις καὶ προσωπικότης εἶχεν ἄπλαστόν τινα καὶ σύμφυτον μεγαλειότητα, ἣτις διέκρινεν αὐτὸν ἀπὸ πάντων· διὸ καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους τοῦ ἐφαίνετο ὅχι ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἄλλος Ὀλύμπιος Ζεὺς, καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀπέβη κοινὴ αὕτη μάλιστα αὐτοῦ ἡ ἐπὶ κλήσις Περικλῆς ὁ Ὀλύμπιος. Καὶ δὲν ἦτο ἀνάξιος τῆς ἐπικλήσεως ταύτης ὁ μέγας καὶ δαϊμόνιος υἱὸς τοῦ Ξανθίππου. Ἐπὶ Περικλέους αἱ Ἀθῆναι εἶχον φθάσῃ εἰς τὸ ἔπακρον τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μεγαλείου, καὶ οὐδέποτε ἄλλοτε ἡ ἡγεμονεῖα αὐτῶν ἦτο τόσον ἀκμαία, ἐκτεινομένη ἐπὶ πλεῖστον τοῦ ἐλληνικοῦ, καὶ λόγῳ μὲν συμμαχίδας, ἔργῳ δὲ φόρου ὑποτελεῖς καὶ ὑπηκόους ἔχουσα 300 καὶ ἐπέκεινα πόλεις καὶ χώρας. Ἐκτὸς ἄρα ὀλίγου μέρους ὀλόκληρος ἡ ἀρχαία Ἑλλάς εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως αἱ Ἀθῆναι εἶχον συγκεντρωθῇ εἰς ἓνα καὶ μόνον ἄνδρα, τὸν Περικλέα. Εὐλογώτατα καὶ δικαιοτάτα, διότι τίς ἄλλη πόλις ἦτο δικαιοτέρον νὰ ἡγεμονεύσῃ τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὰς Ἀθήνας; ἀλλὰ καὶ τίς ἄλλος νὰ ἄρξῃ τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸν Περικλέα; Καὶ τὴν πανελλήνιον ταύτην ἀρχὴν καὶ δύναμιν δὲν κατεχρήσθησαν εἰς κακὰ ἢ μικρὰ οὔτε αἱ Ἀθῆναι οὔτε ὁ Περικλῆς. Ἐπὶ Περικλέους καὶ διὰ Περικλέους ὠχυρώθη ὁ Πειραιεὺς, καὶ ἀπεπερατώθησαν τὰ μακρὰ τεῖχη τὰ συνδέσαντα τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς Ἀθήνας, καὶ μεταβαλόντα αὐτὰς εἰς πόλιν παραθαλάσσιον καὶ ὀχυράν· ἐπ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι τῆς Ἑλλάδος προήχθησαν ἐν Ἀθήναις εἰς ἄκραν ἀνάπτυξιν καὶ ἀκμὴν, καὶ πᾶσα πνευματικὴ μεγαλοφυΐα εὔρεν ἐκεῖ στάδιον εὐρὺ μὲν καὶ ἑνδοξὸν ἐνεργείας, ἀγωνοθέτην δὲ καὶ προστάτην καὶ χορηγὸν πεπαιδευμένον, εὐμουσον, φιλόκαλον καὶ γενναῖον τὸν Περικλέα. Ἐπ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἡ φιλοσοφία εὔρεν εἴσοδον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ ἱστορία ἔλαβε τὰ μεγαλείτερα καὶ σπουδαιότερα ἐκ τοῦ πολιτικοῦ βίου μαθήματα, καὶ ἡ ποίησις προήλθεν εἰς τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν φάσιν τῆς

ἀναπτύξεώς της, διότι ἐπ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ κυρίως ἐπλάσθη τὸ θέατρον, ὅπου ἤρίστευσε, καὶ ἐτιμήθη καὶ ἐδοξάσθη ἡ μουσα τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐπόλιδος καὶ Ἀριστοφάνους. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ μάλιστα καὶ δι' αὐτοῦ αἱ μέχρι τοῦδε ἀπροστάτευτοι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰδιοπραγοῦσαι εἰκαστικαὶ τέχλαι προσεκληθησαν νὰ λάβωσι μέρος καὶ αὐταὶ εἰς τὴν δόξαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ κοσμήσωσι διὰ τοῦ Φειδίου, Ἰκτίνου καὶ Καλλικράτους τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἀκρόπολιν. Καὶ ἀνηγέρθη λοιπὸν ὁ Παρθενῶν, καὶ ἐκτίσθησαν τὰ Προπύλαια καὶ τὸ Ὠδεῖον, καὶ ἰδρύθησαν τὰ ἐν τῇ ἀκροπόλει καὶ ἀλλαχοῦ ἐξαΐσια καὶ ἀμίμητα ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Διὸς καὶ ἄλλων θεῶν. Πάντα ταῦτα ἐγένοντο ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει συμμαχικῶν χρημάτων· ἀλλ' οὐδέποτε δημόσια χρήματα ἐδαπανήθησαν σκοπιμώτερον καὶ ἐθνωφελέστερον, διότι, ἐὰν τὸ πολυτιμώτερον κτῆμα τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους εἶνε ἡ ἀπὸ τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης δόξα, κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῶν συμμαχικῶν τούτων χρημάτων τῆς Ἑλλάδος κατεσκευάσθη ἡ δόξα αὕτη ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Περικλέους καὶ διὰ Περικλέους. Εὐλόγως ἄρα καὶ δικαίως ἡ ἱστορία τοὺς ἐνδόξους τούτους χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀποκαλεῖ ἐποχὴν καὶ αἰῶνα Περικλέους. Ἡ δ' ἐποχὴ αὕτη εἶνε ἡ χρυσῇ σελὶς οὐ μόνον τῆς ἐλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου ἐν γένει ἱστορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Πελοποννησιακὸς πόλεμος (431—404 π. Χ.).

§. 89. Αἴτιον τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ πολιτικὴ καὶ φυλετικὴ ἀντιζηλία τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Ἀφορμαὶ αὐτοῦ τὰ κατὰ τὴν Ἐπίδαμνον καὶ Ποτίδαιαν πράγματα, ὡς καὶ τὸ περὶ Μεγαρίων ψήφισμα. Τρεῖς περίοδοι ἢ φάσεις τοῦ πελοπον. πολέμου. — Δεκαετής ἡ Ἀρχιδάμιος πόλεμος. Ἀμοιβαὶ ἐπιδρομαὶ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων, ἐκείνων μὲν κατὰ ξηρὰν, τούτων δὲ κατὰ θάλασσαν. Λοιμός ἐν Ἀθήναις. Θάνατος Περικλέους. Κλέων, ὀχλοκρατία. Ἀποστασία καὶ τιμωρία Μυ-

τιλήνης. Δημοσθένης καταλαμβάνει τὴν Πύλον. Ἀποκλεισμός Σφακτηρίας* οἱ Ἀθηναῖοι αἰχμαλωτίζουσι 400 Σπαρτιάτας. Ἐκστρατεία εἰς Μακεδονίαν καὶ θάνατος Βρασιίδα καὶ Κλέωνος. Πεντηκονταετής εἰρήνη Νικίου.

§. 90. Νέα περὶ τὸ Ἄργος Πελοποννησιακὴ συμμαχία. Ἀλκιβιάδης. Ἦττα Ἀργείων ἐν Μαντινείᾳ καὶ κατάλυσις τῆς περὶ αὐτοὺς συμμαχίας. Ἄλωσις καὶ καταστροφὴ Μήλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐκστρατεία Ἀθηναίων εἰς Σικελίαν ὑπὸ στρατηγούς τὸν Νικίαν, Λάμαχον καὶ Ἀλκιβιάδην. Ἀνάκλησις Ἀλκιβιάδου, τοῦ κυριωτάτου μοχλοῦ τοῦ πολέμου. Ἀλκιβιάδης αὐτομολεῖ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Ὁ Σπαρτιάτης Γύλιππος ἐκστρατεύει εἰς Σικελίαν. Τροπὴ τοῦ ἐν Σικελίᾳ πολέμου κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων καταστρέφεται· ὁ Νικίας καὶ Δημοσθένης θανατοῦνται.

§. 91. Πένθος μέγα ἐν Ἀθήναις. Στόλος Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὀλιγαρχικὴ τῶν περὶ Πείσανδρον ἐν Ἀθήναις μεταπολίτευσις. Οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον ἐν Σάμῳ ἀποκηρύττουσι τὰ ἐν Ἀθήναις γεινόμενα. Οἱ περὶ τὸν Θηραμένην ἐγκαθιδρύουσι πάλιν ἐν Ἀθήναις τὴν δημοκρατίαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπιστρέφει πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καταναυμαχεῖ τοὺς Σπαρτιάτας, καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις ψηφίζουσι κάθοδον αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον καθαιροῦσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς στρατηγίας. Ναυμαχία ἐν Ἀργινούσαις, καταδίκη τῶν 40 στρατηγῶν. — Τὸν Καλλικρατίδαν διαδέχεται ὁ Δύσανδρος. Καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν. Αἱ Ἀθηναῖαι ἀποκλεισθεῖσαι κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν παραδίδονται εἰς τὸν νικητὴν. Τὰ μακρὰ τείχη κατασκάπτονται, ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων παραδίδεται, καὶ ἐν Ἀθήναις ἐγκαθιδρύεται ὀλιγαρχία ὑπὸ τοὺς τριάνκοντα τυράννους.

§. 92. Ἀκμὴ τῆς δραματικῆς ποιήσεως ἐπὶ Περικλέους καὶ ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ. Ὅρισμός τοῦ δράματος. Τὸ δρᾶμα σύνθεσις μέλους καὶ ἔπους, παριστᾷ τὴν ἀντίθεσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῆς θείας ἀναγκαιότητος, καὶ διακρίνεται εἰς τραγωδίαν καὶ κωμωδίαν, ὧν ἡ μὲν ἐμποιεῖ τραγικὸν ἔλεον, ἡ δὲ κινεῖ εἰς γέλωτα. Διδασκαλία ἀπὸ σκηνῆς, ὑποκριταί. — Ἀρχὴ τῆς τραγωδίας, διθύραμβος καὶ χορὸς Διονύσου. Χορικά μέλη, διάλογος, παράβασις, ἥρωις δράματος. Θέατρον, κοῦλον, ὀρχήστρα, θυμέλη, προσκήνιον, λογεῖον, ὀκρίδας, σκηνή. Ὑποκριταί, προσωπεῖα, κόθορνοι. Χορικά μέλη, πάροδος, στάσιμον. Κρίσις δραμάτων, πρωτεῖα, δευτερεῖα. Χορηγοί, κορυφαῖοι κτλ. — Αἰσχύλος, πατὴρ τῆς τραγωδίας. Δράματα αὐτοῦ. Χαρακτηρισμός τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως. — Σοφοκλῆς. Δράματα αὐτοῦ καὶ χαρακτηρισμός αὐτῶν. — Εὐριπίδης, δράματα αὐτοῦ, καὶ χαρακτηρισμός αὐτῶν. — Ἀριστοφάνης ὁ κορυφαῖος τῶν κωμωδιοποιῶν, δράματα αὐτοῦ καὶ χαρακτηρισμός αὐτῶν. — Ἀρχαία, μέση καὶ νεωτέρα κωμωδία.

§. 89. Ἡ ἐπὶ Περικλέους ἀκμὴ τῶν Ἀθηνῶν δὲν διήρκεσε μακρὸν χρόνον, διότι ἡ ἀντιζήλια τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν προεκάλεσαν ἐπὶ τέλους τὸν μέγιστον καὶ χειρίστον τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῆς Ἑλλάδος, τὸν Πελοποννησιακόν, εἰς ὃν διαρκέσαντα 27 ὅλα ἔτη (431—404) μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης κυρίως, συμπαρεσύρθησαν καὶ αἱ ἐπίλοιποι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅστις τὰς μὲν δυνάμεις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους κατέτριψε καὶ ἐξήντηλσε, διαίρεσας δὲ εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα τὸ ὅλον σχεδὸν ἐλληνικόν, ἐξέκαυσεν εἰς ὕπατον βαθμὸν τὰ ἐμφύλια πάθη καὶ μίση, διέσεισε τὰς ἠθικὰς τῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας βάσεις καὶ προπαρεσκεύασεν ἐμμέσως τὸν ξενικὸν ζυγόν. Καὶ αἴτιον μὲν πραγματικὸν τοῦ πολέμου τούτου ἦτο ἡ προβόρθηϊσα ἀντιζήλια, καὶ ἡ φυλετικὴ καὶ πολιτικὴ ἀντιπάθεια τῆς δωρικῆς καὶ ἀριστοκρατορικῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἰωνικῶν καὶ δημοκρατικῶν Ἀθηνῶν. Ἀφορμὴν δὲ εἰς τὴν ἔκρηξιν αὐτοῦ ἔδωκαν ἔνθεν μὲν αἱ ἐμφύλιοι ταραχαὶ τῆς Ἐπιδάμνου, ἔνθεν δὲ ἡ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἀποστασία τῆς Ποτιδαίας. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ τῆς Ἐπιδάμνου, ἀποικίας δωρικῆς τῆς Κερκύρας, ἐξωσθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου, ἐξητήσαντο τὴν βοήθειαν τῶν Κερκυραίων, οἱ δὲ λοιποὶ Ἐπιδάμνιοι ἀπετάθησαν πρὸς τοὺς Κορινθίους. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀνεμίχθησαν προσκληθέντες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τῶν Κερκυραίων, οἵτινες κατέλαβον τὴν Ἐπίδαμνον. Οἱ δὲ Κορίνθιοι ἐπεμβάντες ὑπὲρ τοῦ δήμου τῶν Ἐπιδαμνίων καὶ ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς παραβίασιν τῆς ὑπαρχούσης εἰρήνης· διὸ καὶ ἐβοήθησαν παντὶ σθένει τὴν Ποτίδαϊαν, ὑποβοηθουμένην καὶ ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων, νὰ κηρύξῃ ἀποστασίαν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλη δὲ ἀφορμὴ ἦτο καὶ ψήφισμά τι τῶν Ἀθηναίων, καθ' ὃ οἱ Μεγαρεῖς ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τῆς ἐν Ἀθῆναις ἐμπορίας, ἥτις ἦτο ὁ κυριώτατος τῶν πόρων τοῦ μικροῦ ἐκείνου κράτους. Καὶ ἡ μὲν Ποτίδαϊα ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὅπως καὶ τὰ ἐν Ἐπιδάμνῳ διετάχθησαν ὅπως ἤθελον αὐτοὶ οὗτοι. Ἀλλ' οἱ Κορίνθιοι ἐν τούτοις ἐλθόντες εἰς Σπάρτην καὶ παραπονεθέντες διὰ τὰ γενόμενα, ἀπήτησαν ἐν τῷ συμμαχικῷ τῶν Πελοποννησίων συνεδρίῳ παρὰ τῶν Ἀθηναίων νὰ λύσωσι τὴν πο-

λιωρίαν τῆς Ποτιδαίας, νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς Μεγαρεῖς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐμπορίαν, καὶ ν' ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς συμμάχους, καὶ ἰδίως τοὺς Αἰγινήτας, τὴν ἐλευθερίαν, εἰδὲ μὴ τὸ συνέδριον νὰ κηρύξῃ ὡς λυθεῖσαν τὴν εἰρήνην. Τοῦτο δὲ καὶ τῶντι ἐγένετο, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Πελοποννησίων, οὗτοι δ' ἐκήρυξαν ὡς παραβιασθεῖσαν τὴν εἰρήνην, καὶ οὕτως ἐξερράγη ὁ δεκάετης ἡ Ἀρχιδάμιος πόλεμος (431—421).

Τὰ κυριώτατα τοῦ δεκαετοῦς πολέμου γεγονότα συγκεφαλαιοῦνται εἰς τὰ ἐξῆς. Κατ' ἔτος σχεδὸν οἱ μὲν Πελοποννήσιοι εἰσέβαλλον διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Ἀττικὴν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι περιπλέοντες κατέστρεφον τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, χωρὶς μηδέτεροι αὐτῶν νὰ κατορθώσωσι διαρκές τι καὶ μόνιμον, ὑπερισχύοντες δὲ πάντοτε σχεδὸν οἱ μὲν Πελοποννήσιοι κατὰ ξηράν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατὰ θάλασσαν. Ἀρξαμένου τοῦ πολέμου, οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν συνῆλθον εἰς τὴν πόλιν χάριν ἀσφαλείας κατὰ συμβουλὴν τοῦ Περικλέους. Ἀλλὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου ἐνέσκηψεν εἰς Ἀθήνας δεινὸς λοιμὸς, ὅστις ἐπροξένησε μέγιστον ὄλεθρον εἰς τὸ ὑπερσωρευθὲν πλῆθος, καὶ θῦμα αὐτοῦ ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς (425). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους τὰ ἐν Ἀθήναις πράγματα περιέστησαν εἰς ἄκραν ὀχλοκρατίαν, ἐν ἣ τὰ πάντα κατελυμαίνοντο οἱ δημαγωγοὶ καὶ συκοφάνται, καὶ καθ' ἣν προστατίας τοῦ δήμου, τουτέστιν ἐν ἄλλαις λέξεσι διάδοχος τοῦ Περικλέους ἀπεδείχθη χυδαῖός τις καὶ βάνανσος ἀλλαντοπώλης ὁ Κλέων, ἀνὴρ εἰς ἄκρον φώναςκος καὶ καυχηματίας. Μετὰ τινα ἔτη ἀπέστη ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ Μυτιλήνη· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπρόφθασεν ἐγκαίρως ἡ ἐκ Σπάρτης βοήθεια, ἡ πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δ' ἐν Ἀθήναις, εἰσηγουμένου καὶ προτρέποντος τοῦ Κλέωνος, κατεψήφισαν θάνατον κατὰ πάντων ἀνεξαίρετως τῶν Μυτιληναίων, καὶ μετενόησε μὲν τὴν ἐπιούσαν ὁ παλὴμβούλος καὶ ἄστατος λαὸς, καὶ ἀνεκάλεσε τὴν διαταγὴν τῆς προτεραίας, ἀλλὰ ἀργὰ πλέον καὶ ἀφ' οὗ ἤδη εἶχον ἀποσφαγῇ 1000 Μυτιληναῖοι ὀλιγαρχικοί· ἡ δὲ νῆσος ἅπασα διενημήθη εἰς Ἀθηναίους κληρούχους (427). Ὁ δὲ στρατηγὸς Δημοσθένης ἀποπλέων εἰς Σικελίαν πρὸς βοήθειαν τῶν Λεοντίνων, κατέλαβε τὴν Πύλον ὡς

στρατηγικῶς ἀξιόλογον πρὸς δῆωσιν τῆς Πελοποννήσου χωρίον. Οἱ Σπαρτιάται ἀπεπειράθησαν νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Πύλον ἀλλ' ἀπέτυχον, καὶ 400 αὐτῶν ἀπεκλείσθησαν ἐπὶ τοῦ παρακειμένου νησυδρίου τῆς Σφακτηρίας, ὅπου τέλος ἀπέβη ἐπικουρικὸν στράτευμα ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κλέωνος ἀποσταλὲν, καὶ ζωγρήσαντες τοὺς 400 Σπαρτιάτας ἀπήγαγον εἰς Ἀθήνας (425). Ἀπὸ τοῦ κατορθώματος τούτου ἠρύσθη πολλὴν δόξαν καὶ μεγαλαυχίαν ὁ Κλέων, ἀλλ' ὅτε ὁ ἐξαίρετος στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Βρασίδης μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὰ παράλια τῆς Θωράκης καὶ Μακεδονίας, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πλείστας ὕσας ὑπηκόους πόλεις, ὁ Κλέων ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Βρασίδα εἰς Μακεδονίαν, καὶ ἠττηθεὶς κατὰ κράτος ἐν Ἀμφιπόλει καὶ τραπεῖς εἰς φυγὴν ἐφονεύθη (422). Συγχρόνως δ' ἀπέθανε καὶ ὁ Βρασίδης ἐκ τραυμάτων, ἡ δὲ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀπηνυδηκυῖαι ἐκ τοῦ μακροῦ πολέμου συνωμολόγησαν διὰ τοῦ Νικίου, ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀντικλεωνικῆς καὶ φιλειρηνικῆς μερίδος, εἰρήνην πεντηκονταετῇ (421).

§ 90. Ἀλλὰ κατὰ τῆς εἰρήνης ταύτης τοῦ Νικίου ἐγόγγυζον μικρότεραί τινες δωρικαὶ πόλεις, καὶ ἰδίως ἡ Κόρινθος, ἥτις διὰ τοῦτο καὶ κατήρτισεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἀργείων καὶ Μαντινέων ἰδίαν συμμαχίαν, σκοποῦσαν ν' ἀποσπᾷσιν ἀπὸ τῆς Σπάρτης τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἡγεμονείαν. Συμβολῶς δὲ καὶ προστάτης θερμὸς τῆς πρὸς τὴν Σπάρτην ἀντιρρόπου ταύτης Πελοποννησιακῆς συμμαχίας ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Κλεινίου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Περικλέους Ἀλκιβιάδης, νέος εὐγενὴς, εὐφυὴς, εὐγλωττος, ὥραϊος καὶ πλούσιος, ἀλλ' εἰς ἄκρον ἄσωτος καὶ ἐκδεδιητημένος, ἄστατος δὲ καὶ ἰδιοτελής καὶ ἐπιπόλαιος, ἀληθὲς ἐν πολλοῖς μικρογράφημα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ δήμου, οὗτινος καὶ εἶχε τὴν εὐνοίαν καὶ συμπάθειαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης οὗτος ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ πράγματα τῆς περὶ τὸ Ἀργος συμμαχίας ταύτης, ἔδωκεν εἰς αὐτὰ τόσῃν ὄθην, ὥστε ἐπῆλθεν ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη, καθ' ἣν οἱ Ἀργεῖοι καὶ Μαντινεῖς, εἰ καὶ ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἠττήθησαν ὅμως κατὰ κράτος καὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἡγεμονείαν τῆς Σπάρτης (418). Μετ' ὀλίγον ἐπῆλθεν ὁ κατὰ τῆς δωρικῆς Μήλου,

ὥς οὐδετέρας μέχρι τοῦδε ἐν τῷ πολέμῳ διαμεινάσης, πόλεμος τῶν Ἀθηναίων, οὗτινος ἡ παρὰ Θουκυδίδη περιγραφὴ ἀποκαλύπτει ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀσχημίᾳ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀδικίαν καὶ ὕβριν αὐτῶν. Ἦ Μῆλος ἐξεπορθήθη καὶ κατεσκάφη, οἱ ἄνδρες ἀπεσφάγησαν, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δὲν ἐξηρέθισαν τόσον τὴν Σπάρτην, ὅσον ἡ ἐπὶ τὴν Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων, ἀρχὴν λαβοῦσα ἀπ' ἀφορμῆς τοιαύτης. Οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἑγεσταῖοι ἐζητήσαντο τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν Σελινουντίων, οὓς ὑπεστήριζον οἱ Συρακούσιοι. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι, πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀποβλέποντες εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς εὐφόρου καὶ πλουσίας νήσου, προτρεπόμενοι δὲ πάσῃ σπουδῇ καὶ ὑπὸ τοῦ φιλοπολέμου καὶ φιλοταράχου Ἀλκιβιάδου, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς Σικελίαν, καὶ παρεσκεύασαν λοιπὸν στόλον, οὗτινος οὔτε μεγαλείτερος καὶ ὠραιότερος οὔτε κάλλιον πεπληρωμένος καὶ ἐξωπλισμένος ἐξέπλευσεν ἄλλοτε ποτε τοῦ Πειραιῶς· στρατηγοὶ δὲ ἐτάχθησαν ὁ Νικίας, ὁ Λάμαχος καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ἀλλὰ μόλις ἐξέπλευσεν ὁ ἐπὶ τὴν Σικελίαν στόλος οὗτος, καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ὀλιγαρχικοὶ ἐκίνησαν δίκην τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, ἧς ἕνεκα ἀνεκλήθη οἴκαδε ὁ Ἀλκιβιάδης, ἵνα ἀπολογιθῇ περὶ τοῦ ἀσεβήματος. Ἀλλ' οὗτος ἀπελθὼν εἰς Ἦλιν, καὶ μαθὼν ὅτι κατεδικάσθη, ἠυτομόλησε πρὸς τὴν Σπάρτην, πνέων ἐκδίκησιν κατὰ τῆς πατρίδος του, καὶ προσέτρεψε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ καταλάβωσι μὲν τὴν Δεκέλειαν ἐπικαιρότατον χωρίον τῆς Ἀττικῆς, νὰ ἐκπέμψωσι δὲ εἰς Συρακούσας βοήθειαν. Τοιουτοτρόπως ἡ Σικελικὴ τῶν Ἀθηναίων ἐκστρατεία ἔπαθε ζημίαν μεγάλην, ὅχι μόνον διότι ἔλειπεν ὁ κυριώτατος αὐτῆς μοχλὸς καὶ ἱκανώτατος στρατηγός, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτομόλησας οὗτος πρὸς τὴν Σπάρτην ἐδίδαξεν αὐτὴν τί νὰ πράξῃ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ τῶν Ἀθηναίων ἐν Σικελίᾳ ἐχώρου καλῶς, διότι αἱ Συράकुσαι πολιορκούμεναι κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ὑπὸ τοῦ Νικίου ἤγγιζον νὰ παραδοθῶσιν· ἀλλ' αἴφνης ἀπέβη εἰς Συρακούσας ὁ Σπαρτιάτης Γύλιππος, ἄγων ἀξιόμαχον στρατὸν καὶ στόλον, ὅστις ἐματαίωσε τὰ πάντα. Εἰ καὶ ἐξεπέμφθησαν πρὸς τὸν Νικίαν νῆαι ἐξ Ἀθηνῶν ἐπικουρίαι ὑπὸ τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ

Δημοσθένην, ὁ Γύλιππος ὅμως καὶ τὸν ἐν τῷ λιμένι τῶν Συρακουσῶν στόλον τῶν Ἀθηναίων ἀποκλείσας ἀπανταχόθεν κατέστροψε, καὶ τοὺς κατὰ ξηρὰν μὴ ἀποχωρήσαντας ἐγκαίρως διὰ τὴν συνήθη μέλλησιν τοῦ Νικίου, προφθάσας καθ' ὁδὸν προσέβαλε καὶ ἐξωλόθρευσε, συμποσομένους εἰς 40,000 περίπου ἀνδρῶν. Ὁ Νικίας καὶ ὁ Δημοσθένης συλληφθέντες κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἀπεκεφαλίσθησαν, οἱ δ' ἐκ τῆς σφαγῆς διασωθέντες, πλείους τῶν 7,000, ἐρόρίθησαν εἰς τὰ λατομεῖα, ἢ ἐπωλήθησαν εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς ἀνδράποδα (413). Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τῆς ἀτυχοῦς ταύτης ἐπὶ τὴν Σικελίαν ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων (415—413), ἥτις συναποτελεῖ τὸ κυριώτατον μέρος τῆς δευτέρας περιόδου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, εἰς ἣν ἐπακολουθεῖ ἡ τρίτη καὶ τελευταία φάσις αὐτοῦ, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτατον μέρος εἶνε ὁ Δεκελεικὸς πόλεμος.

§. 91. Δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν οἰκογένεια ἐν Ἀθήναις, ἥτις νὰ μὴ ἐπενθηφόρησεν, ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθη ἡ κατ' ἀρχὰς ἄπιστος προσπεσοῦσα φήμη τῆς ἐν Σικελίᾳ καταστροφῆς. Αἱ συμμαχίδες πόλεις ἀποσταῖσαι ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν προσῆλθον πρὸς τὴν Σπάρτην, καὶ φρουρὰ Σπαρτιατικὴ κατέλαβε καὶ ὠχύρωσε τὴν Δεκέλειαν, δι' ἧς ἐνηργεῖτο κυρίως ἡ κατὰ ξηρὰν συγκοινωνία τῆς Ἀττικῆς. Στόλος δὲ Λακεδαιμονίων κυβερνώμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ σατράπου τῆς Μ. Ἀσίας Τισσαφέρνηου, ἐξέπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον, ζητῶν νὰ καταστρέψῃ τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονείαν τῶν Ἀθηναίων. Ἐν Ἀθήναις δὲ οἱ περὶ τὸν Πείσανδρον ὀλιγαρχικοὶ ἀνατρέψαντες τὴν δημοκρατίαν μετέστησαν τὰ πράγματα ἐπὶ τὸ ὀλιγαρχικώτερον, ἐγκαθιδρύσαντες ἀντὶ βουλῆς τοὺς τετρακοσίους προβούλους, οἵτινες ἐξέλεξαν ἀντ' ἐκκλησίας τοὺς πεντακισχιλίους. Ἀλλ' ἡ ἐν Σάμῳ ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον ναυλοχοῦσα ναυτικὴ μοῖρα τῶν Ἀθηναίων, εἰς ἣν προσῆλθε καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, περιελθὼν εἰς ῥῆξιν μετὰ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐκνήρυχθη κατὰ τῆς μεταπολιτεύσεως ταύτης, καὶ μετὰ 4 μῆνας οἱ περὶ τὸν Θηραμένην ἐγκαθίδρυσαν ἐκ νέου τὴν δημοκρατίαν ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ χωρὶς ὅμως νὰ καταργήσωσι τὴν ὀλιγαρχικὴν βουλὴν τῶν 5,000. Ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Ἀλκι-

βιάδην ἐπῆλθεν ἐκ Σάμου εἰς Ἑλλάσποντον, ὅπου καταναυμα-
χήσας τοὺς ὑπὸ τὸν Μίνδαρον Σπαρτιάτας δις ἐν Ἀβύδῳ παρὰ
τὸ Κυνὸς σῆμα, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν Κυζίκῳ, ἐπῆνεγκεν εἰς αὐ-
τοὺς τόσας καταστροφὰς καὶ ζημίας, ὥστε εἰς τῶν στρατηγῶν
τῆς Σπάρτης ὁ Ἱπποκράτης ἐπέστειλεν οἴκαδε τὴν ἐξῆς λα-
κωνικὴν εἰδήσιν: α' Ἐρῶει τὰ καλὰ· Μίνδαρος ἀπεσσούα' πεινῶντι
τῶνδρες· ἀπορίομες τί χρὴ δρᾶν». Κυριεύσας δὲ τὸ Βυζάντιον
καὶ τὴν Χαλκηδὸνα καὶ ἄλλας πόλεις, ἐπανήγαγε τὴν θαλασσο-
κρατίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν προτέραν ἀκμὴν. Ἐπὶ τούτοις οἱ
ἐν Ἀθήναις ψηφίζουσι κάθοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὃν καὶ ὑποδέ-
χονται λαμπρῶς, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ οἱ ὀλιγαρχικοὶ καθαιροῦσιν
αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, διότι καὶ ἀπόντος αὐτοῦ, ὁ ὑπ' αὐτὸν Ἀ-
θηναῖος στρατηγὸς Ἀντίοχος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου ἐν
ναυμαχίᾳ τινὶ περὶ τὴν Ἐρεσον, καὶ ἀντ' αὐτοῦ διορίζουσι 10
στρατηγούς, ἐν οἷς καὶ ὁ Κόνων. Ἐν τούτοις ὁ διαδεχθεὶς τὸν
Λυσάνδρον Καλλικρατίδας καταβάλλει τοὺς Ἀθηναίους καὶ
κλείει αὐτοὺς εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης. Εἰς βοήθειαν τούτων
ἐκπέμπεται ἐξ Ἀθηῶν στόλος, μόλις καὶ μετὰ βίας παρασκευα-
σθεὶς, καὶ οὕτω συγκροτεῖται ἡ ἐν Ἀργινούσαις ἐξωθεν τῆς
Μυτιλήνης ναυμαχία, καθ' ἣν νικῶσι μὲν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ
διὰ τὴν σφοδρὰν τρικυμίαν οἱ στρατηγοὶ μὴ δυνηθέντες ν' ἀναλά-
θωσι καὶ σώσωσι τοὺς ναυαγούς, κατεδικάσθησαν ἐν Ἀθήναις εἰς
θάνατον, μόνου τοῦ Σωκράτους, ἐνὸς τῶν πρυτάνεων, ἀντιστάντος
κατὰ τῆς ἀδίκου καταδίκης.

Τὸν δὲ γενναῖον καὶ ἐνάρετον Καλλικρατίδαν πεσόντα ἐν τῇ
ναυμαχίᾳ διεδέχθη ὁ Λύσανδρος πάλιν, ἀνὴρ ἱκανώτατος καὶ
δραστήριος, ἀλλὰ δόλιος εἰς ἄκρον καὶ ἄπιστος, ὅστις ἀπ' ἐναντίας
πρὸς τὸν Καλλικρατίδαν ἀπορρίψαντα τὴν βοήθειαν τῶν Περσῶν,
ἔλαβε προθύμως πᾶσαν συνδρομὴν εἰς αὕξησιν τοῦ στόλου παρὰ
τοῦ σατράπου τῆς Μ. Ἀσίας Κύρου τοῦ νεωτέρου. Οἱ δ' Ἀθη-
ναῖοι ναυλοχοῦντες ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς οὐ μακρὰν τῆς παρὰ τὸν
Ἑλλάσποντον Σηστοῦ, ἐξέλειπον τὸν στόλον καὶ ἀπεμακρύνοντο
τῇδε κακεῖσε πρὸς διασκέδασιν, χωρὶς νὰ πεισθῶσιν εἰς τὰς ἀπο-
τροπὰς τοῦ ἐν Θράκῃ διατρίβοντος Ἀλκιβιάδου, ὅστις καὶ τὸν δό-

λιον χαρακτῆρα τοῦ Λυσάνδρου ἐγνώριζε, καὶ τὰ θλιβερὰ ἐπακόλουθα τῆς τοιαύτης ὀλιγορίας καὶ ἀταξίας προέβλεπεν. Ὁ Λύσανδρος καιροφυλακτικῶς καὶ ἐπιπεσὼν κατέστρεψεν ὁλόκληρον τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων, πλὴν 8 μόνον πλοίων, ὅσα ὑπὸ τὸν Κόνωνα διεσώθησαν εἰς Κύπρον, καὶ τῆς Παράλου, ἥτις ἔφερεν εἰς Ἀθήνας τὴν εἰδήσιν τῆς θλιβερᾶς ταύτης ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίας (405), ἥτις ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος καὶ ὀριστικός κτύπος τῆς ἐξηντλημένης πλέον δημοκρατίας. Ὁ Λύσανδρος καθυπέταξεν ἀπᾶς τὰς ὑπάρχουσας πόλεις τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐκβαλὼν ἐκεῖθεν τὰς Ἀθηναϊκὰς φρουράς, ἐγκαθίδρυσεν ἀπανταχοῦ ἀρχὰς καὶ πολίτευμα ὀλιγαρχικόν. Καταπλεύσας δ' εἰς Πειραιᾶ ἀπέκλεισεν ἀπὸ θαλάσσης τὰς Ἀθήνας, ἐν ᾗ ὁ Ἅγις ἀπὸ τῆς Δεκελείας καὶ ὁ Πausanias ἐκ Πελοποννήσου ἐπελθόντες μετὰ σύμπαντος τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἀπέκλεισαν ἀπὸ ξηρᾶς αὐτάς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξηντλημένοι καὶ κακῶς ἔχοντες ἐκ τῆς μακρᾶς πολιτικῆς ἀκολασίας, ὑπὸ δὲ τῆς πείνης δεινῶς κατατρυχόμενοι, ἠναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς νικητὰς ἄνευ ὅρου, τὰ ὀχυρώματα τοῦ Πειραιῶς καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη κατεσκάφησαν ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν αὐλητριδῶν, ὁ στόλος παρεδόθη ὁλόκληρος πλὴν 12 πλοίων, οἱ ἐξήριστοι κατήχθησαν, οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὴν Σπάρτην, ὥς καὶ οἱ λοιποὶ σύμμαχοι, καταλυθείσης δὲ τῆς δημοκρατίας, ἀνετέθησαν ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου τὰ πράγματα εἰς 30 ἄρχοντας, τὸ ἄνθος τοῦ ὀλιγαρχικοῦ κόμματος, οἵτινες διὰ τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ τρόμου κυβερνήσαντες, ἔλαβον παρὰ τῶν συγχρόνων τὴν ἐπωνυμίαν, ἥτις καὶ παρέμεινεν αὐτοῖς ἐν τῇ ἱστορίᾳ: τριάκοντα τύραννοι.

§. 92. Καὶ ἄλλοτε μὲν, ἀλλ' ἰδίως ἐπὶ Περικλέους καὶ ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ ἤκμασεν ἐν Ἀθήναις ἡ δραματικὴ ποίησις, περὶ ἧς λέγομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτατα. Τὸ δρᾶμα εἶνε τὸ τρίτον καὶ τελειότατον γένος τῆς ποιήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου συγχωνεύονται εἰς ἓν ὅλον ὁργανικὸν τὰ στοιχεῖα τῆς τε ἐπικῆς καὶ τῆς λυρικῆς. Ὅ,τι παριστάνεται εἰς τὴν φαντασίαν ἡμῶν ἐμμέσως ἢ διὰ τῆς διηγήσεως ὡς πράξις παρελθοῦσα, ὅπως συμβαίνει ἐν τῷ ἐπικῷ ποιήματι, ἢ διὰ τῆς ἀτομικῆς ζωηρότητος τοῦ λυρικοῦ ποιη-

ματος ὡς αἶσθημα καὶ πάθος, τοῦτο ἐν τῷ δραματικῷ ποιήματι παριστάνεται ἀμέσως εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ὡς δρᾶμα, τουτέστιν ὡς ὕλη ἐπική καὶ λυρική ἐμψυχωθεῖσα εἰς πρᾶξιν παροῦσαν καὶ ἄμεσον. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ποιητικῆς παραστάσεως εἶνε ὁ αἰσθητότατος πάντων καὶ ἀπατηλότατος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ζωηρότατος καὶ ἰσχυρότατα ἐπενεργῶν εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὸ αἶσθημα, διότι ἐνεργεῖται ὅχι διὰ τῆς ἀναγνώσεως, ἣτις εἶνε ἄψυχος καὶ νεκρά, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐμπράκτου ὑποκρίσεως, ἣτις εἶνε αὐτὸς ὁ πραγματικὸς καὶ ἐμψυχος βίος. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ τρόπου τῆς ποιητικῆς παραστάσεως, τὸ δρᾶμα ἔχει καὶ ἄλλην διαφορὰν ἀπὸ τοῦ ἐπικοῦ καὶ λυρικοῦ γένους βαθυτέραν καὶ οὐσιωδεστέραν τὴν ἐξῆς, ὅτι ἐκεῖνα μὲν τὰ δύο γένη ἐνασμενίζονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἄμεσον τοῦ ἡθικοῦ κόσμου ἀπεικόνισιν, ἐν ᾧ τὸ δρᾶμα, καρπὸς κοινωνίας ἀνεπτυγμένης, ἐμβαθύνθει εἰς αὐτὰς τὰς ἀδύτους ἀρχὰς τοῦ ἡθικοῦ κόσμου, καὶ ἀφ' οὗ ἐξηγήσῃ τὰς ὡς ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων ἐν τῷ βίῳ ἀντιθέσεις, ἐπιλύει αὐτὰς καθ' ἓνα τινὰ οἰονδήποτε τρόπον. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἀντιθέσις αὕτη ᾗνε διαμάχη ἡθικὴ στηριζομένη τῶντι ἐπὶ τῶν ἀρχῶν ἐκείνων, τὸ δρᾶμα εἶνε τραγωδία, ἐὰν δὲ ἡ ἀντιθέσις αὕτη στηρίζεται ψευδῶς ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἐπ' αὐτῶν, τὸ δρᾶμα εἶνε κωμωδία. Ἡ τραγωδία καὶ κωμωδία εἶνε τὰ δύο ἀντίθετα εἶδη ἢ ὑποδιαίρέσεις τοῦ δράματος· καὶ ἡ μὲν τραγωδία ἐμποιεῖ τραγικὸν ἔλεον εἰς τὸν θεατὴν ἀναλογιζόμενον τὴν οἰκτρὰν τύχην τοῦ ἥρωος, ὅστις κατεστράφη καὶ ἔπασσε θῦμα τῆς ἡθικῆς ἐκείνης διαμάχης καὶ ἀντιθέσεως, ἡ δὲ κωμωδία ἐμποιεῖ γέλωτα εἰς τὸν θεατὴν, ἀνακαλύπτοντα ὅτι ὁ ἥρωος τοῦ δράματος ψευδῶς καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον περιέστη εἰς τοιαύτην ἀντίθεσιν καὶ διαμάχην. Παριστάνεται δ' ἡ πρᾶξις ἐν τῷ δράματι ὅχι ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως διὰ τῶν κυρίως μὲν διαλεγομένων προσώπων ἢ ἡρώων, πραττόντων δὲ μόνον ἐν μέρει καὶ καθ' ὅσον ἐπιτρέπει ἡ σκηνικὴ διδασκαλία, ἣτις δὲν εἶνε πραγματικὴ ἀλλ' ἰδανικὴ καὶ τεχνικὴ ἀπομίμησις τῆς ἀληθοῦς πράξεως. Ὅθεν καὶ τοῦ δράματος ὁ σκοπὸς δὲν ἐκτελεῖται δι' ἀπλῆς ἀναγνώσεως ἢ ὥδικῆς ἀπαγγελίας, ὡς ἡ τοῦ ἔπους καὶ μέλους, ἀλλὰ διὰ τῆς διδασκαλίας ἥτοι

παραστάσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἰδίου ἐπὶ τούτῳ κτιρίου, ὅπερ καλεῖται θέατρον, ἀφ' ἧς διδάσκουσιν ἢ παριστάνουσιν αὐτὸ ἴδιοι ἐπὶ τούτῳ καλλιτέχναι οἱ ὑποκριταί.

Τὸ δράμα εἶνε μοναδικὸς καρπὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἡ μὲν τραγωδία ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ διθυράμβου, ὅστις ἐψάλλετο εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου ὑπὸ χοροῦ ὀρχουμένου περὶ τὸν βωμὸν αὐτοῦ. Πρῶτος δὲ πατὴρ τῆς τραγωδίας ἐγένετο ὁ ἐξ Ἰκαρίας τῆς Ἀττικῆς Θεσπὶς (536), ὅστις προσέθηκεν εἰς τὸν διθυράμβον τὸν μονόλογον, ὅστις εἰσάγει ἐπεισὸδιόν τι ἐξω τῆς Διονυσιακῆς ὕλης τοῦ διθυράμβου, καὶ ὃν ἀπήγγελλεν ἰδιαίτερον πρόσωπον, ἀφ' οὗ κατέπαυεν ὁ χορὸς. Ὁ Ἀθηναῖος μαθητὴς τοῦ Θεσπιδος Φρύνιχος (490) ἐξέτεινε τὸν κύκλον τοῦ μονολόγου, μέχρις οὗ ὁ Ἀθηναῖος Αἰσχύλος (525—456) προσθεῖς καὶ δεύτερον πρόσωπον ἐκτὸς τοῦ χοροῦ, ἔπλασε τὸν διάλογον, γενόμενος οὕτως ὁ ἀληθὴς πατὴρ τῆς τραγωδίας. Ἡ δὲ κωμωδία ἀφωρμήθη ἀπὸ τῶν κώμων, οὓς ἐκώμαζον, ἐν Μεγάρῳις μάλιστα, οἱ βεβακχευμένοι ἐν τοῖς Διονυσίοις, καὶ διεμορφώθη ἔπειτα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἀλλὰ καὶ κατ' ἀντίδρασιν τῆς τραγωδίας. Ἡ τε τραγωδία καὶ ἡ κωμωδία ἤκμασαν ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐὰν δ' ὁ χορὸς κατ' ἀρχὰς ἦτο ὁ πυρὴν τοῦ δράματος, μετέπειτα ἀπέβαλλε βαθμυδὸν τὴν σημασίαν του, μέχρις οὗ παρ' Εὐριπίδῃ ἀπέβη ἀπλοῦς δραματικὸς τύπος. Καὶ δὲν ἔμεινε μὲν ἄσχετος μέχρι τέλους ὁ χορὸς πρὸς τὸ λοιπὸν δράμα, ὡς ἐπὶ Θεσπιδος, ἀλλὰ καὶ δὲν συμπαρασύρθη ὅμως εἰς τὸν στρόβιλον τῶν παθῶν τῶν δρώντων προσώπων, ἀλλ' ἔμεινεν ἀπέναντι αὐτῶν ὡς τις ἀπαθὴς ἀλλ' ἅμα δίκαιος καὶ φιάνθρωπος θεατὴς καὶ κριτὴς, ἐκφράζων τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέας του εἰς χορικά μέλη, ἅτινα παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ, Σοφοκλεῖ καὶ Ἀριστοφάνει ἀμιλλῶνται πολλάκις κατὰ τὰς ποιητικὰς ἀρετὰς καὶ καλλονας πρὸς τὰ ἄριστα ποιήματα τῶν λυρικῶν καὶ μελοποιῶν. Πλὴν τοῦ διαλόγου καὶ χοροῦ ἐν τῇ κωμωδίᾳ ὑπῆρχε καὶ ἡ παράθεσις, ἀπόσπασμα ἀσθενῶς πρὸς τὸ δράμα συνεχόμενον, ἔχον δὲ καθαρῶς διδακτικὸν σκοπὸν, ἣν προβαίνων πρὸς τοὺς θεατὰς ἀπήγγελλεν ὁ κορυφαῖος· ἐλέγετο δὲ οὕτως ὁ

πρῶτος τοῦ χοροῦ. Τῶν δ' ὑποκριτῶν, ὅσοι ὑποκρίνονται τὰ διάφορα πρόσωπα τοῦ δράματος, ὁ μὲν ὑποκρινόμενος τὸ πρῶτον πρόσωπον, ὅπερ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἥρως τοῦ δράματος ἐκαλεῖτο, ἐλέγετο πρωταγωνιστής, οἱ δὲ λοιποὶ βαθμηδὸν δευτεραγωνισταί, τριταγωνισταί, κτλ. Τοῦ δὲ θεάτρου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀσκεποῦς, διότι αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις ἐγίνοντο τὴν ἡμέραν, καὶ εὐρυχωροτάτου, διότι εἰς αὐτὸ συνήρχετο καὶ πρὸς ἄλλας κοινὰς χρείας ὁλόκληρος πολλὰκις ὁ δῆμος, διεκρίνοντο ταῦτα κυρίως τὰ μέρη: τὸ κοῖλον, ἥτοι τὸ ἡμικύκλιον, ὅπερ καὶ μέγιστον μέρος τοῦ θεάτρου, ὅπου ἐκάθηντο οἱ θεαταί· ἡ ὀρχήστρα, τὸ μικρὸν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κοίλου ἡμικύκλιον, μεσολαβοῦν μεταξὺ τοῦ κοίλου καὶ τῆς σκηνῆς· ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας ἴστατο ἡ θυμέλη, ὑψηλὸν τι κέντρον ἐπέχον τόπον τοῦ ἀρχαίου βωμοῦ τοῦ Βάκχου· προσκηνίον ἐλέγετο ὅλον τὸ εἰς τὴν παράστασιν καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀφιερωμένον μέρος τοῦ θεάτρου· ἰδίως δὲ τὸ μὲν πρὸς τὴν ὀρχήστραν μέρος τοῦ προσκηνίου ἐκαλεῖτο λογεῖον καὶ ὀκρίβας, τὸ δ' ἐνδότερον μέρος αὐτοῦ σκηνή. Οἱ ὑποκριταὶ ὑπεκρίνοντο οὐ μόνον τὰ ἀνδρεῖα ἀλλὰ καὶ τὰ γυναικεῖα πρόσωπα· ὑποκρινόμενοι δὲ εἶχον ἐπικεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον μετὰ προσωπεῖα ἀρμόδια καὶ κατάλληλα, καὶ ἐφόρουν κοθόρνους ἥτοι ὑποδήματα κατάκοσμα καὶ ὑψηλότατα. Καὶ οἱ μὲν ὑποκριταὶ ἀπήγγελλον μετ' ἤθους καὶ ὑποκρίσεως ἀπὸ τοῦ ὀκρίβαντος, οἱ δὲ χορευταὶ βηματίζοντες ἐν εἵδει ὀρχήσεως εἴτε διὰ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ὀρχήστραν, εἴτε διὰ νὰ χορεύωσι περὶ τὴν θυμέλην, ἀπήγγελλον ἐμμελῶς καὶ πρὸς αὐλὸν ἢ κιθάραν τὰ χορικά μέλη· καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίστασιν, ὅτε ὁ χορὸς ἦτο δίχως διηρημένος, τὸ χορικὸν μέλος ἐκαλεῖτο πάροδος, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ὅτε ἦτο συνηνωμένος περὶ τὴν θυμέλην, στάσιμον. Ἡ κατάρτισις τοῦ χοροῦ ἦτο τὸ δυσχερέστατον καὶ δαπανηρότατον μέρος τῆς παραστάσεως, διὸ καὶ οἱ φιλοτιμίας χάριν δαπανῶντες εἰς τὰς σκηνικάς ἐν Ἀθήναις διδασκαλίας ἐκαλοῦντο χορηγοί. Ὑπῆρχε δὲ καὶ διάμεσόν τι εἶδος μεταξὺ τραγωδίας καὶ κωμωδίας δράματος, ἐν ᾧ ὁ χορὸς συνίστατο ἐκ σατύρων, καὶ ὅπερ ἐκαλεῖτο σατυρικὸν δράμα, ἐν ᾧ διέπρεψαν οἱ ποιηταὶ Χοιρίλος καὶ

Πρατίνας. Τρία δράματα συνείχοντο, κατ' ἀρχάς μάλιστα, πρὸς ἄλληλα εἶτε ὡς ἐκ τοῦ μύθου, εἶτε ὡς ἐξ ἄλλου τινὸς κοινοῦ, οὐσιώδους ἢ μὴ, προσόντος, καὶ τὰ τρία ταῦτα ἐκαλοῦντο τριλογία. Εἰς ταῦτα ἐπηκολούθει ἔπειτα πρὸς ἰλαρότητα καὶ διασκέδασιν τοῦ τραγικοῦ ἐλέου τὸ σατυρικὸν δράμα, ὅπερ μετὰ τῆς τριλογίας ἐκαλεῖτο τετραλογία. Αἱ σκηνικαὶ διδασκαλίαι ἦτοι θεατρικαὶ παραστάσεις ἐγίνοντο ἐν τοῖς μικροῖς καὶ μεγάλοις Διονυσίοις καὶ ἐν τοῖς Ἀθηναίοις, ἐορταῖς ἀπάσαις πολυημέροις, εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου· ἀλλὰ « καίνοι τραγωδοὶ » ἠγωνίζοντο, ἦτοι νέαι τραγωδίαὶ ἐδιδάσκοντο, κυρίως ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις. Ἐν δὲ τοῖς καινοῖς τραγωδοῖς συνεκροτοῦντο ἀγῶνες, καθ' οὓς ἐδικάζοντο οἱ ποιηταί, καὶ οἱ μὲν ἀριστεύοντες ἀπεῖχον τὰ πρῶτα, καὶ ἐστεφανοῦντο μὲν κισσὸν καὶ ταινίας, οἱ δὲ τὰ δευτερεῖα, καὶ οἱ ἔσχατοι πάντων τὰ τρίτεϊα.

Τῆς ἐν Ἀθήναις γεννηθείσης, ὡς προσέβρεθη, καὶ ἀκμασάσης τραγωδίας τρεῖς ἐγένοντο ἄριστοι καὶ κορυφαῖοι ποιηταί, Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης. Ὁ Αἰσχύλος, υἱὸς Εὐφορίωνος ἐξ Ἐλευσίνος (525—456) ὁ πατὴρ καὶ δημιουργὸς τῆς τραγικῆς σκηνῆς, ἔγραψε 70 περίπου δράματα, ἐξ ὧν περιεσώθησαν πλήρη ἄχρις ἡμῶν τὰ ἐξῆς μόνον ἐπτὰ: Προμηθεὺς δεσμώτης, Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας, Ἰκέτιδες, Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι καὶ Εὐμενίδες· τούτων δὲ τὰ τελευταῖα συναποτελοῦσι καὶ τριλογίαν καλουμένην Ὀρέστειαν. Ἡ δραματικὴ τέχνη παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ εἶνε ἀκόμῃ ἀτελής, διότι ὁ μῦθος καὶ ἡ οἰκονομία τῶν δραμάτων αὐτοῦ εἶνε ἀπλή καὶ ἄνευ περιπετειῶν· ἐνδιατρίβει δὲ ὁ ποιητὴς μᾶλλον ἐν τοῖς χορικοῖς μέλεσιν, ἅτινα εἶνε καὶ τὸ κύριον μέρος τῶν δραμάτων του. Οἱ δὲ χαρακτῆρες αὐτοῦ εἶνε ὅλως τυπικοί, ταυτέστι γενικώτατοι καὶ ἄμορφοι, ἀλλ' ὑψηλοὶ καὶ ὑπεράνθρωποι, καὶ νομίζει τις ὅτι τὰ πρόσωπα τῶν Αἰσχυλείων δραμάτων εἶνε ὅχι ἥρωες ἀλλὰ Τιτάνες. Ὅπως δὲ οἱ ἥρωες οὕτω καὶ ἡ καθόλου ιδέα τῶν Αἰσχυλείων δραμάτων εἶνε τιτάνειος, διότι ὁ ποιητὴς ἐντείνει καὶ ἀναβιβάζει τὴν τραγικὴν διαμάχην εἰς τὸν ὑπατον αὐτῆς βαθμὸν, παριστῶν αὐτὴν ὡς τὴν ἄκραν καὶ ἀπτόμοτον ἀντίθεσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῆς θείας ἀναγκαιότητος. Πρὸς δὲ τὸ ὕψος τοῦτο τῶν χαρα-

κτῆρων καὶ τῆς καθόλου ιδέας ἐφάμιλλον εἶνε καὶ τὸ τῆς φράσεως τοῦ Αἰσχύλου, ἰδίως ἐν τοῖς χορικοῖς μέλεσιν, ὅπου ὁ ποιητὴς ἐξαίρεται εἰς τολμηροτάτας μεταφορὰς καὶ εἰκόνας. Ἐὰν δὲ ἡ ὑψηγορία αὕτη πολλαχοῦ ἐκπίπτει εἰς ληκύθειον κομπορρήμο-σύνην, αἱ ἀκράδαντοι ὅμως καὶ ἐμβριθέσταται θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀρχαὶ καὶ ιδέαι τοῦ ποιητοῦ ὑποβοστάζουσιν αὐτὴν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸ αἰθέριον ὕψος τῆς, καὶ τότε αἱ ιδέαι καὶ ἡ γλῶσ-σα τοῦ Αἰσχύλου περιβάλλονται ἱερὸν τινα καὶ ὑπεράνθρωπον πλήρη ὕψους μεγαλοπρέπειαν, ὅπου οὐδ' αὐτὸς ὁ Πίνδαρος, ὁ ἄλλως προσομοιότατος τῷ Αἰσχύλῳ, ἠδυνήθη ποτὲ νὰ φθάσῃ. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ἡ φράσις τοῦ Αἰσχύλου, γλωσσηματικὴ συνήθως καὶ ἰδιόρρυθμος, ἀποβαίνει ὡς καὶ ἡ τοῦ Πινδάρου, δύσληπτος καὶ σκοτεινὴ, ἀπαιτοῦσα σύντονον προσοχὴν καὶ μελέτην.

Ὁ Σοφοκλῆς, υἱὸς Σωφίλου ἐκ τοῦ δήμου τῆς Ἀττικῆς Κολωνοῦ (496—405) ὁ ἄκρος τελειωτὴς τῆς ἐλληνικῆς τραγωδίας, ἔγραψεν 113 δράματα, ἐξ ὧν περιεσώθησαν πλήρη ἄχρις ἡμῶν τὰ ἐξῆς ἐπτὰ: Ἡλέκτρα, Οἰδίπους τύραννος, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ, Αἴας, Φιλοκτήτης, Τραχίνiai καὶ Ἀντιγόνη, ὧν τὰ ἄριστα εἶνε οἱ δύο Οἰδίποδες καὶ μάλιστα ἡ Ἀντιγόνη. Ὁ Σοφοκλῆς προσέθηκε τρίτον πρόσωπον εἰς τὸν διάλογον, ὃν καὶ ᾗξῃσε καταστήσας τὸ κυριώτατον μέρος τοῦ δράματος, μετριάσας δ' ἀπ' ἐναντίας τὰ χορικὰ μέλη. Παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ἡ δραματικὴ τέχνη ἐφθασεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς τελειότητος, διότι καὶ ὁ μῦθος εἶνε σύνθετος καὶ πλήρης περιπετειῶν, καὶ ἡ οἰκονομία αὐτοῦ ἐντεχνος καὶ σκοπιμωτάτη. Οἱ δὲ χαρακτῆρες αὐτοῦ εἶνε ὀλιγώτερον τυπικοὶ, καὶ γίνονται ἱκανῶς ἐκφραστικοὶ ἐκ βραχείας ἀλλ' ἐντέχνου καὶ ἐπιδεξίου ἡθογραφίας, ἣν καὶ δι' ἄλλων μέσων κατορθώνει ὁ Σοφοκλῆς, μάλιστα δὲ διὰ τῆς στιχομυθίας. Τὰ δὲ πρόσωπα τῶν Σοφοκλείων δραμάτων δὲν εἶνε τιτᾶνες, ὡς οἱ τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἥρωες, ἥτοι ἄνθρωποι ὑπερέχοντες τὸσον μόνον τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ ἰδανικωτέρα ἀνάπλασις, ἥτις εἶνε ἀπαράιτητος ὅρος πάσης ἐν γένει ποιήσεως καὶ τέχνης. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῆς φράσεως, ἥτις δὲν φθάνει μὲν εἰς τὴν Αἰσχύλειον ὑψηγορίαν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐκπίπτει εἰς ληκύθειον στόμφον καὶ κομ-

πορρήμοσύνην, ἀπέχεται δ' εὐλαβῶς, πλὴν ἐν τοῖς χορικοῖς, ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τῆς ταπεινότητος καὶ λιτότητος τοῦ πεζοῦ λόγου, καὶ ἀπὸ τῆς λυρικῆς εἰς εἰκόνας καὶ μεταφορὰς βακχικωτέρας ἐκχύσεως. Ἡ δὲ καθόλου ἰδέα τῶν Σοφοκλείων δραμάτων στρέφεται μὲν καὶ αὐτὴ περὶ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀνωτέραν ἀναγκαιότητα, ἀλλ' ὅχι ἀμέσως καὶ ἀποτόμως, ὡς παρ' Αἰσχύλῳ, ἀλλ' ἐμμέσως καὶ μετριώτερον, ἥτοι πρὸς τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ καθεστῶτα, πρὸς τὰς μαντείας, τοὺς χρησμούς κτλ. Ἐν δὲ τῇ διαμάχῃ ταύτῃ ἡ πλάστιγξ παρὰ Σοφοκλεῖ ρέπει ὅχι ὅπου εἶνε τὸ ὕψος, ἀλλὰ τὸ κάλλος, ὅπερ εἶνε καὶ ὁ κυριώτατος καὶ ἐπικρατῶν χαρακτήρ τῆς Σοφοκλείου ποιήσεως. Ἡ ποίησις αὕτη εἶνε καλὴ, τελεία καὶ ἄψογος, ὅπως ἡ ἐλληνικὴ γλυπτικὴ, τουτέστι δὲν ἔχει οὔτε ὕψος τιτάνειον, οὔτε κόσμον ποιητικὸν ὑπέρμετρον καὶ χλιδῶντα, οὔτε θερμότητα ὑπερβάλλουσαν πάθους καὶ αἰσθηματος, ἀλλ' ἔχει ὅμως ἀμήμητόν τινα θεοπρεπῆ μεγαλειότητα, ὁποῖαν ἔχουσι τὰ κάλλιστα ἀγάλματα τῶν ἐλληνικῶν θεῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σοφοκλῆς καὶ πάλαι ἠυδοκίμησε παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τιμηθεὶς καὶ θαυμασθεὶς παντὸς ἄλλου μάλιστα, καὶ σήμερον εὐδοκίμει παρὰ τοῖς τροφίμοις ἰδίως καὶ ἐρασταῖς τοῦ ἐλληνισμοῦ.

Ὁ τελευταῖος ἀριστοτέχνης τῆς ἀρχαίας τραγωδίας εἶνε Εὐριπίδης ὁ Μνησάρχου (480—406), ποιήσας 75 περίπου δράματα, ἐξ ὧν περιεσώθησαν πλήρη 15 τραγωδίαι, Ἑκάβη, Ὀρέστης, Μήδεια, Ἰππόλυτος στεφανηφόρος, Ἀνδρομάχη, Ἰκέτιδες, Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι, Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις, Τρωάδες, Βάκχαι, Ἡρακλεῖδαι, Ἴων, Ἡρακλῆς μαινόμενος, Ἡλέκτρα, ἐν σατυρικὸν δράμα ὁ Κῦκλωψ, καὶ ἐν οἰονεὶ σατυρικὸν ἡ Ἀλκυστις. Ὅπως ὁ μὲν Αἰσχύλος εἶνε προῖν καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς γενεᾶς τῶν Μαραθωνομάχων, ὁ δὲ Σοφοκλῆς τῆς ἐπὶ Περικλέους φιλομούσου καὶ πεπαιδευμένης, οὕτω καὶ ὁ Εὐριπίδης εἶνε καρπὸς τῶν μετὰ τὸν Περικλέα χρόνων τῆς ὀχλοκρατίας, ὅτε ἐβασίλευον οἱ συκοφάνται καὶ σοφισταί. Ἡ τραγικὴ ποίησις παρ' Εὐριπίδῃ ἀπέβαλε τὸ ὕψος τοῦ Αἰσχύλου καὶ τὸ εὐρυθμον κάλλος τοῦ Σοφοκλέους· τὰ πρόσωπα τῶν Εὐριπιδείων δραμάτων δὲν εἶνε οὔτε Τιτᾶνες, ὡς παρ' Αἰσχύλῳ, οὔτε ἥρωες ὡς παρὰ Σοφοκλεῖ, ἀλλ' ἄνθρωποι γυμνοὶ πάσης ἰδανικότητος· ὁ δὲ

χαρὸς παραμένει μόνον ὁσίας δίκης, ὡς ξηρὸς καὶ ἄχαρις τύπος· ἡ οἰκονομία τοῦ μύθου δὲν εἶνε οὔτε ἔντεχνος καὶ συναφής, οὔτε εὐ-
 ρυθμὸς· ἀντὶ δὲ τοῦ συμμέτρου διαλόγου καὶ τῆς ἀστυκῆς στιχομυ-
 θίας τοῦ Σοφοκλέους ἔχομεν μακρὰς τῶν προσώπων ῥητορικὰς καὶ
 φιλοσοφικὰς κατηγορίας, ἀπολογίας, ἀντιλογίας κτλ., αἵτινες ἐν-
 θυμίζουσιν ἢ τὴν διδασκαλίαν τῶν σοφιστῶν καὶ φιλοσόφων, ἢ τὸ
 ὀχλοκρατικὸν βῆμα τῆς Πυκνὸς καὶ τὰς δικανικὰς στρεψοδικίας
 τῆς Ἑλληνικῆς, τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον εἶνε καὶ τὸ μέγιστον καὶ
 σπουδαιότατον ἐλάττωμα τοῦ ποιητοῦ. Ἄπασαι αὗται αἱ ἐλλείψεις
 εἶνε σπουδαιόταται, καὶ ὡς ἐξ αὐτῶν ἡ ποίησις τοῦ Εὐριπίδου ἐφι-
 κνεῖται ἥκιστα τοῦ ἰδανικοῦ καλοῦ. Ἄλλ' ἂν καλλιτεχνικῶς καὶ κα-
 τ' εἶδος ἐξέπεσε καὶ παρήκμασε, κατ' οὐσίαν ὅμως ἡ τραγικὴ ποίησις
 παρ' Εὐριπίδῃ προσέβη καὶ ἐτελειώθη. Naί, τὰ πρόσωπα τοῦ Εὐριπίδου
 δὲν εἶνε οὔτε τιτᾶνες οὔτε ἥρωες, ἀλλ' ἄνθρωποι, αἰσθανόμενοι καὶ
 πάσχοντες ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ συγκινοῦσιν ἡμᾶς πλειό-
 τερον· ὁ μῦθος παρ' Εὐριπίδῃ δὲν ἔχει ἔντεχνον οἰκονομίαν οὐδ' εὐ-
 ρυθμίαν, ἀλλ' ἡ οὐσία αὐτοῦ ὅμως εἶνε τραγικωτέρα· διότι ὁ Εὐ-
 रिπίδης τὴν τραγικὴν ἀντίθεσιν καὶ διαμάχην περιστείλας ἀπὸ τοῦ
 τιτανείου ὕψους τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἀπὸ τοῦ εὐμούσως θρησκευτικοῦ
 κύκλου τοῦ Σοφοκλέους, περιώρισεν εἰς καθαρῶς ἠθικὸν κύκλον, καὶ
 μετέφερε τὸν πόλεμον ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἰς τὰ ἀνθρώ-
 πινα πάθη καὶ αἰσθήματα, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, ἀλλ' αὐτὰ
 ταῦτα εἶνε καὶ τὰ συγκινοῦντα πλειότερον καὶ ἀσφαλέστερον, καὶ
 ἡ ἀνθρωπίνη καρδία, ὡς εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ὅχι μόνον
 τοὺς Ἕλληνας, προσιτὴ καὶ εὐληπτος, εἶνε καὶ τὸ ἀληθὲς στάδιον
 παντὸς μὲν ἐν γένει ποιητοῦ, ἀλλὰ μάλιστα τοῦ δραματικοῦ καὶ
 τραγικοῦ. Εἰς δὲ τοὺς σκοτεινοὺς καὶ ἀποκρύφους μοχλοὺς τῆς ἀν-
 θρωπίνης καρδίας οὐδεὶς ἄλλος εἰσεχώρησε βαθύτερον καὶ ἀσφα-
 λέστερον τοῦ Εὐριπίδου. Διὰ τοῦτο καὶ ὀρθότατα εἶπε περὶ τοῦ
 Εὐριπίδου ὁ ἄριστος τῆς ποιήσεως κριτὴς καὶ γνώμων, ὁ Ἀριστο-
 τέλης, ὅτι « εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλὰ τραγικώτατος
 γε τῶν ποιητῶν φαίνεται ». Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὰ δράματα τοῦ Εὐ-
 रिπίδου περιέχουσι τὴν πλείστην καὶ ἀρίστην δραματικὴν ὕλην, καὶ
 ἐπέδρασαν εἰς τὴν δραματικὴν φιλολογίαν οὐ μόνον τῶν ἀρχαίων

Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, μάλιστα δὲ τῶν Γάλλων. Τὰ ἀρίστα δράματα τοῦ Εὐριπίδου εἶνε ἡ Μήδεια, ὁ Ἱππόλυτος, αἱ δύο Ἰφιγένειαι καὶ αἱ Φοίνισσαι. Μετέχουσι δὲ τῆς ἐλληνικωτέρας καὶ κατὰ Σοφοκλέα μούσης δύο ἄλλα λαμπρότατα αὐτοῦ δράματα ὁ Ἴων καὶ αἱ Βάκχαι.

Τῆς δὲ κωμωδίας μοναδικὸς καὶ ἔξοχος ἀριστοτέχνης εἶνε ὁ Ἀθηναῖος Ἀριστοφάνης (423), ποιήσας 60 περίπου δράματα, ἐξ ὧν ἐσώθησαν πλήρη τὰ ἐξῆς 11: οἱ Ἀχαρνῆς, οἱ Ἱππῆς, αἱ Νεφέλαι, οἱ Σφήκες, ἡ Εἰρήνη, οἱ Ὀρνίθες, ἡ Λυσιστράτη, αἱ Θεσμοφοριάζουσαι, οἱ Βάτραχοι, αἱ Ἐκκλησιάζουσαι καὶ ὁ Πλούτος. Ἐν τοῖς δράμασι τούτοις ὁ Ἀριστοφάνης ἐκθέτει ἀπὸ τῆς σκηνῆς εἰς τὸν γέλωτα τῶν Ἀθηναίων ὅλα τὰ πολιτικά, κοινωνικά καὶ ἠθικά κακὰ καὶ ἐλαττώματα τῶν καθ' αὐτὸν χρόνων· ἥρωες δὲ τῶν δραμάτων του εἶνε πολλάκις αὐτοὶ οἱ ἔχοντες εἴτε ἀληθῶς, εἴτε ὡς ἐνόμιζεν ὁ ποιητὴς, τὰς κακίας καὶ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα, ὧν πολλοὺς ἀποκαλεῖ ὄχι διὰ πλαστοῦ ἀλλὰ διὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος, οἷον τὸν Κλέωνα, Εὐριπίδην, Σωκράτην, κλπ. Ὁ Ἀριστοφάνης εἶνε ἐραστὴς τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ ἀνδρῶν, τῶν Μαραθωνομάχων, μισεῖ δὲ καὶ ἀποστρέφεται τὸν νέον ἐπὶ τῶν σοφιστῶν καὶ τῆς ὀχλοκρατίας κόσμον τοῦ συρμοῦ, ὅστις διὰ τὴν καταστέτησιν δῆθεν τὰ πράγματα ὠραιότερα καὶ κομψότερα, κατέστησεν αὐτὰ μικρότερα καὶ γελοῖα. Οἱ μὲν ἄνδρες τοῦ νέου τούτου κόσμου εἶνε ἐρωτύλοι κομποπρεπεῖς, ἐπιτετηδευμένοι, ἐξυρισμένοι καὶ ἡλεμμένοι μῦρα· ἡ δὲ ποίησις εἶνε εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις τῶν κομψῶν τούτων, παράδειγμα ὁ Εὐριπίδης μὲ τὰ δραματικά καὶ τὰ κακὸζήλα στιχάρια του, καὶ μὲ τοὺς ῥακενδύτας Τηλέφους του· οἱ φιλόσοφοι ἡ ἀεροθατοῦσι καὶ κοπανίζουσιν ἀέρα, ἡ πασχίζουσι νὰ σχίσωσι τὴν τρίχα, καὶ ν' ἀποκτήσωσι τὸν νοῦν τοῦ ψύλλου· ἡ θρησκεία ἐξηφανίσθη, καὶ ἡ συκοφαντία καὶ κολακεία κατεπλημύρηνσε τὸν κόσμον· ὁ δῆμος ἀπεμωράνθη, καὶ παραδίδεται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δημαγωγοῦ ἐκείνου, ὅστις τὸν κολακεύει πλείοτερον καὶ φενακίει ἐπιτηδείοτερον: τοιοῦτος εἶνε ὁ κόσμος, ὃν ἀνέλαβε νὰ σκώψῃ, σατυρίσῃ, χλευάσῃ, ἐκφραύσῃ καὶ ἐξονειδίσῃ ὁ Ἀριστοφάνης. Ἐν γένει δὲ ὁ ποιητὴς ἀποδιοπομπεῖται τὴν νέαν

παίδευσιν τῶν σοφιστῶν, ἥτις ἴσως μὲν ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους σοφωτέρους περὶ πραγμάτων τινα, οὐδενὸς ἢ μικροῦ λόγου ἄξια, ἀλλ' ἐπλήρωσεν ὅμως συκοφαντῶν καὶ δημαγωγῶν καὶ δημοκολάκων καὶ στρεψοδικῶν καὶ μοχθηρῶν καὶ ἀθέων καὶ θεοῖς ἐχθρῶν τὴν ἀγοράν, τὸ βῆμα, τὰ δικαστήρια, τὴν πόλιν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ζηλεῦει τοὺς παλαιούς ἐκείνους ἀνδρας τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Πλαταιῶν, οἵτινες ἦσαν μὲν ὀλίγον ἄξεστοι καὶ ἀπαίδευτοι, πρίνινοι καὶ σφενδάμνινοι, ἀλλ' ἀνδρεῖοι ὅμως καὶ τίμιοι καὶ φιλοπόλιδες καὶ ἐνάρετοι. Ἡ ὕλη αὕτη τῶν Ἀριστοφανείων κωμωδιῶν εἶνε πραγματικωτάτη καὶ θετικωτάτη, καὶ ὅμως τὸ ποιητικὸν εἶδος, ἡ καλλιτεχνικὴ στολὴ, δι' ἧς περιενέδυσσε τὴν ὕλην ταύτην ὁ ποιητής, εἶνε ὅ,τι φαντασιωδέστατον. Τὰ δύο δὲ ταῦτα πράγματα, ἡ κωμικὴ ὕλη καὶ ἡ φαντασιωδὴς μορφή, συνηνώθησαν εἰς ἓν ὅλον τόσον ποιητικὸν καὶ μετὰ τοσαύτης ἀγγινοίας καὶ ἐπιδεξιότητος, ὥστε αἱ μὲν κωμωδίαί τοῦ Ἀριστοφάνους εἶναι τι μοναδικὸν καὶ ἀνέφικτον, αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ ιδιορρυθμώτατος ἀλλ' ἅμα καὶ μέγιστος κωμικὸς ποιητὴς τοῦ κόσμου.

Οἱ τριάκοντα τύραννοι περιέστειλαν ὅπως τῶν λοιπῶν οὕτω καὶ τῆς κωμωδίας τὴν ἄκραν ἐλευθερίαν καὶ παρῶρσιν. Ἐκτοτε δὲ ἡ κωμωδία παρήκμασε, καὶ οἱ κωμωδιοποιοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξορίσωσιν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τὰ κύρια ὀνόματα, τὴν παράβασιν καὶ τὰ χορικά, διότι δὲν ὑπῆρχον πλέον χορηγοί. Τὰ δὲ πρόσωπα τοῦ δράματος ἀποβαλόντα τὴν παρ' Ἀριστοφάνει πρωτοτυπίαν καὶ αὐτομικότητα, διεμορφώθησαν εἰς γενικούς τινας τυπικούς χαρακτήρας. Ἡ κωμωδία αὕτη, ἐν ἣ διέπρεψαν οἱ ποιηταὶ Ἀντιφάνης, Εὐβουλος, Ἀναξανδρίδας, Ἀλεξίς καὶ Τιμοκλῆς, διαρκέσασα ἐφ' ὅσον καὶ ἡ αὐτονομία τῆς Ἑλλάδος, λέγεται μέση, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς μέχρις Ἀριστοφάνους, ἥτις λέγεται ἀρχαία. Ἀλλ' ἡ ἐν τῇ μέσῃ μεταβολῇ αὕτη ἐκορυφώθη ἅμα καὶ ἐτελειώθη ἐν τῇ νέᾳ κωμωδίᾳ, ἥτις ἤκμασεν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς μοναρχίας. Τὴν ὕλην αὐτῆς ἡ νέα αὕτη κωμωδία λαμβάνει ὅχι ἐξ ἀτόμων ὀρισμένων, οὐδ' ἐκ τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἀλλ' ἐνασμενίζεται εἰς τὴν ἡθογραφίαν κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν ἐλλείψεων καὶ ἐλαττωμάτων,

τὰ ὅποια συμπυκνώνει εἰς χαρακτηρὰς τινας γενικοὺς καὶ τυπικοὺς, οἷον γονεῖς αὐστηροὺς ἢ συγκαταβατικοὺς, δούλους πανούργους, ἐταίρας, φιλαργύρους, παρασίτους, στρατιώτας καυχημάτων κττ. Ἡ νέα αὕτη κωμωδία, ἐν ᾗ διέπρεψεν ὁ Μένανδρος (342—290), Φιλήμων (330) καὶ Δίφιλος, ἀνάλογος ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν τραγωδίαν τοῦ Εὐριπίδου, ἐλαττοῦται μὲν κατὰ τὰς ποιητικὰς ἀρετὰς καὶ τὴν δαιμόνιον πρωτοτυπίαν τῆς Ἀριστοφανείου, ἀλλ' ὥς γενικωτέρα καὶ ἀνθρωπινωτέρα εἶνε πλέον εὐληπτος καὶ ἀρεστή εἰς τὸν ἐπίλοιπον ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος κόσμον· ὅθεν ἐπέδρασεν οὐ μόνον εἰς τοὺς ἀρχαίους Ῥωμαίους ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ νεώτερα ἔθνη, καὶ ἰδίως τοὺς Γάλλους. Ἀπασαὶ σχεδὸν αἱ κωμωδίαὶ τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου εἶνε μεταφράσεις τῶν ποιητῶν τῆς νέας κωμωδίας, αἱ δὲ πλεῖσται τοῦ Γάλλου Μολιέρου, τοῦ μόνου κωμωδιοποιοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων, εἶνε μεταφράσεις ἢ ἀπομιμήσεις τῶν Ῥωμαϊκῶν τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοπον. πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (454—338 π. Χ.)

§. 93. Ἀνταρσία καὶ ἐκστρατεία κατ' Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κύρου τοῦ νεωτέρου, ἄγοντος καὶ 40,000 μισθοφόρους Ἑλλήνας. Μάχη ἐν Κουνάξοις. Ὁ Ἀρταξέρξης φονεύει δολίως καὶ ἀπίστως τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μισθοφόρων Ἑλλήνων. Κάθοδος τῶν μυρίων ὑπὸ τὸν Ἀθηναῖον Ξενοφῶντα. Ἐκστρατεία Ἀγησιλάου εἰς Ἀσίαν. Ὁ Περσικὸς χρυσὸς διεγείρει αὐτῷ ἐχθροὺς ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ.

§. 94. Τυραννικὴ δεσποτεία τῶν Σπαρτιατῶν, ἣτις προκαλεῖ τὴν ἔχθρην τῶν Θηβαίων. Ἐπιδρομὴ ἐκ Θηβῶν εἰς Ἀττικὴν τοῦ δημοκρατικοῦ Θρασυβούλου. Ἡ ἀρχὴ τῶν τριάκοντα καταλύεται, καὶ ἐγκαθιδρύεται ἡ δημοκρατία. — Κορινθιακὸς πόλεμος. Ὁ Ἀύσανδρος εἰσβάλλει εἰς Βοιωτίαν καὶ φονεύεται κατὰ τὴν ἐν Ἀλιάρτῳ μάχην. Νίκη Ἀγησιλάου ἐν Κορωνείᾳ· Κόνωνος ἐν Κνίδῳ. Κρίσις τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τοῦ Ἴφικράτους. Εἰρήνη τοῦ Ἀνταλκίδου.

§. 95. Δύο πολιτικά κόμματα ἐν Θήβαις. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Φοιδίδου καταλαμβάνουσι τὴν Καδμείαν. Οἱ δημοκρατικοὶ ἐξ Ἀθηναίων ἐπελθόντες καταλύουσι τὴν ἐν Θήβαις ὀλιγαρχίαν. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας. Ἱερὸς λόχος· λοξὴ φάλαγξ. — Οἱ Ἀθηναῖοι φθονοῦντες τὴν αὖξουσιν δυνάμειν τῶν Θηβαίων ἐνεργοῦσι κατ' αὐτῶν. Ὁ Κλεόμβροτος εἰς Βοιωτίαν· ἦττα καὶ θάνατος αὐτοῦ ἐν Λεύκτροις. — Ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσβάλλει εἰς Πελοπόννησον, ὅπου πολλοὶ αὐτομολοῦσι πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἐπαμ. συνοικίζει τὴν Μεσσηνίαν. Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιέρχεται εἰς χεῖρας τῶν Θηβαίων. Θάνατος Πελοπίδου ἐν Θεσσαλίᾳ. Τετάρτη εἰσβολὴ Ἐπαμεινώνδου εἰς Πελοπόννησον. Μάχη ἐν Μαντινείᾳ· θάνατος Ἐπαμεινώνδου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου αἱ Θῆβαι ἐκπίπτουσιν εἰς τὴν προτέραν ἀσχημότητα. Ἐλεεινὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην.

§. 96. Αἷτια καὶ ἀρχὴ τοῦ Φωκικοῦ ἢ ἱεροῦ πολέμου. Οἱ Φωκεῖς καταδικάζονται ὑπὸ τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου. Οἱ Φωκεῖς συλῆσαντες τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν στρατολογοῦσι καὶ κινοῦσι πόλεμον κατὰ Θεσσαλῶν καὶ Θηβαίων. Φιλόμηλος· Ὀνόμαρχος. Οἱ ἀντίπαλοι τῶν Φωκίων ἀμυχανοῦντες ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα. Προηγούμενα καὶ χαρακτὴρ τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Καταπολεμήσας τοὺς περὶ αὐτὸν Ἰλλυριοὺς καὶ Θρᾷκας καὶ τὰς κατὰ τὴν Χαλκιδικὴν ἐλληνικὰς πόλεις, καὶ αὐξήσας τὸ κράτος του, ἐπεμβαίνει εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος ὡς τιμωρὸς τῶν Φωκίων. Ἀναξεύξας οὐκ αὖτε καταστρέφει τὴν Ὀλυμπον εἰς μάτην βοηθηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. — Πολιορκεῖ τὸ Βυζάντιον, ὅπερ ὑποστηρίζουσιν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦ Φωκίωτος, καὶ ὁ Φίλιππος διαλύσας τὴν πολιορκίαν, ζητεῖ ἀφορμὴν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος. — Διὰ τοῦ Αἰσχίνου τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον προκαλεῖ νέον ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀμφισσέων, οὓς προσκληθεὶς τιμωρεῖ ὁ Φίλιππος, ὅστις μετὰ τοῦτο καταλαμβάνει τὴν Ἐλάτειαν. Διὰ τοῦ Δημοσθένους οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι συναγείρουσι στρατὸν καὶ ἐκστρατεύουσι κατὰ τοῦ Φιλίππου. Μάχη ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ ἦττα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος πέρχεται εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὅστις ἐν Κορίνθῳ ἀνακηρύττεται στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

§. 97. Δευτέρα περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Σοφισταί. — Σωκράτης, διδασκαλία, βίος καὶ θάνατος αὐτοῦ. Μαθηταὶ αὐτοῦ· φιλοσοφικαὶ σχολαὶ ἢ αἵρέσεις αὐτῶν. Κυρηναῖοι, Κυνικοί, Μεγαρικοί. Πλάτων ὁ μέγιστος φιλόσοφος καὶ ἰδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας. Συνοπτικὴ ἀνάλυσις τοῦ συστήματος τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Συγγράμματα Πλάτωνος. Ἀκαδημαῖκοί. — Ἀριστοτέλης, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ ἰδρυτὴς τῆς

Περὶ παθητικῆς φιλοσοφίας. Συνοπτικὴ ἀνάλυσις τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Ἀριστοτέλους. Συγγράμματα καὶ μαθηταὶ αὐτοῦ. — Τρίτη περίοδος τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Σκεπτικοί, Στωϊκοί, Ἐπικούρειοι.

§. 98. Ἀκμὴ τῆς ἱστοριογραφίας. Χαρακτηρισμὸς καὶ συγγράμματα Ἡροδότου, Θουκυδίδου, Ξενοφώντος. Κτησίας, Φίλιστος, Ἐφορος, Θεόπομπος.

§. 99. Ἀκμὴ τῆς ῥητορικῆς. Ἐννοία αὐτῆς. Κανὼν τῶν 40 Ἀττικῶν ῥητόρων. Λυσίας, Ἰσοκράτης, Λυκούργος, Αἰσχίνης, Δημοθένης.

§. 400. Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας. Εἰκαστικαὶ τέχναι. Ἀρχιτεκτονικὴ, γλυπτικὴ, ζωγραφικὴ. Πρώτη, δευτέρα καὶ τρίτη περίοδος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Δωρικὸς, Ἰωνικὸς καὶ Κορινθιακὸς ρυθμός. Τὰ ἐπισημότερα ἔργα καὶ οἱ ἐπισημότεροι ἀρχιτέκτονες. — Πρώτη, δευτέρα καὶ τρίτη περίοδος τῆς γλυπτικῆς. Φειδίας, Πολύκλειτος, Σκόπας, Πραξιτέλης, Λύσιππος. — Ζωγραφικὴ, Πολύγνωτος, Ζεῦξις, Πορρόσιος, Ἀπελλῆς.

ΠΗΓΑΙ Ξενοφῶν, Πλούταρχος, Διόδωρος, Σκηνικοὶ ποιηταί, Ἀττικοὶ ῥήτορες, κλπ.

§. 93. Οἱ εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων ἐπακολουθήσαντες χρόνοι εἶνε κατὰ πάντα λόγον ἄθλιοι καὶ ἐλεεινοί. Ἀφ' οὗ ἅπαξ διὰ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀνεφλέχθη γενικὴ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα διαίρεσις καὶ διχόνοια, οὐδεμία ἔπειτα ἀνθρωπίνῃ δυνάμει ἡδύνατο νὰ σθέσῃ ταύτην. Ὅτι ἀπαντὰ τις καθ' ἕκαστον σχεδὸν ἔτος, εἶνε πολλοὶ καὶ μικροὶ ἀλλεπάλληλοι πόλεμοι, οὐδένα σκοπὸν καὶ οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἄλλο ἄξιον σημειώσεως ἔχοντες, εἰμὴ νὰ ἐκνευρίζωσι τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ κατατρίβωσι καὶ ἐξαντλώσι τὰς δυνάμεις αὐτῆς ἔτι μᾶλλον, νὰ ἐπαυξάνωσι δὲ τὴν πολιτικὴν σύγχυσιν καὶ ἀναρχίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν ἔκλυσιν καὶ διαφθοράν. Ἀλλὰ πρὶν διὰ βραχέων ἐξιστορήσωμεν τοὺς πολέμους τούτους, ἴδωμεν τὰ ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τοῦ Κύρου δι' Ἑλλήνων μισθοφόρων πραχθέντα. Κύρος ὁ νεώτερος, δεύτερος υἱὸς τοῦ Δαρείου, σατράπης τῆς Μ. Ἀσίας, μελετῶν ν' ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος, καὶ συλλέξας 10,000 μισθοφόρους Ἑλληνας, ὧν οἱ πλεῖστοι Λακεδαιμόνιοι, ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου. Μάχης δὲ κρατερᾶς γενομένης ἐν Κουνάξοις, οὐ μακρὰν τῆς Βαβυλώνης, ἐνίκησεν μὲν ὁ Κύρος, ἀλλ' ἐφρονεύθη. Ὁ δ' Ἀρταξέρξης προσκαλέσας ὑπὸ φιλικὸν πρόσχημα τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἑλλήνων Κλέαρχον

χον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικοὺς εἰς τὴν σκηνὴν, συλλαβὼν ἐφόνευσεν ἅπαντας. Τοὺς Ἑλληνας μείναντας τότε ἄνευ στρατηγοῦ ἀνέλαβε νὰ ἐπαναγάγῃ οἱκαδε νέος τις μισθοφόρος ἐξ Ἀθηνῶν, ὀνόματι Ξενοφῶν. Πολλὰ δὲ κινδυνεύσαντας καὶ κακοπαθήσαντας τοὺς μυρίους διὰ τῶν ἀγνώστων ἐθνῶν καὶ χωρῶν, ὅσας ἤναγκάσθησαν νὰ διαβῶσιν, ὠδήγησε τέλος πάντων εἰς τὰ παράλια τοῦ Πόντου ὁ Ξενοφῶν, καὶ ἐκ Βυζαντίου οἱ Ἕλληνες ὑπέστρεψαν εἰς Ἑλλάδα (401). Ταύτην τὴν ἀνάβασιν τῶν μυρίων ὁ Ξενοφῶν περιγράφει ἄριστα ἐν τῷ φερωνύμῳ αὐτοῦ συγγραμματίῳ τῇ Ἀναβάσει. Ἀλλ' ὁ Ἀρταξέρξης ἔπνεε μένεα κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἐβοήθησαν τὸν Κύρον, καὶ ὁ σατράπης τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διάδοχος τοῦ Κύρου Τισσαφέρνης ἐζήτηι νὰ καθυποδουλώσῃ ἐκ νέου τὰς Ἰωνικὰς κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν πόλεις, ὑποκειμένας τότε εἰς τὴν Σπάρτην. Τούτων εἰς βοήθειαν προσέδραμεν ὁ Θίμβρων (400), ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε, μέχρις οὗ ἀνέλαβε τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείαὶν ὁ ἰκανὸς καὶ ἐξαίρετος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαος, ὅστις κατατροπώσας τὸν Τισσαφέρνην ἐν Σάρδεσι, διήλασε νικηφόρος τὴν Φρυγίαν καὶ Βιθυνίαν, καὶ ἐμελέτα νὰ εἰσβάλῃ εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγνα τῆς Περσικῆς μοναρχίας. Ἀλλὰ τοὺς σκοποὺς τούτους ἐματαίωσεν ὁ διάδοχος τοῦ Τισσαφέρνου Τιθράυστης, ὅστις διὰ τοῦ χρυσοῦ προεκάλεσε νέους ἐν Ἑλλάδι ἐχθροὺς κατὰ τῆς Σπάρτης. Ἀλλὰ πρὸς πληρεστέραν κατάληψιν τούτου, ἀνάγκη ν' ἀναλάβωμεν ὀλίγῳ ὀπίσθεν τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων.

§. 94. Οἱ Σπαρτιαῖται διὰ τοῦ Λυσάνδρου καταλύσαντες τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐγκαθιδρύσαντες εἰς τὰς τέως συμμαχίδας ἢ ὑπηκόους τῶν Ἀθηνῶν πόλεις ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα ὑπὸ τὴν δεκαδαρχίαν καὶ τὸν ὀρμωστήν, ἀξιώσαντες δὲ καὶ σχεδὸν ἔχοντες τὴν ἡγεμονίαν συμπάσης τῆς Ἑλλάδος, ἀπεδείχθησαν ἐκατοντάκεις τῶν Ἀθηναίων τυραννικώτεροι καὶ δεσποτικώτεροι, ὅπερ ἐξηρέθισεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ κατ' αὐτῶν μῖσος τῶν Ἑλλήνων. Ἰδίως δὲ οἱ Θηβαῖοι μετήλλαξαν πολιτικὴν, ἀποθάντες φίλοι μὲν τῶν Ἀθηναίων ἀνισχύρων καὶ ἡττημένων, ἐχθροὶ δὲ τῶν πανισχύρων νικητῶν. Ἡ δὲ διάθεσις αὕτη ἀπεδείχθη μάλιστα ἐκ τούτου,

ὅτι αἱ Θῆβαι ἀπέβησαν τὸ ἀσφαλὲς καὶ τακτικὸν καταφύγιον τῶν ἐκ Σπάρτης φυγάδων δημοκρατικῶν. Οὗτοι ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον εἰσέβαλον εἰς Ἀττικὴν, ὅπου κατέλαβον τὴν Φυλὴν, χωρίον ὄχυρόν ἀπέναντι τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐκείθεν ὁρμώμενοι κατετρόπωσαν μὲν τοὺς ἐξ Ἀθηνῶν ὀλιγαρχικοὺς ἐν Πειραιεῖ, ὅπου καὶ ἔπescen ὁ Κριτίας, ὁ πρῶτος καὶ χεῖριστος τῶν τριάκοντα, ὑποβοηθούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Πausανίου, ἀντιδρῶντος ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸν Λύσανδρον, ἐγένοντο κύριοι τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου κηρύξαντες γενικὴν ἀμνηστείαν, ἐγκαθίδρυσαν τὴν κατὰ Σόλωνα δημοκρατίαν ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου (403).— Τὸ δημοκρατικὸν κόμμα ἐντεῦθεν ἤρχισε ν' ἀναλαμβάνη βαθμηδόν, καὶ ὁ κατὰ τῆς Σπαρτιατικῆς δεσποτείας καὶ τυραννίας γογγυσμὸς νὰ ἐπιτείνεται, μέχρις οὗ ὁ Περσικὸς χρυσὸς τοῦ Τιθράυστου συνεπλήρωσε τὸ ἔργον. Οἱ Θηβαῖοι, Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι συνεμάχισαν κατὰ τῆς Σπάρτης, οἱ Ἀθηναῖοι συγκατένευσαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ν' ἀναλάβωσι τὴν πάλαι ἡγεμονείαν, καὶ οὕτως ἐξεβράγχη ὁ Κορινθιακὸς πόλεμος (394—387).

Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔδωκαν οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ εἰσβαλόντες ἐπὶ τούτῳ εἰς Φωκίδα. Οἱ Φωκεῖς ἐξητήσαντο τὴν βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων· οἱ Θηβαῖοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῶν Λοκρῶν· ὁ Λύσανδρος συνενωθείς μετὰ τῶν Φωκέων εἰσέβαλεν εἰς Βοιωτίαν, ὅπου συνεκροτήθη ἡ ἐν Ἀλιάρτῳ μάχη (395), καθ' ἣν ὁ Λύσανδρος ἠττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Θηβαίων καὶ Ἀθηναίων καὶ ἐφονεύθη. Καὶ ἠττήθησαν μὲν τὸ ἐπόμενον ἔτος (394) καὶ οἱ σύμμαχοι (Θηβαῖοι, Ἀθηναῖοι, Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι) ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἐν Κορίνθῳ, καθὼς καὶ ὁ ἐξ Ἀσίας διὰ τῆς Θράκης εἰς Ἑλλάδα εἰσβαλὼν Ἀγησίλαος ἐνίκησε λαμπρὰν καὶ περιφανῆ νίκην αὐτοὺς τούτους τοὺς συμάχους ἐν Κορωνείᾳ (394)· ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Κόνων ἔχων συμβοηθὸν καὶ τὸν σατράπην Φαρνάβασον κατέστρεψε μὲν τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων διὰ τῆς ἐν Κνίδῳ (394) ναυμαχίας, ἡλευθέρωσε δ' ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς Σπάρτης τὰς κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἐλληνίδας πόλεις καὶ νήσους, ἐκβαλὼν τοὺς Σπαρτιάτας ἀρμυστὰς καὶ τοὺς δεκάρχας, ἐπιδραμὼν δὲ κατηνέμωσε τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς,

καὶ ἀνοικοδομήσας διὰ Περσικοῦ χρυσοῦ τὰ μακρὰ τεῖχη τοῦ Πειραιῶς, καὶ προσοικειωσάμενος πόλεις τινὰς συμμαχίδας, ἠνέκρωσεν ἐν μέρει τὴν ἀρχαίαν δύναμιν καὶ ἡγεμονεῖαν τῶν Ἀθηνῶν· ὁ εὐφύλιος πόλεμος συγκεντρωθεὶς ἐν τούτοις περὶ τὴν Κόρινθον διετρίβετο ἀμφίρροπος, χωρὶς νὰ παραχθῇ ἐξ αὐτοῦ ἄξιόν τι λόγου κατόρθωμα, μέχρις οὗ ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ἴφικράτης καταρτίσας νέας μισθοφορικὰς τάξεις πελταστῶν, φερόντων μικρὰς ἀσπίδας καὶ ξίφη, καὶ μεταρρύθμισας σπουδαίως τὴν τακτικὴν, κατέστρεψεν ὀλόκληρον μὲραν Σπαρτιατῶν, καὶ ἐπῆνεγκε σπουδαίαν καὶ διὰ τὴν Σπάρτην ἐπικίνδυνον τροπὴν καὶ κρίσιν εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ Σπαρτιάται τότε ἔντρομοι κατέφυγον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν συνδρομὴν τῶν βαρβάρων, ἐκπέμψαντες πρὸς τὸν σατράπην τῆς Μ. Ἀσίας τὸν Ἀνταλκίδαν μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ κατορθώσῃ δι' αὐτοῦ ἐφ' οἰοισδῆποτε ὅροις τὴν συμμαχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Τοιουτοτρόπως συνωμολογήθη (387) μεταξύ Σπάρτης καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ἡ αἰσχρὰ καὶ ἐπονείδιστος εἰρήνη τοῦ Ἀνταλκίδου, καθ' ἣν ἡ μὲν Κύπρος καὶ αἱ κατὰ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἐλληνίδες πόλεις παρεδόθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, αἱ δὲ λοιπαὶ πόλεις καὶ νῆσοι πλὴν τῆς Λήμνου, Ἰμβροῦ καὶ Σκύρου κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐκπύχθησαν ἐλεύθεραι καὶ αὐτόνομοι.

§. 95. Πεποιθυῖα εἰς τὴν διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδου ἀποκτηθεῖσαν συμμαχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡ Σπάρτη, ἀπεδείχθη ἔτι μᾶλλον δεσποτικὴ καὶ τυραννικὴ. Καὶ τὴν μὲν Μαντίνειαν ἐξεπόρθησε καὶ κατέσκαψε, διότι δὲν ἐπέισθη νὰ κλημνίσῃ τὰ τεῖχη τῆς, ἠνάγκασε δὲ τοὺς κατοίκους νὰ οἰκίσωσι κατὰ κώμας, ὅπως τὸ πάλαι (386), καὶ ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῆς Ὀλύνθου, διότι δὲν ᾔθελε νὰ διαλύσῃ τὴν μικρὰν συμμαχίαν, εἰς ἣν συνῆλθε τὰς περὶ αὐτὴν κατὰ τὴν Χαλκιδικὴν χερσονήσον πόλεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ν' ἀποκρούωσιν ἀσφαλέστερον ἀπὸ κοινοῦ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας (382). Ἐπειδὴ δὲ ἐν Θήβαις ὑπῆρχεν ἰσορροπία τοῦ δημοκρατικοῦ ὑπὸ τὸν Ἰσμηνίαν καὶ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ ὑπὸ τὸν Λεοντιάδην κόμματος, ὁ στρατηγὸς τῆς Σπάρτης Φοιβίδας ὁ δέων ἐπὶ τοὺς Ὀλυνθίους, ἔπεισεν ὁδοῦ πάρεργον τοὺς ἐκεῖ ὀλι-

γαρχικούς καὶ τοὺς μὲν ἀποσφάζαντες τοὺς δὲ ἐξορίσαντες τῶν δημοκρατικῶν, κατέλαβον τὴν Καδμείαν, ὅπου ἐγκατέστησαν Σπαρτιατικὴν φρουράν, καὶ ἐγκαθίδρυσαν τὴν ὀλιγαρχίαν. Οἱ δημοκρατικοὶ κατέφυγον εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐκεῖθεν μετ' ὀλίγον συνήμωσαν πρὸς τινὰς ἐν Θήβαις κρυπτομένους ὁμόφρονας, ἐπῆλθον διὰ νυκτὸς οἴκαδε, καὶ ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν συμποσιαζόντων ἐφόνευσαν αὐτοὺς, ἐγκατέστησαν τὴν δημοκρατίαν, καὶ παραδοθεῖσαν ὑπόσπονδον τὴν φρουράν τῆς Καδμείας ἀπέλυσαν (379). Ἐντεῦθεν προῆλθε πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν (378—362). Ἐπανηλειμμένως ὁ Κλεόμβροτος καὶ Ἀγησίλαος εἰσέβαλον εἰς Βοιωτίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν πάντοτε κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου καὶ Ἐπαμεινώνδου, τῶν δύο μεγάλων ἀνδρῶν, δι' ὧν αἱ Θῆβαι ἀπαλλαχθεῖσαι ἀπὸ τῆς μέχρι τοῦδε ἀδόξου αὐτῶν ἀφανείας, προῆλθον εἰς ἔκτακτον δόξαν καὶ μεγαλεῖον ἀρπάσασαι ἐκ τῶν χειρῶν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν τὸ σκῆπτρον τῆς ἡγεμονείας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δύο οὗτοι ἑνδοξοὶ ἄνδρες ἦσαν φίλοι, καὶ ὁ μὲν Πελοπίδας ἦτο πλούσιος καὶ ἀνδρεῖος, ὁρμητικὸς δὲ καὶ φίλος τῆς θήρας καὶ τοῦ πολέμου, ὁ δὲ Ἐπαμεινώνδας εἶχεν οὐ μόνον ἀνδρείαν καὶ στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν, ἀλλὰ καὶ ἤσκει φιλοσοφικὴν ὀλιγαρχίαν καὶ λιτότητα ἐν τῷ βίῳ καὶ περὶ τὴν δίαitan, φορῶν ἕνα μόνον τρίβωνα, πτωχὸς δὲ καὶ μόλις ἀποζῶν. Ἐνάρετος δὲ εἰς ἄκρον καὶ φιλόπατρις μετέδωκεν εἰς τὴν πατρίδα του νέαν κίνησιν καὶ ζωὴν, γυμνάζων καὶ προαλείφων τὴν νεολαίαν μετὰ ζήλου ἀκαμάτου εἰς τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα. Καὶ ὁ μὲν Πελοπίδας διωργάνωσε τὸν ἱερὸν λόχον ἐκ νέων συνδεδεμένων πρὸς ἀλλήλους διὰ θερμῆς ἀγάπης καὶ ἀφωσιωμένων εἰς τὴν πατρίδα, ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας πλὴν τῶν ἄλλων ἐπενόησε καὶ τὴν λοξὴν φάλαγγα, εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ ἥττα τῆς Σπάρτης καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Θηβῶν.

Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατ' ἀρχάς μὲν ἦσαν ὑπὲρ τῶν Θηβαίων καὶ κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, εἰς οὓς καὶ ἐπήνεγκαν μεγάλας ζημίας, καταστρέψαντες μὲν τὸν στόλον αὐτῶν ἐν Νάξῳ (576) διὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν Χαβρίου, καὶ διὰ τοῦ Τιμοθέου ἐν Αεὺκᾷ δι (375), ἐντεῦθεν δὲ πάλιν οὐ μόνον θαλασσοκρατή-

σαντες ἐπὶ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ συμμαχίδας προσκτησάμενοι τὴν Ρόδον, Χίον, Σάμον καὶ Μυτιλήνην. Ἀλλ' ἀφ' οὗ αἱ Θῆβαι καθυποτάξασαι τὰς Βοιωτικὰς πόλεις ἐνισχύθησαν εἰς βαθμὸν ἐπίφοβον, οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ φθονῶσι τὴν νέαν καὶ ἰσχυρὰν πόλιν, καὶ συνωμολόγησαν εἰρήνην πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, καθ' ἣν οὗτοι μὲν ἀπέλαβον τὴν κατὰ ξηρὰν ἡγεμονείαν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὴν κατὰ θάλασσαν, καὶ οἱ ἐπίλοιποι Ἕλληνες ἔμελλον νὰ μείνωσιν αὐτόνομοι καθ' ἑκάστους, διαλυομένης πάσης συμμαχίας, ἐὰν δέ τις ἤρνεϊτο νὰ δεχθῇ τοὺς ὅρους τούτους, ἅπαντες οἱ ἐπίλοιποι ὤφειλον νὰ ὑποχρεώσωσιν αὐτὸν διὰ τῆς βίας (370—371). Οἱ Θηβαῖοι κατὰ τὴν εἰρήνην ταύτην ὤφειλον νὰ διαλύσωσι τὴν Βοιωτικὴν συμμαχίαν, καὶ ἐπειδὴ οὗτοι ἠρνήθησαν, εἰσέβαλεν ὁ Κλεόμβροτος εἰς Βοιωτίαν ἄγων 11,000. Οἱ Θηβαῖοι ἐξῆλθον περὶ τοὺς 6,000 κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν, καὶ συνεκροτήθη τῇ 5 Ἐκατομβαιῶνος ἥτοι τὸν Ἰούλιον τοῦ 371 φονικὴ καὶ πεισματώδης μάχη ἐν Λεύκτροις τῆς Βοιωτίας, καθ' ἣν ἡ λοξὴ φάλαγξ τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ ὁ ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν ἱερὸς λόχος ἡγωνίσθησαν ἡρωϊκῶς, καὶ καθ' ἣν οἱ Σπαρτιάται ἠττήθησαν κατὰ κράτος, ἀφ' οὗ ἐκάλυψαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης 400 Σπαρτιάται, ἐν οἷς καὶ ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος καὶ 1,000 Λεκεδαίμονιοι. Οἱ οἴκοι Σπαρτιάται ἤκουσαν μεθ' ἡρωϊκῆς γενναιότητος τὴν θλιβεράν ἀγγελίαν, καὶ κατὰ διαταγὴν τῶν Ἐφόρων ἀπηγορεύθη καὶ ὁ ἐλάχιστος ὀλοφυρμὸς, τὴν δ' ἐπιοῦσαν οἱ συγγενεῖς τῶν ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων ἐφάνησαν μὲ χαρμύσινον πρόσωπον καὶ ἱμάτια.

Οἱ Θηβαῖοι δὲν περιορίσθησαν εἰς τὰς δάφνας μόνον τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδα συνεπείας, ἀλλ' ἠθέλησαν νὰ καταλύσωσι τὴν Σπαρτιατικὴν ἡγεμονείαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ· ὅθεν τὸ ἐπόμενον ἔτος (370) εἰσβαλόντες ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν εἰς τὴν χερσονήσον, ἐπεφάνησαν αἰφνης ἐνώπιον τῆς Σπάρτης, ἥτις ἐγένετο πλήρης φόβου καὶ ἀμηχανίας. Καὶ διὰ μὲν τῆς ἀπηλπισμένης ἀντιστάσεως τῶν Σπαρτιατῶν ἀπεκρούσθη τότε ἡ προσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τῆς Σπάρτης ἔπαθε καιρίαν πληγὴν, οἱ δ' Ἀργεῖοι, Ἀρκαῖδες καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι σύμμαχοι κῆτομόλησαν

πρὸς τοὺς Θηβαίους. Οὗτοι δὲ, μὴ δυνηθέντες νὰ πράξωσι τι κατὰ τῆς Σπάρτης, διήλσαν ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ ἅπασαν τὴν Λακωνικὴν μέχρις Ἑλούς καὶ Γυθείου, καὶ ἀνέζευζάν ἔπειτα οὐκάδε, ἀφ' οὗ ὁ Ἐπαμεινώνδας προσκαλέσας ἀπανταχόθεν γῆς, ὅπου ἦσαν διεσπαρμένοι, συνώκισε τοὺς φυγοπάτριδας Μεσσηνίους εἰς Μεσσήνην περὶ τὴν Ἰθώμην. Ἐκτοτε αἱ Θῆβαι συνεκέντρωσαν εἰς ἑαυτὰς τὴν ἡγεμονείαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ δύναμις καὶ δόξα αὐτῶν Θηβῶν δὲν διήρκεσε μακρὸν χρόνον, διότι μετ' ὀλίγον ὁ μὲν Πελοπίδας, ὅστις πολλάκις εἶχεν ἐκστρατεύσῃ εἰς Θεσσαλίαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ κατὰ τῶν τυράννων, ἀφ' οὗ ζωγρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τυράννου τῶν Φερῶν, ἠλευθερώθη ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ἔπεσε κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ εἰς Θεσσαλίαν ἐκστρατείαν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ἐν Κυνοσκεφαλαῖς· ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας εἰσβαλὼν καὶ τὸ τέταρτον εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐπελθὼν πάλιν ἐνώπιον αὐτῆς τῆς Σπάρτης προεκάλεσε μανιώδη καὶ λυσσώδη ἀντίστασιν ἐξ αὐτῆς, ὅθεν καὶ συνήφθη αἱματηροτάτη ἐν Μαντινείᾳ μάχη, καθ' ἣν ἐνίκησαν μὲν οἱ Θηβαῖοι, ἀλλ' ἀπώλεσαν τὸν ἐνδοξὸν αὐτῶν στρατηγὸν, τὸν Ἐπαμεινώνδαν, ὅστις τρωθεὶς διὰ βέλους τὸ στῆθος, ἔπεσε νεκρὸς, ἀφ' οὗ κητύχησε νὰ ἴδῃ καὶ τὴν ἐσχάτην ταύτην φορὰν τὴν νίκην πιστὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς Θηβαίους — νίκην Καδμεΐαν ἀληθῶς καὶ διὰ τὰς Θήβας καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν αἰφνιδίαν πολιτικὴν ζωὴν εἰς τὰς Θήβας ἐνεφύσησεν ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας· διὰ καὶ ἀφ' οὗ οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐξέλιπον, συνεξέλιπε καὶ ἡ ζωὴ αὐτῇ, καὶ αἱ Θῆβαι μετὰ παροδικὴν καὶ βραχυτάτην ἀκμὴν, ἐξέπεσον πάλιν εἰς τὴν προτέραν ἀφάνειαν. Ἀλλὰ τὸ μέγα δυστύχημα ἦτο, ὅτι μετὰ τὰς Θήβας οὐδεμία πλέον πόλις ἦτο ἱκανὴ ὅχι νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὰς χεῖράς της πανελλήνιον ἡγεμονείαν τῆς Ἑλλάδος, ὅποια μόνη ἡδύνατο νὰ σώσῃ ταύτην, ἀλλ' οὐδ' αὐτὴν τὴν μερικὴν ἡγεμονείαν, ὅποιαν εἶχον μέχρι τοῦδε αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη. Ἀποδείξας πρόσφατος τῆς ἀληθείας ἦτο αὐτὸς ὁ συμμαχικὸς πόλεμος (357—355), ὃν ἐκίνησαν αἱ συμμαχίδες πόλεις Χίος, Ρόδος, Κῶς καὶ Βυζάντιον κατὰ τῆς ἡγεμονίδος αὐτῶν πόλεως, τῶν Ἀθηναίων, ὃν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ καταβάλωσι, καὶ

ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους νὰ κηρύξωσιν αὐτὰς ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους. Ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς ἔκειτο νῦν χαμαὶ ἀπηυδηκυῖα καὶ ἐξηντλημένη ἐκ τῶν ἀτελευτήτων ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ πολέμων. Τὸν ἐθνικὸν στρατὸν, ὅστις εἶχε μεγαλουργήσῃ τὰ ἐπὶ τῶν Μηδικῶν πολέμων τρόπαια, εἶχον ἀντικαταστήσῃ ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος μισθοφόροι ἄγριοι καὶ ληστρικοὶ, ξένοι πρὸς πᾶσαν ἰδέαν τάξεως καὶ πειθαρχίας, ἐλαττήριον δ' ἔχοντες ὅχι τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τὸ ἀργύριον. Καὶ πολιτικῶς μὲν Ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς ἦτο καταδιηρημένη εἰς ἀπειραριθμούς αὐτονομούμενας πόλεις, αἵτινες οὐδένα κοινὸν σύνδεσμον ἄλλον εἶχον εἰμὴ τὰ κομματικὰ πάθη καὶ μίση τῶν δημοκρατικῶν καὶ ὀλιγαρχικῶν, ἅτινα ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἤδη εἶχον μεταδοθῇ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα οὐ μόνον διὰ τῶν πολέμων, ἀλλὰ καὶ διὰ πολιτικῶν ἐπὶ τούτῳ ἐταιρειῶν. Ἡθικῶς δὲ ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἔτι χεῖρων. Αἱ βάσεις τῆς κοινωνίας εἶχον διασεισθῇ, καὶ ἡ ἠθικὴ ἔκλυσις καὶ διαφθορὰ εἶχε φθάσῃ, ἐν Ἀθήναις μάλιστα διὰ τῆς ὀχλοκρατίας, εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀκμὴν. Ἡ δὲ διαφθορὰ αὕτη δὲν περιορίζετο μόνον ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' εἶχε μεταδοθῇ πρὸ πολλοῦ ἤδη καὶ εἰς Σπάρτην, ὅπου τὰ ἦθη εἶχον ἐκφραυλισθῇ, καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας μεταδοθῇ διψα ἄσβεστος φιλοχρηματίας, ἣτις ἐσχάτως ἦτο τὸ κύριον ἐλαττήριον πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας ἐνεργείας. Τί δὲ νὰ εἴπῃ τις περὶ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ἣτις πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξ ἄλλων μὲν λόγων μάλιστα δ' ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν; Τῆς θρησκευτικῆς ταύτης παρακμῆς μαρτύριον ζωηρὸν εἶνε αὐτοὶ οἱ μετ' ὀλίγον ἐπακολουθήσαντες ἱεροὶ πόλεμοι. Ἐκ πάντων τούτων ἦτο προφανές, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἦτο πλέον δυνατόν νὰ παρατείνῃ τὸν πολιτικὸν αὐτῆς βίον ὑπὸ τοὺς καθεστῶτας ὅρους· ἦτο ἀνάγκη συγκεντρώσεως καὶ μοναρχίας, καὶ ἐπειδὴ ἡ συγκέντρωσις αὕτη ἦτο ἀδύνατος ἔσθθαι, ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἑξωθεν, ὡς καὶ πράγματι ἐπῆλθε, καθὼς θέλομεν ἰδῇ ἐν τοῖς ἐξῆς.

§. 96. Οἱ Θεβαῖοι διακείμενοι δυσμενῶς πρὸς τοὺς Φωκεῖς, ὡς ὑποβοηθοῦντας ἐκ παντὸς τρόπου τὰς ἀνθενωτικὰς κατὰ τῆς Θεβαϊκῆς ἡγεμονείας ἀντενεργείας τῶν Βοιωτικῶν πόλεων, ἐνήγα-

γον αὐτοὺς εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ὡς καλλιεργοῦντας πρὸ πολλοῦ χώρας ἱερὰς τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου. Τὸ συνέδριον ἐπέβαλε χρηματικὴν ζημίαν εἰς τοὺς Φωκεῖς, καὶ ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς εἰς τοὺς Θηβαίους. Οἱ δὲ Φωκεῖς μὴ ἔχοντες χρήματα ἱκανὰ ν' ἀποτίσωσι τὴν ὑπέρογκον χρηματικὴν ζημίαν, καὶ πιεζόμενοι δεινῶς ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἔλαβον τὰ ὄπλα, εἰσέβαλον εἰς Δελφοὺς, ὧν καὶ ἐγένοντο κύριοι, καὶ καταλαβόντες τὸ ἱερὸν καὶ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἤρπασαν τὰ ἀμύθητα ἐν αὐτῷ ἐκ παλαιωτάτων χρόνων πλούτη, καὶ ἐξ αὐτῶν στρατολογήσαντες πολυάριθμα καὶ ἀξιόμαχα μισθοφόρων στίφη, ἀντετάχθησαν κατὰ τῶν ἀντιπάλων Λοκρῶν, Θηβαίων, μάλιστα δὲ τῶν Θεσσαλῶν, καθ' ὧν εἶχον συνταχθῆ μετὰ τῶν ἐν Φερραίῃς τυράννων. Οἱ Φωκεῖς στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Φιλομήλου, ἡγωνίσθησαν μετ' ἀνδρείας καὶ κατέβαλον τοὺς Λοκροὺς καὶ Θεσσαλοὺς, ἀλλ' ἔπαθον ἥτταν δεινὴν ἐκ τῶν Θηβαίων, οἵτινες ἐστονοχώρησαν αὐτοὺς τόσον, ὥστε ὁ Φιλομήλος κινδυνεύων νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἐφονεύθη κατακρημνισθεὶς ἀπὸ βράχου. Τὸν Φιλομήλον διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ὀνόμαρχος, καὶ ὁ ἀγὼν παρετάθη ἀκμαῖος καὶ φλογερός. Ἐλθόντες εἰς βοήθειαν τοῦ τυράννου τῶν Φερρῶν Λυκόφρωνος οἱ Φωκεῖς ὑπὸ τὸν Ὀνόμαρχον κατετρόπωσαν δις τοὺς Θεσσαλοὺς, ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν καὶ τοὺς Λοκροὺς καὶ Θηβαίους, οἵτινες τότε προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Β'. Ὁ μεγαλοφυὴς οὗτος ἡγεμὼν, νέος μὲν ἔτι ὧν διέτριψε μακρὸν χρόνον ἐν Θήβαις ὡς ὄμηρος, ὅπου ἐδόθη αὐτῷ εὐκαιρία καὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ μεταλάβῃ ἱκανῶς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνιάτους πληγὰς τῆς Ἑλλάδος νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον. Ἐκτοτε δὲ, ὡς φαίνεται, ἐρρίζωθη ἐν αὐτῷ ἡ ἰδέα νὰ κυριαρχήσῃ τῶν Ἑλλήνων, καὶ δι' αὐτῶν καταλύσας τὴν Περσικὴν μοναρχίαν νὰ ἄρξῃ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ὑποστρέψας οἰκαδὲ καὶ ἀναβάς εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, ἦν ὥκουν λαοὶ ἀπολίτευτοι ἀκόμη καὶ ἀπαίδευτοι, ἀλλὰ ἀνδρεῖοι καὶ ῥωμαλέοι, ἐστερέωσε μὲν τὸν θρόνον αὐτοῦ ποιήσας ἐκποδῶν πάντα ὑποπτον καὶ ἐπίφοδον, μεταρρυθμίσας δὲ τὸν στρατὸν καὶ συγκροτήσας τὴν πυκνὴν μακεδονικὴν φάλαγγα, φέρουσαν μακρὰς καὶ δυσ-

παμύντους σαρίσσας, καὶ εἰς μὲν τὴν περὶ αὐτὸν αὐλὴν εἰσάγα-
γὼν ἀφθονώτερον τὰς Μούσας καὶ τὸν ἑλληνισμόν, ἀλλὰ τὸν λαὸν
ὅμως ἀναθρέψας καὶ παιδεύσας καθ' ὅλοκληρίαν σχεδὸν στρατιω-
τικῶς, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν περὶ τὴν Ἰλλυριῶν καὶ Θρακῶν, ὧν
τοὺς μὲν καθυπέταξε, τῶν δὲ τὸ θράσος κατέβαλε. Μετὰ δὲ ταῦτα
κατελθὼν ἐπὶ τὰς παραλίους τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἑλληνι-
κὰς πόλεις, καθυπέταξε μὲν τὴν Ἀμφίπολιν καὶ Πύδναν, συνεμά-
χησε δὲ πρὸς τὴν ἰσχυρὰν Ὀλυνθον (357), καὶ μετ' ὀλίγον καθυ-
πέταξε τὴν Ποτιδαίαν, καὶ ἔκτισε τὴν ὁμώνυμον πόλιν Φιλίπ-
πους ἐν χώρᾳ πλουσίᾳ μεταλλείων, ἐξ ὧν ἡρύσθη ἀμύθητα πλού-
τη, ἅτινα οὐχ ἥττον τῶν ὀπλῶν συνετέλεσαν αὐτῷ εἰς τὴν ἐκτέ-
λεσιν τῶν φιλοδοξῶν καὶ κατακτητικῶν σχεδίων (355). Νῦν δὲ ὁ
Φωκικὸς οὗτος ἡ ἱερὸς πόλεμος παρέσχεν αὐτῷ εὐπρόσδε-
κτον ἀφορρὴν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τῷντι ὁ Φί-
λιππος κυριεύσας τὴν ἐν Μαγνησίᾳ Μεθώνην εἰσέβαλεν εἰς Θεσσα-
λίαν, καὶ συνενωθείς μετὰ τῶν συμμάχων ἐνίκησε τοὺς Φωκεῖς ἐν
μάχῃ κρατερᾷ, καθ' ἣν ἔπεσε καὶ ὁ Ὀνόμαρχος (352). Ὁ Φίλιπ-
πος τότε ἀπεπειράθη νὰ διαβῇ τὰς Θερμοπύλας καὶ νὰ εἰσβάλῃ
εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, καταλα-
βόντων ἐγκαίρως τὸ χωρίον. Ὑποχωρήσας δ' ἄπρακτος καὶ κατα-
λαβὼν τὰς Παγασὰς καὶ τὴν Μαγνησίαν, ἀνέξευξεν ἐπὶ τοὺς Θρακ-
κας, ἀλλ' ἀσθενήσας ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ ἄπρακτος ἱκανὸν χρόνον,
μέχρις οὗ ἀναλαβὼν ἐπῆλθε κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ τέως συμμά-
χου αὐτοῦ Ὀλυνθοῦ, ἣν ἐπολιορκήσεν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔχοντες πρὸ
ὀλίγου συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ὀλυνθίους καὶ προτρεπόμενοι ὑπὸ τοῦ
φιλοπάτριδος καὶ εὐγλώττου ῥήτορος Δημοσθένους, ὅστις πάν-
των μάλιστα καὶ ἀσφαλέστατα διείδε τοὺς κατὰ τῆς Ἑλλάδος
σκοποὺς τοῦ Φιλίππου, ἐξέπεμψαν ἐπανειλημμένως βοήθειαν εἰς
Ὀλυνθον, ἥτις ὅμως εἰς οὐδὲν ὠφέλησε, διότι ὁ Φίλιππος τὴν μὲν
Ὀλυνθον ἐξεπόρθησε (348), τοὺς δὲ κατοίκους αὐτῆς ἐξετόπισεν
εἰς τὰς ἐνδοτάτας χώρας τῆς Θρακῆς καὶ Μακεδονίας, ἀφ' οὗ δὲ
κατέσκαψε τὴν πόλιν καὶ μετ' αὐτῆς 32 ἄλλας τῆς Χαλκιδικῆς
χερσονήσου, κατώρθωσε νὰ συμβιβασθῇ καὶ εἰρηνεύσῃ πρὸς τοὺς
Ἀθηναίους διὰ τοῦ ῥήτορος Διοσχίνου, ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῆς τῶν

Φιλιππιστῶν μερίδος, ἣν δι' ἀφθόνου χρυσοῦ συνετήρει ἐν Ἀθήναις ὁ Φίλιππος.

Ὁ ἱερὸς πόλεμος ἐξηκολούθει ἐν τούτοις, καὶ οἱ Φωκεῖς στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ τρίτου ἀδελφοῦ τοῦ Ὀνομάρχου Φαῦλλου εἰσέβαλον εἰς Βοιωτίαν καὶ κυριεύσαντες πλείστας Βοιωτικὰς πόλεις περιήγαγον εἰς ἄκραν ἀμηχανίαν τοὺς Θηβαίους, οἵτινες τότε μὴ βλέποντες ἄλλην σωτηρίας ὁδὸν κατέφυγον πάλιν εἰς τὸν Φίλιππον, ἐξαιτούμενοι τὴν βοήθειαν καὶ προστασίαν του. Ὁ Φίλιππος φοβούμενος τὴν εἰς τὴν μέλλουσαν πορείαν του παρέμβασιν τῶν Ἀθηναίων, καὶ θέλων νὰ τοὺς καθησυχάσῃ καὶ διαβουκολήσῃ, προεκάλεσεν ἐξ αὐτῶν πρεσβείαν δεκαμελῆ, ἡμετέσχον ὅτε Δημοσθένης καὶ ὁ Αἰσχίνης. Οἱ πρεσβευταὶ τυχόντες λαμπρᾶς δεξιώσεως καὶ περιποιήσεως, ὑπέστρεψαν οἰκάδε φέροντες παρὰ τοῦ Φιλίππου ἐπιστολὴν κολακευτικωτάτην καὶ ἀφθονωτάτας ὑποσχέσεις. Ἐπὶ τοῖς προταθεῖσιν ὅροις, τουτέστιν ἐκάτερος τῶν συμμάχων νὰ διακρατήσῃ ὅ,τι εἶχε μέχρι τῆς εἰρήνης, συνετάχθη καὶ ὑπεγράφη ἐνόρκως ἐν Ἀθήναις τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 346 ἡ εἰρήνη, ἣν παραλαβούσα ἡ πρεσβεία ἀπῆλθε φέρουσα πρὸς τὸν Φίλιππον, εὐρισκόμενον τότε ἐν ἐκστρατείᾳ. Τὸ συμφέρον τῶν Ἀθηναίων ἦτο νὰ ὑπογράψῃ ὁ Φίλιππος ὅτι τάχιστα τὴν συνθήκην, καὶ νὰ μὴ λάβῃ καιρὸν νὰ αὐξήσῃ τὰς κατακτήσεις του, εἰς τοῦτο δὲ προέτρεπε πάσῃ δυνάμει ὁ Δημοσθένης, ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Αἰσχίνην ἦσαν τῆς ἐναντίας γνώμης, καὶ οὕτω παρῆλθε χρόνος ἱκανὸς, μέχρις οὗ ὁ Φίλιππος ἐκυρίευσεν νέας πόλεις καὶ χώρας. Τυχόντες δὲ καὶ πάλιν λαμπρᾶς δεξιώσεως οἱ πρεσβευταὶ ὑπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας φέροντες φιλικωτάτας παρὰ τοῦ Φιλίππου διαβεβαιώσεις, ἐν αἷς καὶ τὸ ὅτι ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἀναμιγνυομένου εἰς τὸν Φωκικὸν πόλεμον εἶνε νὰ τιμωρήσῃ ὄχι τοὺς Φωκεῖς, ὅπως ἐφοβοῦντο οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ τοὺς Θηβαίους, ὅπως ἐπεθύμουν. Διὰ τῶν ἐντέχνων τούτων διπλωματικῶν στρατηγημάτων ὁ Φίλιππος κατώρθωσε τὸν σκοπὸν του, ὅστις ἦτο νὰ διαβῇ ἀκωλύτως τὰς Θερμοπύλας. Διὰ τῶν Θερμοπυλῶν εἰσέβαλεν εἰς Φωκίδα· οἱ Φωκεῖς ἠττηθέντες καὶ κατατροπωθέντες οἱ μὲν ἐγένοντο φυγάδες καὶ μετανάσται, οἱ δὲ ἀπεσφάγησαν ἢ ἡχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, οἵτινες ἐστεμ-

μένοι μὲ Πυθικὴν δάφνην, κατέσκαψαν ἀπάσας τὰς πόλεις τῶν Φωκέων· ὁ δὲ Φίλιππος ἀνευφημισθεὶς ὑπὸ πάντων ὡς εὐσεβὴς καὶ ἔνθερμος προστάτης τῆς θρησκείας, ἐθεωρήθη τοῦ λοιποῦ ὡς Ἕλλην, συγκαταλεχθεὶς ἀντὶ τῶν ἐξωσθέντων Φωκέων εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, ὅπου ἔλαβε τὰς δύο αὐτῶν ψήφους. Οἱ Ἀθηναῖοι διηνοίχθησαν τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ὀργισθέντες ἠθέλησαν νὰ μὴ ἀναγνωρίσωσι τὰ ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων γενόμενα καὶ νὰ διαῤῥήξωσι τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον εἰρήνην· ἀλλ' ἦτο πλέον πολὺ ἄργά, καὶ ὁ Δημοσθένης ἀπεκώλυσε αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ παρακαίρου καὶ ἐπικινδύνου τούτου κινήματος.

Ὁ Φίλιππος ἀναζεύξας ἐκραταίωσε ἐν μᾶλλον τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχὴν αὐτοῦ, καθυπέταξεν ἐμμέσως τοὺς Ἀργεῖους καὶ Μεσσηνίους, ἀναλαβὼν τὴν κατὰ τῆς Σπάρτης προστασίαν αὐτῶν, ἐγκατέστησεν ἐν Εὐβοίᾳ οὗς αὐτὸς ἤθελε τυράννους, καὶ ὅτι δὲν ἡδύνατο αὐτὸς ἀμέσως καὶ διὰ τῶν ὅπλων νὰ κατορθώσῃ, τοῦτο ἐνήργει διὰ τοῦ χρυσοῦ, τρέφων ἰσχυρότατον καὶ πολυπληθέστατον ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος κόμμα, ὅπερ ἀναφανδὸν σχεδὸν ἐνήργει ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ, Θήβαις, Ἀρκαδίᾳ, Μεσσηνίᾳ, Ἀργεῖ, Σικυωνί, Ἡλίδι, Κορίνθῳ, Μεγάροις, Εὐβοίᾳ κλπ. Ἐπεκτείνας δ' ἐν μᾶλλον τὰς κατὰ τὴν Θράκην κατακτήσεις αὐτοῦ, καὶ ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τὴν θαλασσοκρατίαν, ἠθέλησε ν' αὐξήσῃ καὶ τὰς παραλίους αὐτοῦ χώρας καὶ πόλεις, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπελθὼν ἐπολιόρκησε τὴν Πέρινθον καὶ τὸ Βυζάντιον (340). Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Δημοσθένους εἶχον συγκροτήσῃ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἀξιόλογον συμμαχίαν ἐκ τοῦ Βυζαντίου, τῆς Ἀβύδου, Εὐβοίας, Μεγάρων, Κορίνθου, Ἀχαΐας, Ἀκαρνανίας, Λευκάδος καὶ Κερκύρας, ἐξέπεμψαν εἰς βοήθειαν ἀξιόμαχον στόλον ὑπὸ τὸν Χάρητα πρῶτον καὶ μετέπειτα ὑπὸ τὸν Φωκίωνα, συμβοηθῶσάντων εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τῶν Χίων, Κῶων καὶ Ροδίων, ἐξ ὧν καὶ ὁ Φίλιππος ἠναγκάσθη νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν (339), θεωρήσας, ὡς φαίνεται σχοπιμώτερον καὶ τελεσφορώτερον νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὰ σπλάγχνα τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐπεὶ δὲν ὑπᾶρχεν εὐσχημὸς τις πρόφασις εἰσβολῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα,

τὰ ὄργανά του εἰδοποιήθησαν νὰ τῷ παρασκευάσωσι τινα, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐδημιουργήθη νέος ἱερὸς πόλεμος.

Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 339 ὁ Αἰσχίνης παρουσιασθεὶς εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, ἐπρότεινε νὰ κηρύξωσιν οἱ Ἀμφικτύονες πόλεμον κατὰ τῶν Ἀμφισσέων, διότι πρὸ μακροῦ χρόνου καλλιερ-
γοῦσιν ἱεροσύλως καὶ βεβήλως τὸ Κρῖσσαϊον πεδῖον, γῆν ἱερὰν τοῦ Ἀπόλλωνος. Οἱ Ἀμφικτύονες κηρύττουσι καὶ κινουσι πόλεμον κατὰ τῶν Ἀμφισσέων, ἀλλὰ μὴ ἀνύοντές τι ἐπικαλοῦνται, ὥς εἰκὸς, τὴν βοήθειαν τοῦ εὐσεβοῦς τιμωροῦ τῶν ἱεροσύλων Φιλίππου, ὅστις καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Φωκίδα ἐκυρίευσεν μὲν καὶ κατέστρεψε τὴν Ἀμφισσαν καὶ Ναύπακτον, στραφεὶς δ' αἰφνης καὶ ἀπροσδοκῆτως κατέλαβε τὴν Ἐλάτειαν, ἥτις ἦτο ἡ κλεῖς τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ὡς κεραυνὸς ἐνέσκηψεν εἰς Ἀθήνας ἡ εἰδήσις αὕτη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεγερθέντες ἐκ τοῦ ληθάργου, εἶδον καὶ ἐνόησαν ὅλον τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου· ἡ πόλις ὅλη συγκινεῖται καὶ ὁ Δημοσθένης, εἰς ὃν ἐπιτρέπουσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ πάντα, ἐκπέμπεται εἰς Βοιωτίαν, ἵνα καταπέσῃ τοὺς Θηβαίους νὰ συνενωθῶσι κατὰ τοῦ κοινοῦ καὶ φοβεροῦ ἐχθροῦ. Οἱ Θηβαῖοι μόλις καὶ μετὰ βίας ἀλλὰ τέλος πείθονται, καὶ μετ' ὀλίγον ὁ συμμαχικὸς στρατὸς τῶν Ἀθηναίων, ἐν οἷς ἦτο παρὼν ὡς ἀπλοῦς πολίτης καὶ ὁ Δημοσθένης, τῶν Θηβαίων καὶ ὀλίγων ἄλλων Ἑλλήνων ἐκίνησε κατὰ τῶν Μακεδόνων. Τὴν πρωΐαν τῆς 7 Μεταγειτνιωῦνος ἤτοι τῇ 2 Αὐγούστου τοῦ 338 οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοί, ὁ μὲν τοῦ Φιλίππου πολυαριθμότερος, γεγυμνασμένος, ἐμπειροπόλεμος καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ μεγάλου στρατηγοῦ, ὁ δὲ τῶν συμμάχων αὐτοσχεδῶς καὶ ἐκ τοῦ προχείρου καταρτισθεὶς καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ στρατηγῶν ἀνικάνων, συνηττήθησαν ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς Βοιωτίας, ὅπου συνεκροτήθη ἡ κρίσιμος καὶ μοιραία μάχη. Ὁ Φίλιππος ἐτήρησε κατ' ἀρχὰς τῆς μάχης θέσιν ἀμυντικὴν, θέλων νὰ ἐξαντλήσῃ πρότερον τὴν βίαν τῶν ὀρμητικῶν του ἀντιπάλων. Πρῶτος ὅστις ἐπιτεθεὶς ὀρμητικώτερον κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἦν κατεῖχον οἱ Θηβαῖοι, τὴν ἐκλόνησε καὶ διέσπασεν, ἦτο ὁ ἄγων τὸ ἀριστερὸν κέρας τῶν Μακεδόνων, ὀκτωκαιδεκαέτης τις υἱὸς τοῦ Φιλίππου, ὀνόματι Ἀλέξανδρος. Ὁ ἱερὸς λόγος τῶν Θηβαίων ἡγωνί-

σθη ἀνδρειότατα καὶ καρτερικώτατα, ἀλλ' ἐξηπλώθη ὅμως νεκρὸς κατὰ γῆς ὑπὸ τὴν βιαίαν προσβολὴν τοῦ ἀκατασχέτου βασιλόπαιδος, οὐδεὶς δὲ τῶν ἀνδρείων καὶ νεαρῶν ἐκείνων ἱερολογιτῶν ἐτράπη εἰς φυγὴν. Μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον ὥρμησε καὶ ὁ Φίλιππος κατὰ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοσαύτης ὀρμῆς καὶ βίας, ὥστε καὶ ἡ πτέρυξ αὕτη διεσπάσθη. Ὀλόκληρος ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐνέπεσε μετ' ὀλίγον εἰς σύγχυσιν καὶ ἡ φυγὴ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε γενικὴ. Μόνον ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐφονεύθησαν 1,000 καὶ ἐξωγρήθησαν 2,000. Ἡ ἀπαισία εἰδησις τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης κατέπληξε τοὺς Ἑλληνας, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑποχωρήσαντες εἰς Ἀθήνας προπαρεσκευάζοντο εἰς ἀντίστασιν ἐσχάτην καὶ ἀπελπιστικὴν· ἀλλ' ὁ Φίλιππος οὔτε κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐξεστράτευσε, καὶ τοὺς φόβους τῶν Ἑλλήνων διεσκέδασεν εἰπὼν, ὅτι αὐτὸς οὐδὲν ἄλλο διανοεῖται εἰμὴ νὰ ἐκδικήσῃ τοὺς Ἑλληνας ἐκστρατεύων μετ' αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Πέρσας. Ὅθεν ἐπὶ τῇ προσκλήσει αὐτοῦ συνεκροτήθη ἐν Κορίνθῳ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων συνέδριον, ὅπερ ἀνεκέρυξε τὸν Φίλιππον στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Οὗτος δὲ ὀρίσας τὸ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐπιβάλλον μέρος ἀνδρῶν εἰς ἐκάστην πόλιν, ἀνέζευξεν οἴκαδε. Τοιουτοτρόπως ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων· ἀλλ' ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ ῥήτορος Λυκούργου, συνετάφη μὲ τὰ σώματα τῶν πεσόντων ἐν Χαιρωνείᾳ.

§. 97. Ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ ἐφεξῆς αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι ἔφθασαν ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τελειότητος, ἥ τε ποίησις, ὡς εἶδομεν, καὶ ἡ καλλιτεχνία, ὅπως καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ ἱστοριογραφία, περὶ ὧν ἐκάστων κατὰ σειρὰν λέγομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτατα, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας διελθούσης τὴν πρώτην αὐτῆς καὶ στοιχειώδη φάσιν ἐν οἷς προεξιστορήσαμεν χρόνους μέχρις Ἀναξαγόρου, μεταβαίνει διὰ τῶν σοφιστῶν καὶ τοῦ Σωκράτους εἰς τὴν δευτέραν αὐτῆς φάσιν καὶ περίοδον, τὴν τῆς ἀκμῆς, ἐν ᾗ ἀνέλαμψαν οἱ δύο μέγιστοι τῆς Ἑλλάδος φιλόσοφοι, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ δὲ διάμεσος ὅρος ἡ ἡ γέφυρα, δι' ἧς ἡ ἑλληνικὴ φι-

λοσοφία μετέβη ἀπὸ τῆς πρώτης περιόδου καὶ φάσεως αὐτῆς εἰς τὴν δευτέραν, εἶνε ἡ διδασκαλία τῶν σοφιστῶν. Οἱ σοφισταὶ δὲν ἦσαν κυρίως εἰπεῖν φιλόσοφοι, ἀλλὰ πρακτικοὶ τινες διδάσκαλοι διαφόρων μαθημάτων ἐγκυκλοπαιδικῶν, χρησίμων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς νεολαίας, ἰδίως τῆς ῥητορικῆς, τέχνης ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀναγκαίας ἐν τοῖς δημοκρατικοῖς ἐκείνοις χρόνοις. Ὅδοῦ δὲ πάρεργον μόνον τῶν σοφιστῶν τινες ἐρρύθμιζον τὰ μαθήματά των καὶ ἐπὶ τὸ φιλοσοφικώτερον, καὶ σπανίως ἐδίδασκον ἰδίως καὶ ἐπίτηδες φιλοσοφίαν. Ἡ κυριωτάτη ἀρχὴ τῶν σοφιστῶν ἦτο ἡ ἀρσις καὶ ἄρνησις πάσης ἀρχῆς, καὶ ταύτην ἐξέφρασε Πρωταγόρας ὁ ἐξ Ἀβδήρων (480—412) εἰπὼν «Πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος.» Ἡ ἔννοια τούτου εἶνε ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει ἐξ ἀντικειμένου, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶνε ἡ δὲν εἶνε, καὶ εἶνε τοιαῦτα ἢ ὅχι τοιαῦτα ἐξ ὑποκειμένου, διότι ὅ,τι εἶνε δι' ἐμὲ τοῦτο δὲν εἶνε καὶ διὰ σὲ καὶ διὰ τὸν ἄλλον κτλ., καθὼς καὶ ὅ,τι εἶνε τοιοῦτον δι' ἐμὲ δὲν εἶνε τοιοῦτον καὶ διὰ σὲ καὶ διὰ τὸν ἄλλον κτλ. τὸ μόνον δ' ὀρθὸν καὶ βέβαιον εἶνε τὸ ἀτομικὸν ἐγὼ, ὅπερ εἶνε ὁ κανὼν καὶ γνώμων οὐ μόνον πάσης γνώσεως ἐν τῇ θεωρίᾳ, ἀλλὰ καὶ πάσης πράξεως ἐν τῇ ἠθικῇ. Τοιουτοτρόπως οὐ μόνον θεωρητικῶς ὁλόκληρον τὸ ἔργον τῆς μέχρι τοῦδε φιλοσοφίας κατεκρημνίσθη ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς πᾶν ὅ,τι σεβαστὸν καὶ λόγου ἄξιον ἐν τῇ θρησκείᾳ, τῇ πολιτείᾳ, τῇ ἠθικῇ κτλ. ἐκηρύχθη ὡς ἀνάξιον λόγου καὶ προσοχῆς, ὡς ψευδὲς καὶ γελοῖον. Ἡ διδασκαλία τῶν σοφιστῶν, τοῦτο τὸ ὄνομα λαβόντων, διότι ἐπηγγέλλοντο νὰ σοφίζωσι τοὺς ἐπὶ μισθῷ μαθητάς των, ἐπέδρασε τὰ μέγιστα εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν πορείαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπερ ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης κυρίως ἐπαιδεύθη καὶ ἀνεπτύχθη διανοητικῶς, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐξηχραιώθη, διότι ἡ βᾶσις τῆς διδασκαλίας ταύτης ἦτο ἡ ἄρνησις μὲν θεωρητικῶς, πρακτικῶς δὲ ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ ἰδιοτέλεια.

Κατὰ τῆς φοβερᾶς καὶ ὀλεθρίας ταύτης διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν ἀντέστη οὐ μόνον θεωρητικῶς ἀναιρέσας αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως προσενεγκὼν ἑαυτὸν θυσίαν ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας του, ἀνὴρ ἑκτακτος καὶ δαιμόνιος, αὐτόχρημα ἥρως τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς

ἀληθείας, Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου Ἀθηναῖος (469—399). Θεωρητικῶς ἀνῆρσε τοὺς σοφιστὰς ὁ Σωκράτης εἰπὼν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀληθῶς ὢν μέτρον πάντων τῶν πραγμάτων κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Πρωταγόρου, δὲν εἶνε τὸ ἄτομον, ἀλλ' ὁ καθόλου λογικὸς ἄνθρωπος· ἐμπράκτως δὲ ἀφιέρωσε τὸν βίον του εἰς τὸ νὰ διδάσκη τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀρετὴν τοὺς νέους, οὔτε μισθὸν λαμβάνων, οὔτε ὄραν καὶ τόπον καὶ τρόπον ὠρισμένον ἔχων τῆς διδασκαλίας του, ἀλλὰ διδάσκων ὅ,τι, ὅπου καὶ ὅπως. Ἀλλ' ὁ συνηθέστερος καὶ ἀγαπητότερος αὐτοῦ τρόπος ἦτο ἡ διὰ τῆς φερωνύμου του εἰρωνείας, καθ' ἣν ὑποκρινόμενος ὅτι αὐτὸς τὰ πάντα ἀγνοεῖ, προσκάλει τὸν ἀκροατὴν του νὰ εἴπῃ αὐτὸς τί ἐπίσταται, καὶ διὰ μικρῶν ἔπειτα, ἐγκαίρων καὶ σκοπύμων ἐνστάσεων ἔκαμνεν αὐτὸν νὰ ἰδῇ οἴκοθεν τὴν πλάνην του καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθείαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ εἰρωνικὸς τρόπος οὗτος, ἐξελεγκτικὸς τῆς ἀγνοίας τῶν δοκησιόφων, ὅποιοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀθηναίων, ἦτο λυπηρὸς, ὁ Σωκράτης ἔκαμε πολλοὺς ἐχθροὺς, οἵτινες καιροφυλακῆσαντες ἐσυκοφάντησαν αὐτὸν ὡς διδάσκοντα καινοτομίας θρησκευτικὰς· καὶ ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης προσκληθεὶς ἐνώπιον τῶν ἡλιαστῶν ν' ἀπολογηθῇ, δὲν ἰκέτευσεν οὐδ' ἐκολάκευσε τοὺς δικαστὰς, ἐξ ἐναντίας δ' ἀπεκρίθη πρὸς αὐτοὺς ὑπερηφάνως καὶ μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ εἰρωνείας, κατεδικάσθη νὰ πῇ τὸ κώνειον, ἔφ' ᾧ καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ δεσμωτήριον, μέχρις οὗ ἡ ἀποῦσα Σαλαμινία ἐπιστρέψῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ πιστότεροι καὶ θερμότεροι μαθηταὶ καὶ φίλοι τοῦ Σωκράτους προσήρχοντο αὐτῷ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου ἐξηκολούθει ἀταράχως τὴν διδασκαλίαν του ὁ γέρον διδάσκαλος, καὶ ἀπέρριπεν ἐντόνως τὴν πρότασιν τῶν μαθητῶν του, οἵτινες παρῆχον αὐτῷ ἀσφαλῆ μέσα νὰ δραπετεύσῃ. Ἀφ' οὗ δὲ κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ἢ Σαλαμινία, ὁ Σωκράτης ἔπιε τὸ κώνειον καὶ ἐξέπνευσεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν μαθητῶν του, διδάσκων αὐτοὺς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς.

Τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους ἀντελήφθησαν ἄλλοι ἄλλως, καὶ οἱ μὲν προσέσχον τὸν νοῦν μᾶλλον εἰς τὸ θεωρητικόν, οἱ δὲ μᾶλλον εἰς τὸ πρακτικόν αὐτῆς μέρος. Ὅθεν καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους διηρέθησαν μετ' ὀλίγον εἰς διαφόρους φιλοσοφικάς

σχολὰς ἢ αἰρέσεις, ὧν ἐπισημότεραι εἶνε: α'.) οἱ περὶ Ἀντισθένην τὸν Ἀθηναῖον κυνικοί, διδάξαντα ἐν τῷ γυμνασίῳ Κυνοσάργει. Ἐδίδασκε δὲ ὁ Ἀντισθένης τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν, καὶ ἀρετὴ κατ' αὐτὸν εἶνε ἢ ὡς οἷόν τε ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν ἀναγκῶν καὶ χρειῶν, ἥτις κατορθοῦται διὰ τῆς πρὸς ὅ,τι λυπηρὸν ἢ εὐάρεστον ἀποσκληρύνσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Καὶ ὁ μὲν Ἀντισθένης ἐπωνομάσθη ὡς ἐκ τοῦ ἀπερίττου καὶ κατὰ κύνα βίου τούτου Ἀπλοκύων, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κυνικοί. Ἀλλ' ὁ κυνισμὸς οὗτος ἐπετάθη ἔτι μᾶλλον, καὶ ὁ τέλειος τύπος καὶ ὑπογραμμὸς κυνικοῦ φιλοσόφου ὑπῆρξεν ὁ περίφημος καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα Διογένης ὁ Σινωπεὺς (414—323). β'.) Οἱ περὶ Ἀρίστιππον τὸν Κυρηναῖον Κυρηναῖκοί ἢ ἡδονικοί, καὶ οὗτοι διδάσκοντες τὴν πράξιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸν πρεσβεύοντες τὴν ἡδονήν. γ'.) Οἱ περὶ Εὐκλείδην τὸν Μεγαρέα Μεγαρικοί, οἵτινες οὐ μόνον τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν ἐδίδασκον, ὅπως καὶ οἱ λοιποί, ἀλλὰ καὶ εἰς θεωρητικωτέραν ἐμπέδωσιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἀπέβλεψαν, συνάψαντες τὸ δόγμα τοῦ Σωκράτους, ὅτι γινῶσις καὶ ἀρετὴ ἥτοι πράξις τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε τὸ αὐτὸ, μὲ τὸ «ἐν εἶναι» τῶν Ἑλεατῶν. — δ'.) Ἀλλὰ πάντας τούτους ὑπερέβαλεν ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους Πλάτων, υἱὸς Ἀρίστωνος Ἀθηναῖος (429—348), ὁ δαυμόνιος ἰδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας, καὶ μέγιστος φιλόσοφος τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ἡ ἐλληνικὴ φιλοσοφία ἤκμασε καὶ ἐδοξάσθη. Τοῦ Πλατωνικοῦ τῆς φιλοσοφίας συστήματος αἱ θεμελιώδεις ιδέαι εἶνε αἱ ἐξῆς. Ἢ ἀληθὴς τῆς φιλοσοφίας μέθοδος εἶνε κατὰ Πλάτωνα ἡ διαλεκτικὴ, ἥτις κατ' αὐτὸν εἶνε ὅχι κυρίως ἡ ἐπιστήμη τοῦ διαλέγεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ τέχνη τοῦ διανοεῖσθαι. Διὰ τῆς διαλεκτικῆς δὲ ταύτης μεθόδου ἀναζητοῦντες εὐρίσκομεν τὴν ἀλήθειαν, ἥτις εἶνε τὸ ὄντως ὄν, τουτέστιν αἱ ιδέαι. Τί εἶνε δὲ αἱ ιδέαι ἢ τὰ εἶδη ταῦτα; Οὐσίαι ὑπὲρ αἴσθησιν καὶ τῷ λόγῳ μόνον ληπταί, αἱ μόναι δ' ἀληθῶς ὑπάρχουσαι, διότι πάντα τὰ ἄλλα εἶνε ἀνύπαρκτα καὶ ψευδῆ. Ὡστε δύο κόσμοι ὑπάρχουσιν, ὁ ἀληθοῦς καὶ ὑπὲρ αἴσθησιν τῶν ἰδεῶν, καὶ ὁ ψευδὴς τῶν κατ' αἴσθησιν ὄντων. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν πῶς καὶ τὰ κατ' αἴσθησιν ὄντα,

ἀλλ' ἡ ὑπαρξίς αὐτῶν εἶνε ἀτελεστάτη· ὑπάρχουσι μόνον καθ' ἑτι καὶ καθ' ὅσον μετέχουσι τῶν αἰωνίων καὶ ἀμεταβλήτων εἰδῶν ἢ ἰδεῶν, ὡς πρόσκαιρα καὶ ἀτελῆ αὐτῶν ὁμοιώματα. Τοῦ ῥόδου π. χ. μόνον τὸ εἶδος ἢ ἰδέα εἶνε τὸ ὄντως ὄν, τὸ δὲ κατ' αἴσθησιν ῥόδον εἶνε ὁμοίωμα ἀτελές καὶ φθαρτὸν τῆς ιδέας. Κοινὴ δὲ κορυφὴ καὶ κέντρον τῶν μὲν ἰδεῶν εἶνε τὸ ἀγαθόν, τοῦ δὲ ψευδοῦς καὶ κατ' αἴσθησιν κόσμου ἡ ὕλη. Διάμεσός τις μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων τούτων κόσμων ὅρος εἶνε ἡ ψυχὴ τοῦ τε φυσικοῦ κόσμου, ὅστις εἶνε ζῶον, καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἧς ὑπάρχουσι δύο μέρη ἢ στοιχεῖα τὸ θεῖον ἢ λογιστικὸν ἢ νοητικόν, καὶ τὸ θνητὸν ἢ ἄλογον· καὶ τοῦτο δὲ πάλιν τὸ ἄλογον ὑποδιαίρεται εἰς τὸν θυμὸν ἢ τὸ θυμοειδές, ὅπερ ἀνώτερον καὶ εὐγενέστερον, καὶ εἰς τὸ ἐπιθυμητικόν, ὅπερ κατώτερον καὶ ἀγενέστερον. Καὶ τοῦ μὲν λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς ἔδρα ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι κατὰ Πλάτωνα εἶνε ἡ κεφαλὴ, τοῦ δὲ θυμοειδοῦς τὸ στῆθος, καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἡ γαστήρ καὶ τὰ ὑπὸ τὴν γαστέρα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ψυχὴ εἶνε ἀθάνατος, καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπάρχουσα, διὰ τοῦτο ὁ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι βίος τῆς ψυχῆς εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀνάμνησις, καὶ αἱ ιδέαι ὑπάρχουσιν ἔμφυτοι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ· ὅθεν καὶ ἡ παιδείσις καὶ διδασκαλία οὐδὲν ἄλλο πράττει ἢ νὰ κινή καὶ ἐξεγείρῃ μόνον τὰς οἷον ληθαργούσας ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ὑπνούσας ιδέας. Τοιοῦτον ἐν βραχυτάτῃ περιλήψει τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, τῆς ὁποίας συνέπεια ἀναγκαία καὶ πόρισμα ἀπλοῦν εἶνε τὸ πρακτικόν. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ σπεύδῃ ὅση δύναμις πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθόν, εἶνε δὲ ἡ σπουδὴ αὕτη ἢ ὡς οἷόν τε ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἀπαλλαγὴ τῆς ψυχῆς, ἢ ἐκ τοῦ ψευδοῦς καὶ φθαρτοῦ τούτου κόσμου τῆς ὕλης ἀπελευθέρωσις αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βίος οὗτος εἶνε δύσκαλος, ἐὰν ὅχι καὶ ἀδύνατος, διὰ τοῦτο ὁ Πλάτων συγκαταβαίνειν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ὥρισε καὶ μέσσην τινὰ ἀρετὴν, ἀνάλογον πρὸς τὸν μέσον ἐκείνον μεταξὺ τοῦ κατ' αἴσθησιν καὶ ὑπὲρ αἴσθησιν κόσμου ὅρον, ὅστις εἶνε ὁ ἔρως, ὁ καὶ Πλατωνικὸς ἐν γένει καλούμενος. Πολλὰ τῶν ἐν τῷ ψευδεῖ τούτῳ κόσμῳ κατ' αἴσθησιν ὄντων, ὡς

δημιώματα τῶν αἰώνιων εἰδῶν, φέρουσιν ἀνταύγειάν τινα ἀμυδράν τῆς αἰωνίας ιδέας τοῦ καλοῦ. Ἡ ἀνεύρεσις καὶ λατρεία τῆς ἐπὶ τὸν κόσμον τοῦτον πολλαχῶς ἀντανακλώσης ιδέας ταύτης τοῦ καλοῦ, καὶ ἡ ἐκ τῶν κατὰ μετοχὴν καὶ ἐπὶ μέρους καλῶν πρὸς αὐτὴν τὴν ιδέαν τοῦ θεοῦ κάλλους ἀναπτέρωσις τῆς ψυχῆς, ἐνθουσιώσης ὅλης καὶ οἷον μαινομένης καὶ ἐξεστηκυίας, ἰδοὺ τί εἶνε ὁ ἰδανικὸς οὗτος ἔρωρ, ὃν περιέγραψε καὶ ἐξεικόνισε διὰ γλώσσης θείας καὶ θεσπεσίας ὁ Πλάτων. Ἡ ἰδανικὴ αὕτη φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος εἶνε τὸ ἰδανικώτατον καὶ ποιητικώτατον ἀλλ' ἅμα καὶ ἐδραϊώτατον φιλοσοφικὸν οἰκοδόμημα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς καθόλου φιλοσοφίας, διότι πᾶσα ἀληθὴς καὶ ἀξία τοῦ ὀνόματος φιλοσοφία εἶνε κατ' ἀνάγκην μᾶλλον ἢ ἥττον πλατωνική. Ὡς δὲ συγγραφεὺς ὁ Πλάτων εἶνε ἀμίμητος διὰ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας αὐτοῦ καλλο- νὰς, καὶ ὅπως ὡς φιλόσοφος ἐπεκλήθη θεῖος, οὕτω καὶ περὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ ἐρρέθη, ὅτι ἂν οἱ θεοὶ ποτε ἀπεφάσιζον νὰ λαλήσωσι γλῶσσαν ἀνθρωπίνην, ἤθελον ἐκλέξῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος. Σῶζονται αὐτοῦ 13 ἐπιστολαὶ καὶ 41 φιλοσοφικοὶ διάλογοι, ὃν οἱ κατὰ διαφόρους λόγους ἄριστοι εἶνε οἱ ἐξῆς: Φαῖδρος, Πρωταγόρας, Γοργίας, Θεαίτητος, Σοφιστής, Παρμενίδης, Κρατύλος, Συμπόσιον, Φαῖδων, Φίλητος, Πολιτεία, Τίμαιος, Ἀπολογία Σωκράτους καὶ Κρίτων. Ἐδίδασκε δ' ἐν τῷ κήπῳ τῆς Ἀθή- νῃσιν Ἀκαδημίας, ὅθεν καὶ ἡ κατ' αὐτὸν σχολὴ ἐπωνομάσθη Ἀκα- δημία, καὶ οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ Ἀκαδημαῖκοί. Μαθηταὶ καὶ διά- δοχοι τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐγένοντο Σπεύσιππος (347—339), Ξενοκράτης (339—314), Πολέμων (314—270), Κρά- της καὶ Ἀρκεσίλαος. Οὗτοι συναποτελοῦσι τὴν λεγομένην ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν. Ἀπὸ τοῦ Ἀρκεσιλάου (316—241) καὶ ἐφεξῆς ἄρχεται ἡ μέση Ἀκαδημία, καὶ ἀπὸ τοῦ Καρνεάδου (214—129) ἡ νέα. — Διάφορος δὲ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς εἶνε ἡ Νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία τῶν μετὰ Χριστὸν μυστικῶν φιλοσόφων Πλωτίνου, Πορ- φυρίου, Ἰαμβλίου, κλπ.

Μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος ἐγένετο, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἀπέκλινεν αὐτοῦ ὁ δεύτερος κορυφαῖος τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας αἰρεσιάρχης Ἀριστοτέλης ὁ Νικομάχου ἐκ Σταγείρων τῆς Μακεδονίας (385

—322). Τὴν διαλεκτικὴν τοῦ Πλάτωνος ἀντικαθιστᾷ παρ' Ἀριστοτέλει ἡ λογικὴ καὶ ἡ μεταφυσικὴ. Ἡ λογικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν εἶνε θεωρητικὴ ἐποπτεία, ὡς ἡ Πλατωνικὴ διαλεκτικὴ, ἀλλὰ σύστημα ἐμπειρικὸν τῶν νόμων, καθ' οὓς διανοεῖται ὁ ἄνθρωπος, σφριζόμενον ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως. Ἡ ἐπιστήμη διὰ τῶν δύο κυριωτάτων μεθόδων τῆς ἐπαγωγῆς καὶ τῆς ἀποδείξεως ἀνερευνῶσα τὸν λόγον ἢ τὸ διατὶ τῶν ὄντων, καταλήγει εἰς ἔσχατά τινα ὅρια, ἀνεπίδεκτα περαιτέρω ἀποδείξεως. Ἐκεῖ ἔχομεν ὅχι πλέον τὸ διότι ἀλλὰ τὸ ὅτι. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος μὴ θέλων νὰ περιορισθῇ ἕως ἐδῶ, ἀνερευνᾷ καὶ τούτων τῶν ἀναποδείκτων πραγμάτων τὸν λόγον, καὶ τότε γεννᾶται ἡ πρώτη φιλοσοφία ἢ ἡ μεταφυσικὴ, ἥτοι ἡ ἐπιστήμη ἢ τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν θεωρητικὴ, ἥτις, ἐπειδὴ ἀνωτάτη καὶ κοινὴ ἀρχὴ εἶνε ὁ θεός, καλεῖται καὶ θεολογικὴ. Καὶ τὴν μὲν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξηγοῦσι τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ὅσα συμπεριλαμβάνονται ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον "Ὀργανον, τὴν δὲ μεταφυσικὴν ὅσα τεμάχια τοποθετηθέντα μετὰ τὰ φυσικὰ, τουτέστι κατόπιν τῶν φυσικῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸ ὄνομα μεταφυσικὴ. Διὰ τῆς οὕτως ἐχούσης φιλοσοφίας τοῦ ταύτης ὁ Ἀριστοτέλης ἐξετάζων τί τὸ ὄν ἢ ἡ οὐσία, ἀπορρίπτει τὴν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος, καὶ λέγει ὅτι οὐσία εἶνε τὸ ἄτομον, οἷον ὁ ἵππος οὗτος τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἀλλ' ἡ οὐσία αὕτη σύγκειται ἐκ δύο στοιχείων τοῦ εἶδους καὶ τῆς ὕλης· ὁ ἵππος π. χ. τοῦ Ἀλκιβιάδου εἶνέ τι σύνθετον ἐκ τοῦ εἶδους, ὅπερ εἶνε κοινὸν εἰς τὸν ἐν γένει ἵππον, καὶ ἐκ τῆς ὕλης, ἥτις εἶνε τὸ ἄτομον καθ' ἑαυτὸ, ὁ ἵππος τοῦ Ἀλκιβιάδου. Τὸ εἶδος δὲ παρ' Ἀριστοτέλει λέγεται καὶ μορφή καὶ τὸ τί ἦν εἶναι. Πάντα τὰ ὄντα, ἐξαιρουμένου τοῦ θεοῦ, ὅστις εἶνε καθαρὸν εἶδος, ὠντώθησαν τῇ συνδρομῇ καὶ συζεύξει τῶν δύο τούτων ἀρχῶν, τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, αἵτινες εἶνε καὶ αἱ δύο ἀνώταται καὶ πρῶται ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας. Διὰ τὴν ἀποφύγην δὲ τὸν δασμὸν τῆς διπλῆς ταύτης ἀρχῆς ὁ Ἀριστοτέλης εἶπεν, ὅτι ἀκριβὲς διαφορὰ καὶ ἀντίθεσις τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους δὲν ὑπάρχει, διότι πάντοτε ἡ ὕλη εἶνε δυνάμει ὅ,τι εἶνε ἐν ἐργείᾳ τὸ εἶδος. Ὁ χαλκὸς π. χ.

εἶνε δυνάμει ὅ,τι εἶνε ἐνεργείᾳ ὁ ἀνδριάς, ὁ χαλκός εἶνε δυνάμει ἀνδριάς· ὁ σπόρος εἶνε δυνάμει φυτόν· ὁ παῖς εἶνε δυνάμει ἀνὴρ κτλ. Δῆλον δὲ τότε ὅτι τοιαύτη δύναμις καὶ τοιαύτη ἐνέργεια ἢ ἐντελέχεια εἶνε σχετικὰ μόνον, καὶ ὅ,τι εἶνε πρὸς τι εἶδος, τοῦτο εἶνε πρὸς ἕτερόν τι ὕλη. Ἐλασμα σιδήρου π. χ. πρὸς μὲν τὸν ἀκατέργαστον σιδήρον εἶνε εἶδος, ἀλλὰ πρὸς τὸ ξίφος ὕλη. Καὶ ἢ μὲν ὕλη καὶ τὸ εἶδος μένουσιν ἀμφοτέρω ἀφθαρτα καὶ αἰώνια, μόνῃ δὲ ἡ οὐσία γεννᾶται καὶ φθείρεται διὰ τῆς κινήσεως, ἥτις μεταβάλλει τὸ δυνάμει εἰς ἐνεργείαν. Ἡ δὲ διὰ τῆς κινήσεως ταύτης μεταβολὴ προχωρεῖ μέχρις οὗ φθάσωμεν εἰς τὸ τελευταῖον καὶ πρῶτον κινουόν, τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ἥτις κινεῖ τὰ πάντα, χωρὶς αὐτὴ νὰ κινῆται ὑπὸ τινος. Τὸ πρῶτον δὲ τοῦτο κινουόν εἶνε ὁ θεός.

Τοιοῦτον ἐν συντομωτάτῃ περιλήψει καὶ τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅπερ ὅμως εἶνε τὸ ἐλάχιστον αὐτοῦ μέρος, τὸ καθαρῶς θεωρητικόν, ἐν ᾧ ὁ Ἀριστοτέλης ἐφιλοσόφησε περὶ πλεῖστα ὅσα, διότι καὶ πολυμάθειαν εἶχεν ὅσῃν οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ οὐδὲ μετ' αὐτόν, καὶ εἰς τὴν μελέτην πλείστων ὅσων πραγμάτων ἐπεδόθη, καὶ κατήρτισεν οὕτως ὅλον τι, ὅπερ κυρίως εἰπεῖν δὲν εἶνε πλέον φιλοσοφία, ἀλλὰ σύστημα πάσης μαθήσεως καὶ ἐπιστήμης, διότι τὰ πάντα σχεδὸν ὁ Ἀριστοτέλης ἐξήτασε καὶ ἀνέγραψε, καὶ ἐγένετο πατὴρ σειρᾶς ὅλης ἐπιστημῶν, αἵτινες οὐδ' ὑπῆρχον ὅλως πρὸ αὐτοῦ. Οὐδεὶς ποτε ἄλλοτε ἐγνώρισε τόσα πράγματα καὶ ἀνεκάλυψε καὶ ἐδημιούργησε τόσας ἐπιστήμας, ὅσας ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις εἶνε παράδειγμα μοναδικόν καὶ ἀνέφικτον πανεπιστημοσύνης ἐν τῇ γενικῇ ἱστορίᾳ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους ὀλίγιστα μόνον ἐσώθησαν ἄχρις ἡμῶν, καὶ τούτων οὐδέν τι ἴσως ὅλως ἀβλαβές, ἀδιάφορον, ἢ ἀνελλιπές. Τὰ κυριώτατα τούτων εἶνε αἱ Κατηγορίαι, Περὶ Ἑρμηνείας, Ἀναλυτικὰ πρότερα, Ἀναλυτικὰ ὕστερα, Τοπικά, Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων, Ὅργανον, Τὰ μετὰ τὰ φυσικά, Ἀκρόασις φυσική, Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, Μετεωρολογικά. Μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῷ Λυκείῳ ἐγένετο Θεόφραστος ὁ Λέσβιος, γράψας Περὶ φυτῶν ἱστορίας, Ἠθικούς χαρακτῆρας, Περὶ

λίθων, σωζόμενα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀπολεσθέντα, Εὐδήμος ὁ Ῥόδιος, Στράτων ὁ Λαμφακηνός, καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Ῥόδιος. Ὀνομάζεται δὲ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ περιπατητικὴ.

Ἡ τρίτη καὶ τελευταία φάσις τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ἀνήκει μᾶλλον εἰς τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους. Ἡ τῆς περιόδου ταύτης φιλοσοφία διαφέρει ἀπὸ τῆς τῶν δύο προηγουμένων καθ' ὅτι ὁ ἐπικρατῶν χαρακτὴρ αὐτῆς εἶνε πρακτικός. Εἶνε δὲ τρεῖς αἱ κυριώταται φιλοσοφικαὶ αἱρέσεις τῶν χρόνων τούτων ἡ τῶν Σκεπτικῶν, τῶν Στωϊκῶν καὶ τῶν Ἐπικουρείων. Ἰδρυτὴς τῆς σκεπτικῆς φιλοσοφίας ἦτο ὁ ἐξ Ἡλιδος Πύρρων, ὅστις ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὔτε γνωρίζομεν οὔτε δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τι, διότι οὔτε αἱ αἰσθήσεις οὔτε ὁ λόγος δύνανται νὰ μᾶς διδάξωσιν τι περὶ τούτων. Ὁ ἀληθὴς ἄρα φιλόσοφος ἐρωτώμενος περὶ παντὸς πράγματος ἐν μόνον χρέος ἔχει νὰ ἐπέχῃ· ἡ δὲ ἐποχὴ αὕτη εἶνε ἡ κυρία ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας ταύτης, ἣν ἐπρέσβευσαν καὶ ἐδίδαξαν ὁ Τίμων, καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις Αἰνεσίδημος ὁ Κρής, Ἀγρίππας καὶ Σέξτος ὁ ἐμπειρικός. — Τῆς δὲ Στωϊκῆς φιλοσοφίας ἰδρυτὴς ἐγένετο Ζήνων ὁ Κιτιεὺς (γενν. 360), διδάξας ἐν τῇ Ποικίλῃ στοᾷ τῶν Ἀθηναίων, ἐξ ἧς καὶ ἡ αἵρεσις ἐπωνομάσθη Στωϊκὴ. Τὸ ἀνώτατον ἠθικὸν ἀξίωμα τῶν Στωϊκῶν ἦτο τὸ «ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν», ἥτοι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ἀταραξία, ἣν ἀποκτᾷ τις διὰ τῆς ἐν τῇ ἐγκρατεῖᾳ ἀσκήσεως. Ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς βλέπων, ὅτι οὐδὲν ἰσχύει αὐτὸς κατὰ τῶν θλίψεων καὶ περιπετειῶν τοῦ βίου τούτου, διότι δὲν δύναται ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τῆς σιδηρᾶς εἰμαρμένης, ὀφείλει ν' ἀποδέχεται τὰ πάντα ἡρέμα καὶ ἀταράχως, μῆτε ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς χαίρων μῆτε ἐπὶ τοῖς κακοῖς λυπούμενος, καταπαλαίων δὲ τὰς ἀλόγους ὁρμὰς καὶ ὀρέξεις του, αἵτινες εἶνε πολλῶν καὶ ποικίλων κακῶν πρόξενοι. Ἀμεσοὶ τοῦ Ζήνωνος μαθηταὶ ἐγένοντο Κλεάνθης ὁ Τρῶς, ὁ ἐπικληθεὶς «φρεάντλης», καὶ Χρύσιππος ὁ Σόλιος. Ἐκ νέου δ' ἀκμασάσης τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὁπαδοὶ ἐγένοντο Παναίτιος ὁ Ῥόδιος (175—112),

Προσειδώνιος ὁ Ἀπαμειεύς (γενν. 135), ὁ ῥωμαῖος φιλόσοφος Σενέκας (31 π. Χ. — 37 μ. Χ.), καὶ Ἐπίκτητος ὁ Φρυῆς (94 μ. Χ.) οὗτινος τὸ κύριον ἀξίωμα ἦτο « ἀνέχου καὶ ἀπέχου », καὶ οὗτινος ὁ μαθητὴς Ἀρρίανος ἐξέδωκε τὰς « Ἐπικτήτου διατριβάς », καὶ τὸ « Ἐγχειρίδιον Ἐπικτήτου », ὅπερ εἶνε ἡ ἀρίστη πηγὴ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τῶν Στωϊκῶν. Ὁπαδὸς τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας ἦτο καὶ ὁ ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος (161—180 μ. Χ.), οὗτινος σώζεται συλλογὴ ἠθικῶν παρατηρήσεων καὶ παραγγελημάτων τὸ « Τῶν εἰς ἑαυτόν ». — Τῆς δ' Ἐπικουρείου φιλοσοφίας αἰρεσιάρχης ἐγένετο ὁ Ἐπίκουρος (342—270) γεννηθεὶς ἐν Σάμῳ ἐξ Ἀττικῶν γονέων. Ὁ Ἐπίκουρος ἐδίδαξεν ὅτι τὸ πρῶτον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ τέλος τοῦ βίου αὐτοῦ εἶνε ἡ ἡδονή, ὅθεν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ διώκῃ τὰ χαρμόσυνα καὶ εὐάρεστα, καὶ ν' ἀποφεύγῃ τὰ δυσάρεστα καὶ ἀνιαρά. Ἐὰν δ' ὁ Ἐπίκουρος ἡδονὴν λέγων ἐνόει τὴν μετὰ φρονήσεως, οἱ μετὰ ταῦτα ὀπαδοὶ τῆς αἰρέσεως ταύτης παρεξέκλιναν εἰς ἄλλην ἡδονὴν, τὴν ἐν κραιπάλῃ καὶ ἀκολασίᾳ παντὸς εἶδους· ὅθεν καὶ ἐδυσφημίσθη μεγάλως παρὰ τοῖς ἔπειτα τὸ ὄνομα τῆς σχολῆς ταύτης.

§. 98. Μετὰ τοὺς λογογράφους, οἵτινες συναποτελοῦσι τὴν πρώτην καὶ στοιχειώδη περίοδον τῆς ἐλληνικῆς ιστοριογραφίας, ἔρχονται τρεῖς ιστοριογράφοι, οἵτινες συναποτελοῦσι τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς. Ἡ δὲ τρίτη περίοδος τῆς ιστοριογραφίας κεῖται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς κυρίως ἐλληνικῆς ιστορίας, καὶ ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν. Οἱ τρεῖς κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον ἀκμάσαντες κορυφαῖοι τῆς Ἑλλάδος ιστοριογράφοι εἶνε ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν. Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη ἐν τῇ Δωρικῇ ἀποικίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας Ἀλικαρνασσῶ (484—408), ἀλλ' ἐκπεσὼν τῆς πατρίδος του ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, διέτριψε μακρὸν χρόνον ἐν Σάμῳ, ὅπου καὶ ἐκμαθὼν ἄριστα τὴν Ἰωνικὴν, συνέγραψεν ἰωνιστὶ τὴν ἱστορίαν του, διότι ἡ μητρικὴ του Δωρὶς μὴ ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, δὲν ἦτο ἐπιτηδεύα πρὸς ἱστορικὴν συγγραφὴν. Ἐχὼν μεγάλην ἱστορικὴν φιλομάθειαν ὁ Ἡρόδοτος περιώδευσε πολλὰς χώρας καὶ πόλεις, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Λιβύην, Κρή-

την, Κύπρον, Φοινίκην, Συρίαν, Βαβυλωνίαν, Ἀσσυρίαν, Περσίδα, τὸν Κιμμέριον Βόσπορον καὶ τὴν παρακειμένην Σκυθίαν, τὴν Κολχίδα, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν κάτω Ἰταλίαν, ἀνερευνῶν καὶ συλλέγων ἀπανταχόθεν πᾶν ὅ,τι χρήσιμον πρὸς ἦν ἐμελέτα ἱστορικὴν συγγραφὴν. Διέτριψε δὲ μακρὸν χρόνον ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐντεῦθεν συναπρόκησεν εἰς Θουρίους, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Πρὶν συμπληρώσῃ τὸ ὅλον, ὁ Ἡρόδοτος ἀνέγνω διάφορα τεμάχια τῆς ἱστορίας του δημοσίως πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὅπου μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ παρὼν καὶ ὁ νεαρὸς Θουκυδίδης ἐδάκρυσεν ἐκ τῆς συγκινήσεως. Ἡ ἱστορίη τοῦ Ἡροδότου διαιρεῖται εἰς 9 βιβλία, ὧν ἕκαστον ἐπονομάζεται ἐκ μιᾶς τῶν 9 Μουσῶν. Κύριος σκοπὸς τοῦ πρώτου τούτου ἱστοριογράφου, ὅστις δικαίως ἐπωνομάσθη πατὴρ τῆς ἱστορίας, εἶνε ἡ ἐξιστόρησις τῶν κατὰ Περσῶν πολέμων τῶν Ἑλλήνων, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἀρχῆς καὶ ἀκμῆς τῆς Περσικῆς μοναρχίας, καὶ ἐπειδὴ εἰς ταύτην καθυπετάχθησαν ἡ συνεχωνεύθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα κράτη καὶ ἔθνη, συνυφαίνεται εἰς τὸν λόγον καὶ ἡ ἱστορία τούτων πολὺ ἐπιτηδεύως, ὥστε τὸ ὅλον ἔργον ἐν ᾧ ἔχει μεγίστην ποικιλίαν, ἔχει ἅμα καὶ μεγίστην ἐνότητα καὶ οἰκονομίαν εἰς ἄκρον καλλιτεχνικὴν. Αἱ δὲ ποιητικαὶ αὐταὶ ἀρεταὶ δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν διασκευὴν καὶ διάταξιν τῆς ἱστορικῆς ὕλης καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐξεργασίαν τῆς μορφῆς, ἀλλ' ἐκτείνονται καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀφηγήσεως. Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡροδότου καὶ ἡ καθόλου ὕψις τοῦ λόγου αὐτοῦ εἶνε ἀπλὴ καὶ ὁμαλὴ, ἄνευ περιπλοκῶν καὶ περιοδολογίας, πλήρης δὲ χάριτος καὶ ἡδύτητος· ὅποια δὲ ἡ γλῶσσα, τοιαῦτα εἶνε καὶ τὰ νοήματα, ἀπλᾶ, εὐληπτα καὶ γυμνά πάσης ῥητορικῆς ἐπικοσμήσεως καὶ κομψείας. Ὁ ἱστοριογράφος ἐνασμενίζεται ἐνδιατριβῶν μακρότερον καὶ πλατύτερον ἐν τῇ ἐξιστορήσει καὶ περιγραφῇ, ὥς ἐκ τούτου δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἐν γένει χαρακτήρων τοῦ λόγου νομίζει τις ὅτι ἀναγινώσκει μᾶλλον ἐπικὸν ποίημα ἢ ἀνευ μέτρου· ὅθεν εὐλόγως οἱ ἀρχαῖοι παρέβαλον τὸν Ἡρόδοτον πρὸς τὸν Ὅμηρον. Συμβάλλουσι δὲ εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν καὶ ποιητικὸν ἐν γένει τοῦτον χαρακτήρα τῆς Ἡροδοτείου ἱστορίας καὶ ἄλλοι ἐσωτερικοὶ καὶ οὐσιωδέστεροι

λόγοι, ιδίως δὲ αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ πεποιθήσεις τοῦ ιστορικοῦ. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ θεοὶ φθονοῦσι πᾶν ὅ,τι ὑπέροχον ἐν ἀνθρώποις· πᾶν ἄρα ἔθνος, ἢ κράτος ἢ ἄτομον, ὅπερ ὑπερβάν τὸ εἰκὸς καὶ προσῆκον μέτρον ὑπερυψώθη, συνεπάγεται ὡς ἀναπόφευκτον ἐκ θεῶν τιμωρίαν τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν πτώσιν. Τοῦτο ἔπαθε μάλιστα ἡ Περσικὴ μοναρχία, καθ' ἧς τιμωροὺς τὸ θεῖον ἀνέστησε τὸ μικρὸν ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἀπέδειξαν τι δύναται νὰ κατορθώσῃ ὁ ἔρως τῆς πατρίδος, καὶ ἡ μετ' εὐνόμου τάξεως ἐλευθερία.—Τοιαῦται ἠθικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ ιδεαὶ ἐλλείπουσιν ὅλως ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ δευτέρου τῆς περιόδου ταύτης ιστοριογράφου, καὶ ὁ ἄζων περὶ ὃν στρέφεται ἡ ἱστορία αὐτοῦ δὲν εἶνε ὁ φθόνος τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὁ ἀνθρώπινος φθόνος τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ προκύψας Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Θουκυδίδης Ὀλόρου Ἀλιμουσίος (470—402) ἐπαιδεύθη ὑπὸ τὸν ῥήτορα Ἀντιφῶντα καὶ τὸν φιλόσοφον Ἀναξάγοραν, καὶ ἐν γένει, εἰ καὶ χρονικῶς δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου, ἀπέχει ὅμως μεγάλως ἀπ' αὐτοῦ ὁ ιστοριογράφος οὗτος κατὰ τὴν παιδείυσιν, ἣν ἠρύσθη ἀκμαίαν ἤδη οὔσαν καὶ ἀφθονον ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῶν σοφιστῶν. Ἡ ξυγγραφὴ τοῦ Θουκυδίδου ἐξιστορεῖ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον διηρημένη εἰς 8 βιβλία καὶ φθάνουσα ἕως εἰς τὸ 21 ἔτος τοῦ πολέμου. Δὲν εἶνε δὲ ἀπηρτισμένη εἰς ἓν ὅλον καλλιτεχνικόν, ὡς ἡ τοῦ Ἡροδότου, οὐδ' ἐξετάζει τὰ πράγματα ὁ ἱστορικὸς κατ' ἀρχὰς θρησκευτικὰς, ἀλλὰ βλέπει καὶ κρίνει αὐτὰ ἐκ περιωπῆς καθαρῶς πολιτικῆς. Τὸ θεῖον δὲν ὑπάρχει ποσῶς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐφ' ἧς συγκροῦνται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀνθρώπινα πάθη καὶ αἰσθήματα, ἀνθρώπιναι δυνάμεις καὶ ἀδυναμίαι. Ἐν τῇ ἀποκαλύψει δὲ τῶν ἀνθρωπίνων τούτων ἐλατηρίων, καὶ τῇ πρὸς αὐτὰ συσχετίσει τῶν γεγονότων, ἔγκειται ἡ ἀρετὴ τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἐξ αὐτῆς πηγάζει ὁ πολυδαίδαλος καὶ στρυφνὸς ἀλλ' ἐμβριθέστατος τρόπος τῆς ἱστορικῆς του ἀφηγήσεως, ὡς καὶ ἡ ὑφὴ τοῦ λόγου καὶ σύνταξις. Ἐντεῦθεν τὰ μὲν νοήματα τοῦ Θουκυδίδου εἶνε βαρύσταθμα ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς πείρας καὶ σοφίας, ἡ δὲ ἀφήγησις σπεύδουσα νὰ εἴπῃ τὰ κύρια, καὶ ἀκροθιγῶς μόνον ἀπτομένη τῶν ἡττονος λόγου ἀξίων, γίνεται ζωηρὰ μὲν καὶ δραματικὴ, ἀλλ' ἐ-

νίστε καὶ στρυφνὴ, καὶ ἡ γλῶσσα, ἥτις παρὰ τῷ συγγραφεῖ εἶνε ἡ ἀρχαία Ἀττικὴ, ἡ ἀκόμῃ μὴ λειανθεῖσα ὑπὸ τῶν ῥητόρων, ἐξαναγκαζομένη νὰ ἐκφράσῃ τὰ λεπτὰ, πολυσύνθετα καὶ πολυποίκιλα ταῦτα νοήματα, καὶ νὰ παραστήσῃ τὸ δραματικὸν τοῦτο τάχος, προσκρούει εἰς δυσκολίας, καὶ ἀποβαίνει δύσληπτος πολλάκις καὶ σκοτεινὴ. Ἀπασαὶ δὲ αὐταὶ αἱ δυσκολίαι συμπυκνοῦνται μάλιστα ἐν ταῖς δημηγορίαις, ὅπου εἰσάγει λαλοῦντα διάφορα πρόσωπα ἱστορικά. — Ἀμφοτέρων τούτων πολὺ ἐλαττοῦται Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου Ἀθηναῖος (446—556) μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. Μόνον ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, ἡ νεωτέρα Ἀττικὴ, εἶνε ὁμαλὴ καὶ ῥέουσα, ἔχει δ' ἱκανὴν χάριν καὶ ἡδύτητα, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπεκλήθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων «Ἀττικὴ μουσα καὶ μέλισσα». Ὁ Ξενοφῶν ἀνῆκεν εἰς τὴν μερίδα τῶν λακωνιστῶν, διὸ καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ διαφαίνεται πολλαχοῦ ὁ ἄκρος αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Σπάρτης καὶ κατὰ τῶν Θηβαίων φατριασμός. Τὸ ἄριστον αὐτοῦ ἱστορικὸν ἔργον εἶνε ἡ «Ἀνάβασις»· ἡττῶνται δὲ πολὺ αὐτῆς τὰ «Ἑλληνικά», ἐν οἷς συνεχιζεῖ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐκεῖθεν ὅπου ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ Θουκυδίδης μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης. Ἡ «Κύρου παιδεία», ἐν ᾗ περιγράφεται ὁ βίος Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου, εἶνε μᾶλλον μυθιστόρημα, ἀλλ' ἔχει πολλὰς ἀρετὰς συγγραφικὰς καὶ γλωσσικὰς. Ἐν δὲ τοῖς «Ἀπομνημονεύμασι Σωκράτους» ἀπεικονίζει ὁ Ξενοφῶν τὸ ἦθος καὶ τὰ ἠθικά καὶ πολιτικὰ διδάγματα τοῦ διδασκάλου τοῦ Σωκράτους. Ὁ συγγραφεὺς ἐξέδωκε καὶ ἄλλα μικρότερα συγγράμματα, πολιτικὰ, βιογραφικὰ καὶ οἰκονομολογικά. — Μικροτέρου λόγου ἄξιος ἱστοριογράφος εἶνε Κτησίαις ὁ Κνίδιος (400), ἱατρὸς Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος, συγγράψας «Περσικά» εἰς 23 βιβλία καὶ «Ἰνδικά», ὧν ἀποσπάσματα μόνον σώζονται, ἀρυσθεῖς τὴν ὕλην ἐξ ἀνατολικῶν πηγῶν, καὶ Φίλιστος ὁ Συρακούσιος (433—356) γράψας «Σικελικά», ὧν ἐλάχιστα μόνον τεμάχια ἐσώθησαν. Μεταγενέστεροι καὶ ῥητορικώτεροι ἦσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰσοκράτους Ἐφορος ὁ ἐκ Κύμης τῆς Αἰολίδος, συγγράψας «ἱστορίας» εἰς 30 βιβλία, καὶ Θεόπομπος ὁ Χῖος, γράψας «ἑλληνικὰς ἱστορίας» καὶ «Φιλιππικά», ὧν ἀμφοτέρων λειψάνα μόνον ὑπάρχουσι.

§. 99. Τρίτον καὶ τελευταῖον γένος τῆς πεζογραφίας εἶνε ὁ ῥητορικὸς λόγος, τουτέστι τὸ καλλιτεχνικὸν προῖον τῆς ῥητορικῆς, ἣτις εἶνε ἡ δευτέρα τῶν λογοποιικῶν τεχνῶν (§. 6). Εἶνε δὲ ἡ ῥητορικὴ αὕτη ἱκανότης ἢ τέχνη τοῦ πείθειν διὰ λόγου τοὺς ἀκροατάς· στάδιον αὐτῆς εἶνε ἰδίως τὸ πολιτικὸν βῆμα, καὶ ἀκμιάζει ὅπου ἐπικρατεῖ πλήρης ἐλευθερία λόγου, καὶ ὅπου ἡ εὐδωσις τῶν μεγίστων συμφερόντων τοῦ ἔθνους κρέμαται ἐκ τῆς ἱκανότητος καὶ τέχνης ταύτης τοῦ πείθειν. Ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέρα ταῦτα συνεκύρηνσαν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις, διὰ τοῦτο καὶ ἐν Ἀθήναις μάλιστα ἤκμασε καὶ ἐκαρποφόρησεν ἡ ῥητορικὴ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ ῥήτορες ἦσαν αὐτομαθεῖς καὶ αὐτοδιδάκτοι· ἀλλ' ἀφ' οὗ μετὰ ταῦτα ἡ ῥητορικὴ ἔγεινε τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον τῆς θεωρίας καὶ διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν, ἡ ῥητορικὴ κατηρτίσθη εἰς θεωρίαν, διδάσκουσιν τοὺς κανόνας τοῦ πείθειν· ἀκολούθως οἱ ῥήτορες καὶ ἐδιδάσκοντο πρότερον τὴν ῥητορικὴν θεωρητικῶς καὶ ἐπετῆδενον ἔπειτα αὐτὴν πρακτικῶς ἀπὸ τοῦ βήματος. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τῆς ἐλευθερίας συνεξέλιπε καὶ τὸ βῆμα, ἡ ῥητορικὴ παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς καὶ τοῖς μετέπειτα ἀπέβη φιλὴ θεωρία τοῦ πῶς κατεσκευάσαν τοὺς ῥητορικοὺς τῶν λόγους οἱ ἀρχαῖοι ῥήτορες. Τούτου ἕνεκα ἡ λέξις ῥήτωρ καὶ ῥητορικὴ ἔχει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διάφορον ἐκάστοτε σημασίαν συμφώνως πρὸς τὰς ἀτομικὰς περιστάσεις τοῦ ῥήτορος ἔτι δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς χρόνους, ἐν οἷς ἔζησε. Τῶν ἄνευ ῥητορικῆς, τουτέστιν εἰδικῆς ἐπὶ τούτῳ θεωρητικῆς προπαιδεύσεως, διαπρεψάντων ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ῥητόρων, ἀριστος ἦτο ὁ Περικλῆς, οὗτινος ὁ λόγος ἦτο καλλιτέχνημα σεμνότητος ἐμβριθοῦς καὶ μεγαλοπρεπείας κατὰ τε μορφήν καὶ κατ' οὐσίαν, διότι καὶ τὰ νοήματα τῶν λόγων αὐτοῦ ἦσαν ἀδρά καὶ βαρύνεσταθμα, καὶ ἡ γλῶσσά του, ἡ ἀρχαία Ἀττικὴ, ἦτο εὐκροσμος καὶ μεγαλοπρεπής, ἐν δέοντι δὲ καὶ κατὰ τὸ προσῆκον μέτρον εὐανθῆς καὶ ποιητικῆς, καὶ ἡ στάσις τοῦ ῥήτορος ἦτο σεμνὴ καὶ αἰ κινήσεις αὐτοῦ καὶ χειρονομίαι ὥς ἐλάχισται καὶ περιεσταλμένα. Τὸ ἀντίθετον δ' ἄκρον τοῦ Περικλέους ἦτο ὁ Κλέων, ὅστις ἐκραύγαζε μὲν χυδαίως καὶ βαναύσως, ὅτε ἐλάλει, ἐκινεῖτο δὲ καὶ ἐχειρονόμει ἀδιακόπως καὶ βιαίως καὶ ἔτυπτε τὸν

μηρόν. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ ἐκ προπαιδείας ῥητόρων, ὅσους ἐκαρποφόρησεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἡ ῥητορική διδασκαλία τῶν σοφιστῶν, οἱ Ἀλεξανδρινοὶ κριτικοὶ ἀπεχώρισαν 10 τοὺς ἀρίστους, οὓς ἐθεώρησαν ὡς ἄκρον κανόνα τῆς ῥητορικῆς. Οὗτοι εἶνε οἱ δέκα Ἀττικοὶ ῥήτορες, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἶνε τὰ ἐξῆς: Ἀντιφῶν, Ἀνδοκίδης, Λυσίας, Ἰσοκράτης, Ἰσαῖος, Λυκοῦργος, Δημοσθένης, Αἰσχίνης, Ὑπερείδης καὶ Δείναρχος. — α'.) Ἀντιφῶν ὁ Ῥαμνούσιος (479—411) εἶνε ὁ πρῶτος συστήσας ἐν Ἀθήναις σχολεῖον ῥητορικῆς, οὐδέποτε ἐλάλησε δημοσίως εἰ μὴ ἅπαξ μόνον ἐν δικαστηρίῳ ἀπολογούμενος, καὶ συνέγραψε «τέχνην ῥητορικὴν» καὶ 35 λόγους δικανικοὺς, τοὺς μὲν πραγματικοὺς, τοὺς δὲ πλαστοὺς καὶ γυμνάσματα, ὧν 15 καὶ διεσώθησαν. Γλῶσσαν δὲ μεταχειρίζεται ὁ Ἀντιφῶν τὴν ἀρχαίαν Ἀττικὴν. Ἀνδοκίδης ὁ Λεωγόρου (γενν. 468) ἔγραψε διαφόρους πολιτικοὺς λόγους, ὧν σώζονται 4, ἐν οἷς καταφαίνεται ἀκατάσκευος ἀπλότης καὶ ἀφέλεια ἀσχημάτιστος. — β'.) Εἰς τὴν δευτέραν περίοδον τὴν ἐκ τῶν σοφιστῶν ἀνήκουσι τρεῖς ῥήτορες τοῦ κανόνος, ὁ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης καὶ ὁ Ἰσαῖος. Λυσίας ὁ Κεφάλου (458—378) συνέγραψε «τέχνην ῥητορικὴν» καὶ 233 λόγους, δικανικοὺς τοὺς πλείστους, ὧν περιεσώθησαν 35 μόνον, ὧν μόνον τὸν Κατ' Ἐρατοσθένους ἐξεφώνησεν αὐτοπροσώπως ὁ ῥήτωρ ὡς ἐνάγων ἐν τῷ δικαστηρίῳ. Διὰ τοῦ Λυσίου οὐ μόνον ἡ ῥητορική ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος προέκοψε μεγάλως. Ἡ φράσις τοῦ Λυσίου εἶνε ἀφελὴς ἅμα καὶ κομψή, καθαρὰ δὲ καὶ διαυγής· αἱ λέξεις αὐτοῦ δὲν εἶνε ἀρχαῖαι καὶ ἐξεζητημέναι, ὡς αἱ τοῦ Θουκυδίδου, ἀλλ' εὐληπτοὶ μὲν καὶ κοιναί, ὅχι δὲ καὶ χυδαῖαι. Ἀλλ' ὅτι μάλιστα διακρίνει τὸν χαρακτήρα τοῦ Λυσιακοῦ λόγου εἶνε ἀπλαστός τις καὶ φυσικὴ χάρις, ἐπιτεχυμένη ἀπανταχοῦ. Ὡς ἐξ ἀπασῶν τούτων τῶν ἀρετῶν οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν τοὺς Λυσιακοὺς λόγους ὡς «τῆς Ἀττικῆς γλώσσης ἄριστον κανόνα.» — Τὴν ῥητορικὴν ὡς πρακτικὴν διδασκαλίαν ἐτελειοποίησεν Ἰσοκράτης ὁ Θεοδώρου Ἀθηναῖος (436—338), μαθητὴς γενόμενος Γοργίου, Προδίκου καὶ Σωκράτους. Ἰσχυρόφωνος ὢν καὶ συνεσταλμένος τοὺς τρόπους ὁ Ἰσοκράτης ἀπέσχεν ἀπὸ τοῦ βήματος, διὸ καὶ οὐδεὶς

τῶν σωζομένων αὐτοῦ λόγων ἐξεφωνήθη, ἀλλ' οὐδὲ συνεγράφη ἐπὶ τοιούτῳ σκοπῷ. Ἐὰν οἱ πλεῖστοι τῶν ῥητόρων ἐπεμελήθησαν ἓν τι μᾶλλον τῶν τριῶν γενῶν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου, οἱ μὲν τὸ δικανικόν, οἱ δὲ τὸ βουλευτικόν ἤτοι πολιτικόν, ὁ Ἰσοκράτης ἐπέστησεν ἰδίαν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὸ τρίτον γένος τὸ ἐπιδεικτικόν ἢ πανηγυρικόν. Συνέστησε σχολεῖον ῥητορικῆς κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Χίῳ, μετέπειτα δ' ἐν Ἀθήναις, ὅπου παρέδιδεν ἐπὶ μισθῷ μαθήματα ῥητορικῆς, καὶ ὅπου συνέρρευσεν ἀπανταχόθεν πλῆθος μέγα μαθητῶν, οὓς προσεῖλκεν ἡ μεγάλη φήμη τοῦ διδασκάλου. Διὰ δὲ τῶν λόγων, οὓς συνέγραψεν ὁ Ἰσοκράτης, σκοπὸν εἶχε νὰ διδάξῃ καὶ ἐμπράκτως τοὺς μαθητάς του τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ῥητορικῆς· κατ' ἀνάγκην δὲ τοιοῦτοι λόγοι ἦσαν ἐπιδεικτικοί. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ἀμέσου τούτου σκοποῦ ὁ Ἰσοκράτης ἐπεδίωκε καὶ ἕτερον πορρωτέρω, τὴν διάδοσιν τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν καὶ φρονημάτων του, νὰ παύσωσιν ἐρίζοντες οἱ Ἕλληνες πρὸς ἀλλήλους, συνασπισθέντες δὲ νὰ κινήσωσι πόλεμον κατὰ τῶν βαρβάρων· διὸ καὶ δὲν διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Φίλιππον, ὃν ἐθεώρει ὡς ἱκανὸν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς πολιτικὰς του ταύτας ιδέας, εἰ καὶ ὁ φιλόπατρις ῥήτωρ ἀκούσας, γέρων ἤδη ὑπερενενηκοντούτης, τὴν Ὀλιβεράν εἶδεν τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ καταστροφῆς, ἐλυπήθη τόσοι ὥστε ἀπέθανεν ἐκουσίως ἀποκαρτερήσας. Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος παρὰ τῷ Ἰσοκράτει ἀπελειάνθη ὀλοσχερῶς καὶ ἐφθασεν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τεχνικῆς τῆς τελειότητος, καὶ οὐδενὸς Ἑλλήνος συγγραφέως ἡ περιοδολογία εἶνε τόσοι σύμμετρος καὶ ἡ φράσις ἐν γένει τόσοι εὐρυθμὸς καὶ μουσικῶς σχεδὸν ἐμμελής, ὅσον ἡ τοῦ Ἰσοκράτους. Οὐδέποτε σχεδὸν ὁ ῥήτωρ ἐκφράζεται ἀπλῶς καὶ ἀφελῶς, αἰέποτε δὲ χύνει τὰ νοήματά του εἰς ὠρισμένους τύπους ῥητορικοὺς ἢ συντακτικοὺς, εἰς τὰ λεγόμενα ῥητορικά σχήματα, τὰ ὅποια μεταβάλλονται καὶ ποικίλλουσιν ὅχι ὡς ἐκ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς οὐσίας τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐξ ὅλως ἐξωτερικῶν λόγων, πρὸ πάντων τῆς εὐρυθμίας καὶ εὐφωνίας τῶν λέξεων καὶ φράσεων, ἢ τῶν κώλων καὶ περιόδων. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ μὲν ἐρμηνεία, τουτέστιν ἡ ἔκθεσις καὶ παράστασις τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἀποβαίνει τεχνικὴ καὶ βεβαιομένη,

κομψή μὲν ἀλλ' ἄνευ χάριτος, εἰ καὶ ἐπιδιώκει ταύτην ὁ συγγραφεύς, καὶ, ὡς λέγει ὁ Ἀλικαρνασσεύς Διονύσιος «πέφυκεν. . . ἡ Λυσίου λέξις ἔχειν τὸ χαρίεν, ἡ δ' Ἰσοκράτους βούλεται,» ὁ δὲ λόγος ἐν γένει ἀποβαίνει ψυχρὸς ἐν πολλοῖς καὶ σχολαστικός. Ὁ Ἰσοκράτειος λόγος εἶνε σῶμα κάλλιστον καὶ κανονικώτατον, ἀλλὰ νεκρὸν καὶ ἄνευ ψυχῆς. Ἀλλὰ πρὸς ἄσκησιν ὅμως οἱ λόγοι οὗτοι καὶ νῦν καὶ πάλοι ἦσαν ἀνυσιμώτατοι, καὶ μαθηταὶ τοῦ Ἰσοκράτους ἐγένοντο συγγραφεῖς καὶ ῥήτορες ἀριστοί, ὁ Θεόπομπος, Ἐφορος, Φίλιστος, Ἰσαῖος, Λυκούργος, Ὑπερείδης καὶ Δημοσθένης. Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἰσοκράτους σώζονται 21, ὧν 8 μὲν δικανικοὶ 13 δὲ πολιτικοὶ καὶ πανηγυρικοὶ, καὶ 13 ἐπιστολαί. Οἱ ἀριστοὶ τῶν Ἰσοκρατείων λόγων εἶνε ὁ Πανηγυρικός, ὃν συνέγραψε καὶ ἐτόρνευεν ὁ ῥήτωρ 10 ὅλα ἔτη, ὁ Παναθηναϊκός, ὁ Ἀρειοπαγитικός, ὁ Περὶ εἰρήνης ἢ Συμμαχικός, ὁ Πλαταϊκός, ὁ πρὸς Νικοκλέα, κλπ. — Ἰσαῖος ὁ Χαλκιδεὺς (420—348) ἐγένετο μαθητὴς Ἰσοκράτους καὶ Λυσίου, οὓς ἀμφοτέρους ἐζήλωσε χωρὶς μηδέτερον τούτων νὰ φθάσῃ. Συνέστησε δὲ καὶ οὗτος σχολεῖον ῥητορικῆς, ὅπου ἐφοίτησε πλὴν ἄλλων καὶ ὁ Δημοσθένης. Ἐκ τῶν 56 αὐτοῦ λόγων σώζονται 11. — γ'.) Ἀλλὰ πάντας τοὺς τε πρὸ αὐτοῦ καὶ τοὺς μετέπειτα ἐπεσχίασε καὶ ὑπερέβαλεν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀττικῶν καὶ ὁ μέγιστος ῥήτωρ τοῦ κόσμου Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεὺς (385—322). Ὅπως ἡ ῥητορικὴ δύναμις καὶ δεινότης, οὗτω καὶ ἡ Ἀττικὴ γλῶσσα ἔφθασε παρὰ τῷ Δημοσθένει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω τῆς ἀκμῆς. Ὁ Δημοσθένης εἶνε πολὺ ἐντεχνώτερος τοῦ Ἰσοκράτους, τὰ ῥητορικὰ σχήματα ὅπως καὶ τὰ συντακτικὰ εἶνε παρ' αὐτῷ ἀπειροπληθῆ καὶ ἀπειροποίκιλα, ὅσον δ' ἀπέχει ἡ στροφικὴ σύνθεσις τοῦ Πινδάρου μελικῶς καὶ ῥυθμικῶς ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν μελοποιῶν, ἄλλο τόσον ἀπέχει καὶ ἡ περιοδολογία τοῦ Δημοσθένους ἀπὸ τῆς ἀρίστης τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ αὐτῆς τῆς Ἰσοκρατείου. Καὶ ὅμως ἡ μεγίστη αὕτη τεχνικὴ ὑπεροχὴ εἶνε οὐδὲν παραβαλλομένη πρὸς μίαν ἄλλην οὐσιωδεστέραν, τὸ ὅτι ὁ πάντων ἐντεχνώτατος οὗτος λόγος τοῦ Δημοσθένους δὲν εἶνε νεκρὸς, ἄψυχος καὶ ψυχρὸς, ὡς ὁ τοῦ Ἰσοκράτους, ἀλλ' ἐμπνους καὶ ἐμψυχος, πλήρης ζωῆς καὶ δυνάμεως, καὶ ὅχι θερμὸς ἀλλὰ φλογερὸς ὅλος καὶ πύ-

ρινος. Τόσον δ' ὑπερεκχειλὴς εἶνε ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῇ τοῦ Δημοσθενίου λόγου ζῶη, ὥστε αἱ ἐξωτερικαὶ ἀρεταὶ ἐξαφανίζονται, καὶ εἰ καὶ ἡ ῥητορικὴ κατασκευὴ καὶ σύνθεσις τοῦ ῥήτορος εἶνε πολυμήχανος καὶ ἐντεχνοτάτη, δὲν φαίνεται ὅμως, ἡ δὲ ἄκρα τέχνη παρίσταται ὥς τις δαμιονία καὶ ἔνθεος ἄνευ τεχνικῆς συνειδήσεως ἐνεργοῦσα φύσις. Τόσον σφιγκτὰ συνέχεται παρὰ τῷ Δημοσθένει ἡ μορφή μὲ τὴν οὐσίαν, τὰ σχήματα μὲ τὴν λογικὴν, ἡ γλῶσσα μὲ τὰ πράγματα. Ἡ δὲ σπανία καὶ δυσκατόρθωτος αὐτῇ ἀρετὴ εἶνε τὸ ἀποκλειστικὸν καὶ ἀσφαλέστατον γνώρισμα παντὸς δαμιονίου καὶ μεγάλου ποιητοῦ ἢ συγγραφέως. Ὁ Δημοσθένης κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάλει ἐν τῷ δικαστηρίῳ, βαθμυδὸν δὲ μετέπειτα ἀφιερῶθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, ὅπου καὶ ἠυδοκίμησεν ὡς οὐδεὶς ἄλλος. Αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν δυσχερέσταται καὶ κρισιμώταται, ἡ ἑλληνικὴ αὐτονομία καὶ ἐλευθερία ἔτρεχε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, διότι εἶχεν ἐχθρὸν εἰς ἄκρον πολυμήχανον καὶ δραστήριον, τὸν μέγαν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον. Τὸ ἔργον τοῦ ῥήτορος ἐν τοιούτοις καιροῖς ἦτο δυσχερέστατον καὶ δυσβάστακτον, ἀπαιτοῦν καὶ νοῦν διορατικὸν καὶ πολυμήχανον, καὶ διπλωματικὴν ἐπιδεξιότητα καὶ δραστηριότητα, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἔνεκα τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦντος δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ῥητορικὴν δεινότητα καὶ εὐγλωττίαν ἀκαταμάχητον. Πάντα ταῦτα εἶχεν ὁ ἀναλαβὼν τὸν κατὰ Φιλίππου σχεδὸν ὑπεράνθρωπον ἀγῶνα. Ὁ ἔρως τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας κινδυνευούσης καὶ ἐτοιμοθανοῦς οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἐκυρίευσεν τόσον τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν θνητοῦ, καὶ οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἐνέπνευσεν εἰς χεῖλη ἀνθρώπινα τόσῃ δυνάμει λόγου, τόσον ὕψος καὶ πάθος, τόσῃ ἔνθεον εὐγλωττίαν, ὅσον εἰς τὸν Δημοσθένην. Ἐάν δὲ ὁ ὑπὲρ ἑλληνικῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας ἀγὼν τοῦ μεγάλου καὶ δαμιονίου ῥήτορος ἀπέτυχε, τοῦτο ἦτο ἔργον τῶν θεῶν, ὅχι πταῖσμα ἢ ἐλλειμμα τοῦ Δημοσθένους, «ὃ μὲν γὰρ ἦν ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ὡς λέγει αὐτὸς ἐκεῖνος, ἅπανσι πέπρακται, τῇ τύχῃ δ' ἣν ὁ δαίμων ἐνεμειν ἐκάστοις, ταύτῃ κέχρηται». — Ἀριστοὶ τῶν Δημοσθενείων λόγων εἶνε οἱ πολιτικοί, καὶ ἰδίως οἱ 3 Φιλιππικοί, οἱ 3

Ὀλυνθιακοὶ, ὁ Περί εἰρήνης, ὁ Περί παραπροσβείας, ὁ Περί τοῦ στεφάνου κλπ. — Ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους ἦτο Αἰσχίνης Ἀτρομήτου Κοθωκίδης (389—314), ἀρχηγὸς τῆς μερίδος τῶν μακεδονιζόντων Φιλιππιστῶν. Τεχνικῶς ὁ Αἰσχίνης πλησιάζει ὑπὲρ πάντα ἄλλον πρὸς τὸν Δημοσθένην, ἀλλ' ἐλλείπει ἀπ' αὐτοῦ τὸ πῦρ ἐν γένει καὶ τὸ πάθος τοῦ ἀντιπάλου του, διότι ἐλλείπει ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ ἡ ψυχὴ παντὸς λόγου, τὸ δίκαιον καὶ ἡ ἀλήθεια. Οἱ ἄριστοι τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ λόγων εἶνε ὁ Κατὰ Τιμάρχου, ὁ Περί παραπροσβείας, καὶ ὁ Κατὰ Κτησιφῶντος. Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου λόγου ὁ Αἰσχίνης κατηγοροῦσε τὸν Κτησιφῶντα ὡς παρανόμως προτείναντα νὰ στεφανώσῃ ὁ δῆμος τὸν Δημοσθένην μὲ χρυσοῦν στέφανον. Ἐν τῇ δίκῃ ὁ Δημοσθένης ἀντεῖπεν ὑπὲρ Κτησιφῶντος καὶ ἑαυτοῦ τὸν Περί στεφάνου, καὶ ὁ Αἰσχίνης ἡττήθεις καὶ καταδικασθεὶς ἔφυγεν εἰς Ρόδον, ὅπου συνέστησε σχολεῖον ῥητορικῆς. — Ὁ Λυκοῦργος Λυκόφρονος Ἐτεοβουτάδης (408—323) ἦτο ἀνὴρ εἰς ἄκρον φιλόπατρις καὶ ἀκέραιος, θερμὸς φίλος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐχθρὸς ἄσπονδος τοῦ Φιλίππου, καὶ φρονῶν ἐν γένει τὰ τοῦ Δημοσθένους. Οἱ λόγοι αὐτοῦ εἶνε μετρίας ῥητορικῆς ἀξίας, ἀλλ' ἐνεποιοῦν μεγίστην ἐντύπωσιν ὡς ἐκ τοῦ ἠθικοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀνδρός. Ἐκ τῶν 15 λόγων αὐτοῦ σώζεται εἰς μόνος ὁ Κατὰ Λεωκράτους. — Τὰ αὐτὰ πολιτικὰ φρονήματα εἶχε καὶ ὁ ἱκανὸς ῥήτωρ, ἀλλ' ὅχι καὶ λίαν ἠθικοῦ καὶ σταθεροῦ χαρακτῆρος Ὑπερείδης (322) ἐκ Κωλυττοῦ, οὕτινος τῶν λόγων ἀποσπάσματα μόνον ἔχομεν. — Οὐδὲν ἰδίας σημειώσεως ἄξιον ἔχει Δείναρχος ὁ Κορίνθιος (362—292).

§. 100. Ἐξιστοροῦντες καὶ περιγράφοντες ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε τὸν πνευματικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων, ἐξηγήσαμεν κυρίως πῶς ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ, ἣτις ἦτο τὸ κυριώτατον ἐλαττήριον τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἐξεφράσθη ἐν τῷ λόγῳ, ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις ταῖς διὰ λόγου. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν περὶωρίζον τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ εἰς τὸν λόγον μόνον, ἀλλ' ἐπροσπάθησαν νὰ διακοσμήσωσι δι' αὐτῆς ὁλόκληρον αὐτῶν τὸν βίον· ὅθεν παρ' αὐτοῖς ἅπαντα τὰ εἰς τὸν βίον χρήσιμα πράγματα, καὶ αὐτὰ τὰ οἰκιακὰ ἀγγεῖα, σκεύη καὶ ἐπιπλά, τὰ σταθμά καὶ τὰ μέτρα, τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ παίγνια τῶν

παιδῶν, ἔφερον τὴν σφραγίδα τῆς τέχνης καὶ τοῦ καλοῦ. Ἡ περιγραφή τῆς ἐλληνικῆς καλλιτεχνίας ἕως εἰς τὰς ἐσχάτας ταύτας λεπτομερείας εἶνε ἔργον τῆς ἀρχαιολογίας· ἐνταῦθα δὲ μόνον περιοριζόμεθα εἰς βραχυτάτην σύνοψιν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἔργων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν δύο εἰκαστικῶν τεχνῶν τῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται τέχναι, ὅπως καὶ αἱ λοιπαί, ἦσαν κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτριαι τοῦ θρησκευματος καὶ τῆς λατρείας· ἀλλὰ πιστὴ εἰς αὐτὴν μάλιστα πασῶν διέμεινεν ἄχρι τέλους ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, διὰ τὸ συμβολικὸν τοῦ χαρακτῆρος, ὅπερ εἶνε κοινὸν ἀμφοτέρων γνώρισμα. Τῆς δ' ἐλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ὁποίας οὐσιώδη γνώρισμα εἶνε ἡ συμμετρία καὶ ἀρμονία, καὶ ἡ ἐν τῷ εὐσυνόπτῳ ὅλῳ ἐνότης, ἔχομεν τρεῖς διαφόρους περιόδους. Εἰς τὴν πρώτην καὶ στοιχειώδη ἀνάγονται τὰ Κυκλώπεια τεῖχη καὶ κτίρια, ἐκ λίθων κολοσσιαίων ἀλλ' ἀκανονίστου σχήματος, πολλάκις δὲ καὶ ἀκατεργάστων. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ βασιλεια ἤτοι ἀνάκτορα τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, οἱ λεγόμενοι θησαυροὶ, ὅπου ἀπετίθεντο πρὸς φυλακὴν παντὸς εἶδους κειμήλια, οἱ λάϊνοι οὐδοὶ τῶν ναῶν, θησαυροὶ καὶ αὐτοὶ, ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ θάλαμοι οἰκίων ἰδιωτικῶν, καὶ αἱ δημόσιαι εἰρκταί. Λείψανα τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ στοιχειώδους ταύτης ἀρχιτεκτονικῆς σώζονται καὶ πολλὰ μὲν ἄλλα, μάλιστα δὲ τὰ κυκλώπεια τεῖχη καὶ ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως ἐν Μυκῆναις. — Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τὴν ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι Περικλέους ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀφιερώθη ἰδίως εἰς τὴν οἰκοδόμησιν ναῶν, καὶ τότε διεμορφώθησαν οἱ τρεῖς ῥυθμοί, ὁ Δωρικὸς, ὁ Ἴωνικὸς καὶ ὁ Κορινθιακός. Τὰ κυριώτατα μέρη τοῦ ἐλληνικοῦ ναοῦ εἶχον πρὸς ἄλληλα ὡς ἐξῆς. Ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος ἵστατο ἐπιμήκης τετράπλευρος σηκός, ὅστις ἦτο τὸ ἔσω μέρος τοῦ ναοῦ, ὅπου ἵστατο τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Τὸν σηκὸν περιέβαλλε σειρά ἢ σειραὶ κιόνων ἢ ἀπανταχόθεν, καὶ τότε ὁ ναὸς ἦτο περίπτερος, ἢ ἐν παραστάσει μόνον ἐτέρωθεν ἢ ἀμφοτέρωθεν. Καὶ τὸ μὲν ἔνδον τοῦ σηκοῦ ἦτο ὑπαιθρον, ὁ δὲ πρόναος καὶ αἱ περὶ τὸν σηκὸν στοαὶ ἦσαν ἐστεγασμέναι διὰ τοῦ ἐπιστυλίου, ὅπερ κατὰ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν τῆς λέξεως περιελάμβανεν ὅλον τὸ με-

ταξὺ τοῦ σηκοῦ καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κίονος μέρος. Τοῦ δ' ἐν γένει ἐπιστυλίου τὸ μὲν ἀνώτατον μέρος ἐκαλεῖτο θριγκὸς, τὸ δὲ κατώτατον ἰδίως ἐπιστύλιον καὶ τὸ μεταξὺ ἀμφοτέρων ζωφόρος. Τῆς ἐν τοῖς δωρικοῖς ναοῖς ζωφόρου διεκρίνοντο δύο μέρη τὰ τρίγλυφα καὶ αἱ μεταξὺ αὐτῶν μετόπαι, ἐν αἷς ἦσαν διάφορα ἔργα πλαστικῆς ἀνάγλυφα. Τὸ ἐπιστύλιον ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ κίονος ἢ στύλου, ἐξ οὗ μάλιστα καὶ εὐκολώτατα διακρίνει τις τοὺς τρεῖς διαφόρους ρυθμούς. Μέρη τοῦ κίονος ἦσαν τρία τὸ ἀνώτατον καὶ ἀμέσως ὑπὸ τὸ ἐπιστύλιον, ὅπερ ἐκαλεῖτο ἐπικρανὸν ἢ κιονόκρανον, τὸ κατώτατον καὶ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος ἐπικείμενον, ὅπερ ἐκαλεῖτο σπεῖρα, καὶ τὸ μεταξὺ ἀμφοτέρων, ὅπερ ἦτο καὶ τὸ καθ' αὐτὸ μέρος τοῦ κίονος, καλούμενον σκαῖπος. Οἱ κίονες, μάλιστα μὲν οἱ δωρικοὶ ἥκιστα δὲ οἱ ἰωνικοὶ, ἦσαν ἀνεπαισθήτως πως κωνοειδεῖς, ἡρέμα συστενούμενοι ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἔφερον κατὰ τοὺς ἐνδόξους χρόνους τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διαφόρους βαθδώσεις. Τὸ δὲ κιονόκρανον τῶν μὲν δωρικῶν ρυθμῶν ἦτο ἀπλοῦστατον· τούτου δὲ διαφέρει τὸ Ἰωνικὸν κιονόκρανον καὶ κατὰ πολλὰ ἄλλα καὶ κατὰ τὴν ἐπικειμένην ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ κίονος μέχρι τῶν βαθδώσεων καὶ μικρὸν κατωτέρω καταπίπτουσιν κάλχη· τὸ δὲ Κορινθιακὸν κιονόκρανον φέρει ἑλικά ἐν εἵδει φύλλων περιορίζουσιν αὐτὸ ἀπανταχόθεν, καὶ προεκτεινομένην ἰδίως ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ γωνιῶν. Ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ ναοῦ ἵστατο ὑπεράνω τοῦ θριγκοῦ τὸ τριγωνοειδὲς ἀέτωμα, οὗτινος ὁ ἔνδον χώρος κατείχετο ὑπὸ ἀναγλύφων. Οἱ κυριώτατοι ναοὶ τῶν ἐκ τῆς περιόδου ταύτης ἦσαν ὁ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἀρτέμιδος, ὁ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν Ἀθήναις, ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς, τὸ ἐν Σάμῳ Ἡραῖον, ὁ τοῦ Διὸς ἐν Αἰγίνῃ κλπ. — Κατὰ δὲ τὴν τρίτην περίοδον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνωτάτην αὐτῆς ἀκμὴν καὶ ἰδίως ἐπὶ Περικλέους καὶ ἐν Ἀθήναις, δὲν περιορίσθη δὲ εἰς τὴν ἀνέγερσιν ναῶν μόνον ἀλλὰ καὶ ἄλλων δημοσίων κτιρίων καὶ μνημείων, μάλιστα δὲ θεάτρων. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐκτίσθησαν πλεῖστοι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ναοὶ, θεάτρα καὶ ἄλλα δημόσια κτίρια, ὧν τὰ μάλιστα ἄξια σημειώσεως εἶνε ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναὸς τοῦ Διὸς,

ὁ ἐν Ἀργεὶ τῆς Ἦρας, ὁ ἐν Φιγαλείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ἐν Τεγέᾳ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ ἐν Ἐλευσίνι τῆς Δήμητρος, ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Σουνίῳ, τὸ Θησεῖον ἐν Ἀθήναις, τὰ κατὰ τὴν δυτικὴν ἄνοδον τῆς ἀκροπόλεως Προπύλαια, ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Μνησι-κλέους, τὸ πρὸς νότον τῶν Προπυλαίων ναῦδριον τῆς Ἀπτέ-ρου Νίκης, ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως Παρθε-νῶν, ἔργον τῶν ἀρχιτεκτόνων Καλλιμάχους, Ἰκτίνου καὶ Καρπίωνος, τὸ κάλλιστον πάντων ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον τῆς Ἑλλάδος, τὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ Παρθενῶνος Ἐρεχθεῖον, καὶ ἄλλα πολλά.

Αἱ δύο εἰκαστικαὶ τέχναι ἡ γλυπτικὴ ἢ πλαστικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ, σκοποῦσι τὴν παράστασιν τοῦ καλοῦ ἐν τῇ ἀπεικάζει μορφῶν ὀργανικῶν μάλιστα ὄντων καὶ ἰδίως ἀνθρώπων. Καὶ ἡ μὲν γλυπτικὴ ἐξεργάζεται ἀπανταχόθεν τὴν ὕλην, ἰδίως τὸ μάρμαρον, καὶ παριστᾷ δι' αὐτῆς τὰ ἰνδάλματά της στερεομετρικῶς· ἡ δὲ ζωγραφικὴ ἀπεικάζει διὰ χρωμάτων καὶ σκιᾶς ἐπὶ τῆς ὀμαλῆς ἐπιφανείας τοῦ πίνακος. Καὶ τὰ μὲν τῆς γλυπτικῆς ἔργα δύναται τις νὰ κατασκοπήσῃ ἀπανταχόθεν, τὰ δὲ τῆς ζωγραφικῆς ἐξ ἐνὸς κυρίως ὀπτικοῦ σημείου. Τῆς ζωγραφικῆς ὁ κύκλος εἶνε εὐρύτερος τοῦ τῆς γλυπτικῆς, διότι αὕτη μὲν ἀπεικάζει ἐν κυρίως πρόσωπον, τὸ πολὺ δὲ τρία, ἐὰν τὸ ἀπεικαζόμενον ᾖ σύμπλεγμα, ἡ δὲ ζωγραφικὴ ἀπεικάζει πολλὰ ὁμοῦ. Ἐτι δὲ ἡ μὲν ζωγραφικὴ παριστάνει κάλλιον τὴν κίνησιν καὶ τὸ πάθος, ἡ δὲ γλυπτικὴ κάλλιον τὴν ἡρεμίαν καὶ τὸ ἥθος· ἐκεῖνη κάλλιον τὸ σύνθετον, αὕτη κάλλιον τὸ ἀπλοῦν· ἐκεῖνη κάλλιον τοὺς ἀνθρώπους, ἡ δὲ γλυπτικὴ κάλλιον τοὺς θεούς. Ἐν τῇ ζωγραφικῇ ἐπιτρέπεται τὸ στοιχεῖον τῆς διαφωνίας καὶ ἀσχημίας, ἐν τῇ γλυπτικῇ καὶ ἡ ἐλαχίστη κακοῤῥυθμία, ἀσυμμετρία καὶ ἀσχημία φθείρει τὸ ἔργον. Ἡ ζωγραφικὴ εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν τέχνη τοῦ νεωτέρου κόσμου, ἡ δὲ γλυπτικὴ εἶνε κατ' ἐξοχὴν τέχνη ἑλληνικὴ, καὶ τὸ μυστήριον αὐτῆς συνετάφη μετὰ τῶν ἀθανάτων γλυπτῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.—Ἡ γλυπτικὴ ἦτο καὶ αὕτη κατ' ἀρχὰς θεράπαινα τῆς θρησκείας, ἀλλ' ἀπὸ πλεονεξίας αὐτῆς ἐνωρίς, καὶ ἠκολούθησε τὸν ἰδίως καλλιτεχνικὸν αὐτῆς δρόμον. Καὶ ταύτης δὲ τῆς τέχνης διακρίνει

τις τρεῖς μάλιστα περιόδους τὴν μέχρι τῶν Μηδικῶν, ὅτε ἐπεκρά-
τει ὁ αὐστηρὸς ἢ ἱερατικὸς ρυθμὸς, τὴν ἀπὸ Περικλέους καὶ
ἐφεξῆς ἀκμὴν τῆς τέχνης, ὅτε ἔχομεν δύο ρυθμοὺς α'.) τὸν ὑψηλὸν
καὶ β'.) τὸν νέον ἀττικὸν ἢ ἰδίως καλὸν ρυθμὸν, καὶ τὸν θε-
τικὸν ἢ πραγματικὸν ρυθμὸν τὸν ἐπὶ τῆς Μακεδονοκρατίας.
Οἱ ἀρχαιότατοι Ἕλληνες ἐλάτρευον ξόανα, ἤτοι κακῶς γεγλυμ-
μένα καὶ ἀπεικασμένα ξύλινα ἀγάλματα, μὲ μέλη καὶ μορφήν
γυμνὴν πάσης ἐκφράσεως καὶ φυσικότητος, τὰ ὅποια ἐπεχρώνοντο
καὶ περιενέδουν. Ἡ κυριωτάτη καλλιτεχνικὴ ἐστία τῶν θρησκευ-
τικῶν τούτων ξοάνων, ἐξεργασμένων κατὰ παράδοσιν στερεότυπον,
ἦτο ἡ Κρήτη, ἡ Ρόδος καὶ ἡ Σάμος. Ἡ δὲ πλάσις ἀγαλμάτων συνε-
τελεῖτο καὶ διὰ χωνεύσεως ἰδίως χαλκοῦ, πρὸς ἀπείκασιν μάλιστα
ἀνδριάντων. Ἀπὸ τῆς Σάμου ἡ τέχνη μετεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα,
καὶ μετ' οὐ πολὺ ἤκμασαν σχολαὶ γλυπτῶν ἐν Αἰγίνῃ, Ἀργεῖ,
Σικυῶνι καὶ Κορίνθῳ. Καὶ τὰ μὲν ἀξιολογώτερα μνημεῖα τῆς πε-
ρίόδου ταύτης εἶνε τὰ Αἰγινητικὰ λεγόμενα ἀνάγλυφα ἐκ τοῦ
ἐν Αἰγίνῃ ναοῦ τοῦ Διὸς, παριστῶντα σκηναὶς ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πο-
λέμου. Οἱ δ' ἐπισημότεροι ἀγαματοποιοὶ ἐν Σικυῶνι μὲν ὁ Κάνα-
χος (500), ἐν Ἀργεῖ δὲ ὁ Ἀγελάδας (520—430) καὶ ἐν Αἰ-
γίνῃ ὁ Κάλλων καὶ ὁ Ὀνατᾶς. — Ἐπὶ δὲ Περικλέους καὶ ἐφεξῆς,
ὅτε ἡ γλυπτικὴ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς, ἐν μὲν τῷ ὑψηλῷ ρυ-
θμῷ διέπρεψεν ὁ δαιμόνιος γλύπτης Φειδίας (483—432), ὁ μέ-
γας καὶ ἄξιος ἀλλὰ δυστυχὴς φίλος τοῦ Περικλέους, διότι ἔπεσε
θῦμα ἔνθεν μὲν τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτικῶν παθῶν, ἔνθεν δὲ τοῦ
φθόνου καὶ τῆς συκοφαντίας, οὗτινος τὰ ἄριστα καὶ ἐξαισία ἔργα
ἦσαν ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺς ἐν τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ φερωνύμῳ ναῷ, ὃν
πλήρη θείου ὕψους καὶ μεγαλειότητος, ἐνέπνευσαν εἰς τὸν καλλι-
τέχνην οἱ Ὀμηρικοὶ στίχοι (Ἰλ. Α, 528)

«Ἦ, καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
ἀμβρόσια δ' ἄρα χαῖται ἐπεβῆρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον»,

τὸ ἐν τῷ Παρθενῶνι ἄγαλμα τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, ἐκ χρυ-
σοῦ καὶ ἐλέφαντος, θαῦμα τέχνης καὶ πλούτου, τὸ ἐν τῇ ἀκροπό-
λει μετὰ τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος ἰστάμενον ἐκ

χαλκοῦ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος ἀνάγλυφα, παριστῶντα διαφόρους σκηνὰς ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἀθηνᾶν μυθολογίας καὶ θρησκευτικῆς λατρείας. Οἱ δ' ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Φειδίου ἐπισημότεροι μαθηταὶ ἦσαν ὁ Ἀλκαμένης (402) καὶ ὁ Ἀγοράκριτος. Σύγχρονος ἀλλὰ πολὺ κατώτερος τοῦ Φειδίου γλύπτης ἦτο ὁ Ἀργεῖος Πολύκλειτος (430), ποιήσας ἄγαλμα τῆς Ἥρας ἐν Ἀργεῖ, καὶ δορυφόρον, τόσον κανονικὸν καὶ τέλειον, ὥστε παρὰ τοῖς τεχνίταις ἐχρησίμευεν ὡς κανὼν, ὅπως καὶ ὠνομάζετο· καὶ ὁ Μύρων (440) ποιήσας δισκοβόλον καὶ χαλκῆν βούν θηλάζουσαν μόσχον. Ἐὰν οἱ καλλιτέχναι οὗτοι ἡττῶνται πολὺ τοῦ Φειδίου, διότι τὰ ἀπεικᾶσματα αὐτῶν στεροῦνται τὸ θεοπρεπὲς ὕψος τῶν Φειδιακῶν καὶ ἔχουσι μᾶλλον ἀνθρωπίνην ἔκφρασιν, πολὺ πλέον ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἅμια καὶ ἐκφραστικώτερα καὶ πλήρη καλλονῆς καὶ χάριτος εἶνε τὰ ἔργα τῶν ἀκολουθῶν καλλιτεχνῶν τῆς περιόδου ταύτης, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν νέον Ἀττικὸν ρυθμόν. Οὗτοι εἶνε Σκόπας ὁ Πάριος (360), Πραξιτέλης ὁ Ἀθηναῖος (330), καὶ Λύσιππος ὁ Σικυώνιος (325). Ἐν τῶν καλλίστων ἔργων τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶνε οἱ Νιοβίδαι, σύμπλεγμα ἀναγλύφων ἐξ ἀετώματος ναοῦ, πλήρες ζωῆς καὶ πάθους καὶ εἰς ἄκρον δραματικόν, ἔργον κατὰ τινὰς μὲν τοῦ Πραξιτέλους κατ' ἄλλους δὲ τοῦ Σκόπα. Τὰ ἔργα τοῦ καλλιτέχνου τούτου, ἀγάλματα τὰ πλεῖστα τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Διονύσου κλπ. ἦσαν ἄβρα, εὐπαθῆ, πλήρη αἰσθήματος καὶ τρυφερότητος. Ἔργον αὐτοῦ πιθανώτατα εἶνε καὶ ἡ λεγομένη «Ἀφροδίτη τῆς Μήλου». Ἐτι λαμπρότερα καὶ χαριέστερα ἦσαν τὰ περίφημα ἔργα τοῦ Πραξιτέλους, καὶ τούτων τὰ πλεῖστα ἀγάλματα τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Διονύσου, τοῦ Ἑρωτος κλπ. Τὰ ἐπισημότερα τῶν Πραξιτελείων ἔργων ἦσαν ἡ ἐνδεδυμένη Ἀφροδίτη τῆς Κῶ καὶ ἡ γυμνὴ Ἀφροδίτη τῆς Κνίδου, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ λεγομένη Ἀφροδίτη τῶν Μεδίκων, ὁ σαυροκτόνος Ἀπόλλων κλπ. Οἱ περὶ τὸν Λύσιππον διέφερον τῆς νέας ταύτης Ἀττικῆς σχολῆς καθ' ὅτι ἀπέβλεπον μᾶλλον εἰς τὴν τελείαν ἐξεργασίαν τοῦ ὅλου σώματος, ὅχι μόνον τῆς μορφῆς. Ὁ Λύσιππος διέπρεψεν ἰδίως ἐν τῇ πιστῇ

ἀπομίμησις τῆς φύσεως, καὶ ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, παρ' ᾧ καὶ τὸ πλεῖστον διέτριβεν, εἶνε ὁ διάμεσος ὅρος μεταξὺ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης περιόδου τῆς ἐπὶ τῶν Μακεδόνων καὶ ἐφεξῆς, ὅτε ἡ τέχνη ἔνθεν μὲν ἐξέκλινεν εἰς τὸ ὑπέρογκον, τὸ ὑπερβολικὸν καὶ τὸ φαντασιώδες, ἔνθεν δὲ εἰς τὴν πιστὴν καὶ φυσικωτέραν ἀπομίμησιν πραγματικῶν ἀντικειμένων, ἄνευ ἰδανικωτέρας τινὸς ἀναπλάσεως. Ἔργα τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ὁ κολοσσὸς τῆς Ῥόδου, ὁ Ἀπόλλων τοῦ Βατικανοῦ, τὸ σύμπλεγμα τοῦ λεγομένου Φαρνεσίου ταύρου, τὸ τοῦ Λαοκρόντος κτλ.

Περὶ τῆς ἐλληνικῆς ζωγραφικῆς δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς, διότι οὐδὲν ἔργον αὐτῆς περιεσώθη ἄχρις ἡμῶν. Τὰ μόνα δὲ περισωζόμενα εἰς μέγα πλήθος ἀγγειογραφήματα εἶνε βιομηχανικὰ μᾶλλον ἢ καλλιτεχνικὰ ἔργα καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν τῆς τέχνης, ἐξ ἧς διὰ θρησκευτικούς λόγους ἀπεμιμῶντο στερεοτύπως καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις. Ἡ κυριωτάτη ἔλλειψις τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς ἦτο ἡ τῆς προοπτικῆς· διὸ καὶ ἡ ἐπὶ πίνακος ἢ τοίχου διάταξις τῶν ἀντικειμένων ἐγένετο ὅπως περιπίου ἢ τῶν ἀναγλύφων· ἐν γένει δὲ ἡ ἐλληνικὴ ζωγραφικὴ προσήγγιζε μεγάλως πρὸς τὴν γλυπτικὴν, καὶ αἱ ἀρεταὶ αὐτῆς ἦσαν μᾶλλον πλαστικάι. Ὁ πρῶτος ἐπίσημος ζωγράφος τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἔλυσε τὰς πέδας τῆς τέχνης καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν φυσικότητα, κίνησιν καὶ ἐλευθερίαν, ἦτο ὁ Πολύγνωτος (450—410) ζωγραφήσας τὴν ἐν Ἀθήναις Ποικίλῃν Στοάν καὶ τὴν ἐν Δελφοῖς Αἰέσχην. Τὴν Ἀττικὴν ταύτην διεδέχθη ἐν τῷ 4 αἰῶνι ἡ περὶ τὸν Ἡρακλεώτην ἢ Ἐφέσιον Ζεῦξιν καὶ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ Παρράσιον τὸν Ἐφέσιον Ἰωνικὴ σχολὴ τῆς Μ. Ἀσίας, ἐν ἧ ἡ ζωγραφικὴ προήχθη μεγάλως καὶ διὰ τῆς πληρεστέρας καὶ τελειοτέρας ἐφαρμογῆς τῆς σκιαγραφίας καὶ τῆς ποικιλοτέρας φθορᾶς τῶν χρωμάτων ἢ ἀπομίμησις τῆς φύσεως ἐτελειώθη ἔτι μᾶλλον· ὅθεν καὶ περὶ τῶν ἔργων τῆς σχολῆς ταύτης, οἷον τῶν ἐν κανίστρῳ σταφυλῶν καὶ τῆς γραίας τοῦ Ζεῦξιδος, καὶ τῆς ἐπικεκαλυμμένης εἰκόνης τοῦ Παρράσιου, διηγοῦνται οἱ ἀρχαῖοι θαύματα ὀπτικῆς ἀπάτης. Ἀλλ' ὁ μέγιστος

ζωγράφος τῆς ἀρχαιότητος ἦτο ὁ ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ παρ' αὐτῷ ἀκμάσας Ἀπελλῆς, παῖδευμα τῆς ἐν Σικυῶνι σχολῆς, οὗτινος τὸ περιφημότατον ἔργον ἦτο ἡ Ἀναδυομένη Ἀφροδίτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Μακεδονοκρατία καὶ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς (336—146 π. Χ.).

§. 401. Δολοφονία Φιλίππου, ὃν διαδέχεται ὁ Ἀλέξανδρος. Ἡ δόξα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπετίκασε τὰς πράξεις τοῦ Φιλίππου. Ὁ Ἀλ. ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ στρατηγὸς ἐν Κορίνθῳ. Καθυποτάσσει τοὺς Θρᾷκας, Παίονας καὶ Ἰλλυριοὺς. Καταβάλλει τὴν Θηβαϊκὴν ἀνταρσίαν καὶ κατασκάπτει τὰς Θήβας. Καθησυχάσας τὴν Ἑλλάδα, ἐκστρατεύει εἰς Ἀσίαν κατὰ τῶν Περσῶν. Μάχη καὶ νίκη τοῦ Ἀλ. ἐν Γρανίκῳ. Μένων. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἀπελευθεροῦνται. Λύσις τοῦ γορδίου δεσμοῦ. Μάχη καὶ νίκη τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Ἰσῳ. — Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Τύρου καὶ Γάζης. Ἡ Συρία, Φοινίκη, Παλαιστίνη καὶ Αἴγυπτος καθυποτάσσονται. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπισκέπτεται τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμμωνος. Κτίσις τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξανδρείας. — Μάχη καὶ νίκη τοῦ Ἀλ. ἐν Ἀρβήλοις καὶ Γαυγαμήλοις. Φυγὴ τοῦ Δαρείου, ὃν δολοφονεῖ ὁ Βῆσσος. Τούτον καταδιώξας καὶ συλλαβὼν ἀνασταυρώνει ὁ Ἀλέξανδρος. Ὅριστικὴ κατάλυσις τῆς Περσικῆς μοναρχίας. — Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τοὺς Σκύθας καὶ τοὺς Ἰνδοὺς. Ταξίλης. Μάχη πρὸς Πῶρον. Ὑποχώρησις ἐκ τῆς Ἰνδικῆς τοῦ μὲν Νεάρχου διὰ θαλάσσης τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου διὰ ξηρᾶς. Κακουχίαι ὁδοπορίας. Ἐπιστροφή εἰς τὴν πρωτεύουσαν Βαβυλῶνα. Ὁ στρατὸς διαναπαύεται ἐν Βαβυλῶνι, καὶ ὁ Ἀλ. προμελετᾷ νέα σχέδια κατακτήσεως καὶ διοργανώσεως. — Συγχώνευσις τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Ἑλληνισμὸς τῆς ἀνατολῆς. Συγκοινωνία τοῦ κράτους, καὶ κτίσεις πόλεων. Θάνατος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου.

§. 402. Διαδόχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Πόλεμοι τῶν διαδόχων. Ἡ ἐν Ἰψῳ μάχη. Τὰ δ' ἄφορα κράτη τῶν διαδόχων συγκεντροῦνται εἰς τρεῖς μοναρχίας, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν, καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα. Αἴγυπτος μένει ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους διαρκῶς. Ἀλεξανδρεῖα ἑστία τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ. — Συρία ὑπὸ τὸν Σέλευκον καὶ τοὺς Σελευκίδας, τὸ μέγιστον ἄλλ' ὅχι καὶ διαρκῶς τηρῆσαν τὴν ἑκτασιν αὐτοῦ κράτος. Ἀπεσπᾶσθησαν αὐτοῦ διάφορα κράτη καὶ βασιλεία. Βασίλειον τῆς

Περγᾶμου, τῆς Γαλατίας, τῶν Πάρθων, τῆς Βακτριανῆς, Ἀρμενίας, Παλαιστίνης, Βιθυνίας καὶ τοῦ Πόντου. Ἡ μοναρχία τῆς Συρίας ἐξηλληνίσαι μεν τὴν Ἀνατολὴν, ἀλλὰ καὶ τὰνάπαλιν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξηλλοιώθη δι' αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἀνατολικώτερον.

§. 103. Ἑλλὰς καὶ Μακεδονία. Λαμιακὸς πόλεμος. Ἀντίπατρος, Κάσσανδρος, Δημήτριος Φαληρεὺς, Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. Εἰσβολὴ Κελτῶν εἰς Ἑλλάδα. Οἱ Κέλται καταλαμβάνουσι τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Γαλατίαν. — Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. Ἄρατος. Ἀντιζηλία Σπάρτης. Ἄγις Δ'. καὶ Κλεομένης Γ'. Ἡ ἐν Σελλασίᾳ μάχη. — Οἱ Αἰτωλοὶ ἀναμιγνύουσι τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα. Φλαμινίος, νίκη αὐτοῦ κατὰ Μακεδόνων ἐν Κυνοσκεφαλαῖς. Φιλοποίμην. Ἡ Ῥώμη ἐπεμβαίνει εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μίσος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Ῥώμης. Οἱ Ἀχαιοὶ προκαλοῦσι τὸν πόλεμον τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἡττῶνται ὑπὸ τοῦ Μετέλλου ἐν Θερμοπύλαις καὶ Σκαρφείᾳ, καὶ ὑπὸ τοῦ Μουμμίου ἐν Λευκοπέτρᾳ. Ἄλωσις καὶ καταστροφή τῆς Κορίνθου. Ἡ Ἑλλὰς καθυποδουλοῦται ὀριστικῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

§. 104. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ποίησις. Ἐπιστήμαι. Γραμματικὴ. Κριτικὴ, φιλολογία. Γεωμετρία, ἀστρονομία, γεωγραφία.

ΠΗΓΑΙ Ἀρρίανος, Πλούταρχος, Πausanias, Διόδωρος, Πολύβιος, κλπ.

§. 101. Φίλιππος ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἀναλαβὼν ἐν Κορίνθῳ τὴν ἡγεμονείαν τῶν Ἑλλήνων, προπαρασκευάζεται εἰς τὴν ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἐκστρατείαν, ὅτε αἰφνης καὶ ἀπροσδοκῆτως ἐορτάζων ἐν Αἰγαῖς τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς του, ἐδολοφονήθη καθ' ἣν στιγμὴν εἰσήρχετο ἐστεμμένος εἰς τὸ θέατρον, ὑπὸ τοῦ σωματοφύλακος του Πausanίου (336), καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ 20ετὴς υἱὸς του Ἀλέξανδρος. Αἱ πράξεις τοῦ Φιλίππου ἐξελέγχουσιν αὐτὸν ἄνδρα μεγαλοφυᾶ καὶ μεγαλεπήβολον. Ἐὰν τὰ στρατηγικὰ καὶ πολεμικὰ αὐτοῦ κατορθώματα δὲν εἴνε μοναδικὰ, εἴνε μοναδικὴ ὅμως ἐν τῇ μέχρι τοῦδε ἱστορίᾳ ἡ πολιτικὴ ὀξύδερκεα καὶ ἡ διπλωματικὴ ἀγχίνουα, δι' ἧς ὁ Φίλιππος κατόρθωσε νὰ στερεώσῃ μὲν ἐσωτερικῶς τὸν θρόνον του, νὰ καθυποτάξῃ δὲ τὰ περὶ αὐτὸν βάρβαρα ἔθνη, τὸ δὲ πάντων μέγιστον νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ συνενώσας διὰ τῆς βίας τοὺς Ἕλληνας νὰ ἡγεμονεύσῃ αὐτῶν. Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα τὰ πολεμικὰ καὶ πολιτικὰ κατορθώματα τοῦ Φιλίππου ἐπεσκίασεν

ἡ δόξα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὗτινος τὴν παιδείουσιν ἀπὸ τοῦ 13 ἔτους τῆς ἡλικίας εἶχεν ἀναλάβῃ ὁ φιλόσοφος Ἀριστοτέλης. Ἄμα ἀναβὰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ὁ Ἀλέξανδρος ἐτιμώρησε τοὺς δολοφόνους τοῦ πατρὸς του, καὶ ἐποίησεν ἐκποδῶν συγγενεῖς τοῦ τινὰς ἐποφθαλμιῶντας εἰς τὸν θρόνον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες, ἅμα διαφημισθέντος τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου, ἐξοτρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἤρχισαν νὰ δεικνύωσιν ἀποστατικὰς διαθέσεις, ὁ Ἀλέξανδρος ταχύνας εἰς Ἑλλάδα πρὸς τὸ ἐν Κορίνθῳ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων συνέδριον, ἀνηγορεύθη, ὅπως καὶ ὁ πατὴρ, στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐπιστρέψας δ' οἴκαδε καὶ καθυποτάξας τοὺς ἐν τῷ μετὰ τούτῳ ἀποστάντας Θρᾷκας, Παίονας καὶ Ἰλλυριοὺς, εἰσέβαλεν ἐκ νέου εἰς Ἑλλάδα, διότι οἱ Θηβαῖοι περιφρονοῦντες τὴν νεότητά καὶ ἀπειρίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας. Μάχης κρατερᾶς γενομένης οἱ Θηβαῖοι ἠττήθησαν καὶ κατετροπώθησαν, ἡ πόλις αὐτῶν πλὴν τῆς Καδμείας, τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου, κατεσκάφη, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς σφαγῆς διασωθέντες Θηβαῖοι, 30,000 τὸν ἀριθμὸν, ἐξηνδραποδίσθησαν (335). Τὸ παράδειγμα τῶν Θηβῶν ἐχαλίνωσε τὰς στατισιαστικὰς ἐπιθυμίας καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, καὶ ἅμα ἀρξαμένου τοῦ ἔαρος τοῦ 334 ὁ Ἀλέξανδρος καταλιπὼν ἐπίτροπον αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ τὸν Ἀντίπατρον μετὰ 13,000 στρατοῦ, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν εἰς Ἀσίαν ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἐκστρατείαν, ἄγων 30,000 πεζοὺς καὶ 4,500 ἵππεῖς. Διαβὰς τὸν Ἑλλησποντον ἐπεσεκέσθη τὸ Ἴλιον, πλήρης ἀναμνήσεων ποιητικῶν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἰλιάδος, καὶ θύσας εἰς τὴν Ἀθηνᾶν προσχώρησε πρὸς βορρᾶν, καὶ τὸν Μάιον ἔφθασεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Γρανίκου ποταμοῦ, ὅπου ἀνέμενον αὐτὸν οἱ Πέρσαι σατράπαι ἔχοντες πολυπληθεῖ ἵππέων καὶ πεζῶν στρατιάν, καθὼς καὶ ὁ Ρόδιος Μένων ἄγων 20,000 ἐπικούρους Ἕλληνας. Ἡ μάχη ὑπῆρξε μακρὰ καὶ πεισματώδης, καθ' ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος κινδυνεύσας νὰ φονευθῇ ἐσώθη ὑπὸ τοῦ Κλείτου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἥττα καὶ ἡ καταστροφή τῶν Περσῶν ἀπέβη μεγάλη. Διαβὰς τὸν Γράνικον ὁ νικηφόρος βασιλεὺς ἐκυρίευσεν τὰς Σάρδεῖς, τὴν Ἐφεσον, τὴν Μαγνησίαν, τὰς Τράλλεις

τὰς Λιολικὰς καὶ Ἰωνικὰς πόλεις, τὴν Μίλητον καὶ ἐπὶ τέλους μετὰ πεισματώδη ἀντίστασιν καὶ τὴν Ἀλικαρνασσὸν, ἣν κατεῖχεν ὁ Μέμνων, ὅστις καὶ ἀποτυχὼν νὰ ἀναχαιτίσῃ κατὰ ξηρὰν τὸν Ἀλέξανδρον, ἀνέλαβε τότε παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν τὴν ἀρχιναυαρχίαν, καὶ κυριεύσας τὴν Χίον καὶ Λέσβον, ἐζήτην νὰ ἐγείρῃ διὰ τοῦ Περσικοῦ χρυσοῦ ἐχθροὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας, ἀλλ' ὁ θάνατος ἐπελθὼν ἐματαίωσε τὰ σχέδιά του. Διελάσας οὕτως ὁλόκληρον τὴν Μ. Ἀσίαν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ κυριεύσας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, εἰς ἃς ἐκβαλὼν τοὺς τυράννους ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν, ἡσφάλισεν οὕτω τὰ νῶτά του ἐκ δυσμῶν, καὶ ἀφοῦ δούς τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν στρατιγόν του Παρμενίωνα ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν κατὰ κτησιν τῆς Φρυγίας, ἣτις καὶ ἐξετελέσθη, προσχώρησεν αὐτὸς μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ ἕως εἰς τὴν τραχείαν καὶ ὄρεινὴν Κιλικίαν, ὅθεν ὑποστρέψας διεχέιμασεν ἐν Φρυγίᾳ, καὶ ἀφοῦ ἔλυσεν ἐν Γορδίῳ τὸν περίφημον Γόρδιον δεσμὸν, οὗτινος ἡ λύσις κατ' ἀρχαίαν ἐν τῇ ἀνατολῇ θρησκευτικὴν παράδοσιν ἔμελλε νὰ συνεπιφέρῃ καὶ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀσίας, ἐξεκίνησεν ἐκεῖθεν μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ πρὸς νότον. Ἐν ᾧ δὲ διέβαινε τὸ ὄρος Ἀμανὸν τὸ διαχωρίζον τὴν Κιλικίαν ἀπὸ τῆς Συρίας, σπεύδων ν' ἀπαντήσῃ, ὡς προσεδόκα, ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν Δαρεῖον, αἵφνης μανθάνει ὅτι ὁ Πέρσης βασιλεὺς περικάμψας κατὰ τὰς Ἀμανικὰς πύλας τὸ ὄρος, εἶχε καταλάβῃ αὐτὸν ἐκ τῶν νώτων, ἐστράφη τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὀπίσω πρὸς βορρᾶν, καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι συνητηθήσαν ὀλίγῳ νοτιώτερον τῆς Ἰσσοῦ παρὰ τὸν Πίναρον ποταμὸν, ὅπου καὶ συνήφθη ἡ κρίσιμος μάχη. Ἐκ τῶν 600,000 Περσῶν 100,000 ἔπεσον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, καὶ μόλις ὁ Δαρεῖος ἐπρόφθασε νὰ διασωθῇ φεύγων. Ἀφέθησαν δὲ εἰς τὸν νικητὴν αἱ σκηναί, οἱ θησαυροί, τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, καὶ ἡ λοιπὴ ἀποσκευὴ τοῦ Δαρείου, καθὼς καὶ ἀπειράριθμοι αἰχμάλωτοι, ἐν οἷς καὶ ἡ γυνὴ καὶ αἱ δύο θυγατέρες τοῦ μεγάλου βασιλέως, πρὸς ἃς ὁ Ἀλέξανδρος προσηνέχθη μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ καὶ ἐπεδαψίλευσε πᾶσαν βασιλικὴν περιποίησιν καὶ προστασίαν, παρὰ προσδοκίαν καὶ παρὰ τὰ ἐν πολέμῳ ἔθιμα τῶν

ἀρχαίων ἐν γένει. Ἡ ἐν Ἰσσοῦ αὕτη μάχη ἐγένετο τὸν Μακκαθριῶνα, ἥτοι τὸν Νοέμβριον τοῦ 333, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ κατάκτησις τῆς Συρίας, Κύπρου, Ῥόδου, Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου, ὑπῆρξεν ἔργον ἐνὸς μόνοις ἔτους (332).

Ἀντίστασιν πεισματώδη ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος μόνον ἐν Τύρῳ, ἣν μόλις μετὰ 7 μηνῶν ἐπίμονον καὶ σύντονον πολιορκίαν ἡδυνήθη νὰ ἐκπορθήσῃ, διὸ καὶ ταύτην μὲν κατέσκαψε, τοὺς δὲ κατοίκους ἐξηνδραπόδισε. Τὴν αὐτὴν τύχην ἀπέλαβεν ἀντισταθεῖσα καὶ ἡ πόλις τῆς Παλαιστίνης Γάζα, ἐκπορθηθεῖσα μετὰ δέμηνον πολιορκίαν. Μόνον δὲ οἱ Αἰγύπτιοι δεινῶς πάσχοντες ἐκ τοῦ Περσικοῦ ζυγοῦ, καὶ ἰδίως ἀπεχθανόμενοι τοὺς Πέρσας ὡς ἀσεβοῦντας εἰς τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν νόμιμα, ὑπεδέχθησαν ὡς σωτῆρας τοὺς Μακεδόνας, δελεασθέντες καὶ ἐκ τῆς ἄλλης τοῦ Ἀλεξάνδρου φιλανθρωπίας καὶ ἡμερότητας καὶ ἐκ τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἀνεξιθρησκείας καὶ πρὸς τὰ ἰδιαίτερα τῶν διαφόρων ἐθνῶν νόμιμα ἄκρας εὐλαβείας. Ἀπελθόντα δὲ εἰς τὴν λιθυκὴν ὅασιν πρὸς τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος τὸν Ἀλέξανδρον οἱ ἱερεῖς ὑπεδέξαντο προσφωνήσαντες: Παῖ Διὸς, καὶ ἐκ τούτου ἀπέβη κοινὴ παρὰ τοῖς ἀνατολικῶς λαοῖς ἡ πρόληψις, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο υἱὸς Διὸς· τὴν δὲ πρόληψιν ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον ἠνείχετο ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως ὑπέθαλπεν, ἵνα σώζῃ ἀκμαῖον ἐν τῇ ἀνατολῇ τὸ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ θάμβος. Εὐτυχήσας δὲ θαυμασίως ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς παρὰ τι τῶν στομίων τοῦ Νείλου τοποθεσίας, ὅπου ἔκτισε τὴν ὀμώνυμον Ἀλεξάνδρειαν, ἥτις τότε μὲν κατήνεγκε θανατηφόρον πληγὴν εἰς τὴν ναυτικὴν καὶ ἐμπορικὴν δύναμιν τῆς Φοινίκης, μετ' ὀλίγον δὲ προσέλαβε παγκόσμιον σημασίαν διὰ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς, ἀνῆλθεν εἰς Ἀσίαν ἐλπίζων, ὅτι ὁ Δαρεῖος ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ εἶχεν ἐνεργήσῃ πᾶσαν δυνατὴν στρατολογίαν καὶ προπαρασκευῇ, ὥστε νὰ κριθῇ ἐν μιᾷ, εἰ δυνατόν, μεγάλη καὶ σπουδαία μάχῃ ὁ περὶ τῶν ὅλων ἀγών. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο.

Τῇ 1 Ὀκτωβρίου 331 ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀρβήλων καὶ Γαυγαμήλων οὐ μακρὰν τοῦ μέρους, ὅπου ἔκειτο ἡ ἀρχαία Νινευτ, συνέβη ἡ κρίσιμος καὶ μυριόνεκρος μάχη, ἄγοντος τοῦ μὲν Δαρείου

1,000,000 πεζοὺς καὶ 40,000 ἵππεις, τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου 40,000 πεζοὺς καὶ 7,000 ἵππεις. Ἡ προσβολὴ ἐσχεδιάσθη καὶ ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τοσαύτης στρατηγικῆς ἀγχινοίας, ὥστε ἐπελθούσης πλήρους εἰς τὸν Περσικὸν στρατὸν διαλύσεως καὶ τροπῆς, ἐπηκολούθησε φοβερὰ σφαγὴ καὶ αἱματοχυσία, καθ' ἣν αἱ Ἀσσυριακαὶ πεδιάδες ἐκαλύφθησαν μὲ τὰ πτώματα 100,000 Περσῶν καὶ ἐπέκεινα, ἔτι δὲ πλείους ἐζωγρήθησαν, καὶ μόλις φυγὼν προτροπάδην κατάρθωσεν ὁ Δαρεῖος νὰ διασωθῇ καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς γενικῆς ταύτης καταστροφῆς. Καὶ εἰς μὲν τοῦ νικητοῦ τὰς χεῖρας ἔπεσε μετ' ὀλίγον ἡ Βαβυλὼν, τὰ Σοῦσα, τὰ Ἐκβάτανα καὶ ἡ Περσέπολις, ὅπου τὰ μὲν ἀνάκτορα ἐπυρπολήθησαν, ἀμύθητοι δὲ θησαυροὶ ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν ταῖς πρωτευούσαις ταύταις τῆς Περσικῆς μοναρχίας ἀποκείμενοι ἐλαφυραγωγήθησαν. Ὁ Δαρεῖος κατέφυγεν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ κράτους του, ὅπου ἐδίωξεν αὐτὸν παρὰ πόδας ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τῆς Μηθίδας καὶ Παρθίας. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ὁ σατράπης τῆς Βακτρίας Βῆσσοις συλλαβὼν καὶ φονεύσας τὸν Δαρεῖον ἀνεκέρυττεν ἑαυτὸν βασιλεῖα τῶν Περσῶν, ὁ Ἀλέξανδρος κατεδίωξε καὶ τοῦτον διὰ τῆς Περσίας, Ἀρείας, Δραγχιανῆς, Ἀραχωσίας, καὶ Βακτρίας, καθυποτάσσων πάσας ταύτας τὰς χώρας, μέχρις οὗ συλλαβὼν τὸν Βῆσσον ἀνεσταύρωσε. Μετὰ τὸν θάνατον Δαρείου τοῦ Ἀρσάμου καὶ οἱ σατράπαι καὶ μεγιστᾶνες Πέρσαι, ὅσοι ἀντίσταντο, ἐν ὧσιν ἔζη ὁ ἀτυχὴς οὗτος καὶ τελευταῖος τῶν Περσῶν βασιλεὺς, ἀπελπισθέντες μὲν περὶ τοῦ περσικοῦ κράτους ἐνθαρρυνθέντες δὲ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ὑποτασσομένους φιλάνθρωπίας καὶ φιλοφροσύνης τοῦ Ἀλεξάνδρου, προσῆλθον αὐτῷ καὶ ἀνεγνώρισαν τὸ κράτος τοῦ Μακεδόνα, ὅστις διώρισεν αὐτοὺς πάλιν ἐν αἷς κατεῖχον σατραπείας, ὅπως καὶ πρότερον, ἄνευ μόνον τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως, ἣν ἀνέθηκεν εἰς Μακεδόνας, ἔχοντας τὴν ἀναγκαίαν ἐκασταχοῦ φρουράν. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς ἐν Ἀρβήλοις καὶ Γαυγαμήλοις μάχης κατελύθη ὀριστικῶς ἡ Περσικὴ μοναρχία.

Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰς κατακτήσεις ταύτας, ἠθέλησε νὰ κυριαρχήσῃ συμπάσης τῆς Ἀσίας, ὅθεν καὶ ἀπε-

φράσισε νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Σκύθας καὶ τοὺς Ἰνδοὺς. Καὶ ἡ μὲν ἐπὶ τοὺς ἀπολίστους Σκύθας ἐκστρατεία ἀπέτυχε, διότι οἱ βάρβαροι ἐφυγομάχουν καὶ ὑπεχώρουν εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν ἐρήμων, ὅθεν ὁ Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη νὰ διαβῇ ὀπίσω τὸν Ἰαξάρτην καὶ νὰ περιορίσῃ τὰς κατακτήσεις του ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ τούτου (329). Καθυποτάξας δὲ μετὰ μακρὸν πόλεμον καὶ τὴν Σογδιανὴν (327), εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἄγων 120,000 πεζοὺς καὶ 15,000 ἵππεις. Διαβάς τὸν Ἰνδὸν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ συμμάχου του Ἰνδοῦ ἡγεμόνος Ταξιίου, ὅπου προσῆλθον πολλοὶ ἡγεμόνες προσφέροντες αὐτῷ τὴν ὑποταγὴν των. Σπουδαίαν ἀντίστασιν εὔρε μόνον ὅτε διαβάς τὸν Ὑδάσπην εὔρε παρατεταγμένον τὸν ἰσχυρότατον τῶν Ἰνδῶν ἡγεμόνων Πῶρον, ὃν ὡς ἔχοντα ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ 200 ἐλέφαντας, πρᾶγμα ἀσύνθηδες μὲν εἰς τὸν στρατὸν, φοβερόν δὲ εἰς τοὺς ἵππους, μόλις κατενίκησε καὶ ἐξώγησε. Ἀλλὰ προσηνέχθη ὅμως αὐτῷ εὐμενῶς καὶ ἀποδοὺς οὐ μόνον τὴν προτέραν ἀλλὰ καὶ ἄλλην χώραν, ἐπὶ τῷ ὄρει τῆς συμμαχίας καὶ ὑποτελείας, προσχώρει πρὸς τὸν Γάγγην, ὅτε ἡ δυσἀρέσκεια καὶ ὁ γογγυσμὸς τοῦ στρατοῦ βεβαυμένον καὶ ἀπληροκτότος ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν κατακτητικὴν πορείαν τοῦ ἡρωϊκοῦ βασιλέως. Ἠναγκάσθη λοιπὸν ν' ἀναζεύξῃ καὶ διαιρέσας τὸν στρατὸν, τὸ μὲν αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς τὸν Νέαρχον, ὅστις καταπλεύσας τὸν Ἰνδὸν ὑπέστρεψε διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου εἰς Βαβυλῶνα, ἀφ' οὗ πρότερον συνηνώθη μὲ τὰς λοιπὰς μοῖρας τοῦ στρατοῦ, ἃς ἄγων αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ ξηρὰν, διήλασε μετὰ φοβερὰς κακουχίας καὶ ταλαιπωρίας τὴν ἔρημον καὶ ἄνυδρον Γεδρωσίαν καὶ τὴν Καρμανίαν. Ἡ Βαβυλὼν ὠρίσθη ὡς μέλλουσα πρωτεύουσα τῆς νέας ἀχανοῦς Μακεδονικῆς μοναρχίας, καὶ ἐκεῖ φθάσας ὁ Ἀλέξανδρος, διανέπασκε τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἀπονείμει αὐτῷ πολλὰς δωρεάς, καὶ παρασκευάσας παντὸς εἶδους ψυχαγωγήματα καὶ διασκεδάσεις, αὐτὸς δὲ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀνέτως ἤρχισε νὰ προσχεδιάζῃ καὶ προμελετᾷ πῶς νὰ ἐπεκτείνῃ μὲν ἔτι μᾶλλον τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Εὐρώπην, καὶ ἰδίως τὴν Ἰταλίαν, ποῖα δὲ θεμέλια πολιτικὰ στερεὰ ἅμα καὶ ὠφέλιμα εἰς τὴν ἀν-

θρωπότητα νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν ἀχανῆ του ταύτην κοσμοκρατορίαν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο νὰ συγχωνεύσῃ εἰς ἓν τοὺς Ἑλληνας καὶ Πέρσας, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην, ἐκπολιτίζων μὲν τοὺς κατοίκους τῆς Ἀσίας διὰ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀλλ' ὅχι ὅπως ἐνόουν αὐτὸν οἱ ἰδίως Ἑλληνες, ἀλλὰ γενικωτέρου καὶ κοσμοπολιτικωτέρου, χωρὶς νὰ παραβιάσῃ ἀμέσως τὰ ἰδιαίτερα ἐκάστου ἔθνους ἥθη καὶ ἔθιμα, καὶ ἰδίως τὸ θρόσκευμα. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τῆς συγχωνεύσεως ταύτης οὐ μόνον αὐτὸς ἐνυμφεῖθη Περσίδας βασιλόπαιδας, ὡς τὴν ὠραίαν Ῥωξάνην, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σογδιανῆς, καὶ τὴν Βαρσίνην ἢ Στάτειραν, θυγατέρα τοῦ Δαρείου, ἀλλὰ καὶ τοὺς στρατηγούς αὐτοῦ καὶ ἀξιωματικούς ὡς καὶ χιλιάδας ἄλλων Μακεδόνων ἐνύμφευσεν μὲ Περσίδας· τάνάπαλιν δὲ πολλὰς χιλιάδας Περσोπαίδων διέταξε νὰ διδαχθῶσι τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Πρὸ τῆς κοινωνικῆς δὲ ταύτης συγχωνεύσεως ἐσκέπτετο διὰ τίνος πολιτικοῦ συστήματος μοναρχικοῦ μὲν ἀλλ' ὅχι καὶ δεσποτικοῦ, καὶ τοιοῦτου, ὥστε νὰ συμβιβάζωνται τὰ συμφέροντα τῆς τάξεως ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας, νὰ συμπῆξῃ εἰς ἓν κράτος ὁμογενὲς ὅσας εἶχε κυριεύσῃ καὶ ὅσας ἐμελέτα νὰ κυριεύσῃ ἀχανεῖς χώρας. Ὡς ἀρίστην ὁμῶς καὶ ἀσφαλεστάτην ἀρχὴν καὶ ἀφετηρίαν τῶν γιγαντιαίων του τούτων σχεδίων ἔκρινεν ὀρθότατα τὴν ἐκ παντὸς τρόπου διευκόλυνσιν τῆς συγκοινωνίας τῶν διαφόρων τούτων ἐθνῶν καὶ χωρῶν, ὅσαι οὐ μόνον ἐκυριεύθησαν, ἀλλ' οὕτως εἶπεῖν καὶ ἀνεκαλύφθησαν ὑπ' αὐτοῦ γεωγραφικῶς. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἔκτισεν ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἀσίας ἐν ἐπικαίροις τόποις πόλεις νέας, ὧν τὰς πλείστας ὠνόμασεν Ἀλεξανδρείας, καὶ ὧν τινες καὶ μέχρι σήμερον σῶζονται, συνήνωσε δὲ ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πρὸς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν διὰ πλείστων καὶ μεγίστων ὁδῶν καὶ λεωφόρων, καὶ ἐμελέτα νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐμπορικὴν τῶν ἀπωτάτων τούτων χωρῶν συγκοινωνίαν καὶ διὰ θαλάσσης, ὅτε ὁ θάνατος ἐπελθὼν τῇ 11 Ἰουνίου 323 ἔθνηκε! πέραν εἰς τὰ σχέδιά του καὶ ἀνῆρπασεν αὐτὸν εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, πρὶν ἀκόμη συμπληρώσῃ τὸ 33 ἔτος, μετὰ 12 ἔτη καὶ 8 μῆνας βασιλείας.

Ἡ ἱστορία ἔκθαμβος ἐνώπιον τῆς ταχύτητος, τοῦ πλήθους καὶ τῆς λάμπειος τῶν κατορθωμάτων του, ἀπέδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Φιλίππου τὴν ἐπωνυμίαν μέγας, καὶ οὐδεὶς ποτε πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτὸν ἐγένετο ἀξιώτερος αὐτῆς.

§. 102. Λέγεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων εἶπεν ὅτι βλέπει «μέγαν ἐπιτάφιον ἐσόμενον ἐφ' αὐτῷ». Τοῦτο δὲ καὶ ἐπληθύνευσεν κατὰ γράμμα, διότι, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν εἰς ὥριμος τὴν ἡλικίαν καὶ ἱκανὸς αὐτοῦ υἱὸς καὶ διάδοχος, ἡ ἀχανὲς μοναρχία τοῦ Μακεδόνος κατακτητοῦ διμερίσθη μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων αὐτοῦ στρατηγῶν, οἵτινες καὶ πράγματι γενόμενοι αὐτοῦ διάδοχοι φέρουσι καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦτο τὸ ὄνομα. Μετὰ μακρὰς καὶ αἱματηρὰς ἐριδας ἐγένετο ἡ διανομὴ τοῦ κράτους ὡς ἐξῆς ἐν Βαβυλῶνι (323). Πτολεμαῖος ὁ Λάγου ἔλαβε τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, ὁ Λαομέδων τὴν Συρίαν, ὁ Φιλώτας τὴν Κιλικίαν, ὁ Πείθων τὴν Μηδίαν, ὁ Εὐμένης τὴν Καππαδοκίαν καὶ Φρυγίαν, ὁ Ἀντίγονος τὴν Παμφυλίαν, Λυκίαν καὶ Μεγάλην Φρυγίαν, ὁ Κάσσανδρος τὴν Καρίαν, ὁ Μένανδρος, ὁ Λεοννάτος Φρυγίαν τὴν πρὸς Ἑλλησπόντῳ, ὁ Λυσίμαχος τὴν Θράκην, καὶ ὁ Κράτερος καὶ Ἀντίπατρος τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα. Ὁ δὲ Περδίκκας, ἔχων τὰς μεγίστας εἰς τὴν διαδοχὴν ἀξιώσεις, διότι ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν δακτύλιόν του, οὔτε ἐζήτησεν οὔτε ἔλαβε τίποτε, ἐλπίζων αὐτὸς διαμένων ἐν τῇ αὐλῇ νὰ διακρατήσῃ σύμπασαν τὴν ἀρχήν, ἐν ᾧ οἱ ἐπίλοιποι ἤθελον ᾗνε ὑποτελεῖς αὐτῷ σατράπαι, ἀλλ' ἐψεύσθη τῶν ἐλπίδων του φονευθεὶς μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Ὡς δὲ ἦτο ἐπόμενον, οὐδὲ μεταξὺ τῶν διανεμηθέντων τὸ κράτος διαδόχων διετηρήθη μακρὸν χρόνον εἰρήνη καὶ ἀρμονία, ἀνεφύησαν δὲ δειναὶ καὶ ἀτελεύτητοι ἐριδες καὶ πόλεμοι, τοὺς ὁποίους εἶνε δύσκολον νὰ παρακολουθήσῃ τις εἰς ὅλας τὰς περιπετείας καὶ λεπτομερείας των. 22 ἔτη διήρκεσεν ἡ ἐλευσινὴ καὶ ἀξιοδάκρυτος αὕτη κατάστασις μέχρις οὗ ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη (300) ἔθηκε πέρας εἰς αὐτήν, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ἐκείνων κρατῶν προέκυψαν τρεῖς κυρίως εἰπεῖν μεγάλαι μοναρχίαι ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία καὶ ἡ Μακεδονία, ὧν οἱ ἡγεμόνες προσέλα-

Εον βαθμηδὸν τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς ἃς περίπου συνεκεντρώθησαν αἱ διάφοροι κατὰ τὰς τρεῖς ἡπείρους τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης Μακεδονικαὶ κατακτήσεις. Ἀλλὰ πλήρης διετηρήθη ἡ συγκέντρωσις τῆς Αἰγυπτιακῆς ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους μοναρχίας, τῆς ὁποίας διὰ τοῦτο καὶ ἡ πρωτεύουσα Ἀλεξάνδρεια προῆλθεν εἰς μεγάλην ἀνάπτυξιν, πλοῦτον καὶ ἀκμὴν, καὶ εἰς αὐτὴν συνεκεντρώθη καὶ ἐκαρποφόρησε μάλιστα ὁ νέος κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἑλληνισμὸς ὁ Μακεδονικὸς ἢ Ἀλεξανδρινός. Οὐ μόνον δὲ διετήρησε τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου ἡ αὐτὴ δυναστεία τῶν Πτολεμαίων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνομακεδονικὴ αὕτη μοναρχία ἀπέβη λίαν μακρόβιος (Πτολεμαῖος ὁ Λάγου ἢ Σωτὴρ 323, Πτ. Φιλάδελφος 285, Πτ. Εὐεργέτης 247, Πτ. Φιλοπάτωρ 222, Πτ. Ἐπιφανὴς 205, Πτ. Φιλομήτωρ 181, Πτ. Εὐεργέτης ἢ Φύσκων 146, Πτ. Σωτὴρ ἢ Λάθυρος 117, Πτ. Θ'. Ἀλέξανδρος Α'. 107, Πτ. Η'. Σωτὴρ πάλιν 88, Πτολεμαῖος Γ'. Ἀλέξανδρος Β'. 81, Πτ. ΙΑ'. Διονύσιος ἢ Αὐλητής 81, Πτ. ΙΒ'. καὶ Κλεοπάτρα 51, Πτ. ΙΓ'. καὶ Κλεοπάτρα 48, Αἴγυπτος ἐπαρχία ῥωμαϊκὴ 30.)

Ἡ δὲ μοναρχία τῆς Συρίας, ἣν συνεκέντρωσεν ὑφ' ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἐν Ἰψὺ μάχην ὁ Σέλευκος, καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Σελευκίδας, εἶχε μὲν τὰς πλείστας χώρας, καὶ ἐξετείνετό ποτε ἐπὶ πλεῖστον τῆς Ἀσίας, ἕως καὶ εἰς αὐτὰς τὰς παρὰ τὸν Ἰνδὸν χώρας, ἀλλὰ ἡ ἑκτασις αὕτη δὲν ὑπῆρξε διαρκὲς, καὶ τὸ κράτος διεπολέμει ἀείποτε πρὸς διάφορα ἔθνη, καὶ ἀπεσπάσθησαν κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τρόπους πολλαὶ χῶραι. Τοιούτοτρόπως ἀνεφύησαν νέα κατὰ τὴν Ἀσίαν κράτη ἢ βασιλεία, μᾶλλον ἢ ἦγον ἑλληνίζοντα, ὧν τὰ ἐπισημότερα εἶνε τὰ ἑξῆς : α'.) Τὸ βασίλειον τῆς Περγᾶμου (283—129), ἥτις ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη ἐστία τοῦ κατὰ τὴν Ἀσίαν μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ (Φιλέταιρος 283, Εὐμένης Α'. 263, Ἀτταλος Α'. 247, Εὐμένης Β'. 191, Ἀτταλος Β'. ὁ φιλάδελφος 159, Ἀτταλος Γ'. ὁ φιλομήτωρ 138. Ἐπαρχία ῥωμαϊκὴ 129.) — β'.) τὸ κράτος τῆς Γαλατίας ἀφαιρεθὲν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Νικομήδους ὑπὸ τῶν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἀσίαν ἐπιδραμόντων βαρβάρων Γα-

λατῶν. (Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 3 ἑκατ. — 25 π. Χ.). — γ.) Τὸ βασίλειον τῶν Πάρθων ὑπὸ τοῦς Ἀρσακίδας. — δ.) Τὸ τῆς Βακτριανῆς (250;—130;) ὑπὸ Ἑλλήνας βασιλεῖς. — ε.) Τὸ τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας (149 π. Χ.—75 μ. Χ.), καὶ τὸ τῆς Μεγάλης (149 π. Χ.—232 μ. Χ.) ὑπὸ τοῦς Ἀρσακίδας. — ς.) Τὸ τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦς Μακκαβαίους (168—38), ὑπὸ τοῦς Ἡρωδιανοὺς (38 π. Χ.—70 μ. Χ.). — ζ.) Τὸ ἐλληνίζον βασίλειον τῆς Βιθυνίας ἀκμάσαν μάλιστα ὑπὸ τοῦς Προυσίας καὶ Νικομήδεις, καὶ — θ.) Τὸ ἥκιστα ἐλληνικὸν τοῦ Πόντου ὑπὸ τοῦς Μιθριδάτας. — Ἡ μοναρχία τῶν Σελευκιδῶν, τῆς ὁποίας πυρὴν μὲν ἦτο ἡ Συρία, πρωτεύουσα δὲ μάλιστα ἡ Ἀντιόχεια, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὸν ἐξελληνισμόν τῆς Ἀσίας, ἀλλ' ἅμα καὶ ὑπέκυψε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιρροήν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη ἕως εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰνδοῦ, εἰ καὶ ὄχι διαρκῶς, καὶ ἡ ἐλληνικὴ φιλολογία καὶ καλλιτεχνία ἐξηυγένισε τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ἀλλὰ τὸ ἐλληνικὸν θρησκεισμα ἐξηλλοιώθη μεγάλως ἐπὶ τὸ ἀνατολικώτερον, καὶ ἡ αὐτὴ τῶν Σελευκιδῶν ἀπέβη ὅλως ἀνατολικὴ καὶ δεσποτικὴ, καὶ εἰς Ἀντίοχον τὸν Β'. ἀπεδόθη ἡ ἐπωνυμία θεός. (Δυναστεία Σελευκιδῶν: Σέλευκος Α'. Νικάτωρ 306, Ἀντίοχος Σωτήρ 280, Ἀντίοχος Β'. Θεός 261, Σέλευκος Καλλίνικος 246, Σέλ. Κεραυνός 225, Ἀντίοχος Γ'. ὁ μέγας 222, Σέλ. Φιλοπάτωρ 187, Ἀντ. Ἐπιφανής 175, Ἀντ. Εὐπάτωρ 164, Δημήτριος Σωτήρ 162, Δημήτριος Νικάτωρ 146, Ἀντ. Σιδήτης 137, Δημήτριος Νικάτωρ πάλιν 128, Ἀντ. Γρυπὸς καὶ Ἀντ. Κυζικηνός 111, Ἀντίοχος ΙΓ'. ὁ Ἀσιατικὸς 69. Συρία ἐπαρχία ῥωμαϊκὴ 64.)

§. 103. Ἐτι μᾶλλον τρικυμιώδης καὶ πλήρης περιπετειῶν ὑπῆρξεν ἡ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἑλλάδι ἀρχή. Καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Σπάρτη ἐπὶ Ἀγιδος ἐκίνησεν ἀποστασίαν ἣν κατέβαλεν ὁ στρατηγὸς καὶ ἐπίτροπος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀντίπατρος. Ἀλλ' ἅμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου αἱ περὶ ἐλευθερίας ἐλπίδες ἀνεῳρίπισαν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες προεξάρχοντος τοῦ Δημοσθένους καὶ Ὑπερείδου προεκάλεσαν

τὸν Λαμιακὸν πόλεμον, ὅστις διήρκεσεν ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ ἐξαίρετος στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων Λεωσθένης, ὅστις κατατροπώσας τὸν Ἀντίπατρον ἐνέκλεισεν εἰς Λαμίαν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λεωσθέλους οἱ Ἕλληνες κατατροποῦνται ἐν Κραννῶνι (322)· μακεδονικαὶ φρουραὶ καταλαμβάνουσι τὰς κυριωτάτας ἑλληνικὰς πόλεις, καὶ δὴ καὶ τὰς Ἀθήνας, ὅτε καὶ ὁ Δημοσθένης διωκόμενος ὑπὸ τῶν Μακεδόνων κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπου καὶ ἐγένετο αὐτόχειρ διὰ δηλητηρίου (322). Τὸν Ἀντίπατρον διαδέχεται ὁ Πολυσπέρχων καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου Κάσσανδρος, ὅστις κυριεύσας τὰς Ἀθήνας ἀναθέτει τὴν διοίκησιν αὐτῶν εἰς Δημήτριον τὸν Φαληρέα, εἰς δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεδαψίλευσαν πολλὰς τιμὰς, ἰδρύσαντες πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ 300 αὐτοῦ ἀνδριάντας, ἀλλὰ καταπροδόντες αὐτὸν, ἅμα ὡς ἐπεφάνη ἐν Πειραιεὶ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς, ὅστις καὶ καταλαβὼν τὴν πόλιν, προσηύχθη μὲν ἡμερώτατα καὶ φιланθρωπώτατα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' εὗρε τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Φαληρέα τύχην· διότι, ἀφ' οὗ μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην μετεβλήθησαν τὰ πολιτικὰ πράγματα, καὶ ὁ Δημήτριος ὑπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας ζητῶν ἄσυλον, ἢ ἀχάριστος πόλις τῷ ἔκλεισε τὰς πύλας. Καὶ κατέλαβε μὲν πάλιν τὴν πόλιν ὁ Πολιορκητὴς (259), ἀλλὰ δὲν κατεδέχθη νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀχαριστίαν. Αἶφνης στίφη ἀπειράριθμα Κελτῶν εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπανειλημμένως, καὶ ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Βρέννον προελάσαντες διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου κατακόπτονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν Θερμοπύλαις (279). Εἰσβαλόντες δὲ ἐκ τῶν ὀπισθεν εἰς Φωκίδα καὶ κατατροπωθέντες ἐν Δελφοῖς, διέβησάν τινες αὐτῶν ὑπὸ τὸν Βρέννον μετέπειτα (276) τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἐλθόντες εἰς Μ. Ἀσίαν, κατέλαβον τὰς χώρας ἐκείνας τῆς Φρυγίας, αἵτινες ἐξ αὐτῶν ἔκτοτε ἐπωνομάσθησαν Γαλατία.

Οἱ δ' Ἕλληνες μὴ δυνάμενοι νὰ παραιτήσωσι τὰς περὶ αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας ἐλπίδας των, κατέφυγον εἰς τὸ μέσον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποῖον ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ καταφύγωσιν, ἀνενέωσαν τὰς ἀρχαίας καὶ λησμονημένας των ἀμφικτυονίας. Τοιουτρόπως προέκυψεν ἐν μὲν τῇ ἰδίῳ Ἑλλάδι ἡ Αἰτωλικὴ συμμαχία ἢ

συμπολιτεία (284), ἥμισυ εὐδοκμησάσα διὰ τὴν βαρβαρότητα καὶ τὰς ληστρικὰς ἐξεῖς τῶν συγκροτησάντων αὐτὴν ἐθνῶν, καὶ ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Ἀχαιική, τῆς ὁποίας ψυχὴ μὲν ἀπεδείχθη ὁ δραστήριος καὶ συνετὸς Ἄρατος, σκοπὸς δὲ ἦτο ἡ ὑπὸ ἓνα στρατηγὸν ἐτησίως ἐκλεγόμενον ὁμοσπονδικὴ συνένωσις καὶ συμπολιτεία, οὐ μόνον Ἀχαιῶν, ἀλλὰ καὶ Πελοποννησιακῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἐν γένει πόλεων. Καὶ αἱ μὲν Ἀθηναίαι συνηνώθησαν προθύμως, ἀλλ' ἡ Σπάρτη οὐ μόνον ἠρνήθη ἀλλὰ καὶ ἀντέπραξε πάσῃ δυνάμει καὶ δι' αὐτῶν τῶν ὅπλων. Ἐτυχε δὲ τότε νὰ βασιλεύῃ τῆς Σπάρτης Ἄγις ὁ Δ', ἄλλως φιλόπατρις καὶ ἐνάρετος ἀνὴρ, ὅστις ἀποδίδων τὴν πολιτικὴν καχεξίαν καὶ ἠθικὴν ἐξαχρεῖωσιν τῆς Σπάρτης εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Λυκουργεῖου νομοθεσίας ἀπομάκρυνσιν, ἀπεπειράθη ν' ἀναστήσῃ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου καὶ νὰ μεταστήσῃ διὰ τῆς βίας τὰ τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἔπεσε θῦμα τῆς ἐνθουσιώδους καὶ ἀνεφαρμόστου ιδέας του. Τὸν αὐτὸν δρόμον ἠκολούθησε καὶ Κλεομένης ὁ Γ'. Εἰς μάτην ἐπάσχισε νὰ μεταπείσῃ ὑπὲρ τῆς γενικωτέρας καὶ ὀρθοτέρας ιδέας τῆς Ἀχαιικῆς συμπολιτείας καὶ τοῦτον τὸν ἀξίόλογον βασιλέα ὁ Ἄρατος οὐ μόνον διὰ τοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὅπλων. Ἡττηθεὶς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου Δόσωνος, ὅστις καὶ εἰσέβαλεν ἄγων ἀξιόμαχον στρατὸν εἰς Πελοπόννησον. Ἡ ἐν Σελλασίᾳ μάχη (222) ἔθηκε μὲν πέρας εἰς τὴν βασιλείαν τῆς Σπάρτης, ἥτις, φυγόντος τοῦ Κλεομένου εἰς Αἴγυπτον, ἀπέβη ἔκτοτε ἔρμαιον διαφόρων ληστρικῶν καὶ χυδαίων τυράννων, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀχαιικὴ συμπολιτεία ὑπέκυψεν εἰς τὸν Μακεδονικὸν ζυγόν.

Τοῦτο τὸ πάθημα τῶν Ἀχαιῶν εἶδον μετὰ χαρᾶς οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν Αἰτωλοὶ· οἵτινες ἐπειδὴ οἱ Ἀχαιοὶ ἔχοντες τὴν προστασίαν τῶν Μακεδόνων ἦσαν πανίσχυροι, διὰ νὰ καταβάλωσιν αὐτοὺς προσλαμβάνοντες συμμάχους ἰσχυροτέρους τῶν Μακεδόνων, συνθηκολογοῦσι πρὸς ἔθνος, ὅπερ πρὸ πολλοῦ ἤδη ἦτο φοβερόν καὶ πανίσχυρον ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ, τοὺς Ῥωμαίους (211). Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ῥώμη εὗρεν ἀφορμὴν ν' ἀναμνηθῇ καὶ

τὸν Λαμιακὸν πόλεμον, ὅστις διήρκεσεν ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ ἐξαίρετος στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων Λεωσθένης, ὅστις κατατροπώσας τὸν Ἀντίπατρον ἐνέκλεισεν εἰς Λαμίαν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λεωσθένης οἱ Ἕλληνες κατατροποῦνται ἐν Κραυνῶνι (322)· μακεδονικαὶ φρουραὶ καταλαμβάνουσι τὰς κυριωτάτας ἑλληνικὰς πόλεις, καὶ δὴ καὶ τὰς Ἀθήνας, ὅτε καὶ ὁ Δημοσθένης διωκόμενος ὑπὸ τῶν Μακεδόνων κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ νῆον τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπου καὶ ἐγένετο αὐτόχειρ διὰ δηλητηρίου (322). Τὸν Ἀντίπατρον διαδέχεται ὁ Πολυσπέρχων καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου Κάσσανδρος, ὅστις κυριεύσας τὰς Ἀθήνας ἀναθέτει τὴν διοίκησιν αὐτῶν εἰς Δημήτριον τὸν Φαληρέα, εἰς δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεδαψίλευσαν πολλὰς τιμὰς, ἰδρύσαντες πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ 300 αὐτοῦ ἀνδριάντας, ἀλλὰ καταπροδόντες αὐτὸν, ἅμα ὡς ἐπεφάνη ἐν Πειραιεὶ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς, ὅστις καὶ καταλαβὼν τὴν πόλιν, προση ἔχθη μὲν ἡμερώτατα καὶ φιλανθρωπότατα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' εὗρε τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Φαληρέα τύχην· διότι, ἀφ' οὗ μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην μετεβλήθησαν τὰ πολιτικὰ πράγματα, καὶ ὁ Δημήτριος ὑπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας ζητῶν ἄσυλον, ἢ ἀχάριστος πόλις τῇ ἔκλεισε τὰς πύλας. Καὶ κατέλαβε μὲν πάλιν τὴν πόλιν ὁ Πολιορκητὴς (259), ἀλλὰ δὲν κατεδέχθη νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀχαριστίαν. Αἴφνης σείφη ἀπειράριθμα Κελτῶν εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπανειλημμένως, καὶ ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Βρέννον προελάσαντες διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου κατακόπτονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν Θερμοπύλαις (279). Εἰσβαλόντες δὲ ἐκ τῶν ὀπισθεν εἰς Φωκίδα καὶ κατατροπωθέντες ἐν Δελφοῖς, διέβησάν τινες αὐτῶν ὑπὸ τὸν Βρέννον μετέπειτα (276) τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἐλθόντες εἰς Μ. Ἀσίαν, κατέλαβον τὰς χώρας ἐκείνας τῆς Φρυγίας, αἵτινες ἐξ αὐτῶν ἔκτοτε ἐπωνομάσθησαν Γαλατία.

Οἱ δ' Ἕλληνες μὴ δυνάμενοι νὰ παραιτήσωσι τὰς περὶ αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας ἐλπίδας των, κατέφυγον εἰς τὸ μέσον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποῖον ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ καταφύγωσιν, ἀνενέωσαν τὰς ἀρχαίας καὶ λησμονημένας των ἀμφικτυονίας. Τοιουτρόπως προσέκυψεν ἐν μὲν τῇ ἰδίῳς Ἑλλάδι ἡ Αἰτωλικὴ συμμαχία ἢ

συμπολιτεία (284), ἥκιστα εὐδοκμησάσα διὰ τὴν βαρβαρότητα καὶ τὰς ληστρικὰς ἐξεις τῶν συγκροτησάντων αὐτὴν ἐθνῶν, καὶ ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Ἀχαιϊκὴ, τῆς ὁποίας ψυχὴ μὲν ἀπεδαίχθη ὁ δραστήριος καὶ συνετὸς Ἄρατος, σκοπὸς δὲ ἦτο ἡ ὑπὸ ἓνα στρατηγὸν ἐτησίως ἐκλεγόμενον ὁμοσπονδικὴ συνένωσις καὶ συμπολιτεία, οὐ μόνον Ἀχαιῶν, ἀλλὰ καὶ Πελοποννησιακῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἐν γένει πόλεων. Καὶ αἱ μὲν Ἀθηναίαι συνήνωθησαν προθύμως, ἀλλ' ἡ Σπάρτη οὐ μόνον ἡντήθη ἀλλὰ καὶ ἀντέπραξε πάσῃ δυνάμει καὶ δι' αὐτῶν τῶν ὅπλων. Ἐτυχε δὲ τότε νὰ βασιλεύῃ τῆς Σπάρτης Ἄγις ὁ Δ', ἄλλως φιλόπατρις καὶ ἐνάρετος ἀνὴρ, ὅστις ἀποδίδων τὴν πολιτικὴν καχεξίαν καὶ ἠθικὴν ἐξαχρεῖωσιν τῆς Σπάρτης εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Λυκουργεῖου νομοθεσίας ἀπομάκρυνσιν, ἀπεπειράθη ν' ἀναστήσῃ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου καὶ νὰ μεταστήσῃ διὰ τῆς βίας τὰ τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἔπεσε θῦμα τῆς ἐνθουσιώδους καὶ ἀνεφαρμόστου ιδέας του. Τὸν αὐτὸν δρόμον ἠκολούθησε καὶ Κλεομένης ὁ Γ'. Εἰς μάτην ἐπάσχισε νὰ μεταπείσῃ ὑπὲρ τῆς γενικωτέρας καὶ ὀρθοτέρας ιδέας τῆς Ἀχαιϊκῆς συμπολιτείας καὶ τοῦτον τὸν ἀξιόλογον βασιλέα ὁ Ἄρατος οὐ μόνον διὰ τοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὅπλων. Ἡττηθεὶς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου Δόσωνος, ὅστις καὶ εἰσέβαλεν ἄγων ἀξιόμαχον στρατὸν εἰς Πελοπόννησον. Ἡ ἐν Σελλασίᾳ μάχη (222) ἔθηκε μὲν πέρας εἰς τὴν βασιλείαν τῆς Σπάρτης, ἥτις, φυγόντος τοῦ Κλεομένου εἰς Αἴγυπτον, ἀπέβη ἔκτοτε ἔρμαιον διαφόρων ληστρικῶν καὶ χυδαίων τυράννων, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀχαιϊκὴ συμπολιτεία ὑπέκυψεν εἰς τὸν Μακεδονικὸν ζυγόν.

Τοῦτο τὸ πάθημα τῶν Ἀχαιῶν εἶδον μετὰ χαρᾶς οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν Αἰτωλοὶ· οἵτινες ἐπειδὴ οἱ Ἀχαιοὶ ἔχοντες τὴν προστασίαν τῶν Μακεδόνων ἦσαν πανίσχυροι, διὰ νὰ καταβάλωσιν αὐτοὺς προσλαμβάνοντες συμμάχους ἰσχυροτέρους τῶν Μακεδόνων, συνθηκολογοῦσι πρὸς ἔθνος, ὅπερ πρὸ πολλοῦ ἤδη ἦτο φοβερόν καὶ πανίσχυρον ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ, τοὺς Ῥωμαίους (211). Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ῥώμη εὗρεν ἀφορμὴν ν' ἀναμνηθῇ καὶ

εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα. Ἐντεῦθεν προέκυψεν μακρὸς καὶ φοβερὸς Μακεδονικὸς πόλεμος, μέχρις οὗ ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Φλαμινῖνος ἀνὴρ ἑλληνικὸς μὲν καὶ φιλέλλην, ἀλλὰ καὶ πάσης ὑποκρισίας καὶ δολοφροσύνης πολιτικῆς ἐμπειρότατος, καταθραύσας τὴν δύναμιν τῶν Μακεδόνων ἐν Κυνოსκεφαλαῖς (197), ἐλθὼν εἰς τὸν Ἴσθμὸν ἀνεκέρυξεν ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ καὶ εὐπιστίας κατέστεφαν τὸν Ῥωμαῖον δωρητὴν τῆς ἐλευθερίας μὲ στεφάνους καὶ εὐφημίας. Ἐν τούτοις τῆς Αἰτωλικῆς συμμαχίας ἐκπεσοῦσης εἰς μεγίστην ἀσημότητα, ἀνέλαβε νέαν ζωὴν ἡ Ἀχαικὴ διὰ τοῦ Φιλοποίμενος, ὅστις εὐλόγως ἐπεκλήθη ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἡ Ῥώμη ἐπεμβαίνει τότε καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ υποθάλλει τὰς ἐμφυλίου ἀντιζηλίας οὕτως, ὥστε μήτε ἡ Σπάρτη μήτε ἡ Ἀχαικὴ συμπολιτεία νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὴν πραγματικὴν τινα καὶ ἀξίαν λόγου δύναμιν. Τὸ ὄνομα τῆς πρώην φιλελληνικῆς νομιζομένης Ῥώμης ἀποβαίνει ἔχθιστον καὶ ἀντιδημοτικώτατον. Ὁ στρατηγὸς τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας Κριτόλαος σφοδρῶναι ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα, μέχρις οὗ ἐν Ἴσθμῳ κηρύττεται ὑπὸ τῆς συμπολιτείας πόλεμος λόγῳ μὲν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, πράγματι δὲ κατὰ τῶν Ῥωμαίων (146). Τότε ὁ Ῥωμαῖος ὑπάτος Μέτελλος, ὅστις ἐν τῷ μεταξῷ, ἀφ' οὗ εἶχε καταστραφῇ ἐν Πύδνᾳ (168) ἡ δύναμις τῶν Μακεδόνων καὶ ζωγηθῇ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Περσεὺς ὑπὸ τοῦ Παύλου Λίμιλίου, ἐκέρυξε τὴν Μακεδονίαν ἐπαρχίαν Ῥωμαϊκὴν (148), ὠδήγησεν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς λεγεῶνας, καὶ κατετρόπωσε τὸν ὑπὸ τὸν Κριτόλαον Ἀχαικὸν στρατὸν ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν Σκαρφεῖᾳ. Ἐπιστρέψαντος δ' οἰκάδε τοῦ Μετέλλου ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μούμιος, ἀνὴρ ἄμουςος καὶ τραχὺς, ἀποθὰς εἰς Ἑλλάδα, κατέστρεψε μὲν τὸν στρατὸν τῶν Ἀχαιῶν ἐν Λευκοπέτρᾳ παρὰ τὸν Ἴσθμὸν, ἐκυρίευσεν δὲ καὶ διαρπάσας καὶ πυρπολήσας κατέστρεψε τὴν Κόρινθον (146). Ἡ ἀπὸ τοῦ Μουμίου ἄλωσις αὕτη καὶ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου εἶνε τὸ τελευταῖον θλιβερόν γεγονὸς τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἥτις ἔκτοτε καθυπεδουλώθη εἰς

τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ὡς ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ ἐπωνομάσθη ὑπ' αὐτῶν Ἀρχαία.

§. 104. Ὁ ἀρχαῖος κόσμος διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὑπέστη σπουδαιοτάτην καὶ οὐσιώδη μεταβολήν, οὐ μόνον πολιτικῶς, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς ἐν γένει. Ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη εἶνε τόσον σπουδαία καὶ μεγάλη, ὥστε μόλις δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτὴν ἡ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ἔθνους τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸν κόσμον ἐπενεχθεῖσα. Ὁ σύνολος βίος, ὃν κατήρτισε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἦτο πάγκαλος καθόλου εἰπεῖν καὶ ἀξιοθαύμαστος· ἀλλ' ὁ βίος οὗτος ἦτο ἀδύνατον νὰ διαρκέσῃ μακρότερον χρόνον, διότι ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο, ἦτο ἐλλιπὴς καὶ σαθρά κατὰ διπλοῦν λόγον. Πρῶτον μὲν ἐν Ἑλλάδι οὔτε ὑπῆρχεν οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ὡς εἶδομεν πολιτικὴ συγκέντρωσις καὶ ἐνότης· δεύτερον δὲ ἡ κοινωνικὴ κρηπίς τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἦτο ἡ δουλεία, τουτέστιν ἡ ἀδικία καὶ ἀνισότης. Λόγῳ μὲν ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχεν ἐλευθερία καὶ ἰσότης· ἔργῳ δὲ ὑπῆρχεν ἀπόλυτος ὀλιγαρχία: οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἐδέσποζον, καὶ οἱ δοῦλοι, οἵτινες ἐδεσπόζοντο ἀπολύτως. Ὡστε ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς Ἀσίας διαφορὰ ὡς πρὸς τοῦτο ἦτο κυρίως εἰπεῖν ἀριθμητικὴ. Ἐν μὲν τῇ ἀνατολῇ ἐλεύθερος ἦτο εἰς ὁ βασιλεὺς, καὶ δοῦλοι πάντες οἱ ἄλλοι, ἐν Ἑλλάδι δὲ ἦσαν πολλοὶ καὶ οἱ ἐλεύθεροι καὶ οἱ δοῦλοι. Ἡ διακρίσις αὕτη ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ, καὶ νὰ ἐπέλθῃ πλήρης ἰσότης. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰσότητα ταύτην, ἥτις κοινωνικῶς καθιερώθη διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἔπρεπε νὰ προπαρασκευασθῇ πολιτικῶς ὁ κόσμος, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς προπαρασκευῆς ἐξετέλεσεν ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐν δὲ τῇ δύσει ἡ Ρώμη. Ἀλλ' ὁ ἑλληνισμὸς, προϋὼν ἄλλων τόπων καὶ καιρῶν, ἄλλων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν περιστάσεων, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐξαλλοιωθῇ οὐσιωδῶς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως καὶ πράγματι ἐξηλλοιώθη, διότι διάφορος ὅλως ἦτο ἡ θέσις καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς. Μοναρχία εὐνομουμένη, συμπεριλαμβάνουσα εἰς τοὺς κόλπους της ὅχι μόνον τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ ὡς πλεῖστα ἔθνη, ἔχοντα κοινὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα εἰ δυνα-

τὸν μὲν τὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἀναγκαίως τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμὸν, ἰδοὺ τί πιθανώτατα ἐσκόπει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Οἱ ὄροι δὲ οὗτοι εἶνε κατ' οὐσίαν ἡ ἔννοια τῆς τελευταίας ταύτης φάσεως τοῦ ἐλληνισμοῦ, ὅστις καλεῖται μακεδονικός ἢ ἀλεξάνδρινός. Καὶ ἀληθῶς ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του διεδόθη εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν καὶ ὁπωσὺν ἐξημερωμένον ἀνατολικὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἐξηλλοιώθη οὐσιωδῶς καὶ παρεφθάρη, διότι πρότερον μὲν ἦτο ὄργανον κατ' ἐξοχὴν ποιητικόν, νῦν δὲ ἠναγκάσθη ἔνθεν μὲν νὰ ἰσρητῇ εἰς σκοποὺς βιωτικωτέρους καὶ ὀλιγώτερον καλλιτεχνικούς, ἔνθεν δὲ νὰ συμμεθαρμωσθῇ πρὸς τὸ ἥκιστα λεπτὸν καὶ εὐμουσον πνεῦμα τῶν διαφόρων λαλούντων αὐτὴν ἐθνῶν. Τὰ ἐλληνικά δὲ γράμματα δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ καλλιεργηθῶσιν, ὅπως καὶ πρότερον ἤρκει μόνον ἐὰν κατωρθοῦτο νὰ ἐννοήσωσι τὰ γράμματα ταῦτα οἱ νεοφώτιστοι τοῦ ἐλληνισμοῦ· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἦτο ἀνάγκη ἐρμηνείας καὶ ἐξηγήσεως, καὶ ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ γραμματικὴ, ἡ φιλολογία κατὰ τὴν στενοτέραν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ ἡ κριτικὴ. Ἐν γένει δὲ ἐπειδὴ τὸ καλλιτεχνικὸν καὶ ποιητικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἡ μὲν ποίησις, ἡ καλλιτεχνία καὶ φιλολογία κατὰ τὴν γενικὴν ἔννοιαν (§. 6.) ἐξηφανίσθη, τὸν δὲ τόπον αὐτῶν κατέλαβον θετικαὶ τινες καὶ πρακτικαὶ ἐπιστῆμαι, ταύτης δὲ τῆς νέας ἐπιστημονικῆς ζωῆς κέντρον ἦτο ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἰδίως τὸ ἐν αὐτῇ Μουσεῖον, ὅπερ ἔχον λαμπρὰν βιβλιοθήκην καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη, ἔκτισε Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, καὶ ὅπου συνήρχοντο καὶ συνειργάζοντο οἱ διάφοροι λόγιοι τῶν χρόνων ἐκείνων κατ' ἐννοιαν καὶ προστασίαν τοῦ φιλομούσου Πτολεμαίου. Καὶ ἐπεδόθησαν μὲν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ εἰς τὴν ποίησιν πολλοὶ τινες, ἀλλὰ τὰ ποιήματα αὐτῶν εἶνε προϊόντα ὄχι φυσικῆς καὶ ἀβιάστου ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ ἡ μιμήσεως τῶν προτέρων ἐνδόξων ποιητῶν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἡ στιχουργικαὶ ἐκθέσεις καὶ περιγραφαὶ πραγμάτων ἐπιστημονικῶν. Τοιαῦτα εἶνε π. χ. Ἀράτου τοῦ Κίλικος (284—276) τὰ Φαινόμενα καὶ Διοσκωμεῖα, ὕλης ἀστρονομικῆς Νικάνδρου τοῦ Κολοφωνίου (150)

τὰ Θηριακά· Καλλιμάχου τοῦ Κυρηναίου (260—230) ὕμνοι, ἐλεγεῖται καὶ ἐπιγράμματα· Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου (250—200) τὰ Ἀργοναυτικά· Λυκόφρονος τοῦ Χαλκιδέως «τὸ σκοτεινὸν ποίημα» Ἀλεξάνδρα ἢ Κασσάνδρα. Ἐξαίρεσις τοῦ λόγου μοναδικὴ εἶνε Θεόκριτος ὁ Συρακούσιος (270), οὗτινος τὰ ἐν Δωρικῇ γλώσσῃ καὶ ἐξαμέτροις, διαλογικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, γεγραμμένα εἰδύλλια εἶνε τὰ ἄριστα τοῦ κόσμου βουκολικά ποιήματα. Εἶνε δὲ τὸ βουκολικὸν τοῦτο εἶδος ποιήσεως λυρικόν, ἐν ᾧ περιγράφονται τὰ ἔθνη, ὁ χαρακτήρ καὶ ὁ βίος τῶν ποιμένων ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ φυσικῇ ἀπλοϊκότητι καὶ ἀφελείᾳ. Τὸν Θεόκριτον δ' ἐμιμήθησαν Βίων ὁ Σμυρναῖος καὶ Μόσχος ὁ Συρακούσιος. Ἀλλὰ, ὡς προεῖρέθη, τὸ ἄριστον προῖόν τῶν χρόνων τούτων εἶνε θετικάτινες καὶ πραγματικά ἐπιστῆμαι, καὶ οἱ ἐπιστημότατοι τῶν ἐν αὐταῖς διαλαμψάντων λογίων εἶνε οἱ ἐξῆς· Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος (240), πρῶτος ὀνομάσας ἑαυτὸν φιλόλογον, ἐξέδωκε πολλὰ καὶ διάφορα συγγράμματα, φιλοσοφικά, ἱστορικά, γραμματικά καὶ φιλολογικά. Ἐν τῶν ἀρίστων αὐτοῦ συγγραμμάτων ἦσαν καὶ τὰ Γεωγραφούμενα. Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος (220) εἶνε ὁ πρῶτος κριτικὸς ἐκδότης τοῦ Ὀμήρου. Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος (220) γραμματικὸς καὶ κριτικὸς συνέγραψε διάφορα κριτικά καὶ ἐρμηνευτικά τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Ὀμήρου, συγγράμματα. Ἐφημίζετο δὲ καὶ τούτου ἐκδοσις Ὀμήρου ἡ λεγομένη «Ὀμηρικὴ διόρθωσις». Ἀλλ' ὁ κορυφαῖος τῶν γραμματικῶν καὶ κριτικῶν ἦτο ὁ ἐκ Σαμοθράκης Ἀρίσταρχος (220), ἐκδοὺς πλεῖστα γραμματικά καὶ κριτικά συγγράμματα, ἐρμηνευτικά τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μάλιστα τοῦ Ὀμήρου, ἐν οἷς καὶ τὸ Περὶ ἀναλογίας, οὗ εἰς ἀναίρεσιν ἐξέδωκεν ὁ ἐν Περγᾷ Κράτης τὸ Περὶ ἀνωμαλίας. Ἠκμασαν δὲ οὐχ ἥττον ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις καὶ αἱ φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ διέπρεψαν πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐν αὐταῖς σοφοὶ ἄνδρες, ὧν ἐπιστημότατοι ἦσαν ὁ μαθηματικὸς Εὐκλείδης (290), οὗτινος σώζεται ἐξοχον σύγγραμμα τὰ στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας, καὶ ὁ μηχανικὸς Ἀρχιμήδης (287—211).

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ.

Προεισαγωγή εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν	Σελ. 4
--	--------

ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ. ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Μέρος Α'. Ἱστορία τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν.

Εἰσαγωγή	29
Κεφάλαιον Α'. Σίται	33
Κεφάλαιον Β'. Ἰνδοί	44
Κεφάλαιον Γ'. Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι	53
Κεφάλαιον Δ'. Φοίνικες	69
Κεφάλαιον Ε'. Ἑβραῖοι	75
Κεφάλαιον ΣΤ'. Αἰγύπτιοι	105
Κεφάλαιον Ζ'. Μῆδοι καὶ Πέρσαι	134

Μέρος Β'. Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Εἰσαγωγή	173
Κεφάλαιον Α'. Μυθικοὶ καὶ ἡρωϊκοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος	197
Κεφάλαιον Β'. Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι τῆς α'. Ὀλυμπιάδος (1104—776 π. Χ.)	215
Κεφάλαιον Γ'. Ἀπὸ τῆς α'. Ὀλυμπιάδος μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν Περσικῶν πολέμων (776—500 π. Χ.)	227
Κεφάλαιον Δ'. Τὰ Μηδικά. Ἡγεμονεῖα Ἀθηνῶν. Αἰὼν Περικλέους (500—434 π. Χ.)	254
Κεφάλαιον Ε'. Πελοποννησιακὸς πόλεμος (434—404 π. Χ.)	273
Κεφάλαιον ΣΤ'. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελ. πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (404—338 π. Χ.)	291
Κεφάλαιον Ζ'. Μακεδονοκρατία καὶ Μακεδονικὸς ἐλληνισμὸς (336—146 π. Χ.)	331

























